A. M. DE JONG:

De Dolle Vaandrig

ROMAN van BREÊRO's LEVEN

*

TWEE DELEN IN ÉÉN PRACHTBAND

Eerste deel:

GERBRANDT

Dageraad - Tastend Ontwaken - In de open Poort - Eerste Triomf

*

Tweede deel:

BREÊRO

Venusberg - Op Drift - In kalm water - Fata Morgana - Revolte - Laatste Liefde - Zonsondergang

De gestalte van Gerbrandt Adriaansz. Brederode, de onstuimige mens, de licht bewogen minnezanger, de grote blijspeldichter aan de ingang onzer Gouden Eeuw, levend op te roepen voor de ogen van ons geslacht — ziedaar A. M. de Jongs droom van lange jaren.

Na langdurige, zorgvuldige voorbereiding heeft hij, kort voor het pistool van een brute moordenaarshand op 18 oktober 1943 zijn begenadigd talent voorgoed het zwijgen oplegde, de grootse droom tot werkelijkheid mogen maken in dit postume werk „De Dolle Vaandrig", de roman, die, al de verrukkelijke boeken uit zijn vroegere jaren overtreffend, als grandioos slot van De Jongs carrière nog eens het evident getuigenis aflegt van zijn rijp en hoogstaand meesterschap. Met veel liefde en geduld is de merkwaardige figuur van Breêro opgebouwd uit het mozaïek van de weinige gegevens, die ons bekend zijn en de vele, die in zijn dichtwerk voor de gevoelige luisteraar en scherpzinnige opmerker verspreid liggen. En rondom deze stoere, luide en ruige figuur woelt en bruist het driftige, kleurige leven van het onstuimig groeiende Amsterdam uit het begin der zeventiende eeuw.

Breêro, de geestige spotter, de vrolijke drinker, de eeuwig verliefde, de „dolle vaandrig" van de schutterij, maar in diepste wezen een tragisch verscheurd mens vol tegenstrijdige elementen, een stralend kind der wereld, dat zo graag een ingetogen kind Gods wilde zijn. Door de eenvoud van zijn gul gemoed maar al te vaak het slachtoffer van eigen en anderer luim, werd zijn spontaanheid aldoor weer verdrongen door de

(Vervolg achterflap)

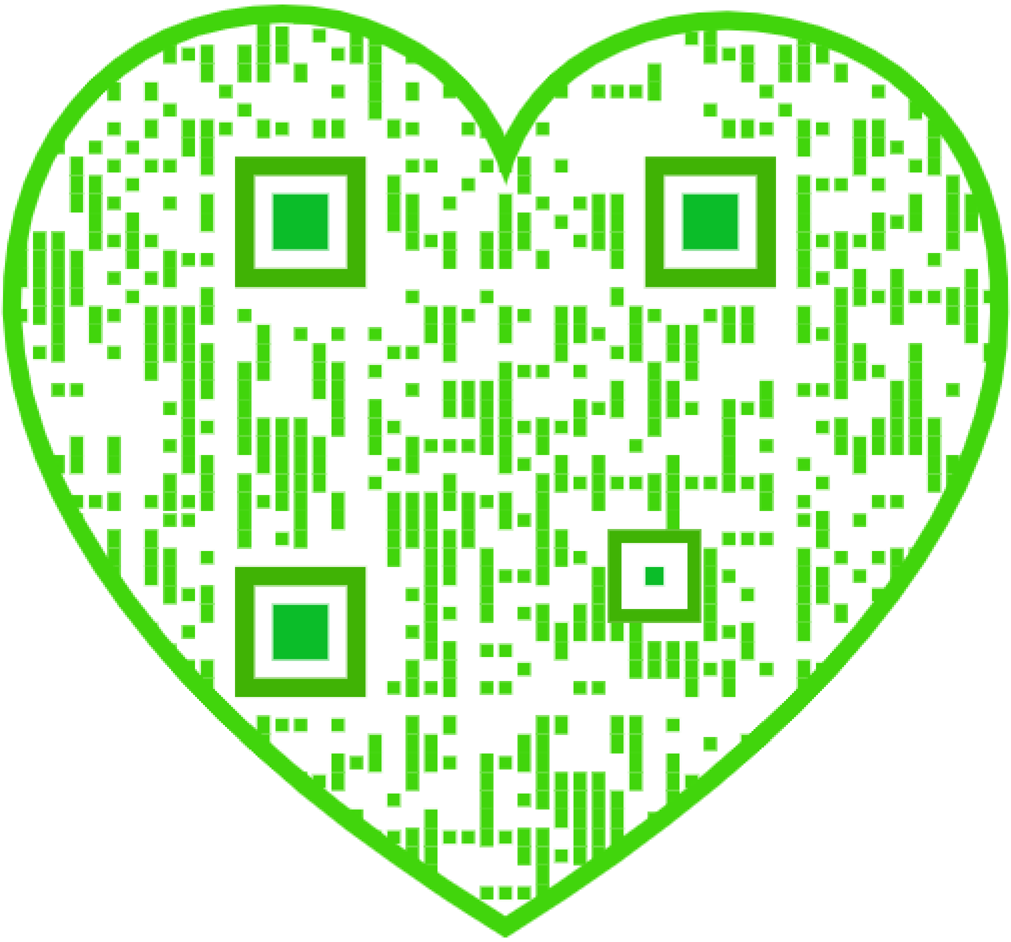

DE DOLLE VAANDRIG

AL 'T JONGE GROEIT STAAG

A. M. DE JONG

DE DOLLE VAANDRIG

ROMAN VAN BREERO'S LEVEN

*

Eerste Boek

GERBRANDT

*

Tweede Boek

BREERO

A. J. G. STRENGHOLT's UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.
AAN DE LEIDSEGRACHT 11 TE AMSTERDAM

A. M. DE JONG

GERBRANDT

*

Eerste Boek

DAGERAAD

TASTEND ONTWAKEN

IN DE OPEN POORT

EERSTE TRIOMFEN

„Dit leven werdt van mij een snelle windt geheeten......"

A. J. G. STRENGHOLT's UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.
AAN DE LEIDSEGRACHT 11 TE AMSTERDAM

Alle motto's in dit boek zijn uit Breêro's werk genomen.

DAGERAAD

„'t Sonnetje steekt zijn hoofjen op,
En beslaet der bergen top
Met zijn lichjes.
Wat gesichjes,
Wat verschietjes verd en flauw
Dommelter tusschen 't grau en blauw......"

„Tot sulcken grootheyt sal A m s t e l r e d a m noch komen,
Dat sij in trefflijckheyt sal overwinnen R o m e n,
In deftigheyt van Raedt, in Mannelijck Gewelt,
In Ooreloogh Beleydt en machtigheydt van Geldt.

Haer uytgeblaese Faem sal snorren door de wolcken
En dreyghen met ontsagh de wijdt gelegen Volcken,
De Geel en Swarte Moor, de Turck en Parsiaen,
Die sal haer Mogendtheydt om hulp smeecken aen......"

I

IN die zware tijd werd het Nederlandse volk geboren.
Zeeuwen en Hollanders, Friezen en Stichtenaren, Groningers en Geldersen en Overijselaars leerden vergeten, dat zij afzonderlijke gemeenschapjes waren geweest, levend in afzonderlijk rechtsgebied onder eigen Heren en elkaar bij gelegenheid vinnig hadden beoorloogd en verfoeid om hun onverdragelijke eigenschappen.
Nood en druk waren oorzaak, dat zij groter en gelijk begonnen te denken in gelijk verzet tegen de gemeenschappelijke vijand. Meer dan dertig jaren al duurde de gruwzame oorlog tegen het machtige Spanje, en bovenmenselijk leed had het kleine land gedragen zonder de moed op te geven, zonder de stugge nek te buigen, zonder genade te vragen. Met grimmige vastbeslotenheid vocht het volk voor het slaken van het oude staatsverband, voor een onafhankelijk volksbestaan, maar in de eerste plaats toch voor zijn vrijheid van denken en geweten.
Tienduizenden waren gevallen onder de beulszwaarden van Alva en zijn Bloedraad, ter dood geschroeid op de brandstapels der Inquisitie, geschonden in de folterkamers, gesneuveld in ongelijke, maar roemvolle gevechten te land en ter zee. De verachtelijke scheldnaam Geus hadden zij als eretitel aangenomen en de gesmade schooier had schrik en ontzetting gezaaid in de gelederen van Spanjes huurlingen, Armada's van de zeeën geveegd, eigen gebied langzaam bevrijd uit de greep van de moord- en brandbenden Zijner Katholieke en Apostolische Majesteit.
In het vuur van de helse smidse dezer benarde jaren was een volk gesmeed met een eigen, gemeenschappelijk karakter, gehard en samengeklonken tot een voortaan onverbrekelijke eenheid. Een volk, gewend aan strenge tucht, opgegroeid bij het gekletter der wapens, onder de dreiging van altijd nieuwe gevaren en gruwelen, genoodzaakt waakzaam te blijven, steeds bereid het noeste en vreedzame werk te onderbreken om naar het zwaard te grijpen. Een jong, gezond, warmbloedig volk, dat veel wilde, maar dit boven alles: zelf denken en in vrijheid beslissend over de dingen, die het leven hoger zin verlenen. Het was altijd bereid geweest den Keizer te geven wat des Keizers is, maar het wilde God geven wat Godes is, zonder de Keizer daarin zeggingschap te gunnen. Tussen de mens en zijn God sta enkel zijn geweten.
Aarzelend en onzeker is zijn houding eerst, dan al vastberadener en doelbewust had het de autoriteit der vreemde heersers afgewezen en afgeworpen, wijl het gezag ontaardde in dwingelandij, die lijf en ziel en geest wilde knechten. Daar lag de grens der geboden gehoorzaamheid.
Want dit Nederlandse volk was diep overtuigd van de noodzakelijk-

heid een streng gezag vertrouwelijk te volgen, maar het eigen geweten stelde het boven elk gezag in de wereld, ook het hoogste, oudste, machtigste en onverzoenlijkste. Ondanks vervolging en martelaarschap, honger, vuur en dood. Wil de mens zijn naam waardig blijven, dan zal alleen zijn eigen geweten mogen beslissen in alles wat tot het gebied van het geweten behoort. Gedachten zijn tolvrij en behoren dat te blijven ook als zij worden uitgesproken.

De overheid, die haar hoogheid misbruikte om de mens tot een slaaf van mensen te maken, werd door dit nieuwe volk afgezworen en in taaie worsteling verslagen. Het wilde wel dienen en gehoorzamen, maar alleen God en het gezag, dat het had ingesteld en zijn belangen toevertrouwd. Op een drassig plekje grond in een uithoek van Europa had het eensklaps de eerste democratische republiek gesticht. Midden in het dreunende geweld van een hopeloos lijkende oorlog had het zijn nieuwe staat geconstrueerd en bouwde hem al vechtend verder uit. Tegen de kentering van de eeuw had het de ongelijke en hachelijke strijd in feite gewonnen. De krijg woedde voort, maar buiten de grenzen van de Republiek der Zeven Provinciën. Daarbinnen plooide zich een nieuw leven uit van nieuwe mensen, een heftig, rijk en trots leven, dat naar verre doelen keek en hongerig zijn zo zwaar verworven en nog steeds bedreigde vrijheid genoot.

Een merkwaardig volk, voor buitenstaanderse moeilijk te herkennen naar zijn eigenlijke aard, gezondheid en innerlijke waarde, zijn betekenis onder de andere volken. Vreemd moet dit kleine volk van Nederland de wereld van de aanvang der Zeventiende Eeuw zijn voorgekomen. Zijn nieuwe en roerige bestaan moest haar welhaast een uitdaging lijken. Zijn stormachtige uitgroei tot een macht, waarmee rekening gehouden moest worden, onwaarschijnlijk en verbazingwekkend, zo niet onverklaarbaar.

Oudere, machtiger, verfijnder volken moesten er wel op neerzien in onbegrip en kwalijk of gans niet verholen geringschatting: een onaanzienlijke troep boeren, handwerkslui, zeeschuimers, vissers en de koophandel bedrijvende sjacheraars. Door koppige eigengereidheid en onbegrijpelijke, strafbare hoogmoed gewikkeld in een hopeloze oorlog met de wereldomspannende macht van het oude Spanje, een oorlog, die eigenlijk niet eens een oorlog was, maar een strafexpeditie tegen een zinneloos oproer van ketters, een bekrompen, boerse en weldra berooide landadel aan de spits. Uit desperaatheid werden zij zeerovers en bandieten langs de heirwegen onder de belachelijke betiteling van water- en bosgeuzen. Hun steden en dorpen werden na vruchteloos verzet onder de voet gelopen, leeggemoord, platgebrand. Hun aanvoerders telkenmale verslagen als zij hun bijeengeraapte vendels met hun laatste geld in het veld brachten, vervolgd, opgejaagd als vogelvrij

wild, door de beulen der landvoogdij of gehuurde sluipmoordenaars omgebracht. Onder elkaar harrewarden zij om bijkomstige geloofspunten, om geldelijke bijdragen en onderling aanzien. Zij werden gedeukt en gekneusd, gefolterd, door een spottende overmacht uitgeplunderd, hun land verbloedde...
Maar zij gingen niet onder. Zij versaagden niet. Zij gaven geen kamp, en weigerden de wapens te strekken.
Nauwelijks verslagen kropen zij weer te voorschijn achter hun dijken en wateren en vielen aan met duivelse hartstocht, vochten met nagels en tanden, offerden ook het laatste en vonden nieuwe mogelijkheden, wanneer ieder meende, dat de laatste waren uitgeput. Zij „schoten uit houten pompen en kwamen in vissersschuiten in een zeeslag", maar ondergaan deden zij desondanks niet. Zij wonnen.
Zij brachten iets meer in de strijd dan materiële macht. Zij droegen de laaiende vlam van een ontembaar idealisme in hun harten, het geloof aan een heilige roeping, en zij wilden niet leven als deze vlam zou worden gedoofd.
De verachte en bespotte boeren en vissers en sjacheraars-met-waren, de zeeschuimers en woudbandieten putten de aanvalskracht van het overmachtige Spanje uit en dreven de moordbenden van de bloedige veldheren-met-de-snorkende-Spanjoolse-namen langzaam maar zeker hun landen uit. Plechtig zwoeren zij de dwingeland af en stichtten vlak onder zijn verbijsterde en ongelovige ogen hun nieuwe gemenebest, hun republiek van gewetensvrijheid en burgerlijke gelijkheid voor de wet, waarin ieder welkom was, die het goede wilde op zijn manier en hielp om het nieuwe leven op de been te brengen en kracht bij te zetten.
Hun opkomst was het wonder van de brekende tijden, een symbool voor wie de tekenen wist te verstaan. Uit de leeggeroofde en platgebrande gewesten groeide een rijk en onstuimig naar boven strevend leven op, begerig naar daden en alzijdige ontplooiing, machtig zich roerend, met een kern van staal en een overmoedige onversaagdheid, die geen grenzen kende.

II

Vreemd is dit kleine volk van Nederland.
Wie het niet kent, laat zich bedriegen door zijn zwijgzaamheid, zijn koele, achterdochtige reserve tegenover alles wat niet eigen en van ouds vertrouwd is. Een volk met traag bloed, een nuchter — àl te nuchter? — verstand, moeilijk in beweging te krijgen en met een vinnig oog voor wat voordelig is en winst belooft. Een vlijtig volk, stoer, maar met weinig verbeeldingskracht, rustig en standvastig zijn

weg gaande, afkerig van uitbundigheid, praal en vertoon, sceptisch tot in het cynische tegenover het gebral van grootdoeners en aanstellers, behoudziek en berekenend. In zijn spreekwoorden openbaart het zijn karakter: de kat uit de boom kijken, geen oude schoenen weggooien eer men nieuwe heeft, beter één vogel in de hand dan tien in de lucht, geen goed naar kwaad geld gooien, een draadje op een dag is een hemdsmouw in het jaar, geen kat in de zak kopen. Een merkantiel volk. Bedachtzaam, practisch, zuinig, geduldig, nuchter, beducht voor ijdele hoogvliegerij. Streng en steil van levenshouding, doorzoden van Calvijns harde zedenleer, die zelfs het Nederlandse katholicisme een eigen karakter geven zal, het hoekig, stijf, koel en onbuigzaam maakt. Een klein volk, met veel kleins in zijn aard, zelfgenoegzaam levend op zijn kluitje Europese aarde, verstandig beherend de erfenis der vaderen.

Zo ongeveer vertoont het zich aan de ogen der wereld.

Doch in de diepte is het anders.

In de diepte, die zich schaamtevol voor ieder zoekt te verbergen, leeft in dit gesloten volk met zijn afgemeten gebaar een groot gevoel, een onblusbare en ontembare hartstocht, in toom gehouden slechts door verstandelijk inzicht en de discipline der ingetogenheid, maar immer geneigd naar buiten te breken in onverwachte heftigheid en dan ook bereid tot het uiterste te gaan. Niet bijzonder fijngevoelig voor de uiterlijke vormen, maar met een onfeilbaar eergevoel, dat, eenmaal gekwetst, niet rust voor het voldoening kreeg, wraakzuchtig tegenover de belediger, goedmoedig daarna tegenover de overwonnene.

Achter de koele, wat slaperig lijkende blik droomt een onstilbaar heimwee naar de verte, het onbekende, de grote ruimte. Een volk van zwervers, zoekers, reizigers, ontdekkers, uitvinders. Een volk van bouwers, denkers, kunstenaars, mystici.

Want onder de gladde oppervlakte woelen alle dromen, die ooit mensenzielen ontroerden, de eerbied voor de adel van de geest ligt diep verankerd in het gemoed van dit plebejische volk en het gebrek aan verbeeldingskracht is een loze schijn, die enkel de oppervlakkige toeschouwer misleiden kan. Zoals het strenge, afgemeten, stijve uiterlijk de vreemdeling bedriegt en hem aanvankelijk de innerlijke blijmoedigheid verheelt, de altijd waakzame, tintelende humor, de specifiek Nederlandse, critische, spotzieke humor, die zichzelf niet spaart.

De berekenende bedachtzaamheid verhindert niet, dat het ondernemend blijkt tot in het roekeloze, telkens weer, zorgvuldig alle kansen wegend, maar hardnekkig tot koppigheid toe, traag zo lang het gaat, maar met plotseling uitschietende, vurige voortvarendheid als het zijn moet, onbekommerd om dreigende moeilijkheden.

Kalm bij tegenslag, duldzaam in rampspoed, zwijgend tegenover het

ongeluk, maar innerlijk niet te breken, onbuigzaam in zijn lijdelijk verzet tegen wat het beschouwt als onrecht of smaad. Geduldig met het oude, beproefde geduld, dat alles overwint, ook de overmacht, al duurt het tachtig jaren. Een volk, dat geleden en gestreden heeft en weer kan lijden en strijden, dat verbeten bukt onder de slagen, maar altijd weer opveert tot stoutmoedig verzet en het geweld met geweld keert tot het weer ademen kan en leven naar zijn aard, die maar één ding nodig heeft om te gedijen: vrijheid.
Een klein, maar sterk volk aan de poort van een grote toekomst.

III

Dat volk leeft en werkt op zijn kleine gebied. Koortsachtig. Het weet: de oorlog gromt op de achtergrond, het beest is niet overwonnen, maar wel bedwongen, zijn klauwen zijn geknot, zijn veerkracht is gebroken, het zal de Zeven Provinciën niet meer kunnen bespringen.
Diep haalt het Nederlandse volk de weldoende lucht der vrijheid in de longen. Voorwaarts gaat het. Omhoog leidt de weg. Het leven is woelig geworden, driftig naar nieuwe daden, heftig bruist het bloed, de leden rekken zich, krachtig, en gierig overschouwen de schitterende ogen de welige groei van alles rondom.
Het hart van het gemenebest slaat in Amsterdam, de snel groeiende koopstad aan het IJ. Daar begint de handel zijn voelhorens uit te steken naar alle windstreken, reikhalzend naar de verste oorden, nieuwsgierig en belust op verovering, voor niets versaagd, vertrouwend op zijn inzicht en stoutmoedigheid. Onverschrokken zeevaarders zoeken nieuwe wegen door het ijs van de pool, dwalen onbekende wateren binnen op zoek naar onbekende gebieden. In Amsterdam davert het leven in al zijn verschijningsvormen, daar wordt gebroken en gebouwd, alle draden komen er samen, daar bloeien kunsten en wetenschappen. Daar groeit de phalanx van jonge schilders op, die de wereld in verbazing zullen zetten, daar werkt een plejade van jonge dichters, die de taal een nieuwe spanning, een nieuw aroma zullen geven. Onder deze is Gerbrandt Adriaenszoon Breêro, de volksjongen, de zoon van de schoenmaker Adriaen Corneliszoon, van wiens luifel „In Brederode" uithangt, met de zinspreuk van het oud adellijke geslacht uit Kennemerland: „'t Kan verkeeren"...
Breêro, de meest Hollandse Hollander van zijn tijd, misschien de geniaalste onder de jongere dichters, een ruig schaap zonder verfijnde ontwikkeling, zonder klassieke schoolopleiding, maar een zanger zonder weerga, een oertalent met de gaven, die grootheid beloven.
Een wild mens, doorstormd van brandende hartstochten, durend gekweld door de smartelijkste dualismen in zijn wezen; zinnelijkheid en

vroomheid botsten onophoudelijk in zijn verward gemoed en vloeiden nooit tot harmonische rust tesamen, tenzij misschien in de laatste, droeve dagen voor zijn jonge dood; een plebejische aard, die het patricische zocht en wou doordringen zonder daar ooit in te slagen en dieper ongelukkig na elke vernederende mislukking. Glimlachend aanvaard als kunstenaar in de deftige kring, koel teruggewezen als maatschappelijk mindere, zodra hij zich te ver naar voren waagde, zijn hart opvretend van woede en teleurstelling, heul zoekend bij de wijn en de gemakkelijke liefde, die hart en ziel uitholt en het lijf verwoest.
Een vlijtig, middelmatig schilder uit de pseudo-Italiaanse school, waarvan geen werk bekend bleef. Een dichter voor zijn genoegen, die een ereplaats verwierf in de geschiedenis naast de grootsten.
Een leven, dat opbrandde als een vuur in de wind, hoog en haastig, verzengend heet en ver zijn gloed verspreidend, maar te vroeg gedoofd.
Een zoon van het volk, in fatale drang zich wendend naar wat hij als het hogere mateloos bewonderde, en dat hem altijd weer ijzig terugwees naar zijn geringer oorsprong uit de warmer intimiteit, die hij zo zeer begeerde. Maar bij alle eerzuchtige afdwaling naar vreemde kring, hoe groot was zijn liefde voor het eigene, hoe breed en diep en echt zijn kennis van het volk, zijn leven en drijven, zijn onverwachte in- en uitvallen; hoe smulde hij aan de hartige, sappige taal vol onnavolgbare oorspronkelijkheid, zwellend van beeldende kracht — de van leven spartelende volkstaal, die immers toch ondanks alles zijn moedertaal was en bleef.
Een verscheurd, onevenwichtig, een tragisch mens is Breêro geweest, een man, die men ongetwijfeld meer moet liefhebben om zijn feilen dan om zijn deugden, wijl hij immers daarin, ondanks kleinmoedigheden, zo groot en aandoenlijk menselijk was . . .

1

Hij groeide op in de Nes, waar zijn vaders huis stond op de hoek van de Sint-Pieterssteeg, bij de hallen, de vis-, de vogelen- en de wortelmarkt. Heel de dag was de lucht vervuld van het gedruis der druk bezige binnenstad, het loven en bieden tussen klanten en verkopers, het nodend geroep der marktvrouwen, het krakeel tussen mededingers, die probeerden elkaar een koper af te vangen. Altijd was er het geschuifel en getrippel van voorbijgaande voeten, het geklop van paardenhoeven, het kreunen en kraken van de wielen der zwaarbeladen karren, het valse knersen van de ijzers der vrachtsleden over de ronde koppen van de keibestrating, rauw geschreeuwde scherts, flarden van een schor gebrald straatlied.

Het huis was koel en donker en vol leven, de vloeren blank geschuurd, de zware eiken meubels in glans geboend, de muren boven de streng gestoken lambrisering helder wit met hier en daar de verrassing van een enkel kleurig schilderij in donkere lijst, vaders trots en liefste bezit. In het voorhuis zaten de knechten op hun driepikkel bij de lage werktafeltjes vol gereedschap en belangwekkende rommel, en hamerden op het leer, trokken de lange pekdraden door de zoolnaden, borstelden en wreven de afgewerkte schoenen en stevels, dat de kleine jongen er zijn lachende snoet, tot een komieke tronie verwrongen, in weerspiegeld zag. Uren kon hij tussen hen zitten, zich verbeeldend dat hij zeer behulpzaam was, als hij een els aangaf of aandachtig een grove hennepen draad langs het pekblokje trok. In zwijgende verrukking luisterde hij naar de vrolijke, spotzieke of weemoedige oude liederen, die zij onder het werk zongen, wier woorden hij maar bij gedeelten begreep, maar wier stemmingen hij vaag en aangenaam onderging. Ademloos hoorde hij toe, als de klagende, bijtende of woeste geuzenliederen gezongen werden, die verhaalden van de gruwelen door de goddeloze moordknechten der Spanjolen aangericht, in sombere voldoening juichten over welgelukte weerwraak en hel jubelden bij het herdenken van wonderbare wapenfeiten te land of ter zee, onbegrijpelijke overwinningen van kleine, saamgeraapte benden op de overweldigende macht van de aartsvijand, victorie zo groot en onwaarschijnlijk, dat de eer ervan in vrome verbazing aan God gelaten werd, die met Zijn adem de kracht van de tegenstander vernietigd had.

De oorlog was altijd in het denken der mensen en in de gesprekken rondom. Hij wist, dat lang voor zijn geboorte deze bittere krijg begonnen was, die immer voortduurde, wreed en hardnekkig, zonder verpozen, en het ganse leven der mensen vervulde met zijn schrik en rode driften. Al de jaren zijner herinnering was de oorlog er geweest, maar steeds verder week hij achteruit, de vijand was teruggedrongen naar het Zuiden en Oosten, de stad was veilig, leefde onbevreesd, rumoerig en blijgeestig. Prins Willem was laf-hartig vermoord, maar zijn zoon, Prinse Mauring, was een groot en gelukkig veldheer gebleken, een onoverwinnelijk held, en hield het woedende monster op een afstand. Doch het was er nog steeds en ergens ver van huis werd gemoord en geplunderd en gebrand, gefolterd en geschonden, joegen geharnaste ruiters schietend en schreeuwend achter elkaar aan, schoten hoog op de baren voortvliegende schepen elkander aan stukken.
Bevend van opwinding luisterde hij naar de wilde verhalen van Schoppen-één-oog, zijn vaders oudste knecht, die een Zeeuwse watergeus geweest was, en een oog verloren had in de slag bij Reimerswaal onder admiraal Worst van Vlissingen, een oor en twee vingers bij de bloedige gevechten om Leiden te ontzetten en eindelijk een been in de grote zeeslag tegen de machtige Onoverwinnelijke Vloot van Medina Sidonia. Zijn gezicht en handen waren grauw geschroeid in vuur en kruitdamp en doorploegd van rode littekens, hij zag er schrikwekkend uit bij het relaas van zijn woeste herinneringen, met het rosse vuur, dat gloeide in zijn ene overgebleven oog. Soms wemelden daarna wilde taferelen voor de levendige fantasie van het kind en zijn dromen waren vol visioenen van schrikkelijke moord en een verschroeiend gevoel van wraakzuchtige haat dreigde hem te verstikken. De wereld was een oord vol verschrikking, waarin kwaadaardige vijanden steeds gereed stonden onschuldige mensen te bespringen. Vijanden. De vijand. De Spekken. De Spanjool. Oorlog was de wereld. Angst en onoverzienbaar lijden het leven. Waarom? Omdat de koning van Spanje het zo beval, de wrede tiran in zijn verre, sombere paleis, opgestookt door de duivelse zwarte monniken, die de mensen in de Nederlanden dwingen wilden afgodendienst te bedrijven. Maar God was sterker dan de Spaanse dwingeland en gaf het kleine volk de zegepraal over de geweldige...... Omdat het kleine volk trouw was in het ware geloof en de Here diende zoals Hij het verlang-

de. De mens, die in gerechtigheid wandelde, behoefde niemand te vrezen buiten God. Het eigen geweten wees de weg aan wie een zuiver hart had. En wie leefde in de Heer, kon alles in verduldigheid dragen zonder bukken, vervolging, pijn en dood, en hij zou overwinnen, omdat God streed aan zijn zijde. Zo zei Schoppen-één-oog. Zo zeiden ook vader en moeder en de strenge, heftige Dominee Ursinus, die zelf onder de geuzen van de grimmige 't Hoen gevochten had en de littekens droeg van een lanssteek dwars door zijn hals. God had gestreden aan de zijde der Nederlanden en de macht van Spanje verkleind. Nu werden de moorddadige Spekken steeds verder weg gejaagd en een kleine jongen in Amsterdam behoefde niet meer bang te zijn, dat een Spanjolen-huurling hem aan zijn rapier zou rijgen als een speenvarken aan het spit...... En als ze ooit weerkwamen, was daar Schoppen-één-oog, die ze in stukken zou kappen...... en zijn vader, die een musket had, een piek en een brede houwdegen, omdat hij bij het schuttersvendel diende...... De kleine Gerbrandt kon gerust zijn en onbezorgd leven en spelen......

2

Hij was de lieveling van zijn moeder en zijn oudere zuster Hillegond, die wel de baas over hem speelde, maar hem toch in alles hielp en zijn ondeugendste streken voor de strenge vader zocht te verheimelijken. Pieter, zijn oudste broer was een stille in den lande, een droge natuur, een traag karakter. Hij vond geen pleizier in kattekwaad, dat onvermijdelijk straf na zich sleepte, en ruzie of gevecht ging hij het liefst uit de weg. Gerbrandt werd geprikkeld door zijn onverstoorbare kalmte en zijn rustig wezen en plaagde hem vaak, driftiger wordend naarmate de ander goedmoediger reageerde, tot hij het in zijn blinde overmoed te bont maakte en Pieter onverwacht zijn sterke handen uitstak, hem bij zijn kraag greep en hem dooreen rammelde als een poetslap. Want sterk was de bedachtzame en weinig zeggende Pieter genoeg.

Het liefst was hem Stijntje, het vijf jaar jongere zusje, levendig van aard als hijzelf, aanhalig en heerszuchtig, onbeschrijfelijk komiek in haar onstuimige driftaanvallen. Zij kon alles van hem gedaan krijgen, bedelde hem zijn mooiste stuiters af en het lekkers, waarop hij het meest verzot was. Als ze hem met haar grote blauwe ogen smekend aankeek en er zo vaagjes vragend bij glimlachte, kon hij haar niets weigeren, en hij speelde meer en liever met haar dan zijn jongenswaardigheid eigenlijk verdroeg.

Voor zijn vader, Adriaan Cornelisz., had hij een onbegrensde eerbied. Vader kon en wist alles. Hij las in dikke boeken en vertelde er soms uit. Wonderbaarlijke verhalen over heidense goden en godinnen, ondeugende faunen en schone nymfen, ademrovende geschiedenissen van dolende ridders, geroofde jonkvrouwen, gevechten met monsterachtige griffioenen, raadselachtige tovenaars, machtige koningen en keizers in heerlijke paleizen, en de vreemdsoortigste, opwindendste avonturen. Hij praatte zonder verlegenheid met deftige en geleerde mensen, schilders waren zijn vrienden en zelfs dominee Ursinus behandelde hem met een zeker ontzag, hoewel hij hem verweet, dat hij meedeed aan zulk goddeloos en heidens gedoe als het wufte werk van de oude Kamer „D'Eglantier", die tot zinspreuk had „In liefde bloeiende" en vergaderde boven de Vleeshal. Maar Adriaan Cornelisz. kon er geen kwaad in zien, glimlachte om de boze ijver van dominee en bracht deze

eenmaal buiten zichzelf door als zijn mening te kennen te geven, dat God voorzeker streng was, maar even zeker geen kniesoor, dat vrolijke, blijmoedige mensen aangenaam waren in Zijn ogen en dat Hij de kunst van rethoryken evenmin kon verachten als dat het bier voor de ganzen gebrouwen werd. Toen had dominee de handen in de lucht geslagen, hem een schelm genoemd, die zich een godje schiep naar zijn verdoemelijk werelds welbehagen, hem de hel voorspeld en was kwaad weggelopen. Het duurde een volle maand eer hij weer terug kwam. Maar Moeder Marrigjes hartige keuken en vaders gul geschonken bier had hij op de duur toch niet kunnen ontberen, want in zijn hart was dominee Ursinus een echte smeerbuik, al deed hij ambtshalve nog zo zuinig, al gaf hij nog zo geweldig af op de wereld en haar zondige overdaad. Als hij aan tafel voorging in het gebed, kon hij onmogelijk nalaten af en toe één oog open te klappen om verliefd naar een malse hamelbout te kijken...

Adriaan Cornelisz. was heel streng voor de kleine Gerbrandt en spaarde hem de roede niet. Soms verweet Moeder Marrigje hem, dat hij te hard tegen het zoontje optrad, want het mocht dan een wilde rakker zijn en soms een onbesuisde driftkop, hij had een gevoelig hartje en een teer gemoed. Maar de vader wees haar bedenkingen af met een kort gebaar en de machtspreuk, dat wie zijn kinderen liefheeft, ze kastijdt. En Adriaan had dit bewegelijke en ongedurige zoontje meer lief, dan hij wilde laten blijken. Hij vond zo veel van zichzelf in de jongen terug. Maar er waren vele dingen in hemzelf, die hij niet gaarne aan de wereld geopenbaard zag, een wildheid, een dringende zucht naar ongebondenheid, moeilijk te bedwingen driften, die hem menigmaal verwarden en beangstten, die hij zondig wist en bij geweten verfoeide, maar die hij toch niet steeds wist meester te blijven. Hij was er in de heimelijkheid van zijn gedachten van overtuigd, dat zijn veel te goede vader met wat meer strengheid in de opvoeding hem misschien tot een beter en rustiger man zou hebben gemaakt en wilde zijn kinderen beveiligen voor de benauwenis der vliegende hartstochten, die in zijn eigen gemoed zo deerlijk konden spoken...... Een jong boompje kon men nog buigen...... beter wat hard aanpakken dan uit zwakheid toestaan, dat het onkruid wortel schoot en welig woekerde. Doch hij strafte nooit in toorn, roste in koelen bloede de rekel de billen rood en lei hem bedaard uit waarom, in

termen, die de jongen begrijpen kon. Na de straf was hij vriendelijk als voorheen: het geschil was uit de wereld, nu de boze daad zijn loon gekregen had. En Gerbrandt begreep. Hij begreep, dat vader een onafwijsbare plicht vervulde, als hij hem de spanriem deed proeven en zijn berouw was groter dan zijn pijn, zijn goede voornemens oprecht en onmetelijk. Maar de natuur kwam spoedig weer boven en dreef hem tot roekeloosheid en allerhand vermaken, die kinderen nu eenmaal verboden zijn.

Hij zat vol streken en behoorde tot de grootste galgenstroppen van de buurt.

Goed vriend was hij met de kleine rabauwen uit de donkere steegjes van de Oude Zijde, hanteerde hun vermakelijke en schilderachtige taal even gemakkelijk als zij en met hetzelfde rauwe, onverschillige accent. Hij had alleen spoedig geleerd daar thuis voorzichtig mee te zijn, want vader was zeer gesteld op een goede toon in de gesprekken onderling en wees hem scherp terecht als hij zich in het vuur van een verhaal een wat al te sappige uitdrukking van de tong liet glippen. Hij kende ook al de vleesverkopers van de hal en hun olijke en kernachtige lokroepen naar de klanten, de groentewijven van de markt, die door hem en zijn kornuiten spottend wortelteven genoemd werden, de af en aanrijdende voerlui met hun van drank en geschreeuw schorre stemmen en een menigte beruchte straattypen met hun tekenachtige en kluchtige bijnamen: Morsige Marie Slomps, Hopman Schentekeuken, Joris Kakkerlak, Trijn Dubbelt-in, Lijsje Pokneus, Maarten Vaalgat, zwervers, bedelaars, eeuwig dronken speellieden, rappe gauwdieven en nog slimmer gespuis. Hij wist, dat het bedenkelijk volk was, verwerpelijk schorremorrie, waar een jongen uit een eerzaam burgergezin liever bij uit de buurt moest blijven, maar zij waren zo onvergelijkelijk belangwekkend, ze konden verhalen vertellen, of elkaar verwijten en scheldwoorden naar de kop smijten, waarbij de tranen van het lachen je over de wangen biggelden.

Graag zwierf hij met een paar kameraadjes door de stad, die vol driftig leven was, vol vreemd zeevolk in uitheemse dracht, Moren en Mongolen, Zweden en Venetiërs, Russen en Engelsen en reusachtige negers, zwart als pek en met dicht gekroeste wolkoppen. Zij keken verbaasd en bewonderend naar de wonderlijke, bontvervige klederdrachten en jouwden lustig, als ze hun verbazing te boven waren.

Een opwindend avontuur was het, mee te lopen achter de diefvangers, die misdadigers door de straten voerden, een plank voor de borst, waarop hun misdrijf vermeld stond, soms met een geroofd voorwerp in de handen, tot schande en spot van iedereen. Een enkele maal was het schouwspel te machtig voor zijn gevoelige zenuwen. Eens was het een afzichtelijk oud wijf, dat Maartje van Hamburg genoemd werd. Zij droeg een half ontvleesd mensenhoofd voor de borst, en naast haar schuifelde een broodmagere opgeschoten jongen, snotterend en met wilde doodsangst in de holle ogen, met een verdorde hand aan een koord om de hals: lijkenschenders; zij hadden deze gruwelijke buit gestolen van de Volewijk om ze aan een chirurgijn te verkopen; later werden ze voor de pui van het raadhuis halfnaakt ontkleed en bloedig gegeseld vóór ze naar het Rasphuis gesleept werden. Het was alles afschuwelijk geweest, doch Gerbrandt had zich niet kunnen losrukken van het akelige en gruwzaam boeiende schouwspel, hoewel het hem tot brakens toe ontstelde. Maar de nacht daarop was hij telkens schreeuwend wakker geworden en de volgende dag had hij zo'n koorts gehad, dat de barbier Meester Jan Smeerteborst gehaald was om hem ader te laten......

Zij keken naar het optrekken van de schutters in hun kleurige uniformen, de hoed of helm met pluimen gesierd, piek of musket over de schouder, aan een met goud gestikte bandelier het zijdgeweer uitdagend kletterend tegen de benen, een vrolijke groet zwaaiend naar bekenden onder het toelopend volk, trots op hun waardigheid als verdedigers van de stad. Gerbrandts vader was erbij. Hij was sergeant en werd later officier, wat een grote onderscheiding was en een eer voor de hele familie. De jongens trokken juichend mee op, probeerden in de pas te lopen, zij kenden alle commando's van buiten, hun hoogste eerzucht was eenmaal opgenomen te worden in een schuttersvendel, de zware wapens te dragen, een borstkuras en helm...... en als dan de Spekken een overval waagden, zouden ze die er zo van langs geven, dat ze nooit meer terug durfden komen!......

Zij doolden langs de buitenkant, waar de oude wallen geslecht werden en overal nieuwe huizen in aanbouw waren, hele reeksen. Er werd gegraven en geheid, gehamerd en gemetseld, karren en sleden knarsten af en aan met hout en stenen en ijzer, er werd gesjouwd als in een verstoorde mierenhoop, geschreeuwd, gelachen

en gezongen. Hele straten verrezen uit de grond en verderop ploeterden troepen polderwerkers aan de nieuwe bolwerken achter de brede stadsgracht, de hoekige vormen van de vooruitstekende schansen waren duidelijk te zien en trokken de bijzondere aandacht van de jongens, die ze onneembaar achtten voor eventuele belegeraars. Het was er al leven en vrolijke bedrijvigheid, lawaai en koortsachtige werkdrift en voor rondscharrelende knapen viel er van alles te beleven, zij zongen de dwaze, eentonige liedjes van de heiers mee, staken een handje toe hier en daar, verdienden een paar duiten soms; als ze onvriendelijk bejegend werden, sloeg hun behulpzaamheid om tot baldadige plaagzucht, zij smeten stenen in de heikuil, dat de sjouwers in hun lange laarzen de modderkluiten om de oren vlogen en werden met geweldige dreigementen en ellenlange vloeken weggejaagd; zij liepen wat ze lopen konden, maar maakten op veilige afstand halt om luidruchtig terug te schelden voor slikmuilen en hoeredoppen, de ouders van hun vijanden beschuldigend van de ergst denkbare misdragingen.
Zij liepen langs de Teertuinen op het IJ aan, keken naar de aan- en uitzeilende schepen, telden hoeveel er wel voor hun ankers lagen te rijden, die wachtten op hun beurt om gelost te worden. Overal stonden zeilen als blanke vleugels tegen de lucht, omzwierd van de lange bonte wimpels en vlaggen, de koperen monden der kanonnen loerden vals uit de opgeklapte geschutspoorten, aan boord was beweging van rappe matrozen, die manoeuvreerden met zeilen en want. Dit was het verrukkelijkst van al, het eeuwig woelige IJ. Van over heel de wereld kwamen de schepen aangezwommen, naar heel de wereld zwalkten zij uit, geladen met de vreemdste koopwaren. Het geurde er naar teer en pek en zilt water, naar vis en verf en specerijen. Wonderlijke, avontuurlijke aromen dwaalden er om, je wist niet vanwaar ze precies kwamen, maar het was opwindend en riep de fantasie wakker. Schepen van oorloge koersten lenig tussen de andere door, hoog op het water, met vergulde beelden aan de spitse boeg, de spiegels rijk versierd met snijwerk en bonte kleuren. Soms kwam er een aansukkelen met een mast te weinig, stengen staken met splinterige vezels de lucht in, er waren donkere gaten in de reling of boord geslagen, ze kwamen van zee, de oorlogsvlag waaide breed golvend van de achtersteven, ze keerden huiswaarts met gedunde bemanning, gehavend en geschonden, maar zegevierend en trots, met roem beladen. De kaden

wemelden van zee- en krijgsvolk, er werd gepraat en geschreeuwd in alle mogelijke talen, er werd gesleept met balen en vaten koopwaren, touwwerk, zeildoek en victualiën, er werd geladen en gelost, geruzied en gelachen, commando's bulderden van de campagnes, matrozen zongen bij het hieuwen van de ankers, liepen op een draf rond de kaapstanders, officieren moedigden hen aan met vloeken en grappen. De jongens drongen zich tussen de benen der volwassenen door en kwamen niet uitgekeken aan al het wonder, dat beurtelings of overal tegelijk hun aandacht boeide. Het brede water golfde om de schepen, ketste het zonlicht verblindend de ogen in, klukte en klotste tegen de beschoeiing der kaden en lag wijd gespreid naar alle zijden, een levende verrukking voor het oog. En aan de verre overkant schaduwden de sombere staken van de Volewijk tegen de lucht, het galgeveld, waar de arme gehangenen traag schommelden en draaiden aan hun strop en er moesten blijven hangen tot touw of nek doorgerot waren en zij neervielen in de put aan de voet der galgen......

3

Gerbrandt had een droom, die vaak terugkwam na een middag, aan het IJ doorgebracht: hij was een boegbeeld van een schip, keek onder de schaduw van de kluiverzeilen uit, en waarheen hij het oog wendde, volgde het ganse schip. Hij was altijd vooraan, zag alles het eerst, beneden hem kolkte en bruiste de zee, het schuim woei hem om de oren, boven hem floot de wind door de touwen, de boeg rees en daalde op de wild rollende golven en alle wonderen der wereld kwamen hem tegemoet. Het vreemde was, dat niemand wist, hoe de rol van het boegbeeld vervuld werd door een levende Gerbrandt. Allen bewonderden hem in zijn vergulde staat, maar niemand vermoedde, dat hij leefde, en nog veel minder, dat hij het was, die de koers aangaf, het schip naar zijn eigen invallen achter zich aandwong...... Een heerlijke droom was het!...... Hij kon hem wakende nagenieten en met wijd open ogen de verbazingwekkende taferelen opnieuw zien...... en op het IJ zocht hij zich het grootste, hoogste, statigste schip uit, waarop hij als boegbeeld vooraan wou gaan...... een oorlogsfregat...... Ha!...... als ze een Spanjolengaljoen in zicht kregen, hoe zou hij er op afstuiven, dat het water schuimend over de boeg vloog...... de kanonnen dreunden hun grimmige donder, de enterhaken suisden door de lucht, het gevecht stormde over de dekken, alles werd neergeslagen en de jammerende Maranen, die het overleefden, werden de voeten gespoeld, want zulke ondieren kregen geen kwartier...... En boegbeeld Gerbrandt wendde zich tot andere koers, naar nieuw avontuur...... Er doken eilanden op uit zee, vreemd, met hoge bergen, waaraan een rookpluim hing, en ranke palmbomen, die als kruin een vederbos droegen...... naakte heidenen liepen er rond, bruin van huid en woest van aard, door de bossen draafden eenhorens en olifanten, leeuwen en tijgers brulden vreselijk, slangen schuifelden sissend door het gras, en schelgekleurde vogels zaten op de takken of vlogen door de lucht, blinkend van goud, grappige apen buitelden tussen de bladeren en deden alles na wat ze van de mensen zagen...... Jongensdromen van avontuur, zwerflust en heldendom...... Het was onbeschrijflijk heerlijk en spannend......

Maar er kwam altijd een moment, dat de droom in ander heimwee brak......

Een benauwdheid klemde om het hart, de vrees vóor de doodse verlatenheid der verten kwelde.
Want daar waren vader noch moeder, Hillegond noch Stijntje, de Nes was er niet, de vrolijke drukte van de hallen en markten, niets van Amsterdam...... Wat moest je zonder dit alles beginnen?
Hij rilde eensklaps van eenzaamheid en verdriet, voelde zich klein en angstig en kroop uit de plots onverdragelijk geworden ruimten van zijn dromen terug naar de veilig omsloten bekendheid van zijn eigen omgeving...... Nee, hij wou geen reiziger worden, hij wou hier blijven bij alles waar hij van hield, dat van hem hield, bekend was en met hem meegroeide in al groter vertrouwdheid...... Tot de betovering van het blinkende water met de schepen en hun geheimzinnige lading van wondere herinnering hem weer onzeker maakte, of het verhaal der bewogen omzwervingen van dolende ridders zijn verbeelding aan 't gisten bracht...... Wat was begerenswaardiger?
Het viel moeilijk uit te maken. Hij wist het niet en dwaalde van het ene verlangen naar het andere zonder dat ooit een rustige beradenheid evenwicht bracht. Teveel tegenstrijdige begeerten roerden in hem.
Stil kon hij dan lopen dubben, in verwarring kijkend naar de zo zeer verschillende visioenen, die zijn levendige fantasie hem voortoverde en waaruit hij toch eens een keuze zou moeten doen. Een innerlijk ongeduld dreef hem tot spoed aan, maar het was zo moeilijk uitsluitend het ene te willen, hoe verleidelijk het ook lokte, want dan moest het andere losgelaten worden en ook dat had zo veel moois en aantrekkelijks......
Tot moeder hem met haar verontruste vragen uit de droom stootte. Of er iets aan scheelde? Of hem iets overkomen was? Wat was er dan?...... Hij had toch niet geklaagd?... Er was hem niets overkomen en hij was ook niet ziek...... Hij lachte om haar bekommerd kijken, was eensklaps vergeten wat hem zo bezwaarlijk had bezig gehouden, sprong haar om de hals, en gaf haar een harde, stijve jongenszoen op haar wang. Daarna liep hij weg, rende het voorhuis door, sloeg in het voorbijgaan Schoppen-één-oog zijn malle, kaal versleten bonten muts over de ogen en holde lachend de straat in om de kornuiten op te zoeken en met hen te ravotten of te vechten, al naar het uitkwam...... Plotseling was er geen toekomstonzekerheid meer, er was helemaal geen toekomst, er was

alleen maar het dolle spel, de drift in de stevige knuisten, de behoefte om zich te roeren, te schreeuwen, belachelijke grote mensen te bespotten en na te doen, te lachen tot je bijna scheurde, te hollen tot je hart je keel dreigde uit te springen, iedereen te overtreffen, haantje de voorste te zijn in alles. En als hij dan uitgelaten thuiskwam met een grote winkelhaak in zijn broek, een gescheurd en verfomfaaid buis, tot een vod verfrommelde kraag, een buil op zijn voorhoofd en krabben op wangen en handen, keek moeder weer bezorgd, maar Gerbrandt lachte schaterend en schaterde nog als vader hem met een goedmoedige schop onder zijn broek en hard gebulderde boze woorden, die zijn innerlijke pret om de wilde bengel toch niet geheel konden verbergen, naar boven joeg om zich op te knappen en te zorgen, dat hij er weer als een fatsoenlijk burgermanskind uitzag.

Moeder Marrigje schudde het hoofd. Zij werd niet wijs uit die jongen. Dagen lang liep hij suf en dromend rond en dan sloeg ineens het weer om en de levenslust golfde in wildheid naar buiten. Een onberekenbar element......

En toch, ze hield onder al haar kinderen het meest van hem, hoezeer zij zich ook inpraatte, dat het niet was, en zich bezwaard voelde door deze onrustige, onverklaarbare en ongetwijfeld onrechtvaardige voorliefde. Zij liet er zo weinig mogelijk van blijken, probeerde vaak juist bijzonder streng tegen hem te doen, maar de bengel doorzag haar manoeuvre met zijn kinderlijke intuïtie en overwon haar altijd even gemakkelijk met zijn lachende blik en aanhalige manieren...... Een mens zijn hart was een zwak ding......

Marrigje Gerbrandtsd. stelde zich altijd voor, dat Adriaan Cornelisz., haar man, precies zo geweest moest zijn, toen hij een jongen was...... En op de keper beschouwd, gemeten naar de maat der volwassenen: was hij eigenlijk niet nóg zo? Marrigje was een van die stille, zuivere vrouwennaturen, die zich maar eenmaal, doch dan ook blind en volkomen aan een man verliezen en die naast hem alleen nog de kinderen in haar hart sluit. Zij kende alle fouten en wispelturigheden van Adriaans karakter, zijn te gretige levenshonger, zijn verborgen neiging tot wuft vermaak en haar hart leed er onder, maar zich van hem afwenden of hem er om veroordelen kon zij niet; hij was haar man, haar minnaar, haar heer en meester en zij moest aanvaarden wat uit zijn hand over haar kwam, het

goede als het kwade...... Het kon haar pijn doen, dat zij Adriaan niet al haar leven gekend had, dat zij niet van hun prilste jaren af lievend en zorgend om hem heen geweest was...... Zo vele jaren verloren!...... Wilde zij deze jaren inhalen aan de jeugd van de wilde, onstuimige, ongedurige Gerbrandt?...... Maar waarom dan niet liever aan die van Pieter, de stille, gezeggelijke, gelijkmoedige oudste?...... Pieter had een betrouwbaar karakter, was zeker meer tot de deugd genegen en beloofde een goed, degelijk en eerbaar man te worden. Hij leek innerlijk en uiterlijk het meest op Gerbrandt Cornelisz., haar vader, en van rechtswege had haar voorkeur dus naar hem moeten uitgaan. Maar de tweede zoon had de naam van haar vader en de aard van haar man gekregen en op onverklaarbare wijze haar hart overweldigd. Zij voelde zich machteloos tegenover deze laakbare liefde......

Hij was aanvankelijk een teer en brekelijk manneke geweest, zij had eindeloos met hem opgetobd in alle denkbare kinderziekten en God zo vurig om zijn behoud gesmeekt, dat Hij haar had vergund hem telkens voor de poorten van de dood weg te halen. Hoeveel zorgen en angsten, hoeveel tranen en slapeloze nachten had dit broze kind haar gekost!...... Het leek haar soms, alsof zij hem na zijn geboorte nog tien malen het leven geschonken had, telkens nadat de vrees hem te moeten verliezen haar tot radeloosheid toe had doorscheurd. Het was vreselijk geweest. Het kind scheen niet te willen leven. Soms, in de dagen der genezing, kwam het haar voor, dat de holle, onnatuurlijk schitterende ogen haar verwijtend aanstaarden met de domme vraag, waarom zij hem met zoveel moeite en hardnekkigheid teruggedrongen had uit de pijnloos geworden zwijmel der koortsen, juist toen het heerlijkste zou komen?...... Lang tijdens de genezing bleef het haar vervolgen met een smartelijk gevoel van verongelijking en vage ontzetting, alsof dit krachteloze wezentje een geheim op het spoor was, dat haar verborgen moest blijven......

Dan was er eindelijk verandering gekomen......

Tegen zijn vierde jaar begon de jongen robuuster te worden, zijn ziekelijk bleek en smal gezichtje rondde zich en kreeg kleur. Geleidelijk werd hij levendiger, vrolijker en drukker, zijn ogen begonnen een moedwillige glans te krijgen, hij babbelde honderd uit, altijd achter haar aan met vragen en opmerkingen, verhalen over wat hij gezien had en ongedurige eisen tot verklaring van wat hij

niet begreep. Woelig tot in zijn slaap, bezeten van een verbazingwekkende drift tot weten en doen, alsof hij besefte, wat hij verzuimd had en zich haasten wou de verloren tijd in te halen. Het hele gezin leefde mee op: zij hadden heimelijk allen gevreesd, dat hij sterven zou evenals het vorige broertje, dat begraven lag in de Nieuwe Kerk. Alle vrees was nu geweken en moeder Marrigje ging zacht zingend achter haar werk, eindelijk gerust, eindelijk vertrouwend dat zij gewonnen had in de afmattende strijd met de dood, die haar ook dit kind van het hart had willen scheuren. God was vertederd door haar vurig smeken en had de dood dit offer weggenomen......

God......

Gerbrandt groeide op onder voortdurend besef van zijn geweldige aanwezigheid. Naarmate zijn begrip groeide, werd de gestalte van God neveliger, maar ook aldoor ontzagwekkender, machtiger, maar steeds moeilijker te doorgronden, een vreemd wezen, voor welks onbepaalde majesteit alles het hoofd moest buigen en dat doet naar willekeur met wereld en mensen, en niemand mag hem rekenschap vragen: „Wat de Heer doet is welgedaan......" Hoe onbegrijpelijk het beperkt verstand van de mens Zijn handelwijze ook moge voorkomen.

Gerbrandt kon het niet altijd verwerken. Hij had God lief zoals allen om hem heen, want Hij had hun alles geschonken, leven en brood, zon, slaap en de eeuwige zaligheid voor wie wandelden op Zijn wegen. Dat was veel en het paste er dankbaar voor te zijn. Maar heimelijk was Gerbrandt toch soms boos op Hem: waarom liet Hij zoveel onrecht, wreedheid en geweld toe? Bij de verhalen van Schoppen-één-oog kon hij groeien van verontwaardiging. Hoe kon God toestaan, dat Zijn eigen volk, de streng deugdzame mensen, die doen en leven wilden naar Zijn eigen waarachtig woord, besprongen werden, gefolterd, verbrand, in menigten vermoord door Zijn eigen vijanden, de afschuwelijke aanbidders van gesneden beelden, die de Roomsen waren?......

In een ogenblik van gekwelde verontwaardiging, afschuw en ontmoedigde twijfel sprak hij het uit: waarom?...... Hij was elf jaar en meester Jongerius vertelde op school van de gruwelen van de Romeinen, de val van Jeruzalem, de verwoesting van de tempel. Waarom gaf God Zijn uitverkoren volk in de handen der heidenen, woeste schenders van al wat heilig was, waarom liet Hij toe, dat

het kwade overwon en wat verkoren was, vernietigd werd? Meester Jongerius was er de man niet naar om in de bevende kinderstem de lang opgekropte radeloosheid van een waarachtig vrome aard te onderkennen. Hij was iemand, die zijn weetje wist, maar ook niets daar buiten. En wie ongelukkigerwijze raakte aan wat rotszeker en voor alle tijden de onwrikbare vaststaande waarheid was, omdat meester Jongerius het zo geleerd had en het op zijn beurt aan anderen leren moest, ontketende een woede vol haat en onbeschrijfelijke weerzin in zijn trouwhartig gemoed. Gerbrandt kreeg er de volle zwaarte van te proeven. Nooit waren zijn handpalmen zo smartelijk door de plak geteisterd. Hij werd de andere kinderen voorgehouden als een zwart schaap, een weerspannig veulen, dat de verzenen tegen de prikkels sloeg, een Amalekiet, die met de Heer der heerscharen in het gericht wilde treden, een verworpene, zo jong al aangevreten door de gruwelijke zonde der eigengereide twijfelingen, die een smaad waren voor God en de verdoemenis brachten over een mensenziel......
Gerbrandt was hevig geschrokken bij de ontzettende uitbarsting van toorn, die over hem los donderde. Het was allerminst zijn bedoeling geweest God te smaden. Hij had zo graag dichter bij Hem willen komen door een beter begrip. Nu werd hem toegebulderd, dat hij de Here een walg in het oog was, een stank in de neusgaten...... De andere kinderen keken naar hem met angst en afschuw......
Thuis brak het onweer opnieuw los. Meester had het noodzakelijk geoordeeld de ouders op de hoogte te brengen van Gerbrandts schrikbarende misdraging. Vader kastijdde hem hardhandiger dan ooit met de gevreesde spanriem, Moeder keek verwijtend en ongelukkig en de tranen in haar ogen brandden op Gerbrandts ontsteld en van schuldgevoel overstroomd hart, smartelijker dan de pijn aan zijn mishandelde leden. Pieter wendde zich somber af, met de schrik om de zwarte zonde in de ogen. Hillegond perste de handen in elkaar en schreide, Stijntje stond er verwezen bij, haar grote, angstige ogen zonder begrip gevestigd op het van tranen gezwollen gezicht van de aangebeden broer...... Toen hij, voor de rest van de dag zonder eten of drinken naar het opkamertje verbannen, aan de grootste ellende, ontzetting en berouw ten prooi, neergehurkt op een voetenbankje, wanhopig de weg zocht in de jacht zijner verbijsterde gedachten, was het zusje heimelijk naar

hem toe komen sluipen met een stuk kruidkoek, dat ze voor hem uit de spinde gestolen had. Geschrokken van zijn ontsteld gezicht, begon zij zachtjes te huilen. Hij had haar stilletjes tegen zich aan getrokken. De warmte van het kleine, trillende lijfje was hem een zeldzame, balsemende troost geweest. Zoetjes had hij haar gesust, een armzalige glimlach gevonden om haar gerust te stellen en haar bij kleine stukjes de koek gevoerd, die ze tot de laatste kruimel opsmikkelde. Daarna had hij haar zoetjes buiten de deur gebracht en dapper en trouw zijn straf uitgezeten in de hoop, dat God hem dan zijn ondoordachte opstandigheid misschien vergeven zou......
Hij onderwierp zich nederig genoeg, in het gevoel dat hij wel schuldig moest zijn, als allen zich zo verwoed en overtuigd tegen hem keerden. Want een doordrijvende opstandeling was hij eigenlijk niet. Maar toch bleef diep in zijn murw geslagen zieltje heimelijk de onopgeloste vraag naar het waarom stilletjes kwellen, al wou hij haar ook niet meer tot zijn bewustzijn toelaten. Hij had begrepen, dat afwijkende meningen op dit gebied iemand naar de buurt van het martelaarschap dreven en hij kon te weinig tegen eenzaamheid om er iets voor te voelen een martelaar te worden. Onderwerping was het enige wat hem overschoot.
Toch was en bleef God een beangstigend mysterie voor de gevoelige natuur van Gerbrandt, die innerlijk móest vragen, al sprak hij, door kwade ondervinding geleerd, zijn bedenkingen niet meer uit. Hij vond Hem wel een zeer strenge vader, Die van de ongedurige mens het bijna onmogelijke vergde, dreigde met de ontzettendste straffen en toch de onbegrijpelijkste liefde en barmhartigheid bereid hield voor die Hem blindelings gehoorzaamde. Een wezen vol van de verbijsterendste, ongerijmdste tegenstellingen...... In de drift van het dagelijkse leven kon hij Hem wel vaak nagenoeg vergeten, maar nooit geheel en al. Ergens op de achtergrond bleef Hij onzichtbaar toezien en onverwacht remmen met schrikgedachten en dreiging van duisternis. Zijn moeder zei het eens in een moment van droefgeestigheid, waarvan hij eerst veel later de oorzaken kon vermoeden:
„Het leven is een strijd, die in de ziel van de mensen wordt uitgevochten tussen God en de wereld. Het heil is alleen bij de Here, maar de wereld is zo mooi en zo verleidelijk en de mens is zwak en onvolmaakt geschapen"......
Dat laatste begreep Gerbrandt heel goed en er kwam weer een

vraag in hem op: waarom God de mens dan niet liever sterk en volmaakt geschapen had?...... Hij had dat toch ook gekund, zo Hij gewild had?...... Waarom had Hij het niet gewild en lapte de mens de verantwoordelijkheid op?...... Maar hij had zijn les geleerd en sprak het niet uit......

4

Adriaan Cornelisz. ging vooruit in de wereld. Hij liet het oververdiende geld niet beschimmelen in de kast. In het zich onstuimig ontwikkelende en uitbreidende Amsterdam was voor ieder, die wat geld had en de moed om het te wagen, gelegenheid te over om meer te verdienen. Adriaan Cornelisz. was niet bang. Hij had een wakkere geest, de wil om er te komen, een helder oog voor de goede kans en besluitvaardigheid genoeg om het juiste ogenblik niet te laten voorbijgaan. Hij kocht hier een lap goedkope grond, daar wat bouwvallige huizen, toen nog alleen de speculanten met een goede neus er de wind van hadden, dat de prijzen spoedig de hoogte zouden invliegen door de onvermijdelijk geworden stadsuitbreiding, die binnenskamers bij de aan zwijgzaamheid gebonden magistraat al lang in heimelijke voorbereiding was. Adriaan Cornelisz. werd van een welgesteld ambachtsman een gegoed burger. De groet der voorbijgangers werd dieper, want zij namen nu de hoed af voor zijn steeds aanzienlijker wordende geldkist. De meester uit Brederode glimlachte. Hij vond het niet onaangenaam, maar overschatte de betekenis van de betoonde eerbied niet.

Het leven in huis veranderde weinig, Gerbrandt merkte het nauwelijks op. Er kwam een aam Rijnse wijn bij het bier in de kelder, de maaltijden bij feestelijke gelegenheden werden uitgebreider en op rijker wijze toebereid, vader droeg fijner laken, een zwieriger mantel, een gekrulde veer aan de hoed en was meer achter zijn ijverig bedreven zaken aan dan in de werkplaats. De schoenmakerij kwam meer en meer onder de directe leiding van Schele Wiebert, de lange Friese gezel, de bekwaamste van al vaders knechten en die maar twee fouten had: de drank en de vrouwen. Van beide kreeg hij nooit genoeg, er waren telkens schandaaltjes en Moeder Marrigje was beschaamd en verbolgen om de tuchteloze kwant, die het huis in opspraak bracht. Bij meer dan een gelegenheid eiste zij z'n ontslag, maar zij kreeg nooit haar zin. Adriaan Cornelisz. lachte om haar toorn, verontschuldigde de oprecht berouw tonende schelm en hield vol, dat hij nooit meer zo'n bekwame en snel werkende gezel zou vinden en zeker geen, die zo door dik en dun aan hem en de winkel verknocht bleef. En dat was de waarheid. Schele Wiebert ging voor hem door het vuur, sneed over hem

op tegen ieder, die het horen wou, droeg zijn roem door alle Amsterdamse kroegen en voorspelde, dat meester Cornelisz. Brederode onvermijdelijk eenmaal magistraat van de stad zou zijn, als deze ook maar iets van haar eigen belang verstond. Dit was het enige, waarin de woeste, maar vrome Schoppen-één-oog het met de schele schuinsmarcheerder eens was; overigens verachtte hij hem om zijn losbandig leven, bedreigde hem met hel en duivel en voorspelde hem een rampzalig en gewelddadig uiteinde. Zonder veel resultaat, want Wiebert kende de Schrift even goed als zijn kameraad en beweerde, dat als Noach, Jacob, Loth, David en Salomo genade gevonden hadden voor het aangezicht des Heeren, hij, Wiebert zich zeker niet ongerust behoefde te maken. Als de vrouwe hem de mantel uitveegde, gaf hij haar zuchtend gelijk, maar hij bleef leven als een zwijn. Gerbrandt wist niet goed of hij de broodmagere en foeilijke Fries verafschuwde of van hem hield, maar hij moest altijd lachen om zijn armezondaarsgezicht en de olijk-schijnheilige uitvluchten, waarmee hij zijn uitspattingen zocht goed te praten. Wiebert van zijn kant had een zwak voor de jongen en beweerde, dat hij nobel bloed had en een fel hoofd, waarmee hij het nog eens ver zou brengen.
Gerbrandt was inderdaad een vlugge leerling, hoewel hij tijden had van tergende luiheid, waarin er niets met hem aan te vangen was en die Meester Jongerius tot razernij brachten. Maar toen hij twaalf jaar was, had hij alles in zijn hoofd, wat de meester ooit geleerd had. Heel de buurt wist, dat hij schreef als een notarisklerk, las als een voorzanger in de kerk en spotrijmpjes kon rijmen, waarmee hij deftige grote mensen schaamteloos belachelijk maakte. Op muren en schuttingen prijkten voortbrengselen van zijn satyriek vernuft en zijn kornuiten zagen er hoog om tegen hem op. Beroemd was een hevig caricaturaal maar goed herkenbaar portret van zijn leermeester met een grote druppel aan zijn lange neus, een paar verschrikkelijke kikkerogen, een enorme plak zwaaiend, het gezwollen waterhoofd zinrijk gesierd met flappende ezelsoren en eronder geschreven:

„Dit is Pickneus Jongerius,
Mient dat een groot heer ie is,
Maer veel meerius
Een leelijke beer ie is,

En geeft ons meer smeerius
Dan leerius."

Tekening zowel als gedicht waren anonym, maar geen mens twijfelde aan de identiteit van de begaafde kunstenaar. Meester Jongerius schuimbekte en was er geheel door van streek. Op zijn strenge aanmaning was Adriaan Cornelisz. gekomen om het schandelijk kunstwerk te verifiëren. Met moeite had hij zijn lach verbeten en de woedende paedagoog toegezegd, dat hij de verdrompelde rekel duchtig de oren zou wassen, als hij schuldig mocht blijken aan deze waarlijk ongehoorde majesteitsschennis. Gerbrandt had met een rood hoofd de waarheid bekend en vader had dreigend naar de riem gegrepen. Maar toen had hij zich niet langer kunnen bedwingen en was plotseling in een schaterlach uitgebarsten. Desondanks had hij Gerbrandt bij zijn oor naar het strafkamertje gebracht en heel de verdere week had de schendbrok niet buiten mogen spelen, want wie de gestelde overheden hoont, moet daar de kwade gevolgen van ondervinden. Maar Adriaan Cornelisz. had op de bierbank met oneindig pleizier het gedicht van zijn zoon voorgedragen en trots voorspeld, dat die kleine vlegel de Oude Kamer nog eens eer zou aandoen!......

Lang was erover gesproken, wat Gerbrandt zou moeten worden. Een geleerde loopbaan trok de vader meer aan dan de zoon. De jongen was dol op boeken, maar dan moesten er liedjes in staan of schone verhalen. De ervaring bij meester Jongerius was niet bemoedigend. De wetenschap leek hem vervelend, dor en eindeloos neerdrukkend. Hij had geen zitvlees aan zijn gat, beweerde Wiebert, en dat was de waarheid. Toch stuurde vader Adriaan hem naar de Franse les bij Monsieur Leroi. Iets moest hij er alvast maar bij leren en de kennis van een vreemde taal was altijd een mooi ding, zeker voor iemand, die misschien rederijkersgaven had.

Gerbrandt vond het allemaal best. Het kon hem niet veel schelen. Wat hem opgedragen werd, deed hij. Zijn vlug verstand had nergens veel moeite mee. Maar het interesseerde hem weinig. Hij groeide hard en andere dromen dan vroeger begonnen hem te vervolgen.

Woorden kregen een andere betekenis. Het verband veler oude, vertrouwde dingen werd onzeker en een onbestemde droefenis, waarvoor geen aanwijsbare oorzaak was, omwolkte zijn gedachten

met een grijze nevel. Eensklaps kon het malle gevoel over hem komen, dat hij oud was en moe en daar moest hij dan op hetzelfde ogenblik weer om lachen. Maar de onverklaarbare gewaarwording van lome vermoeienis, van vaag ongelukkig en machteloos zijn, duurde. Dan sloeg de stemming even redeloos weer om. Hij stroomde vol drang tot daden, vol drift om grote dingen te doen, een verwachting spande, alsof hij ieder ogenblik geroepen kon worden om iets te volbrengen wat niemand anders gekund had. Met schitterende ogen liep hij door de straten en langs de waterkant, alle zinnen open voor de op hem toestormende indrukken. Liederen zonder woorden zongen om en in hem, alles was vol muziek, de verward dooreengonzende stemmen der mensen, de wind door de kruinen der bomen, het geklapper der zeilen, de bonte kleuren in de kledij van soldaten en zeevolk, zelfs het geschitter van de zonnestralen op de kanteling der golfjes in de gracht droeg muziek in zijn luchtig lichtgespeel...... En al die muziek vroeg naar woorden. Hij hoorde ze bijna in zich opklinken, het was een beklemmend gevoel van ontvatbaarheid als wanneer een woord vóór op je tong lag en je het toch niet kon uitspreken, omdat het je ondanks alle inspanning niet te binnen wou schieten. Maar dat hinderde niemendal, het was toch niet onaangenaam of neerdrukkend. Het maakte hem opgewonden van een vreemde nieuwsgierigheid. Hij zou het wel vinden, o ja, hij moest het kunnen vinden, want het was er bijna en het kon immers ineens los schieten, zoals het woord, dat je niet had willen invallen, plotseling opsprong in je hersens, een geweldige voldoening, een helle vreugde......

Hij begon op te merken hoe anders de stad er kon uitzien bij verschillende weersomstandigheden en in de onderscheiden seizoenen. Het was telkens een geheel ander Amsterdam. Na de eerste verrassing keek hij er naar met bewuste ogen. Het werd een verrukkelijk en op geheel nieuwe wijze opwindend spel. Het leek eenvoudig onbegrijpelijk, dat hij het vroeger nooit zo gezien had: het was er immers altijd geweest en hij was er domweg en als een blinde langs gegaan. Bij zonneschijn en onder een kruiende wolkenvracht, bij motregen en bij mist, bij stormweer en bij maneschijn, het was altijd anders en het werkte anders op je in, je was vrolijk of triestig, je moest je driftig bewegen of heel stil zijn; als er jonge sneeuw lag, moest je je adem inhouden, als het nieuwe groen in de bomen hing, sloeg je hart sneller in je borst, een winderige avond

met flakkerend maanlicht door wolkenscheuren maakte de kronkelige stegen met hun gevelgebrokkel tot vervaarlijke spelonken vol onheil en gevaren en joeg schrik op schrik door je heen bij de spookachtigheid van het opduiken en weer in duisternis verglijden der bewegende schaduwen. Als hij erover wou praten tegen vader of moeder of kameraadjes, sloeg hij aan 't stotteren, verwarde zich in zijn zinnen, kon de woorden niet vinden, die hij zocht en stokte onthutst, omdat alles wat hij zei zo onnozel klonk en kinderachtig, en helemaal niets had uit te staan met de dingen, die hij bedoelde en die hem toch zo geweldig verrukt hadden. Men keek hem verbaasd aan, moeder kon er wonderlijk het hoofd om schudden, anderen lachten hem in zijn gezicht uit, een spotvogel veronderstelde, dat hij zijn vijf zinnen wel alle drie bij elkaar had. Gerbrandt kreeg een kleur, werd kwaad en zweeg verder koppig. Hij wist hoe mooi alles was, wat hij gezien had en wou uitleggen en schold ze innerlijk allen vòor botterikken en snotvegers. Beledigd en verongelijkt liet hij ze staan, met een akelig gevoel van verdriet ook om de hulpeloosheid, die hem deed stotteren en stokken zodra hij zijn geestdriftige stemmingen onder woorden wou brengen. Mokkend zocht hij Stijntje op, speelde met haar en vergat zijn ergernis en teleurstelling bij haar vrolijk gebabbel en het schitteren van haar grote blauwe ogen. Hij was er van overtuigd, dat Stijntje hem veel beter begrijpen zou dan alle anderen, maar nu was ze nog te klein, later zou hij haar alles wijzen en vertellen en dan zouden ze samen lachen om de domkoppen, die de eenvoudigste dingen niet snapten, de blinde vinken, die niets zagen van al het mooie, dat vlak voor hun ogen lag.
Toen de Franse Monsieur hem tegenover zijn vader geroemd had om zijn snelle vorderingen en verwonderlijk helder begrip voor het taaleigen nam deze hem als beloning mee naar een vertoning van de Oude Kamer. Er werd een moraliserend zinnenspel opgevoerd van een rijke man, die los en onverschillig leefde, alleen luisterend naar de vleiende lokwoorden van ondeugden en zonden, de verheven vermaningen der edelaardige deugden met een spotlach in de wind slaande. De duivel lachte. Maar de goedertieren God gaf het niet op. Hij tuchtigde de overmoedige rijkaard met rampen en ruïne, tot hij murw werd en tot inkeer kwam, begreep hoe dom en slecht hij geleefd had en eindelijk als een rechtvaardige in de Here ontsliep, waarna hij met engelenzang en orgelmuziek de

hemel werd binnengevoerd. Gerbrandt had in ontzaglijke opwinding het drama meegeleefd. Heimelijk bewonderde hij de rijke man in zijn trots en weeldezuchtig leven, ofschoon hij wist en telkens nog eens met nadruk hoorde uitleggen, hoe slecht hij was, een ware verworpeling. Maar hij leek zo hoog en voornaam in zijn pralende kledij, zo sterk in zijn honende woorden en schampere lach, een machtig mens, in dwarse onafhankelijkheid alles en allen braverend, en daarbij zo vrolijk en gul voor zijn vrienden. Het speet hem, dat hij vernederd en arm moest worden, maar dat was nu eenmaal noodzakelijk om hem het Koninkrijk Gods te doen vinden, wat iedereen wist, dat voor ieder mens het hoogste moest zijn...... De grootste indruk maakte echter op de jongen de taal, waarin de spelers spraken. De rollende zinnen, de glijdende versvorm, de nooit missende rijmen, de bloemrijke wijze van uitdrukken, zoals je het als beeldjes voor je zag. Als je dat kon...... dan hoefde je niet meer te stotteren, wanneer je iets wou uitleggen...... Hij nam zich voor zich daar heimelijk in te oefenen. Misschien zou hij dan ook eens zo'n spel kunnen maken...... Zijn hart beefde van opwinding bij deze dwaze, stoute onmogelijke fantasie.

5

Hij werd breder van schouders, hoekiger van gebaar onder de rondheid van het kindergezicht groeide de harde vorm bijna onmerkbaar door. Als hij zich des Zaterdagsavonds wies in de ovale badtobbe, keek hij verwonderd naar zijn lichaam, waarop de spieren zich krachtig begonnen af te tekenen en hier en daar een donker dons door de huid naar buiten groeide, waar het vroeger blank en glad geweest was. Het verontrustte hem, hij vond het lelijk en onheilspellend, aapachtig en beschamend. Hij durfde er met niemand over spreken. En verward vroeg hij zich af, waarom er zich onder dit alles een onverklaarbaar, klein gevoel van trots kwam mengen, waarvoor zeker geen enkele reden was.

Hij had altijd graag met meisjes gegekt en gestoeid, maar nu ontweek hij haar, ofschoon hij zich meer dan ooit naar haar nabijheid getrokken voelde. Hij werd verlegen, zelfs tegenover zijn oudere zuster Hillegond, toonde zich stug uit gekwetste trots om zijn bevangenheid en gaf wrevelige en grove repliek op haar schertsend verwijt. Hij demonstreerde vol doorzichtige bravoure een eindeloze minachting voor de meisjes in het algemeen, maar hij dacht veel aan haar en kon niet nalaten op straat naar haar om te kijken, ze heimelijk te bewonderen om haar sierlijke gang, haar ronde vormen, de donzigheid van haar gladde, zuivere gezichtjes in de omvatting van de kleine witte kappen of gepijpte mutsjes. Er was iets zeldzaam verwarrends in de manier, waarop sommige met haar heupen wiegden onder het lopen, van weinige trok het hem vagelijk aan, van de meeste verschrikte het hem, van een enkele wekte het een duidelijke, maar onverklaarbare afschrik in hem. Maar toen zijn oog bij toeval op de vrouw viel, bestonden de meisjes eensklaps niet meer voor hem.

Enige huizen bij hem vandaan in de Nes woonde de echtgenote van een zeekapitein. Deze had haar van een zijner reizen meegebracht. Uit Spanje vertelden de enen. Uit het Creolenland zeiden anderen. Zij viel hem plotseling op, toen ze door de straat kwam, om haar kleurige kleren, waarmee ze verwonderlijk afstak bij de stemmige dracht der Hollandse huismoeders. Ze was gekleed in fluweel en glanzende zijde, een vreemde hoofdtooi van kant op het rijke, diepzwarte, golvende haar, waaronder de lange hals melkwit

leek. Met haar grote, donkere ogen, waar achterin een verterende gloed leek te branden, keek zij alles trots voorbij, haar donker bedonsde, korte bovenlip kruide in een verachtelijke glimlach, die haar hagelwitte tanden even ontblootte. Zij zeilde als een opgetuigd oorlogsfregat door de drukte van het straatverkeer, een dikke negermeid met de boodschappenkorf aan de arm achter haar aan. Met één slag wist Gerbrandt, die haar met wijde ogen en open mond aanstaarde, dat zij het mooiste en verbazingwekkendste wezen was, dat hij nog ooit gezien had.
Door de strenge mensen uit de buurt werd ongenadig over haar geoordeeld. Men sprak schande over haar schreeuwende prachtlievendheid, haar oneerbare kledij, haar ongenaakbare houding als van een koningin en er werd fluisterend bijgevoegd dat zij losbandig leefde in de langdurige eenzaamheid tijdens de reizen van haar man. Gerbrandt begreep niet veel van al die vaag aangeduide bezwaren. Hij begreep trouwens helemaal niet hoe iemand de euvele moed kon hebben iets op haar aan te merken. Hij bewonderde haar mateloos en blindelings.
Zij was de voleindiging van alles wat hij zich aan schoonheid kon voorstellen, al dacht hij daar niet over na. Als zij voorbijging, kroop hij weg om niet door haar gezien te worden, maar rekte de hals om zo lang mogelijk alles van haar te kunnen zien. Haar kleine, witte handen leken hem vogeltjes, neergestreken op de donkere gloed van haar glanzend fluwelen kleed, glurend uit de fijne, stijve kanten om haar smalle polsen. Naar haar gezicht kon hij nooit lang kijken, zo min als naar de zon, die je zou blind schroeien. In 't geheim krabbelde hij alle papieren, die hij onder de hand kreeg, vol met pogingen om haar portret te tekenen, maar hij frommelde de resultaten nijdig en beschaamd in elkaar: het leek op niets, het was grof en houterig en beledigend, niets van het vorstelijke was erin te bespeuren, niets van het golvende aan haar, niets van het verschrikkend mooie, dat hem duizelig kon maken als hij er te lang naar keek of haar gloeiende blik onverschillig langs zijn plots gloeirood aanvlammend gezicht gleed.
Nachten lang droomde hij van haar. Zij hield hem bij de hand en sprak tot hem met een stem zoals mensen niet hadden, een stem die zuiver muziek was, windgesuis en vogelgezang. Hij wist niet wat zij sprak, het was alleen maar zoet, het aaide als een liefkozing langs zijn hoofd en hart, het maakte zalig en weerloos gelukkig.

Soms vlijde zij haar arm om hem heen en drukte hem tegen zich aan. Zij was als dons zo zacht, haar ogen kwamen vlak bij de zijne, twee zonnen, die hem schroeiden en verblindden, hij wist niet meer of het geluk dan wel doodsangst was, wat hem deed beven als in hevige koorts en hij gleed weg naar een vreemdsoortige bewusteloosheid, die als een wolk over hem kwam en waaruit hij wakker schrok met hamerend hart, klam van zweet, in algehele ontreddering en de ontzettende overtuiging, dat God zeer boos op hem was, zonder dat hij vermoeden kon waarom. Hij wenste, dat hij haar nooit meer zien zou, maar als hij haar een dag niet zag voorbij komen, was zijn hart zwaar van een groot verdriet.
Voor de eerste maal vond hij het leven moeilijk, onredelijk en volkomen onbegrijpelijk en zich zelf een gek. Wat had hij eigenlijk te maken met dat vreemde mens, waar iedereen kwaad van sprak, die hij nauwelijks bij name kende en die van zijn bestaan niet eens een flauw vermoeden had. Hij wilde niet meer aan haar denken. Het maakte hem doodongelukkig en het diende immers tot niets!
Maar zijn knapenhart dacht aan haar in weerwil van alle goede voornemens, droomde van haar, verzadigde zich voor alle ongeweten in hem kiemende verlangens aan haar ongenaakbaar beeld...... geslingerd tussen hemel en hel......
Tot hij haar zag aan de arm van haar thuis gezeilde man. Een grote, breedgeschouderde woesteling was het, met rijk borduursel op rok en mouwen, een kloek zwaard op zij, een hoed met een wuivende rode pluim op één oor, een ruige knevel en kinbaard, het vlammende litteken van een slecht geheelde sabelhouw dwars over het gezicht en de ingedeukte neus. Klauwachtige handen met stijve, gele haren begroeid. De baarlijke duivel kon er niet lelijker of woester uitzien en Sinjeur Kinderschrik was er een paplammetje bij. Maar de vrouw hing aanhalig tegen hem op en zag naar hem omhoog met een gezicht of zij in de hemel keek. De blik van haar vurige zwarte ogen was versluierd, haar glimlach had iets bedwelmends, haar tanden blonken zo nat tussen haar rode lippen en haar lange, witte hals was zo verschrikkelijk naakt, dat je wel rood moest worden van schaamte. Verstijfd van schrik was Gerbrandt tegen de muur gedrukt blijven staan en had hen voorbij laten gaan. Dan was hij diep ontsteld, hard weggelopen.
In zijn hart brandden nooit gekende pijnen. Tranen liepen onweer-

houdbaar uit zijn ogen. Hij beefde nog van schrik en ontzetting. Hij voelde zich onherstelbaar geschandvlekt, bloedig beledigd en radeloos ongelukkig. Het ergste was, dat hij aanstonds besefte, hoe er voor dit alles niet de geringste reden bestond, dat niets of niemand hem enige aanleiding had gegeven tot deze overstelpende gevoelens, deze wanhoop, deze woede, deze verstikkende walging. Maar zij waren er. Er was iets bevuild en dan stukgevallen Er was hem iets afgenomen, dat niemand zijn eigendom wist, en dat hij beschouwd had als zijn onvervreemdbaar bezit, ondanks zijn schuwheid, zijn angsten en zijn onwaardigheid. Nu moest hij zeker sterven van verdriet en schaamte, van onoverwinnelijke weerzin en verterende, machteloze woede. 's Avonds huilde hij in de donkere bedstêe en beet in zijn kussen om niet luid te moeten snikken. Zo had hij nog nooit gehuild en toen hij eindelijk in slaap zakte, gebruikte hij zijn laatste beetje bewustzijn om te wensen, dat hij nooit meer wakker zou worden.

Maar hij werd toch weer wakker.

En hij stierf niet.

Alleen was de wereld zwart geworden. De zon was er plotseling uit weggenomen en hij voelde de leegte in zijn borst. Er was geen gloed meer, geen warmte, geen muziek. Alles was dof en stom, grauw en vervelend, slap en kleurloos, elke minuut een kwelling. Dagen lang bleef hij binnenhokken, lusteloos, zwijgend en in kribbig humeur. Hij antwoordde niet op de bezorgde vragen van zijn moeder, haalde wrevelig de schouders op. Hij durfde niet naar buiten gaan uit vrees haar weer aan de arm van het monster te zien. Haar zonnegezicht in bewusteloze aanbidding opgeheven naar de geschonden tronie van die menseneter...... Hij zou gaan schreeuwen of de geweldenaar aanvliegen en doodgeslagen worden......

Dan hoorde hij, dat de kapitein zijn vrouw had meegenomen op een nieuw eigen schip voor een lange reis. Hij dacht, dat hij zich opgelucht voelde, als bevrijd en een beetje gewroken. Hij wenste haar en haar weerwolf een slechte vaart en veel blinde klippen op de weg. Maar 's avonds in bed schreide hij lang en onweerhoudbaar in een verpletterend gevoel van algehele verlatenheid en onstelpbaar verdrie, waaraan zijn hart verbloeden moest. Nu was alles nutteloos geworden en tevergeefs. Waar leefde hij eigenlijk voor? Het was gemeen. Het was wreed. Ze deden maar en trokken zich geen steek aan van een beledigd en verscheurd jongenshart, dat zich

zo trouw en gedachtenloos op genade of ongenade had overgegeven...... Ze zagen je niet eens. Ze wisten van je bestaan niet af en trapten toch de zon voor je uit. Hij zou er zeker van dood gaan, dat kon niet anders......
En toch kon het anders.
Toch kon het gebeuren, dat Mijntje van Dirk Jansz. tegen je somber en zuur gezicht glimlachte met al haar witte tandjes bloot en stukjes van de blauwe hemel in haar ogen. Een heel ander Mijntje dan waarmee je zo kort geleden nog gespeeld en soms gevochten had, want ze was een echte kat, een wildebras, ze speelde met de jongens om stuiters en als ze verloor speelde ze vals ook en was bereid om de winst, die haar niet toekwam, met nagels en tanden te verdedigen. Een mager kind met pezige armen, sprietig haar en een mond vol knetterende scheldwoorden...... En nu was ze plotseling iets liefs geworden met een glad gezichtje, wangen als donzige perziken, een poezele hals, die recht oprees uit het witte neteldoek, en een lijfje waaraan alles rond was en aardig. En ze lachte tegen je lelijke izegrimgezicht alsof je iets liefs tegen haar gezegd had en je was alleen maar plompverloren tegen haar opgebotst.
En datzelfde Mijntje van Dirk Jansz. genas je dan binnen enkele dagen van je verschrikkelijke verdriet. Zo volkomen, dat je wel grinniken moest om die malle Gerbrandt, die dood had willen gaan van hartzeer en woede om een onbekend wijf, dat in zotte kleren rond spanceerde, stinkend trots was op niets, een vent had zo lelijk als de droes en van je hele bestaan eenvoudig niet afwist......
Maar Mijntje wist ervan. Die had je altijd gekend. Ze was er een van Dirk Jansz. de meester schrijnwerker uit de Servetsteeg en je had met haar gespeeld, aan haar haren getrokken, haar nagels op je gezicht gevoeld, met haar geruzied en gelachen, geravot en gevochten en haar in je hart bewonderend een kanjer van een meid genoemd, al waren jongens natuurlijk altijd een ruime portie meer waard.
En nu was dat Mijntje op verbazingwekkende wijze anders geworden. Zacht en met iets dromerigs over zich, geneigd om zonder protest je meerderheid te erkennen. Iets in haar wezen deed je in de verte aan je moeder denken en dat gaf haar een wondertedere bekoring. Je liep naast haar en stak een beetje boven haar uit en zij keek naar je op en jij keek in haar opgeheven gezichtje, een

weldadige vertedering maakte je hart week en alle zwaarte zonk er uit weg en je kon ineens weer lachen en zien, dat het zonlicht spartelde over het grachtwater en met een blinkende streep van goud de omtrekken van de geveltoppen natekende...... Het leven was toch niet zo leeg en dor als je juist nog gedacht had...... Maar dan moest Mijntje bij je zijn. Als je alleen was, wou al dat nare gevoel weer terugkruipen in je borst en maakte je ziek van eenzaamheid en ellende. Wat kon je anders doen dan Mijntje opzoeken? Stilletjes toevallen scheppen, waardoor je haar ontmoette, en dan wat praten met het gevoel van die glimlach om je mond en de gespannenheid van je ogen, die nooit wijd genoeg open stonden om haar te bekijken. En als een voorbijrijdende voerman of een grote slungel van een jongen een spottende opmerking maakte, vloog het bloed je heet naar de wangen en op Mijntjes gezicht zag je die blos als in een spiegel weerkaatst......
Dat duurde een paar weken en toen zei Pieter er iets over aan tafel, met een sneer en een scheve grijns. De vlammen sloegen je uit. Moeder keek onzeker de richting van vader uit, met een verontruste blik. Vader stak een grote hap brood in zijn mond, verslikte zich in een slok bier en moest geweldig hoesten. Dan wuifde hij met de hand, dat hij er niets van horen wou en schudde even het hoofd tegen moeder. Het was duidelijk, dat hij inwendig zat te stikken van het lachen. Waarschijnlijk wist hij er al lang van. Gerbrandt was erg geschrokken en schopte onder tafel zijn broer gevoelig tegen de schenen.
Er werd met geen woord meer over gesproken.
Hoe kwam het, dat de glans er nu ineens af was?
Gerbrandt kon het zich niet verklaren. Er bleef in zijn hart een stille vertedering voor Mijntje, maar hij had geen lust meer haar op te zoeken. Als hij haar tegenkwam, lachte hij, zei een schertsend woord, maar liep gauw door, alsof hij grote haast had. Haar verwonderde en verwijtende blik deed wel even pijn en er dwaalde een schaamte door zijn geweten, maar hij bleef toch niet staan en vermeed haar zo veel mogelijk. Toen begon zij boos te kijken en stug te doen, liep hem dan opeens zonder groeten voorbij, als een vreemde. En op een dag zag hij haar staan praten met een andere jongen van zijn leeftijd, een glimlach om de lippen, de ogen neergeslagen, een lichte blos op de donzige wangen...... precies zoals ze zo vaak tegenover hem gestaan had. Gerbrandt voelde

de neiging om die aap van een jongen ondersteboven te lopen en een vinnig gevecht met hem aan te gaan. Maar hij bedwong zijn drift...... Waarom...... Hij had het immers zelf zo gewild?...... Zwijgend liep hij verder, maar toch bleef het nog naschroeien...... Dan verdween ook dat en hij vergat Mijntje geheel en al......
Dat kwam ook, omdat hij in die dagen een vriend kreeg. Een heel bijzondere vriend, die zijn gedachten en gevoelens geheel in beslag nam.

6

Steven was de zoon van de Heer van Vredesteyn en werd jonker genoemd. Hij ging op de Latijnse school en zou in de rechten gaan studeren. Adriaan Cornelisz. wist te vertellen, dat de jonker bestemd was voor diplomaat en de hoogste ambten. Hij kende familie goed, leverde er schoenen en laarzen zolang zijn zaak in de Nes bestond. Hij verkeerde zelfs met de oude Heer van Vredesteyn, die een groot kunstminnaar was, een maecenas en een zeer geletterd man, sinds lang op vriendschappelijke voet, zeer eerbiedig van zijn kant, uiterst gemoedelijk, belangstellend en hoffelijk van de andere.

Van Vredesteyn was een ruim denkend edelman, die de kracht voelde van de opkomende burgerstand en geen afgunst koesterde om zijn steeds groeiende invloed. Hij was een beschouwende natuur, een geleerd humanist, maar te bescheiden en gemakzuchtig om zich naar voren te dringen. Hij had achting en genegenheid voor alles wat naar hoger streefde, vooral wanneer, gelijk met Adriaan Cornelisz. het geval was, dit streven zich niet uitsluitend op het materiële richtte, maar ook het geestelijke in zijn drang betrok en een zekere hang naar schoonheid toonde. Hij keuvelde graag met de schrandere schoenmaker, die steeds groter zaken deed en de palen van zijn leven al wijder zocht uit te zetten. Vaak zat hij met hem in de ruime, rustige achterkamer bij een kan bier of wijn en sprak met hem over boeken en schilderkunst, over het toneel, de toekomst van het onstuimig uit de kluiten wassende Amsterdam en het verloop van de oorlog, de Europese politiek en de wereld-drang der moderne mensheid, die hardnekkig aarde en hemel afsnuffelde, begerig om hun alle geheimen te ontfutselen. Adriaan Cornelisz. luisterde aandachtig naar de altijd voornaam gestyleerde betogen van deze fijne en universele geest, spande zich tot het uiterste in om hem te volgen en sprak zelf weinig; maar dikwijls glimlachte Van Vredesteyn bij zijn schaarse repliek, waarin hij een grote scherpzinnigheid en weldadige frisheid van oordeel opmerkte. Hij hield van deze gesprekken, waarin hij gemakelijk de meerdere bleef, maar toch een intelligentie tegenover zich voelde, die hij waardeerde en hoge achting toedroeg.

De Heer van Vredesteyn was weduwnaar en zeer rijk. Hij had een Franse vrouw getrouwd, een Hugenootse van voornaam geslacht.

Zij had hem een zoon geschonken en was kort daarop aan even hevige als onverklaarbare koortsen gestorven. Hij was verdoofd geweest van de slag en had er nooit aan gedacht te hertrouwen, wijdde zich geheel aan zijn studies en de opvoeding van zijn zoontje, in wien hij een ongemeen scherpe en snelle geest meende op te merken en hoopte hem te zien opgroeien tot een sieraad van de humanistische kunsten en wetenschappen en, misschien, een der belangrijkste mannen van zijn land. Voor zichzelf had hij geen eerzucht. Buiten zijn omgang met enkele geleerden en kunstenaars verkeerde hij bijna met niemand, maar hij correspondeerde in bloemrijk en sierlijk gewonden Latijn met vele van de grootste geleerden, die, door heel Europa verspreid, overal hun licht deden schijnen over nieuwe uitvindingen en ontdekkingen, welke voorbestemd leken om het aangezicht der wereld grondig te veranderen.

Soms bracht hij zijn zoon Steven mee. Deze en Gerbrandt kenden elkaar al jaren, maar hadden nooit toenadering gezocht. Gerbrandt was wat schuw tegenover de vreemd beleefde en fraai geklede jonker, en hij had ook een beetje minachting voor zijn fijn besneden, te blank gezicht boven de kanten kraag, omzwierd van golvend, goudblond haar, zijn stille, bleekblauwe ogen en kleine, witte handen, die nooit eens vol vuil of krabben zaten. Hij vond hem een slap, wezenloos en verwaand soort jongen zonder pit in zijn lijf, net een meid eigenlijk, de moeite niet waard om je mee bezig te houden.

Maar op een middag hadden ze allebei een opvoering in de Oude Kamer bijgewoond en toen Steven kort daarop weer met zijn vader in de Nes kwam, hadden de jongens daarover een gesprek aangeknoopt, en er ruzie om gekregen. Gerbrandt had de spelers mateloos bewonderd om hun brede gebaren, hun galmende manier van de verzen te declameren, hun statige gang en de vervaarlijk rollende ogen, waarmee ze klachten en dreigementen nadruk bijzetten. Steven glimlachte om zijn tomeloze geestdrift en stak onomwonden de draak met de gezwollen onnatuur van de vertoning; het brallende pathos van de hoofdrol, waarbij Gerbrandt dikke tranen vergoten had, had Steven doen krimpen van het lachen, hij vond de verzen plomp, gebrekkig en hol, vals en rammelend, en het hele spel om bij te bezwijken van verveling, de stompzinnige en breedsprakige braafheid van de ene maakte hem aan

het geeuwen en de bodemloze slechtheid van de andere deed hem ongelovig grinniken...... Bleek van verontwaardiging had Gerbrandt spel en vertoners verdedigd, maar de geduldige en spottende glimlach van de jonker had hem in verwarring gebracht, hij was in zijn woede aan 't stamelen gegaan, zijn handen hadden compleet gejeukt om los te slaan op de verwaten kwant, die zeker meende een hele bram te zijn als hij uitlachte wat iedereen prachtig vond. Het was een echt krakeel geworden, althans van Gerbrandts kant, want Steven bleef kalm spreken met zijn ietwat nasale stem en trage uitspraak. Doch tot zijn verbazing bleken ze het dan roerend eens te zijn over de klucht, die op het plechtige spel gevolgd was, een dolle zotternij met boeven en vagebonden, een onnozele waard en zijn loze vrouw, die iedereen bij de neus nam en ontzettende verwarringen stichtte, waaruit een algemene vechtpartij was voortgekomen. Het verwonderde Gerbrandt niet weinig, dat die kieskeurige jongeheer zo'n onbeperkt en onomwonden behagen schepte in de gepeperde taal van deze ruige klucht en sommige van de kernachtige uitdrukkingen met kennelijk genoegen herhaalde. Ook Gerbrandt had er pleizier genoeg in gehad, maar hij kende dit taaltje door en door en eigenlijk vond hij het een beetje ongepast het van een toneel, waar zoeven nog edellieden, engelen en koninginnen in verheven zinnen over verheven gevoelens psalmodiëerden, de zaal in te bulken. Steven hield echter stijf en strak vol, dat de malle cluyte meer waard was dan al de stuntelige verhevenheid, die barstte van opgeblazen onnatuur, domheid en belachelijke huichelarij. En hij was verrukt, toen Gerbrandt hem een reeks potige en ongezouten termen herhaalde, die hij zich niet goed meer herinneren kon. Zij lachten samen als gekken, en dat was het begin van hun kameraadschappelijke toenadering.
Van die dag af kwam Steven vaker met zijn vader mee en soms zocht hij Gerbrandt alleen op en haalde hem over tot een zwerftocht langs de markten en door de ruchtige stegen van de oude zijde. En nooit had hij meer pleizier dan wanneer er bedenkelijke vriendjes van de schoenmakerszoon zich bij hen aansloten, met hun baldadige streken opschudding veroorzaakten en in uitgelezen straattermen over mensen en dingen hun mening te kennen gaven. Hij had altijd geld in zijn zakken en tracteerde de bengels op wat ze maar wilden. Hij was dol op hun omgang, hun brutale spraak en schaamteloze straatschenderij; maar het kwam nooit tot enige

vertrouwelijkheid van zijn kant. Gerbrandt vond, dat hij ongeveer met hen omsprong zoals hij zich voorstelde, dat een koning met zijn narren deed, en dat ergerde hem soms, hij wist zelf niet waarom. Toen eens een van de ergste rekels brutaal werd tegen Steven, gaf deze hem zonder zich een ogenblik te bedenken een klinkende muilpeer, en Gerbrandt, die een woedende vechtpartij verwachtte, was uiterst verbaasd de belhamel verlegen druipstaartend te zien terugwijken, mompelend, dat het niet zo erg gemeend was. Het verhoogde Gerbrandts achting voor Steven niet weinig en meer en meer kwam hij tot de overtuiging, dat hij zich in de jonker vergist had: er leefde in deze luie en verwijfd lijkende jongen een onverschillige roekeloosheid, die niemand in hem kon vermoeden. En hij begon een warmer vriendschap voor hem te voelen, die blijkbaar even warm beantwoord werd.

7

In het begin van hun vertrouwelijke omgang liepen zij eens tegen het vallen van de avond samen langs de grachten. Het was in de lente. Er hing een loom licht over de bottende bomen en in het blanke water vergleden de kleuren van de rood-en-gouden avondlucht tot een wemelend spel van glanzend vuur. Er dreef een geur van vroege bloemen en honing. De binnenstad murmelde slaperig, de wimpels van de beurtschepen langs de kaden kronkelden traag in het labberkoeltje. In een tuin achter de huizen zong een opgewonden merel zijn stotende strofen, in wanhopige spanning. Een openstaand venster vlamde rood in de laatste gloed van de zinkende zon. Gerbrandt voelde zich diep bevangen van een wijd heimwee, een stemming, die hij zo wel kende en waarover hij allang niet meer durfde spreken, wetend, dat de woorden hem ontbraken en dat toch niemand hem begreep of wilde volgen. Toen zei Steven naast hem met zachte stem:
„Wat een vreemde avond......"
Schuw keek Gerbrandt van terzijde naar hem op. Stevens gezicht leek hem nog blanker in het weifelende licht en zijn bleke ogen staarden als in droom verzonken naar de rozige wolkjes, die pluimig en onbewegelijk ergens saamgegroept in de hemel hingen. Gerbrandts hart klopte sneller. Een vreemde avond, had Steven gezegd. Hij voelde het dus ook!...... Een warmte welde in zijn borst. Zacht antwoordde hij:
„Ja...... een vreemde avond...... Net of je over het water zou kunnen wandelen...... en dan de lucht in stappen, over de daken en de torens...... zo ver en hoog als je maar wilt...... Zoals je in een droom kunt doen......"
Steven keek hem aan met een opmerkzame blik en Gerbrandt verwonderde zich erover, dat hij nog nooit gezien had, hoe mooi zijn gezicht was; de glimlach gaf er een glans aan als een ver, stil licht.
„Maar deze avond is toch een droom," zei Steven.
Gerbrandt knikte vaag. Het antwoord verbaasde hem niet, want het paste geheel bij zijn stemming, maar dat een ander het zei, ontroerde hem op ongekende wijze. Tranen drongen naar zijn ogen. Hij slikte driftig, beschaamd om de zonderlinge weekheid, die kropte in zijn keel...... Zo was het...... Uren als dit, zo

gespannen en vol onuitsprekelijkheden waren als dromen in de slaap, als niets meer onmogelijk was en toch alles er vreemd en geheimzinnig uitzag. Hij wist dat allang voor zich alleen. Wist ook Steven ervan?...... Wat waren er een mooie woorden vol verborgenheid...... Vreemd...... een droom...... Beseften de mensen, als ze spraken, hoe mooi en vol verholen betekenis de woorden waren, die ze achteloos hun mond lieten ontvallen?...... Wist Steven het?...... Met licht trillende stem vroeg hij het hem:

„Zijn woorden niet wonderlijk, Steven?"

„Soms Gerbrandt," antwoordde de ander glimlachend, „het hangt ervan af, wie ze gebruikt en hoe en wanneer."

Gerbrandt schudde het hoofd.

„Nee," zei hij zacht. „Woorden als vreemd en droom zijn mooi. Als je ze uitspreekt, gaat er iets wonderlijks in je om."

„Als jij ze uitspreekt voor jezelf en op een ogenblik als dit, ja...... Maar als je vaders knecht ze morgenochtend onder het werken zegt, blijven ze dof en gesloten en er gaat niets wonderlijks van uit."

Gerbrandt dacht erover na. Dof en gesloten...... Hoe wist die Steven dat zo precies te zeggen?...... Ja, ze waren nu glanzend en open, zodat je de verborgen inhoud vaag kon zien...... Misschien was al het andere ook wel juist. En dat maakte alles nog geheimzinniger.

„Hoe komt dat dan?" vroeg hij hulpeloos.

Jonker Steven lachte, een beetje spottend.

„Dat moet je aan de dichters vragen," zei hij. „Die kennen het geheim."

„De dichters...... ja...... de dichters......"

Dat was ook zo'n geheimzinnig woord vol flonkering en raadselachtige betekenis. Mensen, die konden spelen en toveren met de taal en de wonderbaarste beelden voor je ogen konden doen leven, je hart konden doen volstromen met alle ontroeringen. Het moest iets heerlijks wezen een dichter te zijn...... Hij zuchtte diep van onbestemd verlangen en het wijde heimwee woog zwaarder over zijn hart.

Steven nam hem mee naar zijn huis in de Kalverstraat, dicht bij de Heilige Stee. Gerbrandt voelde zich verschuchterd en klein tegenover de statige pracht, waarmee het was ingericht, de zware, gebeeldhouwde meubelen, het goudleren behang, de geschilderde

portretten van krijgshaftige mannen in wapenrusting, met trotse ogen en zelfverzekerde houding, en vrouwen met hoogmoedige gezichten in glanzende zijde en zwaar plooiend brokaat. Steven bracht hem in een stemmige kleine kamer, wier vensters van glas in lood uitzagen op de schemerige tuin, waar bomen en struiken in het duister begonnen te vervagen. Er stond een kast vol boeken, en op de tafel lagen papieren en schrijfgerei verward dooreen. Steven stak de kaarsen in de zware kandelaars aan en toen zag Gerbrandt dat tegen de zijwand het portret hing van een mooie, blonde vrouw in een blauw zijden kleed. Om de ver ontblote hals hing een snoer van glanzende paarlen. Ze hield een ivoren waaiertje in de hand. Haar gezicht leek sprekend op dat van Steven, maar zij had bruine ogen.

„Dat is mijn moeder," zei de jonker.

Gerbrandt knikte bevangen. Hij wist, dat die moeder jong gestorven was. Steven had haar nooit gekend. Hoe wreed......

„Ga daar zitten," noodde Steven en wees hem een hoge eiken stoel, in welks rugleuning hetzelfde wapen gesneden stond, dat ook in de linker bovenhoek van het portret geschilderd was......

Het werd de opwindendste avond, die Gerbrandt ooit beleefd had. Steven las hem voor, oude liederen en verzen van nieuwere dichters. Hij vertelde van Franse en Italiaanse kunstenaars, die geheel nieuwe wegen gingen, vrij en frank, geïnspireerd op de klassieke werken van de Grieken en Romeinen. Hij las voor met een wat matte, eentonige stem, die toch, naar het Gerbrandt voorkwam, bij elk gedicht anders klonk en door zijn andere trilling aan de woorden een dieper betekenis gaf. Soms onderbrak hij zich om op bepaalde woorden of regels te wijzen, hij herhaalde ze met een aandachtig gezicht en half gesloten ogen, alsof hij de klanken op de tong proefde en voor zich uitkeek naar de beelden, die zij opriepen. Toen begon Gerbrandt te begrijpen, waarom een dichter ook wel een zanger genoemd wordt...... in gedichten ruist muziek, elk gedicht zingt op zijn eigen wijze, ook al wordt het met gewone stem gezegd...... Een grote verbazing kwam over hem om de nieuwe Steven, die zich aan hem openbaarde. Hij voelde zich vol bewondering en eerbied voor de jongen, die nog geen twee jaar ouder was dan hij en die zoveel meer wist en begrepen had. Grote dankbaarheid ook, omdat hij van diens rijkdom meegedeeld kreeg.

Toen hij alleen naar huis liep door de stille straten, waar het maanlicht als glanzend water van de geveltoppen droop, voelde hij zich duizelen van een nooit gekend geluk. Zijn hoofd gloeide en gonsde van de versregels, die vol flonkerende juwelen staken. Een nieuwe wereld, die hij sinds vele maanden al vaag vermoed had, was plotseling wijd voor hem opengeslagen en een overweldigende blijdschap doorstroomde hem. Zo vol heerlijkheid en schoonheid was het leven...... Hij kon er nog maar een sprankeltje van begrijpen, maar het zou hem alles duidelijk worden...... hij zou die hele wereld veroveren!...... Hoe alles tot een verrukking kon worden! Als een dichter er maar zijn toverwoord over sprak...... Wanneer een dichter zong van de smart, die hem „als een zwaard doorstraalde", en zijn hart dreigde te splijten, kwam dat leed ook over jou, het benauwde je door zijn geweld en toch was het tegelijkertijd een verrukking...... Het leek onmogelijk, het klonk als waanzin, maar Steven had gelijk: het was zo...... Zo machtig kon het woord van een dichter je aangrijpen, dat je in de vreselijkste dingen huiverend de schoonheid herkende...... Steven, zijn vriend Steven had het hem vanavond leren begrijpen. Met weinig uitleg, maar met vele verbazingwekkende voorbeelden...... Het was zo duidelijk en eigenlijk zo eenvoudig. Hij had het met één slag begrepen......

De taal was een wonder. In elk woord school een wonder. Elk gevoel was een nog groter wonder. Maar het grootste wonder was de gave van de dichter. De gave, die hem de macht verleende de taal van alle stervelingen te gebruiken zo, dat alle wonderen er uit opsprongen en zichtbaar werden voor iedereen. Steven had gezegd: voor iedereen die er gevoelig voor is en dat waren er waarachtig zo velen niet...... Dat kon niet waar zijn! Daarin moest hij zich vergissen. Wie was zo bot en dom, dat hij blind kon blijven voor wat zo duidelijk zichtbaar en stralend voor hem stond...... Gerbrandt was waarlijk geen geleerde en hij had het aanstonds begrepen...... In ieder geval was hij er dan toch gevoelig voor en dat was een groot geluk...... Hij beefde nog onder het geweld van de openbaring...... Zijn hoofd duizelde. Een ontzaglijke vermoeienis verloomde zijn leden. Maar het was een blijde, een heerlijke vermoeienis. In zijn hart was het licht en warm. Nooit tevoren had hij zich zo gelukkig gevoeld, zo vrij en zwevend, zo zeker van de wereld en haar bezit.

Steven van Vredesteyn was eensklaps een wezen van hoger orde voor hem geworden. Het leek bijna ondenkbaar, dat hij als vriend met hem mocht omgaan. Wie was hij? De zoon van een schoenmaker, een doodgewone burgerjongen. En Steven had hem toegelaten in de wonderbare wereld van licht, waarin wezens als hij thuis waren. Dankbaarheid en geestdrift golden over zijn ziel. Hij zou het nooit vergeten en Steven zijn levenlang vereren als zijn weldoener. Zo'n vriend te hebben, was het grootste voorrecht, dat iemand kon worden toegeworpen! Hij was een gelukskind...... Maar hij zou zorgen, dit voorrecht waardig te zijn...... Hij zou dichter worden!......

Hij zou het leren. Hij wist zeker, dat hij het zou kunnen. Hij kon onmogelijk alles zo duidelijk en heerlijk begrepen hebben, als hij zelf niet iets van de gave in zich had. Natuurlijk was het moeilijk. Hij zou nog ontzettend veel moeten leren, maar dichter zou hij worden. Hij wist nu al, waar het zo ongeveer op aankwam en hij zou zich oefenen tot hij er een meester in was......

Thuis kreeg hij een schrobbering, omdat hij zo laat kwam. Hij sprak niet tegen. Zijn mededeling, dat hij op bezoek geweest was bij Steven van Vredesteyn en dat hij met hem gedichten gelezen had, werkte aanstonds kalmerend op vaders gemoed, zodat hij toch nog het avond-bier-en-brood kreeg, dat hij eigenlijk door zijn losbandigheid verbeurd had......

Op zijn kamertje zat hij nog lang bij de kaars en beproefde zijn krachten op een lofzang aan de dichtkunst en de vriend, die hem de ogen geopend had voor haar schoonheid, maar de taal bleek lang zo gewillig niet als hij zich in zijn laaiende geestdrift had voorgesteld. Toen zijn ogen dreigden dicht te vallen, hield hij op en verscheurde langzaam en spijtig de vellen, die hij volgekrabbeld had met zijn spits en driftig jongensschrift. Maar hij wanhoopte niet. Er waren mooie regels geweest en sommige woorden hadden hem glanzend geleken van een wonderlijk licht. Dichter zou hij worden, de taal dwingen en grote dingen doen.

Glimlachend sliep hij in, het hart vervuld van een dwepende liefde voor zijn vriend, en toen hij 's morgens wakker werd, lag het grote geluk nog ongeschonken in zijn ziel.

8

Het werd een wondere tijd, afgewisseld vol verrukkingen en diepste verslagenheid. De vriendschap voor Steven van Vredesteyn bracht hem de grootste vreugde en tegelijkertijd het schrijnendste verdriet, dat hij ooit gekend had. Als hij met hem samen was en hij hem aan het spreken kreeg over geestelijke dingen, voelde hij zich tevreden en zalig voldaan, als een poes zich koesterend in de zon. Elk woord van de zeldzaam begaafde en verbluffend vroegrijpe vriend dronk hij in met de gulzigheid van een verdorste; het lag in zijn geheugen gegrift als in staal, hij overdacht het als een wonderspreuk vol geheim, die hij ontraadselen moest tot elke prijs. Nog nooit had hij voor iemand zoveel ontzag en bewondering gevoeld, en de gedachte, dat deze veel en verbaasd vereerde in alle hartelijkheid zijn vriend wou zijn, gaf aan elk ding in hun verhouding voor Gerbrandt een stralende glans, waarin hij zich opgeheven voelde naar sferen, waar alles door schoonheid geadeld werd en waar hij omging met wankele schreden, steunend op de onbegrijpelijke zekerheid van de ander. Zijn vlug en doordringend, maar weinig geoefend verstand spande zich tot het uiterste in om te kunnen volgen wat Steven hem spelenderwijze voorhield, en telkens als hij iets moeilijks klaar doorzien had en door verder nadenken zich eigen gemaakt, sloeg de vreugde als een helle vlam in hem omhoog.

Maar Steven was een grillige, nerveuze natuur, waar de schoenmakerszoon niet goed uit wijs kon worden. Hij stak vol onberekenbare elementen, was overgevoelig voor de invloed van weer en wind, zijn humeur sloeg op het onverwachtst om en Gerbrandt begreep niets van deze verbijsterende wispelturigheid. Na dagen van innig vertrouwelijke omgang en stoorloos eenvoudig in elkaar opgaan, die voor hem de blijde spanning brachten van een ondenkbaar geluk, vond hij eensklaps zijn vriend in norse stemming, met doffe, verdrietige ogen, een verbeten trek om de kleine mond met de smalle lippen, zwijgzaam en afwerend. Gerbrandt, onthutst en plots in verwarring, zocht in zijn geheugen naar een woord of daad, waarmee hij hem beledigd of gehinderd kon hebben, maar vond niets van dien aard. Alle vreugde gleed uit hem weg, hij voelde zich teruggewezen en koel-veronachtzaamd en pro-

beerde tevergeefs na te gaan waaraan hij dat te wijten had. Als hij hem eindelijk aarzelend, verlegen en bedroefd, rechtstreeks er naar vroeg, keek Steven hem eerlijk verwonderd aan, glimlachte flauwtjes, er kwam een kleine rimpel in zijn glad voorhoofd, hij sloeg hem met een lome beweging op de schouder, schudde het hoofd en zei, dat hij zich niet zo mal moest aanstellen: er was niets...... wat zou er nu zijn?...... Dat verheugde Gerbrandt dan wel, hij wou het maar al te graag aannemen, maar hij kon het toch niet helemaal geloven; er bleef iets verstrooids en gehinderds in Stevens houding, een onverschilligheid tegenover de vriend, die een donkere schaduw wierp over hun samenzijn en Gerbrandt de jagende vrees gaf, dat hun omgang de ander vermoeide en verveelde en dat er wel spoedig een einde aan zou komen.
Soms had hij tegenover Steven het kwellend hulpeloze gevoel, dat kinderen tegenover volwassen mensen zo onzeker kan maken: zij verbergen dingen, die de kleinen niet weten mogen en niet begrijpen zouden, glimlachen over onhandige vragen weg, ontwijken schertsend een rechtstreeks antwoord, verdwijnen in hun onbegrepen en onbegrijpelijk leven en laten het kind verlegen, schuw en verstoord achter. Zo deed Steven tegenover hem, hoewel hij toch ook nog maar een jongen was. De driftige Gerbrandt, gewend in zijn omgeving de eerste viool te spelen, had woedend moeten opvliegen, maar een verlammend gevoel van minderheid hield hem bedwongen, en alleen een zacht mokkend verdriet bleef over: hij wou zich zo graag met hart en ziel in de vriend verliezen, alles voor hem doen...... waarom openbaarde deze zich niet, liet hem offers brengen...... waarom werd hij niet aangenomen?......
Dan kwam er weer een dag, dat Steven met schitterende ogen bij hem binnen viel, uitgelaten kwajongensachtig, probeerde de taal van de baldadige straatzwervers te spreken; en Gerbrandt, plots bevrijd van zijn rampzalige voorgevoelens, lachte zich tranen om de precieuse manier, waarop hij de ongezouten termen uitsprak. „'t Staat je toch niet," grinnikte hij, „'t is maar of je scheuren trekt in je nieuwe buis en hozen om voor een haveloze schooier door te gaan. Maar je vodden blijven nieuw en je hebt ook nog vergeten, dat je je kanten kraag aan hebt!"
„De nagel op z'n kop," zuchtte Steven. „Ik zal 'et wel nooit zo leren als jij...... en ik zou 'et toch zo dolgraag kunnen!"
„Waarom toch?...... Je moest je wat schamen!"

„Misschien," grijnsde Steven, „misschien om dezelfde reden, waarom de komenijsman op de hoek graag net zo praat als mijn vader of als dominee Plancius."
„Dat doet ie om een grote kadet te lijken!"
„En ik wou, dat Maarten Vaalgat m'n vaâr en de ammeraal van de turfteven mijn moêr was"......
Gerbrandt verslikte zich van het lachen, kreeg een hoestbui, waaronder hij tijd had na te denken en riep toen schor:
„Daar meen je geen mijt van!"
„Soms heus wel," antwoordde de jonker met een komiek ernstig gezicht. „Als mijn vader uren lang met geleerde vrienden over geleerde onzin zit te redekavelen met meer Latijn en Grieks dan Hollands, kan ik hartgrondig wensen, dat ik geboren was in een keldertje van de Sint-Pieterssteeg en de straat mocht slijpen met al de koddige kneukels, die jouw verknochte vrienden zijn...... waarachtig!"......
Gerbrandt kon hem op zulke ogenblikken verbouwereerd en van verbazing verstomd aankijken: meende hij dat nou echt?...... Kon hij werkelijk een hekel hebben aan deftigheid en geleerdheid?...... Aan datgene, waar Gerbrandt al meer en meer naar begon te snakken...... aan wat wijze en geziene mensen allemaal de hogere dingen noemden?...... Hij kon tegenwoordig een hekel aan zichzelf hebben, omdat hij soms onweerstaanbaar getrokken werd naar de brutale en haveloze steegjesboeven en in dol pleizier deelnam aan hun wilde straatschenderij en goddeloze taal...... Waarom wou de jonker van Vredesteyn hem wijs maken, dat hij dezelfde neiging had, dat onbehouwen gespuis aantrekkelijker vond dan de statige mensen en hun bewonderenswaardigheden, waarvan hij elk ogenblik van de dag genieten mocht?...... Als hij er dieper over napeinsde, voelde Gerbrandt zich op vage wijze door zulke uitlatingen vernederd en teruugedrongen...... Misschien wou Steven hem op die listige manier aan zijn verstand brengen, dat hij toch maar tot het kreupelstraats volkje behoorde, nooit thuis zou zijn in de omgeving van de voorname, verfijnde en geleerde mensen van zijn eigen stand...... Waren de straatbengels voor Steven ooit iets anders dan narren, waarmee hij zich uit de hoogte vermaakte?...... En hij?...... Hij soms ook?...... Het deed pijn en verdriet daaraan ook maar even te denken...... Hij wist heel goed, dat het zo niet zijn kon en toch wekten die vermoedens een koppige wrok

in hem, een mokkend verzet, een knagende wrevel, die hem den.
Hij had eensklaps een afkeer van het ordinaire lawaai rond zijn huis, voelde zich gegriefd door de goedmoedige gemeenzaamheid van Schoppen-één-oog en Schele Wiebert, snauwde hen ruw af en liep kwaad de deur uit. Hij vond hun huis benauwd en rommelig, het stonk er naar leer en pek en zweet, er waren zo weinig boeken, en de pijnlijke, altijd stoffende en boenende zindelijkheid van zijn moeder ergerde hem, de onbestreden autoriteit van vader leek hem aanvechtbaar en enkel berustend op domheid en eigengereide tirannie. Er was een andere wereld, waarvan hij af en toe een 's avonds belette in slaap te komen door het achterdochtige broe-glimp te zien kreeg, waar alles stiller was, voornaam ingetogen, edel en op het hogere leven gericht. Wat bij hem thuis uitzondering was en met groot vertoon en plechtigheid te pronk gezet werd, sprak daar vanzelf, werd nauwelijks opgemerkt en had heel het leven in een glans van onverschillige grootheid gezet, die verbijsterend, verrukkelijk, onmetelijk bewonderenswaardig was...... maar ook neerdrukkend en een beetje beledigd soms. De schrille tegenstelling werkte verwarrend op de licht geprikkelde gevoeligheid van Gerbrandts onrijpe geest en gemoed en soms dacht hij of het niet beter zou zijn de omgang met Steven maar botweg af te breken, op ogenblikken, dat hij zich zo radeloos de mindere voelde, onbeholpen, houterig, dom, lelijk en groezelig. Een ruw en onwetend schoenmakerskind, een belachelijke, dwaze kleine indringer in een wereld, die de zijne niet was, verloren in ruimten, die hem benauwden en waar de anderen rustig en gewend in ademden. Hij kon het allemaal niet uitspreken, het waarom van de onbehagelijkheid drong niet nauwkeurig tot zijn bewustzijn door, het warrelde door hem heen in vage beklemmingen, in ordeloos verzet, tegenstrijdige verlangens, bitter verdriet en tergende machteloosheid. Wat hij het ene ogenblik zegende, moest hij het andere vervloeken.
Maar dan kwam er weer een middag van argeloze vertrouwelijkheid met Steven op zijn kamer, gemeenschappelijke geestdrift om een samen ontdekt nieuw lied, het praten over een boeiend ridderverhaal, de trilling van bewondering, die hen gezamenlijk bewoog, het gelijk opgaan in het zoeken naar woorden om hun vurig enthousiasme uit te spreken. Soms kwam de oude Heer van Vrede-

steyn erbij met zijn vriendelijk, bleek geleerdengezicht, zijn vermoeide glimlach, zijn fijn begrip voor elke nuance in een versregel, zijn stil pleizier in de gespannen aandacht van de jongens voor zijn heldere uitleggingen. Hij lokte met fijne takt uit Gerbrandt een vrijmoedigheid naar boven, waarbij alle schroom wegvloeide en verwonderde zich aldoor weer over het scherpe verstand van die jongen Breêro en zijn onfeilbare intuïtie voor de muziek en het beeld in een versregel. Hij lachte zachtjes in zijn grijzende baard, klopte hem op de schouder en prees hem met zo warme stem en hartelijke woorden, dat alle vreemdheid en nare achterdocht uit Gerbrandts hart wegsmolten en er alleen vreugde en dankbaarheid overbleef...... Hij was een domkop, had alleen maar spoken gezien, alles was goed!...... Zijn ogen schitterden, zijn half open mond scheen de woorden in te drinken, hij was gespannen als een veer en voelde zich eindeloos gelukkig en begenadigd hier te mogen zijn, als gelijke opgenomen in dit koele huis, dat vol schoonheid was en waar de zachte geestdrift brandde, die alles met een gloed van heerlijkheid doorwarmde. Alle moeilijkheden vervlogen als pluizen in de wind, alle akelige voorstellingen bleken maar waan en dwaasheden, hoog sloeg zijn hart in de erkenning van zijn groot geluk en hij hield zoveel van Steven, meer dan hij ooit van een broer zou kunnen houden en alles zou mooi en goed zijn in de toekomst, waar zijn verbeelding op toe stormde als een losgebarsten veulen......

Toen was er iets geweldigs gekomen.

9

Een zuster van Van Vredesteyn was getrouwd met de Heer van Bredevoort, en zij woonden op een kasteel in het Gelderse. Voor de afwikkeling van een erfeniskwestie waren zij in Amsterdam, waar zij verbleven ten huize van Van Bredevoorts broer, die op de Gelderse kade woonde. Maar zij kwamen vaak het noenmaal gebruiken in de Kalverstraat en altijd was hun dochtertje, de vijftienjarige Anne Marie, bij hen.
Gerbrandt vond haar op een middag bij Steven in de kamer en bleef stokstijf staan als bij de aanschouwing van een wonder. Zij stond in het volle zonlicht, dat schuin door het open venster over haar viel. Zij droeg een goudkleurig kleed van zware, glanzende zijde, een romige kraag van ragfijne kant lag langs haar slanke hals over haar schouders. Langs haar ovaal, glad en rozig gezichtje hingen goudblonde krullen neer, waar de zonnestralen verliefd mee speelden. Zij was als de verschijning uit een droom, omstraald van gulden licht. Zij leek zelf van gulden licht gemaakt, als was ze doorschijnend en zou zo kunnen opzweven langs een zonnestraal, het venster door, de blauwe hemel in. Zo had hij zich de prinsessen voorgesteld uit de ridderromans en aanstonds noemde hij haar De Gulden Jonkvrouw. Haar zachtblauwe ogen keken hem recht in het gezicht, aandachtig en een beetje verbaasd, een onzeker glimlachje beefde in de hoeken van haar kleine, rode mond...... Van heel uit de verte kwam Stevens stem:
„Dit is mijn vriend Gerbrandt van Brederode...... mijn nichtje Anne Marie van Bredevoort......"
En toen was er een lach als een zilveren klokje en een stem, die zong:
„Hoe grappig!...... Wij heten bijna net eender......"
Ze maakte er een kleine buiging bij. Hij zag alleen, dat haar krullen naar voren vielen, en even de zon in de welving van haar hals. Hij wist niet wat hij doen of zeggen moest. Het bloed steeg hem in golven naar het hoofd. Hij kwam een stap naar voren en stotterde een onsamenhangende groet. Haar lach tintelde weer in zijn oren, een zoete pijn. Steven wendde zich om, boog zich het raam uit en riep iets naar de tuinman, die met de rozen bezig was. Gerbrandt stond nu dicht bij haar. De gloed, die van haar uitstraalde, verblindde zijn ogen, het bloed gloeide in zijn wangen, klopte in

zijn slapen, drong een grote benauwdheid naar zijn keel, die hij tevergeefs trachtte weg te slikken. Haar lachje klonk wat spottend, maar niet onvriendelijk. Zij vroeg:
„Is hij van de Kennemer Brederodes?"
Hij hoorde de vraag nauwelijks, de betekenis ervan drong niet tot hem door. Hij bleef haar star en dom aankijken, niet in staat de ogen weg te wenden van het ovale gezichtje, dat bewaard leek als een rijpe perzik.
Steven keerde zich schielijk naar haar om en antwoordde:
„Nee, hij is van de Amsterdamse Brederodes uit de Nes."
Het klonk wat bars, met een bijgeluid van lichte hoon, dat Gerbrandt ontging.
„O ja?...... Ach, ik wist niet......"
„Daar zijn nog wel een paar dingen, die ze in Gelderland niet weten, nichtje...... Kom, laten we naar de tuin gaan, 't is hier om te stikken......"
Ze gingen naar de tuin. Gerbrandt kon zich nooit herinneren, hoe ze daar gekomen waren. Hij wist alleen, dat de gulden verschijning voor hem uit zweefde en dat hij zelf zich plomp en loodzwaar bewoog zonder noemenswaard vooruit te komen, als had hij klompvoeten en woog duizend pond. Goudvonkende krullen dansten voor zijn ogen. Gesponnen zonnegloed, een kleedje glansde als een vlam in de zon, een helle stem lachte en zei onverstaanbare woorden...... Zeker had de hemel open gestaan en was er een engel uit weg gevlogen...... zo zou hij het in een gedicht zeggen...... Steven praatte er tussen door. Zijn stem klonk verveeld en geprikkeld, als ergerde hij zich. Hij kon beter zijn mond houden. Als Anne Marie van Bredevoort lachte en praatte kon heel de wereld beter zijn mond houden om Gerbrandt niet te hinderen in zijn ademloos genieten van deze kostbare minuten......
Hij kreeg een raket in zijn hand geduwd. Maar hoe kon hij de ballen kaatsen, als daar tegenover hem op het grasveld die gouden vlam dansend bewoog en sissende vonken naar hem sloeg, die hij immers nooit raken kon?...... Hij zwaaide zijn raket als een blinde, sloeg vervaarlijke gaten in de lucht, maar de gevederde ballen snorden hem voorbij en Anne Marie schaterde om zijn onhandigheid. Hij lachte mee, verheerlijkt...... hij wou nooit meer een bal raken, als zij maar zo uitbundig schaterde......
Het was een lome, late middag in het begin van september. Over

alles hing een rijpe, goudige gloed, maar hij wist niet of die van de zon kwam of van het meisje met haar vlammende kleedje en vlammende krullen...... Was het werkelijk waar, dat hij haar hand had vastgehouden, toen zij op een bankje klom om perziken te plukken van de leiboom tegen het tuinhuis en dat ze hem de eerste gegeven had, de mooiste, bijna zo donzig zacht en warm van zonneschijn als haar wang moest zijn?...... De bomen wuifden in de zoele wind om haar koelte toe te waaien, de zon scheen alleen om Anne Marie te strelen met haar gloed, de vogels zongen hun mooiste lied om haar te behagen, de rozen negen zich verlangend naar haar handen, de vruchten hingen zwaar over om door haar geplukt te mogen worden...... Alles was er alleen om haar, niets was ooit zo wonderbaarlijk mooi geweest, er hing een bedwelming in de lucht, die zijn hoofd zwaar maakte...... Zijn vingers, die de hare omvat gehouden hadden, tintelden zoals hij zich kon herinneren uit uren van kloppende koortsen...... Toen hij heenging had hij zeker nog geen tien woorden gezegd. Nu liep hij door het rumoer der straten met enkel haar lach in zijn oren, haar stralend beeld voor zijn ogen, een jagende onrust in zijn hart, een onmetelijke blijheid naast een schreiend verdriet en een dwaas verlangen in zijn ziel, waarvoor geen naam bestond...... Vaag als schimmen zag hij de mensen voorbijgaan...... Ze waren ook maar schimmen, ze leefden niet werkelijk, want ze kenden Anne Marie van Bredevoort niet en ze hadden haar handje niet mogen vasthouden!

Hij was veertien jaar, niet groot voor zijn leeftijd, maar breed en sterk gebouwd. Hij begon een man te worden zonder enig besef van wat dit betekende, want hij was nog kuis en onontwaakt, wilde nooit luisteren naar de vuil-beluste praat van zijn straatvriendjes, en de dubbelzinnigheden in de gesprekken der volwassenen gleden hem voorbij zonder aan de lust te roeren. De wijze, waarop de meisjes hem bekoorden, was zuiver als kristal en de zachte beweging der rijpende zinnen onderging hij nog volkomen onbewust van hun betekenis. Hij was de donkere schoonheid van de kapiteinsvrouw niet vergeten, noch de prille visioenen van Mijntjes poezige aanhaligheid, maar nog nooit was hij met zo'n geweld en zo diep aangegrepen door de verbijstering tegenover het andere geslacht als bij het aanschouwen van de wonderbare verschijning, die deze middag plotseling voor hem gestaan had. Hij was als

weggerukt van de wereld en in zwevende staat gebracht, gelijk in de schoonste aller dromen.
Bij het stille licht van de kaars zat hij die avond in zijn kamertje en spande al zijn krachten in om een gedicht te maken, waarin hij haar bezong zoals zij het verdiende. Er boven stond geschreven: „De Gulden Jonkvrouw". Het moest een klinkdicht worden. De Heer van Vredesteyn had hem pas geleden uitgelegd, hoe een klinkdicht gebouwd moest zijn en waarom het de mooiste, maar moeilijkste versvorm was. Het bleek lang niet gemakkelijk. Bovendien had het maar veertien regels en wat waren veertien regels, als je hart zo vol was, als er zo veel dingen te zeggen vielen over haar gezicht en handen alleen al en als hij daarbij ook nog uit moest spreken wat er in hem omgegaan was toen hij haar zag en wat er nu allemaal in hem woelde bij het herdenken van elke minuut in haar tegenwoordigheid doorgebracht. Het moest dan maar een rondeel worden of een lied, waaraan je zoveel strofen kon geven als je zelf maar wou. Doch waar, lieve God, waren de woorden, die de glans van haar verschijning konden uitbeelden? De vlammende pracht van haar gouden kleedje in de zon, de dans van haar blonde krullen, de blauwe zachtheid van haar ogen, de wazige donzigheid van haar wangen, de blankheid van haar ronde voorhoofd, al die verwarrende bekoorlijkheden, de warmte van haar handje, de sierlijkheid van haar voetjes, die af en toe schelms uitpiepten onder de zoom van haar gouden rok?...... Nee, zulke woorden waren er niet. Er waren geen woorden voor de verrukkingen en de angsten, die hem doorstroomd hadden sinds hij haar had gezien. Al wat hij nog hoopvol neerschreef krabde hij een ogenblik later weer door. Zodra hij een glanzend gevoel met woorden aanroerde, werd het dof en vlak en dood, zonder de spanning, zonder het golvende leven, dat het juist zo heerlijk maakte...... Als hij iets van haar verschijning in woorden wilde natekenen, werd het hoekig en grof, alledaags en ook nog onduidelijk, zonder iets van de bekoorlijkheid, die hem in haar ban geslagen had...... Er waren geen woorden, die deze dingen zouden kunnen uitspreken...... Waren die er werkelijk niet?...... Ze móesten er zijn!...... Dichterwoorden kunnen alles uitzeggen...... Dat zei Steven en hij had het hem bewezen door gedichten voor te lezen, waarbij je huiverde van telkens weer andere en nieuwe ontsteltenissen...... Een dichter kon met woorden schilderen en

muziek maken en alles zeggen...... O, waarom wilden hem zulke toverwoorden nu niet invallen?...... Zachtjes mompelde hij een krachtige karremansvloek tussen de tanden en begon opnieuw......
Tegen middernacht werd hij wakker. Hij was in slaap gevallen boven zijn bekrabbelde en bekraste papieren. De kaars brandde met een lange, walmende pit in de pijp en stonk. Na een laatste krampachtige flikkering doofde sissend het rosse vlammetje. Huiverend ontkleedde hij zich in het donker en kroop op de tast met een zwaar hoofd de bedstee in.
Nog even zag hij in het zwarte duister de zachte goudgloed van Anne Maries wonderbare verschijning. Het gedicht was niets geworden, maar hij kon haar precies zien, zoals zij 's middags geweest was...... Zij keek naar hem met een olijk lachje van verstandhouding...... Warm van een zacht geluk gleed hij weg in de slaap......

10

De volgende middag wandelde Gerbrandt met haar en Steven langs het IJ. Zij was wat bang voor de rumoerige drukte en de ruige zeekerels met hun wilde, verweerde gezichten, de zwarte en bruine vreemdelingen in hun bonte kledij, die haar met flikkerende ogen aankeken en met helwitte tanden tegen haar lachten, soms met schorre keelklanken iets tegen haar zeiden in hun barbaarse, onverstaanbare taal. Toen een zwaargebouwde Turk in een lang, groen- en rood gestreept gewaad met een brede, rijk met goud doorstikte gordel, waarin een kromme sabel stak, haar onder zijn hoge, witte tulband strak en dreigend bekeek, en het scheen, alsof hij recht op haar toekwam, week zij verschrikt achteruit, drong zich angstig tegen Gerbrandt aan en pakte zijn arm in knellende greep. Een ontzaglijke trots sloeg in hem omhoog, een grenzeloze vermetelheid deed hem verlangen, dat de Moor het zou wagen haar aan te raken...... Maar de machtige gestalte schreed onverschillig langs, een geamuseerd glimlachje om de baardige mond, er gebeurde niets, waarop Gerbrandt heldhaftig had kunnen ingrijpen. Verlegen trok hij de arm, die hij onwillekeurig met een beschermend gebaar om haar schouder gelegd had, terug. Zij keek naar hem met een pijnlijk lachje. Haar gezichtje was heel bleek geworden, heftig klopte de ader in haar hals. Gerbrandt kreeg een kleur en keek met ogen, donker van woede, om naar de grote Turk, die de loopplank van een scherp gebouwd galjoen opging, donkere gezichten keken over de verschansing naar de kade...... Hoe jammer, dat die rover niet geprobeerd had haar kwaad te doen!...... Gerbrandt zou hem als een dolle naar de keel gevlogen zijn!......

Anne Marie was er stil van geworden. Steven lachte haar uit. Hij noemde haar spottend een Gelderse dorpsjuffer. Wat dacht ze wel?...... Het vreemde zeevolk wist heel goed, dat er met de Amsterdamse justitie niet te gekken viel. En dan op klaarlichte dag midden tussen al de mensen?...... Ze was even veilig als in de zaal van haar vaders kasteel!...... Maar Anne Marie wou naar huis. Ze was ontzettend geschrokken en bang. En tussen haar en Gerbrandt bleef een kleine, warme vertrouwelijkheid, de gemeenschap, die het gevoel van samen doorleefd gevaar in beiden had gewekt. Zij werd kortaf tegen haar neef, die haar uitlachte en

vriendelijker nog tegen Gerbrandt, die haar beschermer had willen zijn. Bij het afscheid drukte zij hem stevig de hand en keek hem aan met een dankbaar lachje in de ogen. De warmte van die blik drong in zijn hart en bleef daar wijlen als een bijna ondragelijk geluksgevoel.

De rest van de dag ging hij om als in een droom. Het leek hem als was hij zo licht geworden, dat zijn voeten de grond nauwelijks beroerden. Een heimelijk lachje was om zijn lippen verstard. In zijn borst was een grote ruimte, oneindig wijd en boordevol geluk. Af en toe dacht hij, dat er tranen uit zijn ogen zouden springen en verbaasde zich over zijn malle weekheid, want hij wist nog niet, dat men ook schreien kan van tederheid. Haar naam sprak hij zelfs in gedachten niet uit, want dat was haar beroeren, en haar beroeren was schennis van iets hoogs en heiligs en onmenelijk liefs. Hij dacht er evenmin meer aan een gedicht op haar te maken. Zij was zo mooi, zo verheven, zo bovenaards omgloord van lieftalligheid en hemelglans, dat er toch geen woorden te vinden zouden zijn om zijn aanbidding uit te drukken. Later misschien, als hij een volleerd dichter zou zijn. En het was ook veel zaliger zo maar soezend rond te lopen, aan haar te denken, te glimlachen, zich zwevend luchtig te weten en te voelen hoe heerlijk zwaar het geluk woog in zijn hart, dat opsprong in zijn borst, als door een veer bewogen, bij elke herinnering aan een vriendelijk woord van haar mond, een zijdelingse blik van dankbaarheid en heimelijke verstandhouding, haar handdruk, haar lachje vol vage beloften......

's Nachts vocht hij in zijn dromen met legioenen Turken. Hij sloeg ze met een kromme sabel hun getulbande bruine koppen af en lachte zegevierend naar Anne Marie, die op een afstand, stralend in haar gouden kleedje, verschrikt en bewonderend toekeek bij de bloedige heldendaden, die hij om harentwille bedreef. Hij roeide al die heidense Morianen uit en toen hij de laatste verslagen had, keek hij om naar de Gulden Jonkvrouw. Maar ze was nergens meer te zien. Het was donker om hem heen. Hij hoorde haar ergens lachen en liep op het geluid af, maar hij kon haar niet vinden, niet dichter bij haar komen, 't was alsof hij tegengehouden werd en niet vooruitkwam. Telkens was dat tinkelend lachje ergens anders, tastend worstelde hij zich door het duister voort, tot er plotseling geen grond meer onder zijn voeten was en hij wegviel

in een onpeilbare diepte. Met een schreeuw schoot hij wakker en vloog rechtop in zijn bed. Bonzend sloeg zijn hart en verwezen staarde hij naar het morgengrauwen, dat aarzelig door de reet der gordijnen voor zijn kleine venster pierde. Hij had een kwade droom gehad, maar in de schrik van het ontwaken was de herinnering eraan vervlogen...... Een nieuwe dag rees de lucht in...... En in het midden van die dag stond het gouden meisje, Anne Marie van Bredevoort...... Hij zou haar zeker zien!......

Hij zag haar.

Zij kwam in de voormiddag met Jonker Steven van Vredesteyn. Gerbrandt zat vrolijk te praten met Schoppen-één-oog en Schele Wiebert en plette voor de grap een stuk zoolleer op een vlakke steen, die op zijn knieën lag. Hij sloeg verwoed uit alle macht en lachte luid, omdat Wiebert zei:

„Toe maar, jong!...... raak 'em!!...... Je mô maar denk'n: 't is de kop van Ducdalf!"

En toen stond ze ineens in de werkplaats, naast Steven, die een wonderlijk lachje om zijn smalle lippen verbeet.

Gerbrandt sprong op, de driepikkel duikelde achter hem om. Hamer, steen en leer vielen op de vloer met bonzen, die op zijn hart leken te ploffen. Het bloed vloog hem naar het hoofd. Ook Anne Marie kreeg een hoge kleur. In haar blauwe ogen spiegelde een grenzenloze verbazing en langzamerhand kwam een uitdrukking van ergernis en misprijzen haar zonnegezicht verduisteren. Gerbrandt voelde een steek door zijn borst. De dag verloor al zijn glorie en werd grauw als een wintermorgen vol dreiging van sneeuw. Het gevoel van iets onherstelbaars sloeg hem met verlamming. Een groet stamelend keek hij hulpeloos naar Steven, die even tegen hem lachte met een boosaardige spottende blik naar zijn nichtje.

De knechten waren opgestaan uit eerbied tegenover de voorname bezoekers.

Adriaan Cornelisz. kwam uit de achterkamer de werkplaats in, gekleed om uit te gaan, de lange ebbenhouten wandelstok in de hand. Lachend zwaaide hij zijn breedgerande hoed af en begroette Steven met zijn prettige, ronde hartelijkheid:

„Dat's schoon volk, zo vroeg op de dag, jonker Steven!"

Steven stelde ijverig voor, maar de spottende trek week niet van zijn gezicht:

„Dit is Sinjeur Adriaan Cornelisz. uit Brederode, nichtje...... en

dit is Mejonkvrouwe Anne Marie van Bredevoort...... De namen zijn bijna net eender......"
Gerbrandts vader maakte een hoofse buiging. Anne Marie knikte ijzig, met een giftige blik naar Steven om de ironische herhaling van haar vroegere woorden. Haar gezichtje was verstard tot een onaangenaam masker van hoogmoed, boosheid, gekrenkte trots en minachting. Ze was bleek geworden, haar rode lippen nepen zich samen tot een smalle streep, als hield zij met moeite een scherp antwoord in.
„Ik zal Moeder Marrigje roepen," zei Adriaan Cornelisz. „Ze zal nog wel wat lekkers voor de jongelui in de spinde hebben."
„Doe geen moeite, Meester Adriaan...... Wij liepen maar voor een ogenblik even binnen. Ik wou graag eens een Amsterdamse schoenmakerswinkel zien. Het was werkelijk heel aardig. Dank u. Goeden morgen."
Ze had het nuffig en met onnavolgbare zelfverzekerdheid gezegd. Steven had er haar om kunnen vermoorden. Gerbrandt werd wit tot in de lippen. Hij herinnerde zich plotseling zijn droom: hoe de grond onder zijn voeten week en hij weg sloeg in de diepte. Adriaan Cornelisz. keek ietwat verbluft het smalle figuurtje na, dat kaarsrecht en zelfbewust de open deur uitstapte, de straat op zonder om te zien of Steven haar volgde. Deze sloeg Gerbrandt hardhandig op de schouder en zei opgewekt:
„Je moet vanavond bij me komen, Gerbrandt, vader heeft nieuwe boeken aangekregen...... We zullen alleen zijn...... Goeden morgen, Sinjeur Brederode...... groet Moeder Marrigje...... 't Spijt me, dat ik niet blijven kan, maar ik moet met de joffer naar de modiste, waar haar moeder op ons wacht. Dag Wiebert! Dag Schoppen!"
Snel liep hij weg, ingehouden lachend.
„Een hartelijk jonk," zei Schoppen-één-oog in de bevangen stilte. „Dat groot volk barst anders meest van de hoogmoed."
„Kijk maar es dat joffertje," grinnikte Wiebert. „Zo'n kleine strontmamsel!"
„Matig je, Wiebert," vermaande zijn meester streng. Hij had het onaangename gevoel, dat hier iets gebeurd was, wat hij niet begreep. Boos viel hij uit: „Is hier niets te doen, dat jullie daar met lege handen blijft staan?"

Wat ongerust keek hij naar Gerbrandts ontsteld gezicht, waarin de ogen plots hol stonden van wanhoop.
„Wat schort jou, jongen?...... Je ziet er uit of je de koorts hebt!"
Zonder een woord liep de knaap het huis in. Adriaan Cornelisz. keek hem een ogenblik na, overwegend of hij opheldering zou eisen. Dan won zijn gemakzucht het. Hij haalde de schouders op, wendde zich tot de gezellen, vroeg naar het werk, gaf zijn orders en ging de deur uit naar de notaris, die hem wachtte voor het passeren van een belangrijke akte......

11

Gerbrandt was naar zijn kamertje gevlucht. Hij had de deur achter zich op slot gedaan en zat op zijn houten stoel bij de tafel, de kin gesteund in de kom der handen.
Zij hart hamerde wild.
Een ontzettend verdriet was een scheurende pijn in zijn borst.
Door zijn kloppend hoofd joegen de gedachten, woest en verward.
Het was niet alleen verdriet, wat hem zo ellendig maakte. Het was ook woede, het gevoel beledigd, gekleineerd, op afschuwelijke wijze vernederd te zijn.
En het was zo onverwacht gekomen, zo plotseling, en tegelijk zo reddeloos onherstelbaar. Op dit ogenblik begreep hij wat het betekende: uit het Paradijs verjaagd te worden...... Hij was in het Paradijs geweest en eruit weggejaagd.
Waarom?
Omdat hij gezondigd had.
Wat was zijn zonde?
Dat hij de zoon was van de schoenmaker Adriaan Cornelisz., aan wiens luifel „In Brederode" uithing, met de zinspreuk „'t Kan verkeeren", en niet een zoon van het adellijk geslacht, dat deze leuze als wapenspreuk voerde.
„'t Kan verkeeren"...... Een vreselijk woord...... Het was verkeerd...... Eensklaps was alles verkeerd......
De pas geboren droom was dood en in stukken gevallen...... Het grote geluk van gisteren lag aan diggelen......
De kleine Anne Marie, wier blauwe engelenogen hem zo vertrouwelijk toegelachen hadden, was een Jonkvrouwe van Bredevoort en Gerbrandt was helaas geen Jonker van Brederode, maar de zoon van een schoenmaker, die het wapen der Brederodes als uithangbord had...... Dat had alles grondig veranderd...... De Jonkvrouwe was kil geworden van afgrijzen alsof ze een pad had aangeraakt...... omdat zij zich zo vriendelijk ingelaten had met een laaggeborene, een naamloos burgermanskind, een schoenmakersjong. Ze had zijn vader, die door iedereen Sinjeur Brederode genoemd werd, toegesproken met zijn ambachtstitel, Meester Adriaan...... uit grote hoogte, als een meerdere zijn knecht doet...... en hém had ze zelfs niet aangekeken!...... In eens was ze ver van

hem weggegaan, ver weg en hoog boven hem, onbereikbaar ver en hoog...... Klein bleef hij achter, vernederd, schamel en onwaardig...... Grof en ruw, een onbehouwen kwant uit het gewone volk, de vriend van schooiertjes en boeven...... en hij had het argeloos bestaan vermetel met haar te verkeren als gelijke met gelijke...... Zij had hem even argeloos tot haar vertrouwelijkheid toegelaten, omdat ze hem voor iets anders hield dan hij was, en Steven had haar spotziek in haar waan gelaten, om haar en hem te plagen...... Nu had ze de waarheid ontdekt en hem zijn plaats aangewezen, hooghartig en wreed, zonder genade, boosaardig, scherp en koud...... Hoe kon ze zo hard zijn?...... Zij leek zo lief en zacht, hij had nooit zo iets liefs en zachts gezien, het mooiste op de hele wereld was zij en in goed vertrouwen had hij haar vereerd, aangebeden, zijn gedachten waren gans van haar vervuld geweest en elke gedachte was een droom van geluk...... Nu had ze hem uitgestoten, verworpen...... nog voelde hij de ijzige kou in zijn hart, die er was overgevallen bij haar vluchtige, verachtelijke blik in zijn richting, als zag zij iets walgelijks en mismaakts...... Hij had niets gedaan om dit te verdienen.

Het knaagde in zijn binnenste.

Neen, hij had niets gedaan om dat te verdienen!

Maar Anne Marie had het hem toch aangedaan. Alleen, omdat zij tot een veel hogere stand behoorde dan hij.

Zij had hem bloedig en wanhopig gekrenkt.

En toch was er, diep in hem, iets, dat haar verontschuldigde en het ongelijk op hemzelf schoof. Hij wist van ouds, dat verschillen in rang en stand niet denkbeeldig waren, maar grote betekenis hadden in het leven der mensen. Een jongen als hij kón niet zo familiaar omgaan met een kleine joffer als zij. Het was Stevens schuld. De vriendschappelijke omgang met de Jonker van Vredesteyn was de oorzaak, dat hij aan die verschillen niet meer gedacht had. Nu was hij door een ander uit diens stand terug op zijn plaats gezet...... Als hij er zo over nadacht, kwam hij dicht bij het gevoel, dat hij zijn verdiende loon gekregen had......

Maar zijn hart deed pijn en wou het niet aanvaarden.

Een schuchtere trots in hem verhief zich tot onberedeneerd verzet.

Hij had het toch goed bedoeld. Hij had voor haar willen vechten met die verschrikkelijke Turk en zij wist dat en had het maar

wat dankbaar aangenomen...... Hoe kon ze zich dan nu ineens zo verachtelijk van hem afkeren en niets meer van hem willen weten, alleen maar omdat hij een schoenmakersjong was?
Langzaam kwam een grote woede in hem op.
Het was gemeen!
Zij was een gemeen, akelig kind. Een strontmamsel, precies zoals Wiebert gezegd had, een verwaand nest, en zij verdiende niet eens, dat hij zo'n verdriet om haar had. Hij wou ook geen verdriet meer om haar hebben. Ze kon hem niets meer schelen. Ze mocht naar de galg lopen met haar gouden kleedje, haar blanke handjes, haar aanminnelijkheid en haar hart van steen! Hij had een hekel aan haar en dat kwam haar toe.
Ze stak vol hoogmoed en belachelijke ijdelheid.
Wat was ze eigenlijk?
Mooie kleren had ze en nuffige maniertjes. Ze had voorname en schatrijke ouders. Waren dat soms zulke barre verdiensten?
Waarom behandelde ze hem als haar mindere, alsof dat vanzelf sprak? Hij kon en wist misschien meer dan zij. Kende zij meer mooie liederen en boeken? Kon ze zo goed tekenen als hij?...... Hij was sterk, en iedereen zei, dat hij een vlug en scherp verstand had...... Dat was ook iets!...... Hij zou 'et haar nog weleens laten zien!...... Wacht maar...... als hij een beroemd dichter geworden was en iedereen over hem sprak...... dan zou ze misschien nog wel eens spijt hebben......
Maar al zijn redeneren hielp hem toch niet.
Als de stroom van zijn gedachten even stokte, kwam plots het gevoel boven drijven, dat hij toch haar mindere was. Het was nutteloos dat te ontkennen. En juist daarom raakte hij dan nog in dieper verwarring en ontsteltenis en het gevoel van gekrenktheid zweepte hem tot nog groter woede op.
Met een ruk sprong hij op zijn benen en rekte zich uit. Hij kon niet langer werkeloos blijven zitten. Hij moest zich bewegen, iets doen of hij zou stikken in zijn eigen kwaadheid. Met een hoogrode kleur rende hij de werkplaats door, de straat op.
„Die heit een ijlbooskap!" lachte Wiebert.
„Dat's et jonge bloed," bromde Schoppen-één-oog. „Geen minuut rust in d'rlui gat."
Op de hoek van de Grote Hal stoof Gerbrandt tegen een opgeschoten boerenjongen op, die van de wortelenmarkt kwam en een

grote lege korf op het hoofd droeg. De mand vloog over de grond, de verschrikte knaap vloekte en schreeuwde:
„Verhekste lamzak, kijk waar je loopt!"
„Je vaâr is een lamzak, lelijke kinkel!" schold Gerbrandt terug.
Een razende vechtlust nam eensklaps de plaats in van al de verwarrende gevoelens, die hem doorvlaagd hadden. De boerenjongen bukte zich naar zijn groentenkorf. Gerbrandt gaf hem onverhoeds een felle schop onder de gelapte zolder van zijn wijde bruine broek, zodat hij voorover stuikte en met zijn hoofd in de mand schoot. Wild schreeuwend sprong hij overeind en trapte op zijn beurt naar Gerbrandt, maar deze week behendig voor de lomp geschoeide voet terzijde en sloeg zijn onchristelijk vloekende tegenstander met de volle vuist tegen de kaak. Daarop grepen zij elkaar vast en rolden als vechtende honden over de straat. De boerenjongen was groter en sterker dan Gerbrandt, maar hij was lang zo vlug niet en veel minder bedreven in allerlei behendige kunstgrepen. De gekrenkte en radeloze schoenmakerszoon vierde al zijn vernedering en wanhopige woede uit op het toevallige slachtoffer, dat hem voor de voeten gekomen was, zoals hij misschien anders tegen een boom of een muur geslagen zou hebben om zijn overkropt gemoed lucht te geven. Een kring van juichende jongens en gnuivende straatslijpers had zich om het hijgend worstelend en harde klappen uitdelende tweetal samengedrongen. Gerbrandt sloeg met wellust toe en de slagen, die hij ontving, voelde hij nauwelijks, al kwamen ze fel genoeg aan.
Plotseling ging een waarschuwend geroep op: een dienaar van de schout drong door de genietende omstanders heen.
Gerbrandt sprong op de benen, dook onder de grijpende handen van de diefvanger weg en wou het op een lopen zetten, toen hij achter zich het erbarmelijk schreeuwend protest hoorde van de boerenjongen, die in zijn kraag gegrepen was. Snelbesloten draaide hij zich om, griste de mand van de grond en slingerde die tegen de benen van de politieman, die moeite genoeg had om de worstelende knaap te overmeesteren. Nu struikelde hij voorwaarts en liet in zijn schrik zijn slachtoffer los. Gerbrandt greep de jongen bij de arm en trok hem mee. De kring opende zich dadelijk voor hen, maar sloot zich dan welwillend rond de onthutste man, die zij lachend en joelend verhinderden de vluchtelingen na te zetten

onder voorwendsel, dat zij hem het evenwicht hielpen bewaren en het stof van zijn rok klopten.
Gerbrandt trok de jongen mee, steegje in steegje uit, tot zij op de Oudezijdsburgwal kwamen, er was niemand achter hen, zij waren veilig. Toen liet hij zijn vijand los en keek hijgend naar hem op: ook de ander haalde stotend adem en zag hem met zijn heldere grijze ogen verwonderd aan.
„Dat zijn we proper ontsnapt, maat," zei Gerbrandt, schor lachend. „Je had bijna op de wacht gezeten...... Wie ben je eigenlijk?"
De verbazing van de jonge boer steeg: hoe kwam die kwaaie rekel plotseling zo vriendelijk? Stotterend en onwillig antwoordde hij:
„Ik heet Arend Pieter Gyzen, uit Vinkeveen...... Waerom mos je mit me gaen vechten?...... Ik had je toch niks 'edaen?"
Gerbrandt keek hem even aan en haalde de schouders op.
„Nee," zei hij dan, „jij niet, maar een ander wel, weet je...... ik was razend kwaad...... Maar nou is 't een boel beter...... Je vecht vast niet kwaad, Arend Piet Gyzen."
Hij wreef voorzichtig over zijn oog, dat roodblauw begon aan te zwellen en de ander veegde met de rug van zijn hand het bloed van zijn gescheurde bovenlip. Toen begonnen ze allebei dwaas te lachen.
„Je bin een rare schijtvalk!" oordeelde Arend.
„Ben je nog kwaad?"
„Gants niet."
„Ik ook niet. Ik mag je wel...... Nou, ik zie je nog wel es op de Wortelmarkt...... Ajuus. Ik heet Gerbrandt."
„Gedag!"
Verbouwereerd keek de jongen uit Vinkeveen zijn hard weglopende aanvaller na, hield even de hand tegen zijn platgeslagen linkeroor, voelde dan of zijn geld nog in zijn broekzak zat en ging hoofdschuddend zijns weegs, voorzichtig uitkijkend of de bedrogen diefvanger niet ergens op hem loerde...... Hij moest ook zien, dat hij onderweg ergens een andere mand meekaapte, want zijn vader placht erg ongemakkelijk te zijn als er iets verloren was......
Gerbrandt had de vlucht genomen, want eensklaps wist hij weer, waarom hij als een dolleman op de onschuldige boerenjongen had losgeslagen en het verdriet viel met verdubbelde kracht op hem aan, tranen kropen in zijn keel. Radeloos zwierf hij langs de buiten-

kant en aan de stadswal viel hij op een stil plekje in het hoge gras, boog het hoofd in zijn arm, trappelde met bei zijn voeten de grond stuk en snikte lange tijd van groot verdriet en brandende schaamte, alsof zijn hart zou breken. Het was te erg, wat hem overkomen was. Het was niet te verdragen. Nog nooit was iemand zo wreed mishandeld, zo bloedig vernederd en gegriefd. Hij was de ongelukkigste jongen op de wereld...... Gisteren...... vanmorgen was er nog een Gulden Jonkvrouw, nu was er alleen een kleine helleveeg, die met haar lieve voetjes op zijn hart trapte...... en toch kon hij niet werkelijk kwaad op haar zijn...... hij zou haar nooit kunnen aframmelen zoals hij die Arend Pieter Gyzen gedaan had...... Er was alleen dat verdriet, dat kwellend grote, te groot voor Gerbrandt...... en ernaast dat vreselijke verlangen, nooit meer te vervullen: weer naast haar te mogen zijn in de oude, natuurlijke vertrouwelijkheid, het schuchtere, vriendelijke weten, dat ze elkaar aardig vonden...... zonder bittere bijgedachten aan verschil van rang en stand...... Het deed pijn, omdat het zo erg onherstelbaar was, woedende, scheurende pijn, zoals hij nooit geweten had dat pijn bestond...... En hij zou zich wreken ook...... hoe wist hij nog niet, maar zijn wraak zou geweldig zijn...... wacht maar......
Loom keerde hij terug naar de stad. Bij de Sint-Antoniuspoort ontmoette hij een paar van zijn slechtste kameraads, rabauwen uit de Sint Jacobastraat. Dadelijk sloot hij zich bij hen aan en nam de leiding. Zijn verdriet en zijn wrok wonden hem op tot een ware hartstocht om kwaad te brouwen en een stormachtige luidruchtigheid. Het werd een middag van schandalige straatschenderij, woeste kijfpartijen en een reeks kwaadaardige schermutselingen, om de geringste aanleiding. Zelfs de wilde en vermetele rekels in zijn gezelschap verbaasden zich om zijn ruwe roekeloosheid en duivelse invallen en werden ten slotte een beetje bang voor hem, zodat ze onder flauwhartige voorwendsels afdropen, vrezend dat het op deze manier verkeerd zou aflopen.

Toen hij tegen de schemering thuiskwam, voelde hij zich gebroken van vermoeienis. Zijn hele lijf deed pijn van de ontvangen slagen en schoppen, maar dat gaf hem een grimmig gevoel van genoeg doening.

Er wachtte hem een warme ontvangst. Zijn vader had van verschillende kanten klachten gekregen over het schandelijk gedrag van zijn zoontje en vóór Gerbrandt zonder eten naar bed gestuurd

werd, ontving hij van Adriaan Cornelisz. een tuchtiging met het Spaanse riet, zoals hij in jaren niet gehad had. Hij verdroeg het zonder een kik te geven, de pijn verbijtend en kroop in zijn bed met een woeste haat tegen heel de wereld, die samenspande om hem te vernederen, te beledigen en doodongelukkig te maken...... Maar hij zou ze wel krijgen, allemaal...... wacht maar......

Toen zijn bedroefde moeder met een betraand gezicht bij hem kwam om hem te troosten en te vermanen, kon ze geen woord uit hem krijgen. Geschrokken van zijn boze, wilde ogen, die star langs haar heenkeken, ging ze spoedig heen, zich beangst afvragend wat er toch terecht moest komen van deze onberekenbare knaap, waarvan ze toch wist, dat hij een hart van goud had......

12

In de traag voorbijkruipende dagen vergleed de wilde opwinding tot een dof gevoel van verslagenheid. Zwijgzaam en somber sloop hij door het huis. Zijn oog was omkringd met een krans van regenboogachtige kleuren, een oor bijna zwart, er stond een forse buil gezwollen op zijn voorhoofd en op zijn rechterwang brandde een diepe, vurig ontstoken krab. Stijntje had geweldig met hem te doen en kwam af en toe haar koele handjes op zijn gezicht leggen, kinderlijke scheldwoorden kwetterend tegen de onverlaten, die hem zo hadden toegetakeld. Zij was de enige, die er af en toe in slaagde een glimlachje op zijn pijnlijke lippen te toveren.

Moeder Marrigje volgde met bezorgde ogen zijn lusteloos omdwalen. Wat mocht de jongen nu ineens weer hebben? Hij was de laatste tijd juist zo rustig en gezeggelijk geweest, soms te stil en afgetrokken naar haar zin met zijn boeken en paperassenrommel. En nu weer plotseling die wilde uitbarsting van baldadigheid, dolle drift en zucht tot boosdoenerij. Zij was verdrietig, omdat zij niet wist wat er in hem omging. De tijd, dat hij aan haar schoot zijn kinderverdriet kwam uitschreien of zijn jongenszonden biechten, bevreesd voor de gevolgen, was lang voorbij...... Hij werd zo groot. Spoedig zou hij een man zijn met een eigen leven, waaraan zij geen deel had, waarin hij haar geen blik meer gunde. Er zouden meisjes komen, vrouwen, een vrouw en hem van haar afnemen...... Wie weet of er nu al niets als van een kalverliefde achter deze onstuimigheid gezeten had......

Het was bitter, dat de kinderen zo snel opgroeiden, en zich naar de wereld wendden, weg van het moederhart, dat hen koesteren wou en niet kon loslaten. Nauwelijks konden ze half op eigen benen staan of ze trokken om van je los te komen...... De vriendschap met Jonker Steven maakte haar zorgen. Het was niet goed voor haar jongen. Wat moest hij bij die rijke, voorname mensen waar hij toch altijd de mindere zou blijven, een kind uit een burgermansgezin. Hij zou er van allerlei zien, dat hier niet was en verlangen het ook zo te hebben, vervreemden van eigen omgeving en in de andere nooit thuisraken...... Beter het maar in je eigen stand te blijven zoeken. Maar Adriaan Cornelisz. moedigde het aan, was er trots op, zag voordeel in relaties met hogere krin-

gen en sloot de ogen voor de gevaren, die zij zo duidelijk zag. Hij lachte haar uit, als zij er iets over losliet, noemde haar een overbezorgde klokhen, die haar kiekens niet onder de vleugels wou laten wegkomen en praatte haar bezwaren luchtig weg; Gerbrandt was een jongen en moest in de wereld vooruit...... Misschien had hij wel gelijk, was zij dom en kortzichtig. Wat wist een vrouw van het bezige en ingewikkelde leven der mannen, hun berekeningen en zorgen, hun weg door het leven...... Was het niet beter, het maar over te geven, te berusten en haar vertrouwen te stellen op God en haar man, die toch zo verstandig was en zich steeds verder in de wereld vooruit werkte?......

Zij hadden het ruimer, dan zij ooit had durven dromen, zij hoefde niet op geld te kijken, er was vrolijk vertier in huis, er kwamen deftige mensen en los zich bewegende kunstenaars over de vloer, wier namen een goede klank hadden. Het was zeker dwaas van haar dat haar hart dit alles niet vol en blij aanvaarden kon, gelijk Adriaan deed, die gul en breed genoot van al het goede, dat hij met ijverig streven had weten te verwerven. Zij durfde hem niet bekennen, dat zij diep in haar ziel vaak terugverlangde naar de eerste, stille, bescheidener jaren, toen het leven zo veel eenvoudiger was en intiemer, dicht bijeen in samen gedragen zorg en zuinig beheer der inkomende verdiensten. De deftige aanloop van kooplui, notarissen, makelaars en schilders overweldigde haar een beetje, zij voelde zich beklemd tegenover de ene, verontrust door de libertijnse toon en uitbundige manieren van de andere en er werd veel, en heftig soms, geredekaveld over dingen, waar zij met haar verstand niet bij kon, waar ze zin nog belang van begreep. Maar Adriaan genoot, straalde van opgewektheid en levenslust. Hoe kon zij anders dan een opgeruimd gezicht tonen en meedoen in dit al luider bestaan, haar waardigheid als gastvrouw ophouden, al had haar stille, beschouwende en wat zwaartillende aard het gaarne anders gewild? Het zou ondankbaar en liefdeloos geweest zijn, haar man, die in harde strijd en met schrander inzicht dit alles voor hen verworven had, te verhinderen er volop van te genieten...... Haar vrome ziel kon het er alleen met zichzelf niet over eens worden of dit genieten van het goede der aarde niet te ver ging, een te grote plaats innam in hun leven en tot zonde werd. Ook en vooral maakte zij zich zorgen om de kinderen: was het goed, dat zij opgroeiden in deze overvloed, zonder te leren be-

seffen, hoe een mens zijn Schepper dankbaar moet zijn voor elke kleine weldaad, die hem toeviel?...... Omtrent Pieter kon zij gerust zijn...... die was de eenvoud zelf, altijd verdiept in de practische dingen van het werk, met een scherp oog voor de tekortkomingen van de ondergeschikten en nu al met de droge toon van autoriteit, die niet naliet indruk te maken. Maar ging Hilletje niet te graag en te geestig in op de fraai gedraaide complimenten van de jolige, loszinnige schilders en had ze voor het ijdele schoon van hun werk niet al te veel aandacht, meer dan voor de huishoudelijke aangelegenheden? Waarom vond Adriaan Cornelisz. goed, dat zij de luit leerde bespelen en er wereldse liedjes bij zong nog beter, maar was dit de bestemming voor een eerbare jongedochter van burgermensen?...... Stijntje was nog maar een kind, doch zij toonde een buitengewone levendigheid en een aanvallig schalkse aard; zij werd door iedereen verwend; hoe zou zij zich straks ontwikkelen in deze omgeving, die zo duidelijk en onrustbarend naar het wufte neigde?

En sprak Adriaan er de laatste tijd niet telkens over, dat hij van Gerbrandt misschien een schilder wou maken?...... Soms wenste zij, dat de jongen minder begaafd en geestig mocht zijn...... hij zou meer kans hebben op een leven in rustige en goede wegen...... Wat zou er met zijn onstuimig en moeilijk te beheersen karakter van hem terecht komen in die gevaarlijke en loszinnige wereld van de schilders, die zich niet ontzagen schaamteloos te disputeren over de vormen van vrouwenlichamen?...... Die, als zij niet op hun atelier werkten, steevast op de bierbank zaten of achter een kan wijn, kind aan huis waren in alle taveernen en omgingen met gemeen vrouwvolk, dat zich naakt aan hen vertoonde voor hun lasterlijke schilderijen?...... Kon men daarbij vroom blijven en als een goed Christen leven?......

Zij zuchtte onder haar bezwaarlijke gepeinzen en zocht troost bij Gods heilig woord, dat hier in huis wel eens minder in tel leek dan de boeken der oude heidenen met hun verdorven afgoden, waar Adriaan Cornelisz. veel te hoog mee wegliep...... Maar toch...... zij waren allen toch mensen, waar geen ernstig kwaad in school...... De Here zou het wel ten goede keren......

13

Gerbrandt ging niet naar Steven.

Hij schaamde zich te veel, was bang er Anne Marie aan te treffen of door zijn vriend te worden uitgelachen.

Hij zat op zijn kamertje en las een dik boek over de geschiedenis en de eindeloze avonturen van de dolende ridder Palmerijn van Olijven, een fantastisch opwindende wereld, waarin het wemelde van koningen en hovelingen en prinsessen, tovenaars, draken en monsters, vermommingen en noodlottige liefdes, en het was compleet een mirakel hoe dit onnavolgbaar bewonderenswaardige Palmerijn altijd weer wist te ontkomen aan alle gevaren, listen en lagen, die lot en leven en de list van doortrapte vijanden op zijn weg zaaiden......

Moe van al die ingewikkelde avonturen, probeerde hij een portret te tekenen van Stijntje, maar zij zat geen ogenblik stil en babbelde maar en kwam iedere minuut kijken, hoe ver hij al was en of het al begon te lijken, maar het leek helemaal niet. Hij kon met geen mogelijkheid dat aardige, ronde gezichtje op zijn tekenvel krijgen. En tenslotte, ongeduldig geworden, maakte hij er een zinneloos caricatuur van met piekerig uitstaande haren, een grote knobbelneus; vreselijk schele ogen en twee vervaarlijke slagtanden, die ver over de onderlip staken. Stijntje werd verschrikkelijk kwaad en vloog hem in de haren, schreeuwde, sloeg hem met haar kleine vuisten en hij stoeide met haar tot ze van vermoeienis vergat kwaad te zijn en tegen hem aan kwam liggen om uit te rusten. Zo vond Steven hem op de vierde dag na het pijnlijk voorval met Anne Marie......

Stijntje liet de vervelende jongens, die zo goed als niets zeiden, spoedig alleen. Steven maakte geen enkele opmerking over Gerbrandts geteisterd gezicht. Hij had een boek meegebracht met verhalen uit de Griekse en Romeinse godenleer, in perkament gebonden en rijk versierd met kopergravuren, de meeste van de beroemde Haarlemse meester Goltzius. Gerbrandt bekeek het boek en bladerde erin, maar hij was er niet met zijn gedachten bij, de verwachte geestdrift bleef uit. Zijn handen beefden, hij was bleek geworden. De aanwezigheid van Steven beklemde hem. De Gulden Jonkvrouw en zijn erbarmelijke vernedering stonden tussen hen. Daar kon je toch niet over praten...... Met iets als haat

keek hij naar de fijne sierlijkheid van Stevens handen en hoe voornaam de kleren van kostbare stof om zijn slanke lijf lagen; hij droeg een nauwsluitend buis van bizondere snit, van leverkleurig laken, met nestels gesloten en bruine fluwelen opslagen aan de mouwen. Welk een verschil tussen hen beiden...... Hij voelde zich een stuk grove lelijkheid met zijn kapotgeslagen gezicht, zijn brede handen vol koortsige wonden, zijn onaanzienlijke, alledaagse kledij zonder iets persoonlijks.
Steven nam het mislukte portret van Stijntje op, bekeek het glimlachend en vroeg schertsend:
„Is dit soms het portret van de ziel van een zekere joffer, die we allebei kennen?"
Gerbrandt rukte hem driftig het papier uit de hand, frommelde het tot een prop ineen en gooide het in een hoek. Het bloed was hem heet naar de wangen gevlogen. Toch met een beetje schaamte om zijn onvriendelijk gebaar zei hij moeilijk:
„'t Moest een portret van Stijntje worden, maar 't wou niet. Toen heb ik er maar een malle tronie van gemaakt."
„Een goede manier," grinnikte Steven. „Als iets verkeerd uitvalt, doe je het beste er maar eens hartelijk mee te lachen."
„Ja," zei Gerbrandt, maar de pijn schoot plotseling weer heftig door zijn borst. Hij wendde het hoofd af, omdat hij voelde, dat zijn ogen vol tranen liepen.
Steven sloeg hem op de schouder en liet hem een poosje aan zichzelf over. Dan zei hij:
„Ik wou je wijzer hebben, Gerbrandt...... Waarom trek je je die misselijke manieren van dat malle wicht zo aan?...... Die is toch je pink nog niet waard?...... Een opgeblazen windbuiltje, niets dan lege lucht...... Had je dat nog niet gezien......"
Gerbrandt antwoordde niet, keek mokkend uit het venster. Hij wou er niet over praten. Daar waren nauwelijks woorden voor in je gedachten. Steven hield aan:
„'t Komt alleen, omdat je 't niet goed begrijpt, Gerbrandt. Anne Marie is misschien niet eens zo kwaad, alleen maar verschrikkelijk dom en bekrompen. Dat heeft ze van haar vader, een schaapskop van een baron uit de achterhoek met niets dan familiewapens in z'n pummelige hersens. Als mijn tante één kwartier minder in haar blazoen gehad had dan hij, zou hij haar nooit getrouwd hebben. Nu ze er een paar meer heeft, laat hij zich door haar

ringeloren in de overtuiging, dat ze hoog boven hem staat. Anne Marie is opgegroeid onder de kletspraat over titels en afkomst en wapens. Wat wil je? Ze weet niet beter...... Ze is zich doodgeschrokken, toen ze plotseling begreep, dat je geen jonker van Brederode was...... Ik heb haar eerlijk gezegd zo lang mogelijk in die waan gelaten...... En toen wou ze jullie huis zien...... Ik heb me ziek gelachen, zoals ze tegen me te keer ging!...... Ik ben trouwens net zo hard uit de gratie als jij...... laat dat je troosten."
Het troostte Gerbrandt helemaal niet. 't Was dus juist zo als hij gedacht had: Steven had haar in de waan gelaten, dat zijn vriend ook van adel was en zich vermaakt met de ontknoping van het misverstand. Een mooie manier om iemand je vriendschap te tonen!...... Kwaad bleef hij zwijgen.
Steven was bij de tafel gaan zitten en speelde met een stuk houtskool, dat bij het tekenpapier lag. Tersluiks keek hij naar Gerbrandts boze rug, heimelijk lachend. Na een wijle zei hij:
„Overigens...... 't is jouw schuld ook."
Als gestoken keerde de ander zich naar hem om. Zijn kleine, groenige ogen flikkerden gevaarlijk. Driftig vroeg hij:
„Mijn schuld?"
„Natuurlijk!...... Waarom laat je je zo inpalmen?...... Je bent net een wilde, jij...... Je gooit je maar blindelings in een of ander gevoel, je smijt je in een ogenblik maar helemaal weg, met huid en haar, en als er van de andere kant niet even dadelijk en totaal en blind op ingegaan wordt, ben je beledigd en verdrietig en ongelukkig. En die ander heeft misschien niet eens begrepen, dat je 't zo geweldig bedoelde. Je bent een soort tiran, Gerbrandt."
„Onzin!" bromde Gerbrandt. „Zo ben ik helemaal niet."
„Zo ben je wel. Je moet leren om je zelf een beetje meer in de hand te houden, jongen en niet meer van de mensen te vragen, dan ze geven kunnen...... Anders zal je daar nog een boel narigheid van krijgen."
Gerbrandt keek hem verbluft aan. Was het waar wat hij zei?...... En wat zou dat, of je je door je gevoel liet meeslepen?...... Deed iedereen dat dan niet? Moest je soms eerst een hoop nadenken eer je van iemand ging houden?...... Het klonk aardig mal! Vooral in de mond van Steven, die maar zo weinig ouder was dan hij.
„Je praat net als een ouwe paai," zei hij wrevelig.
Steven lachte.

„Dat kan wel," antwoordde hij. „Dat komt zeker, omdat ik bijna alleen praat met mijn vader en andere geleerde ouwe paaien. Maar geloof me, Gerbrandt, je bent veel te haastig met je gevoel en je laat je veel te veel in de kaart kijken. Ze vinden 't mal of ze maken er misbruik van en jij wordt 't kind van de rekening...... Anne Marie had 't eerste kwartier al door, dat ze je om haar vinger kon winden...... en daar was ze al mee begonnen ook...... Maar toen ze je leer zag kloppen, schudde ze je gauw af...... Ik heb haar verteld, dat je al helemaal alleen een paar ruiterlaarzen kunt maken!"

„Da's gemeen!" schreeuwde Gerbrandt.

„Gemeen?" grinnikte Steven. 't Zou een godswonder zijn als het waar was!...... Iets om een lofdicht op te schrijven. Wees toch niet zo kinderachtig! Als je dat kon, zou niemand het je kwalijk nemen, dat je er trots op was...... Maar wat is er voor reden om trots te zijn op de naam, die je toevallig van je vader meegekregen hebt?...... Weet je wat ik haar verteld heb, toen we ruzie hadden over jou?...... Want ik werd tenslotte echt woedend op dat kwasterige nest."

„Wat dan?"

„Dat er helemaal geen verdienste in stak een gravin te zijn of een jonker van dit of dat...... niets meer dan in een kind van een bedelaar of kaailoper te zijn...... De grootste idioot kan een hertog of koning tot vader hebben...... Maar het is een geweldige verdienste een eenvoudige, onbekende naam glans en klank te geven, die naam beroemd te maken door zijn werken...... Ze trok haar neus op voor die theorie. Toen heb ik haar die geschiedenis verteld van koning Hendrik VIII van Engeland en Hans Holbein, de schilder. Ken je die?"

„Nee."

„Nou, een zekere graaf was door Holbein van de trappen gesmeten, omdat hij tegen de wil van de schilder zijn atelier binnen wou komen. Meneer de graaf was nogal beschadigd en ging zich bij de koning beklagen. Maar de koning had niet veel zin om Holbein daarvoor te straffen en toen werd de graaf zo kwaad, dat hij vloekte en dreigde, dat hij die verfkladder zelf wel zou weten te vinden. En toen zei Hendrik: „Laat dat maar uit je lijf, heer graaf, want dat zou je slecht bekomen: ik wil het niet hebben. En ik zal je ook zeggen waarom niet...... Als ik zeven boeren

neem, kan ik daar zonder moeite zeven graven van maken. Maar als ik zeven graven neem, kan niemand daar ook maar één Hans Holbein van maken!"
Gerbrandts duister gezicht klaarde op in een lach.
„Die was raak!" riep hij geestdriftig.
Maar dadelijk zakte zijn stemming weer in en benepen voegde hij er aan toe:
„Maar ik ben geen Holbein ook."
Steven schaterde.
„Je bent toch Gerbrandt Adriaansz. Brederode!"
„Daar heb ik nogal wat aan......"
„Maar sufferd!" schold zijn vriend, nog altijd lachend. „Toen Hans Holbein zo oud was als jij zou de koning van Engeland hem ook niet ongestraft graven van de trap hebben laten gooien!"
Dom keek Gerbrandt naar zijn lachend gezicht.
„Bedoel je," stamelde hij, „dat ik......"
„En waarom niet?...... Zorg, dat je een Holbein wordt onder de schoenmakers of onder de kooplui of de zeevaarders of de soldaten of de dichters of weet ik wat!...... Je kan overal uitblinken en met eer en ontzag genoemd worden. Ridders werden ook niet geboren, maar gemaakt als ze het verdiend hadden. Wat voor eer steekt erin een graafje of baronnetje te zijn, dat enkel maar de moeite hoefde te doen geboren worden om een naam te hebben, die door de een of andere oude zeeschuimer of roofridder een eeuw of wat geleden berucht en door de rijkgeroofde zoons of zo beroemd gemaakt werd?...... Maak zelf je naam beroemd en die zal met eerbied genoemd worden, als allang geen sterveling meer weet, dat er ooit een Jonker van Vredsteyn of een Jonkvrouw van Bredevoort geweest is...... Zo denk ik erover. Zo denkt vader erover. En zo denken alle mensen erover, die hersens genoeg in hun hoofd hebben......"
Gerbrandt raakte in geestdrift. Het was zo mooi wat Steven daar zei!
En het was waar ook!
Het was de puurste waarheid!
Waar haalde zo'n kakkerig wicht de moed vandaan zich zo aan te stellen tegenover een jongen, die eenmaal beroemd zou zijn, God weet, de hele wereld over?...... Want nu had hij zich op staande voet voorgenomen om beroemd te worden, hoe dan ook,

zijn eenvoudige, onbekende, glansloze naam gloed en klank bij te zetten, dat iedereen hem zou kennen en prijzen...... En dan zouden ze wel eens zien wie van de twee op de ander neer mocht kijken: de beroemde Gerbrandt Adriaansz. Brederode of die toevallige Mejonkvrouwe van Bredevoort...... O zo!......
De vraag was alleen, hoe en waarmee hij zijn naam beroemd zou maken. Maar dat was van later zorg, dat vond hij wel uit......
Hij lachte bevrijd, haalde diep adem en ging bij Steven aan tafel zitten. En samen verdiepten zij zich in toekomstdromen, die misschien een beetje vaag en zweverig waren, maar daarom niet minder schitterend en in de rozigste kleuren gedrenkt......
De smartelijke herinnering aan de krenkende manier, waarop de aangebeden Gulden Jonkvrouw zijn warme en argeloze hulde in de modder getrapt had, week naar de achtergrond. Zij kwam hem nog wel bij vlagen kwellen, telkens met die koude beklemming om zijn hart, zodat hij even de tanden op elkaar moest bijten om de pijn de baas te blijven, maar hij was niet langer weerloos tegenover haar voze hooghartigheid. Hij had iets om haar te overbluffen. Eenmaal zou hij hoger in aanzien staan dan zij wel door eigen verdiensten...... Dan zou hij zich misschien grootmoedig tonen en haar niet de deur wijzen als ze zijn vriendschap zocht, verblind door de schittering van zijn beroemde naam......
En toen kort nadien zijn vader ernstig met hem sprak over de toekomst, hem vertelde, dat Meester Badens veel talent in zijn tekeningen meende te ontdekken, en hem in alle ernst vroeg of hij geen schilder wilde worden, klopte zijn hart hem in de keel van opwinding en juichend stemde hij toe...... Daar lag nu de weg naar de roem voor hem open...... Een heerlijke weg naar een glanzende toekomst......
En bij het begin van het jaar 1600 werd Gerbrandt een leerling van Francisco Badens, die de Italiaanse schilder genoemd werd en die zijn atelier had aan de Oudezijdsburgwal op de hoek van de Damstraat......

TASTEND ONTWAKEN

De lieve, waerde, soete Mey
Die toont haer vruchten menigerley,
En pronct haer op so hups en frey,
In 't lieflijck groen gekleed

Och, had ick konnen hooren
U inspraek eer ick viel!
Soo soud ick nu u tooren
Niet dragen op mijn ziel,
Soo soud' ick nu niet dulden
De heijmelijckste smart,
Van mijn bekende schulden,
Geloofspand op mijn hart......

1

Het leek Gerbrandt, alsof het leven plotseling veel meer vaart gekregen had: hij kwam voor alles tijd te kort. Het kreeg ook een andere smaak onder wemeling van nieuwe indrukken en het besef, dat hij heel iemand anders geworden was, niet maar zo de zoon van Adriaan Cornelisz., maar Gerbrandt Adriaansz., de schildersleerling op het atelier van Meester Badens. Hij werd ingewijd in de geheimen van een edel ambacht, dat meer was dan een ambacht alleen: een kunst, onder de bescherming en bezieling van een der Muzen. Zijn indrukken waren sterk en veelvuldig en eindeloos gevariëerd.

Een grote verbazing, die aanvankelijk soms tot verbijstering en angst steeg, bij het open gaan van dit nieuwe, vreemdsoortige, hartstochtelijk bewogen leven, waaromtrent een eerzaam burgermanskind zich eenvoudig geen flauwe voorstelling kan vormen. Oppervlakkig gezien leek het fleurig en vrolijk, enkel samengesteld uit prettige dingen, zorgeloos en zonnig, iets als het fladderen van bonte vlinders over een veld vol bloemen. Spoedig begreep hij, dat nergens zo hard en ingespannen gewerkt werd, met een bezeten aandacht en volharding, in een overgave, die vaak tot een pijn leek te worden. Zelden werd een schilderij geschapen in enkel vreugde en verrukking, snel en zonder onderbreking als een blij wonder. Meestentijds kostte het zweet en angsten, onrust, eindeloos geduld van telkens opnieuw beginnen, moordende spanning der zenuwen, teleurstelling op teleurstelling en werd het tot een goed einde gebracht in gestadige slaafse arbeid, waarvan alleen de schilder de kwelling èn de weldaad kende. Maar na het werk schoot een helle lichtzinnigheid los, een dolle, drieste vrolijkheid, die overal elders uiterst ongepast geoordeeld zou worden. In bange onwennigheid wou hij de oren sluiten voor de ongebonden taal van de jonge kunstenaars, die onder Badens' leiding de Italiaanse wijze van schilderen leerden of op bezoek kwamen, hun rauwe grappen en gekruide verhalen over avonturen van minnen en drinken, baldadige straatschenderij en vechtpartijen, die hem wel aantrokken door hun komieke verwikkeling, maar ook vrees inboezemden door hun onbetwijfelbare zondigheid, en waarover hij thuis met geen woord durfde reppen, bang dat hij op staande voet zou worden weggenomen uit zo oneerbaar en rabauws gezelschap. David Vincke-

boons en Stalpart waren jonge mannen, die zelf al opdrachten hadden, maar zich bij Badens bekwaamden in de Italiaanse manier. Zuid-Nederlanders als de meester zelf, vrolijk en open van aard, maar los in de mond en van bedenkelijke zeden.
Een vreemd opgewonden leven, gejaagd door woeste arbeidsdrang en allerhand onberekenbare driften, een bont, luidruchtig, speels en dodelijk ernstig leven, dat vermoeide en verschrikte, een blos naar de wangen joeg, omdat het zo fel en brutaal in tegenspraak leek met de zachte eerbaarheid van moeders vermaningen en de fulminante predikatiën van de rechtzinnige dominee Ursinus. Een gevaarlijk leven, dat door zijn wulpse jacht naar alle werelds vermaak je onsterfelijke ziel bedreigde en dat je toch met elke dag meer aantrok omdat er zo veel in je eigen aard was, dat er heen neigde, omdat er zo'n gulle, argeloze vrolijkheid in was, zo'n snaakse kwajongensgeest, zo'n hevige innerlijke gespannenheid, al leek die soms bijna ondragelijk en op vele wijzen onduldbaar verkeerd gericht. Maar die zelfde luchthartige, onverschillige, brutaal er op loslevende jonge schilders konden zo ontzaggelijk ernstig worden, als zij spraken over hun werk, hun kunst, hun plannen voor de toekomst, de wonderwerken van grote meesters. Dan was alle wildheid uit hen weg, er kwam een wijding over hun wezen, een zacht en heilig vuur glansde in hun ogen, en het leken plotseling heel andere mensen, levend uit een lichtende gedachte, die gans hun bestaan een hogere betekenis gaf. Zij waren moeilijk te begrijpen misschien, maar slecht waren zij zeker niet.
Lang en rustig kon hij over dit alles nadenken onder de saaie geduldige arbeid aan de zware werktafel, waar de verf gewreven moest worden, de rulle, diep gekleurde poeders met hun zachte glans gemengd tot een groezelige pap met zoetig stinkende lijnolie en zerpe terpentijn — en o, hoe werd in korte tijd die wee-scherpe verflucht tot een dierbare geur, opwindend als een feestelijke belofte! — linnen geolied en geprepareerd, ramen getimmerd, doek opgespannen, palet en penselen gereinigd...... alles noodzakelijk routinewerk voor de jongste leerlingen, de eerste stap op de lange, moeilijke weg naar de roem. Weinig spannend werk, waar hij toch geestdriftig van vertelde thuis en tegen Steven, die hij trouw op de hoogte hield van zijn belevenissen.
De eerste aarzelende tekeningen van dode voorwerpen, het moeilijke copiëren van kunstig gesneden platen, de verslagenheid bij

hopeloze mislukking onder de ongenadige spot van de meergevorderden en de afkeurende blik van de meester. De verwonderde vreugde bij onverwacht welslagen en een prijzend woord. De schaamte, als een tekening stuntelig uitviel, zo weinig in overeenstemming met wat hij er zich van had voorgesteld en zonder een greintje echt leven. Zijn oog scherpte zich en wende aan de prachtige raakheid van de lijnen der schilders om hem heen, en hij kon zich bloedig ergeren, omdat hij zijn onzekere hand met geen mogelijkheid dwingen kon neer te schrijven wat zijn ogen zagen; het was maar een verre benadering met aarzelende, rafelige lijnen, het sprak niet tot hem zoals het werk der anderen. En als Badens dan met een speelse beweging van zijn lange, blanke hand met één lijn kracht en leven in zijn suf geknoei bracht, konden hem de tranen in de ogen springen van drift en narigheid om zijn onmacht. De meester lachte, als hij een mislukte tekening woedend in flarden scheurde of verfrommelde en zei goedmoedig:
„Niet zo driftig, Gerbrandt!...... Als je niet duizend maal een lijn gezet hebt, kán die niet lukken. Oefen je in geduld...... kunst is meer geduld dan talent......"
Het was moeilijk je daar bij neer te leggen, al stemde Steven ook nog zo hartelijk met deze uitspraak in...... Hij *wist* immers hoe het zijn moest; als hij zijn ogen sloot, kon hij de tekening precies zien, zijn hand had de lijnen maar zo na te trekken, doch wanneer het gedaan moest worden, faalde hij jammerlijk, de onbedreven hand gleed uit, beefde, kon de juiste loop niet volgen.
Weken, maanden vol tegenstrijdige gewaarwordingen.
De goedheid van zijn groeiende kameraadschap met zijn medeleerling Hendrik Avercamp, een stille, zwijgzame jongen, even oud als hij; een geduldig, aandachtig en zorgvuldig werker met veel aanleg en die plotseling onverwacht geestig uit de hoek kon komen, als hij belaagd werd door de spot der ouderen. Hij was kort vóór Gerbrandt op het atelier gekomen en zij konden het aanstonds goed samen vinden. Hij tekende vlotter en met vaster hand en was altijd bereid tot helpen.
Het prille ontwaken, de snelle groei van het gevoel voor de schoonheid, dit plots als met een blijde schok opspringend begrip voor de oorzaken van de bekoring, de ontroering, door mooie dingen gewekt. Uren van ademloos luisteren naar de vurige geestdriftige gesprekken der jonge schilders over het werk van de grootmeesters

der kunst, gesprekken waaruit het begrip wijder voor hem openging en een beklemmend gevoel van ontzag zijn sneller kloppend hart bedrong. Het stamelend napraten met Hendrik of Steven in een poging om rekenschap te geven van het laaiend enthousiasme, dat hem bewoog.
De telkens groeiende diepe verbazing om de zwier, waarmee de meester zijn gereedschap hanteerde, het gemak, waarmee hij op het doek toverde wat hij zag of zich enkel maar droomde; de feilloze zekerheid, waarmee hij de vieze papperige verf op het doek uitstreek, waardoor de oorspronkelijke kleur van de glanzende poeder in zuiverder gloed terugkwam, doorschijnend, en werd tot zijde of hout, tot fluweel of bont, tot aarde of vlees of parelmoerige luchten; zijn hart sprong op van blijdschap dat hij dit wonderwerk leren mocht en eenmaal ook zo zou kunnen toveren met penselen en doek, en leven oproepen met lijn en kleur. En onder die verrukking de kwellende angst, dat hij nooit iets goeds zou kunnen doen, dat Meester Badens op een kwade dag zou ontdekken hoe deze onhandige Gerbrandt gespeend was van alle talent en hem zou wegsturen met de raad, liever een brave schoenmaker te worden......
Zorgeloze middagen, waarop Vinckeboons de luit van de muur nam en vrolijke, ondeugende liedjes zong, waarvan zij de refreinen allen meejoelden, lachend in borrelende vreugde. De meester liet de ernst varen, haalde een kan Rijnse wijn, zong ongedwongen mee, werd spraakzaam en begon te vertellen van het schone, lichte leven in Italië, waar alle kleuren feller waren, precies als het gemoed der mensen, waar fabelachtige weelde heerste en een kunst bloeide als nooit tevoren ergens ter wereld gezien was, waar de steden vol palazzi stonden, glanzend van marmer en porfier, gesierd met beeldhouwwerken van de grootste meesters. Hij sprak van Michelangelo's sombere grootheid, het stralende genie van Leonardo da Vinci, de zachte gloed van Raphael, de onaardse schoonheid van Fra Angelico, het wilde leven van de reus Benvenuto, de zinnelijke pracht van Titiaan en van zovele anderen nog, schitterende geesten op elk gebied van wetenschap en kunst. Rome, de stad van pausen en kardinalen, beroemde krijgslieden, beruchte vrouwen, geleerden en kunstenaars; Florence, La Bella, dromend aan de groene Arno, in de helle gloed van de rijkdom en prachtlievendheid der Medici; Venetië met zijn in de kanalen spiegelende paleizen, zijn gondels

en schoon gesierde galjoenen, zijn waterfeesten en vreemde tradities, de Serenissima, de Verheven Republiek, waar de edellieden koophandel dreven en een leven bruiste, wild en weelderig en gevaarlijk als in een slangennest; Italië met zijn beroemde hogescholen, waar stoutmoedige geleerden de oude wetenschap op haar kop zetten, de onfeilbaarheid van Aristotels aanvochten, de wereld in verbazing brachten met hun ontdekkingen en de kerk tot razernij tartten door zijn gevaarlijke theorieën omtrent de regionen der sterren en planeten; Napels aan zijn blauwe golf, waar het leven loom en lui en sensueel bewoog in de dreigende schaduw van de rookpluimen uit de vervaarlijke Vesuvius, waaronder het rumoer rommelde in de onderaardse smidse van Vulcanus, de god des vuurs...... Welk een wereld vergeleken bij het trage bestaan in dit kille, dampige noorden, dit land van mist en regen, donkere luchten en donderende dominees, voor wie een lach en een vrolijk lied al zonde waren, een belediging van Gods mistroostige majesteit...... ach, waarom waren ze niet allen geboren onder de lichte hemel van dat gezegende Zuiden vol bloemen en sprankelend leven, waar het bloed als wijn door je lijf liep en elke voetstap een opwindend avontuur betekende...... Zijn broer Jan zat er nog, was een gezien meester met meer werk dan hij aankon en die verdiende wat hij wou...... En die vermaledijde zot begon ook alweer te schrijven over heimwee naar het vaderland en plannen om terug te keren...... Met een gloeiend hoofd en een hart vol dromen overwoog Gerbrandt, wanneer hij naar Italië zou kunnen gaan en of vader en moeder ooit toestemming zouden geven voor zo'n verre, hachelijke reis...... Steven meende van wel...... misschien konden zij samen gaan, want zijn vader wilde hem er heen sturen om te studeren......

De grote, nooit vergeten schrik, toen hij op een middag het atelier binnen kwam en daar op een verhoging een jonge vrouw stond, glanzend naakt in het stille licht van het grote venster op het noorden. Zij leunde tegen een opstand van paars fluweel, het ene been over het andere geslagen, een hand op de heup, de andere boven het hoofd gebogen alsof zij een boomtak vasthield. Het donkere haar viel los om de schouders in zware golving. Onverschillig keek zij naar de binnenkomende jongen, glimlachte toen zij zag hoe hij schrok, maar bleef onbeweeglijk staan. Allen waren bezig haar te tekenen, ook Hendrik, die blijkbaar zenuwachtig

was en rode oren had. Badens wenkte hem, dat hij een vel papier zou nemen en meetekenen. Werktuigelijk gehoorzaamde hij...... Maar de schrik maakte zijn benen zwak, in de stilte bonsde het bloed in zijn hoofd, een benauwenis van misselijkheid kropte in zijn keel...... Hij schaamde zich ontzettend, had het gevoel voor goed verworpen te zijn en moest toch met al zijn aandacht kijken naar dat zilverblanke lijf met zijn ivorige schaduwen, zijn ronde vormen en al dat heimelijke, dat verhuld moest blijven op straffe van doodzonde. Het hielp niet of hij zich voorhield, dat dit bij het vak hoorde — hoe vaak had hij met de grootste gelijkmoedigheid horen praten over studies naar het naakt model — hij voelde het als een onvergeeflijke misdraging, dat hij naar een naakt meisje zat te kijken. Zijn handen beefden en van zijn tekening kwam niets terecht. Telkens keek het meisje hem aan met een eigenaardig, spottend glimlachje en een bijna onmerkbaar knippen van haar ene oog. Hij haatte haar en vond haar onbeschrijfelijk mooi...... Toen zij weg was sprak Badens lang en geestdriftig over het tekenen en schilderen naar naakt model, het moeilijkste en mooiste van de schilderkunst en waarin je nooit bedreven genoeg kon zijn, en Gerbrandt kreeg zijn eerste les in anatomie. Hij bleef dagenlang van streek, de naakte jonge vrouw verscheen hem in zijn dromen, wenkte hem naar zich toe en zweefde weg naar de verte, als hij haar met uitgestoken handen naderde. Er was een grote ontreddering in hem en hij sprak er met niemand over, zelfs niet met Steven...... Er kwamen meer naakte vrouwen poseren, van allerlei leeftijd en Gerbrandt leerde zich beheersen en onverschillig doen, maar het gaf hem altijd weer een schok, en als hij later een van haar op straat ontmoette, kreeg hij een kleur en wendde snel het hoofd af.

2

Gerbrandt stond op zeer goede voet met Vinckeboons en Stalpart. Hij moest een beetje lachen om hun Vlaams accent en hun kleurige manier om zich uit te drukken. Zij spraken de a uit als o, de o soms als oe of eu en zij gebruikten veel Franse woorden en uitdrukkingen, waarvan de betekenis hem niet altijd duidelijk was. Zij hadden zo iets guls en opens, iets uitbundigs ook, dat vaak te ver ging voor zijn begrippen omtrent het geoorloofde, maar dat hem toch onweerstaanbaar aantrok. Als zij iets vertelden, raakten zij gemakkelijk in vuur, hun gezicht weerspiegelde elke bewogenheid van het verhaal en hun taal was kleurig en fris als de beelden, die zij opriepen. Zij zaten vol streken, hadden bedroefd weinig respect voor massa's dingen en mensen, die Gerbrandt als eerbiedwaardig had leren beschouwen, bedreven kattekwaad als volwassen kwajongens en hadden een geweldig, kinderlijk plezier, als hun opzet slaagde.
De jeugdige leerlingen moesten het vaak genoeg ontgelden, werden geplaagd en in de maling genomen en met een onbewogen gezicht op wonderlijke boodschappen uitgestuurd, waarvan zij niet altijd onbeschadigd terugkwamen. Hendrik Avercamp was door een verstoorde Vinckeboons, die een groot doek opspande en grimmig vloekte, omdat op dit verwenste atelier altijd net het materiaal ontbrak, dat je het hardste nodig had, naar de smid gestuurd om een pond baardnagels. De arme Hendrik, die in vliegende haast zijn opdracht uitvoerde, geschrokken van Vinckeboons' donker gezicht en driftig gefoeter, was door de lachende smid en zijn gezel met hun ruwe handen in een moriaan veranderd en had een half uur nodig gehad om zich van de baardnagels te reinigen onder de uitbundige vrolijkheid en de spottende raadgevingen van de anderen. Gerbrandt moest enige tijd later gauw even het zwiepend schietlood gaan lenen bij de timmerman en was met een buigzaam panlatje de winkel uitgeranseld. Maar een andere bedriegelijke opdracht gaf hem eerder stof tot dankbaarheid, hoewel hij aanvankelijk genoeg in verlegenheid kwam.
Toen hij na het middagmaal op het atelier kwam, vertelde Stalpart hem met een volkomen ernstig gezicht, dat Meester Badens, die juist was uitgegaan, de opdracht voor hem achtergelaten naar de schilder Cornelisz Ketel te gaan en de penselen te leen vragen,

waarmee deze de tronie van de lachende filosoof geschilderd had. Hoewel Gerbrandt het even vreemd vond, dat de meester, die zo vele penselen had, er nog van anderen bij moest lenen, ging hij toch zonder achterdocht weg. Hij vond Ketel alleen in zijn grote atelier in een oud huis aan het Water, lezend in een zware foliant aan een tafel bij het open raam. De levendige bruine ogen keken met een doordringende en weinig vriendelijke blik naar de onbekende jongen, die een boodschap zei te hebben van Francisco Badens, die gladde windbuil. De schilder had een opvallend donkere gelaatskleur, baard en hoofdhaar grijsden sterk en kroesden in dikke krullen rond het scherp getekende gezicht. Een vreemd saterachtig gezicht, spotziek en ongemeen levend, met fijngekerfde groefjes langs de even opgewipte neus en in de hoeken van de nu onderzoekend kleingeknepen ogen. Boven de neuswortel stonden twee scherpe voren, door aandachtig turen en zwaar gepeins er in gegraveerd. Gerbrandt herinnerde zich nu, dat Meester Ketel de naam had een opvliegend en ongemakkelijk man te zijn en voelde zich eensklaps een beetje bezwaard door zijn vreemde boodschap. Toen hij, onzeker zwijgend, bleef staan aarzelen, vroeg de schilder op korzelige toon:
„Nou? Wat kan de Italiaanse schilder van de ouwerwetse Hollander te vragen hebben?"
Het klonk niet precies aanmoedigend. Verlegen haperend bracht Gerbrandt er uit:
„Hij wou graag de penselen van u lenen, waar u de tronie van de lachende filosoof mee geschilderd heeft......"
Ketel stond met een ruk overeind en sloeg kletterend met de vlakke hand op de tafel. Het bloed was hem naar de wangen gevlogen en de ogen flikkerden van drift. Gerbrandt schrok geweldig en knipperde angstig met de oogleden tegen de storm, die over hem ging losbarsten...... Daar had je 't gaande!...... Er stak natuurlijk wat achter met die penselen en hij, ezel, was er weer eens ingevlogen!......
Maar Ketel scheen zich te bedenken. Kalmer dan de jongen had durven hopen, kwam de vraag:
„Heeft Sinjeur Badens je die boodschap zelf opgedragen?"
„Nee, meester...... Pieter Stalpart zei, dat ik......"
„Zozo...... zei Pieter Stalpart dat?...... Ook zo'n Brabantse blaaskaak, is 't niet?...... Zeg 'em maar, dat ie liegt als een dief......"

De drift week uit zijn gezicht. Hij streek eens over zijn baard en lachte.
„Jij bent daar zeker in de leer, hè?"
„Ja, meester, al een half jaar......"
„Kijk es aan!...... al een half jaar schilder en nòg laat je je op zulke boodschappen uitsturen...... Hm...... toch zie je d'r niet uit als de grootste botterik van de stad...... Wil je die penselen eens zien?"
„Eh...... graag, meester."
„Kom maar mee."
Ketel liep naar een andere hoek van het atelier, waar bij een groot raam een bijna voltooid schilderij op een ezel stond, een blonde vrouw met lange haren en blote schouders, die met een smartelijk vertrokken gelaat de grote, bedroefde ogen omhoog geslagen hield, de gevouwen handen met een vroom gebaar voor de borst.
„Magdalena," dacht Gerbrandt.
De schilder nam zijn palet van het bankje naast de ezel en begon tot grote verbazing van de jongen inplaats van penselen te grijpen met zijn vingers te schilderen. Het was een vreemd gezicht...... Ketel kijkt glimlachend naar Gerbrandts open mond en ogen. Dan schildert hij verder. Zijn blik wordt allengs strakker. Een wonderlijke gespannenheid komt over zijn bruin verweerd gelaat, snel tippen de lenige vingers in de verven op het palet en wrijven de kleuren aarzelloos en behendig over het doek, elke vinger draagt zijn eigen kleur en alle werken zij met verbazingwekkend gemak, vlug en zeker. De man schijnt vergeten, dat hij niet alleen is en raakt geheel verdiept in zijn werk...... Gerbrandt ziet, hoe onder de wriemelende vingers het licht op het gelaat der vrouw verandert, stilaan begint het te lijken of het geen licht vangt, maar het zelf uitstraalt, en de ogen worden zwaar van onzichtbaar wellende tranen. Ketel gromt binnensmonds onverstaanbare woorden, af en toe lacht hij even diep in de keel, dan glijdt er een smartelijke uitdrukking over zijn trekken, als probeert hij juist zo te voelen en te kijken als de rampzalige vrouw, die hij schildert. In groeiende verbazing en bewondering kijkt de jongen toe, zwijgend, de adem inhoudend, bang de kunstenaar te storen. Plotseling, als hij een paar stappen schuin achterwaarts doet, om het effect van zijn werk nader te beschouwen, stoot Ketel tegen de stille toeschouwer. Verbaasd kijkt hij naar hem, de strakheid van zijn gezicht ontspant

zich en hij glimlacht verlegen als iemand, die uit een spannende droom ontwaakt en zich verbluft terugvindt in vertrouwde omgeving.
Met een diepe zucht nam hij een vuile lap, goot er wat terpentijn over uit een besmoezelde fles en wreef de verf van zijn vingers. Toen zei hij:
„Zo, maatje, nou heb je de penselen gezien, waar ik de lachende filosoof mee schilderde. 't Spijt me, maar ik kan ze niet uitlenen. Zeg tegen Stalpart dat ik hem met die penselen de oren zal wassen, zodra ik hem ergens tegenkom......"
Gerbrandt keek strak naar het schilderij en gaf geen antwoord, als had hij in 't geheel niet gehoord wat de schilder zei.
„Waar kijk je zo naar?" vroeg deze. „Is 't je niet Italiaans genoeg?"
„Dat licht," stamelde Gerbrandt. „'t Is nou net, of 't uit 't gezicht naar buiten komt......"
„Dat zie je dus?" riep Ketel blij en zijn lach had een klank van diepe tevredenheid. „Zo moet 't ook, maar ik kon 't niet gedaan krijgen en nou ineens is 't gelukt......"
„Maar hoe doet U dat?"
„Dat heb je toch gezien: met mijn vijf vingers......"
Hij liep terug naar de stoel bij de tafel en ging zitten. Er kwam een peinzende en gekwelde uitdrukking in zijn ogen, toen Gerbrandt hem vragend aankeek, niet tevreden met het ontwijkend grapje. Dan zei hij met stille stem, als sprak hij tot zichzelf, langzaam zoekend naar zijn woorden:
„Ja...... hoe doe je dat nou?...... Wel...... zie je, knaap...... dat kan ik je niet uitleggen...... Mijn leermeester Dirk Crabeth, de grote schilder van de kerkramen in Gouda, waar ik vandaan kom...... die zei eens tegen me: ik kan je alles leren, wat tot het ambacht hoort...... maar God alleen kan een kunstenaar van je maken...... het allerlaatste kan niemand je leren, dat wordt je geschonken door de genade...... En als je er duizend jaar over nadenkt, weet je nog niet, hoe...... Precies dat ene, weet je...... dat kleine elementje......waardoor een werk zijn eigen, onvergankelijk leven krijgt...... dat valt, jammer genoeg, niet uit te leggen of te leren...... Ja, je kijkt mistig, en je hebt gelijk...... Maar dat wil ik je wel zeggen," ging hij met plots veranderde, nijdig uitschietende stem voort, „die meester van jou, zo knap

schilder als hij is, ontbeert precies dat ene, dat kleine mysterie in zijn wezen, en hij zal nooit......"
Onverwacht zweeg hij en keek verstoord naar Gerbrandts rood geworden gezicht. Met iets als verlegenheid in zijn stem ging hij dan voort:
„Nou nou nou...... al goed...... Let er maar niet op...... Je moet je aanwennen om nooit te geloven wat de ene schilder van de andere zegt...... al klinkt 't nog zo aannemelijk en al wordt 't met nog zulke...... verheven argumenten toegelicht...... De afgunst is zo duivels scherpzinnig, dat weet je niet half, maatje...... en we hebben er allemaal een staartje van...... Nou, je bent bij die gladde vogel in ieder geval in een goede leerschool...... en als je de genade hebt...... wel, glibber dan maar een wijltje vrolijk over al dat Italiaanse kandij-ijs...... 't zal je geen kwaad doen...... Mijn groeten aan Meester Badens en vertel die Stalpart maar, dat ik binnenkort ook met mijn tenen ga schilderen......"
Hij lachte daverend en zijn oogjes flikkerden van jeugdig plezier.
„Floris Pietersz. heeft me op die gedachte gebracht, de penseelmaker," ging hij voort. „Die arme kerel zag zich al tot de bedelstaf gebracht door mijn noodlottig voorbeeld en hij wenste me toe, dat ik eksterogen mocht krijgen op al m'n penselen!...... Hahaha! Hij was zo nijdig als een spin...... En nou ga ik met mijn tenen schilderen...... ik zal het IJ leegslobberen als ik 't niet doe!...... En goed ook, voor de weerlicht...... of denk je van niet?"
Sprakeloos keek Gerbrandt naar zijn lachend gezicht. Dit was weer een heel andere man...... bijna een kwajongen...... Hij gaf geen antwoord en Ketel sloeg hem vriendschappelijk op de schouder, grinnikend:
„Nou, ga maar terug naar je meester...... En als je je eerste werkstuk gemaakt hebt, waar je zelf erg blij mee bent, kom het me dan eens laten zien. Als ik er wat op aan te merken heb, mag je gerust in heel Amsterdam rondvertellen, dat ik een jaloerse ouwe gek ben...... Maar wat deksel, wie ben je eigenlijk?"
„Ik ben Gerbrandt Adriaansz., meester, uit Brederode."
„Ach, dat zoontje van de brave Adriaan Cornelisz."
Hij schudde hem aan zijn schouder.
„De leerling van Pikneus Jongerius, wat?...... Veelbelovend heerschap!...... Goeiendag!"

Hij schoof de verlegen Gerbrandt de deur uit...... Hoe wist die man nou van dat versje?......
Verward en met een kleur als vuur stond hij op het Water en haalde diep adem om een beetje tot zichzelf te komen. Het lag er vol lossende en ladende binnenscheepjes, maar hij zag niets van het bonte gewemel der wimpels, zeilen en tuigage in de zon, de vele rumoerige geluiden waren maar een vaag gemurmel in zijn gonzend hoofd. Werktuigelijk liep hij voort tussen de vele mensen, bonkte herhaaldelijk tegen iemand op en had geen oren voor de schilderachtige scheldwoorden, die hem naar het hoomd gesmeten werden. Wat een man had hij daar leren kennen! Hij had de zonderlinge gewaarwording, dat hij nog nooit zo'n levend mens gezien had, en toch had die grijze haren en een verweerd gezicht. Hoe oud? Vijftig...... zestig...... in ieder geval heel oud, anders was je niet zo grijs...... En ogen als van een baldadig vrolijke jongen, en die even later vol peinzende wijsheid waren, dan weer waakzaam als die van een vos, slim en achterdochtig...... En hoe hij schilderen kon!...... Heel anders dan Badens, niet zo fijn, zo doorschijnend, zo glad en helder...... ruwer, donkerder, zonder die zwier en die los golvende lijnen......, maar toch ook mooi...... anders mooi...... het maakte een diepe indruk op je...... er ging zo iets...... zo iets wonderlijks van uit, er was iets aan, waardoor je het niet licht vergeten zou...... En dan schilderen met de vingers...... wat gek...... Maar wat kwam het erop aan, hoe je 't deed, als je 't zo kon?...... Wat moest het heerlijk zijn dat te kunnen...... dat wat je volgens Ketel niet leren kon...... wat je van God moest krijgen door een bizondere genade......
Zou hij ooit......
Een huivering liep over zijn ganse lijf.
Er zat iets angstwekkend mysterieus aan...... Je moest er nauwelijks op hopen...... En toch moest je erop hopen en vertrouwen, want zonder dat werd je hoogstens een knap vakman, maar geen kunstenaar, zei Ketel zijn meester Crabeth na...... Een schilder moest kunstenaar zijn, anders...... nou ja, wat was hij anders meer dan een goed schoenmaker of schrijnwerker? Alleen de echte kunstenaars werden beroemd...... en had hij geen rekening te vereffenen met een zekere protserige joffer, waarvoor hij zijn naam met roem moest vergulden?...... De bizondere genade...... Dominee zei: om de genade moet je bidden...... Zou je deze genade

ook door bidden kunnen verwerven?...... Hij moest het maar proberen...... Hoewel vader beweerde, dat dominee Arminius er voor waarschuwde, dat je God niet als een zaakwaarnemer beschouwen mocht en Hem lastig vallen met alle mogelijke wereldse kwestietjes...... Moeilijk was het leven toch......
Stalpart trok een lang gezicht, toen Gerbrandt hem vertelde, hoe vriendelijk Ketel hem te woord gestaan had en welke boodschap hij voor hem meegekregen had. Badens, die het hoorde, keek ontevreden en viel knorrig uit:
„Waarachtig, Stalpart, je wordt een beetje te oud voor die grappen! En laat er in ieder geval mensen als Cornelis Ketel buiten. Hij mag een zonderling zijn en een ouderwets schilder zonder begrip voor de moderne school, maar hij blijft een belangrijk meester...... en lang niet zonder invloed......"
Stalpart grinnikte, trok een grimas en bromde:
„Een belangrijk meester, die met vingers en tenen schildert...... a maaie m'n botte...... 't Lijkt wel een aap!"
Maar Vinckeboons zei:
„Als ik een lachende filosoof kon schilderen met de fijnste penselen zoals Ketel het met zijn blote vingers doet, zou ik meer dan content zijn."
„Oh, ongetwijfeld een goed werk," viel Badens in, „maar......"
En hij begon haarfijn, in uitgezochte technische termen en met veel overtuiging uiteen te zetten, wat de fouten van dit werk waren en hoe het had moeten zijn om aanspraak te mogen maken op een zekere graad van volmaaktheid in overeenstemming met de onafwijsbare eisen van de nieuwe tijd...... En er bleef ten slotte eigenlijk niet veel heel van het zo geprezen schilderij......
Gerbrandt zat naar hem te luisteren en te kijken naar zijn fijn, opgewonden gezicht met de zwierige blonde knevel en puntbaard. Hij dacht aan de woorden van de wonderlijke man met de levendige, van geest sprankelende ogen en het spottende faunengezicht...... De afgunst is zo duivels scherpzinnig...... Voor het eerst voelde hij iets als twijfel aan de onfeilbaarheid en volstrekte superioriteit van zijn leermeester en dat was uiterst onaangenaam en verontrustend...... Maar nu begon Badens Ketel weer te prijzen als een geestig man, die even vaardig met de pen omging als met het penseel. Hij zocht in een lade van zijn kast, kwam met een papier terug en zei:

„Luister es naar dit gedicht, dat hij maakte bij zijn schilderij Der Kunsten Boom...... elke leerling moest dat van buiten kennen:

„Drie dingen zijn 'er, die den Leerling meest bewegen;
Geld, Eer en Liefd' tot Kunst en eed'le Wetenschap;
De gierigheid komt hem, die Geld zoekt, altijd tegen,
Zij dreigt en zet den voet hem dwars op elken stap;
Die roem of Eer bejaagt, zal wel wat verder treden,
Want ijd'le Eerzucht leidt tot der Kunsten Boom,
Doch wijl deez' op 't gezicht van vruchten is tevreden,
En tot het klimmen zelfs veel t'angstig of te loom,
Zal hij slechts onder aan d'onrijpe vrucht afplukken;
Maar wien de Liefde voert het edel Kunstpad op,
Dien zal zijn arbeid ook gewis op 't eind gelukken
Wen hij, door Naarstigheid geschraagd, raakt in den top,
Geduld reikt hem de vrucht, daar Geld en eer hem wachten
En bij zijn afkomst al zijn arbeid doen verachten.

Gulden woorden...... Schrijf ze over, Gerbrandt, voor jou en Hendrik, en span je in om er naar te doen."
„Schrijf dan deze regels er ook bij," zei Vinckeboons met een spotachtig lachje. „Ketel maakte ze voor een ander symbolisch schilderij van 'em en er valt voor oud en jong uit te leren:

De Haat en maag're Nijd met schelmschen Achterklap
Vereenen zich om Faam in hare vlucht te plagen;
Ze ontvliedt nochtans 't gespuis; de roem der wetenschap
Wordt op haar wieken noch de Wereld rond gedragen
De Waarheid, door den Tijd ter Graf-cel uitgejaagd,
Volvoert het werk; de Nijd, door Wanhoop aangedreven,
Haar eigen boezem rijt, en 't hart aan stukken knaagt.
De Spin braakt niet dan Gif, daar Bijen honig geven."

Gerbrandt keek een beetje angstig naar Badens, maar tot zijn verbazing betrok deze het vers, dat Vinckeboons op snijdende toon had voorgedragen, volstrekt niet op zichzelf. Hij klapte integendeel in de handen en riep geestdriftig:
„Treffelijk gezegd!...... Wijze woorden!...... Ware woorden!...... Ach ja," voegde hij er met een zucht achter, „nijd en achterklap......

zij kunnen het mooiste leven bederven en de grootste naam verkleinen en naar beneden halen. Ik weet er van mee te praten en niet tot mijn genoegen...... Als de mensen eens wat minder ijverzuchtig waren op elkaars verdiensten, zou het leven heel wat mooier en gemakkelijker worden!"
„Gulden woorden," bauwde Vinckeboons de uitroep van Badens na, maar hij knipoogde er bijna onmerkbaar bij tegen Gerbrandt, die een kleur kreeg en het hoofd afwendde, omdat hij niet in een complot tegen de meester betrokken wou worden.
„Laten wij er ons van vandaag af allemaal aan houden!" gilde Pieter Stalpart en toen Badens knikte en bemoedigend rondkeek, voegde hij er op deemoedige toon aan toe: „Ik weet niet, Meester Badens, of u het laatste werk gezien hebt van Gillis van Conincxloo en Cornelis van der Voort, maar ik zeg, dat het een schande is, zulke knoeiers en beunhazen hun gang te laten gaan......"
Badens keek hem verbluft aan. Toen kon Stalpart zich niet langer goedhouden en schoot in een luide lach, waarmee het hele atelier instemde. Dirk wees op Pieter en hikte: „De lachende filosoof!"

3

Adriaan Cornelisz. was trots op zijn zoon, die opgeleid werd in de edele kunst van het schilderen. Hij liet hem graag vertellen van het leven op het atelier, de grappige gebeurtenissen, de onderlinge plagerijen, de ontmoeting met allerlei andere schilders, de werken, waaraan Badens bezig was, de opdrachten, die hij kreeg, de plannen voor doeken van eigen vinding, waarover hij mogelijk iets losliet. Gretig luisterde hij naar Gerbrandts verhalen, af en toe zuchtend van spijt, omdat hij zelf nooit de kans gekregen had zich in de kunst te bekwamen. Steeds meer raakte hij overtuigd, dat hij eigenlijk geboren was om kunstenaar te zijn: alleen de kwade luim van het lot had hem in armoedige omstandigheden in de wereld gezet en hij was schoenmaker geworden. Gerbrandt had het, gantsbloed, beter getroffen!...... Niet dat Adriaan jaloers was op zijn eigen kind, God beware! Hij voelde alleen, dat hij zijn roeping gemist had. Maar nu stelde hij zich tevreden met zijn bescheiden rol in de Oude Kamer, zijn vriendschappelijke omgang met schilders en de gedachte, dat zijn zoon tenminste een echt kunstenaar zou blijken.
„Hoe ga je je schilderijen signeren?" vroeg hij.
„Dat weet ik nog niet, vader...... G. Az. Bredero, denk ik...... Of zou Bredero-de voluit, beter zijn...... Wat denkt u?"
Adriaan schudde het hoofd. „Je moet „Gerbrandt" tekenen," ried hij met een slim gezicht. „Alleen Gerbrandt, je voornaam. Dat doen de grote Italianen ook: Leonardo, Michelangelo, Benvenuto...... allemaal alleen voornamen. 't Is hier niet zo gebruikelijk, dat geef ik toe, maar jij zou 't kunnen invoeren......"
Gerbrandt keek zijn vader aan. Zat die hem voor de gek te houden?...... Zijn gezicht stond ernstig genoeg, maar er twinkelden verdachte lichtjes in zijn ogen. Toen lachten ze allebei tegelijk. Ze wilden het niet ernstig gemeend hebben...... Maar was ten slotte niet alles mogelijk in de toekomst?...... De tijd lachte hun toe. De voorspoed groeide, Amsterdam prospereerde, de Zeven Provinciën zonden vloten uit naar de verste streken, Olivier van Noort verkende de zeeweg door Straat Magelhanes naar de Indiën, Prins Maurits drong diep in het land der aartshertogen...... Rijkdom stroomde toe. Er kwam een gouden tijd, die voor de kunsten grote bloei beloofde......

Prins Maurits sloeg de Spaanse legers bij Nieuwpoort.
Een wonder van taktiek, drieste vastberadenheid en heldenmoed. Hij had zijn schepen naar Zeeland teruggezonden. Het achtergebleven leger moest overwinnen of reddeloos ondergaan. Het overwon, ondanks vijandelijke overmacht. Weer had God een teken gegeven, dat Hij Zijn beschermende hand over het kleine, rechtzinnige volk in de lage landen hield. In de kerken bewees het Hem eer in dankdiensten, gaf Hem de palm der overwinning en maakte zich gereed tot nieuwe krachtsinspanning. Nooit was het zelfvertrouwen, rustend in het geloof aan hoger bescherming, zo groot geweest.
In Amsterdam gonsde feestelijke stemming. Na de dankdiensten stroomden de taveernen vol. Weer en nogmaals werden de bizonderheden van de grote slag verteld. Eindeloos werd geklonken en gedronken op Prince Mauring, zijn veldheersgenie, de overwinning, de ondergang van alle Spekken en hun heersers en aanvoerders. Gerbrandt en Henrik Avercamp werden meegenomen door Vinckeboons en Stalpart, taveerne in, taveerne uit. Overal was vrolijk vertier, muziek, opgewonden gepraat, rumoer van geschreeuw en gezang. Bier en wijn gulpten in stromen de dorstige kelen binnen. Zij waren in de deftige herberg van De Waard in de Luyt, waar statige burgers hun vreugde vierden bij kannen Rijnse wijn en krachtige taal, zij waren bij Moer Huygen en in 't Verguld Serpent, waar ambachtslieden stoop na stoop bier verzwolgen onder opgewonden gepraat en gepeperde dreigementen aan het adres van de vijand, op de Zeedijk werd een als matroos gekleed man afgerost, die men voor een spion hield, tot de rakkers van de schout hem meer dood dan levend naar de wacht sleepten, bloedend uit neus en mond en oren, waarna bleek, dat hij juist binnengevallen was met een schip uit de Levant en zo onschuldig als een pasgeboren kind. Ze waren in de slecht befaamde kroeg van Bram in 't Hondje, waar gespuis van allerlei slag danste en stampte rond de bemorste tafels, brulden als bezetenen, zoop als walvissen en elkaar in overmaat van vaderlandsliefde en overwinningsroes te lijf ging met bierkannen en vuisten, tot iemand een mes trok en er moord en doodslag dreigde. Gerbrandt deed niets dan lachen om de dwaze tronies en het spektakel en werd door Vinckeboons van een tafel gesleurd, waar hij opgeklommen was om de belhamels aan te moedigen en alles beter te kunnen zien. Hij verzette zich, maar zij

trokken hem mee naar buiten, waar hij nog harder moest lachen om een deftig gekleed heer, die met een morsebel van een meid aan de arm het hoogste lied uitzong, zwaaiend als een schip in de storm en dan plotseling languit in de goot viel, de jonkvrouw meesleurend met de benen in de lucht.

In de taveerne van Meyn met de Vlek vonden ze Schoppen-één-oog op de bierbank in gezelschap van een vierkante, zwaar en grof gebouwde man met een korte, ruige baard, een paar helderblauwe kinderogen en een paar handen als slagplanken. Zijn gezicht was doorploegd van littekens, leek op eerste aanschouwing woest en onheilpellend, maar als hij even lachte, werd het de goedmoedigheid zelf. Schoppen-één-oog stelde hem voor als zijn oude vriend Jurriaan Claasz. de Dikkop. Hij had als scheepsjongen onder de Watergeuzen met Schoppen gevaren en zich toen al danig geweerd. Onder het zeevolk gebleven, was hij als bootsman gevangen genomen, had drie jaren als slaaf op een galei moeten roeien en was met de zweep geranseld, tot geen handbreed van zijn huid meer ongeschonden bleef. Ten slotte was hij uitgewisseld tegen een Spaanse krijgsgevangene en diende nu op de Staatse vloot als stuurman. Hij was, tot zijn grote spijt met de schepen van Nieuwpoort teruggestuurd en vandaag in Amsterdam gekomen en tegen zijn oude vriend en krijgsmakker Schoppen-één-oog opgelopen. Wat een weerzien! Ze waren het nu degelijk aan het besproeien onder het ophalen van niet minder dierbare dan bloedige herinneringen.

Gerbrandt had met afschuw naar het verhaal over de galeien geluisterd. In zijn opgewonden stemming riep hij in wraakzuchtige verwondering:

„Waarom hebben wij ook geen galeien om er die vervloekte Spanjolen als slaven op te laten roeien?"

Jurriaan Claasz. keek hem met zijn heldere ogen aan en schudde het hoofd:

„Beter van niet, maat."

„En waarom niet?"

„Dat zou je niet vragen, hoop ik, als je 't gezien had. Zoiets beestachtigs mag een mens niet op zijn geweten nemen, en een christen zeker niet...... D'r is vaak genoeg een balletje over opgegooid, maar de mensen, die wisten wat 't was, hebben 't altijd van de baan weten te krijgen."

„Maar waarom?...... Als zullie 't toch ook doen!"
„Zou jij met een leren zweep tussen de geketende galeislaven door willen lopen om ze de lappen vel en vlees van hun blote ruggen te slaan?"
„N-nee...... dat niet......"
„Vin je 't dan mooier om een ander zover te brengen, dat ie 't wel doet?...... Nee, borst, niet meer smeerlapperij dan nodig is...... 't Is al braaf mooi genoeg zo...... Wij, Hollanders, zullen nooit galeien bouwen......"
De dronken tranen schoten Gerbrandt plotseling in de ogen voor zoveel edelmoedige braafheid en hij stak Jurriaan de hand toe, die deze drukte alsof er een bankschroef omheen sloot.
Toen begon Schoppen-één-oog een oud Geuzenlied te zingen, waarvan het hoogtepunt gevormd werd door de op de Spanjaarden doelende regels:

„Laat ze maar moorden en branden en smijten,
Wij zullen ze toch hun doodstront doen schijten!"

De zachtmoedige Jurriaan had daar niet het minste bezwaar tegen, zong het uit volle borst mee met een stem waar de wanden van dreunden en sloeg er met zijn enorme vuisten bij op de tafel, dat de stenen bierkannen opsprongen.
„Ik heb er genoeg te pakken gehad," zei hij met een weemoedige blik op zijn handen, „en ik hoop van harte, dat ik nog lang niet aan mijn laatste toe ben, God help me!"
Waarop David Vinckeboons plotseling begon te huilen.
Snikkend stotterde hij:
„Ze hebben mijn familie zoveel kwaad gedaan en ik heb er nog nooit een in m'n vingers kunnen krijgen..."
Jurriaan gaf hem een klap op zijn schouder, dat hij dacht door de bank te zakken, en zei troostend:
„Stil maar, fijnman, dat is geen werk voor zulke smalle handjes...... De eerste drie, die ik in m'n knuisten krijg, zal ik naar de duivel, hun patroon, sturen uit jouw naam...... Is dat gecontracteerd?"
David viel hem om de hals, terwijl de tranen hem nog over de wangen liepen en zei ontroerd:
„Je bent een broer voor me...... Je weet niet, hoe goed je me doet...... Hola! Meyn!...... breng een kan wijn hier, van je beste!"......

Gerbrandt kon er niets aan doen, maar hij moest zo verschrikkelijk lachen, dat hij er de hik van kreeg. Schoppen-één-oog keek hem ontevreden aan: wat viel er te lachen bij zo'n plechtige overeenkomst, op waardige wijze met kostelijk vocht beklonken? Maar Gerbrandt kreeg opnieuw de slappe lach en toen begon Hendrik Avercamp ook.

„Die snotvegers zijn stombezopen," bromde Schoppen. „Ik moet zien, dat ik Gerbrandtje veilig thuis krijg zonder last met de meester......"

Maar het was een te hard gelag, de kan wijn in de steek te laten, en Gerbrandt kreeg er ook zijn deel nog van, waarna hij soezerig begon te kijken en zoetjes aan tegen de schouder van Schoppen-één-oog zakte.

„Ik mot met 'em weg," zei deze bezorgd, „daar komt niks van terecht...... Wie neemt nou ook zulke blagen mee naar de taveerne?"

„Ze moeten 't toch ééns leren," lachte Stalpart. „En we verslaan de aartshertogen niet alle dagen bij Nieuwpoort......"

Brommend stond de schoenmakersgezel op en trok Gerbrandt overeind, doch de jongen had geen lust om weg te gaan en verzette zich. Maar de ander nam hem onder de arm en sleepte hem mee, straf vermanend:

„Stil nou, dekselse dwarskop, schaam je je niet?!"

Juist kwam er een luidruchtig troepje zeelui binnen, met een paar halfdronken meiden bij zich, lachend een liedje brallend. Een van de meiden zag Gerbrandt worstelen aan de arm van de oude watergeus en kwam er lachend op af.

„Laat die jongen met rust, oude zuursnuit!" riep ze en trok aan Gerbrandts andere arm.

„Poten thuis," commandeerde Schoppen grimmig.

De meid lachter harder, sloeg de arm om Gerbrandts hals en vroeg:

„Wil je niet liever met Aafje meegaan, m'n zoete brok?...... Je zal 't goed bij me hebben, hoor!"

Zij boog zich over hem heen en zoende hem plotseling, heet en gulzig op zijn mond.

Schoppen, woedend, greep haar bij de arm en slingerde haar tussen haar gezelschap in.

„Vuile sloerie, hoe durf je?"

Een paar van de zeelui namen een dreigende houding aan, maar Jurriaan Claasz. kwam er tussen gelopen. Kalm zei hij tegen zijn oude makker:
„Ga je gang maar, maat, en neem dat kalf mee."
Half versuft liet Gerbrandt zich meetrekken. Achter hem was plotseling een hels rumoer van gegil, geschreeuw, bonkende slagen, gekraak van splinterend hout en gekletter van brekende kruiken en glazen.
„Jouw kwaje aap," zei Schoppen afkeurend, „nou mot die goeie jongen de halve taveerne afbreken om vrede te maken...... Ik ken 'm toch...... Als ie eenmaal begint, is de duivel los......"
Zachtjes grinnikend begon hij een verhaal van verwoede schermutselingen, waarbij Jurriaan de hoofdpersoon was geweest...... Maar Gerbrandt luisterde niet......
De zoen van die welige meid brandde hem nog op de mond en het vuur ervan vloog door zijn bloed. Hij wou naar haar terug, meer van haar hebben, wat wist hij niet, hij wou haar bij zich, haar gezicht over hem, de zachtheid van haar borst tegen zijn handen net als daareven...... maar er was een loomheid in zijn leden gevallen, die alle verzet onmogelijk maakte...... 't kwam er ook niet op aan...... hij ging toch naar haar terug, later...... hij zou haar wel vinden...... Nu moest hij maar meegaan...... zijn benen zwabberden zo los en eigenwijs aan zijn lijf, en als die goeie Schoppen-één-oog hem niet zo stevig gesteund had, zou hij zeker links en rechts tegen de muren opgezwabberd zijn...... Die goeie?...... die gemene Schoppen...... die fielt, die dat arme Aafje weggeslingerd had als een vuile verflap...... Hij wou niks met hem te maken hebben, rukte zich plotseling los en zette het op een lopen. Maar hij kwam niet ver, struikelde op onverklaarbare wijze over zijn eigen benen en viel voorover. Schoppen-één-oog trok hem aan zijn schouders op.
„Jou, dwarse rekel!" foeterde hij. „As je nou niet stil meegaat, sla ik je op je kop en ik gooi je as een voddenbaal over m'n schouer, versta je dat?"
Gerbrandt verstond het best. Hij vond het een grappige voorstelling en begon dwaas te grinniken. Maar hij pleegde geen verzet meer. Schoppen slaagde er in hem naar zijn kamertje te loodsen zonder dat iemand het merkte. Hij hielp hem zich uitkleden en stopte hem in bed. Daar lag Gerbrandt op zijn rug en begreep,

dat hij nu met de dood of de duivel lag te worstelen. Er rolde iets zwaars heen en weer door zijn schedel en het bed zwaaide met hem en de kamer in woeste cirkels rond...... Een zure pijn brandde in zijn keel en zijn hart bonkte tegen zijn ribben met zware, benauwde slagen...... En in al die narigheid kwam telkens het verhitte gezicht van Aafje op hem toegeschoten met de vurige ogen en de volle rode lippen en wou hem zoenen, maar dan zwaaide het bed weer weg en zij verdween in de duizeling van die wilde vaart...... Tot hij met bed en al plotseling weg zakte in het zwarte gat van de bewusteloosheid en hij zijn eerste roes begon uit te slapen......

4

Er was heel wat te doen geweest om Gerbrandts uitspatting van die avond. Vader had te keer gegaan, moeder had geschreid, Pieter had minachtend gekeken, Hilletje had haar mond smal geknepen van afschuw en alleen Stijntje had verholen troostwoorden en blikken van verstandhouding en gulle vergiffenis. Het was een schande voor zo'n kwajongen om dronken als een kartouw thuis te komen. Vinckeboons en Stalpart hadden er van Badens van langs gekregen, want ook Hendriks ouders hadden zich beklaagd over de toestand, waarin hun jongen naar huis gezwalkt kwam. Dagenlang hadden de jongens groen gezien van ellende en geen stuk houtskool kunnen vasthouden, en ze hadden gezworen, dat ze nooit meer een druppel bier of wijn zouden drinken. De twee verleiders hadden hun met schijnheilige gezichten aangemoedigd in hun goede voornemens.

Moeder Marrigje was er diep door geschokt. Zij zag er de eerste openbaring in van de zucht tot bandeloosheid en verweet Adriaan Cornelisz., dat hij het pad naar de ondergang voor zijn kind geopend had. Ook hij voelde zich bezwaard, maar hij kon er niet toe komen de jongen uit de gevaarlijke omgeving weg te halen en afstand te doen van de glorie een kunstenaar te hebben voortgebracht. Hij sprak haar bemoedigend en verzoenend toe, wees op de bijzondere omstandigheden en op Gerbrandts oprecht berouw, toonde haar met voorbeelden aan, dat losbandigheid waarachtig niet alleen onder schilders voorkwam en wist haar zoetjes aan tot berusting te brengen. Ze kende immers de goede ondergrond van Gerbrandts karakter en met Gods hulp zou alles wel terecht komen......

Voor Gerbrandt zelf bleef de herinnering aan die avond een vage verschrikking met toch ergens een klein vonkje van bekoring. Er was zo overstelpend veel gebeurd, er waren ogenblikken geweest van zo helder klaterende vrolijkheid, ogenblikken ook van echte vervoering, maar de gevolgen waren zo brandend benauwd, vernederend en verschrikkend geweest, dat de voorstelling van een herhaling hem het koude zweet al naar het voorhoofd dreef. Nee, dat zou hem niet meer overkomen......

De gedachte aan de wulpse kus van Aafje beschaamde hem het diepst. Hij was de betekenis ervan pas goed gaan beseffen, toen

Stalpart hem met een sardonisch lachje gevraagd had, hoe die hoerenzoen hem eigenlijk gesmaakt had?...... Hij had een kleur gekregen tot achter zijn oren en zich omgedraaid zonder antwoord. Vinckeboon had Stalpart een vuilbek genoemd en aangeboden hem door het raam te gooien, maar daar was Gerbrandt niet mee geholpen. Hij wist heel goed wat een hoer was en een diepe schrik greep hem aan bij de gedachte dat zo één hem gekust had. Hij vond het afschuwelijk, voelde zich besmeurd met gruwelijke zonden en verloren, bedorven voor Gods alziend oog. En toch, het ergste was, hij voelde zich niet alleen maar beledigd, vernederd en bezoedeld...... Diep in zijn hart, verborgen onder de afschuw en de angst, beefde een zachte bekoring, een huiverend verlangen naar die zachte, warme mond en dat welige, liefkozend over hem gebogen lijf...... Het schroeide hem dagen lang, hij vocht er mee in de broeierige bedstee, het kwam hem plagen onder het werk, tot zijn handen stil vielen en hij voor zich heen staarde, verloren in verward gedroom en met een schok van schrik tot de werkelijkheid terugkeerde door een hard gesproken woord van een der anderen.

Hij sprak er over met Steven, op een lauwe zomeravond in de tuin, toen een honinggele maan uit de doorschijnende lucht naar hem stond te kijken. Met aarzelende ogen, met afschuw voor zijn eigen slechtheid, zijn schuldig heimelijk verlangen, en het gevoel van onwaardigheid verstikte hem bijna...... Hij moest wel een verdorven inborst hebben......

Steven glimlachte vaag.

„Waar maak je je zo beroerd over?" vroeg hij, nogal onverschillig. „Je verlangt niet naar die snol, maar naar een meisje, een vrouw...... dat doen we toch zeker allemaal. Laat je niks wijsmaken...... de dominee zo goed als de kaailoper......"

„Jij dan ook?"

„Dacht je, dat ik karnemelk in m'n lijf had?"

„Maar het mag niet, Steven...... niet voor je getrouwd bent......"

De ander lachte spottend.

„Klets," zei hij hard. „Geloof jij maar alles wat ze je voorkauwen, ik heb ze allang door met 'r schijnheiligheid...... het vette der aarde is zomin voor de dommen als de grote genoegens...... als je wilt leven als de stommeriken, moet jij dat weten, maar ik pas er voor."

„Maar durf jij dan...... doe jij dan wel es......"
„Wat ik durf en wat ik doe, hang ik jou niet aan je neus, Gerbrandt...... je bent mijn biechtvader niet...... Trouwens," voegde hij er lachend aan toe, „ik wil de naam niet hebben, dat ik je slechte raad gegeven heb of je overgehaald tot kwaad...... Vecht het maar uit met je eigen aard, hoor...... Maak 't je alleen niet te moeilijk door het onmogelijke van jezelf te vergen, anders verval je van kwaad tot erger...... Die wijsheid is van een oude Griekse filosoof, niet van mij...... Maar ik geloof, dat ik gelijk had en ik doe er voorlopig maar naar......"
In nog groter verwarring dan hij gekomen was, ging Gerbrandt naar huis. Het was een warme zomeravond. Onder de luifels van de huizen zaten de mensen in groepjes bijeen te genieten van de koelende lucht. Overal was gepraat en gelach, in donkere zijsteegjes stonden de paartjes in innige omstrengeling, fluisterden met de hoofden dicht bijeen, giegelden onderdrukt of hadden de monden opeen in een lange kus. Hij vond het naar, vies en belachelijk en had toch wel kunnen huilen van jaloezie......
Kort daarop mocht hij een week gaan logeren in Vinkeveen. Hij had de kennis met Arend Pieter Gijzen aangehouden. Deze bracht verse eieren, kippen en fris geplukte groenten bij hem thuis en van tijd tot tijd kwam Gerbrandt eens op bezoek bij Arends ouders, die een boerderij hadden met wat koeien, veel kippen en een grote warmoezerij.
De boerse mensen waren erg hartelijk voor de door hen beklaagde stadsjongen, tegen wie ze toch ook wel een beetje opzagen, omdat hij de zoon was van de welgestelde Adriaan Cornelisz. en bovendien voor schilder leerde, een raar ambacht, maar waar deftige mensen met veel respect over spraken. En Gerbrandt ook mocht hen graag lijden. Ze waren zo recht en slecht onder elkaar, en ook luisterde hij graag naar hun typische boerentaal, waarin woorden voorkwamen, die een Amsterdammer niet kende en de meeste andere op een heel verschillende manier werden uitgesproken. Hij oefende zich dapper in het zorgvuldig napraten van hun dialect en schreef de woorden, die hij niet kende, in een zakboekje. De Gijzens lachten zich tranen om zijn gehaspel en verbaasden zich, omdat hij de dingen zo goed kon nazeggen. Zij begrepen niet, waarom een stadsjongen boers wou praten, hadden eerst het vermoeden, dat hij het deed om hen voor de gek te

houden en waren tenslotte gevleid, omdat hij er zo'n ernst mee maakte en zei, dat hij hun taal veel aardiger en mooier vond dan het Amsterdams.
Arend Pieter had een paar broers, grote, schonkige kerels, die werken konden als beren, maar weinig zeiden en de indruk maakten niet half zo snugger te zijn als hun jongste broer. Verder waren er drie zusters, een getrouwde, twee nog thuis. Trijn was in de twintig, had een reus van een vrijer en zou volgend voorjaar trouwen. Lijsje was iets ouder dan hij, slank en fijn van bouw, met schel, geelblond haar, porseleinblauwe ogen en hoogrode blinkende koontjes, precies een poppekop met een grappig verschrikte uitdrukking.
Gerbrandt werkte mee in de tuin, probeerde de koeien te melken, boomde de punter met de melkkannen door de sloot, onophoudelijk in de kanten terechtkomend tot groot vermaak van de grinnikende Gijzen, hielp de kar met groenten opladen en was 's avonds zo moe, dat hij in zijn op de zolder afgeschoten kamertje aanstonds in slaap duizelde, net nog even genietend van de lekkere geur van zijn met vers haverstro gevulde kussen en matras. Hij droomde niet. De bezwaarlijke gedachten van de laatste weken woeien uit zijn hoofd, zijn jonge veerkracht herstelde zich, hij lachte en maakte grappen heel de dag en was de lieveling van de oude vrouw en de vrijende dochter, die aldoor met lekkere kostjes achter hem aanzaten. Hij tekende de boerderij, je kon er elk venstertje op zien en elke scheur in de kalk en de kleine ruiter, die als windijzer op de nok van het dak stond, zelfs Bruno, de hofhond, stond erop, liggend bij zijn hok. Het was een wonderwerk, waar de familie versteld van stond en ze waren verbaasd en ontzettend vereerd, toen ze het ten geschenke kregen. Overmoedig begon hij toen aan een portret van Lijsje, maar die wou er niets van weten en sloeg verschrikt de schort over het hoofd. Maar zij moest er toch aan geloven en werd bij het venster op een stoel gezet in de houding, die de tirannieke jonge schilder voorschreef, zo, dat hij haar precies vol in het gezicht kon zien. De anderen gingen aan hun werk en Gerbrandt bleef alleen met haar in de lage kamer met de zware, berookte zolderbalken, het blinkende koper op het pannenrek, het smeulende haardvuur onder de zwartgebrande kookpot, waarin de soep zachtjes pruttelde.
Hij werkte ijverig en moeizaam aan de moeilijke tekening. Ze had

werkelijk een grappig gezicht met die grote, helblauwe, blinkende ogen, de rode wangetjes, de ronde kin en de zachte mond. Het witte kapje sloot er zo aardig omheen. Ze had een mooie mond. Ze had bepaald een mooie mond, een ernstige mond...... Monden waren het moeilijkste in een gezicht. Als de mond niet goed uitviel, kwam er van het hele portret niets terecht...... Kreeg ze eigenlijk kuiltjes in haar wangen, als ze lachte?...... Ze keek zo verschrikkelijk ernstig. Bijna bang keek ze......

„Lijsje, lach eens tegen me?"

„Hè?"

„Je moet lachen...... ik wil je lachend tekenen."

Maar in plaats van te lachen sprong Lijsje van haar stoel op en liep huilend de kamer uit...... Wat was dat nou?...... Hij gooide papier en tekengerei in de vensterbank en liep haar achterna. Ze stond bij de pomp onder het afdak, waar de schotels gewassen werden met de schort weer over het hoofd, te huilen als een klein meisje.

„Wat is er nou, Lijsje?"

Geen antwoord. Zij keerde zich naar de muur.

Gerbrandt ging op haar toe en trok aan haar schort, maar zij verzette zich. Toen nam hij haar handen, trok die met de schort naar beneden en keek vragend naar het van tranen overstroomd gezicht met het rood geworden wipneusje. Hij lachte even, vroeg dan vriendelijk:

„Waarom doe je zo gek, Lijs?"

Zij snikte en stamelde nokkend:

„Je zit me aldoor kwaad aan te kijken...... en dan mot ik nog lachen ook...... Ik wil niet getekend worden en dat weet je best."

„Kwaad aankijken!...... Hoe kom je d'rbij."

„Ik zie et toch...... Je bent kwaad op me, en ik heb je niks gedaan......"

Gerbrandt schoot in een luide lach.

„Wat een malle meid ben je, Lijsje...... Ik ben helemaal niet kwaad! Ik teken je juist, omdat je zo'n aardig gezicht hebt...... omdat...... eh...... omdat ik je zo lief vind......"

Er kwam een verwonderde uitdrukking in haar poppenogen.

„Je staat zeker te jokken?"

Hij schudde ernstig het hoofd. Een glimlach vertrok haar mond...... Waarachtig, ze kreeg kuiltjes in haar wangen als ze lachte......

Een onverklaarbaar blij gevoel kroop in hem op...... Ze was werkelijk lief, nu ze hem zo onzeker vragend aankeek...... Plotseling trok hij haar bij de armen naar zich toe en kuste haar vlak op de mond...... Verschrikt duwde zij hem weg.
„Ben je zestig, zeg...... dat mag je niet doen!"
„Nee?" zei hij lachend.
En zijn arm om haar weerstrevend lichaam slaand, drukte hij haar tegen zich aan en kuste haar opnieuw. Ze wrong om los te komen, maar hij liet haar niet gaan. Dan verslapte haar verzet en hij voelde, hoe ze hem terug kuste met harde, gespitste lippen. Zij kusten elkaar weer en weer. Toen liet hij haar los. Verward, licht hijgend, stonden zij tegenover elkaar. Nog waarde een lichte schrik in haar ogen en haar mond stond strak. Gerbrandt probeerde te lachen, maar het klonk schril en onecht. Met zijn neusdoek veegde hij de tranensporen van haar wangen.
„Kom," zei hij, „ga nou mee terug."
Gehoorzaam kwam zij achter hem aan en ging in haar vroegere houding op de stoel zitten.
Gerbrandt hervatte zijn werk. Ze keek heel anders nu. Haar ogen hadden niets schrikachtigs meer en om haar mond lag een schelms en tevreden glimlachje...... Ze had een mooie mond...... Een wonderlijke opwinding doortrilde hem. Zijn handen beefden. Hij had helemaal geen zin in tekenen. Hij had zin om zijn armen om haar heen te slaan en haar tegen zich aan te houden en haar te kussen en door haar gekust te worden. Anders nergens in. Maar natuurlijk ging dat niet. Dus tekende hij door, bedwong zijn neiging om op te staan en haar te omhelzen. Gelukkig kwam kort daarop haar moeder binnen. Toen kon hij rustiger werken. Het portret viel zo goed uit, dat iedereen haar dadelijk herkende. Ze kwamen er niet over uitgeroepen.
„De mond is 't precies," zei de oudste broer.
„Natuurlijk," antwoordde Arend, „de mond is toch 't voornaamste."
„Waarom?"
„Nou, wat doe je met de mond?"
„Eten," veronderstelde de broer.
„Zoeoenen!" riep Arend met een komieke uithaal en een lach, die overging in een schreeuw van pijn, want zijn vader gaf hem een klaterende muilpeer.

Lijsje en Gerbrandt kregen allebei een bloedrode kleur. Er werd wat gelachen en toen repte niemand er meer van. Waarom ook? Niemand wist er iets van. Niemand wist, dat Gerbrandt en Lijsje elkaar achter gesloten deuren en in donkere hoekjes bij elke gelegenheid stonden te kussen, de armen om elkaars hals, de lippen stijf opeen gedrukt. Ze wisten allebei, dat ze verboden dingen deden, en dachten, dat ze zeker zwaar zondigden, maar ze deden het toch, omdat ze het nu eenmaal niet laten konden. De avond voor Gerbrandt terug ging naar Amsterdam ontmoetten zij elkaar in de schemerige boomgaard en zaten hand aan hand op een bankje onder de overhangende takken van een oude appelboom, die zwaar beladen met vruchten was. Zij spraken niet, zij kusten elkaar en keken naar het nauwelijks zichtbare ovaal van elkaars gezichten en kusten elkaar weer. Er loeide ergens een koe, verweg blafte een hofhond, een late kar kroop krakend over de landweg, een paard in de stal rammelde met zijn halsketting, soms was er een doffe plof van een wormstekige appel, die in het gras viel of in de vaart het zachte geplas van een vis, die boven water sprong. Stille geluiden, die de zoele avond dierbaarder maakte aan hun bevangen harten...... Lijsje liet haar hoofd op zijn schouder zakken. Vlak bij zijn oor zei haar bevende stem:
„Morgenavond ben je d'r niet meer, Gerbrandt......"
„Stil," fluisterde hij, „nu ben ik er nog......"
„Ja."
Hij kuste het warme plekje onder haar oor, dat vlak bij zijn mond was en vond, dat zij lekker rook, een zalig dronken makende geur...... misschien kwam het ook uit de lucht rondom......
„Ik zal je portret op mijn kamertje hangen en er alle avonden om deze tijd naar kijken......"
„Ja...... en dan zal ik kijken naar je tekening van het huis."
„Ja...... ik vin je zo lief, Lijsje......"
„Ik jou ook......"
„Ik kom gauw weer terug......"
„Vergeet 't niet Gerbrandt...... ik zal op je wachten......"
„Dat is goed...... hou je veel van me?"
„Ja...... en jij van mij?"
„Zo veel...... zo veel...... kon ik 't maar zeggen......"
De stille avond werd zo wijd en liep vol van een zacht verdriet, dat tegelijk een weelde was. Hij voelde haar tranen op zijn wang

en glimlachte in het donker. Hij voelde zich zo groot en sterk, dat hij haar wel zou kunnen dragen van hier naar Amsterdam. Zij streelde zijn gezicht. Haar hand was hard van het buitenwerk, droog en warm. Dan kusten zij elkaar weer...... Toen riep haar moeder aan de achterdeur. Verschrikt sprong hij op en liep naar het huis. Hij zag haar donkere schaduw tussen de bomen verglijden en hoe zij in de zachte lichtschijn kwam, die door de open deur naar buiten viel. De moeder zei wat, haar heldere stem antwoordde...... de deur viel dicht.
Nu wist Gerbrandt, wat geluk was...... Iets heel stil en teers, zo onvatbaar groot en tegelijk zo klein en lief, dat je het koesterend in het holletje van je hand kon houden...... Een boerenmeisje met een wipneus en een grappig poppengezicht kon het je geven...... Als je het had, was alles geluk, de avond, de bomen, en zelfs, dat je morgen hier wegging...... Je kon er bij lachen, je kon er de warme tranen bij over je wangen laten lopen, het was meer dan vreugde of verdriet, iets geheel aparts, met van beide wat, iets zo innigs, dat je hart er bijna pijn van deed...... maar ook in die pijn was het geluk...... Nu moest hij er toch een vers over kunnen schrijven......
Zij zagen elkaar niet meer alleen. Hij vertrok de volgende morgen te voet met Arend Pieter en zij wuifden hem allen na, behalve Lijsje...... Alleen zag hij haar gezichtje door het dakvenster en de hand, die naar hem uitgestoken werd...... De hele wereld leek nieuw en een nieuwe Gerbrandt liep er met blinkende ogen, het hoofd uitdagend opgericht, een vrolijk lied zingend uit volle borst... En Arend Pieter Gijzen zong even hard als Gerbrandt, maar erg vals......

5

Iedereen vond, dat het uitstapje Gerbrandt buitengewoon veel goed gedaan had. Hij was opgewekt, werkte hard, was thuis behulpzaam, liet Stijntje met hem sollen en het lelijke avontuur van zijn dronkenschap raakte vergeten en verloor zijn afschuwelijk aspect: het was niet meer dan een van zijn vroegere wilde streken en de jongen had een goede inborst en eigenlijk een stille, ingetogen aard.
Alleen Steven van Vredesteijn kreeg iets te horen over het boerenmeisje van Vinkeveen. Hij zag Gerbrandts stralende blijdschap, die tegelijk iets ontzaglijk ernstigs had en vroeg niet meer dan zijn vriend wou loslaten. En deze liet het bij wat vage aanduidingen: over dit hele mooie kon hij niet uitvoerig en luchthartig spreken......
Het was wonderlijk stil in Gerbrandts hart. Een zacht en zoet heimwee naar de nabijheid van Lijsje, haar warme mond, haar strelende, harde hand aan zijn wang. Maar tot zijn eigen verwondering vloog er geen wild verlangen in hem op, geen dolle begeerte om alles in de steek te laten en naar Vinkeveen te vliegen om bij haar te zijn. Het denken aan haar, aan hun kussen, hun weinige, onsamenhangende woorden, was een zo grote bevrediging, dat er bijna geen plaats was voor verlangen. Ook dacht hij soms met bevreemding, dat niets in hem getrokken werd naar de voorstelling van Lijsje-zonder-kleren-aan. Uit de gesprekken op straat en het atelier had hij de indruk gekregen, dat dit het eerste zijn moest, waaraan je bij kussen en stoeien dacht. Hij was niet onnozel meer, wist bij benadering wel wat er tussen jongens en meisjes gebeurde. Het had hem vaak genoeg opgewonden en soms was hij jaloers geweest op de brutale ervaringen, die kameraden met heimelijk gegrinnik uitwisselden. Hij wist ook, hoe een naakt meisje er uit zag van de uren model-tekenen en hij kon er nòg niet gans zonder opwinding, een met afschuw vermengd begeren, naar kijken. Maar het was hem onmogelijk zò aan Lijsje te denken. Het was geen schroom. Hij kòn eenvoudig niet. Hij moest er zachtjes en minachtend om glimlachen als zijn gedachten om die mogelijkheid speelden. Al wat die kant uit ging, al wat gemeen was, had tot hem en Lijsje en hun gevoel voor elkaar, geen toegang.
Er bleef een klaar, doorschijnend geluk in hem wonen en uit zijn

voorstelling van Lijsje week allengs het lichamelijke. Nu begon hij het hoge gevoel te verstaan, dat de dolende ridders bezielde voor een dame, wier vingertoppen zij nauwelijks mochten beroeren en terwille van wie zij over de wereld zwierven en zich in de gevaarlijkste avonturen stortten. Dat was de ideale liefde ver boven het stof der aarde, ver buiten de besmetting der zinnelijkheid, waarvan zo vele profane minneliederen zongen. Wat hem en Lijsje verbond, was de ideale liefde. Die had genoeg aan mijmeren en dromen, die even veel wijding hadden als een innig gebed. Het was een week gevoel, dat je goed maakte en stil...... Hij schreef er 's avonds in de warme stilte van zijn kamertje vele verzen over, die nooit zoet genoeg wilden vloeien naar zijn zin, maar waarin Lijsje werd tot een edeldame, een prinses, die van hoge tinnen uitkeek naar de geliefde ridder en een witte sluier droeg over haar goudblonde haren...... en hij kreeg tranen in de ogen om haar schoonheid en eenzaam wachten. Maar het vers hokte altijd hier of daar, een rijm klonk vals, regels wilden zich niet voegen naar het gevoelde rhythme...... gelaten scheurde hij het papier in snippers...... het was niet goed genoeg voor de hoge zuiverheid, die glansde in zijn verdroomde gevoelsstaat......
In de herfst zag hij haar weer. Het waren winderige dagen met kille regen. De blaren vlogen door de lucht, kletsten in de modderige grond, lieten de bomen kaal en zwart in de groezelige dag. Lijsje deed schichtig, durfde hem nauwelijks aan te kijken en ontweek het met hem samen te zijn. Toen hij haar even alleen had in het schotelhuis, trok hij haar tegen zich aan. Zij beefde in zijn armen, kuste hem terug, giechelde schaapachtig, maakte zich haastig los en liep weg. Hij liet haar gaan en keek haar peinzend na. Ze was veranderd. Haar glasachtige blauwe ogen keken nog verschrikter dan vroeger en haar opgewipte neus was voortdurend rood van de kou...... Was ze ook nog zo lief?...... Een kleine teleurstelling kroop zijn hart binnen...... Hij bezag haar critischer...... Ze was eigenlijk niet mooi...... Een grappig gezicht, waar je om zou lachen, als je het onverwachts in de stad voor je kreeg...... Ze miste een hoektand en ze praatte een beetje door haar neus...... En haar wangen waren veel te rood, de huid leek te barsten op de jukbeenderen...... Een boerendeerntje, waar het atelier zich ziek om zou lachen, zelfs Hendrik Avercamp...... Maar zijn hart wou de droom niet loslaten...... En toen zij de

volgende morgen juist de zolder opkwam op het ogenblik, dat hij zijn kamertje uitstapte, vloog ze hem uit eigen beweging om de hals, kuste hem heftiger dan ze ooit gedaan had, en fluisterde hem in het oor, dat ze er zo'n spijt van had.
„Waarvan?"
„Dat ik niet aardig tegen je was."
„En waarom was je dan niet aardiger?"
„Dat kan ik je niet zeggen......"
Het hoefde ook niet. Het grappige hoofdje, dat zich beschaamd tegen zijn schouder drukte, had al weer zijn oude bekoring. Hij kuste haar in de nek. Zij rilde, lachte en stak hem haar lippen toe. Zij was liever dan ooit. Toen hij weg ging, stond ze met de anderen op de werf en wuifde hem lachend na.
Tevreden kwam hij thuis en hervatte het werk. Hij dacht niet meer zoveel aan haar en de behoefte om gedichten te maken op hun ideale liefde werd minder en minder. Tenslotte gingen er weken voorbij, dat hij niet meer aan haar dacht, tot dan plots haar gezicht hem voor de geest kwam en hij glimlachte als bij het zien van iets liefs.
Hij zag haar weer op een zondag in januari, toen hij met zijn broer Pieter, Hendrik en Steven bij een tocht op de schaats in Vinkeveen terecht kwam. Zijn hart sloeg warm van verrassing. Zij reed op de vaart, hand in hand met een grote boerenslungel. Ze gaf een kreetje van blijde schrik, toen Gerbrandt op haar toekwam. Ze praatten wat en reden samen een baantje. Dan dronken ze een kom hete saliemelk in een koekezopie. Daar kraste de boerenjongen weer op hen toe en toen ze haar melk leeghad, nam hij haar mee het rieten tentje uit en schoot met haar de baan op, de handen op haar heupen, met grote, woedende streken, in ijlende vaart; zij had amper de tijd gehad Gerbrandt goedendag te zeggen. De vent had hem uit zijn groene oogjes dreigend aangekeken en haar meegevoerd of hij alleen recht op haar had...... Zo'n veenpuit!...... Gerbrandt moest erom lachen toen hij hen nakeek en in de lichte nevel over de vaart zag vervagen...... Hij voelde geen jaloezie. Zijn rust werd niet gestoord...... Dat was vreemd, maar hij verdiepte er zich niet in, zocht zijn vrienden op en reed met hen weg.
„Dat was een zuster van Arend Pieter Gijzen," zei hij tegen zijn broer.

En dat was alles.
Steven keek hem even verwonderd en onderzoekend aan, maar hij lachte onbevangen, greep de lange, groen geschilderde rijstok en nam de leiding.
Zo gleed Lijsje uit zijn leven weg. Soms dacht hij nog even aan haar en verwonderde zich erover, dat het hem geen pijn deed...... Ze was hem toch zo lief geweest in die maanden vóór de winter...... Of niet?...... Hij wist het niet meer...... Het was een herinnering, die hem vertederen kon tot een bekoorde glimlach...... Maar het was voorbij...... Een licht heimwee naar de verheerlijkte stemming van die dagen was alles wat er overbleef...... Een zachte dankbaarheid, dat zij er de oorzaak van was geweest...... Maar geen verlangen om het terug te hebben, om haar weer te zien en te kussen...... Het was voorbij, het was zo mooi en lief geweest, maar hij kon het niet eens jammer vinden, dat het niet meer was. Er was zoveel anders.
Er was het werk, dat hem steeds meer boeide. Hij leerde goed, zijn hand werd vaster. Hij kon met plezier naar zijn eigen tekeningen kijken. Er ontbrak nog genoeg aan en het leek nog niet op het werk van de meester of van de twee jonge schilders. Maar je begon toch al iets te zien, dat op het werk van een vakman leek, die wist waar het op aan kwam en iets durfde. Hij hoefde niet meer onder te doen voor Hendrik Avercamp en thuis waren ze telkens verbaasd over wat hij meebracht en verrukt over de lof, die Badens hem toezwaaide en zijn voorspelling, dat Gerbrandt nog wel eens van zich zou doen spreken. De minst geestdriftige was Steven. Hij keek vrij onverschillig naar de tekeningen, knikte verstrooid, zei een leeg complimentje en sprak er verder niet over. Het hinderde Gerbrandt, dat hij meer belangstelling had voor de kreupele versjes, die hij hem af en toe voorlas dan voor zijn ernstig werk. Misschien was hij wel jaloers?...... Er kwam van zijn kant een verkoeling in de verhouding, die hem zelf het meeste pijn deed, want Steven scheen het koeltjes te aanvaarden zonder naar de oorzaken te vragen. Hij was een wonderlijke vent, ondoorgrondelijk en beheerst, veel te oud en wijs voor zijn jaren, en Gerbrandt kon niet nalaten met de oude innigheid van hem te houden, al was hij kwaad om het gebrek aan waardering voor zijn teken- en schilderwerk.
Want hij was ook begonnen met olieverf te schilderen. Hij

had er lang naar gehaakt, eer Badens het hem toestond. „Geduld," zei die. „Als je niet voldoende tekenen kunt, laat ik je niet schilderen. Het penseel heeft de gevaarlijke eigenschap, dat het de slechte tekening kan verdoezelen door de bekoring van de kleur en de vlakken tegenover elkaar. En ik vind, dat een slecht tekenaar nooit een goed schilder kan worden, al denken sommigen daar anders over...... Oefen je maar vlijtig...... Je hebt nog een heel leven voor je om te schilderen......"
Maar in de vroege zomer van het tweede jaar vond de meester hem ver genoeg gevorderd en mocht hij een doekje opzetten. De tekening moest hij maken met een fijn penseel en donkerbruine, dun aangelengde verf...... Het viel niet mee. Ondanks alle waarschuwingen en aanwijzingen werd het een vormeloze smeerboel, groezelig en grauw, krijtachtig droog, zonder glans of gloed. Met tranen in de ogen en de tanden in de onderlip gebeten stond hij naar zijn goor, mislukt schilderij te kijken en had lust zijn vuist door het hatelijke doek te slaan.
Badens lachte hem goedmoedig uit.
„Ja, wat dacht je nou, Gerbrandt?" zei hij. „Dat het zo gemakkelijk ging?...... Je eerste proef. 't Ziet er nog niet eens zo beroerd uit. Als je goed kijkt, kun je ongeveer zien, wat het voor moet stellen, en dat is al heel wat."
Gerbrandt keek verbitterd.
„Kijk es," ging Badens voort, „je moet zowat voor duizend gulden penselen verf en doek verknoeien, eer je een schilderij kunt maken, waar een gek een ducaat voor geeft...... Maar dan gaat de rest ook vanzelf."
„Prettig," bromde Gerbrandt, meer dan ooit wanhopend aan zijn talent.
Maar hij moest doorgaan en beet de tanden op elkaar. Hij klodderde en knoeide, smeerde en borstelde, krabde de drab weer weg met het tempermes, begon van voren af aan en leerde geduld oefenen, wachten tot de eerste couche droog was, eer hij er weer aankwam. Langzaam aan begon hij nu te begrijpen wat hij de anderen zag doen, niet meer alleen het hoe, maar ook het waarom en waartoe. Uren lang kon hij achter Vinckeboons of Stalpart staan en kijken naar hun schilderen, hen vervelend met duizend vragen, tot ze razend werden en dreigden hem het palet om zijn oren te slaan, als hij zijn mond niet hield.

Spoedig ging het beter. Er kwam wat kleur en glans in. Hij was erg blij en Badens knikte goedkeurend en prees hem om zijn vorderingen. Maar toen wees hij hem er op, dat er toch nog veel aan ontbrak om het levendig en levend te maken. Rood hout ziet er anders uit dan rood fluweel, al heeft het dezelfde kleur, blauw doek anders dan blauwe lucht, bruine aarde anders dan bruine zijde, rose vlees anders dan rose bloembladen, schors anders dan huid...... Gerbrandt begreep het heel goed...... Maar hoe ter wereld zou hij dat ooit geleerd krijgen?
„Geduld!" zei Badens weer lachend. „Geduld, geduld en nog eens geduld...... Leren en weer leren en altijd weten, dat je nooit uitgeleerd komt......"
„Is u dan nog niet uitgeleerd, meester?"
„Ik kan niet schilderen zoals Rubens," antwoordde Badens en Gerbrandt zag iets van zijn eigen nood in de ogen van zijn leermeester.
„En Rubens dan?"
„Ik weet waarlijk niet, wat Rubens nog zou moeten leren," zei de ander peinzend. „Maar ik weet zeker, dat hij zelf lang niet tevreden is met zijn werk. Geen kunstenaar is dat ooit...... Het kan in zijn eigen ogen altijd nog beter...... Alleen God is volleerd...... wij bootsen zijn schepping maar na zo goed 't gaan wil...... en dat is meestentijds beroerd genoeg......"
Gerbrandt hield van Badens, als hij zo nadenkend sprak over de kunst in 't algemeen en zijn zwierige zelfbewustheid allengs plaats maakte voor een eenvoudige nederigheid, waarin hij rustig toegaf, dat ook hij nog lang niet aan het eindpunt was.
„Er is afstand tussen jou en David," ging Badens voort, „er is afstand tussen David en mij, tussen mij en Rubens, tussen Rubens en Michelangelo, verschil in graden, in trappen van hoogte. Eerlijk streven naar het hoogste, waartoe zijn talent reikt, dat is de taak van iedere kunstenaar. Maar het begin van dit streven ligt aan het eind van zijn leertijd: als hij zijn vak door en door verstaat...... Leer je vak, Gerbrandt en laat de rest aan het lot over...... De stofuitdrukking, waar ik het over had, behoort tot het vak...... Ik zal je voordoen en uitleggen, hoe je de indruk van glanzig fluweel kunt wekken en hoe die van glanzende zijde...... Kijk......"
Hij zag het heel goed, maar nadoen was nog iets anders......
Rondom bruiste het leven verder. De admiraal Olivier van Noort

kwam in augustus weerom van een drie jaar lange reis. Hij was naar het Westen uitgevaren en uit het Oosten teruggekeerd na een reis om de aarde. Met vier schepen was hij vertrokken, met een kwam hij terug, nog vijf en veertig gezonde mannen aan boord, allen gekleed in kostbare oosterse zijde, omdat zij niets anders meer hadden. Een zware reis met veel strijd en tegenspoed. Maar de sombere, zwijgzame admiraal had onderweg twee en dertig Spaanse en Portugese schepen overwonnen en verbrand, waaronder een galjoen met vijfhonderd koppen. Twee van zijn eigen schepen had hij tot zinken moeten brengen, omdat de bemanning te zeer geslonken was door ziekte en verliezen in de slag. Eén was door de vijand overmeesterd. De vaart door straat Magelhanes was een hel geweest en alleen door Gods genade eindelijk geslaagd. De verhalen omtrent de bizonderheden van deze reis werden fantastischer naarmate zij meer monden passeerden. Ieder vertelde met een trots en een voldoening, alsof hijzelf de heldenfeiten volbracht had of er tenminste een groot aandeel in gehad. Het was toch prachtig tot een volk te behoren, dat zulke grote daden bedreef — al bleef men zelf in een leunstoel bij de haard in de pap zitten roeren...... een beetje van de glorie straalde af op de kleinste straatbengel, op de wrakste mummelgrijsaard......
In het laatste van september kwam er een neef van vader Adriaan op bezoek. Hij was kapitein in het Staatse leger en droeg de linkerarm in het verband. Hij kwam uit Oostende, waar hij gewond was tijdens het beleg door de legers van de aartshertogen. Hij vertelde van de onversaagdheid der stad en de standvastigheid, waarmee zij de helse bombardementen doorstond. De wal van het Zandbolwerk zat zo vol kanonskogels, dat het een wal van ijzer geworden was en opnieuw aansuizende projectielen tientallen meters terugsprongen. De vreemdste, gruwelijkste en grappigste dingen gebeurden met die onophoudelijke beschieting. Een ieder raakte er aan gewend en vergat op zijn hoede te zijn. Een soldaat van zijn compagnie had een brood gekocht en stak het omhoog om het een kameraad te laten zien; een kanonskogel sloeg er de helft af; lakoniek zei de man: „Dat is het schot van een brave soldaat: hij laat mij nog de helft houden!"...... Een bakker ging in het heetst van het bombardement elke dag zijn luchtje scheppen. Op een kwade keer werd hem het hoofd afgeschoten. Toen men hem ging begraven schoot een andere kanonskogel hem uit de kist zon-

der een der dragers te treffen, en men kon weer van voren af aan beginnen. Het was een geweldig beleg met felle storm en vurige uitvallen. De Spanjaarden en Italianen vochten dapper genoeg, waren wreed als woedende honden, maar zij kregen Oostende niet, ondanks al hun gebluf en hun tienduizenden kanonskogels.
Gerbrandt zat met gloeiende wangen naar de verhalen van de neef te luisteren. Hij was een statig krijgsman met borstelige knevels en wenkbrauwen en een goedmoedig gezicht en hij vertelde goed, zonder zichzelf in de hoogte te steken...... Het was toch wel mooi zo voor je land te vechten...... Wat een leven!...... Te paard aan het hoofd van een afdeling ruiterij op de vijand in te stormen...... Waaiende veren, vliegende vaandels, slaande trom, flikkerende zwaarden, vuur en kruitdamp overal, het geweld van de veldslag...... iets anders dan op een atelier proberen met verf fluweel na te bootsen......
„Dat zou mij wel lijken!" riep hij eensklaps geestdriftig, vervoerd door de gedachte aan het avontuur.
„Wel," antwoordde de kapitein, „de Prins kan jonge kerels met een stevige arm en een welgesnoten kop in overvloed gebruiken...... Goede plaatsen genoeg...... Ik ben ook als gewoon ruiterman begonnen."
Moeder Marrigje was krijtwit geworden. Ook vader verbleekte. „Gerbrandt," riep hij. „Jou dolkop! ben je van zinnen?"
Hij keek naar haar bestorven gezicht en in schrik verstarde ogen.
„Komt niets van in," zei Adriaan Cornelisz. bars. „D'r zijn huurlingen genoeg te krijgen."
„Met huurlingen hebben we ons niet vrijgevochten, neef!" viel de kapitein met donker gezicht in.
„Dat weet ik," antwoordde Adriaan rustig, „'t was ook niet op jou bedoeld. En je weet, dat ik me niet aan 't gevaar onttrokken heb, toen dat nodig was...... ik heb in Amsterdam m'n deel gedaan...... Maar de tijden zijn veranderd. Laat Gerbrandt waar ie is...... Een goed man kan zijn land dienen ook zonder zwaard in de vuist......"
„Dat wil ik niet tegengesproken hebben," zei de soldaat gul en hief het glas Rijnse wijn naar zijn neef op: „A vous!"
„Dat wacht ik van harte!" gaf Adriaan lachend bescheid.
En het gesprek ging voort, als was er niets gebeurd. Toen Gerbrandt zijn moeder goedenacht kuste, voelde hij haar wang koud

aan zijn lippen en haar schouders beefden onder zijn handen. Ze was danig van streek. Berouwvol fluisterde hij haar in 't oor:
„Wees maar niet bang, moeder, ik ga niet van je weg."
Ze streelde zijn wang.
„Bedwing dan je wild gezicht wat, jongen......"
Getroffen keek hij haar aan.
„Ja, moeder."
Onder het naar bed gaan dacht hij aan de uitdrukking: bedwing je wild gezicht...... Moeder kon onverwachts zoiets zeggen, dat je nooit van een ander hoorde...... Bedwing je wild gezicht...... Wat een vreemd en mooi woord...... Hij zou het onthouden......

6

Het werd een vroege en harde winter.
Prince Mauring sloeg op Allerheiligen onverwacht het beleg voor 's Hertogenbosch. Alles was er vol van. Dat was goed. De stad met zijn garnizoen onder de roerige Grobbendonck was een voortdurende bron van onrust. Hadden ze nog niet pas geleden geprobeerd met behulp van een Franse verrader Geertruidenberg te verrassen? Het complot was ontdekt, de valse Fransoos terechtgesteld. Maar het veiligste was die haard van onrust en verraad uit te trappen. De prins wist, waar hij moest toeslaan!...... Doch hij had geen geluk, de vorst viel onverwacht in en met zodanige felheid, dat tientallen soldaten doodvroren in de loopgraven. De zevenentwintigste november hief Maurits het beleg op, begrijpend dat hij door een ramp bedreigd werd, als hij koppig doorzette. Het leger betrok zijn winterkwartieren, de spanning week, het land sneeuwde onder, de barre winter vertraagde en verstilde alle leven.
Voor Gerbrandt was het een goede tijd.
Hij had bij Badens kennis gemaakt met Karel van Mander, een gezien schilder en dichter, kunstenaar en geleerde tegelijk. Gerbrandt had zich dadelijk aangetrokken gevoeld door de welluidende stem en het milde wezen van Van Mander, die hem aan de Heer van Vredesteijn deed denken, maar zonder diens onbewuste aristocratische hoogheid, die alle echte vertrouwelijkheid uitsloot, hoe vriendelijk en tegemoetkomend de oude heer ook was.
Badens prees hem, behalve als een goed vriend en beminnelijk, opgewekt mens, als een voornaam kunstenaar. Van Mander woonde in Haarlem en in het laatst van november nam Badens Gerbrandt op de schaats mee naar deze stad. Onderweg vertelde hij hem een en ander uit het veelbewogen leven van deze merkwaardige man. Hij was in het Vlaamse dorp Meulebeke geboren en had als kind al opvallende bewijzen van zijn schilder- en dichttalenten gegeven. Als jonge man had hij gereisd en gewerkt in Italië, Zwitserland en Oostenrijk. Teruggekeerd in Vlaanderen hadden hij en zijn familie veel te lijden gehad van de plunder- en moordbeweging der Malcontenten. Karel had er ternauwernood het leven afgebracht, want hij stond al in zijn hemd met de strop om zijn hals om aan een boom te worden opgeknoopt, toen hij gered werd

door een Italiaans ruiter, die hij in Rome gekend had en voor wie hij vriendelijk en goed geweest was. Hij had het verder nog hard genoeg gehad, was herhaaldelijk tot op het hemd uitgekleed, maar zijn levenslust had er niet onder geleden en door alle kommer en gebrek heen had hij het hoofd omhoog gehouden. Nu stond hij in hoog aanzien, had leerlingen en opdrachten genoeg en geen nood meer. Onder tegenslag en voorspoed was hij zichzelf gebleven, wat het beste bewijs is voor een vast karakter, een waardevolle menselijkheid.
In Haarlem werden ze met grote gulheid binnengehaald. Van Mander was zo blij alsof hij dierbare familieleden na lange afwezigheid terugvond. Er werd een degelijk en smakelijk middagmaal opgedragen en daarna gingen de mannen naar het atelier, waar een goed vuur brandde. Zij vonden er een leerling, die ijverig stond te schilderen en even ijverig van een stuk koek hapte, dat op een knipmes gestoken bij hem lag, een jongen, die iets ouder mocht zijn dan Gerbrandt. Van Mander lei een hand op zijn schouder en zei:
„Dit is mijn leerling Frans Hals...... de grootste schelm van Haarlem...... de verschrikkelijkste zot en onberekenbaarste kwidam, de wanhoop van mijn leven......"
„Welbedankt, meester," zei de knaap en maakte een koddige kleine buiging.
„Er is maar één ongeluk," zuchtte Van Mander, „de schavuit moet schilderend geboren zijn...... Hij knoeit natuurlijk beestachtig, maar ik heb nog nooit iemand gezien, die zo origineel knoeit als deze onverbeterlijke dwaas. Hij luistert naar niets, hij heeft nergens eerbied voor, hij wil geen raad aanvaarden, niet naar de geldende tradities leren, hij is een wild veulen in ieder opzicht, maar hij schildert op zijn gekke manier beter dan al mijn leerlingen bij elkaar...... 't spijt me, dat ik het zeggen moet...... Frans, hou op met je geklodder en laat deze jonge vriend maar eens het een en ander zien, hij heet Gerbrandt Brederode, een leerling van Badens, en luistert naar de raad van oudere mensen."
„Jammer," grinnikte Frans.
De mannen gingen bij de haard zitten praten.
Frans stak Gerbrandt op het mes de koek toe.
„Happen?"
Gerbrandt nam een flinke hap, de ander propte de rest in zijn

mond en al kauwend keken zij elkaar lachend aan. Frans nam hem bij de arm en trok hem mee naar een tafel bij het raam. Uit een kast haalde hij een grote leren portefeuille, sloeg die open en zei:
„De lievelingen van meester Van Mander...... Maak er geen vlekje op, want hij vermoordt je, zeg er geen scheef woord van, want hij slaat je dood, laat je mond open zakken en je ogen uitpuilen van bewondering en je kunt zijn laatste stuiver van hem losmaken."
Maar Gerbrandt behoefde zich niet in te spannen om mooi te vinden wat hij zag, en na een paar minuten bladeren was ook de snaaksheid van Frans Hals verdwenen en had plaats gemaakt voor diepe aandacht. Het was een verzameling kopergravuren en houtsneden van oude en jongere meesters, Lucas van Leiden, Albrecht Dürer, Hans Holbein, veel bladen van Goltzius, die een persoonlijke vriend van Van Mander geweest was...... De hoofden dicht bijeen zaten de jongens over de platen gebogen, praatten er zacht over, verwonderden zich over de geweldige knapheid van deze plaatsnijders, de wonderlijke voorstellingen, het verbazingwekkende uitdrukkingsvermogen, de zekerheid van hand, waarmee het graafijzer door koper, staal of hout gedreven werd...... het leek onbegrijpelijk voor wie wist, hoe moeilijk het al was te tekenen met houtskool, krijt of potlood.
„Wat een tekenaar!" riep Gerbrandt. „Ik wou, dat ik 't ook zo kon!"
„Ik vind tekenen vervelend," zei Frans: „Ik doe 't haast nooit."
„Niet tekenen?......... En vindt meester Van Mander dat goed?"
„Nee, daarom doe ik 't ook af en toe."
„Maar wat doe je dan?"
„Schilderen. Ineens schilderen. Dan komt de tekening er vanzelf in."
„Da's vreemd...... Dat zou ik nooit mogen van Meester Badens."
„Ik mag 't ook niet, maar ik doe 't toch."
„Wordt ie dan niet kwaad?"
„Jawel, maar daar trekken we ons geen van beiden iets van aan......"
Gerbrandt keek hem vragend aan.
„Nee," lachte Frans. „Hij vindt toch altijd mooi wat ik maak.

Dus als ie uitgeraasd is, lachen we allebei en dan gaan we weer verder."
Gerbrandt lachte mee. Hij vond het maar een rare verhouding. Nieuwsgierig liep hij naar de ezel, waar Frans Hals had staan werken. Het was een grote kop van een grimmig kijkende boer met een paars aangezwollen komkommerneus en een paar zwemmende varkensoogjes. Het was heel los geschilderd met brede vegen. Gerbrandt moest lachen om de kwade uitdrukking van de botte tronie, maar hij vond het ruw en slordig gedaan.
„Zeker pas opgezet?" vroeg hij onzeker.
„Bijna klaar," lachte Frans.
De ander keek naar de penselen, die uit het duimgat van het palet staken.
„Wij mogen voor een kop zulke brede penselen niet gebruiken."
„Wij ook niet. Maar ik kan niet met andere werken."
„Ja maar," begon Gerbrandt.
Frans gaf hem een stoot met zijn elleboog en lachte vrolijk.
„Hou maar op!...... Ik weet alle maren van jouw en mijn meester, maar ik kàn het niet anders, man...... Als 't zo niet gaat, leer ik 't nooit, en dan heb ik er geen zin in ook......"
Gerbrandt vond hem onbegrijpelijk eigenzinnig en brutaal. Hij keek weer naar de boer en schrok bijna van de giftige blik uit de toegeknepen oogjes. Dat was toch wel duivels goed getroffen. Ook het verweerde van de wangen en het verbrande rood op de jukbeenderen kwam hem plotseling ongemeen levend voor. Maar de wilde penseelstreken, die je zo brutaal naast elkaar zag staan, bleven hem hinderen.
„Ga d'r een beetje verder af," ried Frans.
Nu leek het waarlijk beter, de kleurvegen liepen dooreen, het was niet meer zo onsamenhangend en onaf...... Maar dat was de schijn, door de afstand...... Het was toch niet goed, zo kon het niet goed zijn...... Frans trok zich van zijn bedenkelijke gezicht niet veel aan. Hij bleef maar lachen.
„Ik heb er nou eenmaal plezier in om het zo te doen," zei hij. Als 't niet goed is, in godsnaam...... maar ìk vind 't wel goed...... En als niemand vindt, dat 't goed is, dan word ik maar bierbrouwersknecht en ik knoei 's avonds voor mijn eigen plezier."
Het klonk verwonderlijk resoluut.
„Hoe oud ben je?"

„Zeventien."
„Een jaar ouder dan ik."
En hij dacht erbij: „Hij doet 't slordig en gek, maar hij kan schilderen...... Hij zou het op de manier van Badens en Van Mander ook kunnen......"
Er hing een Bathseba van Badens aan de tegenoverliggende wand. Gerbrandt liep er op toe en bewonderde de gave, preciese schilderwijze, de zwierige tekening, de heldere toon. Frans was hem gevolgd.
„Vind je dit nou niet mooi?" vroeg Gerbrandt hem.
„Jawel," antwoordde de ander, strak kijkend naar het doekje. „Wel mooi... Reusachtig knap...... Mooi is 't......"
„Waarom wil je 't dan zo niet doen?"
„Van Eijck en Memlinc en Matsijs vinden zij ook mooi," zei Frans, „en toch doen ze 't anders, nietwaar?"
„Wat bedoel je daarmee?"
„Niks jongen!...... Alleen, dat ik ook schilderen wil zoals ik het mooi vind...... Ik heb ook helemaal geen verstand van schilderen...... Daar moet je voor bij Meester van Mander zijn...... Weet je, dat ie een boek schrijft over de schilders en hun leven en werk? Van de Van Eijcks af, man, tot nou toe...... Als ie oud genoeg wordt, komen jij en ik er ook nog in, let op. Gerbrandt Brederode, die nog beter Italiaans kon schilderen dan zijn meester Badens, en Frans Hals, die z'n leven lang een knoeier bleef, omdat hij niet naar goeie raad wou luisteren...... jammer van die man, want hij had een gelukkige aanleg...... Ja, dat heeft de meester meer dan eens gezegd, heus waar!"
Hij lachte onbekommerd en trok hem mee naar een paar schilderijen van Goltzius en Van Mander zelf......
Op de terugweg vroeg Gerbrandt of Badens die kop van de jonge Hals gezien had en wat hij er van dacht. De meester haalde de schouders op.
„Een wild veulen," zei hij misprijzend. „Ik heb al meer wat van hem gezien. Een sloddervos, die niet in het gareel wil. Ik begrijp niet, dat Van Mander hem houdt. Maar ja, die is veel te goed en ziet overal nog iets verdienstelijks in...... Hij beweert, dat die jongen iets geniaals heeft, alleen wat discipline moet leren...... Nou ja...... Geniaal...... een groot woord, waar een hoop onzin en kwakzalverij mee goed gepraat wordt...... Wees jij maar niet

geniaal, leer je vak en werk hard, en je zult 't verder brengen dan Frans Hals...... Zogenaamde genieën plegen op stro te sterven......"
Gerbrandt nam zich voor, die gulden woorden niet in de wind te slaan. Toch moest hij telkens met iets als afgunst aan die vrolijke en vrijmoedige Frans denken. Hij stelde zich voor, dat het heerlijk moest zijn je zo onafhankelijk en los van je meesters te voelen en je niets aan te trekken van al hun wijsheid. Het leek hem benijdenswaardig, hoewel ook bedenkelijk, want je wist nooit waar je belandde op die manier. En schilderen kon Frans, al gooide hij er kwaadwillig met de muts naar...... Hij zag nog die vinnige varkensoogjes, de verweerde wangen, dat stenige rood op het jukbeen...... je kon er je zo het heldere bloed onder verbeelden......
De zon ging onder. De hemel stond in gouden vuur, dat verdofte tot roestrood met purperen gloed op de weinige wolken. Zij moesten er een schepje opdoen om op tijd thuis te zijn......
Het was een heerlijke dag geweest......

7

Steven van Vredesteijn luisterde belangstellend naar Gerbrandts verhaal over zijn bezoek bij Van Mander en zijn kennismaking met de jonge Frans Hals. Hij glimlachte om het verslag van hun gesprek en vroeg hem tot in bizonderheden uit over de tronie van de oude boer en de manier, waarop die geschilderd was.
„Kan je me niet eens meenemen?" vroeg hij. „Ik ben dol op gravures, het lijkt me een prachtige en kostbare collectie, naar wat je me ervan vertelt. En 't werk van die dolle leerling zou ik ook graag eens zien. 't Is in ieder geval een originele knaap."
„Van Mander zegt, dat ie iets geniaals heeft."
„Hij schijnt er eigenwijs genoeg voor."
„Meester Badens zei, dat 't woord geniaal vaak een dekmantel is voor onzin en kwakzalverij en dat genieën op stro plegen te sterven."
„Dan hoeft hij niet bang te zijn voor zo'n armoedig stefbed," zei Steven met een onaangename lach.
Gerbrandt keek hem onderzoekend in het gezicht.
„Jij kunt Meester Badens niet uitstaan."
„Nee, dat kan ik niet."
„Waarom niet?"
„Hij lijkt me te veel op een kikvors."
„Op een kikvors?" vroeg Gerbrandt verbluft.
„Zo glad, en zo kil en zo kaal...... en net zo interessant in z'n conversatie......"
Gerbrandt begon te lachen.
„Ik kan wel zien, dat je 'm niet kent," riep hij. „Hij is juist helemaal anders, warm, geestdriftig, en hij kan wat een goede en mooie dingen zeggen. Dat zou je tegenvallen!"
„Ik ken alleen z'n werk en ik heb hem een paar keer ontmoet bij jou thuis."
„Wat valt er op zijn werk aan te merken?"
„Niets...... dat is 't em juist...... Volmaakt...... glad, en net zo leeg...... Die man zal een voorspoedige loopbaan hebben onder de Amsterdamse parvenu's, die zich met kunst bemoeien, omdat het zo deftig staat. Maar over honderd jaar zal niemand meer weten, dat er een meester Francisco Badens bestaan heeft......

Tenzij jij een genie blijkt...... dan blijft hij bekend als jouw leermeester......"
Het ergerde Gerbrandt geducht, dat er zo over zijn meester gesproken werd, maar Steven had zeker weer zo'n dwarse, hooghartige bui. Daarom lachte hij maar eens en zei:
„Dan heeft ie weinig kans op onsterfelijkheid, want waarom zou ik een genie zijn?"
„Waarom jij niet en Frans Hals wel?"
„Je zeurt!" riep Gerbrandt en toen lachte Steven op zijn beminnelijke, jongensachtige manier en zij waren weer verzoend.
Gerbrandt schreef een brief naar Van Mander. Zij werden gul uitgenodigd. Steven stal onmiddellijk het hart van de meester en zijn vrouw. Hals bekeek hem wat achterdochtig in zijn eenvoudige, maar kostbare kleren en was aanvankelijk terughoudend op het onbeleefde af. Ook hij echter kon de charme van de innemende jonker niet weerstaan en was na een uur met hem op de vertrouwelijkste voet. Steven was trouwens alleen gekomen om hem te veroveren en er waren weinig mensen, die hem konden weerstaan, als hij het op hen voorzien had. Tot zijn verbazing bemerkte hij, dat de zelfbewuste en eigenzinnige jonge schilder toch niet zo veel zelfvertrouwen had als hij meende. Hij spotte een beetje met zichzelf en er was een onmiskenbare toon van verbittering in zijn gepraat over zijn zonderling geknoei en zijn tegenzin in tekenen; hij leek het zelf een beetje onnatuurlijk te vinden en zijn geklad van weinig betekenis; hij bekende, hoe hij soms dacht, dat de anderen het beter wisten en konden en dat hij maar moest proberen in hun lijn te komen. Steven glimlachte en zei:
„Dat doe je toch niet, en ik zou het je ook niet aanraden......"
Verrast keek Hals hem aan.
„Vind jij het dan goed?"
„Beter."
„Beter?...... Werkelijk?"
„Heel apart en persoonlijk. Als je gaat proberen te schilderen zoals de anderen, zul je gauw vooraan staan onder hen. Maar dat zou je ondergang zijn. Je moet apart blijven staan. Je kunt iets, dat zij niet kunnen en nooit zullen leren. Je moet je zelfvertrouwen niet verliezen...... Ga maar dwars tegen alles in, dan komt het wel goed......"
Frans keek hem aan met glanzende ogen. Dankbaar vroeg hij:

„Meen je dat?"
„Natuurlijk, waarom zou ik het anders zeggen?"
„Ze denken, geloof ik, dat ik een beetje gek ben."
„Een echt kunstenaar moet een beetje gek zijn."
Hals lachte.
„Ik geloof, dat jij ook een beetje gek bent."
„Ik hou tenminste van dingen, die buiten het gewone, het algemeen erkend verstandige, uitgaan...... Ik wil graag de kop van de boer van je hebben."
„Ik zal hem voor je het atelier uitsmokkelen...... 't Mag eigenlijk niet van de meester, zie je."
„Ik heb niet meer dan vijf ducaten...... Is dat genoeg?"
Verbaasd keek Frans hem aan. Begerigheid lichtte in zijn ogen op, trots ook. Vijf ducaten was een geweldig bedrag voor hem...... Toen verstrakte zijn gezicht, dan glimlachte hij en zei vastbesloten:
„Nee...... ik wil geen geld van je hebben...... Je bent de eerste, die zo over m'n werk gesproken heeft...... Je krijgt 'em van me...... Goed?"
„Je bènt een beetje gek," antwoordde Steven. „Dank je. Kom 'em zelf es brengen......"
„Best......"
Later zaten ze bij het vuur en Steven vroeg Van Mander naar zijn boek over de schilders. De meester ging er graag op in. Hij was een smakelijk en vlot verteller en riep voor de aandachtig luisterende jongens de ene figuur na de andere op, met anecdotische bizonderheden en fijn onderscheidende ontleding van hun werk. Frans Hals zat er met schitterende ogen bij en bracht hem door vragen op bepaalde dingen, die hem het meest amuseerden. Van Gillis Mostaert, die een laatste oordeel geschilderd had, waarop hij zichzelf en een vriend van hem had afgebeeld, gezellig triktrak spelend, in de hel; hij had ook een fraaie klucht uitgehaald met een Spanjaard in Antwerpen, die een Madonna bij hem besteld had en deze niet betalen wou, hoewel hij er toch telkens naar kwam kijken; op een dag vond hij de Madonna geheel veranderd, half naakt en wulps lonkend als een meisje van plezier; de Spanjaard liep naar de Markgraaf om zich over deze heiligschennis te beklagen en kwam na enige tijd met deze terug; maar Mostaert, die de verandering met lijmverf had aangebracht, had het

stuk inmiddels weer afgewassen, gedroogd en in zijn oorspronkelijke staat op de ezel gezet; de Spanjaard stond met beschaamde kaken en Gillis deed toen over hèm een boekje open tegen de Markgraaf en werd glorieus in het gelijk gesteld; nu drie jaar geleden was hij gestorven; in een plechtig beschreven testament liet hij zijn kinderen de gehele wereld als erfenis na: daar was overvloed van rijkdom in te vinden voor wie de handen uit de mouwen wist te steken, zij moesten ze nu zelf maar zien te veroveren...... een laatste wil vol olijke wijsheid, zoals de hele Gillis Mostaert was. Dan waren er kostelijke verhalen over Jannijn van Mabuse, een groot schilder, maar volleerde deugniet en doordraaier. Toen hij in dienst stond van de Markies van Veere, kwam daar bezoek van Keizer Karel V, en alle leden van de hofhouding kregen een lap kostbaar wit damast om zich een kleed van te maken. Jannijn verkwanselde zijn damast en vierde danig feest van het geld. Op de dag van de intocht droeg hij een costuum van wit papier, dat hij zelf met damastbloemen beschilderd had; de keizer vond, dat Mabuse het fraaiste damast droeg en zo werd hij aangewezen om de hoge gast aan tafel te bedienen; bij die gelegenheid betastte de keizer het wondermooie damast en kwam tot de ontdekking, dat het papier was; de oplossing van het raadsel amuseerde Karel zodanig, dat hij zich tranen lachte. En Mabuse werd nog beloond voor zijn schelmstuk. Overigens een voortreffelijk schilder, die het eens bestaan had, een onthoofding van Johannes te schilderen in wit en zwart, maar zo dun in de verf en fijn gedaan, dat het doek kon worden opgevouwen en verkreukeld zonder het schilderij te beschadigen.

De dag vloog om. Op de terugweg sprak Gerbrandt vol enthousiasme over alles, wat zij gehoord en gezien hadden. Hij was opgewonden en geheel in de ban van een grote blijdschap: dat hij onder zulke mensen als Meester van Mander mocht leven, deel kreeg aan de rijkdom van hun kennis en geest, van hen mocht leren. Steven was eveneens onder de bekoring van Van Manders levendige en wijze persoonlijkheid, maar sprak met nog veel meer vuur over de jonge Frans Hals, van wie hij grote dingen verwachtte, als hij doorging zoals hij begonnen was. Gerbrandt begreep zijn geestdrift niet, meende dat Frans beter zou doen met te luisteren naar de raad van volleerde meesters en te schilderen zoals zij deden. Maar Steven hield vol, dat Frans een grote toekomst had

en alle elementen om een meester te worden, waarvoor de anderen, die hem nu voortdurend betuttelden, hun hoed zouden mogen afnemen. Hij beweert ook, dat Van Mander daar heel goed oog voor had, al probeerde hij hem te remmen en een beetje binnen de perken te houden. Had Gerbrandt niet opgemerkt, wat een plezier de meester had in zijn weerbarstige leerling?...... Hij kon hem zitten aankijken of het zijn eigen zoon was en als hij brutale dingen over schilderen zei, glimlachte Van Mander, sprak hem tegen, zoals het behoorde, maar werd nooit echt kwaad of verontwaardigd en moedigde hem zodoende meer aan dan hij hem afschrikte......
Gerbrandt verwonderde zich over de grote aandacht van Steven voor Frans en de driftige voorkeur, waarmede hij over hem sprak. Er stak een angeltje van jaloezie om de grote aandacht van zijn vriend voor deze vreemde jongen......
Binnen de Haarlemmerpoort stond Steven plotseling stil.
„Wacht even," zei hij.
Hij liep naar de overzijde, waar hij een goed geklede vrouw aansprak, die hem lachend de hand toestak. Zij praatten samen. Het was een kleine, jonge vrouw, donker van uiterlijk, met een fris, blozend gezichtje en witte tanden, die schitterden tussen haar rode lippen, als zij lachte, wat zij bijna voortdurend deed. Het gesprek duurde niet lang. Zij knikte en toen Steven buigend zijn muts afnam, gaf ze hem een tikje met haar handschoen op zijn wang. Hij kende haar blijkbaar heel goed.
„Wie was dat?" vroeg hij toen Steven bij hem terugkwam.
„Ken je haar niet?...... Ze woont dicht bij jullie, in de Warmoesstraat. Joffer Fijtsma, een jonge weduwe. Ze heeft een winkel van fijne herengoederen, „In de Zijdeworm"."
Gerbrandt herinnerde zich de winkel. Je kon er van alles kopen, zijden kousen, passementen, rozetten met of zonder linten voor aan de hozen, hoeden, pluimen, kanten kragen, blinkende knopen, geborduurde gordels en bandeliers...... een dure zaak. Er hingen altijd wel een paar fatterige leeglopers om.
„Ze is niet in de rouw," zei hij.
„Nee," lachte Steven, „de rouwtijd is zeker om, of ze vindt, dat rouwkleren haar niet staan...... Er wordt ook verteld, dat er nooit een Sinjeur Fijtsma bestaan heeft...... of dat hij nòg bestaat, maar Kuilenburg een rustiger woonplaats vond."
„Een bankroetier?"

„Of erger."
„Stakker van een vrouw."
„O, wat dat betreft, ze houdt zich kranig, hoor," vertelde Steven meesmuilend. „Bovendien, 't kunnen best allemaal fabeltjes zijn...... Ik weet ook niets met zekerheid."
„Hoe ken je haar eigenlijk?"
„Ik koop er wel eens wat."
„O...... had je haar iets te bestellen?"
„Ja...... iets dat me net inviel......"
Plotseling proestte hij het uit. Ongeduldig voer Gerbrandt uit:
„Wat grinnik je nou, idioot?"
„Ik mag je zo vervloekt graag lijden, Garbrande Breêro!" riep Steven en sloeg hem stevig op de schouder. „Je naam moest Joseph zijn...... Ik moet hier rechtsaf...... Buon giorno!"
Gerbrandt keek hem na, hoe hij in de schemering verdween. Een slanke gestalte, een hoofd langer dan hij, de mantel zwierig geplooid om de schouders, een kwieke veer in de muts gespietst. Op en top een jonker. Zijn vriend Steven. Zijn vriend en vertrouwde, waar hij nooit uit wijs werd. Dubbend liep hij voort. Een vreemde vent was Steven. Soms een baldadige kwajongen, vrolijk als een vink, het hart op de tong; soms een veel oudere man vol vreemde, glimlachende wijsheid, die over honderd dingen verbluffend zeker kon oordelen en hem het gevoel gaf een onwetende schooljongen te zijn, een andermaal een volkomen onbegrijpelijk wezen, gesloten, vol achterbaksheid en ondoorgrondelijke geheimen met iets kwijnends, dat je korzelig maakte en helemaal niet bij hem hoorde...... Wat was dat nou weer met die zogenaamde weduwe?...... En waarom moest hij Joseph heten?... Hij moest toch zien uit te vinden wat daar achter stak...... Misschien kon zijn vader hem meer omtrent de vrouw vertellen...... Adriaan Cornelisz. kende alle neringdoenden van haver tot gort...... Maar hij vroeg zijn vader niets: een heimelijk instinct waarschuwde hem, dat het beter was deze er buiten te houden.
Van nu af lette hij op haar.
Hij zag haar in de winkel, vrolijk babbelend met klanten, opgedirkte modepoppen, koopmanszoons, wier kleren nooit mooi of kostbaar genoeg konden zijn. Eens liet zij een deftige oude heer uit, die als een gek voor haar boog en zijn hoed afzwaaide als een saletjonker in de comedie; zij boog gracieus terug en toen hij zich

omkeerde en als een haan zo parmantig wegstapte, hield zij de hand voor de mond, stikkend van het lachen; toevallig keek ze Gerbrandt even aan, haar ogen schitterden van pret, zij knikte tegen hem, draaide zich om en liep hard, met wapperende rokken de winkel in. Waarom had ze tegen hem geknikt? Ze kende hem toch niet?...... Of zou ze hem onthouden hebben van die ontmoeting met Steven?...... Een weduwe?...... Ze zag er helemaal niet als een weduwe uit...... Ze leek eerder een jong meisje...... Maar een kittig ding was het...... Ze hield die ouwe vent gewoon voor de gek...... Hij moest er om lachen en iets als een kleine vertedering bewoog in hem...... Ze was zo klein en kwikzilverig...... Eens liep zij in de Nes vlak achter hem met een andere dame. Ze lachte zo helder en haar pratende stem klonk zo zilverachtig en vrolijk, dat hij omkeek, recht in haar gezicht, dat omsloten werd door een donker bonten mutsje. Hij kreeg een kleur, toen hij haar herkende en ging opzij om haar te laten passeren, bracht onwillekeurig de hand aan de muts. Lachend knikte zij naar zijn blozend gezicht en ging voorbij. Even verder draaide zij het hoofd om en hij dacht, dat hij nog nooit zulke schitterende ogen gezien had......

Zijn gedachten begonnen zich op vreemde wijze met haar bezig te houden.

Ze was wel iets heel moois. Net een kostbaar kleinood. Zo iets sierlijks en vrolijks. Je moest glimlachen als je haar zag of enkel maar aan haar dacht...... Hij moest veel aan haar denken. Meer dan goed voor hem was. Hij werd er onrustig van en kribbig in huis. Zijn moeder keek hem onrustig aan. De jongen had zo lang ernstig en opgewekt gewerkt...... Nu werd hij weer zo ongedurig... Kwamen er weer moeilijke dagen?...... 't Was misschien de leeftijd...... Hij groeide zo...... Een donker dons kwam op zijn bovenlip en naast zijn oren...... Zijn schouders werden breed, hij had al een mannenstem...... De Heer weet, waar zo'n jongen van droomt...... wat er allemaal omgaat in zo'n krampachtig gesloten hart...... Misschien zat er een meisje achter...... En dat kon ze hem toch niet vragen...... Ach, als de kinderen groot werden...... Waarom bleven ze niet klein en onzelfstandig?......

Toen was plotseling de winkel van Joffer Fijtsma enige dagen gesloten, en daarna was er een ander in, een oudere vrouw met een zorgelijk gezicht en Gerbrandt kreeg de vrolijke kleine weduwe

niet meer te zien, ook op straat niet. Hij begreep er niets van en durfde ook niet te informeren waar zij gebleven was. Steven, die hij ernaar had kunnen vragen, was naar zijn oom in Gelderland en zou een maand wegblijven......

Hij had een paar treurige dagen. Dan verzette hij zich tegen dat dwaze verdriet om een vrouw, die hij verder niet kende en wou haar vergeten. Het ging niet zo glad als hij gedacht had, maar de pijn verloor de scherpte van de eerste schok en zou wel uitslijten......

8

Toen, in de eerste dagen van april kwam zij plotseling bij Badens op het atelier in gezelschap van de deftige oude heer, waarvan zij zo spottend aan de deur afscheid genomen had. Het was de Sinjeur Caspar de Loecker en Gerbrandt wist, dat zijn meester een portret moest schilderen van diens nichtje. Dat nichtje was de weduwe Joffer Fijtsma uit de „de Zijdeworm"...... Hoe kon dat?...... Niemand buiten Gerbrandt scheen zich daarover te verbazen. Allen behandelden haar met de eerbied, die het nichtje van zo'n rijk man toekwam. Zij droeg kostbare kleren van zijde en fluweel, een Italiaanse hoed met wuivende witte pluimen en fonkelde van de juwelen. Maar haar gezicht was hetzelfde gebleven, fris en blozend, met schitterende grijze ogen en een lachende mond met verblindend witte, kleine tanden, het vrolijkste, tintelendste wezen, dat iemand zich kon voorstellen.
Zij moest geschilderd worden als Flora in een slepend, los, wit gewaad, dat de borst ver ontbloot liet, een been tot ver boven de knie; bloemen in de los om de naakte schouders krullende zwarte haren, bloemen in de schoot, bloemen stromend uit de geopende handen.
Badens had in een kamer naast het grote atelier een podium opgeslagen, waarop een lage leunstoel stond met een fraai gedrapeerde lap groen brocaat er over. Daar zou Joffer Fijtsma in bevallige, half liggende houding op plaats nemen en op het schilderij zou de stoel een bemoste rots worden waaruit een bron schoot, die het uitgestoken voetje met springende druppels oversprenkelde, de achtergrond zou een zondoorschenen bos zijn en in de verre doorkijk moest een Venustempeltje blinken als symbool van de galante bedoelingen des heren Caspar de Loecker tegenover zijn aardige nichtje. Tijdens het schilderen mocht niemand de kamer betreden, uitgezonderd Gerbrandt, die de meester met allerlei kleine handreikingen moest assisteren. De jaloerse opdrachtgever zat terzijde in een leunstoel en bekeek het ganse geval met uitpuilende kikkerogen, de mondhoeken nors neergetrokken, hoorbaar snuivend door zijn grote neusgaten, waaruit bosjes gele, stijve haren naar buiten groeiden.
Gerbrandt had nog nooit iemand gezien, die zo hatelijk lelijk en zo monsterachtig belachelijk was als deze schatrijke koopman

Caspar de Loecker, die bekend stond als een roekeloos, gevaarlijk en onmeedogend ondernemer van alle denkbare zaken, waaronder „de vrije nering" — het uitrusten van kaperschepen, die met of zonder vrijbrieven zeeroverij pleegden — de voornaamste en winstgevendste was. Hij was gezwollen van geld en hoogmoed en bekeek de wereld met de rustig impertinente ogen van een eigenaar. Rond zijn naam weefden zich verhalen van fabelachtige voorspoed, koelzinnige wreedheid, daverende, maar steeds met gereed goud gestopte schandalen. Onverzadelijkheid scheen de hoofdtrek van zijn karakter te zijn, hij was onmatig in alles, in zakenenergie, in eten en drinken en in de liefde. Nu was hij boven de zestig en zijn twee zoons wachtten ongeduldig op de onvermijdelijke hartverlamming, die hen bevrijden zou van de harde despoot onder wiens dwingelandij en norse plaagzucht zij nauwelijks konden ademhalen.

Hij was veel te jeugdig gekleed in helbruine rok met schuimige Spaanse pijpkraag, waar zijn rood-en-paarse kop op lag als een monsterlijke, overrijpe vrucht op een kunstig bewerkte schotel. Over zijn schouder hing een zware gouden keten met een grote medaille, een onderscheiding, eens van de Staten ontvangen voor bewezen diensten, die hem ook overigens geen windeieren gelegd hadden. Zijn machtig gewelfde buik spande onder een rijk versierde, brede gordel van Oosterse zijde, de fluwelen broek had paarse rozetten, met een juwelen gesp gesloten, naast hem op de grond lag zijn kostbare bruin vilten hoed met brede, aan een zijde opgetoomde rand en een zwaar golvende groene struisveer, die met een vonkenschietende speld was bevestigd. Zijn grove handen met de behaarde bovenste kootjes der vingers rustten op de fraai geciseleerde en onmatig grote gouden knop van een ebbenhouten stok. Hij droeg verscheidene ringen, die oogverblindend flonkerden. Onder de zware, als vermoeid neerhangende leden keken de bolle bruine ogen vermoeid en wantrouwig rond met een ietwat slaperige blik, waardoor niemand bedrogen kon worden, die enige kennis had van het menselijk gelaat. Baard en hoofdhaar waren te donker om niet geverfd te zijn. De dikke onderlip stak onder de sierlijk gekrulde knevel naar voren en voltooide de indruk van een door wilde hartstochten gedreven Silenus, die tot zijn laatste ademtocht onverzadelijk zou blijven, heerszuchtig, inhalig, wreed en gewetenloos.

Gerbrandt moest aldoor naar hem kijken en als zijn ogen toevallig de luie en onverschillige blik van die des heren de Loecker ontmoetten, voelde hij een rilling over zijn lijf lopen, alsof hij de kille huid van een slang beroerd had. Hij wist niet goed welk gevoel deze vreemdsoortige man het sterkst in hem wakker riep: vrees, afkeer, lachlust of haat. Dat hij hem haatte stond vast. Waarom?...... Om heel zijn wezen en omdat hij naar de kleine Joffer Fijtsma keek als een hond naar een smakelijk kluifje, dat hij gaat kraken. Hij moest ook om hem lachen, omdat hij oud was en zich kleedde en aanstelde als een fleurige vrijer. Maar hij was bang voor hem onder de onverklaarbare gewaarwording, dat deze man hem, zodra hij het in de zin kreeg, rustig vermoorden zou en onbewogen over zijn lijk zou stappen en naar zijn zaken terugkeren. Hij walgde van afkeer, omdat hij daar zat als een gezwollen padde, lui, giftig en vol broeiende gedachten van onheil...... Op de eerste zitting had hij nauwelijks oog voor de bekoorlijke Flora, hoe verleidelijk zij er ook uitzag. Al zijn onrustige aandacht was voor de vreemd fascinerende afstotelijkheid van haar begeleider......

Toen hij thuis van de ontmoeting met de Loecker vertelde, klakte zijn vader met de tong en zei vol ontzag:

„Een geweldig man, jongen!...... Zie dat je zijn gunst wint...... Een ware steunpilaar van de staat, de kerk en de kunst...... Zulke mannen maken het land groot...... een ontzaglijke energie, een diep inzicht, een snelle hand om toe te grijpen...... en ware burgerzin...... Een groot man, waar ieder een voorbeeld aan nemen mag......"

„D'r gaan anders nogal rare verhalen over hem," viel Hillegond vrij snibbig in. „Schandalige dingen worden van 'em verteld."

Adriaan Cornelisz. keek haar bestraffend aan.

„Het zijn de slechtste vruchten niet, waaraan de wespen knagen," citeerde hij. „Kletspraat van afgunstigen, gekef van straathondjes tegen een reus...... Bovendien...... zulke mannen mag je niet meten met de gewone maat...... grote deugden, grote feilen...... best mogelijk...... Sinjeur de Loecker heeft meer millioenen dan jij op je vingers kunt aftellen......"

„Als dat zijn grootste deugd is," zei Pieter met een sneer.

„Verdien ze eerst en smaal dan, Pieter," snauwde Adriaan, kwaad omdat zijn kinderen hem tegenspraken.

„Nou," riep Stijntje met haar hoge kinderstem, „ik heb 'em gezien en ik vin 't een nare, vieze papzak."
Vader keek haar verbouwereerd aan en begon toen te lachen.
„Eigenwijs nest!...... Mag jij zo over grote mensen praten?.. ... Waar heb je hem gezien?"
„Op de Dam...... Trijntje Hendriksz. heeft 'em me gewezen. Hij liep gearmd met een kleine joffer...... Die was lief, maar hij was een echte engerd...... En alle mensen keken naar hem...... Een kaasdrager zei, dat ie zeker weer een nieuwe bijzit had...... Wat is dat, een bijzit, vader? Trijntje wist het ook niet......"
Moeder schudde het hoofd. Hillegond keek op haar bord. Pieter grinnikte ingehouden en Gerbrandt had moeite met een taai stukje vlees, dat hij niet door kon snijden. Adriaan Cornelisz. werd rood van inspanning om zijn lachen te bedwingen, nam een grote slok bier, veegde zorgvuldig het schuim van zijn snor en antwoordde toen:
„Een bijzit?...... Dat is een bediende, die bij hem moet zitten op zijn kantoor om hem te helpen bij het rekenen, begrijp je?"
„O," snoof Stijntje. „Puh! dat malle Trijntje zei, dat ze geloofde, dat 't iets heel ergs was!......"
„In ieder geval," besloot vader met onredelijke strengheid, „moet je niet luisteren naar de ruwe praat van allerlei straatvolk en die zeker niet napapegaaien."
Verbaasd keek Stijntje hem aan en wou zich verdedigen, maar Adriaan zei kortaf:
„Dooreten. Kleine meisjes moeten aan tafel haar waffel houden."
Met welk paedagogisch argument het debat gesloten was. Er biggelde een traantje langs Stijntjes neus. Gerbrandt gaf haar onder tafel een bemoedigend stootje en zij keek hem dankbaar aan. Toen zag hij, dat ze op Joffer Fijtsma leek......
Spoedig was er veel te veel Joffer Fijtsma in zijn gedachten. Er was zelfs bijna niets anders. Het was niet helemaal zijn schuld. Het was allemaal de schuld van het portret, dat meester Badens schilderde en waarop hij Joffer Fijtsma langzaam geboren zag worden met al haar schoonheid en verwonderlijke volmaaktheden, die hij veel scherper en doordringender waarnam, nu hij ze geleidelijk op het doek zag ontstaan en naar de bloeiende volkomenheid groeien. Had iemand ter wereld ooit zo'n blanke, als matte zijde glanzende huid gehad?...... Zulke ronde schouders, uitdagend en

kinderlijk tegelijk? Zulke schitterende ogen vol uitdrukking, zo'n zoet en welgevormd mondje, zo'n slanke en malse hals?...... Meester Francisco overtrof zichzelf...... De gelijkenis was zo sprekend tot in elk detail, dat het Gerbrandt scheuten van jaloerse pijn gaf, als hij Badens' zachte penselen zag aaien over al die vervoerende bekoorlijkheden...... het kon hem bijna beschamen, als hij er lang naar stond te kijken en de gewaarwording onweerstaanbaar werd, dat die borsteltjes over een levend wezen streken...... Sinjeur de Loecker scheen trouwens een gelijksoortig onbehagen te ondervinden, want hij werd vaak onrustig en er kon een somber vuur gaan gloeien in de troebele ogen, die traag en laatdunkend, zonder werkelijke belangstelling gekeken hadden in het begin.

Maar het was niet alleen het schilderij. Ook het model begon steeds meer en heviger op zijn verbeelding te werken. Ze had niet laten merken, dat ze hem van aanzien kende, maar bij de tweede zitting had ze hem eenzelfde knipoogje gegeven als toen in de deur van de winkel en tegen hem gelachen als toen ze op straat naar hem omkeek. Zij was hem vast niet vergeten en gaf hem dat op deze heimelijke wijze te kennen. Het schiep een soort verholen verstandhouding tussen haar en hem, die des te opwindender werd, omdat niemand er enig vermoeden van had...... Hij was er overigens zelf niet zeker van, dat deze verstandhouding werkelijk bestond, maar stelde het zich gaarne voor. Hij keek er haar ook op aan en meende aldoor bevestiging te vinden in een plotselinge, sterke blik, een olijk lachje, een warme, hartelijke toon...... Dat hoefde alles nog niets te betekenen, want ze was vriendelijk tegen iedereen, ze had ondeugende lachjes en woordjes ook voor anderen, als een speels en onbevangen meisje zonder bedoelingen. Maar het kwam Gerbrandt toch voor, dat zij hem de voorkeur gaf boven anderen......

Hij verbeeldde het zich misschien, omdat hij het zo graag wou...... Hij wou het graag, o, met elke nieuwe dag wou hij het liever. Hij werd rustelozer onder de spanning van de verwarrende gevoelens, die hij met alle geweld wou onderdrukken, omdat zij nutteloos en uitzichtloos waren, en een hoon voor Joffer Fijtsma. Men mocht dan van haar vertellen, dat zij De Loeckers bijzit was en niet zijn nichtje — hij geloofde dat niet. Hoe of wat hun verhouding was, wist hij niet, maar dat zij in zonde leefde met die afzichtelijke ouwe tiran wou hij eenvoudig niet aannemen...... Ze was lucht-

hartig, vrolijk, spotziek, plagerig, maar niet slecht, niet gemeen...... uitgesloten...... Zo ze al een weduwe was, ze leefde argeloos als een gelukkig kind, dat van alles een spelletje maakt zonder kwaad te menen. Tegen de praatjes van iedereen in hield hij haar in zijn gedachten hoog. Hij begreep ook, dat zij te ver van hem af en boven hem verheven was, om aan haar maar te mogen denken met een gelijksoortige tederheid als aan Lijsje, die hij gekust en tegen zich aangedrukt had...... al dreef juist alles in hem tot deze gedachten......

Tot het redeloos verlangen alle weerstand brak en hem overleverde aan krankzinnig makende voorstellingen, die hem vervolgden tot in de zwoele slaap. De uren in het atelier werden een marteling, die bijna niet te verdragen was. Zijn ogen wilden hem niet meer gehoorzamen, zogen zich vast aan haar stralend gezicht, haar lachende mond, haar ronde schouders en armen. Het schilderij interesseerde hem niet meer, hij zag alleen haar. Niets anders dan haar. Het was een helse kwelling, waaronder hij het wel uit had willen schreeuwen. Zijn verlangen spande zo hevig, dat hij zich met alle macht moest beheersen om niet op haar toe te vliegen, voor haar neer te vallen, haar knieën te omhelzen en haar te vragen...... Wat?...... Om net zo van hem te houden als hij van haar?...... Om hem te kussen zoals hij het haar wou doen?...... Zijn brandende blik ontmoette de hare. Zij scheen even te schrikken. Een licht rood vloog over haar wangen en voorhoofd...... Snel wendde hij de ogen zijwaarts...... Als van ver hoorde hij haar praten en lachen tegen Badens...... klingelende klokjes in een parelmoeren avond...... Toen hij weer naar haar keek, vloog haar schitterende blik recht zijn ogen in, hij had er op kunnen zweren, dat zij hem bemoedigend toeknikte met een lachje van heimelijke verbondenheid...... In dolle opwinding liep hij naar het grote atelier, waar hij blindelings in een kast begon te morrelen alsof hij iets kwam zoeken. Zijn wangen brandden en zijn ogen voelden of zij uit hun kassen wilden springen. Hij had zich natuurlijk vergist. Alles was verbeelding geweest of argeloos toeval zonder betekenis... Hij was nogal iemand om zo onderscheiden te worden!...... En toch...... hij zou erop kunnen zweren...... en nooit zou hij er zeker van kunnen zijn...... nooit zou hij het haar kunnen vragen...... noch aan iemand anders...... Het was om gek te worden...... Nu stond hij bij de werkbank en speelde met een hamer,

die hij werktuigelijk van de ene hand in de andere liet glijden. Vaag hoorde hij de spottende stem van Stalpart:
„En hoe gaat 't met ons aller lieveling?"
Gerbrandt keerde zich met een ruk om, de hand krampachtig gesloten om de steel van de hamer.
„Wil je die hamer naar je kop hebben?"
De lach stokte Stalpart in de keel, toen hij het van woede witte gezicht van de jongen zag met de dolle ogen, en onwillekeurig dook hij weg achter zijn ezel.
Gerbrandt lachte minachtend, gooide de hamer op de werkbank en liep terug naar Badens. Hij durfde zijn ogen niet meer naar haar opheffen en keek strak naar het schilderij...... Daar zag hij dezelfde schitterende blik, hetzelfde bemoedigende, dartele lachje...... alleen het knikje ontbrak...... Illusie!...... Het was haar pose voor het portret...... meer niet...... Gek, die hij was!...... Waarom sloeg dat hart nou zo stormachtig?...... Waarom brandden er tranen achter zijn oogleden?...... Wat was dat allemaal?...... Waarom deed hij zich al die beroering aan?...... Was hij bezeten?...... En toch had ze tegen hem geknikt...... Hij was er zeker van...... Toch was er een heimelijke verstandhouding, waarvan niemand wist dan zij tweeën...... Of — wist hij het toch maar alleen...... dwaas, die hij was?

9

Op een dag in het laatst van april vertelde Sinjeur De Loecker plotseling, dat de zittingen onderbroken moesten worden, daar hij voor een of twee weken naar Den Haag moest om enkele zaken te regelen en zijn nichtje meenam.
Badens betuigde zijn spijt: het ging juist zo goed, nog een dag of wat en 't was gereed.
„Smeer d'r intussen het bos maar op," gromde De Loecker. „Ik heb er m'n buik vol van...... Poeh?...... wat een beweging......"
„U hòeft er niet bij te zijn, als het u verveelt, Sinjeur De Loecker," antwoordde Badens gepiqueerd.
De oude koopman keek hem aan met een blik, die hem even koud maakte en zei:
„Dat zou jullie passen, maar mij niet, Badens."
Hij lachte erbij met een gemoedelijkheid, die hem nog vreeswekkender maakte. De schilder boog zwijgend.
Gerbrandt sliep die nacht slecht en had de grootste moeite de tranen te bedwingen, die telkens uit zijn ogen wilden springen. Weg was ze...... In hoeveel tijd zou hij haar niet zien? Misschien nooit meer...... Ze konden op reis verongelukken...... Die weerwolf van een De Loecker kon haar ergens anders wegstoppen...... Ze had hem bij het afscheid vriendelijk aangekeken, hem een hand gegeven en hard in de zijne geknepen. Haar lippen hadden bewogen, alsof ze iets prevelde, dat hij niet had verstaan...... Hij kon de druk van haar hand nog voelen...... Maar hoe kwam hij de tijd door tot haar terugkomst?...... De tijd leek een donkere tunnel met in de verte een onzeker flakkerend lichtje...... de mogelijkheid van een weerzien......
Toen hij twee dagen later 's middags het atelier van Badens verliet, werd hij aangesproken door een kittig dienstmeisje met een geplooide kornet en een wit voorschoot.
„Gerbrandt Adriaansz. uit Brederode?"
„Ja. Wat is er?"
„Een boodschap van mijn joffer, het nichtje van Sinjeur de Loecker."
Het bloed sloeg in zware golven naar zijn hoofd. Het meisje glimlachte, maar sloeg de ogen neer om ziin blos niet te zien: hij

was een aardige, groene jongen en zij wou het hem niet moeilijk maken.
„Zij heeft een ring laten liggen op het kozijn van het raam in de kleedkamer. Of je haar die vanavond even terug wilt brengen. Weet je waar ze woont?"
„Op de Nieuwezijdsburgwal."
„In het huis De Kaper."
Ik zal 't wel vinden."
Hij rende terug naar het atelier en vond de kostbare ring in een hoekje van het kozijn achter een plooi van het gordijn...... alsof ie er met opzet weggestopt was...... Nu eerst dacht hij, dat ze op reis was...... Zijn gekke vreugde viel met een smak aan stukken...... Hij zou de ring afgeven aan een meid of een knecht, die het huis bewaarden, en dat was al zijn weelde...... Hij bekeek de ring. Wat een dun vingertje!...... Hij rook er aan...... Verbeeldde hij het zich of hing er nog een flauwe geur aan als ook uitstroomde van haar kleren?...... Ach, allemaal onzin...... als het haar betrof verbeeldde hij zich altijd wat...... die ring rook helemaal niet...... en dan nòg!...... Korzelig stak hij de ring in zijn zak.
Thuis heerste een gedrukte stemming. Er werd gesproken over geruchten van een kwade ziekte en sterfgevallen in de stad. Gerbrandt zat over zijn eigen gedachten te broeden. De woorden gleden aan zijn bewustzijn voorbij. Na de boterham greep hij zijn muts en zei, dat hij naar Hendrik Avercamp ging. Buiten verwonderde hij zich erover, waarom hij onwaarheid gesproken had, hij was immers over een half uur weer thuis......
De avond viel over de stad. Tegen de nog lichte hemel stond de brokkelige lijn van de kopgevels sterk afgetekend. Achter sommige vensters begon het zachte kaarslicht te glanzen. In de zoele lenteavond troepten op de Dam hier en daar wat mensen bijeen. Maar er klonk nergens geluid van een lach of opgewekt gepraat. Er werd op gedempte toon onderdrukt gesproken, maar er was opwinding in de bleke gezichten en sommige ogen stonden schril in grote schrik. Gerbrandt merkte het wel op en verwonderde zich vagelijk, maar zijn innerlijke ontreddering was te groot om er verder aandacht aan te schenken: wat gingen hem de opwinding of de noden van anderen aan?...... Hij had genoeg te stellen met zijn eigen verdriet......
Het huis De Kaper had een hoog bordes met een fraai gesmeed

hekwerk en een brede deur, sierlijk gebeeldhouwd. De bronzen klopper stelde een leeuwenklauw voor, die een bol tussen de tengels klemde. Op zijn eerste klop ging de deur open en hetzelfde meisje van die middag stond glimlachend voor hem.
„Hier is de ring van de joffer," zei Gerbrandt, haar een klein pakje toereikend.
Maar het meisje stak de hand niet uit om het aan te nemen. Zij ging een weinig opzij en antwoordde beleefd:
„De joffer heeft bevolen, dat ik u zelf bij haar zou brengen......"
„De joffer?...... Is de joffer dan niet op reis gegaan?"
„De joffer had koorts en is thuisgebleven. Wilt u mij maar volgen?"
Met een zachte slag viel de deur dicht. Het meisje liep vlug de marmeren gang door voor hem uit. Struikelend over zijn eigen voeten volgde hij haar in de grootste verbazing en verwarring. De dwaze gedachte hield hem bezig: waarom heb ik mijn zondagse fluwelen wambuis niet aangedaan!...... Een stormachtige vreugde vocht in zijn hart met een onbeschrijfelijke angst. Hoe zou hij haar aanspreken? Zou ze erg ziek zijn? Hij zou zich verschrikkelijk belachelijk maken. Hoe moest je zo'n voorname dame naderen? En als ze in bed lag?...... Het zweet brak hem uit......
Maar ze lag niet in bed. Ze zat in een hoge zetel bij de haard, waarin een klein houtvuur brandde. Ze stond op om hem tegemoet te gaan. Ze droeg een witfluwelen kleed, dat lang achter haar aansleepte en om de smalle taille bijeengehouden werd door een ceintuur van goudleer, met een juwelen gesp gesloten. Het meisje had de deur achter hem gesloten. Sprakeloos bleef hij staan en keek naar haar met wijd gesperde ogen. Zo stralend en mooi had hij haar nog nooit gezien...... Aarzelend lei hij de ring in de naar hem uitgestoken hand. Zij lachte. Dat was haar bedoeling niet. Zij greep hem bij de hand en trok hem mee naar de haard, waar een lage leunstoel tegenover de hare stond en drukte hem daar lachend in neer.
„Welbedankt, dat je mijn ring teruggebracht hebt, Gerbrandt Adriaansz."
Ze ging tegenover hem zitten, een voet in een scharlakenrood muiltje met zwart bont afgezet op een gesneden bankje.
„Is u...... is u ziek?" vroeg hij haperend.
„Vreselijk ziek...... Zie je dat niet aan me?"

Hij keek haar strak aan. Haar ogen schitterden, haar wangen bloosden, haar mond lachte.
„N-nee," antwoordde hij hulpeloos.
Zij leunde verder in haar stoel naar voren.
„Kijk me dan eens goed aan!"
Hoe kon hij haar nog beter aankijken?...... Hij at haar met zijn ogen op......
„Zie je 't nog niet?"
„Ik...... ik zie niets...... Wat scheelt u dan?"
Zij begon parelend te lachen, liet zich uit haar stoel op de knieën glijden, pakte zijn hoofd tussen haar warme handjes en riep:
„Ik ben ziek van verlangen...... naar jou...... Dom schaap!...... moet een vrouw je zoiets zeggen? Schaam je je niet?"
Zij sloeg de armen om zijn hals en kuste hem op de mond met zoveel geweld, dat hij alle bezinning verloor, de armen om haar heen sloeg en haar naar hem omhoog trok. Ze kreunde van behagen in zijn woest knellende greep.
Een stroom van hartstocht sloeg in hem op. Een wildheid, die hij nooit gekend had. Zijn bedwongen zinnen verbraken alle boeien. Het opvliegende bloed verblindde zijn ogen. Hij trilde over heel zijn lijf, kuste en kuste haar, gulzig, verslindend. Haar scherpe tandjes boorden zich in zijn lip, hij proefde het wellende bloed, pijn werd tot lust en heftiger knelde hij het zacht welige lijf tegen zich aan, tot zij naar adem snakte en machteloos tegen zijn borst lag. Van dichtbij keek hij in haar lachend, rood geworden gezicht, de bedwelmende ogen, de half open mond, de vochtige lippen, waar een rood kringetje vlekte van zijn bloed. Het witte kleed was van boven opengesprongen, hij zag haar kleine witte borsten en stak er in een dolle duizel van begeerte zijn hand naar uit. Ze gleed achterover in zijn arm en gaf zich met gesloten ogen, de tandjes in de onderlip begraven, aan zijn zoekende handen prijs......
Toen hij twee uur later op de stille gracht stond in de schemering van vaag maanlicht achter wolken, haalde hij diep adem, trok zich de muts van het hoofd en liet de koele nachtwind langs zijn gloeiende slapen spelen. De zware Spaanse wijn, die zij hem geschonken had, roesde in zijn hersens. Hij was dodelijk vermoeid en op vreemdsoortige uitgelaten wijze en in nooit gekende volmaaktheid tevreden. Een hoge trots zwol in zijn hart...... Hij was een man......

zij had het gezegd, een sterke man en nu wist hij in volle omvang, wat dat betekende. Hij wist nu ook wat een vrouw was en voor een man zijn kon...... Hij wist nu alles van het leven...... In de bedrukte halfschemering was een licht opgeslagen en alles was hem helder geworden...... Nora heette ze, Noortje...... Lieve God, wat was het heerlijk een man te zijn en een vrouw lief te hebben en door een vrouw bemind te worden...... Nu was het een feest te leven...... Hoe het geluk over hem gevallen was!...... Ach, hij had in kinderachtig gedweep wel eens gedacht, dat hij wist wat het geluk was...... Nu wist hij het pas...... Het was een vuur waarin je verging van zaligheid...... een hemel, die opensloeg en waarin je opzweefde...... een diepe afgrond van heerlijkheid, waarin je duizelend verzonk...... Nu...... nu zou hij het kunnen zeggen in gedichten...... nu kregen de woorden veerkracht, gloed en muziek...... nu zouden ze vloeien naar zijn wil...... Want nu eindelijk wist hij, was een man, een compleet mens...... Hij was een zondagskind, voor het geluk geboren...... Hij dacht, dat hij lelijk was, onaantrekkelijk, een afstotend iemand voor vrouwen...... De mooiste vrouw had hem gezegd, dat ze van hem hield tot krankzinnigheid toe dol op hem was, dat hij een mooie jongen was, gebouwd als een Herkuul en dat hij alle vrouwen kon overwinnen...... Bah! deze ene was hem genoeg...... Hij zou naar haar terug gaan...... ze zou helemaal van hem worden, hij zou haar weghalen bij de weerwolf, die haar trouwen wou...... stel je voor: een oom, die met zijn nichtje trouwde...... Nee, wat weerga! hij zou met haar trouwen!...... Hij zou leren schilderen zoals Badens, het zou nu snel met hem omhoog gaan, en opdrachten krijgen en grote prijzen maken en haar met weelde overstelpen...... onder de weelde begraven...... niets was te mooi of te kostbaar om aan haar kleine voetjes te leggen......

Haastig liep hij voort, de brug over, de steeg door langs het stadhuis. Dan struikelde hij en moest een sprong maken om op de been te blijven. Wat duivel was dat?...... Een dronken vent, dwars over de straat?...... Hij stiet het slappe lichaam aan met de voet: „Hola, maat, sta op...... je ligt nog niet in je bed!"

Geen geluid, geen beweging......

God!...... Een dode?...... Een, die neergestoken was en leegbloedde?

Verderop zwaaide een lantaren en klonk gekletter van wapens......

De wacht......
„Hola!...... Hierheen!...... Er is iets gebeurd!"
Haastige stappen, donkere gestalten naderden...... Hij riep nog eens...... Nu kwamen zij recht op hem toe...... De man met de lantaren boog zich over de donkere gestalte. Een ander knielde er bij neer, keerde het hoofd naar de lantaren. In het rosse licht staarden de gebroken ogen in verkillende schrik omhoog...... Het gelaat was blauw opgelopen en afschuwelijk verwrongen van pijn en angst...... De mannen sprongen achteruit, het visioen van dat vertrokken, blauwe gezicht vervaagde in het donker...... De man met de lantaren zei met bevende stem:
„God zij ons genadig...... de plaag!......"
Gerbrandt voelde zich verkillen tot op het gebeente. Met een onderdrukte kreet sprong hij weg uit de nabijheid van het lijk en rende, naar adem snakkend, de Dam over, naar huis......

De plaag had Amsterdam besprongen.
De zwarte ziekte......
De vreselijke pest.
Het gerucht sloop al dagen door de stad. Ieder had ervan gehoord, niemand wilde het zeker weten. Er werd over gefluisterd met aarzelende, verschonende woorden: wie durfde de gevreesde naam uitspreken? Een onbekende ziekte. De chirurgijns onderzochten, wisten nog niet wat het was...... Er waren zoveel doden, dan zoveel en nu al zoveel. Schrikbarende getallen gingen fezelend van mond tot mond, groeiden op hun snelle rondgang tot duizelingwekkende hoogte. Iemand kreeg het ineens, viel neer, kromde zich in pijnen en krampen, was na uren al dood, soms na minuten, als door de bliksem geveld...... zijn lijk werd zwart...... Wat kon het zijn?...... Wat kon het anders zijn dan...... Stil!...... spreek het woord niet uit, dat erger verschrikt dan de gruwelijkste vloek!... .. Roep het noodlot niet aan!...... Zeg het niet......
Het was de schrikkelijke plaag.
De zwarte ziekte.
De pest.
Het viel niet meer te ontkennen...... De plaag had Amsterdam besprongen.
Een rijkbeladen schip had het meegebracht uit het geheimzinnige Oosten, een onzichtbare, lugubere passagier...... een gluipende verwoester, een zwarte worger, die geen genade kende, die oud en jong, arm en rijk, magistraat en bedelaar het leven afwrong. Eerst had hij het schip ontvolkt. Nu was hij aan wal gesprongen, sloop op onhoorbare voeten door de stad, onzichtbaar, blies de mensen zijn dodelijke adem in het gezicht, waarde rond langs grachten, pleinen en stegen, glipte de huizen binnen, dwars door muren, gesloten deuren en luiken, vergiftigde de lucht, en waar hij langs gegleden kwam, verschrompelde het leven als een wassen pop voor het vuur. De pestilentie, de plaag, waarvoor niemand veilig was, die geen nog zo voornaam huis ontzag, geen nog zo schamele stulp versmaadde...... Niemand kon hem ontlopen...... Gods toorn woog op het onstuimig levende Amsterdam.
Gerbrandt was lijkbleek thuis komen binnenstormen, de haren klevend over het natbezwete voorhoofd, de ogen verwijd in stuip-

achtige schrik, sidderend over al zijn leden. Moeder had geschreeuwd van ontsteltenis en hem gauw een glas water gebracht, zijn tanden rikketikten tegen de rand. Dan, met haperende woorden, had hij verteld hoe hij onverwachts de pest in het wreed misvormde gezicht gekeken had...... Sprakeloos staarden zij elkaar aan...... De gruwel viel niet meer te ontkennen...... van nu af moest men er rekening mee houden, dat men ieder ogenblik door de onzichtbaar rondsluipende vijand geveld kon worden, die erger was dan brand en oorlog en door geen wallen, geschut of wapengeweld te keren......

Gerbrandt lag te beven in zijn bed. Af en toe trokken convulsieve schokken aan zijn verkilde ledematen. Hij kon niet warm worden, de slaap ontvluchtte zijn brandende ogen, zijn hart lag als een blok ijs in zijn borst, hij moest de kaken vast opeenbijten om het klappertanden te voorkomen. Koud van angst was hij...... Misschien had de ziekte hem al aangeraakt en zouden ze hem morgen dood in zijn bed vinden, blauw gezwollen en krom verkrampt......

Hij was zeventien jaar en had juist het grote geheim, de grote schoonheid, de verlammende lust van het leven ontdekt in de armen van een aangebeden vrouw. Trillend van kracht en trots was hij bij haar weggegaan en het gevoel, dat hij bergen kon verzetten en dat niets hem zou kunnen weerstaan, had vleugels gegeven aan zijn verbeelding...... Toen was de pest hem tegemoet getreden en had zijn overstromende kracht gebroken als een riethalm, zijn bruisende vreugde verijsd onder zijn stille, stinkende adem, hem vernederd tot een bevend, van doodsangst jammerend diertje......

In zijn overspannen liefdesdroom was niets tot hem doorgedrongen van de rond hem groeiende vrees voor de plaag, en op het hoogtepunt van zijn geluk stond hij plotseling voor de gruwelijke werkelijkheid......

De pest was hem tegemoet getreden?......

Sidderend stonden zijn gedachten stil voor de vraag.

Zijn geweten formuleerde het anders, verschrikkelijker nog......

God was hem tegemoet getreden...... De pest was niet anders dan een walmende fakkel in Zijn hand......

God...... de alziende, almachtige, wraakgierige......

God, die hij beledigd had door de afzichtelijkste aller zonden......

Wat had hij gedaan?...... Waartoe had hij zich laten vervoeren

door zijn verliefd gemoed en opgezweepte zinnen?...... Hij had gehoereerd met een vreemde vrouw...... het was niet te ontkennen...... het was niet goed te praten met vloeiende dichtregels...... hij moest de waarheid onder het oog zien, de gevolgen overwegen en aanvaarden...... Gehoereerd met een vreemde vrouw...... Een vreemde vrouw is een groot gevaar, en een hoer is een diepe put...... Zo stond het geschreven in de toornige taal van de Bijbel, die het woord Gods is...... Hij had toegegeven aan de bekoringen des vleses en zich de verdoemenis op de hals gehaald...... God had hem dadelijk na de zonde van aangezicht tot aangezicht met de pest gesteld...... Wat was de zin hiervan?...... Er viel niet aan te twijfelen: straf of laatste waarschuwing...... God, laat het een waarschuwing zijn...... een waarschuwing, geen straf...... geen onherroepelijk oordeel...... Uw knecht bekent zijn zonde en berouwt haar uit een oprecht hart...... Geen straf...... geen dood...... nu nog niet, o Heer, ik zal het kwaad ontvlieden, luisteren naar Uw stem en niet meer zondigen...... geen dood, God ik ben nog zo jong, spaar mij voor de plaag en de pijnen der hel...... Hij bad, lang en dringend, de tranen stroomden hem uit de ogen, heilige voornemens doorlichtten zijn donker en benauwd hart...... zoetjes aan kwam de verlichting, een klein vertrouwen kiemde in zijn ziel...... God was toch ook barmhartig en bereid een verloren schaap naar de stal terug te brengen...... Had hij niet gezondigd in onervarenheid, jeugdige onbezonnenheid, onbegrip?...... Het zou niet meer gebeuren, hij zwoer de zonde af, hij wou die vrouw niet meer zien, hij bekende, dat zij het verderf was en vroeg vergiffenis, en of hij mocht blijven leven, en als het Gods wil was, dat hij nu al stierf, of hij dan mocht worden aangenomen in Zijn genade...... Zo oprecht en diep was zijn nederig berouw, dat hij zich berustigd voelde...... hij mòcht hopen op genade als hij zich overgaf in Gods hand......Moegekweld sliep hij in en werd wakker, gezond en fris, met de gewaarwording, dat hem vergiffenis geschonken was...... Nu had hij niets anders te doen dan volharden bij zijn goede voornemens, en dat zou zo moeilijk niet zijn...... Hij was sterk in het bewustzijn te zijn schoongewassen van de smet der zonde en hij zou er wel voor zorgen zich niet opnieuw te bezoedelen......
Toen hij de deur uitkwam om naar het atelier te gaan, stond een stralende lentemorgen over de stad. Maar hij zag niets dan zorge-

lijke gezichten en ogen hol van angst. De schrik voor de plaag dempte het leven af tot een drukkende dofheid; vele vrouwen hielden een in azijn gedrenkt doekje voor neus en mond en liepen haastig voort als vluchtend voor een onzichtbare achtervolger...... de vrees in haar schrille ogen sprak van haar bewustheid, dat deze gruwelijke vijand toch niet te ontlopen viel......

In de Nes kwam plotseling Nora hem tegemoet gelopen, deftig en ingetogen gekleed. De meid liep achter haar met de boodschappenmand. Zij ging inkopen doen in de hallen. Aan haar was niets te zien van angst of gedruktheid. Onbekommerd kwam zij aangetippeld, de ogen stralend van levenslust en pleizier in de mooie ochtend. Zij lachte al uit de verte tegen hem en hij voelde nu, hoe het bloed naar zijn wangen vloog. Hij was bang, dat zij hem zou aanspreken, maar zij liep hem met een kort knikje voorbij. Toch zag hij duidelijk, dat haar lippen zich even spitsten als tot een kus en onhoorbaar zeiden: vanavond......

Zijn ziel schreeuwde neen, zijn zinnen riepen ja. Heel de dag duurde de strijd. Het ene uur overheerste de ziel en wist hij met rustige zekerheid, dat hij niet gaan zou, dat zijn vurige belofte aan God niet gebroken zou worden. Het volgende uur toverden de zinnen hem visioenen voor van Nora's onvergelijkelijke bekoring, haar hartstochtelijke omhelzing, haar glanzende naaktheid en hij wist niet wat te doen om aan de jagende drang te ontkomen...... Zou hij vallen en toch tot haar gaan?...... Neen!...... dat was ondenkbaar!...... Dood dreigde rondom, dood voor het lichaam, dood voor de ziel...... Misschien had hij vergiffenis gekregen, omdat hij gezondigd had zonder nadenken...... Maar nu wist hij, wat hij op het spel zette......

Toen hij bij haar binnenkwam, uitsluitend om haar te vertellen, waarom hij afstand van haar moest doen, droeg zij een helderrood fluwelen jakje met grijs bont afgeboord en wijde mouwen, die terugvielen van haar naar hem opreikende ronde armen. Al zijn berouw en tweestrijd waren vergeten. Hij lachte tegen haar lach, greep haar als een kind van de grond, droeg haar tegen zijn borst naar haar stoel en was over haar als een storm van kussen. Geluk bedwelmde hem tot vergetelheid. De tijd vervloog in een wilde roes. Hij ontwaakte eerst uit de diepte der bekoring toen zij, weer gekleed, op zijn knie zat bij de lage tafel, hem de beker wijn aan de lippen hield, waaruit zij pas gedronken had en met haar peuterige

vingertjes hem lekkere hapjes tussen de tanden schoof van de zilveren schaal, die voor hem stond. Schuldgevoel maakte zijn hart zwaar, zijn gezicht versomberde, de gloed in zijn ogen doofde. Verwonderd keek Nora hem aan. Vleiend lei ze haar hand tegen zijn wang en vroeg hem met grappige bezorgdheid:
„Waar peinst mijn sterke man zo bezwaarlijk over?"
Hij ging rechtop zitten, zodat ze snel beide armen om zijn hals moest slaan om niet van zijn knie te glijden.
„Nora...... weet je wel dat de pestilentie in de stad heerst."
„Niet over praten, Brandtje......"
„Dat helpt niet, Nora...... Gisteravond struikelde ik over een man, die dood op straat lag...... zijn ogen stonden wijd open en z'n hele gezicht was blauw......"
Even leek het, of ze van zijn schoot wou springen, maar dan klemde zij haar armen vaster om zijn hals en lei haar hoofdje tegen zijn schouder.
„Je bent zo lief, Brandtje......... zeg niet zulke akelige dingen......"
„Nora...... ik was zo verschrikkelijk bang......"
„Dat geeft niet, Brandtje...... als je de ziekte krijgen moet, krijg je 'm toch......"
Ontsteld keek hij neer langs haar gezicht. Ze hield de ogen gesloten. De schaduw van haar lange wimpers beefde op haar donzige rozige wang. Haar mond glimlachte...... Kende ze geen angst?......
„Nora...... ik heb erover nagedacht...... 't Is vreselijke zonde, wat wij doen...... het roept de wraak van God over ons af."
„Doet het, Brandtje?"
Sprakeloos keek hij op haar neer. Haar gezicht was niet veranderd. Het was rustig en glansde van geluk en tevredenheid.
„Hou je van me, Brandtje?"
„Ja.""
„Ik hou ook van jou...... echt en helemaal...... Dan is 't ook geen zonde......"
„Het is zonde."
„Het is liefde."
„Ongeoorloofde liefde."
Zij lachte zacht, zonder de ogen op te slaan.
„Domme kleine dominee...... er bestaat geen ongeoorloofde lief-

de...... Als God de mensen de pest stuurde, omdat ze van elkaar houen zoals wij, was de wereld allang leeg...... Weet dominee dat niet? "

Lasterlijke praat, die hem verschrikte en toch ook bekoorde......

Verwijtend, maar met een vertederde glimlach zei hij:

„Zo mag je niet praten."

Ze zag zijn glimlach en hield vol:

„God houdt van verliefde mensen..."

„Stil toch!"

Het werd hem bang om het hart bij dit lichtzinnig gepraat. Hij kon alleen niet boos op haar zijn. Ze was zeker ouder dan hij, maar ze leek hem nu jonger, een zorgeloos, van geen kwaad bewust meisje.

„Hoe oud ben je, Nora?"

„Dat vraagt men niet aan een dame."

Het klonk nuffig en komiek.

„Je bent nog maar een meisje en geen dame. Zeg het maar."

„Tien jaar jonger dan jij."

„En hoe oud ben ik dan?"

„Dertig!"

Ze schaterden het beiden uit. Nora probeerde het dons op zijn bovenlip tussen haar nageltjes te pakken.

„Zo'n ruige knevel...... 't lijkt wel een borstel......"

„Wees nou eens ernstig, Noortje."

„Ik wil niet ernstig zijn...... nog lang niet......"

„Ook niet als je aan de plaag denkt?"

Ging er een dofheid van angst door haar lachende ogen?...... Hij had zich zeker vergist, want zij antwoordde zorgeloos:

„Nee, Brandtje, dan juist niet. Ik heb nog nooit gehoord dat ernst een goed geneesmiddel is tegen de ziekte...... Jij?"

Zij lachte en streek met haar vingers over zijn voorhoofd.

„Weg met die rimpels daar!...... Die mogen pas over tien jaar een beetje komen."

Ze beet hem zachtjes in zijn oor.

„Au!"

„Brandtje?"

„Ja."

„Hoeveel hou je van je vrouwtje?"

Hij knelde haar vast in zijn armen. Zijn hart liep over.

„Zoveel, dat ik er krank van word."

„Ik zal je wel cureren......"
Hij kon er niet tegenop. Er ging zoveel bekoring van haar uit, een kinderlijke liefelijkheid en tegelijk omstrikte zij hem met al het raffinement van een zo laaiende hartstocht, dat hij er alles bij vergat en ook niet tot bezinning kwam als hij alleen was. Hij leefde naast de anderen, op een ander plan, in een andere wereld, een rode roes, gespannen als een veer, geheel en alleen vervuld van haar. Geen zondegevoel, geen schuldbesef kon hem in deze gloeiende dagen naderen. Hij had geen begrip van de nood en angst om hem heen, hij schreed over de wolken en het gewoel van de wereld beneden kon hem niet bereiken. Vier dagen en nachten duurde de roes. Vier dagen en nachten van bedwelmende heerlijkheid in het gevoel met goden te leven.
Toen hij de vijfde avond kwam, vond hij het huis met neergelaten gordijnen.
Op zijn kloppen kwam het meisje opendoen. Ze had een roodbekreten gezicht en een bundeltje kleren in de hand.
„Wat is er gebeurd?" vroeg Gerbrandt met witbestorven gezicht en trillende stem.
„De Joffer......... ze is dood......... de plaag heeft haar gehaald......"
Snikkend en in jagende angst sprong zij de treden van het bordes af en rende met haar bundeltje in de hand de gracht op, zonder de deur te sluiten.
Gerbrandt wankelde achteruit en moest zich aan de balustrade van het bordes vasthouden om niet door zijn knieën te zakken. Nora dood?...... De pest had haar gehaald?...... De zeepbel spatte uiteen...... Wat moest hij doen?...... Naar binnen gaan?...... Hij wou haar niet zien met schril verstijfde ogen en blauw gezicht...... 't Was zijn schuld ook...... God had toegeslagen en haar verpletterd...... Kwam nu de beurt aan hem?...... Met moeite dwong hij zich overeind, trok zachtjes de deur dicht en wankelde weg, gebogen als een grijsaard, onzeker op zijn bevende benen als een dronken man, ijskoud van ontzetting, half verlamd van schrik en moordende angst...... Dit was het oordeel...... Voor zulken als zij en hij was geen genade in der eeuwigheid...... Hij had het altijd geweten...... Hij had zich verloren gegeven aan de begoocheling en dit was het einde...... de dood...... de eeuwige dood......

Zijn moeder schreeuwde van schrik, toen hij binnenwankelde en op een stoel neerzakte met krankzinnig voor zich uitstarende, naar voren puilende ogen. Zijn lippen beefden, de armen hingen slap langs zijn lijf...... Met veel moeite werd hij naar zijn bed gebracht en door de buurt ging de schrikmare, dat bij de Bredero's de zwarte ziekte binnengeslopen was......

11

Maar Gerbrandt had de zwarte ziekte niet. Hij had koorts en prevelde onsamenhangende woorden, waar niemand uit wijs kon worden. Soms lag hij uren lang alsof hij dood was, dan schoot het leven in hem terug, hij gaf een schreeuw en worstelde om uit bed te komen, maar viel spoedig afgemat terug in de kussens, tranen liepen onder zijn oogleden uit en hij mompelde onbegrijpelijke wartaal, herkende niemand, viel in een onrustige sluimering en kreunde als in ondragelijke pijnen. De chirurgijn Meester Jan Smeerteborst trok een bedenkelijk gezicht en vreesde, zoal niet voor zijn leven, dan toch voor zijn verstand. Moeder Marrigje zat bedroefd naast zijn bed, gaf hem zijn medicijn, voerde hem lichte en versterkende kostjes, die hij zonder bewustzijn mechanisch doorslikte......Haar zorgenkind...... Moest dit het einde zijn?...... Zeventien jaren...... Wat was er toch gebeurd?...... Haar instinct zei haar, dat er iets gebeurd was, waaruit deze vreemde koorts moest zijn voortgekomen...... Ze deed haar best iets te verstaan van wat hij ijlende prevelde, maar slaagde er niet in...... Moest hij sterven of het verstand verliezen, haar lieveling, die ze met zoveel eindeloos geduld in zijn prilste jaren telkens weer voor de poorten van de dood had weggehaald?...... Uren zat zij te bidden, dat God deze bittere beker aan haar zou doen voorbijgaan...... Adriaan Cornelisz. sloop somber door het huis, kwam op zijn tenen de ziekenkamer in, lei zijn koele hand op Gerbrandts voorhoofd, voelde de droge gloed aan zijn huid en schudde het hoofd...... De arme jongen...... Hoe kwam hij aan die vreemde ziekte, waar de Meester naam noch raad voor wist?...... Met de rug van zijn hand veegde hij de onmannelijke tranen uit zijn ogen en ging naar beneden om in een kroes wijn troost te zoeken. Zou zijn glorie hem ontvallen juist nu hij tot ontwikkeling begon te komen?...... Alles ging zo goed en voorspoedig...... Hij had juist een nieuw huis gekocht, waar een heel aardig atelier voor de jongen in was...... die omstandigheid had eigenlijk zijn keuze bepaald...... Ach!...... als...... als het ergste gebeurde...... dan verkocht ie het ding weer aanstonds, al moest hij er de helft op verliezen!...... Een mens wist toch nooit waar hij aan toe was.

Maar het ergste gebeurde niet.

Na drie weken in zware koortsen geworsteld te hebben met waanzin en dood, kreeg het sterke, gezonde lichaam de overhand.
Op een zonnige morgen in de laatste helft van mei sloeg hij de ogen op, knipperde tegen het licht en keek met verbazing naar zijn moeder, die bij zijn bed zat. Met zwakke stem maar helder en verstaanbaar zei hij:
„Moeder...... wat is er?...... Ben ik ziek geweest?......"
Met een onderdrukte kreet van blijdschap pakte zij z'n hand, hield haar andere op zijn mond en fluisterde:
„Ja, maar nu moet je stil zijn...... niet praten!"
Hij glimlachte, kuste de palm van haar hand, zuchtte diep en strekte zich behagelijk tussen de lakens. Een leegte roesde in zijn hoofd, hij voelde zich moe als na lang en zwaar werken, maar hij had nergens pijn. Stil lag hij te kijken naar zijn witte vermagerde handen, die als vreemde diertjes voor hem op de blauwe deken lagen. Het was eigenlijk wel behagelijk om ziek te zijn en niets te doen en verzorgd te worden en zo maar soezend te liggen genezen. Ze kwamen allemaal bij hem en waren hartelijk en lief en bezorgd, Stijntje zoende maar telkens hard op zijn hand en huilde en lachte tegelijk. Hij hoorde vader beneden brommend zingen en vrolijk bulderen tegen de knechts, die lachend antwoordden. Hij at met smaak, wat hem werd voorgezet en vroeg telkens om meer. Meester Jan Smeerteborst wreef zich in de handen en verklaarde het altijd wel gezegd te hebben, dat hij de rekel er door zou halen en dat de laatste kruidenaftreksels precies geweest waren, wat hij nodig had. Maar nog geen week later kwam zijn dochter schreiend vertellen, dat haar vader niet komen kon: hij was zelf ziek geworden en leed schrikkelijk. 's Avonds was hij dood: de plaag......
Toen Gerbrandt het hoorde, verbleekte hij onrustbarend. Hij keek zijn moeder angstig aan en vroeg met schorre stem:
„Moeder...... heb ik ook de ziekte gehad?"
„Welnee, kind...... hoe kom je erbij...... Je had koortsen en die zijn voorbij......"
„Wat dag is het vandaag, moeder?"
„De vijfentwintigste mei, Gerbrandt...... een maand geleden werd je ziek......"
Een maand geleden...... Het verbaasde hem...... Hij dacht, dat het hoogstens een week kon zijn......
„En is de plaag nog niet over, moeder?"

„O nee, jongen...... 't wordt steeds erger."
Nadenkend staarde hij voor zich heen. Er was iets waar hij zich op bezinnen wou en dat altijd voor de greep van zijn gedachten wegweek.
Maar toen hij aansterkte, begon langzamerhand de herinnering zijn bewustzijn binnen te vloeien en vervulde hem met angst en schrik en onduldbaar verdriet. Nora, kleine Nora, door de pest weggeslagen temidden van haar zonnig, lachend gespeel met het leven. Zij wist zo zeker, dat God van verliefde mensen hield, en toch was zij opgeroepen om verantwoording af te leggen voor hun beider grote zonde...... Hij had een klap meegekregen, maar was gespaard gebleven voor het ergste...... Welk een les!...... Als hij beter werd, zou hij zich tot het uiterste inspannen om te leven naar Gods strenge wet en niet hervallen in het kwaad, waaruit zo schrikkelijk onheil was voortgekomen.
Arme Noortje...... Hij kon toch niet in boosheid aan haar denken...... O, zij had hem tot de zonde gebracht, dat was zeker, maar ze had het uit liefde voor hem gedaan...... en ook hij had haar lief gehad, dat voelde hij nog wel aan het brandend verdriet, dat zijn hart verschroeide, als hij aan haar dacht...... en wanneer dacht hij niet aan haar?......
De volledige genezing naderde. Hij werd met de dag sterker en mocht al enige uren per dag opzitten en in de kamer rondlopen. Vrienden kwamen hem bezoeken, Badens, die hartelijk blij was, dat zijn leerling spoedig weer terug zou komen, de anderen van het atelier, Arend Pieter Gijzen en zijn vader met verse eieren en een brok van de allerlekkerste kaas.
Zijn gedachten werden levendiger, heftiger, rumoerden rond het vreselijke gebeuren en voegden zich niet immer naar zijn berouwvolle stemming. Vaak kwamen zij in opstand tegen de wreedheid van het gericht over kleine Noortje en hem. Er gebeurden zoveel erger dingen rondom, getrouwde mensen, die hoereerden met de vrouwen van anderen of jonge meisjes verleidden en ze met een kind lieten zitten...... waarom werden die niet gestraft, maar leefden vrolijk voort en werden algemeen geacht en als steunpilaren van Staat en Kerk geprezen, zoals die Sinjeur De Loecker, waarvan iedereen wist wat een zwijn het was...... Later wist hij wel weer, dat deze gedachten hem niet pasten, dat hij niet mocht oordelen over Gods bestier en het ook niet kon, hij had berouw en vroeg

God vergeving, schold zichzelf voor een dwaas en opstandig element en besloot te berusten in de harde les, die toch rechtvaardig moest zijn geweest...... Schele Wiebert, de zwierbol, was ook als slachtoffer gevallen, gestraft voor zijn zedeloos leven......
Een paar dagen vóór hij voor 't eerst op straat mocht, kwam Steven van Vredesteyn hem bezoeken. Met een kreet van vreugde sprong hij hem tegemoet. Toen zag hij, dat zijn vriend rouwkleren droeg.
„Steven...... wat...... waarom ben je in de rouw?"
„Vader," antwoordde Steven zacht.
„God," mompelde Gerbrandt verslagen, „dat is erg...... ik...... ik wist er niets van."
De tranen sprongen hem uit de ogen.
„Ze hebben 't je niet verteld om je te sparen. Ik kreeg de tijding in Gelderland. Oom is met mij meegekomen...... er is natuurlijk veel te regelen, want de oude heer was niet al te precies op zijn zaken...... Hij was al een week begraven eer ik hier kon zijn......"
„Wat...... eh...... waaraan is hij gestorven?"
„De plaag......"
„Ook al......"
De plaag...... de plaag!...... Je hoorde niet anders meer...... Moest de hele stad dan uitsterven?...... Je werd er gek van!......
„En jij Gerbrandt, hoe gaat het jou?...... Ik hoorde pas in de stad, dat je erg ziek geweest was."
„Ik ben beter...... koortsen...... weet ik 't...... een maand lang... Maar 't is over...... Alleen......"
Hij stokte en keek naar de half openstaande deur.
„Wacht even...... Ik moet je wat vertellen......"
Hij sloot de deur en schoof er zacht de kleine grendel voor.
„Ga zitten, Steven...... Ik heb er zo naar verlangd om met je te kunnen praten...... Je hebt nu wel je eigen verdriet...... maar ik wou 't je zo graag vertellen, jij begrijpt alles altijd zo goed...... Ik...... ik kan er met niemand over spreken, maar met jou wel...... 't Blijft toch een geheim tussen jou en mij, nietwaar?"
Hij sprak gejaagd. Tranen maakten zijn stem onzeker. Zijn vingers frutselden zenuwachtig aan de knopen van zijn wambuis.
„Bedaar toch," zei Steven rustig. „Je maakt je helemaal overstuur...... Ga zitten en vertel wat er aan de hand is. Natuurlijk blijft het tussen ons."

Op gedempte toon vertelde Gerbrandt, wat er tussen de Joffer Fijtsma en hem gebeurd was en de fatale afloop van hun liefde. Aanvankelijk speelde er een ironisch glimlachje om Stevens smalle lippen, maar tegenover de dodelijke ernst van zijn vriend bedwong hij zich en luisterde ernstig. Hij onderbrak hem geen enkele maal en liet hem ook rustig doorspreken, toen Gerbrandt met dweepzieke ijver begon uit te leggen, hoe heel dit ontzettende gebeuren was terug te brengen tot een straf, hen door God opgelegd voor hun ongeoorloofd verkeer en in welke strijd en zielenood hij sindsdien leefde. Toen hij uitgesproken was, lei hij het hoofd op de armen en snikte het uit.
Steven zat naar hem te kijken en vroeg zich af of hij schreide om zijn zondig gedrag dan wel om het verlies van zijn dolle minnares. Hij vroeg zich ook af, hoe Gerbrandt zo naïef kwam om de dame in kwestie dermate te idealiseren. Er waren toch zelfs voor een onervaren schildersleerling aanwijzingen te over voor de werkelijke kwaliteit van deze overbekende Joffer Fijtsma. Maar hij begreep heel goed, dat hij beter deed deze onthullingen nog wat uit te stellen. Eerst moest hij dat ontzettende schuldgevoel zien te sussen...... O, hoe deze fel rekenende Hollandse calvinisten de boekhouding van hun Schepper op hun manier bijhielden!...... Al zouden ze erbij te gronde gaan......
„Gerbrandt," zei hij ernstig, toen deze wat bedaard was en het hoofd van zijn armen ophief, „waarom, denk je, heeft God mijn vader aan de pest laten sterven?"
„Je vader?" vroeg Gerbrandt ontdaan en niet begrijpend.
„Wel, als Hij Joffer Fijtsma heeft gestraft met de plaag om haar verhouding met jou en jou zo'n hardhandige waarschuwing gaf om jouw aandeel in de misdaad...... welke reden kan Hij dan gehad hebben om mijn vader te treffen en al de andere voorbeeldig levende mannen en vrouwen, die eraan bezweken zijn?...... Heb je daar wel eens over nagedacht?"
Gerbrandt keek hem aan, dacht na, stamelde:
„N-nee...... Wat bedoel je eigenlijk?"
„Ik bedoel je te vragen eindelijk eens op te houden met jezelf te zien als een voorwerp van speciale en altijddurende aandacht van je Here-Here...... Ik denk zo, dat die wel wat anders te doen heeft dan zich kwaad te maken om het verliefde gespartel van een paar onnozele sprinkhaantjes uit zijn schepping, en ze daar bloedig

voor te straffen...... Hoe kom je aan de hovaardige gedachte, dat jij of enig ander mens belangrijk genoeg is om zich tegenpartij te voelen in een geschil met God?...... Ik moet om jullie lachen...... Joffer Fijtsma is door de plaag geraakt, zoals honderden anderen...... omdat ze besmet werd, maar niet omdat ze lief was voor jou en jij voor haar...... En jij bent ziek geworden van schrik en verdriet en van angst om je zonderlinge combinaties in verband met je kinderachtig dwaze begrippen omtrent een boeman-god, die je dag en nacht op de vingers kijkt...... Dat is alles...... Toeval en omstandigheden...... Menselijke drift en wat daaruit voortkomt...... Laat God in Zijn hemel en leef zelf op aarde, waar je thuis hoort......"
Hij zweeg, trommelde met zijn vingers op de tafel en glimlachte om zijn eigen lange peroratie. Gerbrandt zat naar hem te kijken, verbaasd en ontsteld. Alles wat Steven daar zei was zuivere ketterij, taal van een opstandeling tegen de dogma's van de leer...... O, het klonk aantrekkelijk en bemoedigend genoeg, maar was het niet het verleidelijk gesijfel van de Slang? Verontrust en wrevelig zei hij:
„'t Lijkt er veel op of je de zonde ontkent......"
Steven lachte kort en antwoordde:
„Ik neem aan, dat sommige dingen veel meer spanning en smaak krijgen, als ze zondig genoemd worden...... Als ik koning was, zou ik een massa dingen verbieden, die ik graag had, dat de mensen deden...... Nee, Gerbrandt, ik vind een boel handelingen zonde, maar dat maakt alleen mijn eigen geweten uit......"
„Mijn geweten zegt mij......"
„Wat dominee Ursinus je heeft ingestampt...... Vechten de Nederlanden niet voor vrijheid van geweten?...... Betekent vrijheid dan alleen: los van Rome en gehoorzaam bukken onder Genève?...... Ja?...... Dan blijf ik liever aan de kant staan en hou m'n geweten in eigen hand...... Precies zoals mijn vader deed."
„Je vader was toch een vroom man!"
„Een zeer vroom man...... daarom boog hij noch voor de paus, noch voor Calvijn......"
„De paus laat de hervormden verbranden......"
„Calvijn verbrandde Servet...... Maar daar hadden we 't niet over...... Je moet leren begrijpen dat Joffer Fijtsma niet de pest gekregen heeft voor haar omgang met jou, je moet je losmaken van

die mallotige gedachte...... Straks ga je je nog voorstellen, dat God de pest alleen voor dat speciale doel over Amsterdam gebracht heeft, en dat al de andere doden onschuldige slachtoffers zijn van jouw gericht met God......"
Zonder verder antwoord af te wachten stond hij op.
„Kom je me een beetje gezelschap houden, als je uit mag?"
„Goed."
Gerbrandts hoofd duizelde. Kon het waar zijn wat Steven zei? Er was veel in, dat hem aantrok, al was het alleen maar, omdat vele dingen er gemakkelijker door zouden worden...... Maar de mens wàs blijkbaar niet geschapen om het gemakkelijk te hebben...... Toch stroomde er een zachte troost uit van Stevens hartelijke aandrang om niet alles in de zwartste kleuren te zien...... Steven was een echte vriend, en hij wist een geweldige massa dingen, waar Gerbrandt nooit van gedroomd had...... Hoe ellendig, dat zijn vader aan de vreselijke ziekte gestorven was...... Waar zou Steven nu heen gaan? Hij kon toch niet alleen in dat grote huis blijven wonen?......

12

Een paar dagen later mocht hij voor 't eerst een wandelingetje maken.

Hoe had zich daarop verheugd en hoe droef was de teleurstelling.

Hij vond een stad, die hij niet kende en die hem diep verschrikte. Een Amsterdam zoals je zou kunnen zien in een benauwde droom.

Een drukkende stilte van vrees en ontzetting lag over de stad. In de ogen van de schaarse voorbijgangers spiegelden sombere doodsgedachten, waaraan niemand ontkwam. Het leven in de hallen en op de markten, eertijds zo luid en vrolijk, was afgedempt tot een dof gemurmel. De altijd levendige Dam lag verlaten. De weinige mensen zochten angstig, dicht langs de huizen gaand hun weg, een neusdoek of de slip van hun mantel voor de mond. Op de Oude Brug, waar immer gedrang en drukte was van kooplieden en makelaars en hun volk, werkzoekende ambachtslieden en nieuwtjesjagers, leek het leven vergleden in bedrukt zwijgen; een magere hond met kale schurftplekken, verbaasd en beangst door de ongewone stilte, snuffelde, telkens schichtig opkijkend, de staart tussen de benen geknepen, naar voedsel in de goten.

Door de Warmoesstraat keerde Gerbrandt terug naar huis, gehaast en met van ontsteltenis hevig kloppend hart. Dagen lang daarna weigerde hij naar buiten te gaan. Het visioen van een stervende stad vervolgde hem tot in zijn dromen. Maar het herstel zette zich krachtig door, zijn wangen werden weer gevuld en kleurden zich, het lichte beven in handen en knieën hield op, zijn gedachten keerden in normaler gang, werkdrift begon in hem te woelen en midden juni ging hij weer naar het atelier van Badens.

De plaag luwde niet, maar woedde heviger in de broeiing van een ongewoon warme zomer. De mensen stierven. Een akelige, snelle, moordachtige dood, in een atmosfeer van afgrijzen en bange verwachting rondom. Er stierven er steeds meer. Aldoor luidden er klokken, een lugubere galm in een lucht, die dik was van vrees en opgehoopte smart. Heel de dag trokken begrafenisstoeten door de straten, de kerkhoven werden vetgemest. Soms stuikten rouwdragenden achter de baar voorover en stonden niet meer op, getroffen door de bliksem van de ziekte.

Biddagen brachten geen verlichting. Een doffe wanhoop sloeg over de verlamde gelovigen neer: wat hadden zij gedaan om de toorn des Heren in deze mate te verdienen?...... Wolken van innig gebed stegen uit benarde zielen naar de troon van de Allerhoogste, opdat hij zich mocht erbarmen over zijn arm, geteisterd volk. Maar hij hield zijn oren voor hun stem gesloten...... Waarom?...... Waarom toch?......
Bij sommige mengden vrees en verbijstering zich met vroomheid tot een vreemde waan: zij hoorden stemmen en hadden gezichten van een toornende god, die in donderende bijbeltaal dreigde met algemene ondergang, de stad aan het IJ zou verwoest worden om haar zonden, gelijk hij Sodom en Gomorrha van de aardbodem verdelgd had met hemels vuur. Maar ook voor deze profetische figuren hield de meedogenloze pest geen halt: voor de Waag viel er een midden in een bezeten predikatie van de kist, waarop hij geklommen was, werd zwart in het gezicht en onder geringe plechtigheid weggeschoffeld met tien anderen in een gemeenschappelijk graf.
Velen sloegen om naar het andere uiterste. Hun jagende vrees dreef hen naar de kroeg en de lichte vrouwen, zij wilden tot elke prijs hun angst en druk vergeten. Fluisterend werd gesproken van woeste gelagen, ware orgieën, beestachtig en walgelijk van verdorven gemeenheid, bij nacht en ontij gehouden in afgelegen, slechtbefaamde taveernen. Er werd gebrast en gehoereerd in afgesloten kamers, blauw van tabakswalm, door rijke lieden en hun klaplopers, de ogen schril van doodsangst. Niet zelden verliepen de feesten in bloedige vechtpartijen, waarbij de opgekropte ontzetting zich ontlaadde in woeste gewelddadigheid. Er werden namen genoemd, die niemand hardop durfde uitspreken en waarin de oorzaak moest liggen, waarom de overheid niet strenger ingreep.
De scheepvaart minderde, de handel dreigde te verlopen. De peststad werd gemeden.
De gehangenen op de Volewijk werden steeds talrijker, want de misdaad tierde weliger dan ooit in de verschuwde stad en sloeg driest zijn slag. De overheid sloeg hard terug, wou tot elke prijs de orde handhaven en stelde afschrikwekkende voorbeelden, die weinig hielpen: de van hun laatste evenwicht beroofde rabauwen waagden het uiterste, en wat betekende de keuze tussen de galg en de pest voor wie niets te verliezen had dan het naakte leven alleen?

De gehangenen op het galgenveld draaiden aan hun koorden in de zoele zomerwind en leken met hun leeggepikte oogholten triomfantelijk uit te kijken over de sombere stad, waar hun rechters en beulen het leven voortsleepten in verwoestende angsten of in krampen stierven op straat als ratten in hun holen...... Zij waren van alle ontzetting bevrijd, ook een dief en moordenaar was maar één dood schuldig, zij hadden de laatste tol betaald en grijnsden uit hun ontvleesde koppen naar de nood en de ellende der arme levenden.

Op het atelier was het leven stil geworden. Er werd weinig gesproken, nog minder gelachen, moeizaam en zonder vreugde gewerkt. Gerbrandt, vol afschuw voor wat in de stad gebeurde, verdoofde zich door hard en ononderbroken werk. Het leek of hij tijdens de gedwongen stilstand gedurende zijn ziekte bijgeleerd had in plaats van achteruit te gaan. Badens verbaasde zich over zijn vorderingen. Zijn lijn werd vaster, er kwam gloed en leven in zijn kleuren. Hij gaf hem een moeilijk mannenportret te copiëren en stuurde hem vaak met Hendrik naar buiten om landschappen te maken en vlugge krabbels van werkende boeren, paarden voor de kar, koeien en schapen in de wei. Hij kon nu met Hendrik gelijk op en Badens was tevreden, voorspelde hun een schone toekomst en een onbezorgd bestaan.

Toen Gerbrandt op een middag op het atelier kwam, was het huis in rep en roer: de broer van de meester was uit Italië teruggekeerd. Jan Badens, over wiens kunst en voorspoed meester Francisco zoveel glorieuze verhalen verteld had. Gerbrandt vond een verslagen man, in lompen gekleed, met lappen om de doorgelopen voeten, een ingevallen, groezelig bleek gezicht, een pas geheeld litteken op het voorhoofd, een half verlamde linkerarm, doffe ogen en een verwarde, vuile baard. Hij hing amechtig in een stoel en schreide als een kind. De meester stond er bleek en ontdaan bij, trachtend hem met goede woorden te bemoedigen. Eindelijk was hij genoeg gekalmeerd om een enigszins samenhangend verslag te geven van zijn wederwaardigheden. Een lamentabel verhaal.

Hij had in Italië alles te gelde gemaakt en behagelijk gereisd tot in Kortrijk, al zijn bezit aan goud en juwelen in zijn zadeltassen, een welgesteld man, die in zijn vaderland ging genieten van zijn roem en welvaart. Een gelukskind, dat zo goed als nooit tegenslag gekend had. In de Zuidelijke Nederlanden was hij overvallen door

een troepje stropende soldeniers van de Aartshertogen, die vergoeding zochten langs de heerbaan voor hun achterstallige soldij. Jan Badens was niet bang, noch onbedreven in het gebruik van het rapier en had zich dapper geweerd. Maar tegen de overmacht kon hij niet op...... De rauwe gezellen hadden hem van alles beroofd en hem deerlijk gewond voor dood aan de kant van de weg laten liggen in zijn enkele hemd. Medelijdende landlieden hadden hem gevonden, opgenomen en liefderijk verzorgd. Maar zij waren niet rijker dan hij en zodra hij weer gaan kon, had hij de staf opgenomen en was te voet naar het Noorden getogen, zijn teerkost bedelend langs de weg...... En daar was hij, een gebroken man, geruïneerd tot de laatste duit, ziek en moedeloos, naar zijn broer gevlucht om een rustig hoekje te vragen en daar te sterven. Hij begon weer te snikken en zakte tot een zielig hoopje ellende in zijn stoel in elkaar.
Meester Francisco slikte zijn ontroering weg, klopte hem op de schouder en zei opgewekt:
„Kom, kom, Jan,...... niet zo moedeloos!...... De rovers hebben je één ding moeten laten: je kunst, je talent...... We zullen je wel opknappen, en als de pestilentie geweken is, zul je eens zien, hoe het leven hier opveert en wat een werk er is voor een goed schilder, vers uit Italië weergekeerd...... Ik beloof je meer opdrachten dan je kunt uitvoeren...... Kom, het hoofd omhoog!......"
Maar Jan schudde het hoofd en steunde:
„Nee, Frans, met mij is het uit...... Ik kom hier niet weer van bovenop."
Zijn broer lachte zo onbevangen als het gaan wou, troostte hem en bracht hem toen naar de woonkamer, waar de huishoudster bevel kreeg een goed maal gereed te maken en schone kleren klaar te leggen voor de teruggekeerde verloren zoon.
De ongelukkige thuiskomst van Jan wekte sensatie. Alle vrienden beklaagden hem om het grote verlies, dat hij geleden had. Maar allen ook spraken hem moed in met dezelfde argumenten als zijn broer: er was hier werk in overvloed voor een goed meester en hij kon het verlorene best terugwinnen...... Jan Badens echter was niet te overtuigen. Met een pijnlijk, melancholiek glimlachje dankte hij voor de goede bedoeling, maar hij wist waar hij aan toe was: naar huis gekomen als een verloren man...... om dood te gaan...... niemand kon zo'n ongeluk overleven.

Nu hij goed gekleed was en verzorgd, leek hij veel op zijn broer, alleen was hij smaller en bleker. Aanvankelijk mocht Gerbrandt, die zeer met hem te doen had, hem gaarne lijden, praatte veel met hem om hem op andere gedachten te brengen en vroeg hem uit over Italië en zijn reizen. Maar altijd weer eindigde hij met lange weeklachten over zijn ongeluk, het verlies van zijn fortuin en dat hij deze ramp niet zou overleven. Uren lang zat hij in een hoek van het atelier donker voor zich uit te kijken zonder een woord te zeggen, af en toe zuchtte hij diep en schudde meewarig het hoofd in weerloos zelfbeklag. Hij keek niet naar het werk der anderen en weigerde zelf een penseel in de hand te nemen: zijn linkerarm was nog te zwak voor het palet, hij zou in zijn leven niet meer schilderen, dat was voorbij...... Hij irriteerde iedereen met zijn eeuwigdurend geklaag en hulpeloosheid en ook Gerbrandt liet hem spoedig links liggen, zich verbazend om de ongelofelijke verzonkenheid in zichzelf van deze man, die om een enkele zware tegenslag meende met het leven te hebben afgerekend. Hij was nog geen dertig jaar. En voor hem bestond niets dan het verlies van zijn geld en goed en zijn geschokte gezondheid. Van alle rampen om hem heen trok hij zich niets aan. Dat in Amsterdam de pest heerste, scheen niet tot hem te willen doordringen.
De stad was een hel van laaiende zomerhitte. Af en toe barstte een ongekend onweer los, met kletterende, wolkbreukachtige regen, maar dadelijk kwam de zon terug en zoog uit de modder der straten een duffe damp op, droogde het vuil uit tot pulver, dat bij het minste koeltje in wolken opstoof, stonk naar ziekte en verrotting en onbegraven lijken en het ademen tot een kwelling maakte. Steeds meer mensen stierven. In de hondsdagen werden er zevenhonderd per week begraven.
Buiten ging het leven voort. Prins Maurits voerde zijn legers door Brabant en Limburg, zoekend de Admirant te bewegen tot de slag. Maar deze ontweek hem, probeerde hem steeds verder van zijn bases weg te lokken. De Prins doorzag het spel, zakte de Maas weer af en sloeg het beleg voor Grave, de toegangspoort naar het Zuiden. Het was een uiterst belangrijke veldtocht en er werden hoge offers gevraagd. Maar Amsterdam leefde in duistere voorgevoelens. De plaag breidde zich langzaam uit over Holland. Er vielen slachtoffers in Haarlem, dan in Leiden, Den Haag, in Delft. Gods wraakzucht was nog niet gestild. Zou de altijd zegevierende

prins niet geslagen worden, nu de Heer het aangezicht had afgekeerd van het volk, dat in Zijn naam en dienst goed en bloed had veil gehad, al veertig jaren en langer?...... Als de pestilentie doordrong tot het leger, was alles verloren, zouden de benden van de Aartshertogen de landen overlopen en uitroeien wat door de zwarte ziekte gespaard was.

In het midden van augustus kwam Meester Gillis van Conincxloo het atelier binnenlopen, toen Badens en Gerbrandt er alleen aan het werk waren. Na wat heen en weer gepraat over de toestand in de stad en de verstikkende hitte, vroeg Conincxloo naar het portret van die arme gestorven Joffer Fijtsma. Gerbrandt kreeg een schok, verborg zich verder achter zijn ezel.

„'t Is geheel voltooid," antwoordde Badens, „de figuur was zo goed als af, toen de zittingen werden afgebroken...... de rest kon ik uit het hoofd doen. Ik wacht op de terugkeer van de Sinjeur De Loecker om het af te leveren."

„Dan wacht je tevergeefs, Badens," zei de ander ernstig. „Sinjeur De Loecker is voor de plaag uit Amsterdam gevlucht. Maar hij is er in Den Haag door achterhaald...... Voor enige dagen is hij aan de pest gestorven."

Badens werd rood. Geërgerd zei hij:

„Er schijnt een vloek op dat werk te rusten...... 't Is een van mijn beste doeken geworden, Conincxloo, dat mag ik vrij zeggen...... en daar ligt het nu...... Model en opdrachtgever allebei door de ziekte gehaald...... Corpo di Baccho!......"

„Heb je geen voorschot genomen?"

„Ik begin nooit zonder...... Maar wie betaalt me de rest?...... De erfgenamen zullen me zien aankomen met de bijzit van hun vader...... die hem en dus hun toch al zoveel geld gekost heeft...... Denk alleen maar eens aan dat huis op de Nieuwezijdsburgwal...... en de inboedel......"

„De ouwe gek wou haar trouwen, zegt men...... Ze moet een merkwaardig wijfje geweest zijn...... ik heb haar, jammer genoeg, niet gekend."

„Als ze in Rome geleefd had, was ze de hele lijst van cardinalen afgegaan en als geliefde van de paus geëindigd, geloof me...... Een courtisane van ongewone stijl...... zeldzaam mooi en vol beminnelijke grillen, de gratie zelf, lustig en haar voordeel kennend...... Daarom wou ze de Sinjeur De Loecker ook niet trouwen......

zo hield zij alle macht en de koorden van de beurs, en bleef toch vrij...... Een geslepen truante, al zag je het haar niet aan......"
Conincxloo schudde het hoofd.
„Vrouwen zijn merkwaardige schepsels...... Mag ik het portret eens zien?...... Ik kom namelijk in opdracht voor een koper...... Hij wil zijn naam liever niet genoemd hebben...... een hoog achtenswaardig en gezien man en goed voor elk bedrag...... Hij heeft ook een tijdlang de gunsten van de Joffer genoten...... Blijkbaar is hij de bekoring nooit te boven gekomen, want hij wil het schilderij hebben en is graag bereid de overeengekomen som te voltooien......"
„Daar krijgt hij het niet voor," zei Badens gedecideerd.
Conincxloo glimlachte.
„Er valt met hem te praten...... Met verliefde mensen valt altijd te praten...... Noem je prijs, maar hak er niet té diep in......"
Ze stonden met hun rug naar Gerbrandt gekeerd. Op zijn tenen sloop de jongen het atelier uit, liep zacht de trap af en de straat op.
Nora...... kleine Noortje......
Zo een was zij geweest!......
Een courtisane had Badens haar genoemd......
Ze was werkelijk De Loeckers bijzit geweest en had hem niet willen trouwen, omdat het zo voordeliger voor haar was......
Een andere rijkaard, al even achtenswaardig en gezien als De Loecker, had ook haar gunsten genoten, en de hemel weet hoeveel anderen nog...... Die winkel was de pui geweest, waarachter ze haar eigenlijke bedrijf verborg...... Al die opgeprikte rijkeluiszoontjes kwamen nog iets anders bij haar kopen dan mode-artikelen...... Een geslepen truante, al zag je het haar niet aan......
Wat een poel van zonde en smerigheid was voor hem open gegaan!...... Hij duizelde ervan......
Nora...... kleine Noortje...... met haar maniertjes als van een vrolijk kind......
Waarom had ze hem aangehaald?...... Hij had geen huizen of fortuinen weg te geven......
Steven van Vredesteyn zat te lezen in de bibliotheek van zijn vader, toen de knecht Gerbrandt binnen liet. Met gebogen hoofd bleef de jonge Breêro voor hem staan. Verwonderd keek Steven hem aan.

„Steven?"
„Ja, wat is er gebeurd?"
„Was Joffer Fijtsma een hoer?"
„Ja...... zo moet je het wel noemen......"
„Heb jij...... Kwam jij ook bij haar?"
„Ja."
Even leek het alsof Gerbrandt op hem toe wou springen, maar hij bedwong zich en vroeg toonloos:
„Waarom heb je me dat niet gezegd?"
„De eerste keer was het te vroeg...... de tweede keer te laat...... Je bent in sommige opzichten zo...... zo onnozel, Gerbrandt......"
Zo onnozel...... Zo onnozel...... Onnozel...... een vreemd woord...... Wat betekende het ook weer...... O ja... onnozel...... Jaja...... hij was onnozel geweest...... belachelijk onnozel......
„Dus...... dus ik heb bij een hoer gelegen......"
„Ik ook......"
„Ja, jij ook...... God zal je d'r voor vervloeken...... Maar voor jou heeft het geen betekenis, denk ik......"
„Niet veel...... Voor jou ook niet......"
„Dat denk je maar......"
Zonder verder iets te zeggen, ging hij naar huis. Op zijn kamer zocht hij in de kist onder zijn kleren een kleine schrijn. Er zaten twee knopen in, die Noortje hem gegeven had voor de mouwen van zijn wambuis. Gouden knopen, fraai bewerkt. Hij had ze bewaard als een reliquie. Er zaten flonkerende stenen in, als twee druppels dauw...... Het waren misschien wel diamanten...... Courtisanes schitterden van de juwelen...... Hij stak ze in zijn zak en liep de deur uit. Aan het IJ gooide hij ze in het water. Voor ze verdwenen in de troebele golfjes zag hij de stenen blinken als twee tranen...... als de tranen, die brandend heet over zijn wangen rolden......

13

Eindelijk begon de plaag te luwen. Er stierven minder mensen, de doodsklokken klepten niet meer zo ononderbroken, de begrafenisstoeten trokken niet meer in zo lange reeksen de straten door. Een vroege herfst viel in, met koele, heldere dagen, de lucht was fris en weldadig aan de longen. De stad herademde. De hoop leefde op in de ogen van de mensen, die zich vrijer en levendiger begonnen te bewegen. Nog stierven er abnormaal veel mensen, maar het getal was niet meer zo haarstreuvelend en slonk met de dag. Even onverklaarbaar en geheimzinnig als de plaag zich over de stad gespreid had, ebde zij nu weg. De vloek scheen weggenomen, de ban was gebroken. De mensen openden de luiken, kwamen weer naar buiten, de markten leefden op, de stemmen klonken helderder in de frisse lucht, een lach klaterde op, een schertsend woord ontsprong aan een bevrijd hart. Nog wat aarzelend eerst, maar elke dag luider hernam het leven zijn oude loop, de spankracht herstelde zich, het vertrouwen kwam terug, de toekomst was niet meer enkel somberheid, het einde van de ramp was in zicht...... de Heer wendde Zijn gelaat weer naar Zijn trouwe volk, Zijn toorn was geluwd......

Schepen zwierven binnen. Het IJ herleefde. Vlaggen en wimpels woeien vrolijk tegen de koelblauwe lucht. Blijde tijdingen van welgelukte, onversaagde daden werden rondverteld. Twee koopvaarders hadden bij Sint-Helena een zwaar bewapend en rijk beladen Spaans galjoen of caraque, dat hen aanviel, bevochten, op de overmacht buitgemaakt en binnen gebracht in Zeeland. Van de eerste opbrengst werd tienduizend gulden voor de armen bestemd. De Spaanse reders schreeuwden moord en brand, voerden een proces om hun eigendommen terug te krijgen, maar werden uitgelachen en mochten met een lange neus aftrekken.

Dezelfde koopvaarders hadden een gezantschap meegebracht van een sultan op Sumatra, die vriendschap wilde sluiten met de Hollanders, en de Portugezen uit zijn land weerde. De vreemde boden hadden Prins Maurits bezocht in zijn kamp voor Grave en het vriendschapsverbond bezegeld. Nu bezochten zij Amsterdam in september, trokken met veel pracht en praal van nooit geziene klederdrachten en sieradiën naar het Stadhuis om plechtig ontvangen te worden door Burgemeesteren en Vroedschap, de Schutters-

vendels trokken mee als erewacht met vliegende vaandels en slaande trom, geschitter van blinkend wapentuig en uniformen, het volk liep te hoop en juichte van vreugde en bewondering voor het kleurige schouwspel, de koninklijke paarden der afgezanten, het geschitter van de zon op wapenen en juwelen, het juichte om zijn eigen gevoel van bevrijding uit de druk en beklemming der angsten van dit schrikkelijke jaar......

Later in september vloog de mare rond, dat Grave gecapituleerd had. Prince Mauring, als een wijs staatsman, gaf het milde voorwaarden, tevreden met de overwinning, nooit uit op wraak.

Gerbrandt had moeilijke, bittere dagen gehad na de beschamende ontdekking van de ware staat der vrouw, die hem in de strikken van haar verleidingskunst gevangen had. Steven had lang met hem geredeneerd, gepoogd zijn walging en verachting weg te praten, Nora moest toch om een of andere reden werkelijk van hem gehouden hebben. Ze had De Loecker alleen laten weggaan, ze had geen voordeel te verwachten van Gerbrandt, ze tartte de mogelijkheid verraden te worden en haar rijke beschermer te verliezen...... misschien was haar gevoel voor Gerbrandt haar eerste echte liefde geweest, al was het mogelijk ook maar een wilde bevlieging van haar onberekenbare natuur. In ieder geval zou menigeen Gerbrandt hartelijk benijden en graag in zijn plaats geweest zijn, want Noortje Fijtsma, ze mocht dan een laakbaar leven gevoerd hebben, was een ongewone vrouw geweest, schitterend van geest, een liefelijke schoonheid en onweerstaanbaar van zorgeloze vrolijkheid.

„En och, Gerbrandt, het leven is nu eenmaal geen kloosterschool, en je zult gauw genoeg merken, dat je oordeel over zulke dingen een beetje erg straf en wereldvreemd is...... Hou je ogen maar goed open......"

Al die dingen waren misschien niet geheel en al onwaar. In een verborgen hoekje van zijn hart zong misschien een heimelijke stem een zacht deuntje van ijdelheid. Misschien bleef ook ergens in zijn ziel een kleine vertedering voor de warme minnares, die hem de weelde der liefde geopenbaard had en een verholen heimwee naar de gloeiende uren met haar doorgebracht. Maar ze had hem toch bedrogen en in de val gelokt. Ze was een vrouw geweest van schandelijke zeden en de omgang met haar had een zwarte veeg gelaten op zijn ziel. Zijn zonde was groot genoeg op zichzelf,

maar hij mocht blij zijn, dat hij niet geweten had wie en wat zij was......
Het was voorbij en overleefd. Steven had hem veel rustiger gemaakt, hoe dan ook. Hij begreep, dat hij er niet eeuwig bij stil kon staan. Het drukte hem nog en bij tijden trok een brandend rood naar zijn wangen, als de herinnering eraan plots fel in hem opschoot, maar hij wou het vergeten. Hij moest het maar beschouwen als een goede les en zich voortaan beter in acht nemen. Een ding wist hij in ieder geval zeker: met de vrouwen had hij afgedaan!...... Hij had er schoon genoeg van...... Er waren andere dingen genoeg, die je dagen konden vullen: de schilderkunst, boeken, de natuur, vrienden, de kunst van rhetorijken...... Vrouwen waren onrust, gejaagdheid, wuft rumoer, onvrede en verderf...... hij moest er niets meer van hebben......
Zij verhuisden naar de nieuwe woning op de Oudezijdsvoorburgwal bij de Varkenssluis. Adriaan Cornelisz. was er de koning te rijk mee. Hij straalde van trots, kracht en levenslust. Zijn stem dreunde door het huis, hij lachte om alles, zijn ogen blonken en keken triomfant de wereld in. Hij had nieuwe meubels laten maken, zware gebeeldhouwde kasten en stoelen, een machtige bolpoottafel, waaraan plaats was voor vele gasten, en in het venster van zacht paars glas gloeide een prachtig geschilderd medaljon met het oude wapen van Brederode en de zinvolle spreuk: „'t Kan verkeeren"...... 't Wás verkeerd...... en zeer ten goede...... De schoenmaker was een gegoed zakenman geworden, pachter van de bier- en wijnimpost, officier in zijn schuttersvendel, een man van aanzien en overal bemind om zijn open en gul karakter...... Gerbrandt was gered en beloofde een goed schilder te worden. De plaag was voorbij, hij was vooraan in de veertig, het leven lachte hem toe als een welige, willige meid......
De schoenmakerij bleef in de Nes, achter had hij zijn kantoor, Pieter hield er het toezicht en was vertrouwd met alles, boven had hij verhuurd aan een zeekapitein, wiens vrouw en kinderen er rustig woonden en trouw betaalden...... wat bleef er te wensen?......
Gerbrandt was overgelukkig met zijn nieuwe kamer, ruim en met een groot venster, een echt atelier, waar plaats genoeg was voor zijn ezel en gerei, zijn boeken en paperassen en achter een gordijn stond zijn ledikant, veel frisser dan de oude, bedompte

bedstee. Hij leefde met de dag meer op, de zwarigheden verdampten, een nieuw leven begon, ook voor hem... 't Was goed uit een oude huid te kruipen en te voelen hoeveel ruimer de nieuwe zat...... Toen alles op zijn plaats stond en hij de rommel had opgeruimd, waste hij zijn handen, sloot de deur, ging midden in de kamer staan en keek met schitterende ogen zielstevreden rond......
Dat was nu zijn atelier...... wat zouden daar een prachtige schilderijen gemaakt worden...... In de hoek stond een stevige tafel met twee driearmige kandelabers er op en een gemakkelijke, hooggerugde leunstoel ervoor...... daar zou hij zitten lezen en schrijven. Op planken tegen de muur stond zijn kleine boekenschat. Een grote, ouderwetse kast met gothisch snijwerk bood overvloed van ruimte voor papieren en alles, wat hij uit het gezicht wou hebben, er bovenop stond het afgietsel van een lachende satyrkop, een geschenk van Badens voor zijn nieuwe werkplaats: het origineel had hij uit Rome meegebracht, een marmer van tweeduizend jaar oud.
Zo...... dit was een nieuw en glorieus begin...... Om het te vieren sloeg hij de handen rond de armleuningen van zijn stoel, zwaaide de benen in de lucht, stond daar met zijn hoofd op de zitting en zong luidkeels het schone lied van „Het was een rijk burgers kind"......" Toepasselijker kon het niet......
Op een avond in het laatst van oktober ontmoette hij Schoppen-één-oog arm in arm met een figuur, die hem bekend voorkwam. Zij liepen druk te praten, allebei tegelijk, schenen enige moeite te hebben met hun benen, die telkens op de vreemdste manier onder hen weg zwikten, zodat zij elkaars steun hard nodig hadden. Plotseling herkende Gerbrandt de kameraad van Schoppen: het was stuurman Jurriaan Claasz., de Dikkop...... Hij sprak hen lachend aan en vroeg, waar ze op af laveerden.
„Met volle zeilen naar het Grote Wijnvat," lalde Schoppen-één-oog. „En als je een mooi verhaal wilt horen, zeuntje, mot je meekomen...... Je vertelt 'et toch nog eens voor hem, nietwaar, Jurriaan, m'n jongen, je vertelt 'et 'em toch?"
„Vast, hoor," stemde Jurriaan geredelijk toe, „beslist...... Wie is die snoeshaan?"
„Die ken je toch...... de zeun van de meester uit Bredero...... Gerbrandt Adriaansz."
„Vergeten," bromde Jurriaan, „maar dat doet er niet toe......

Kom maar mee, jonker......"
In een pakhuis aan de Oudezijdsachterburgwal lag een enorm okshoofd, ingericht als tapkamer. Rechtopstaande tonnen dienden als tafels en kleine biervaatjes als zitplaats. Er was weinig volk. Jurriaan liet een paar stopen bier aanrukken en schonk de kroezen vol.
„Eerst een dronk op het weerzien," stelde hij voor. „We hebben mekaar toch al es eerder gezien, of niet?"
„Zeker...... na de slag bij Nieuwpoort immers."
„Zie je wel...... Nou, de moord aan al 'et Spanjolenvolk...... en santé à vous!"
„A vous," deden de anderen bescheid, en Schoppen vertoonde zijn gewone kunststuk: hij liet de kroes in zijn keelgat leeglopen zonder te slikken en schonk zich toen onverstoorbaar weer in, zeggend:
„Gooi de trossen los, Jurriaan, steek van wal, zeun!"
Jurriaan veegde het schuim uit zijn knevel met de rug van zijn hand, droogde deze aan de zijkant van zijn broek, haalde diep adem en vertelde zijn verhaal. Zijn stem werd spoedig vaster, in zijn goedmoedige ogen lichtte een hel vuur op, zijn grote handen maakten trage, maar welsprekende gebaren. Het was een indrukwekkend verhaal van een nachtelijke zeeslag tegen de galeien van Don Federigo Spinola. Zes galeien waren er met negenhonderd man Spaans en Portugees krijgsvolk aan boord en vijftienhonderd slaven. Er was overdag jacht op gemaakt onder de Engelse kust, maar zij waren in de mist weggeslipt en probeerden naar Sluijs in Vlaanderen te komen, wat hun haven van bestemming was. Jurriaan diende als stuurman op het schip Den Samson, vierhonderd vaten metende, onder bevel van kapitein Gerbrandt Jansz. Sael van Hoorn, kruisende met drie andere voor de kust om de galeien op te vangen. Om tien uur 's avonds, bij windstil weer, werden de vijandelijke schepen gemeld. Gevaarlijk genoeg, want de galeien konden zonder wind manoeuvreren met hun roeiers en de Hollandse schepen van oorlog lagen stuurloos te drijven. En juist toen de galeien voor de aanval kwamen opzetten, zond God de Nederlandse bodems wat zij nodig hadden: een stijve bries. Dadelijk werd alles zeilree gemaakt, de Samson wendde, ving vol de wind en liep als een briesende leeuw over het water op de vijand toe, schietend uit alle poorten. Een der galeien, pogend weg te komen, maakte een verkeerde manoeuvre, kwam dwars voor de Samson

te liggen en Jurriaan herkende de galei de Lucera, waarop hij drie jaren als slaaf had moeten roeien met kaal geknipt hoofd en bloot bovenlijf, erger behandeld dan een schurftig beest. Zijn hand beefde geen seconde. Hij joeg de Samson met volle zeilen op de galei en ramde haar midscheeps. Sael liet twee twintigponders tussen de misericorde schreeuwende opvarenden schieten, die een ontzaglijke ravage aanrichtten. Toen moest er hard gemanoeuvreerd worden om los te komen van de zinkende galei en het ging niet zonder wat gescheurde zeilen. Onder de geredden van de galei was een man in fluwelen wambuis met een gouden ordeketen om de hals. Beide benen waren hem afgeschoten. Hij stierf onder de strenge ogen van stuurman Jurriaans Claasz. Het was de kapitein Calilado, die hem drie jaren lang met de zweep geslagen had, een man wreder dan een beer of tijger. Jurriaan had de hand Gods gezien in deze wonderbare gebeurtenis en het hoofd ontbloot bij de ondergang van dit tot beest geworden mens, dat ten slotte op nadrukkelijke wijze in zijn hand gegeven was...... Twee galeien zonken, de vier andere liepen zwaar gehavend hier en daar op de kust, maar Don Federigo ontsnapte naar Duinkerken, jammer genoeg...... Hij was met acht galeien uit Spanje vertrokken om de Nederlandse kust te bestoken...... Twee ervan waren op de Portugese kust door de Engelsen in brand geschoten...... Geen enkele zou meer gevaar opleveren voor de Hollandse zeevaart. En Jurriaan Claasz. was voor al zijn lijden ruimschoots gewroken...... was hier Gods hand niet duidelijk?......

Gerbrandt knikte. De ontroering kropte hem in de keel. Wat er allemaal gebeurde in de wereld daarbuiten. Wat een kerels dat waren, varend door ijzer en vuur, onverschrokken en altijd weer uittijgend op nieuw avontuur om te zorgen dat het leven achter hen in het vaderland zich rustig kon ontplooien...... Schonk iemand daar eigenlijk genoeg aandacht aan?...... Hij drukte Jurriaan de hand en dankte hem voor zijn verhaal......

Peinzend liep hij langs de donkere gracht naar huis...... Het was een grote tijd, waarin hij leefde...... Er werd gevochten en gebouwd allerwege...... Wat zou zijn bijdrage zijn in de gouden eeuw, die over de Zeven Provinciën aangloorde?......

IN DE OPEN POORT

Kon ick eens recht bedwingen
Mijn vliegend' wilt gezicht!
Maer ick misbruyck dees dingen,
Daarom is't hart so licht:
T'lust altijt nae wat varsch,
Verandering is goet,
T'nieuw maackt my t'oude warsch,
T'verand'ren is so soet,
Voor een die't doet,
Dat werd ick vroet
Door wanckelbaar gemoet.

1

De lange winteravonden zat Gerbrandt graag in de ruime kamer. Hij tekende, las of schreef de brokstukken van verzen op, die hem ingevallen waren en in zijn hoofd blijven hangen. Vaak ook zat hij bij het vuur, behagelijk op zijn stoel ineengedoken, luisterde naar het rommelen van de wind in de schoorsteen, het ritselen van de sneeuwjacht tegen het venster, de bekende geluiden van het huis. Hij verzonk in gedachten, overzag de gebeurtenissen van het laatste jaar of mijmerde over de toekomst. Steeds dwaalden zijn dromen terug naar het vroege voorjaar, toen zijn onbestemd verlangen was uitgevlogen naar het bevallige figuurtje van Joffer Fijtsma en in hoe schrikkelijk somber avontuur dit was verlopen. Zijn herinnering doorliep al de fasen van bekoring en ontzetting, die hij in die wild bewogen dagen doorleefd had. Lang was zijn gemoed verhard gebleven tegen de slechte vrouw, die hem ter bevrediging van haar ritsige wulpsheid in haar verdorven leven gehaald had en zijn ziel besmeurd. Maar stilaan neigde zijn hart naar zachtere gevoelens. Stevens veronderstellingen, dat ze hem moest hebben liefgehad met onbaatzuchtige gevoelens, kreeg in zijn herinneringsdroom allengs meer schijn van waarheid. En misschien was hun zonde inderdaad minder gruwelijk, als zij beiden gezondigd hadden uit liefde. Hij had haar niet zó mogen liefhebben, dat was duidelijk en zij had hem niet alles mogen toestaan...... maar dat was gemakkelijk gezegd zolang je redeneren kon en het bloed niet als vuur door je lijf joeg...... Hij kende nu die meeslepende wildheid en moest zich vol schaamte bekennen, dat hij niet voor zichzelf durfde instaan, wanneer de gelegenheid hem weer voor de bekoring zou plaatsen als toen...... Hij zou zich verzetten en proberen de verleiding te ontvlieden, maar hij voelde hoe hachelijk hij er aan toe zou zijn...... En als hij luisterde naar de gesprekken en toespelingen en grappen om hem heen, van jongeren en ouderen...... wie stond er eigenlijk vast in zijn schoenen en kon deze gevaren met standvastig gemoed ontwijken?......

Het verre beeld van kleine Noortje verloor meer en meer zijn verschrikking. Wel bleef rond haar het gevoel van zondigheid aarzelen, maar toch zag hij haar meer en meer als een meisje, dat hij bemind had en de droefenis om haar dood overwon de schrik

en afschuw voor alles wat haar tot een verworpene gemaakt had. Het werd zachter en menselijker in hem, hij kon nu over haar dood klagen zonder gekweld te worden door onoverwinlijk schuldgevoel.

Reden om met recht te claghen
Heb ick, eylaes! deur groot verdriet;
Doch menich weet die oorspronck niet,
Waerom ick ben dus seer verslaghen
In dese daghen.

Wullipsche Jeucht, vol dartel zeden,
Waent niet dat hij dan zijt i'n rust
Als ghij door liefde boet uw lust:
Een blijen schijn, die kan u hede
Bedrieghen mede.

Ay, wreede doot, heel moortdadich,
Heerscht ghij noch met soo groot ghewelt?
Ghij hebt soo menich mensch ghevelt:
Hadt ghij haer maer gheweest ghenaedich,
Mijn lief ghestaedich.

O korte blijdschap, 's werelts vreughde!
Begheerte, wellust, en dat meer
Tegen de deucht strijt, schuw ick seer
En volch mijn voorbeeld vande deuchde
De bloem der jeuchde.

Spieghelt u aen mij, ghij Minnaren,
Denckt dat het u oock mocht gheschien,
't Bedroeft wesen, drijf ick door dien,
Om dattet met mij dus is ghevaren,
't Welck ick verclare.

Nadenkend las hij het gedicht over. Toen schreef hij er, getroffen door de toepasselijkheid, de zinspreuk der Brederode's onder: *'t Kan verkeeren*, en het viel hem in, dat hij dit devies wel als lijfspreuk en dichterteken kon aannemen. Voorzichtigheidshalve schreef hij er als titel boven: „Een beclach-Liedt, ter Eeren een

welbekende, over 't verlies van sijn Alderliefste." Nu zou niemand kunnen vermoeden, dat het op een eigen ervaring van hem steunde...... Een mooi lied was het geworden...... het stemde zo krachtig aan, en voor wie wist, waarom het handelde, zat alles er kort en met gevoel in uitgedrukt...... Dat was het heerlijke, als je een gedicht maakte. Je werd er zo rustig van. 't Was net of een zwaarte van je werd afgenomen...... Het leed, waarover je een gedicht geschreven had, verzachtte en nevelde weg...... de vreugde, die je beschreef, werd zoveel te groter en intenser...... Vreemd was dat...... Nog eens las hij het over, vóór hij het wegsloot in een lade van de kast, waarvan de sleutel hem nooit verliet...... er lag al een aardig stapeltje...... de overgeblevene van heel wat meer......

Hij was zeer tevreden. En benieuwd wat Steven er van zeggen zou. Hij liet alles aan Steven lezen, hij had een onbeperkt vertrouwen in diens oordeel al kon hij zich bitter verongelijkt voelen door zijn openhartige critiek. Hoe driftig hij soms ook werd, later, bij rustig overdenken en vergelijken, moest hij altijd erkennen, dat er waarheid school in wat Steven had aangemerkt. En als Gerbrandt soms uitbarstte en hem nijdig toebeet:

„Als je 't zo goed weet, waarom dicht je dan zelf niet?" antwoordde Steven, onverstoorbaar glimlachend:

„Er zijn koks en er zijn fijnproevers, Gerbrandt, en die kun je niet van plaats doen verwisselen...... Mag een fijnproever geen lelijk gezicht trekken als de beste kok de patrijs heeft laten aanbranden of de bot vergald?"

Het minst had hij aan te merken op de boertige liedjes, waarin Gerbrandt in een vrolijke bui een of ander straattoneeltje beschreef, zo maar gewoon in de taal van de mensen op straat. Daar kon hij zich tranen om lachen, hij prees ze hemelhoog, beweerde dat Gerbrandts grote gave op dit gebied lag, moest een afschrift hebben en kende het zo van buiten...... alleen kon hij het juiste accent niet nabootsen en Gerbrandt moest ze tot vervelens toe voor hem zingen of opzeggen...... De jeugdige dichter vond die geestdrift maar half prettig. Hij hield zelf veel meer van deftige verzen in ietwat plechtstatige woordkeus en met fijne zin. Die andere beschouwde hij meer als een vermakelijk spelletje, een beetje ruw, en een behoorlijk dichter eigenlijk onwaardig...... al had hij er inwendig nog zo'n pleizier over en al keerde hij er altijd

weer toe terug...... Maar op de keper beschouwd waren het niet veel meer dan een soort straatliedjes en hij geneerde er zich een beetje voor. En zo ergerden de twee vrienden zich voortdurend aan elkaar en redetwistten tot ze geen adem meer hadden...... Hij hoorde al wat Steven zeggen zou van het nieuwe gedicht.
„Een meesterwerk is het niet, Gerbrandt...... een goeie inzet...... mooie regels...... aardig beeld...... maar dit en maar dat...... en doe niet zo pruikerig met die moraal, een dichter is toch geen dominee......"
Hij had speciaal iets tegen de moraal, Steven, maar daarin liet Gerbrandt zich niets gezeggen: een waardig gedicht had een moraal, dat hoorde zo, daar oefenden de rederijkers zich juist met bijzondere ijver in...... Ze zouden weer ruzie krijgen, maar waarschijnlijk zou Gerbrandt toch het een en ander veranderen en ze zouden scheiden als de gezworen kameraden, die ze nu eenmaal waren.
Maar tot zijn verbazing oefende Steven ditmaal volstrekt geen critiek. Hij zat ernstig voor zich uit te kijken, nadenkend en met iets blijs in zijn gezicht. Hij begreep heel goed, waar het vers op sloeg en verheugde er zich over, dat Gerbrandt eindelijk op deze wijze reageerde op wat hem zo diep en zo langdurig geschokt had en bijna tot een obsessie was geworden. Hij vond het gedicht inderdaad nogal gebrekkig, vol onvolkomenheden en aanwijzingen, dat hij nog niet helemaal los stond van zijn oud berouw en zijn oude schrik, maar hij wou het proces van genezing niet remmen, door er over te gaan redekavelen: de gevoelsuiting was hem daarvoor een te diepe voldoening.
„Een goed lied, Gerbrandt, je gaat vooruit......"
„Vind je?" vroeg de dichter, gevleid, maar toch op zijn hoede.
„O, dat is buiten twijfel."
Gerbrandt lachte verheugd. Plagend vroeg hij:
„En niet te veel moraal?"
„Veel te veel," glimlachte Steven. „Breek nou m'n mond niet open, ongelukkige!"
„Daar doe je me toch niks mee," grinnikte de ander. „Alle dichtkunst heeft zijn moraal...... Stil es......"
Buiten op de gracht stond een straatzanger in de sneeuw met zijn vrouw. Ze hielden een bundel liedjes over de arm en zongen met stemmen als gescheurde testen een liedje op een ijzige melodie.

Dan prezen zij het aan met voor de vrienden onverstaanbare woorden. Er stonden wat kinderen omheen te trappelvoeten van de kou. Een bierdrager kwam uit een kelder gekropen en kocht een exemplaar, een paar dienstmeisjes wenkten uit de vensters van een onderhuis en de vrouw kreeg een stomp van haar echtvriend en haastte zich om de klanten te bedienen.
„Wedden, dat die man z'n lied ook een moraal heeft?" vroeg Gerbrandt.
„Goed...... om een kan muskadel."
„Hoe moet ik daar aankomen?"
„Dat moet je zelf maar zien...... Haal nou dat lied."
Het was op ruw papier gedrukt en er stond een hele verklaring boven. Steven keek het in en schoot in een lach.
„Wacht even," zei hij, „ik zal het je even voordragen!"
En op de gezwollen toon van een ouderwetse rederijker declameerde hij:
„In de stadt van Conplans in Limousin is een Smit Jehan Balam geheeten, die bij sijn huysvrouwe Lucretia Cambella gewonnen heeft een dochter Jehanna Balam genoemt. Dese is in 't elfste jaer haers ouderdoms bevangen geweest met een geduerige coortse, met veel overgevens ende andere accidenten ondertusschen gequelt. Als sy nae ses maenden weder van haer sieckbet opstont, dan en hat sy noch kracht noch appetyt om yet te swelgen, eten noch te drincken, noch oock niet lieffelyks, waerdoor de liesse ende ghehelen buyck gantsch verwelckt en in ghevallen is, daredoor bewysende, dat oock de darmen geheel toe-gecrompen moeten sijn. Oock en ontgaet haer nederwaerts generly vochtigheydt ofte vuiligheydt, noch eenigh sweet, snot, oorsmeer, ofte eenigh excrement, alleenlyck bij tijden eenighe tranen, haer borst is noch breet, armen ende beenen redelyck gevleescht, ende gaet noch ter Marckt, veeght het huys, spint mede, en dierghelycke wercken, en is oock wel ter Talen. Sy is omtrent veertien jaren oudt en nu in het derde jaer aldus levende. Veel Edelen ende andere statelycke Lieden, hebben uyt curieusheydt haer in hun Huysen ghenomen, om de Waerheydt daervan seeckerlycken te ondersoecken. Dit wonder is seer wel van een Geleerde in weynige veersen op Latynsch beschreven, dewelcke, overgeset synde, aldus luyden:

Hoe vele wonderen groot hier komen voor ons' ooghen,
  waervan men reden vast u geensins geven kan!
Siet! eene maecht gesont, volwassen, kan gedoogen
  Te vasten twee jaer langh, gheen voetsel neemt sy an.

Sy is ghenomen waer van d'Heeren en Ghebueren
  Der Stede Confelans, aen de Viensche Vaert.
Sy levet sonder spijs en dranck tot aller ueren.
  Haer kele is so nauw, dat sy den kost wel spaert.

Het is seer vreemt om sien, hoe den buyk is vervallen,
  Hoe dat ghesloten sijn de wegen over al,
Sy kryght niet in het lyf, sy leuset niet met allen.
  Beyd' haer schaem-steden zijn gantsch suyver van uytval.

Nochtans so voelet sy, spreekt, siet, en wandelt mede
  (Wij hebben 't selfs gesien met voordacht twyfelt niet)
De Geest door Toover-konst, een Lichaem so aendede,
  Of eene kleyne vlam van binnen brandet yet:

Of ('t welck ick best geloof) natuere met dit wonder
  Leert, dat al 's Werelds loop van Gode ingestelt,
Moet buygen onder God, en halen het hooft onder.
  Godts Wysheidt ende Macht al ons vernuft versnelt".

Met een paar komiek verschrikte ogen keek Steven zijn vriend over het papier heen aan.
Gerbrandt zat scheefgezakt in zijn stoel en lachte, dat de tranen hem over de wangen biggelden. Steven trok z'n witzijden neusdoek uit zijn zak en veegde het denkbeeldige koude zweet van zijn voorhoofd.
„IJselijk!" zuchtte hij.
„Dat meisje met haar gesloten wegen overal?"
Steven schudde het hoofd.
„De verzen zijn veel verschrikkelijker dan alle meisjes met gesloten wegen van de hele wereld...... En dan te denken, dat ze eerst nog in 't Latijn geschreven waren......"
„Maar de muskadel ben je kwijt."
„Toegegeven...... 't Schijnt dat het met de poëzie niet zonder

moraal kan...... Zelfs niet als 'et gaat om meisjes, die — laat eens kijken — generley vochtigheidt ofte vuyligheidt, noch eenig sweet, snot, oorsmeer ofte eenig excrement nederwaerts ontgaet......"
„Hou op!" gilde Gerbrandt. „Dat moet vader meenemen om op de Oude Kamer voor te dragen!...... Zeg, Steven, dat is een goed wijf voor gierige Sijmen Knol...... ze werkt en ze eet niet......"
„Maar zij leuset ook niet met allen...... dat zou hij haar kwalijk nemen, Gerbrandt...... Ik durf hem haar adres niet te brengen......"
„Ik wel!" gierde Gerbrandt, „en ik doe het ook. Geef hier dat ding!"
Hij nam zijn pen en schreef er onder:

„Gierige Sijmen, wil je trouwen?
Hier is het puik van alle vrouwen:
Zij drinkt geen spoog, zij eet geen hap,
Geen kruimel brood, geen lepel pap!
Zij veegt en spint en kost je niets,
Zeg, Gierige Sijmen, is dat iets?"

Steven keek over zijn schouder en las mee. Hij lachte luid, duwde Gerbrandt weg van zijn stoel en zei:
„Wacht even, dat kan ik ook!"
En met zijn sierlijk, dun handschrift schreef hij er naast:

„Z'is een fortuin waard voor een vrek!
Bedenk toch eens, Jan Hoddebek:
Je spaart je zelfs je manbaarheid,
Want zij gesloten wegen heit!"

Gerbrandt schreeuwde het uit van 't lachen. Zij rolden tegen elkaar aan van de pret. Daarna gingen ze samen het fraaie pamflet bij Gierige Sijmen onder de deur schuiven. Hij woonde in de Servetsteeg, waar hij een woekerzaakje dreef. Het giftige mannetje was zo razend, toen hij het geschrift vond, dat hij er zich onder hevige scheldwoorden bij zijn buren over beklaagde. Maar hij vond weinig meegevoel en heel de buurt kende in een paar dagen de spotversjes van buiten. En niemand twijfelde eraan, wie de dichter ervan was......

2

De koude winter had de laatste vonken van besmetting weggevroren en toen de eerste zoele winden van de naderende lente liefkozend over de zo zwaar geteisterde stad streken, was de plaag totaal verdwenen. Het leven had zich geheel hersteld, schepen krioelden op het IJ, de handel wierp zich energieker dan ooit op zijn zaken, de stad ronkte van werkdrift, het vertrouwen in heden en toekomst had zich snel hersteld, de pas gevormde bestuursraad van de Oost Indische Compagnie roerde zich om stoutmoedige plannen. Amsterdam haalde diep en bevrijd adem en spande de spieren tot een vernieuwde wedloop naar fortuin en macht. De monsterachtige nachtmerrie van het pestjaar raakte snel vergeten. Met het gelukkige vermogen van al wat jong is om het voorbije uit het bewustzijn te laten verglijden en met lachende ogen naar de toekomst te kijken, het heden met alle zinnen genietend, viel het leven van de stad terug in het oude spoor en stormde voorwaarts.
In Gerbrandt woelde een blijde onrust, die groeide naarmate de dagen lengden, de aarde zich losworstelde uit de klemmen van de winter, de lucht zoeler werd, de hemel zachter blauw en doorschijnender, de wolken wit en hoog uitzwierven naar het noorden en westen. Elke dag keek hij naar het zwellen der knoppen aan de zwarte bomen en het gekwieter der glanzende spreeuwen, het driftige gesjilp der opgewonden mussen, de smeltende strofen van een verliefde merel in de tuinen...... het waren ál voortekenen van een nabij geluk. Al het zwarte gleed uit hem weg, een ondragelijke en toch heerlijke spanning dreef hem tot grote wandelingen buiten de poorten, dooltochten door de velden, waar boeren en warmoezeniers over akkers en tuinen stapten en het felle zomerwerk voorbereidden. Hij tekende wat hier en daar, kleine dingen, een speenkruidbloem, een wilgentakje met zilverige katjes, een zingende vogel op een twijg, een boerenhoefje met een verzakt en bemost rieten dak. En op de bladen van zijn schetsboek noteerde hij zijn invallende gedachten, losse versregels, een jolig begin van een zangerig liedje op de wijs van een oude deun, die hem door het hoofd spookte.
Liefst was hij alleen. Er was zoveel om over te denken, nog meer om naar te verlangen, en een groot avontuur kon hem elk ogenblik

tegemoet treden. Hij wist in de verste verte niet, wat hij verwachtte en bekommerde er zich ook niet om, zich daar meer omlijnde denkbeelden over te maken. Het zou allemaal wel komen zoals het moest. Het kon ieder ogenblik komen en het zou hem bereid vinden, wat het ook was.

Plotseling hing er dan een doorzichtig waas van pril groen te wolken in bomen en hagen en een warme zon stoofde je de mantel van de schouders. Bloemen sprongen te voorschijn overal en het water in polders en poelen werd zo blauw als de hemel, met een metaalachtige weerschijn. De lente was er en wekte een dolheid in je bloed, waarmee je niet goed raad wist.

Op het atelier was het niet uit te houden. Meester Badens was voortdurend in een slecht humeur. Er werd verteld dat hij een blauwe scheen had opgelopen bij een rijke koopmansdochter, wier vader hij geconterfeit had, en die aanvankelijk de knappe schilder welgezind genoeg leek. Maar 't kon even goed zijn om het eeuwige gezanik met zijn broer Jan, die als een spook met holle ogen en ingevallen wangen door het huis waarde en nog niet uitgeklaagd was over zijn ongeluk, volhoudende, dat hij deze ramp niet te boven zou komen.

Hoe de anderen er ook op aandrongen, dat hij werk zou ondernemen, hoe ze ook praatten om hem tot andere gedachten te brengen, wat ze ook uitdachten om hem af te leiden en op te vrolijken, het was alles tevergeefs. Jan Badens scheen niet meer te kunnen leven zonder de sombere voorstelling, dat hij niet alleen geruïneerd, maar ook een wrak en ten dode opgeschreven was. Niemand kon hem meer luchten of zien. Zijn stompzinnige melancholie drukte op het leven in het huis als een loden gewicht, overal hoorde je hem zuchten en zijn klaagliederen uitstenen. Zijn broer was de wanhoop nabij en dreigde hem de deur uit te zetten, waarin Jan hem met bittere ironie aanmoedigde: was ér schoner taak voor een broeder dan zijn broeders noodlot te voltooien en hem het armhuis in de kaken te gooien?

Op een middag, toen Gerbrandt terugkwam van een lange wandeling, de buurt van Ouwerkerk uit, vond hij Meester Badens, afscheid nemend van een deftig, jong heer met een dunne blonde puntbaard, met zorg en geraffineerde eenvoud gekleed. Hij had geestige, tintelende ogen en iets zeer voornaams in heel zijn verschijning. Onder het heengaan knikte hij vriendelijk tegen

Gerbrandt, die zich haastte een correcte buiging te maken. „Weet je wie dat was?" vroeg Badens. „Pieter Cornelisz. Hooft, de zoon van de burgemeester."
„De dichter!"
„De dichter, ja."
„Moet U hem conterfeiten?"
„Nee. Maar wij hebben gemeenschappelijke vrienden in Italië, waar hij ook gereisd heeft, dat weet je toch? Wij spreken elkaar af en toe. Ik had hem afschrift gevraagd van wat gedichten en die heeft hij mij gebracht. Hij wil nooit iets laten drukken, zie je."
Pieter Cornelisz. Hooft. Een paar maal was Steven met een gedicht van hem aangekomen en zij hadden het zeer bewonderd, maar Gerbrandt had het wat moeilijk gevonden, ingewikkeld, boven zijn bevatting. Toch waren ze hem bijgebleven door een wonderlijke helderheid, een atmosfeer van voornaamheid, die hem sterk had geïmponeerd. Hij was lid van de Oude Kamer en Adriaan Cornelisz. gaf hoog op van de algemene eerbied, die men daar had voor zijn zeldzame gaven, hij noemde hem „een klaar vernuft" en voorspelde, dat de jonge Hooft een der eerste kunstenaars van zijn tijd zou worden...... Badens gaf hem de gedichten mee, hij mocht ze overschrijven, als hij ze mooi vond.
Of hij ze mooi vond......
Ze werden hem een openbaring.
Het waren minneliederen, een paar sonnetten, speelse fragmenten uit een toneelspel, waaraan hij werkte en dat „Granida" zou heten.
Met een gloeiend hoofd las en herlas Gerbrandt de verzen, schreef ze over en kende ze van buiten eer hij het zelf wist...... Zulke verzen!...... Dat was dichten!...... Lieve God, als je zo schrijven kon...... dat was pure muziek, en hoe dierbaar je taal je werd, als je zag, dat je er deze dingen mee doen kon!......

Windeken daer het Bosch af drilt
Weest mijn Brak, doet op het Wilt
Dat ik jaghe,
Spreydt de haghe,
En de telgen van elkaêr,
Moghelijk schuylt mijn Nymphe daer......

Hoe dat zong en hoe uit de klank het beeld en de ontroering oprees...... Hoe teder en zuiver alles was.

O hemelgoôn, hoe komt de schijn zoo naer aen 't weezen,
Het leven droom en droom het leven zoo gelijk?

Het klonk zo diep en verwonderd om de vreemde ontdekking en het sprak uit wat zo vaak als gereed lag in je hart en waarvoor je geen woorden kon vinden.
En dat heerlijke, slaperige liedje, waarin Galathea zo node afscheid neemt van haar minnaar bij het gloren van de dageraad, die zij niet herkennen wil, met dat onvergetelijke begin:

Min. Galathea, ziet, de dagh komt aen.
Gal. Neen, mijn lief, wilt noch wat marren,
't Zijn de starren.
Neen, mijn lief, wilt noch wat marren, 't is de maen......

De smartelijke heerlijkheid van de verliefde klacht:

Waerom duurt de nacht tot t'avondt niet,
Dat wij bleven met ons beyden,
Zonder scheyden;
Bleven vrolijk, tot dat ons de doodt verriedt?

O Galathea! die hij gekend had onder de naam van Noortje...... hoe Hooft met zachte, simpele woorden wist uit te drukken wat de ziel bewoog op de momenten van de hoogste tederheid, de diepste ontroering...... Hoe verzadigd van slaap en liefde was dit lied en hoe eenvoudig en puur de zangerige taal......
De tranen liepen hem uit de ogen, zo sterk beleefde hij de verdwaasde uren met de kleine Nora, die hij hier verbeeld zag, op hoger plan geheven, en zonder bittere bijsmaak, zo natuurlijk en zuiver en heilig van onweerstaanbaar dringend gevoel......
Plotseling leken zijn eigen verzen hem stuntelig, houterig, stotende probeersels zonder zin. Hoe moeilijk het was, rhythme en rijm te dwingen zo, dat alles natuurlijk kwam aangestroomd, dat elke gedachte gedragen werd door de golving, waardoor zij het best tot haar recht kwam. Hoe onoverkomelijk moeilijk...... En hoe

eenvoudig leek het, als een waarachtig dichter zich de woorden uit de ziel liet vloeien en zij zich rangschikten als met bloemen gesmukte kinderen in een reidans en werden tot gedichten zo liefelijk en van zo tedere bewogenheid als die van Hooft...... Kwam het, omdat Hooft een aristocraat was, de zoon van een zo voornaam man als de vereerde hoge magistraat van Amsterdam?...... Ach wat!...... hij wist zo goed als iedereen, dat die aristocratie van uiterst recente datum was: de vader van de burgemeester was een schipper, zijn moeder een gewone boerin uit West-Friesland...... De jonge Hooft had gestudeerd, vreemde talen en rechten, sprak en schreef Latijn en Grieks, Frans en Italiaans en misschien nog meer. Hij was wat de Heer van Vredesteijn een humanist placht te noemen, een geleerde met een vrije en ruime geest. Het was bekend, dat Burgemeester Hooft misschien wel aan God geloofde, maar zich nimmer had willen aansluiten bij een kerkgenootschap. Zo dacht ook zijn zoon, de dichter erover...... Een eigenaardige opvatting moesten die soort mensen hebben van God en zijn geboden...... Steven was als zij!...... Die ging ook met een luchtig woord en een onbekommerd lachje over de zonde weg...... In Hoofts gedichten was geen spoor van zondegevoel merkbaar, hoewel hij duidelijk genoeg over zondige, wulpse minne schreef...... het scheen hem niet eens in te vallen, dat in die minne iets laakbaars zou kùnnen schuilen...... Wonderlijk!...... een onbegrijpelijke, eigenlijk toch heidense geestesgesteldheid...... Mensen waren toch geen redeloze diertjes, ook geen nymphen en faunen, maar onderworpen aan strenge zedelijke wetten. Je kon het draaien hoe je wou, maar je geweten waarschuwde je toch, dat je maar niet kon doen wat je wou!......
Hij zuchtte......
Dat er zulke mensen bestonden als Hooft en Steven...... Waarschijnlijk waren zij verloren, geoordeeld volgens de normen van dogma en belijdenis. Maar...... eigenlijk waren ze toch wel te benijden...... werelds beschouwd dan...... Ze leefden zo vrij en breed en zonder druk en innerlijke tweespalt...... Hij mocht hen niet benijden, want zij waren dwaalgeesten...... en toch was iets in hem afgunstig op hen en hun onbegrijpelijke gelijkmoedigheid tegenover wat zo zwaar op je leven en natuur drukken kon...... De machtige bekoring van de stralende, zilverheldere stem van Hooft verwarde hem. Zijn jeugd sprong die bekoring tegemoet, zijn

dichterlijke natuur zwelgde in de schoonheid van deze bloedwarm-menselijke minne-poëzie, de ontroering om de losse volmaaktheid der verzen kropte in zijn keel, maar hij aarzelde ervoor terug om er zich met heel zijn hart aan over te geven...... Hij dacht aan verzen, die hem een huivering van eerbied en bewondering gegeven hadden en die hij beschouwde als het grootste, wat een dichter kon scheppen, stichtelijke poëzie, geweldige verzen uit een vroom en rechtzinnig gemoed, wegend van de zwaarste levensernst, machtig verwoord...... Wat was deze waterklare poëzie van Hooft, daarbij vergeleken, anders dan speels gestoei met de taal en de zinnen?...... En toch — ach, wat was het menselijk hart onberekenbaar en wispelturig! — toch vloog zijn jeugd en z'n onstuimige natuur deze vlinderachtige schoonheid tegemoet met onweerstaanbare drift...... hoewel de andere zijde van diezelfde natuur waarschuwde voor de gevaren, die de ziel in deze luchtige, wufte regionen bedreigden......

Langzaam en aandachtig herzei hij de pas ontdekte verzen en hun gloed warmde zijn hart...... verrukt keek hij in een wijde voorjaarshemel, arcadische landschappen vol jeugdig leven en borrelende liefdedrang en hij kon niet verhinderen, dat hij Hooft verkoos boven zoveel ernstiger dichters, al bleef zijn immer waakzame conscientie weten, dat hij verkeerd deed...... Het was zo verleidelijk schoon, zo overweldigend jong en vrij, dat het hem meesleepte in een kolk van driftige ontroeringen en hij ten laatste maar één wens meer had, zo te kunnen schrijven als Hooft, zulke levende, bevende, lachende en lievende verzen te kunnen dichten, zo te kunnen neuriën uit een onbevangen hart, zo glijdend en dansend en dromerig, in zo diepe mijmering rond leven en ziel, ontheven aan alle zwaarte van zichzelf verscheurend zondebesef......

Dagenlang kwam hij er niet over uitgepraat en gejuicht en met Steven samen zwelgde hij in de nieuwe schoonheid van deze verfijnde poëzie, in de zachte bekoring van deze vertederde erotiek, die zich drijven liet op haar bedwelmende ontroeringen als een grote vogel op zijn uitgespreide wieken door een eindeloos wijde, van zon verzadigde lentehemel, een verliefde vlucht door de oneindigheid......

3

Op het atelier werd het stil. Vinckeboons en Stalpart hadden zich apart gevestigd, Hendrik Avercamp was bij Pieter Lastman in de leer gegaan. Badens had een straatschooiertje als leerjongen aangenomen, die ze Pietje Morsebel noemden en hij was de enige, die nog wat vertier bracht. Het nooit eindigend geweeklaag van Jan Badens, die als een sombere schim van zichzelf door het huis schommelde, schrikbarend mager en bleek, verjoeg alle vrolijkheid en was oorzaak, dat iedereen het atelier meed. Gerbrandt moest in ieder geval nog tot het eind van het jaar blijven. Het kon hem niet veel schelen. Hij leefde in zijn eigen sfeer en had geen prikkel van buiten nodig om opgewekt door zijn dagen te gaan. De nieuw ontdekte schoonheid in Hoofts liederen lag nog steeds als een soort bedwelming over zijn zinnen en geest.

En spoedig kwam daar nog iets bij.

Dieuwertje Jansd. kwam erbij, het oudste meisje van Jan Hamer, de timmerman uit de Halsteeg. Hij kende haar al van zijn jongensjaren af. Ze was een paar jaar ouder dan hij en leefde in zijn herinnering als een mager meisje met een hoekig gezicht en sprietige haren, verlegen en onhandig, met schuwe ogen en schichtige bewegingen.

Op de eerste zondag in mei had hij de uitnodiging aangenomen van een gewezen buurjongen uit de Nes en was meegegaan voor een rijtoer buiten de stad. Een grote open tentwagen vol vrolijk jong volk, vrijers en vrijsters. Een uitgezochte dag vol warme zon, snelle witte wolken hoog in de hemel, weiden vol bloemen en een meilucht, die als wijn werkte op ziel en zinnen. Tegenover hem zat Dieuwertje Jansd. en met verbazing hoorde hij haar naam.

Kon dat Dieuwertje zijn?......

Een rijzige jonge vrouw met een zacht rond gezicht, een geestige mond, welig donker haar en een gevuld figuur. In haar ogen was misschien nog de oude schuwheid, maar ze was zo mooi geworden, dat dit een prikkelende bijkomstigheid leek, een uitdaging om die schuwheid te overwinnen......

Naast hem zat Nel Schaars, uit de lakenwinkel „De Dolfijn", een kittig blond ding met een wilde schittering in haar te grote blauwe ogen, een lachende rode mond en een gulzige uitdrukking in haar

blank-en-rose gezicht, dat hem van het eerste ogenblik af een gevoel van onbehagelijkheid gaf. Zij zat van het begin af dicht tegen hem aangekropen, lachte en kwetterde ononderbroken, keek hem schelms en belovend in de ogen, een en al leven en hinderlijke bewegelijkheid. Ze was lief en prikkelend genoeg, maar hij voelde een onverklaarbare tegenzin voor haar oorlogszuchtige maniertjes en bevend ongeduld. Zij paste zo helemaal niet in zijn stemmingen van de laatste dagen. Hij vond haar laag-bij-de-gronds en vulgair in haar blikkerend mooi en begerige opwinding. En met een mechanische glimlach liet hij haar onbeduidend gesnap langs zijn oren waaien en keek naar Dieuwertje, die telkens bloosde als haar dwalende ogen de zijne ontmoetten. Zijn hart werd warm, zo mooi vond hij haar en zo aandoenlijk lief.

Toen zij buiten waren en het eerste bruggetje over een vaart passeerden, steeg er een vrolijk geroep op:

„Heul!...... Heul!"......

Dat was het sein: nu hadden de jongens het recht de meisjes te kussen. Vóór hij het wist, hing Nel aan zijn hals en perste haar hete lippen op de zijne en lachte schel. Verbouwereerd had hij haar terug gekust, zonder zijn ogen van Dieuwertje af te wenden. De jongen aan haar linkerkant, die aldoor net deed of hij een zeker recht op haar had, sloeg de arm om haar hals, trok haar hoofd naar zich toe en probeerde haar mond te zoenen, maar zij wendde het gelaat en de kus kwam op haar wang terecht. Ze werd rood, de jongen lachte, maar was zichtbaar ontstemd.

„Geen kans, man!" dacht Gerbrandt, en een joelende blijdschap liep zijn hart binnen.

Luidruchtig stemde hij een vrolijk meilied aan en allen zongen geestdriftig mee, zwaaiend met de armen in overdaad van vreugde. Alleen Dieuwertje had moeite, haar verlegenheid te boven te komen en bloosde hoger, toen hij haar diep in de ogen keek en tegen haar lachte.

Bij het volgende „Heul! Heul!" trok hij haar plotseling aan haar handen naar voren en gaf haar een klinkende kus op haar mond. Het bloed vloog brandend naar haar wangen, de tranen sprongen haar in de ogen. De jonge man naast haar keek niet minder verbluft en verbolgen dan Nel Schaars, maar Gerbrandt had ten slotte niet meer gedaan, dan waarop hij recht had: een meisje uit het gezelschap kussen bij het passeren van een bruggetje. Nel en de

verschalkte jongen kozen de wijste partij, lachten en zoenden elkaar dat het klapte.
In Ouderkerk aten ze de meegebrachte koeken en boterhammen op en dronken er schuimend bier bij. Twee speellui vedelden een dans en achter de herberg sprongen en dansten zij in het malse gras, Gerbrandt voelde de zachtheid van Dieuwertjes lijf tegen zich aan, drukte even zijn wang tegen de hare, zij beefde in zijn armen en een olijke overmoed spartelde in zijn bloed. Iets zo liefs en vervoerends als het verlegen Dieuwertje had hij nog nooit gezien...... Toen ze weer instapten, schoof Gerbrandt op de plaats van de jonge man, alsof het zo hoorde en deze kwam naast Nel te zitten. Beiden waren kwaad en begonnen uit balorigheid verliefder tegen elkaar te doen dan voor de gelegenheid eigenlijk paste en hun voorbeeld wekte het vrolijke gezelschap op tot uitgelaten opwinding.
Gerbrandt fluisterde verliefde woordjes in Dieuwertjes hals, drukte af en toe stilletjes haar hand en zorgde wel, dat bij het passeren van een brug niemand hem voor was. Zij zat meest met neergeslagen ogen, maar lachte soms verholen naar zijn opgewonden gezicht en haar lippen kusten hem telkens vrijmoediger terug.
„Zing nog wat, Gerbrandt Adriaansz.!"
Hij liet zich niet noden. Liederen kende hij genoeg, oude minneliedjes, ondeugende verhaaltjes van vrijen en kozen en hij droeg ze voor met een overmoed en olijkheid, die de grootste bijval wekten. Hij zong ze voor Dieuwertje en al de lieve woordjes, die erin voorkwamen, waren voor haar bestemd.
Op de terugweg reden ze langs de Overtoom, waar de zondagse palingmarkt gehouden werd. Het was er druk van uitgezworven Amsterdammers. In het tolhuis siste de paling in de pan en sudderde in de stoofpotten. Ieder wou paling eten, overal werd gekloven en gesmuld, de smakelijke waar werd aangeprezen in plastische en drastische bewoordingen, het bier stroelde gul de dorstige kelen in, deze maal omdat vis zwemmen moet en er heerste een echte kermisstemming. Muzikanten, goochelaars, toekomst voorspellende zigeunerwijven, kreupele, lamme en blinde bedelaars scharrelden rond kopers en eters en zochten elkaar te overtreffen in zegenwensen en het tentoonstellen van hun ellende...... In de tuin van de herberg, toen hij even zonder Dieuwertje was, trok de teleurgestelde vrijer Gerbrandt terzijde en vroeg nijdig wat hij voorhad

met dat gescharrel rond z'n buurmeisje. Gerbrandt keek hem aan, de vent was bijna een hoofd groter dan hij en zeker vier of vijf jaar ouder. Maar hij was niet bang voor hem en vroeg spottend:
„En als ik 'et je zeg, wat wil je dan met die wetenschap, Dirk Segersz...... zo heet je immers?"
„Ik verkeer met Dieuwertje."
„Zo?... En zij ook met jou?"
„Wat bedoel je daarmee?"
„Of ze ja tegen je gezegd heeft."
„Dat niet...... maar dat zal ze zeggen."
„Zal ze dat?" vroeg Gerbrandt opgelucht.
„Dat zal ze."
„Heeft de waarzegster je dat verteld?"
„Nee, maar dat weet ik zeker. En ik waarschuw je: kom er niet tussen, want ik ben niet van plan om dat op me te laten zitten."
Gerbrandt lachte luid.
„Kom es terug, als je een boodschap van Dieuwertje hebt," zei hij schamper. „Ik lach om je waarschuwingen en dreigementen. Als je me hebben wilt, kun je me altijd vinden, al was 'et nou dadelijk......"
Zijn stem had een donkere klank gekregen. Een doffe vechtwoede maakte zijn ogen troebel. Uitdagend keek hij Dirk Segersz., een zadelmakersgezel, in de flikkerende ogen. Even scheen het of deze op hem los zou springen, maar juist kwam Dieuwertje er aan en een verwensing mompelend trok hij zich terug.
„Wat was er?" vroeg Dieuwertje met angst in de ogen.
„Niets," zei Gerbrandt, diep ademhalend om tot kalmte te komen. „Wij praatten over de prettige dag."
Zij keek hem onderzoekend in de ogen en vroeg ongerust:
„Jullie hadden toch geen ruzie?"
„Hoe kom je d'r bij?"
„Dirk loopt aldoor achter me aan...... hij is zo driftig en zo jaloers."
Lachend nam hij haar bij de hand en trok haar mee.
„Laat hem...... Kom, de wagen staat al ingespannen......"
Het gezelschap was wat vermoeid van de lange dag, het zware eten en de gulle slokken dubbel bier, die de paling als zwembassin moesten dienen. Er werd meer gefluisterd dan luid gepraat. Dirk

zat met de arm om Nels middel geslagen en zij leunde het hoofd behaagziek tegen zijn schouder, maar hij loerde giftig onder de rand van zijn klepmuts uit en bespiedde Gerbrandt en Dieuwertje voortdurend. Het meisje was zenuwachtig en wist met haar houding geen raad. Gerbrandt lachte onbekommerd, keek af en toe recht in de kwade ogen tegenover hem en probeerde Dieuwertje gerust te stellen door onbevangen gepraat. Maar zij bleef angstig en nerveus en Gerbrandt had die mokkende zadelmaker het liefst de wagen uitgesmeten...... Hij bracht haar naar huis van de stal, waar ze allen uitstapten...... Met een duistere blik in hun richting was Dirk met Nel meegegaan.
Ze spraken niet, stapten dicht naast elkaar de schemerige Halsteeg binnen. Een paar huizen voor het hare zei ze:
„Hier moet je teruggaan, Gerbrandt...... 't Is beter dat vader ons niet ziet."
„Goed...... Morgenavond om half zeven wacht ik op je buiten de Sint-Antoniuspoort."
Haar hand beefde in de zijne.
„Dat kan niet, Gerbrandt."
„Zul je d'r zijn, Dieuwertje?"
„Ik...... ik zal 'et proberen......"
Hij liet haar hand los. Er bleef een stukje papier in achter, waarop hij gekrabbeld had:

Dieuwertje, mijn dievertje
Wat staen jouw oogjens schou!
Jij bent mijn zoetelievertje,
En wat ben ick van jou?

Snel liep hij terug, ging met een omweg naar huis. Zijn hart zong in zijn borst...... Dieuwertje, gonsde het in zijn hoofd, Dieuwertje...... Dieuwertje...... Een lieve naam, die precies bij haar hoorde...... Verliefd herhaalde hij het woord en met elke maal werd het hem dierbaarder...... Zo iets moois en liefs...... Ze zou komen...... o ze zou wel komen!...... Ze zou wel iets verzinnen om van huis te geraken...... Hij moest alleen met haar praten, haar zeggen, hoe lief hij haar vond en hoe veel hij van haar hield...... O wat hield hij van dat Dieuwertje!...... Hoe was het mogelijk, dat hij haar niet eerder opgemerkt had?...... En die

Dirk Segersz.?...... Hoe kon zo'n platbek zich verbeelden, dat hem iets toekwam zo schoon en liefelijk als dit Dieuwertje?...... Die had hem durven dreigen!...... Ah!...... als ie hem hier had, zou hij hem met zijn stomme kop tegen de straatstenen slaan, al was ie nóg twee hoofden langer!......

Adriaan Cornelisz. vroeg hem naar de rijtocht. Opgetogen vertelde Gerbrandt van al het plezier en hoe lekker de paling aan de Overtoom gesmaakt had.

„Goddeloos gedoe," knorde moeder. „Markt op zondag...... dat de overheid zoiets toelaat......"

„'t Is een ouwe gewoonte, Marrigje," suste vader. „Wat steekt er voor kwaad in, kom, kom!...... En, Gerbrandt, veel heulen gepasseerd?"

„Massa's!" lachte de jongen. „Ik had werkelijk niet gedacht, dat er zoveel bruggetjes in heel Holland waren als we vandaag gepasseerd zijn......"

„Gelukkige jeugd!" zuchtte Adriaan, daarop riep hij hard: „Heul!...... Heul!" en kuste zijn vrouw hartig op de mond. „Wij kunnen 'et ook nog, wat wijf?"

Hij schaterde, toen zij hem wegduwde en blozend mopperde: „Foei, hoe schaam je je niet, Adriaan?"

Gerbrandt lachte mee, riep op zijn beurt: „Heul!...... Heul!" en kuste haar op beide wangen. Zij sloeg naar hem, maar snel sprong hij weg en rende naar boven.

En die avond schreef hij bij het licht van de kaarsen, terwijl door het open venster de geurige zoelheid van de meinacht binnen stroomde, een amoureus liedje:

Soo haest als ik u (lief) aensach
Soo sloop ghij in mijn sinne,
Daer ghij vermeucht, wat ick vermach,
Ghij sijt mijn vreucht en mijn geclach,
O wonderlijcke Minne!

Het huys daer ghij, vriendin, in sat
'k Sach van boven tot onder,
O, dacht ick, dit vervallen gat,
Bevanght soo hooghen, schoonen schat:
O wonderlijcke wonder!

Ghij sijt, mijn liefste, die mij doet
In mijn ghepeyns bedelven,
Besitster van mijn hart en goet,
Bestuurster van mijn jongh ghemoet,
Ick min u als mijn selven......

Hij ondertekende: „'t Kan verkeeren." Peinzend keek hij naar de spreuk. Toen schudde hij glimlachend het hoofd...... Nee, dit kon zeker nìet verkeren!...... dit zou blijven, want zó mooi en warm en zuiver had het er in zijn hart nog nooit uitgezien...... Nu eerst begon hij te vermoeden wat de liefde was en spoedig zou hij het wéten!......

4

Dieuwertje kwam.

Zij was onrustig, keek aldoor angstig rond of zij niet gezien werd door kennissen. Zwijgend liep zij naast hem. Soms raakte haar arm even de zijne en dan voelde hij hoe ze beefde. Hoe kwam ze toch zo bang?...... Ze pleegden toch geen misdaad?...... Hij moest er zachtjes om lachen.

„Dieuwertje," zei hij, „heb je mijn briefje gelezen?"

Ze keek hem even van terzijde aan met een ongelukkig gezicht en antwoordde bedrukt:

„Ik kan toch niet lezen...... Ik mocht nooit naar school van vader."

„Waarom niet?" vroeg hij teleurgesteld.

„Meisjes hoeven niet te kunnen lezen en schrijven, zegt hij...... Dat brengt ze maar op verkeerde gedachten."

Gerbrandt schoot in een lach, maar die klonk boosaardig.

„Zo'n stomme kneukel!" schold hij. „En nu heb je niet kunnen lezen wat ik geschreven heb."

„Nee...... en ik dorst het niemand te vragen."

„Da's maar goed ook!" riep hij met een kleur van schrik.

„Wat staat er dan?" vroeg ze wantrouwig.

„O, niks bijzonders, maar 't was alleen voor jou bedoeld, zie je......"

Ze kwamen in een smal laantje. Aan weerszijden stonden knotwilgen in een brede grasband voor de sloot. De moestuinen daarachter lagen verlaten. Er was in geen velden of wegen iemand te zien.

„Laten we hier wat gaan zitten."

Gehoorzaam liet zij zich naast hem neer.

Hij trok haar dicht tegen zich aan, keek in haar beschaamde, groengrijze ogen, waarover aanstonds de wimpers zich neersloegen, lachte zacht en kuste haar op de mond. Zij wou zich dadelijk terugtrekken, maar hij hield haar lippen vast. Even verslapte zij in zijn arm, dan kropen haar armen om zijn hals, zij drukte hem vast tegen zich aan en gaf hem zijn kus hartstochtelijk terug. Toen zei ze, zwaar ademend:

„O, Gerbrandt!"

Haar gezicht veranderde. Alle vrees gleed eruit weg, haar ogen

straalden, een bevend lachje trok haar mondhoeken omhoog. Een gelukkig gezicht was het.

„Ben je niet nieuwsgierig, wat er op dat briefje stond?"

„Wat stond er?"

Hij zei het, met vleiende stem, vlak bij haar mond.

Zij verbleekte licht.

„Meen je dat, Gerbrandt?"

„Dat mag je toch niet vragen!...... Geef liever antwoord: wat ben ik van jou?"

Zij sloeg weer haar armen om zijn hals, drukte zijn hoofd tegen haar schouder en fluisterde langs zijn oor:

„Alles...... alles......"

Er klonk zo'n jagende hartstocht in haar stem, dat een verbazing in hem opsteeg.

„Sinds gisteren?" vroeg hij zacht.

„O nee... al zo lang, jongen...... al toen je nog bij ons in de buurt woonde...... altijd......"

Vreemd klonk dat. Vreemd en onwerkelijk. Kon dat dan? Een meisje dacht zo aan je, en je wist er niets van, je had het nooit opgemerkt......

„Dieuwertje...... dat heb ik nooit geweten......"

„Hoe zou je dat geweten hebben?......"

„Maar...... waarom?......"

„Waarom?"

Zij keek hem peinzend aan met een heimelijk, gelukkig lachje.

„Ja, waarom?...... Wie kan dat zeggen?...... Dat weet je toch niet...... Zo maar......"

„Dat ik daar nou nooit iets van heb geweten......"

Zij schoof nog dichter op hem toe.

„O Gerbrandt, ik schrok zo, toen ik zaterdag hoorde, dat jij ook meegevraagd was...... Ik was zo blij en doodongelukkig ook...... Ik heb de hele nacht haast niet geslapen...... Ik moest met Dirk mee van vader...... En toen jij me kuste op de brug, dacht ik, dat ik flauw zou vallen...... en later, toen je naast me kwam zitten en zo lief was...... o jongen, ik kon het gewoon niet geloven...... Ik kan 'et nou ook nog niet geloven......"

„Toch is 'et waar, Dieuwertje......"

„Ja...... 't is waar...... zolang je bij me bent is 'et waar...... maar straks...... morgen...... later......"

„'t Zal altijd waar blijven, Dieuwertje......"
„Nee, Gerbrandt, dat zal 'et niet......"
„Maar lieve meid, je weet niet wat je zegt...... Je weet niet, hoe ik van je hou...... Ik ben helemaal stikvol van je en ik heb me nog nooit zo gelukkig gevoeld...... Weet je, dat ik gisteravond een liedje voor je gemaakt heb?"
„Voor mij?...... Echt waar?"
„Ja, luister maar......"
Hij zei het voor haar op, ontroering en liefde maakten zijn stem week. Aan haar lippen zag hij, dat ze woord voor woord nasprak. Verbazing kwam in haar ogen, ongeloof, verrukking.
„Voor mij, Gerbrandt?...... Echt voor mij?......"
„Voor jou alleen...... Begrijp je nou, dat ik echt van je hou?...... Anders zou ik toch zo'n lied niet voor je kunnen maken!"
Tranen liepen over haar wangen.
„Zeg 'et nog es op, Gerbrandt?"......
Hij deed wat ze vroeg en weer prevelden haar lippen de woorden mee.
Toen zei ze zelf het gedicht. Zij maakte geen enkele fout.
„Knap!" lachte hij bewonderend. „Maar morgen ben je 't vergeten."
„O nee...... nooit...... dat staat nu hier," zei ze en drukte zijn hand op haar hart, „en ik kan het horen en nazeggen, al word ik honderd jaar."
„Maar ik zal nog honderd gedichten voor je schrijven."
„Dan zal ik er honderd onthouden."
„Ik zal je leren lezen en schrijven, Dieuwertje, dan hoef je ze niet te onthouden."
„En hoe zou ik ze kunnen vergeten?"
Hij kuste haar ontroerd. Wat een engel was ze. Wat een gelukskind was hij, dat zo'n meisje van hem houden kon. Ze was zo eenvoudig en doorzichtig als helder water. Opnieuw steeg de verbazing in hem op hoe het mogelijk was, dat Dieuwertje al lang van hem hield en dat hij er nooit iets van vermoed had...... Nu waren ze toevallig in een tentwagen bij elkaar gekomen...... Het leek wel een bestiering...... ja...... zoiets noemde je een bestiering......
Zij hielden elkaar omsloten en konden er niet genoeg van krijgen elkaar te kussen en in de ogen te kijken, elkaars naam te zeggen

en te glimlachen bij de klank ervan...... Wat zo'n naam heel iets anders was, als er een geliefd wezen mee genoemd werd......
„Nu moet ik gaan," zei Dieuwertje, op haar knieën overeind komend. „'t Is al laat."
„Blijf nog wat, Dieuwertje...... 't is zo heerlijk samen."
„Vraag 'et me niet, Gerbrandt, want dan moet ik 'et doen, en 't is verkeerd, gevaarlijk......"
Aarzelend bleef zij zitten. Verwonderd vroeg hij:
„Waarom zou je blijven, als het verkeerd en gevaarlijk is?"
Zij schudde even het hoofd en sloot de ogen. Met iets smartelijks in haar stem zei ze:
„Dat is 'et juist, Gerbrandt, dat weet ik ook niet...... Ik ben nu eenmaal zo...... Ik hou van je, en nou jij ook van mij houdt, moet ik alles doen, wat je van me vraagt...... Begrijp je dat niet? Al is het nog zo verkeerd en nog zo gevaarlijk...... ik zou je nooit iets kunnen weigeren......"
Verbazing stond groot in zijn ogen. Maar voor hij iets zeggen kon, had ze de armen om hem heen geslagen en kuste hem, dat de adem hem verging. Hij voelde haar tranen op zijn gezicht. Toch hoorde hij haar gelukkig lachje. Dan sprong ze overeind, streelde nog met haar handen zijn wangen, als kon ze niet van hem loskomen.
„Nou ga ik...... Dag!"
Snel liep ze het laantje uit, de weg naar de stad op.
Recht zittend keek hij haar na. Zijn verbazing was zo groot, dat hij vergat haar achterna te lopen, en toen hij daaraan dacht was het te laat, ze was nog maar een verdwijnend donker figuurtje op de landweg in de verte...... Hij zuchtte diep en liet zich achterover vallen in het gras. Was dat het bedeesde, vreesachtige Dieuwertje van gisteren, dat niet uit haar woorden kon komen en nauwelijks de ogen durfde opslaan?...... Wat een vuur leefde er in dat stille meisje...... Wat zei ze?...... Ik hou van je en nou moet ik alles doen wat je van mij vraagt...... Toen had ze hem gekust en tegelijk gelachen en geschreid...... Arme Dieuwertje!...... Die hield al heel lang van hem, en als meisje mocht ze niets zeggen of vragen...... was dat eigenlijk niet mallotig?...... En onrechtvaardig ook?......
Dieuwertje...... Lieve hemel! wat een geschenk was hem daar in de schoot gevallen!...... Een gewoon meisje, de dochter van een timmerman uit de Halsteeg...... ze kon niet eens lezen en schrij-

ven...... maar hoe onuitsprekelijk lief was ze!...... Wat straalde er een zachte warmte van haar uit...... Een mooie stem had ze ook...... En hoe verstandig ze praatte...... en zonder grofheid of rauw accent, als een welopgevoede burgersdochter...... ze was wel een heel bizonder meisje...... En die was op hem verliefd geworden...... Hoe was het mogelijk?...... Wat was er aan hem?...... Hij was toch geen mooie jongen met z'n vierkante kop, z'n stompe neus, z'n dikke, stugge haarbos...... Best mogelijk! Maar al was hij zo lelijk als de droes, het mooiste, het liefste meisje hield van hem...... of je de hemel verdiende of niet...... als je d'r maar in was! O zo!...... Van pure gelukzaligheid duikelde hij een paar keer over z'n kop in het gras, tot hij met zijn beide voeten in de sloot belandde en een schreeuw gaf van schrik, die weer overging in een luide lach om zijn eigen gelukkige dwaasheid.

Op zijn kamer zat hij mijmerend bij het open venster, zonder licht. De nacht was helder, zonder maan, maar vol van het sprankelende licht der sterren, die als juwelen in de hemel hingen. Een zoele wind fluisterde tedere dingen in de jonge blaren van de bomen op de gracht. De stappen van een late wandelaar klonken hard op het plaveisel...... Hij glimlachte tegen de duisternis, die vol was van zijn overstromende liefde, gelijk zijn hart vol was van stromende muziek, zijn hoofd van gedichten, die geschreven wilden worden. Dit was de gelukkigste avond van zijn leven...... En waarom zou het nu niet altijd zo blijven?...... 't Was zonde om naar bed te gaan en de bewustheid van dit grote geluk in de slaap te verliezen......

De volgende dagen zag hij Dieuwertje nu en dan even, kon een enkel woord met haar wisselen op straat, maar tot een vertrouwelijk gesprek kwamen zij niet: haar vader, blijkbaar op de hoogte gebracht door Dirk, was wantrouwig geworden en liet haar niet lang onder zijn ogen uit. Gerbrandt vond het zelf vreemd, dat hij niet ongeduldiger was en woest verlangde haar bij zich te hebben, ergens voor zich alleen. Maar hij was tevreden met deze schaarse, vluchtige ontmoetingen. In hem lag zo'n schat van stil geluk om het weten van deze grote, heimelijke liefde, dat hij niet meer verlangde dan haar even te ontmoeten en in haar ogen de bevestiging te zien, dat hij niet droomde, aan haar korte handdruk te voelen hoe alles in haar naar hem uitging...... Ze had brede handen, te groot en sterk voor een meisje, maar het waren goede,

beschermende handen, waaraan je je veilig kon toevertrouwen. Op een middag kwam hij haar tegen, toen hij met Steven over de Dam liep. Hij liet zijn vriend staan en ging op haar toe. Ze was nerveus en terneergeslagen: haar vader maakte haar heftige verwijten. Dirk wou met haar trouwen, hij had gespaard en kon voor zichzelf beginnen in het nieuwe gedeelte van de stad achter de Koningsgracht, en vader wou, dat ze ja zei.

„En wat heb je gezegd?"

„Dat weet je wel."

Zij glimlachte triest. Hij greep haar hand en drukte die vast in de zijne.

„Dank je, Dieuwertje...... Hou maar vol...... Wanneer gaan we weer wandelen?"

„Ik weet 'et niet. Vader laat me niet gaan."

„Dat zien we wel......"

Met stralende ogen kwam hij bij Steven terug. Deze keek hem lachend aan.

„Compliment," zei hij met een hoofse buiging. „Doet je schildersoog eer aan...... Een knappe meid."

Gerbrandts gezicht verduisterde.

„Praat niet zo over haar," zei hij ontstemd. „Ze is 'et prachtigste en het liefste wat er op de wereld bestaat."

„Neem me niet kwalijk," verontschuldigde Steven zich met ironische hoffelijkheid. „Ik dacht dat je met het vrouwelijk geslacht afgerekend had...... Heb je me zoiets niet eens plechtig verzekerd?"

Gerbrandt lachte.

„Dat kan wel, ja...... Maar Dieuwertje heeft me tot andere gedachten gebracht."

„Dieuwertje...... wat een aardige naam......"

„Ja, vind je ook niet?...... Maar zijzelf, man......"

En hij begon geestdriftig haar lof te zingen. Steven luisterde zonder hem in de rede te vallen. Hij keek naar zijn stralend gezicht. Hij dacht aan de grappige geschiedenis met Lijsje uit Vinkeveen en de tragi-comedie met Joffer Fijtsma en voelde iets als medelijden, gemengd met een onverklaarbare bewondering voor zijn vriend. Hoe dodelijk ernstig die zich onmiddellijk aan zijn gevoel verloren gaf...... Hij was wel heel echt wat hij allang in hem gezien had: een geboren dichter, een onstuimig hart, dat blin-

delings op het noodlot instormde, gedragen door passies, die hij, Steven, misschien ook wel kennen zou, maar nooit gehoorzamen. Het was ook onbegonnen werk te proberen hem te remmen...... Hij zou altijd doorrennen tot hij zijn driftige kop stuk stiet tegen de harde onoverkomelijkheid...... Dieuwertje...... nu heette de hele wereld Dieuwertje...... Wie was die Dieuwertje...... de dochter van een timmerman...... als het ooit ernst werd, een blok aan zijn been, z'n ondergang misschien...... Maar het zou geen ernst worden, daar was hij niet bang voor...... Een lentevlaag...... een meidroom, die in september zou wegdorren en in december vergeten zijn...... Ach...... had ze dàt gezegd en dìt gedaan?...... Niet slecht gespeeld voor een eenvoudig deerntje, dat de zoon van Adriaan Cornelisz. aan de haak wou slaan...... Verbazend eigenlijk...... Niet onbedenkelijk...... En als het allemaal eens echt was en net zo mooi als de dichter ons voorzong...... dan was ieder mens een dichter en het ganse leven een bedwelmend poëem...... Arme Gerbrandt...... En toch...... er waren een paar dingen, die hem nieuwsgierig maakten naar dit meisje......

5

Beter gehumeurd dan in lange tijd kwam Meester Francisco Badens terug uit de stad en vond zijn leerling dromerig voor het venster staan, starend over de gracht, die in de hete meizon lag te blinken.

„Hola! Gerbrandt!" riep hij vrolijk. „Sta je te slapen of betreur je je pekelzonden?"

Opgeschrikt uit zijn gemijmer, keerde de jongen zich met een ruk om en verontschuldigde zich blozend:

„Neem me niet kwalijk, meester...... ik hoorde u niet binnenkomen......"

„Al goed, jonkman, al goed," lachte de schilder, wierp zijn lichte mantel en gepluimde hoed nonchalant over de hoge rug van een gebeeldhouwde stoel en ontdeed zich van zijn lang rapier. „Ik ben ook achttien geweest, hoor!...... De droom had zeker rokken aan?"

Hij schaterde toen Gerbrandts blos zich verdiepte en plaagde voort:

„Bemoei je d'r niet te veel mee, knaap. 't Draait er toch altijd op uit, dat ze de noten opeten, die jij betaald hebt, en je nog de doppen om je oren smijten...... Laat es kijken hoever we gekomen zijn met de copie......"

Gerbrandt liep mee naar de ezel met het doek, waaraan hij werkte. Terzijde stond het origineel: een Italiaanse Madonna van een onbekend meester, die Badens voor een Tintoretto hield. Het fijne gezichtje glimlachte vaag, maar er was iets oneindigs droefs in de peinzende ogen, als had de ziel een voorgevoel van groot onheil, waaraan de zinnen nog niet konden geloven.

Misprijzend schudde Badens het hoofd en riep ontevreden:

„Wat duivel heb je er mee uitgevoerd?...... 't Was gisteren veel beter...... Je hebt je dag niet, Gerbrandt, waar zijn je gedachten?...... De gelijkenis is er uit...... totaal...... Zie je niet, dat die meid van jou met haar ene oog lacht...... wat weerga, ze lonkt compleet!...... Zeg es, kijken de meisjes zo naar jou?...... Neem je in acht, vriendje, want dan hebben ze boze plannen......"

Gerbrandt keek aandachtig naar het oog, waar de meester zich zo vrolijk over maakte. Hij had gelijk. Het oog was heel anders geworden dan op het voorbeeld, niet zo droevig, het lachte werke-

lijk, en eerst was het toch zo goed geweest...... Hoe had hij het zo kunnen bederven?...... Wat had hij ermee gedaan?...... Maar plotseling sloeg het bloed hem in golven naar het hoofd...... Zo had Dieuwertje hem gisteren aangekeken, toen ze bij het afscheid zijn hand nog even vastgehouden had...... Zijn hart had het zich herinnerd en zijn hand bestuurd...... Waarom had die Madonna ook dezelfde kleur ogen als Dieuwertje, zo blauwachtig groen, alsof je in diep, helder water keek. Verward wendde hij de ogen af en stamelde hulpeloos:

„Ik begrijp 'et niet, meester...... ik...... eh......"

Badens schoot opnieuw in de lach, sloeg hem op de schouder en riep:

„Hou toch op, lummel!...... Per baccho! een mens zou zich een ongeluk lachen!...... Ik wist je zo bedeesd niet, Gerbrandt!...... Maar ik ben er nu zeker van, dat je zo'n vergiftig pijltje van Amor in je karkas hebt zitten...... ik kan je alleen maar toewensen, dat er geen al te scherpe weerhaak aan zit...... De meisjes zijn een heel aardig vermaak, maar laat ze dat voorlopig voor je blijven, jongen, en maak er geen ernst van. Een kunstenaar moet zijn hoofd vrij houden en in zijn hart moeten de muzen wonen...... Onthou dat, als je wat worden wilt."

Zijn stem had een ernstiger klank gekregen. Schuchter merkte de jongen op:

„Maar kunstenaars trouwen toch ook, meester?"

Badens knikte, glimlachte en streek behaagziek zijn sierlijke blonde knevel op.

„Zeker, zei hij dan bedachtzaam, „maar als ze verstandig zijn, trouwen ze laat...... en niet met de eerste de beste. Eerst als ze de wereld en de vrouwen kennen, goed genoeg om met oordeel een keuze te doen. Daar zijn allemachtig veel meisjes en vrouwen, Gerbrandt, en heel veel daarvan zijn de moeite van een avontuur waard. Maar tenslotte kun je er maar met één trouwen...... Vrij maar dapper toe, maatje, als je bloed begint te zingen...... En als je ontdekt hebt, dat er geen noemenswaard verschil is tussen de een en de ander, kies er dan een uit, die je past, die je goed wat meebrengt, die je eer aandoet en je waarde verhoogt in het oog van de wereld......"

„Is dat liefde, meester Badens?"

De schilder keek zijn leerling verwonderd aan. Bij alle eerbied

had er een soort driftige verontwaardiging in zijn toon geklonken en er was een vage droefenis gekomen in zijn verdroomde ogen. Half geërgerd, half geamuseerd oreerde hij:
„Liefde?...... Wat is liefde?...... De dichters delireren er dag en nacht over...... 't Zal er wel net mee zijn als met God: de een gelooft er in en de ander niet en allebei houen ze elkaar voor idioten...... Maar ik weet wel, Gerbrandt, dat het leven van een kunstenaar vervloekt moeilijk is, en dat een vrouw in zijn jonge jaren een blok aan zijn been kan zijn. Daar zijn d'r genoeg aan te gronde gegaan voor ze tijd hadden iets te bereiken...... Pas jij maar op voor de Trijntjes en Stijntjes en Mijntjes!...... Ze loeren op je om je in te zwelgen. Blijf ze de baas. Snoep ervan als je de kans krijgt, maar struikel niet in de val......"
Dan moest hij eensklaps weer lachen om de gespannen aandacht in het jonge gezicht tegenover hem en de wrevelige trek om de vastgesloten mond. Hij schudde hem aan de schouder en riep: „Verspil je wijsheid aan de onbezonnen jeugd!...... Als dank zul je gevierendeeld worden!...... Weet je wat?...... Ga maar eens wat rondkuieren, 't is veel te mooi weer voor een verliefde brak om binnen te zitten, en bovendien verwacht ik bezoek, waar ik alleen mee moet spreken...... Neem Pietje Morsebel maar mee de weg op. Die kreukel z'n oren zijn vuurrood geworden en twee maal zo lang door het luisteren naar onze mannengesprekken. Vooruit! trek er van onder!"
Pietje, de leer- en loopjongen en duvelstoejager van het atelier, die bij de werkbank verf stond te wrijven, veegde snel zijn vette handen af aan een onnoemelijk vuile morslap, en rende na een haastige groet de deur uit. Beneden stond hij te wachten op de stoep. Hij was een ongelofelijk lelijk en armoedig jongetje van een jaar of veertien, veel te klein voor zijn leeftijd, met steil, geel piekhaar, scheel om er duizelig van te worden, een brutale wipneus, een mond als een schuur, met dikke vlezige lippen, afstaande oren en een gezicht vol zomersproeten. Hij grijnsde breed en knipoogde afschuwelijk.
„Je ken wel zien, dat de meester een grote vis aan de haak heeft," zei hij. „De Sinjeur Repelaer komt."
„Hoe weet jij dat?"
„Ik weet nog veul meer!...... Hij heb een dochter, die Hendrikje hiet!"

„En als jij je brutale waffel niet houdt, zal ik je een klap om je oren geven, die Hans hiet!"
„Jij wel!" snoof Pietje, „ik had je allang geschept voor je zover was."
En toen hij zag, dat de ander lachte, vroeg hij gauw:
„Gerbrandt, leen me-n-een stoter?"
„Waarvoor?"
„Ik ga op 't Ouwekerksplein husselen met de jongens...... ik heb er een voorgevoel van, dat ik vandaag geluk zal hebben."
„Jij komt nog es in 't Rasphuis, Pietje!...... Weet je niet, dat dobbelen op straat bij keur van de Heren verboden is?"
Pietje verdraaide zijn schele ogen op erbarmelijke wijze en riep klagend:
„Maar ik heb toch geen zak vol daalders om naar 't Herenlogement te gaan!...... Geef me nou een stoter, Gerbrandt...... as ik win, krijg je d'r twee terug...... drie!"
Lachend om Pietjes ademloze begerigheid gaf Gerbrandt hem een stoter, zeggend:
„Hier...... en koop van je winst liever een paar hozen...... Je loopt er weer bij als een voddenzak...... schaam je je niet?"
„Je mallemoersnicht!" riep Pietje grijnzend en holde weg, de stoter vast in zijn kleine, vuile hand geklemd, het opwindende avontuur tegemoet.
Gerbrandt keek hem na. Hij moest altijd lachen om die aalvlugge straatjongen vol apenstreken en ondeugden. Meester Badens, anders zo kieskeurig op alles, had hem in onberedeneerde sympathie half verhongerd van de straat meegebracht, hem eten en kleren gegeven en hem tenslotte op het atelier gehouden, bewerend, dat er wat in hem zat en dat hij een origineel talent was. Hij had een mateloos plezier in zijn radde straattaal en niets ontziende overmoed. Pietje kon een potje bij hem breken en maakte daar vaak een meer dan vrijmoedig gebruik van. Maar daartegenover amuseerde hij Badens met zijn kleurige en gepekelde verhalen over ruzies en vechtpartijen in hun buurtje en zong met zijn schelle jongensstem alle nieuwe straatdeunen en oude, wilde geuzenliederen, waavan hij er veel kende. Een vader had hij nooit gehad, zijn moeder heette in de wandeling Mottige Neel, had een kroegje, dat de aantrekkelijke naam droeg van „De Vuile Vaatdoek", was onbeperkt gastvrij voor rondzwalkend zeevolk en andere rabauwen, en kon de rauwste

matroos sprakeloos vloeken of onder de tafel drinken. Zij was berucht en gevreesd bij oud en jong, maar Pietje had haar onversaagde aard geërfd, liet zich niet door haar overbluffen, schold venijnig tegen haar gekrijs in, slipte onder haar wild grijpende handen weg en schopte haar de schenen stuk, als ze hem toevallig te pakken kreeg en afranselde. Toch hield hij op zijn manier van haar en wou van vreemden geen kwaad woord van haar horen; de straatbengels wisten het en waren voorzichtig, want in Pietjes magere karkas groeide een angstwekkende kracht, als de drift in hem begon te razen; hij vocht als een boskat met nagels en tanden, ongevoelig voor pijn, het gezicht van bloed schrikte hem niet af, scheen integendeel zijn opwinding en wrede vechtwoede nog te prikkelen. Een ietwat beangstigend kereltje, dat opgroeide voor galg en rad. Toch was hij goedhartig ook en zeer toegankelijk voor een vriendelijk woord of gebaar. Voor meester Badens ging hij door het vuur, hoewel hij brutaal genoeg de draak met hem durfde steken, als hij het in de zin had. Hij had een wonderlijk scherpe neus voor de zwakke stee in de mensen om hem heen, voelde met een vreemd instinct waar ze kwetsbaar waren en prikte ze daar met schaamteloos welbehagen. Een duivel van een jongen, maar die je altijd weer ontwapende door zijn onweerstaanbare humor en dolle invallen. Hij had de vinnige schranderheid van een fret en ook diens zenuwachtige bewegelijkheid. En Gerbrandt, die hem een paar maal bij een vechtpartij betrapt had en hem een keer van zijn bloedend slachtoffer losgescheurd, bang dat hij hem vermoorden zou, dacht soms, dat Pietje op de een of andere manier een beetje krankzinnig moest zijn. Hij wist ook, dat de snaak links en rechts kaapte wat hij maar grijpen kon; hij blufte zelfs op zijn handigheid in dit opzicht. Maar hij wist even zeker, dat Pietje op het atelier nooit iets zou wegnemen en zich vermoedelijk dood zou vechten, als er ooit een dief binnensloop om zijn slag te slaan. Een roekeloos en onbegrijpelijk wezen vol tegenstrijdigheden, levend als een wilde naar de invallen van zijn bandeloze en grillige natuur. Eigenlijk een afschuwelijke, ongebonden opgroeiende heiden, die god noch gebod kende, alleen grinnikte, als iemand hem een hoeredop noemde en geen schaamte kende, waarvoor dan ook. Een gauwdief en straatrabauw, die onvermijdelijk vandaag of morgen de rakkers van de schout in handen zou vallen......

Maar Gerbrandt kon er niets aan doen: hij was als Badens en mocht de kleine spitsboef lijden, luisterde vol aandacht naar zijn dolle verhalen, waar ieder ogenblik woorden en uitdrukkingen in voorkwamen, die hij nog nooit gehoord had en waarvan hij smulde om hun sappigheid en kracht......
Arme kleine verschoppeling......
Dan moest hij weer lachen om zijn eigen medelijden: Pietje was de vrolijkste luchthart-treurniet, die iemand zich kon voorstellen, de zorgeloosheid zelf......
Gerbrandt haalde de schouders op, stak de handen in de zakken van zijn wijde broek en stapte fluitend de gracht op.

6

Hij hief het hoofd naar de zon.
Alle gedachten aan en over Pietje Morsebel gleden uit hem weg, alle zorg om zijn verknoeid werk, alle ergernis om de luchthartige spot van de meester vervlogen uit zijn bewustzijn.
De warmte van de zon op zijn gezicht was een betoverende liefkozing. Hij dacht: „Dieuwertje" en dat was voldoende om vol te lopen van een dronken makend geluksgevoel. Zonder enige aanleiding lachte hij hardop, een paar voorbijgangers keken hem vragend aan, haastiger liep hij door. Zijn levendige, schitterende ogen keken geboeid en genietend naar het bonte beweeg op de gracht, zijn oren spanden zich op de geluiden om hem heen. Een vreemde roes doorzinderde heel zijn wezen. Het leek hem als zweefde hij tussen de andere mensen door, geluidloos, zonder de aarde te raken. Niets of niemand zag hij in 't bijzonder. Gestalten schoven dooreen, kleuren vlekten en vergleden in andere, onduidelijk roesde verward geraas, vlakbij en veraf en daaromheen dwaalden mensenstemmen als verspringende lichtvlekken over een donkere ondergrond. Goudschilfers spartelden over het water, vuurgloed lag over de kanteling van sierlijke trapgeveltjes en spitse daken gevloeid, droop tussen de doorzichtige kruinen der lentebomen, hing over masten en want van de schepen als dunne, glanzende olie, een opengestoten venstertje schoot een bliksemstraal uit. Hoe gloerierijk mooi Amsterdam toch was!......
Een vage glimlach om de lippen, liep hij voort. Gedachten wilden telkens bij verrassing in zijn bewustzijn opspringen, maar hij liet het niet toe. Het was veel te mooi zo...... gedachteloos voortgaan, lui genietend van vrijheid en zon. Dit onwezenlijke, zwevende gevoel was een ongekende heerlijkheid, spannend als een vreemde droom en even onbestemd, vol wonderlijke verwachting en toch op zichzelf al volmaakt. Je voelde je lichaam niet en tegelijk was er een levendige bewustheid van kracht en gezondheid, een vreugde juist om dat sterke, lenige lijf, dat, als een schip door een woelige zee, door de roezige drukte koerste, trots en ongenaakbaar......
Maar toch niet zo ongenaakbaar of het stiet plots op een klip en stokte met een schok. Een scherpe stem schreeuwde:
„Hei je nou je gat al vol gezope, verwenste steêkat?"

Verdutst keek Gerbrandt in een kwaad, rood gezicht met stekende grijze ogen, en, ontwakend uit zijn doezelige betovering, riep hij lachend:
„Arend Pieter Gijzen!...... Waarom vaar je me altijd aan?"
Het boze gezicht klaarde op in herkenning, de vinnige ogen lachten.
„Gerbrandt!...... Jong, je zwaaide puur!...... Me docht, da'je van een Delftse hond gebeten was!"
Hij keek in de korf met eieren, die hij aan de arm droeg, beducht, dat de botsing zijn kostelijke waar gekneusd had. Een bierdrager hield met moeite zijn rollend vat in, dat vlak bij hun benen tot stilstand kwam. Woedend schreeuwde hij:
„Houdaar, jullie!...... Ben je van zins hier wortel te schieten, verdulde neskebolle?"
„Vraag dat je ouwe schoenen!" blafte Arend terug. „De straat is vrij, man!"
„Dat hei je zeker gehoord van je veenpuitse moêr, niet?"
„En wat heit jou stilleveger van een vaêr je dan geleerd?"
Gerbrandt had veel plezier in de kernachtige conversatie, maar trok zijn boerse vriend opzij, bang dat de twee kijvende driftkoppen handgemeen zouden worden. Grommend stiet de sjouwer met de voet het zwaar rommelend vat verder over de keien, verdween er dan mee in het donkere gat van een bierkelder. Arend keek hem na met een giftige blik.
„Die mieterse sliklaarzen hebben altemet eeuwig wat op de boeren te schempen," gromde hij nog na. „Laat ie es naar Vinkeveen komen...... maak ik van z'n lijf een dubbele adelaar!"
Gerbrandt lachte om het bloedgierige dreigement. Hij trok Arend mee voort en zei:
„Maak je niet zo kwaad, Arend...... Die bierbuffel meende het zo erg niet. Die gaan tegen iedereen te keer, alleen voor 't plezier van schelden...... Alles wel in Vinkeveen?"
„Best, Gerbrandt, hoor...... Lijsje gaat trouwen."
„Lijsje?...... Nou al?"
„Zeg liever: nou pas!" grinnikte Arend. „'t Eerste kind is al een heel eind onderwege...... Nou ja, 't is menselijk en jij hoeft er niet om te blozen, hoor......"
Hij lachte schetterend.
„Wanneer kom je weer es kijke?"

„As 't kermis is, vast."
„Da's goed...... Ik zel een meidje voor je klaar houwe, Gerbrandt. Wat dunkt je van Wabbetje van Mieuwes Malmont, een hecht van een meid, al melk en bloed wat er an is, en puur niet eenkennig ook niet......"
„Laat maar, Arend...... Misschien breng ik er zelf wel een mee......"
Hij lachte gedwongen, zwaaide een groet met de hand en liep een brug op; Arend keek hem verwonderd na, grinnikte spottend, hees het korfje eieren hoger aan zijn arm en stapte verder naar zijn klant.
Gerbrandt liep met haastige schreden voort, kwaad op Arend, die hem met zijn nieuws over Lijsje en z'n gewauwel over Wabbetje totaal uit zijn droomstemming gestoten had...... grappige Lijsje met haar verbaasde poppekop...... Lijsje moest een kind krijgen...... Lijsje, van wie hij eens zo echt en zuiver gehouden had, zo stil en eerlijk...... die had dat nu al met een man doorleefd en ging trouwen. In Vinkeveen vonden ze zo'n geval niet bijzonder erg...... Ze hadden er een eigen filosofie voor. „Kinderen krijgen duurt negen maanden," zeiden ze, „maar 'et eerste kan komen als e't wil." En de praktijk wees er uit, dat het inderdaad zo was...... Dat Wabbetje nog zover niet was, begreep niemand, want die was als schroeiend vuur......
Jammer, dat Arend met zijn gepraat deze beelden voor dat van Dieuwertje geschoven had. Want heel die wonderlijke, glorieuze droom van daarstraks was immers niets geweest dan Dieuwertje... Dit was nu verstoord en op de een of andere wijze bezoedeld. Er viel iets donkers over de zonnige dag. Iets van Lijsjes gedrag, iets van Wabbetjes lokkende, brutale zinnelijkheid leek overgegleden op Dieuwertje en had het stralende beeld bedorven. Onzin natuurlijk, maar toch......
Hij liep nu in een der stegen, die van de oude zijde naar de Warmoesstraat voerden. Het leek er schemerig na de helle schatering van de zon over de gracht. De smalle trapgeveltjes der oude, vervallen huizen helden naar elkaar toe, knepen de blauwe, satijnig glanzende hemel tot een nauwe spleet. Morsige kinderen liepen elkaar schreeuwend na in een of ander luidruchtig, zelf bedacht spel. Een schoenmaker zat op zijn driepikkel aan een klein tafeltje voor zijn deur en klopte zingend een stuk zoolleer op een klinken-

de kei. Een kuiper spande de hoepen om de duigen bij de ingang van zijn kelder. Uit een kroeg relde rumoer van lachende, ruwe stemmen en gerammel van bierkroezen. Alle kleuren waren verdoft in de dompe schaduw van de diepe steeg. Toen stuitte Gerbrandt op een kluitje saamgetroepte buurtjes, en een schel kijvende stem wekte hem uit zijn bezwaarlijk gepeins. Rondom werd gelachen, een grove mannenstem riep:
„Recht zo, Els, laat je niet lompen, meid...... Geef 'em z'n vet!"
Gerbrandt bleef staan en keek toe.
Een blonde vrouw, zwetend van opwinding, de haren verward om het rode gezicht, de zware borsten in het losse jak bibberend van woede en verontwaardiging, schudde de vuist naar de toegeslagen deur van een komenijswinkeltje, waar „De Arke Noahs" uithing. Met een van uitzinnige drift overslaande stem schreeuwde zij:
„Kom d'r nou eres uit, Jan Goorgat! laat je rattesnuit eres zien, dat ik 'em an mortel wrijf, vuige eerrover!...... Is mijn man een veugel?...... Ik zel jou leren, de mensen een veugel te noemen! jij, gatvink!...... Kom d'r is uit en ik zel je de veugel z'n eieren doen eten!...... Wat gaat 'et jou an, dat mijn man in z'n jeugd ingebroken heit?...... Hij is er eerlijk voor gegeseld en gebrandmerkt en heit 'et wel geboet...... Als jij alles te boeten krijgt wat je ooit miszeid hebt, zel d'r niet veel van je overblijven, ouwe hondsklink, en je zou hoog en benauwd komen te hangen!"
Plotseling ging de bovendeur van „De Arke Noahs" op een kier open. Een mager mannengezicht vertoonde zich, een geelbleek gezicht, waarin alles spits en sluik was, met een paar kleine, kleurloze ogen, die nu van woede flikkerden. Met schorre stem schreeuwde hij:
„Scheer je van m'n deur, jij schendig wijf! Je was een hoer van kindsbeen af!"
„En wat let jou dat, droogrekel?...... Op m'n veertiende jaar was ik mans genoeg voor een heel ander kereltje als jij!...... Waren alle mannen zo mooi, geen vrouw zou ooit aanvechting krijgen om hoer te worden, jou opgewarmd knekelhuis!...... Dat rammelt in z'n vel en durft de eer van een vrouw te na te komen!...... Maar ik zeg je, je zel me m'n eer teruggeven of ik zel je met een mes naar je gat veteren, dat je heel d'Ouwe Zij bij mekaar gilt!"
„Dat praat van eer!" krijste het mannetje met van razernij bevende lippen, waar het speeksel afvloog onder het schimpen. „Heel de

stad weet toch, dat je vaêr in Hoorn gehangen werd en dat je jongste broer naar het beulschap doet!...... Eer!......"
De vrouw lachte luid en verachtelijk om zijn argumenten.
„En wat is daarbij, Jan Gat?...... Daar zijn vrome mannen genoeg gehangen! En jou vaêr stierf een veel schandelijker dood: hij neep op het stilletje zijn aars dicht van vrekkigheid, omdat ie nog te gierig was om z'n keutel voor niks af te geven!...... Jij slacht je vaêr wat, Sijmen zonder zoetigheid!...... Tel jij je wijf de bonen niet voor, die ze te noen mag koken?...... En waarom mag mijn broer niet naar het beulschap doen, hè? Hij is een eerlijk burgermanskind en 't is een eerlijk ambt...... Hij dient God en de Justitie en wint er meer mee dan jij in je dievenering...... Zie maar, dat je niet in zijn handen valt voor geldsnoeien of 'et verkopen van witkalk voor tarwebloem, jij selderements valse schelm!"
„Dat zel je waar maken, kwâtong!...... Ik breng je voor de Heren!"
„Kom d'r maar uit en ik zel 'et je zo waar maken, dat er niet meer dan een plasje van je overblijft, jij vuilbroek!"
Met gebalde vuisten vloog zij op hem af, de losgewarde haren zwierend om haar zwetend gezicht. Maar het verschrikte komenijsmannetje schoot met een vaart achteruit en knalde de bovendeur weer dicht. Een daverend gelach steeg op en Els, meester gebleven van het slagveld, keek triomfantelijk rond. Haar breed, opgewonden gezicht straalde van overwinnaarstrots en leek plotseling zo kinderlijk en goedmoedig, dat Gerbrandt nog harder moest lachen. Een buurvrouw nam haar onder de arm en zei bedarend:
„Kom nou, Els...... laat die nijpnaars!...... Ik zel je wat laten zien."
Na een laatste, honend uitdagende blik op de gesloten deur liep zij gedwee met de andere vrouw naar de overkant van het straatje, waar een spinnewiel voor de deur stond. Lachend en pratend gingen de omstanders, die gretig geluisterd hadden naar de knetterende woordenwisseling, huns weegs, nog nagenietend van de gekruide kwalificaties, die de partijen elkaar naar het hoofd gesmeten hadden en de merkwaardige logica van de welbespraakte vrouw. Deze stond nu rustig bij het spinnewiel en Gerbrandt hoorde haar zeggen, pluizend aan een bos vlas:
„Key! dat is goed spulletje! Een garentje als een zijtje...... Waar haal je de steentjes, buur, op de Nieuwendijk of in de Hal-

steeg?...... Op de Luizenmarkt en de Burgwal is niks te krijgen...... En wat geef je voor 't pond?...... Ik heb nog wat te hekelen en te pluizen......"

Zij was een spinster als de ander en praatte zo onbevangen en gemoedelijk over het werk, alsof ze een ogenblik tevoren nog niet met moord en doodslag gedreigd had...... In zichzelf gnuivend liep Gerbrandt voort. Even verder keek hij nog eens om en zag de vrouwen in ernstig en zorgelijk gesprek over het spinnewiel gebogen. Ze hadden rustige en moederlijke gezichten. Hij wist niet waarom, maar hij hield plotseling van die vreemde Els, ze mocht dan zijn wat ze wou...... Zeker was ze een goede vrouw, die hard werken moest voor een schamel bestaantje...... En wat kon ze goddelijk te keer gaan!...... Waar haalde ze in 's hemelsnaam al die kletterende scheldwoorden vandaan en hoe rijmde ze de onzinnigste verklaringen tesaam?...... De vonken spatten er zo af!...... Dat komenijskereltje zat misschien achter in zijn winkel te beven en te grienen van woede en van vrees voor het onversaagde wijf, dat voor dreigementen noch openbare schande achteruit ging...... Wat een rijkdom van beeldende taal...... Kon een dichter het beter verzinnen, als hij er behoefte aan zou hebben?...... Ach, die heerlijke, levende, spartelende taal van het Amsterdamse volk...... wat hield hij ervan!...... Wat hield hij van alles, van de stad, van de mensen, van de huizen en van het water...... En kwam dat nou alleen, omdat hij zo heel veel van Dieuwertje hield?......

7

De broeders van de rederijkerskamer D'Eglantier, onder de zinspreuk „In Liefde Bloeiende" waren er allang niet meer onkundig van, dat een hunner beproefde leden een zoon had, die de dichtkunst beoefende — daar had Adriaan Cornelisz. wel voor gezorgd. En op een avond bracht hij Gerbrandt de uitnodiging over de volgende week eens met hem mee te gaan en de broeders enkele proeven van zijn vaardigheid met de pen voor te leggen. Gerbrandt werd rood en bleek van blijde schrik. Een grote opwinding joeg door zijn bloed. Vrees maakte hem klein en neerslachtig: waren zijn versjes goed genoeg om de critiek van zo strenge en geoefende rechters te kunnen verdragen en genade te vinden in hun ogen? Wat al grote mannen met klinkende namen zaten daar bijeen! Alleen al de gedachte, dat daar een dichter als Pieter Cornelisz. Hooft zijn werk zou beluisteren, bezorgde hem hartkloppingen van angst en hield hem uit de slaap. Dan waren er nog Scriverius, de geleerde Barlaeus, Heinsius en zovele anderen, wier naam met eerbied en bewondering door zijn vader genoemd werd. En de beroemde koopman-dichter Roemer Visscher, wiens werk geprezen werd als het puik van de Amsterdamse poëzie...... Hij zou nooit in dit gezelschap durven verschijnen en hun zijn werk voorleggen.
's Avonds zat hij op zijn kamer, las en herlas zijn verzen, verbeterde waar hij kon en bleef ze wanhopig slecht vinden. Hij dacht aan de glanzende, zacht vloeiende gedichten van Hooft, zij klonken door zijn vermoeide hersens, ze waren zo volmaakt en over-schoon, dat hij er radeloos van werd. Hoe durfde hij die stuntelige, stotende probeersels van hem ook maar verzen noemen?...... Nee, hij durfde niet. Hij zou zijn vader zeggen, dat hij voorlopig toch liever maar afzag van die veel te zware proef...... hij moest nog lange tijd leren en oefenen eer hij voor de broeders dorst verschijnen...... Maar dan vond hij weer een strofe, die toch zo slecht niet klonk, een beeld dat een glimlach van voldoening om zijn lippen bracht, een regel, die zuiver vloeide in een krachtig en fris rhythme...... Misschien zou ook een streng beoordelaar toch nog wel iets goeds in die zwakke verzen kunnen vinden...... Hij was ook nog zo jong...... begon pas, ze zouden niet eisen, dat zijn werk volmaakt was...... het moest genoeg zijn, als er

talent in te ontdekken viel...... alles moet groeien...... Opgewonden en nerveus vertelde hij Dieuwertje, wat hem te wachten stond. De onderscheiding, die het betekende, de onzekerheid en de angst, die hem beklemden.
Dieuwertje keek naar hem met iets droefs in haar ogen en liet hem uitspreken. Ten slotte bemerkte hij haar terughouding en vroeg wat geërgerd:
„Begrijp je wel, wat dit voor mij betekent, Dieuwertje?...... Je zegt zo niks. Vind je het niet geweldig?"
O, ze vond het zeker veel geweldiger dan hij. Maar zij was er bang voor. Haar voorgevoel waarschuwde haar, dat wat een geluk voor hem betekende, een gevaar inhield voor haar. Zacht antwoordde zij:
„Natuurlijk begrijp ik 'et, Gerbrandt, en ik ben erg blij voor jou."
Het klonk niet erg overtuigend en hij keek haar onderzoekend en ontevreden in de ogen.
Zij drong haar onrust terug, glimlachte en zei:
„Je bent mal om je zo ongerust te maken. Je liederen zijn prachtig en ik zou wel eens willen zien wie er wat op aan te merken had."
Hij lachte blij en gevleid. Maar hij antwoordde:
„Ja, dat vind jij! Maar je moet denken: dat zijn daar allemaal geleerde mensen, die precies weten wat er van een dichter verlangd moet worden en hoe een vers geschreven moet zijn."
„Je hebt me zelf gezegd, dat je naar een gedicht moet luisteren met je hart...... En mijn hart vindt die van jou zo mooi, Gerbrandt."
„Misschien omdat je hart van mij houdt, Dieuwertje...... een hart is een vreemd ding. Een moeder vindt haar lelijke zuigeling een wonder van schoonheid......"
Een hart is een vreemd ding...... Zeker, Gerbrandt, een hart is een vreemd ding. Dieuwertjes hart doet pijn van zorg, omdat het nu al weet, dat het je nooit zal kunnen behouden en omdat het voor altijd leeg zal zijn, als het jou verloren heeft...... Zulke harten zijn er, en mannen hebben daar weinig weet van. Mannen praten door over hun werk en hun vooruitzichten en voelen niet hoe vlak naast hen een hart krimpt van verlangen naar iets anders, van vrees voor een toekomst zonder licht...... en toch mee

moet praten en belangstellend zijn om dat noodlot nog voor een poosje te verbieden......
„Gerbrandt?"
„Ja?"
„Zul je daar ook voorlezen wat je voor mij gemaakt hebt?"
„Natuurlijk!...... Daar zijn toch de beste bij."
Zijn gereed en heftig antwoord doet haar nieuwe pijn.
Hoe kon hij?...... Het liefste, het mooiste, dat zo innig van hen samen is...... alleen van hen tweeën?...... Even is het haar alsof Gerbrandt haar zonder kleren aan vreemden wil vertonen. Ze bloost. Ze is natuurlijk dwaas. Een dom meisje, dat lezen noch schrijven kan...... Geleerde, geletterde mensen houden er heel andere begrippen op na.
Hij ziet haar verwarring en schroom.
Beschermend slaat hij een arm om haar schouder.
„Maar Dieuwertje, niemand weet toch, dat ze voor jou bedoeld waren!...... En dan nog!...... Weet je wel, dat sommige vrouwen beroemd geworden zijn, omdat dichters van haar gezongen hebben? Wie zou weten van Beatrice en Laura, als Dante en Petrarca haar niet verheerlijkt hadden in hun verzen?"
Dieuwertje weet niet wie die mensen allemaal zijn. Zij heeft er ook volstrekt geen behoefte aan om beroemd te worden. Ze zou met zo weinig tevreden zijn. En dat weinige zal ze wel nooit krijgen. Maar wat helpt het allemaal? Haar hart heeft zich aan Gerbrandt weggegeven en Gerbrandt heeft het genomen...... wat zal hij ermee doen?...... Hij leeft immers in een heel andere wereld. Hij is vlak bij haar en toch zo heel ver van haar weg, ergens waar zij nooit naast hem zal kunnen gaan. Hij weet het niet. Maar haar hart weet het...... Als hij haar zijn verzen voorleest, die ze onverklaarbaar mooi vindt, die ze dadelijk onthoudt en toch nooit helemaal begrijpt, voelt zij de afstand, die steeds groter zal worden naarmate hij groeit, en waarover nooit een brug geslagen zal kunnen worden...... Zij zal vandaag of morgen moeten achterblijven. Zij is te dom, te klein, te nederig voor het grote geluk van zijn durende liefde...... Maar ze dankt God, dat Hij haar dit geschonken heeft: deze tijdelijke zaligheid, het samenzijn met hem, dat haar loom en machteloos maakt van weemoedig geluk. Gerbrandt weet daar niets van...... Hij is dol verliefd. Hij is eerlijk en oprecht als hij haar bezweert, dat hij altijd bij haar zou willen zijn,

dat zij z'n prinses, zijn godin, zijn alles is en dat hij nooit van een ander zal houden dan van haar. En toch zal hij eenmaal van haar weggaan, haar alleen laten en verder klimmen op het grote pad, dat voor haar immer ontoegankelijk zal blijven. Misschien zal hij vergeten, dat er ooit een Dieuwertje bestond. Misschien zal hij af en toe met een vleugje tederheid aan haar terugdenken als aan een lieve dwaasheid in zijn jongensjaren en dat zou dan al haar geluk zijn. Nee...... meer...... Voor haar zal deze tijd nooit sterven...... De herinnering zal haar altijd gelukkig kunnen maken...... Zijn wild hart behoort haar in deze tijd toe in volle mate en oprechtheid en dàt kan haar nooit afgenomen worden.

Gerbrandt ging toch niet op de afgesproken dag met zijn vader mee.

De jaloerse Dirk Segersz. had hem betrapt op een avondwandeling met Dieuwertje. Hij had gescholden in zo smerige taal, dat het Gerbrandt rood voor de ogen geworden was. Razend sprong hij op de schimpende man af en sloeg hem de schendige muil dicht. Een woeste vechtpartij was gevolgd en Gerbrandt, alle krachten door woede en naijver verdriedubbeld, was overwinnaar gebleven: Dirk, in panische angst voor de ongedachte bezetenheid, waarmee de ander telkens weer op hem aanviel en de vernielende kracht van zijn hamerende vuisten, was huilend op de vlucht geslagen, bloedend uit neus en mond. Maar ook Gerbrandt was deerlijk gehavend, had een gezwollen oog, een diepe schram over zijn wang, een ingescheurd oor en verfomfaaide, besmoezelde kleren. Dagenlang kon hij zich niet vertonen en de belangrijke dag ging voorbij zonder dat zijn vertoornde vader hem kon meenemen.

Hij had een verhaal verzonnen van vechtend matrozenvolk, dat ook hem aangevallen had. Vader had wantrouwig gekeken, Pieter had gesmaald, dat zulke zonderlinge avonturen hém toevallig nooit overkwamen, maar was door Stijntje afgebluft, die hem verweet dat hij veel te laf was om zich te verdedigen en liever bij de eerste klap de benen onder de armen zou nemen om veiliger oorden op te zoeken. Gelukkig was er geen gerucht tot huis doorgedrongen over de juiste toedracht van de kloppartij.

En toen er een nieuwe datum vastgesteld was voor de ontmoeting met de kameristen, kwam er weer niets van: Jan Badens stierf......

Het had even geleken, alsof hij over zijn ontzetting en verdriet heen zou komen; hij had een doek op de ezel gezet, zijn verven op het palet gesmeerd en penselen uitgezocht om zichzelf te gaan schilderen als de arme Lazarus aan de poort van de rijke man...... een bizarre gedachte, maar zijn broer liet hem zijn gang gaan in de hoop hem zo weer op dreef te krijgen. Doch het draaide op niets uit. Na een kwartier had Jan palet en penselen uit de hand laten vallen, een huilbui gekregen en verklaard, dat hij een gebroken en verloren man was, voor niets meer te gebruiken, tot niets in staat. Hij zou nu maar in zijn bed gaan liggen en gelaten sterven...... er was niets meer aan te doen...... Twee dagen later werd hij 's morgens dood gevonden, zonder ziek te zijn geweest. Het overmatig besef van zijn tegenspoed, het verlies van zijn zo vrolijk vergaarde rijkdom had hem uitgehold als een lege kalebas, alle leven in hem verdord en hem dan gedood. Een vreemd en onbegrijpelijk geval, waarover veel gesproken werd en gefilosofeerd. Francisco betreurde de jongere broer, die zo briljante eigenschappen gehad had, van ganser harte en was dagenlang geheel van streek, omdat hij ondanks alles toch niet aan deze afloop had willen geloven.

Een week na de begrafenis van Jan Badens kwam Gerbrandt dan voor 't eerst in de vergadering van de kamerbroeders en werd er plechtig door zijn vader ingeleid. Het hart sloeg hem in de keel, hij was bijna misselijk van zenuwachtigheid en begreep niet waar hij ooit de moed vandaan zou moeten halen om in dit uitgezochte gezelschap zijn mond open te doen, laat staan op ietwat waardige wijze een gedicht voor te dragen. Deze mannen waren allen doorkneed in de kunst, zowel van het verzen schrijven als van voordragen.

Maar hij werd zeer gemoedelijk ontvangen en ieder deed wat hij kon om hem op zijn gemak te stellen. Tot zijn schrik was ook de jonge Hooft aanwezig, in diep gesprek gewikkeld met Roemer Visscher. Beiden wendden zich naar hem toe, Hooft met een glimlach van herkenning, Visscher met de vriendelijkste belangstelling. Er werd wat argeloos gepraat over koetjes en kalfjes, over de koene vaart naar verre gewesten, het zoeken van nieuwe zeewegen, de veldtocht van Prins Maurits, die opnieuw naar 's Hertogenbosch wou, over het gevangennemen van een stoute, kleine roverbende in het Brabantse, over de nieuwe heffingen door de Staten voor

de oorlogskas. Roemer Visscher vroeg Gerbrandt bijzonderheden over het merkwaardig geval van Jan Badens, luisterde aandachtig naar zijn verhaal en schudde verwonderd het hoofd over zoveel menselijke dwaasheid: het kostelijkst goed, het leven en talent op te geven voor wat voddig aards bezit. Onderwijl werd een goede kroes bier geschonken en dan was het tijd voor Gerbrandt om eens te laten horen wat hij in zijn mars had.
Bevend en met een kleur als vuur stond hij voor de kring van belangstellend bijschuivende toehoorders. Met haperende stem, telkens kuchend en plotseling midden in een zin zijn adem verliezend, begon hij voor te lezen. Spoedig leek elk woord hem volkomen onbeduidend of totaal verkeerd, alles hokte en stootte, het rijm kwam hem kinderachtig voor, het zweet brak hem uit en hij begreep niet meer hoe hij zich had laten verleiden hier te komen en zich onsterfelijk belachelijk te maken met zijn karremansgerijmel. Hij zwoegde voort en durfde niet op te kijken, bang, de spot en de verachting te zullen lezen van de gezichten dezer uitermate deskundige rechters. Toen, bij een liedje, dat hij kort geleden voor Dieuwertje gemaakt had, pakte de oude ontroering hem even. Zijn stem werd vaster, het rhythme leek hem vloeiender, er kwam warmte in zijn voordracht en aan het eind hoorde hij een gemurmel, dat hem hoopgevend voorkwam. Hij keek even op. Roemer Visscher knikte hem bemoedigend toe. Nu nam hij een ander. Het was eigenlijk nog niet voltooid, maar de eerste strofen bevielen hem ongemeen.

Waer dat cleyne guytje blint,
G'lijck men 't uitgeschilderd vint,
Ick leet dan in mijn siele niet
Dit lieffelijck en swaer verdriet.

Maer 't loose boefje siet seer snel,
't Onsichtbaer hertjen raeckt hij wel,
Die crijghsluy stout hij niet en vreest,
Doch d'onbesorgde treft hij meest.

Sijn boogh, zijn pijlen, sijn gheweer,
Die quetsen diep, maer doen gheen seer,
Sij coomen vaeck al lachend an
Geen blauw litteeken blijfter van.

Nu 't pottertje mij heeft ghewond
Nu biet het mij sijn lieve mond,
Nu wil hij peys, hij looft en sweerd
Te geven wat mijn hert begheerd.

Hij schoof het blaadje terzijde. 't Was een aardig ding. Jammer, dat hij niet verder gekomen was......

Toen zei een stem hard in de stilte:

„Bravo!"

Hij schrok op. Even had hij vergeten, dat hij niet alleen was.

Hij keek in de richting van de stem. Het was Hooft, die hem lachend toeknikte en in de handen klapte. Ook de anderen toonden bijval, bekoord door de bevalligheid van het verliefde liedje. Visscher zei tussen het handgeklap:

„Een deksels lief deuntje!"

Gerbrandt keek even naar zijn vader. Die zag bleek van opwinding. Zijn ogen schitterden van trots en vreugde. Zijn jongen had talent. Hij wist het allang genoeg. Nu zag hij het erkend door die het het beste weten konden.

„Nu een boertig liedje, Gerbrandt," zei hij aanmoedigend.

De jonge dichter schrok.

Een boertig liedje?...... Zo een waar hij en zijn huisgenoten en Steven om konden barsten van het lachen? Waarin hij bekende of beruchte buurtgenoten door de pekel haalde in hun eigen ongepolijst taaltje?...... Dat kon vader toch niet menen?...... In zo'n deftig gezelschap kon je toch zoiets niet ten gehore brengen? Wat zou Sinjeur Visscher er wel van zeggen? En Hooft, die fijne, voorname geest?......

Maar 't was juist Roemer Visscher, die levendig uitriep:

„Een boertig lied?...... Dat moeten we hebben!"

Hulpeloos, met een hoofd als vuur keek Gerbrandt rond.

Moest het werkelijk? Zouden ze hem niet de deur uitsmijten als hij met zo'n ongezouten ding voor den dag kwam?......

Hooft stond op.

„Wacht even," zei hij.

Hij schonk een glas fonkelende wijn in, bracht dat aan Gerbrandt:

„Hier, Breêro," lachte hij, „drink op het heil van de boertige

Muze, die veel te weinig aanbidders heeft, en laat ons dan iets horen."
Wat beduusd nam Gerbrandt het glas aan en dronk het in één teug leeg...... Dat deed goed!...... En het maakte je warm en licht om je hart...... Dit waren goede mensen en zij meenden het goed met hem. Ze wilden iets boertigs horen? Ze zouden het hebben!...... De bevangenheid week. Zijn ogen schitterden van plezier.
„Voordragen of zingen?" vroeg hij.
„Zingen!" werd er geroepen.
„Goed."
En op de wijze van het oude liedje: „Daer ick gisteravond quam"...... zong hij met zijn heldere, jonge baritonstem:

„De gierige Gerrit, de lebbighe dief,
Die vrijt nu zijns ghelijck,
Die vrijt nu zijns ghelijck
Wangt hij het Modde van Gompen lief
Die leelijck is en rijck,
Die leelijck is en rijck,
Die leelijck is en rijck,

Sij het een asingt [1]) ruym van vel,
Niet muysvael noch niet bongt
Nae 't rotte-graen gelijcktet wel
Maer zwart wast in de grongt.

Haer tanden zijn kastanje-bruijn
Heur lippen pimpelpaers
Se het ien veurhooft tot heur kruyn,
En hier en daer wat haers.

In haer vermaelde [2]) wangen blieck
En in heur moye kin,
Daer sietmen 't leger van de Grieck
En trotsche Troyen in.

---

[1]) Gezicht.
[2]) Glanzende.

Se is geborst, gebuyckt, gebilt
En louter inde vangh [1]
Prael van Rosbayer [2] soo gij wilt
Dees het ien ander gangh.

Dit monsterum oft ongediert
Dat voert soo hooghen pracht
Daer wordt ghien snof, ghien snee [3] versiert,
Of 't is heur daeg'lijcx dracht.

Gerrit is wat root en wat blaeu,
Wat paers, wat kakelbongt,
Sen tanden as ien wouwe blaeu [4]
Staen averechts in sen mongt.

Hij siet er nou soo Jongetjes uyt,
Wangt hij het corts 'ehaert [5]
Na dat hij schoon was uyt 'eruyt
Kreech hij sen twiede baert.

Hij is soo anxtelijcken moy,
Men vreest datmen hum siet,
Syn vaer het brieven van Octroy,
Men macht na-drucken niet. [6]

So yemandt noch een stempel vindt,
Die kaptse vrij aan twee,
En drijftse met die woeste wint
Diep inde Zuyder Zee!"

De heren hadden allang de refreinregels uit volle borst meegezongen. Zij lagen scheefgezakt in hun stoelen van het danige

1) In haar volle bloei.
2) Ros Beyaard.
3) Geen snufje, geen snit.
4) Roofvogelklauw.
5) Is pas verhaard.
6) Zijn vader heeft er patent op: niemand mag meer zo'n angstwekkend mooi kind krijgen, als dit.

lachen. Sinjeur Visscher veegde met een zijden neusdoek de tranen van zijn wangen, en kraaide:
„Foei! foei! foei!...... die rakker zou een mens zich dood laten lachen. Wat zeg jij ervan, Pieter Cornelisz.?"
„Ik?" vroeg Hooft ernstiger dan verwacht werd. „Ik denk, dat D'Eglantier een nieuwe blijspeldichter gevonden heeft, die moeilijk te evenaren zal zijn......"
„Daar sla geluk toe!" riep Visscher. „En daar moet een glas op gedronken worden op mijn kosten."
Maar dat kon Adriaan Cornelisz. niet op zich laten zitten en ook op zijn kosten moest gedronken worden. En iedereen moest telkens weer met vader en zoon aanstoten: op het talent van Gerbrandt, op zijn succes voor de toekomst, op zijn glorieuze loopbaan in de Oude Kamer en op nog andere belangrijke dingen, die ze ten laatste niet juist meer uit elkaar konden houden. En zo kon het gebeuren, dat Adriaan en Gerbrandt tegen middernacht arm in arm thuis kwamen aangewaggeld, het hoogste lied uitzingend, met verhitte koppen en van bovenaards geluk stralende gezichten. Moeder Marrigje was danig ontsteld. Ze kalmeerde wel een beetje, toen ze hoorde hoe de avond verlopen was, maar waarschuwde Gerbrandt op te passen en liever de oude zegswijze: „Rederijkers-Kannekijkers" te logenstraffen. Waarop Gerbrandt ontzettend moest lachen, haar om de hals viel, op beide wangen kuste en snikkend van ontroering naar bed toog.

9

Dieuwertje was altijd een volgzame dochter geweest, een opgewekt, maar stil meisje, dat haar plicht deed, geen eisen stelde en het vaderlijke gezag eerbiedigde, gelijk haar geleerd was. Haar moeder was vroeg gestorven en haar vader nooit hertrouwd. Jong al had zij geleerd het huishouden te doen. De vader trok zich niet veel van haar aan, liet haar betijen zolang hij op tijd zijn eten kreeg en het huishouden zuinig gevoerd werd, zodat hij ruim overhield om naar de taveerne en van tijd tot tijd naar een vrolijk vrouwtje te brengen. Het meisje was eenzaam opgegroeid en had alle tijd gehad het leven om haar heen waar te nemen en na te denken. Ze vond het leven, zoals zij het zag niet bijzonder mooi of aantrekkelijk. Veel zorg, veel verdriet, veel onenigheid en weinig opwekkends. Ze had geen verlangen naar een vrijer ter voorbereiding van een huwelijk en net zo'n zorgelijk bestaan als de vrouwen uit de buurt, die sloofden van vroeg tot laat, kind op kind kregen, verslonsden en alle frisheid verloren eer ze dertig waren. Beter maar het huishouden doen voor een onverschillige, in zichzelf gekeerde vader, die weinig naar haar omkeek, maar haar ook weinig last veroorzaakte.

Toen was haar aandacht gevallen op Gerbrandt Adriaansz. uit Brederode, die wilde bengel, die olijke snaak, waar allerlei gekke en schandalige dingen van verteld werden. Hij merkte haar niet op. Het bleef voor eeuwig onverklaarbaar, waarom ze zoveel aan hem was gaan denken, waarom hij door haar dromen begon te spoken, hoe haar hart steeds meer naar hem uitging, hoewel ze hem niet nader leerde kennen, hem zelden ergens ontmoette, bij welke gelegenheden hij nog geen aandacht voor haar had. Ze was een paar jaar ouder dan hij en beschouwde zich maatschappelijk als veel minder: iedereen wist, dat Adriaan Cornelisz. er warmpjes inzat en ijverig naar hoger streefde...... nu had hij een nieuw huis gekocht aan de Burgwal en de familie was er heen verhuisd.

Vader bracht een jonge man in huis, Dirk Segersz. een zeilmaker, die goed verdiende, wat geld had opgespaard en wel voor zichzelf zou beginnen binnenkort. Een geschikte vrijer voor Dieuwertje, op wie hij zeer gesteld was. Dieuwertje voelde er niets voor. Er

was misschien niets op hem te zeggen, maar het meisje had van het eerste ogenblik een heimelijke afkeer van hem. Zij voelde iets achterbaks in zijn aard. Iets gewelddadigs en lafs. Zij weigerde verkering met hem aan te knopen. Maar zij kon hem moeilijk de deur ontzeggen, daar hij haar vaders vriend was. Zij vermoedde, dat Dirk haar vader trakteerde om bij hem in de gunst te komen en verachtte hen beiden gelijkelijk. Ook voor haar bracht Dirk kleine geschenken mee, die zij aannam op haar vaders bevel en zonder bedankje. Maar de vrijer was hardnekkig en samen met haar vader zocht hij haar zwijgende tegenweer te overwinnen door geduldig volhouden, betoon van toewijding en behendig aangebrachte bewijzen van voortreffelijkheid. Beiden verwachtten, dat Dieuwertje wel zou bezwijken op den duur, te meer, daar zij geen kapers op de kust bespeurden en het meisje nooit neiging voor een andere jongen getoond had.
Toen was de ongelukkige zomer gekomen van de rijtoer en plotseling was alles anders geworden. Dieuwertje, het zachte, stille Dieuwertje, had snibbig en vastberaden verklaard, dat zij niets meer met Dirk te maken wou hebben en hem verraderlijk naar Nel verwezen, waar hij immers zoveel werk van maakte. Geen vertoog, geen smeekbeden, geen tranen van de vrijer hielpen, geen heftigheid, geen dreigementen van de vader. Na de vechtpartij met Gerbrandt had ze kort en goed verklaard, dat ze Dirk niet meer in huis wou zien en een ketel kokend water te vuur hield om hem over 't lijf te gieten als hij zich ooit weer durfde vertonen. De duivel leek in haar gevaren. Ze bleef onverzettelijk tegenover alle donderpreken van haar vader, die haar schande, ondergang en eeuwige verdoemenis voorspelde voor haar ongehoorzaamheid en haar omgang met die jonge brasem van Adriaan Cornelisz., een niksnut, doordraaier, rabauw en meisjesschender, gelijk al die jonge verfkladders, een goddeloos element, die het op haar eer voorzien had.
„Of dacht je, dat hij je zou trouwen, stomme meid?"
„Dat moet hij weten."
„Z'n familie zal 'em aan zien komen!...... Die dragen de krop te hoog......"
„Ik vraag niets."
„Je gooit je fatsoen te grabbel met die slungel."
„Ik hou van hem."

„Hij heeft 't op je eerbaarheid voorzien!"
„Hij houdt van me."
„Hoe lang?"
„Dat weet God."
„Ik weet 't ook: tot ie z'n wil bij je doorgedreven heeft. Dan kan je naar de bliksem lopen. Moet je schande brengen over mijn grijze haren?"
Dieuwertje keek hem ironisch aan. Hij hield haar blik niet uit en wendde de ogen af.
Toen hij opnieuw begon, kreeg ze een driftbui, krijste tegen hem, verweet hem zijn luie, losse leven, waarvan zij veel meer wist, dan hij vermoedde. Verschrikt en beschaamd zweeg hij en durfde er ook niet meer over beginnen. Als de meid dan met open ogen het ongeluk in wou lopen, moest ze 't zelf maar weten. Hij had zijn plicht als vader gedaan en haar gewaarschuwd...... de rest kon hij gevoegelijk over laten aan den Heere......
Gerbrandt kwam niet uitgepraat over zijn triomf in de Oude Kamer. Het vuur sprong hem uit de ogen van geestdrift. Hij noemde de namen van de grote geesten, die tevreden geweest waren met zijn werk. De sinjeur Roemer Visscher had de tranen van zijn wangen moeten vegen. Hooft, de grote voorname Hooft, de fijnste kop onder de dichters van deze tijd, had „bravo!" geroepen en hem voorspeld, dat hij een groot blijspeldichter zou worden. Ze hadden hem dadelijk als een echt dichter ingehaald, denk eens aan, Dieuwertje, wat een eer......
„Eerst ging 't slecht, meid, maar toen dacht ik bij een vers aan jou en ik voelde, dat 't beter werd en toen las ik dat van Cupido, die niet blind is, weet je wel, en toen had ik 't gewonnen...... en dat is ook een liedje voor jou...... Zonder jou zou 't nooit gegaan zijn, Dieuwke...... O, ik hou zo razend van je!"
Hij knelde haar in zijn armen en kuste haar gezicht overal. Met gesloten ogen liet ze hem begaan, verzaligd glimlachend, diep gelukkig om de welige warmte van het ogenblik, maar de aangeboren wijsheid van haar vrouwenhart wist tezelfdertijd, dat dit alles het droeve einde voor haar weer wat naderbij gebracht had. Hij was een lieve jongen en bedoelde het goed, maar hij wist niet. Hij trok haar dichter en dichter naar zich toe en wilde haar eerlijk in heel zijn leven en glorie betrekken, maar besefte niet, dat elke stap verder omhoog een stap verder van haar weg betekende. Arme

Gerbrandt!...... het zou hem ook verdriet brengen...... maar elk einde zou voor hem een nieuw begin betekenen...... Voor haar niet...... Maar zij wou er nu niet aan denken. Zijn kussen regenden op haar gezicht, dit was een feest en zij moest er met volle teugen van genieten......

„Hou je ook zoveel van mij, Dieuwertje?"

„Ik kan niet zeggen hoeveel, Gerbrandt......"

„Dat is heerlijk...... Ben je ook zo vliegend gelukkig?"

„Ja...... ik ben nog nooit zo gelukkig geweest......"

„Vannacht zal ik een nieuw gedicht voor je schrijven, Dieuwke..."

„Doe dat, Gerbrandt...... en lees het de broeders voor, als je 't mooi genoeg vindt."

Hij drukte haar teder tegen zijn schouder.

„Vin je 't nu niet akelig meer?"

„Nee...... als 't goed voor jou is, heb ik er vrede mee......"

„Weet je wel, Dieuwertje, dat je een wonder bent?"

„Ach, mallert......"

Hij keek nadenkend in haar gezicht, met een peinzende uitdrukking in zijn ogen.

„Ja," zei hij zacht, „je bent een wonder...... Soms denk ik er wel eens over na, en dan ben ik verbaasd. Je hebt niks geleerd en je begrijpt alles...... veel beter dan anderen, die veel geleerd hebben...... Hoe kan dat?"

Dieuwertje lachte gelukkig.

„Dat komt, omdat ik zoveel van je hou."

Hij schudde het hoofd.

„Nee...... 't is wat anders...... Je bent zo wijs, Dieuwke...... Soms denk ik, dat je veel, veel wijzer bent dan ik...... Ja, dat ben je...... Ik begrijp 't niet. Je bent werkelijk een wonder, meid......"

„En jij bent een mallert...... Ik luister naar jou, en wat jij zegt onthou ik en dat praat ik dan weer na, net als een papegaai, en dan denk jij, dat ik heel wat in mijn bol heb...... Ik ben immers maar een dom kind......"

Lachend schudde hij het hoofd. Dan zei hij weer ernstig:

„Nee, dat is 't niet...... Ik kan 't niet zeggen, maar je bent zo vreemd wijs...... Ik denk, dat ik daarom ook zoveel van je hou... Zou je denken, dat ik verliefd zou kunnen zijn op een domme gans?"

„Waarom niet?"

„Vast niet! Die zou me na vijf minuten vervelen."
„En na hoelang zal ik je vervelen?"
Ze had het gevraagd eer ze het wist en schrok, toen ze het uitgesproken had.
Gerbrandt keek haar ontsteld in de ontstelde ogen.
„Nooit!" riep hij met vurige overtuiging. „Wil je je mond wel eens houen?...... Jij kunt me nooit vervelen, want ik hou zo veel van je, dat mijn hart er soms zeer van doet. En dat zal altijd zo blijven."
De tranen sprongen hem in de ogen.
Zij sloeg beschermend de armen om hem heen en kuste hem op de mond, dankbaar voor zijn eerlijke geestdrift.
„Dat weet ik toch, Gerbrandt," zei ze zacht. „Ik zei het maar om je te plagen......"
Maar hij kon niet verhinderen, dat zij tegelijkertijd aan Jezus moest denken, die tegen Petrus zei, dat hij Hem driemaal zou verloochenen eer de haan kraaide. Zo wankel was de trouw van een mens...... van een man...... Petrus had ontkend met eerlijke tranen van verdriet om het wantrouwen...... Maar de voorspelling was uitgekomen...... Arme Petrus!...... Arme Gerbrandt...... Hij wist het ook niet...... Met een moederlijk gevoel streelde ze zijn hoofd, dat tegen haar wang lag, tot hij weer lachte en zei:
„Ik geloof toch niet, dat je zo wijs bent als ik eerst dacht, Dieuwke......"
„Ik ben maar een dom meisje, Gerbrandt...... Leer me maar wat......"
„Ik zal je leren, altijd van mij te blijven houen......"
„Dat is het enige, wat je me niet hoeft te leren, jongen......"
Ze lachten allebei en hij kriebelde met zijn vingers achter haar oor, waar ze niet tegen kon en zij stoeiden als twee argeloos gelukkige kinderen......

9

Arend Pieter Gijzen had Gerbrandt uitgenodigd een zaterdag naar Vinkeveen te komen en er tot zondag te blijven. Het was er kermis en 's middags werd er gans getrokken. Gerbrandt zou er in zijn verheven stemming misschien niet veel zin in gehad hebben, maar het trof zo, dat Dieuwertje er ook zou zijn. Ze ging logeren bij haar tante, een zuster van haar moeder, getrouwd met Bouwen Sloot, een kleine boer, die woonde in de bocht van de oude Watering, een kwartier gaans van de Gijzens af. Dankbaar nam Gerbrandt de uitnodiging aan en zij hadden veel plezier bij voorbaat over het heimelijke samenzijn in het vreemde dorp.

„Zel ik Wabbetje voor je bespreken, Gerbrandt? Ik weet zeker, dat ze wel wil......"

„Nee," lachte Gerbrandt, „laat maar...... ik zoek me zelf wel wat uit."

Arend keek bedenkelijk.

„Jong," zei hij, „weet wat je begint. De jongens van de Vecht en Vinkeveen zijn wat kittelorig op 't stuk van de meidjes...... 't mocht es verkeerd uitpakken."

„'t Komt wel goed, Arend!...... Om dàt meisje krijgen we geen ruzie."

Arend haalde de schouders op. Gerbrandt moest het zelf maar weten. En in 't ergste geval waren hij en zijn vrienden er nog om hem tegen de gevaarlijke wrevel van de boerenvrijers te beschermen. Hij begreep eerst wat Gerbrandt bedoeld had, toen zij samen op de kermis aankwamen en zij daar Dieuwertje ontmoetten met haar nicht Klaartje. Ay! dat was een deern!...... Gekleed als een joffer in een lichte zomerjurk met witte kantjes om de polsen en een schuimige, neteldoekse kraag in het uitgesneden keurs...... Arend zette zijn bloemfluwelen hoedje extra schuin en deed zijn uiterste best om haar te behagen. Maar ze had alleen ogen voor Gerbrandt. En Arend sloot zich goed geluimd bij Klaartje aan, die trouwens ook niet te versmaden was, al leek ze aanvankelijk wat verlegen en preuts.

Het was een rommelige boerenkermis met veel vertier van uitgelaten mensen ver uit de omtrek. Hardlopers en acrobaten hadden veel bekijks in hun zonderlinge, met belletjes versierde, luchtige

kledij. Een koddige beer danste aan zijn ketting en de man, die hem leidde, droeg een vreemde punthoed met lange, kleurige linten versierd en saamgebonden lappen om zijn voeten en kuiten. Er was een groepje zigeuners, die mimische dansen uitvoerden bij de muziek van doedelzak, vedel en tambourijn, een heksachtig oud wijf onder hen, met een haakneus, eierkin en ingevallen mummelmond, ging rond en voorspelde de toekomst uit de lijnen van de hand voor een oortje, zij beloofde Gerbrandt en Dieuwertje een lang en gelukkig leven, voorspoed en een statig aantal kinderen. Dieuwertje bloosde tot in haar hals en Gerbrandt gaf het grijnzende wijf een oortje extra voor zoveel geluk...... Een kwakzalver in deftige doktersdracht stond op een stellage en prees luidkeels zijn geneesmiddelen aan tegen hoofdpijn, kiespijn, tandpijn, oorpijn, buikpijn en alle andere pijnen, jicht, eksterogen, kwade hoest, steenpuisten, zweerijen op alle lichaamsdelen, buikwondkoorts en verstopping, driedaagse koorts, hooikoorts, kraamkoorts, wondkoorts en verdere koortsen, hart-, nier-, lever-, en maagkwalen, er was maar één kwaal, die hij niet kureren kon en dat was de dood...... die kuur moest overgelaten worden aan de Here, die hem overigens alle macht gegeven had over alle pijnen der lijdende mensheid...... een overdonderende woordenvloed, doorspekt met verbasterde latijnse termen, uitheemse woorden en gepeperde kwinkslagen, waar de met open mond luisterende boeren en hun vrouwen om bulderden van het lachen...... Hij had de Grote Turk genezen van de wormen en de gezwollen humeuren van de ingewanden en die had hem de titel gegeven van Doktoor Geneesal, de van Allah gezegende en een zware gouden keten, die nog te zien was in een pandjeshuis in Turijn, wie het niet geloven wou, kon er zelf naar gaan kijken. Hij trok pijnloos enkele zieke kiezen uit harde boerenkaken, waarbij zijn twee metgezellen op oorverdovende wijze de trom roerden om het gebrul der slachtoffers te overstemmen. Hij verkocht zijn pakjes kruiden en poeiers en pilletjes bij dozijnen en verschillende mensen smeekten hem bij hen thuis te komen en een dierbare verwant, die op het uiterste lag, te redden. Hetgeen hij grootmoedig beloofde onder het nederig aanroepen van Gods hulp...... Gerbrandt had een overdadig plezier in de brutale manier, waarop die zwendelaar met zijn radde tong de mensen stond te bedotten en de schilderachtige wartaal, die hij welbewust uitsloeg en waarbij zijn boerse toehoorders dui-

zelig werden van eerbied en ontzag. En hij was zo goed niet of hij moest voor Dieuwertje een pakje kruiden kopen, die een onfeilbaar middel waren tegen hoofdpijn...... Er stonden kraampjes met snuisterijen en kermiskoek, wier eigenaars ook al op luidruchtige wijze hun waar aanprezen als het mooiste, kostbaarste en beste wat de wereld opleverde. Hij kocht haar een doekspeld met een grote bloedkoraal: later zou ze er een van hem hebben van goud en met een diamant erin net zo groot als deze kraal. En Klaartje kreeg van Arend een sierlijk ringetje, dat na een half uur groen begon uit te slaan aan haar zwetende vinger.

Het dorp werd steeds meer van vrolijk en verward rumoer vervuld. Kinderen holden schreeuwend tussen de grote mensen door, een stukje pas verworven speelgoed of koek in de hand. 't Jong volk, feestelijk gekleed in bonte boerendracht naar de oude zede in rood en wit en groen, in grijs en paars en blauw, de met een veer gesmukte muts op drie haren, de meisjes met gesteven witte mutsen, geborduurde gordelriemen en gestreepte rokken, joelden en dansten, arm in arm, in rijen langs de straat. Oudere mensen liepen bedaard langs de kanten en keken goedgeluimd en toegefelijk lachend naar het woelige gedoe van de jeugd, pratend over de goede dagen, toen zij zelf jong waren en onvermoeibaar rondsprongen als dezen.

Gerbrandt kwam Lijsje tegen. Zij was pas getrouwd en steunde haar gezwollen lijf op de arm van haar man, dezelfde lange kerel, waar hij haar mee had zien schaatsenrijden. Lijsje kreeg een kleur, toen zij hem zag, maar hij groette onbevangen, de man gaf hem een hand en lachte triomfantelijk als na een grote, beslissende overwinning: hij was die fijne steêman te glad af geweest.

Het wrede spel van het gans-trekken verschrikte Dieuwertje. Zij begreep niet hoe de mensen er pleizier in konden hebben een levend dier zo te martelen en daar een spel van te maken. Het beest hing met saamgebonden poten aan een touw, dat over de weg gespannen was. De deelnemers reden er in een karretje onderdoor, het paard in scherpe draf, en moesten met de vrije hand proberen de gans de kop af te trekken. Er was enorme belangstelling, de toeschouwers wonden zich op, spotten op misgrepen, schreeuwden als een grijpende hand op een haar miste en een wolkje veren uit het wringende, zwaaiende vogellijf stoof.

Dieuwertje rilde van afschuw.
„Laten we weggaan, Gerbrandt...... ik zal misselijk worden als zo'n kinkel dat beest z'n kop afrukt......"
Zij werkten zich uit het gedrang en dwaalden het dorp uit. Achter hen was het vage gejoel van de kermis en het opgewonden geschreeuw van de gans-trekkerij. Flarden verwarde muziek waaiden naar hen over. Een zigeunervrouw liep hen achterna en wilde hen waarzeggen.
„Dat is al gedaan door je overgrootmoeder," lachte Gerbrandt.
Zij stak de hand uit voor een aalmoes.
Hij keek haar aan. Ze had grote, heel donkere ogen. Ze was nog jong, maar haar mooi gezicht met de sprekende mond begon al te vervallen, de wangen waren slap, het vel over de jukbeenderen strak en gelig. In het slordige, verfomfaaide katoenen jak zwabberden kwabbige borsten. Om haar hals hing aan een stalen kettinkje een benen sieraad: op de ronde schijf was kunstig een slang gesneden, die in haar eigen staart beet; binnen de kring van het slangelijf stonden vreemde tekens. Gerbrandt wees erop.
„Ik wil die hanger kopen."
De vrouw greep er naar met een schrikachtige beweging van haar magere hand.
„Amulet," mompelde zij...... „Brengt geluk......"
„Verkoop 'em mij."
De vrouw schudde het hoofd.
„Brengt geluk," herhaalde zij schuw.
Gerbrandt lachte spottend. Een beetje geërgerd zei hij:
„Zo gelukkig zie je me er nou juist niet uit."
De zigeunervrouw glimlachte, als had een kind een domheid gezegd.
„Houdt minnaar vast," mompelde zij, „tovermiddel."
Zij stak opnieuw haar hand uit. Maar Gerbrandt was verstoord om haar weigering en schudde het hoofd. Plotseling kwam Dieuwertje naar voren en legde een zilverstuk van tien stuivers in de uitgestoken hand. De vrouw keek haar aan, als merkte zij haar nu eerst op. Haar ogen vernauwden zich in aandacht en iets droefs als van medelijden, gleed over haar gezicht. Toen haakte zij met een snelle beweging het kettinkje los, greep Dieuwertjes hand en stopte het vreemde sieraad erin.
„Daar," zei ze met een moederlijk glimlachje, „voor jou......"

„Waarom?"
„Jij nodig hebben," brabbelde de vrouw, keerde zich om en liep weg; de wijde vuile rokken wapperden om haar benen bij haar snelle aftocht.
Gerbrandt keek haar ontstemd na, hij voelde neiging het ding uit Dieuwertjes hand te rukken en het de zigeunerin achterna te smijten. Dan haalde hij de schouders op en lachte.
„Nou heb je 't toch," zei hij.
„Ja."
Haar gezicht was ernstig en er klonk iets gelatens in haar stem.
Hij nam de amulet uit haar hand en bekeek hem nauwkeurig.
„Goed gesneden," prees hij, „kijk eens, hoe mooi die kop is met de felle oogjes...... Werkelijk goed...... heel mooi...... Je krijgt 'em toch van mij, ik zal je die tien stuivers terug geven."
Maar Dieuwertje hield zijn hand, die naar de zak wou grijpen, tegen.
„Nee, Gerbrandt, zo was het niet bedoeld van die vrouw......"
Verwonderd keek hij naar de zachte ernst in haar gezicht. Het vage gevoel, dat er iets tussen die twee vrouwen gebeurd was, waar hij op geheimzinnige wijze buiten gehouden werd, verontrustte en ontstemde hem.
„Ook goed," zei hij stug, „best."
Maar de smekende uitdrukking in haar treurig geworden ogen ontwapende hem dadelijk. Hij haakte het kettinkje om haar hals vast en zei, toch nog met iets van ergernis in zijn stem:
„Zo...... nou is je geluk verzekerd...... nou moet je minnaar je trouw blijven of hij wil of niet...... God weet welke vervloekingen die griezelige tekens over zijn hoofd afroepen, als hij tòch ontrouw zou worden!"
Dieuwertje rilde even.
Zij prutste het kettinkje weer los, liet de amulet in de zak van haar rok glijden en zei zacht:
„Ik wil dat heidense ding niet dragen. 't Is zondig bijgeloof daar waarde aan te hechten."
„En als je minnaar je nou verlaat?"
„Dan kunnen geen tien tovermiddelen hem tegenhouden......"
Het klonk zo droef en gelaten, dat hij een brok in zijn keel moest weglachen, eer hij, haar bij de arm schuddend, kon zeggen:
„Jij, malle, kleine Dieuwke!...... Je bent zelf tovermiddel ge-

noeg!...... Wie zou jou kunnen verlaten?...... Gerbrandt Brederode zeker niet!"
Hij sloeg de armen om haar heen, zij kroop dicht tegen hem aan, boog het hoofd naar zijn schouder en snikte even.
„Huil je nou, Dieuwertje?"
„Van geluk, Gerbrandt...... enkel van geluk...... omdat je zo lief bent."
„Jij bent lief......"
Wat verder gingen zij aan de oever van een veenplas zitten. Hier was het stil, het rumoer van het kermisdorp was maar een ver en vaag gemurmel. De blauwe hemel spiegelde in het staalkleurige water, waar de zon hier en daar op rimpelplekjes helle vonken uit ketste. De zomerlucht was als lauwe wijn. Verliefd streelde de warme wind langs hun wangen. Zij leunden tegen elkaars schouder en keken in elkaars ogen en zagen er heel de wereld in met al haar heerlijkheden. Zij kusten elkaar en vergaten de tijd...
Toen zij terugkeerden naar het dorp, was het ganstrekken lang afgelopen. In de herbergen was muziek, gezang en het rhythmisch gestamp van de dans. Zij vonden Arend en Klaartje met een heel gezelschap in de taveerne van Kittige Piet. Het ging er vrolijk en luidruchtig toe. IJverig gingen de bierkroezen rond, er werd geschreeuwd en gelachen, de half dronken meisjes waren nog uitgelatener dan de jongens en gilden met zot-gierende uithalen als ze stilletjes gekieteld of geknepen werden. Arend was klaarblijkelijk de aanvoerder van de vrolijke bende. Zijn scherpe ogen schitterden van plezier, hij stond midden in de kring, een stenen bierpul in de hand en schreeuwde aanwijzingen naar de muzikanten, de dansenden en de vrijende paartjes op de banken langs de muur. De lage, maar ruime kamer leek mistig van rook en onder de stampende voeten opwolkend stof, het was er verstikkend heet. Maar de eerste welkomstschreeuwen van Arend en andere bekenden joegen in Gerbrandt een dolle joligheid omhoog. Hij schreeuwde terug, riep om bier, en met het blozende Dieuwertje in zijn arm dronk hij met Arend, met Mieuwes, met Klaas en Kloen en Jaap en Leen en hoe ze meer mochten heten, en prees hun meidjes en vroeg wat ze van het zijne dachten en sprong met haar in de rondedans, stampte mee als een bezetene, schreeuwde grappen naar die en gene, hief Dieuwertje bij de finale van de

grond en zwaaide haar rond, dat al haar rokken opzwierden en haar haren losschoten. Dan zocht hij een vrij plaatsje achter een tafel, trok haar naast zich, riep om meer bier, tracteerde en werd getracteerd, kuste Dieuwertje, dat het klapte en toen Klaartje kwasi verontwaardigd o! o! riep, kreeg zij ook haar deel van zijn overmoed en Arend wreekte zich door Dieuwertje te zoenen en ze waren nog nooit zulke trouwe vrienden geweest, de meisjes nog nooit zo lief, de wereld nog nooit zo mooi, dit was een dag der dagen en die moest gevierd worden en geëerd. Gerbrandt zong het lied van Gierige Gerrit, die verliefd was op Modde van Gompen en het leek of ze niet uitgelachen zouden komen. Barendje Dam liep op zijn handen over de vloer en kriebelde de meisjes in hun hals met zijn tenen, tot een hem met een speld in zijn bil prikte en hij onder vervaarlijk moordgebrul weer op zijn voeten terechtkwam. Arend riep dat hij voor den hier en gunter wijn zou drinken, dit was, bij get, geen dag voor enkel bier, ze hadden duiten genoeg op zak en wijn zou er zijn, met meiden als prinsessen moest wijn gedronken worden, wat honderdduizend seldrement. En Kittige Piet bracht glazen en kannen wijn en juichend goten ze het klare vocht door de kelen en werden nog wilder en vrolijker. Ze moesten brood hebben en ham en eieren en vette worst en smakten en dronken en zoenden om beurten, dansten op de neuzelende doedelzak en de jankende vedel van de twee haveloze speellieden, die van dronkenschap de maat niet meer konden houden en lachten, dat ze haast omvielen, omdat alles daardoor hopeloos in de war liep.
Gerbrandt klemde Dieuwertje in zijn armen. Een wilde roes joeg door zijn ganse lijf. Hij voelde zich los van de aarde, in een godenstemming. Hij kon wel bergen verzetten, niemand was zo sterk als hij, maar de spartelende vreugde in hem kon hij niet de baas worden. Zijn ogen vonkten, zijn tanden blonken in zijn lachende mond, Dieuwertje, dicht tegen hem aan, voelde zijn hart bonzend slaan, ook zij was opgewonden en aan alle bezwaarlijke gedachten ontvlogen en genoot het ogenblik met al haar zinnen, meegesleept in de algemene roes en de schuimende hartstocht van Gerbrandt, die haar overweldigde.
En dan was er plotseling het geluid van een harde klap en de hoge gil van een meisjesstem. Er viel een stilte en alle ogen keerden zich naar de kant, waar het geluid vandaan kwam.

Er waren vreemden binnengedrongen, boerenknechts van de Vechtkant, opgewonden van kermispret en door drank verhit. Een hunner had een meisje ruw aangepakt en haar op de mond gekust. Zij had zich woedend losgerukt en hem een harde stoot voor de borst gegeven. En toen had de dronken knecht haar een klinkende klap in het gezicht gegeven.
De vrijer van het meisje sprong toe en greep de vreemde kerel aan, maar drie van diens kameraden sleurden hem van zijn slachtoffer weg en stampten hem achteruit. Kittige Piet kwam er tussen gesprongen, bezwoer de versomberde feestgenoten geen ongelukken aan te richten, doch er was niets meer aan te verhelpen. De onbezorgde kermisstemming sloeg om in doffe vechtwoede, oude dorpsveten schoten plotseling op in de benevelde koppen...... Die van de Vecht kwamen hen tarten op eigen bodem? Goed...... dan zouden ze hebben, waar ze om vroegen!...... Angstig zochten de meisjes de deur uit te komen of drongen in een hoekje bijeen, bevend en schreiend, wetend dat ze niets verhinderen konden...... de vechtpartij was al begonnen met geraas van stampende voeten, gevloek en geschimp, het doffe bonken van harde vuisten op harde koppen, kreten van woede en pijn.
Gerbrandt keek om naar Arend. Hij zag hem staan, wit van drift, de lippen vaneen getrokken in een gemelijke grijns. Twee van de vreemde knechts sprongen op hem toe. Toen trok Arend het mes uit de schee, ontweek behendig de aanval, hief de arm op en haalde zijn wapen met een vinnige, bliksemsnelle beweging over de gezichten van zijn belagers. Zij brulden. Bloed stroomde over hun wangen en mond. Gerbrandt zag een ander, die met een riek van terzijde op Arend losstoof. Hij lichtte hem een beentje, liet zich over hem heenvallen, ontrukte hem de riek en sloeg hem er hard mee op het hoofd, de vent gaf een huilerige schreeuw en bleef roerloos liggen.
„Dank je, Garbrande!" riep Arend. „Kom!"
En het mes in de vuist, het hoofd als een stormram vooruit, sprong hij los op de vechtende troep. Gerbrandt greep hem in de rug van zijn buis en trok hem achteruit.
„Steek dat mes op, Arend, je brengt jezelf in 't ongeluk!"
Arend keek hem aan, krankzinnige razernij in de ogen. Even leek het of hij zich tegen Gerbrandt zou richten. Dieuwertje greep zijn arm en zei dringend:

„Doe dat mes weg, Arend, geef 't mij."
Een verwondering kwam in zijn ogen. Hij lachte even, een beetje verlegen en liet toe, dat het meisje hem het brede, scherpe mes uit de hand nam.
„Daar dan," zei hij, „maar ik kan de jongens niet in de steek laten."
Hij rukte zich los en sprong boven op een viertal vechtenden.
De hel brak los. Bierkannen, kroezen en kandelaars begonnen door de kamer te vliegen. Vensters gingen kletterend in scherven. Er was een gebrul als van vechtende dieren...... Dan een helle gil, een lange kerel strompelde uit de vechtende troep naar voren, een heldere bloedstraal spoot uit zijn hals, hij bleef staan, strekte de handen voor zich uit en viel toen met de vreemde, langzame beweging van een aan de wortels doorgezaagde boom zijwaarts om, zijn hoofd sloeg met een droge smak op de houten vloer. Het werd onheilspellend stil. De worstelenden hadden elkaar losgelaten, keken schuw naar de gevallen man, onder wiens hoofd zich langzaam een bloedplas uitbreidde...... Afgrijzen waarde door de volle kamer......Ogen zochten naar de hand, die het mes gevoerd had, maar alle handen waren leeg, de meeste bevlekt met bloed uit stukgeslagen neuzen of lippen......
Dieuwertje had de handen voor de ogen geslagen. Gerbrandt nam haar bij de elleboog en voerde haar weg door een zijdeur. Achter hen ging een verward geweeklaag en geschreeuw op, er werd geroepen om een heelmeester. Zij kwamen door de smalle tuin op straat, waar het vol mensen stond, die op het geraas van de schermutseling waren afgekomen en nu de fatale afloop bepraatten met opgewonden gezichten en dreigende gebaren: die van de Vecht kwamen altijd als rustverstoorders en spelbedervers...... nu lag een van hen verslagen...... was 't niet beter ze allemaal de kop in te beuken?......

10

Dieuwertje was geheel van streek en ook uit Gerbrandt was alle jolijt, heel de tuimelende roes als weggeslagen. Hij trachtte haar met zoete woordjes tot bedaren te brengen, maar zij beefde aan zijn arm, haar ontsteltenis was zo groot, dat zij lange tijd niet spreken kon. Eindelijk zei hij:
„Kom nou, lieve kind...... zet 't van je af...... die dingen gebeuren zo vaak op boerenkermissen...... Je kent toch die hele vent niet......"
Hij voelde haar arm schokken.
„Ken je hem wel?" vroeg hij ontdaan.
Zij schudde het hoofd, slikte, zei dan met half verstikte stem:
„Nee...... maar......"
„Nou, wat dan?"
„O, Gerbrandt...... ik moet telkens denken, dat jij misschien die steek had kunnen krijgen...... Je hebt je d'r toch ook mee bemoeid...... En hoe ik jou dan ineens had zien neervallen...... Mijn hart zou stil gestaan hebben."
Hij lachte zijn ontroering weg en zei, haar arm stijver tegen zich aandrukkend:
„Maar, Dieuwke...... ik loop toch levend naast je, zonder een schram...... Kijk me nou es aan en lach eens tegen me......"
Hij keerde haar gezicht naar zich toe. Zij zuchtte diep, keek hem in de ogen en glimlachte bevangen. Dan sloeg ze de arm om zijn hals, kuste hem met gesloten ogen, zuchtte weer en zei:
„Je hebt gelijk, ik ben een mal schaap...... Waarom zouden we ons die korte tijd laten bederven?...... 't Wordt al avond...... Wil je me tot bij tante brengen?"
„Natuurlijk, mal schaap, wat dacht je dan?"
Zij lachte alweer. En in de vallende schemer liepen zij langs de Watering, die gevuld leek met bloed in de laatste gloeiing van het avondrood. Snel viel het licht van de westerhemel, de avondster sprong open als een bloem van vuur...... dan hier, dan daar prikte een schitterend vonkje in het verdoffend blauw...... Andere jonge mensen zagen ze, als zij, met de armen om elkaar heen, de hoofden naar elkaar toegebogen in zoet gefluister, de wereld vergeten in de betoveringen van juist ontloken liefde...... O, zo door te kunnen lopen tot het einde der wereld, samen, naar waar geen

mensen zijn, geen steden en dorpen, geen twist en moord, geen oorlog, geen verschil in rang en rijkdom, niets dat het leven beklemt en verengt, alleen de liefde in twee jonge harten...... Een rosse manesikkel stak zijn horens boven de verre kim......
Een flauw verlicht venster glansde zacht tussen een groepje bomen aan de overzijde van de brede sloot naast de weg.
„Hier moet ik zijn."
Zij stonden stil, de armen om elkaar heen, bevangen in de weemoed van het scheiden.
„Kon ik maar bij je blijven, Dieuwke......"
Zij trilde in zijn armen.
„Ik zou altijd bij je willen blijven, Dieuwke, altijd......"
„Ja......"
Hij keek naar het huis onder zijn lage rieten dak gehurkt.
„Waar slaap je?"
Zij wees naar het venstertje, flauw glanzend in het schemerige schijnsel van de maan. Er stond een ladder dicht naast tegen de muur. Een invallende gedachte deed hem huiveren. Eer hij het wist had hij het haar toegefluisterd:
„Als ik straks aan je venster tik, laat je me dan binnen?"
Hij zag de ogen groot in het lichte ovaal van haar gelaat, dat hem zeer bleek scheen in het onzekere licht. Langzaam liet zij het hoofd tegen zijn borst zakken en zacht zei ze:
„Hoe zou ik anders kunnen?"
Het klonk droef en hulpeloos.
„Dieuwke......"
„Ja......"
„Als je niet durft...... als je liever......"
Haar hoofd ging omhoog. Hoe fier het op haar blanke hals stond...... Nu leek haar gezicht veel donkerder, haar ogen blonken als sterren, haar mond lachte en vlak bij de zijne zei ze:
„Kom maar, Gerbrandt, ik zal op je wachten al duurt het tot de morgen......"
Toen kuste zij hem en liep weg, het smalle, gebogen bruggetje over, naar het huis. Hij keek haar slanke, rijzige figuur na tot zij de deur was binnen gegaan. Wild sloeg zijn hart. Het plots opgevlogen verlangen bonsde door zijn bloed en sidderend van opwinding leunde hij tegen de wilg, waaronder zij gestaan hadden.
Langzaam liep hij terug. Er was een grote verwarring in zijn

gedachten, een benauwende verheuging van zijn gevoelens voor Dieuwertje maakte hem het ademhalen moeilijk. Hij had de gewaarwording, dat hij tot barstens toe vol van haar was. Hij had haar zo ontzettend lief. Niets ter wereld was zo groot als zijn liefde voor Dieuwke. Alles zou hij haar willen geven, z'n hele lijf, z'n ziel, alles wat hij had, en het zou nog maar een armzalig beetje zijn, vergeleken bij wat hij haar gunde......

Ach, wat moest het heerlijk wezen rijk te zijn, onmetelijk rijk, een prins te zijn, een vorst, een koning, en al je rijkdommen uit te spreiden voor de voeten van een geliefde vrouw en tegen haar te zeggen: neem...... 't is allemaal voor jou...... en vergeef me, dat het zo ontoereikend is om mijn liefde uit te drukken...... Wat was een koninkrijk vergeleken bij Dieuwke?......

Dieuwke...... Dieuwke...... Dieuwke...... Hij zei zachtjes haar naam, vele malen achter elkaar...... dat bracht haar zo dicht bij hem...... Wat zou ze doen nu? Zat ze nog te praten aan het avondmaal met haar oom en tante of was ze al boven op haar kamertje en wachtte op zijn klopje aan haar venster?

Een vrijend paartje kwam hem tegemoet: Arend met Klaartje...... Ze liepen met de arm om elkaar heen zoals hij gelopen had met Dieuwertje...... Wat was het leven vreemd, vol onbegrijpelijke dingen...... Pas nog had die driftige Arend in dolle woede het mes over de gezichten van een paar jongens getrokken en was vol moordwoede als een tijger op anderen losgesprongen...... nu liep hij hier zoetjes te fluisteren tegen een meisje...... een lam geworden, getemd door de liefde...... Hij sprak hem aan, vroeg Arend naar de neergestoken man van de Vecht...... O, die was niet dood...... de kwakzalver van de kermis had hem verbonden, het bloeden gestelpt en gezworen, dat hij hem door zijn onvergelijkelijke kunst in het leven zou houden...... Als Gerbrandt hier een beetje aan de kant wou wachten, konden ze samen terug gaan, nadat hij Klaartje had thuisgebracht......

Zacht en zoel was de avond met de flauwe schemering van de langzaam de hemel invarende manesikkel. Gerbrandt zat in de schaduw van een ruige knotwilg, kauwde op een grashalm en keek over het vage landschap...... Het zou moeilijk schilderen zijn. De nacht was moeilijk te schilderen. Maar Meester Badens kon het. Zijn nachtmommerijen met de gemaskerde en verklede figuren in fakkellicht waren terecht beroemd. Je zag er de nacht liggen

over straat of plein en in het duister de schimmen van huizen en mensen, met hier en daar een wak van fakkelgloed...... Zoiets was een wonder van knapheid...... Zou hij ooit zo'n landschap kunnen schilderen in de flauwe schijn van de maan? Je zag eigenlijk alles, wegdonkerend naar de verte, hier en daar een even verlicht venster, alles oversluierd door een web van doorzichtige duisternis...... Hoe moest je dat doen?...... Hij wou het precies overdenken om zijn ongeduld te paaien en de ondragelijke spannende gedachte aan Dieuwertje naar de achtergrond te dwingen......

Weer kwam een paartje aanwandelen. Maar het waren twee meisjes, zonder vrijer op weg naar huis. Zonder hem te zien gingen ze in het gras zitten, geen tien passen bij hem vandaan. Zij praatten over de kermis, room eten, het dansen en de bloedige vechtpartij, en onderwijl aten ze uit een papieren tuit grote suikerperen, hij hoorde het knappen, als de grage tanden een nieuw stuk afbeten. Dan strekte een van de meisjes zich lui in het gras op haar rug, de handen onder het hoofd. De ander waarschuwde:

„Fijtje, het gras wordt nat van de dauw, ga niet zo liggen."

„Ach," zei de eerste, „wat hindert dat?"......

Zij zuchtte diep en vervolgde met een stem vol verlangen:

„Hè, ik wou, dat Michieltje hier was...... dat is zo'n stoeise knecht, Jaapje!...... Gort, ik weet niet, wat ik wel met hem doen zou als ik hem bij me had"......

„Ja, hij is hups genoeg om er verliefd op te worden, dat is zeker"... Fijtje lachte.

„Dat zou ik maar laten, Jaapje, want Michieltje is mijn eigen goedje......"

„Michieltje?...... jouw eigen goedje?"

„Ja, waarom dacht je, dat ik vandaag geen kermisvrijer hebben wou?...... Michieltje moest naar stad."

„En ik dan? Wou ik een kermisvrijer? We zijn toch heel de middag bij elkaar gebleven!...... Michieltje wil met me trouwen. Hij heeft me een nieuwe bouwen beloofd, en schortedoek en een lakens jak."

„Jou?...... En mij heeft hij trouw beloofd!...... Hij wou bij me slapen en dat heeft hij ook gedaan...... Zeg nu eens, dat ie mij niet bemint?"

„En mij dan?...... Nee, Fijtje, je zult 'em niet hebben al was je nog eens zo fel als je bent...... Hij is mijn......"

Het bleef even stil. Dan zei Fijtje, overeind komend:
„Weet je wat?...... Hier heb ik een zesthalf. We zullen er om opschieten, kruis of munt...... Wat raad jij?"
„Kruis."
Het zilverstukje draaide flikkerend in het maanlicht en viel terug op Fijtjes schoot. Ze bogen zich erover.
„Kruis!" juichte Jaapje. „Je hebt 'em verloren, Fij......"
„Dat zullen we zien!" riep Fijtje spijtig.
Toen kon Gerbrandt zich niet langer inhouden en schoot in een luide lach.
Verschrikt sprongen de meisjes op, met een gilletje renden zij weg, af en toe omkijkend of ze niet gevolgd werden.
Gerbrandt lachte stilletjes voort...... Wat een klucht!...... Dat was waarachtig iets om een lustig liedje op te maken...... Zo'n Michieltje!......Zo'n olijk fieltje!...... En dat noemden ze dan ook al liefde!...... Goeie genade, de mensen maakten er toch wat van!...... Die vrijde twee meisjes tegelijk, beloofde ze allebei te trouwen, en als ze het ontdekten, dobbelden ze om zijn bezit met een zesthalf...... Hij zat er nog om te grinniken, toen Arend Pieter fluitend kwam aanstappen.
Samen liepen ze terug, levendig pratend over de gebeurtenissen van de dag.
„Hoe haalde ik mijn knijfje over de smoelen van de Vechtbaarzen?" vroeg Arend trots.
„Machtig mooi!" prees Gerbrandt trillend. „Maar ik was toch blij, dat Dieuwertje je je mes afnam. Je zag er uit of je ging moorden"...
„Best mogelijk...... Zie je, Gerbrandt," vervolgde hij peinzend, „ik ben een goeie vent...... je ken om zo te zeggen over me lopen, maar as de drift me te pakken krijgt, wor ik net gek...... Dan wil ik hakken en steken, en as ik bloed gezien heb, wordt het nog veel erger...... Heb jij dat nou nooit?"
„Jawel, maar daar kun je je toch tegen verzetten."
„Ik niet...... Misschien heb ik 't van m'n grootvader. Dat was een West-Friese watergeus en hij heeft heel wat Spanjolen om zeep geholpen. In de slag tegen de Armada is hij gesneuveld...... een kanjer van een kerel...... Nou, die kon tenminste zijn drift uitleven," besloot hij met een zucht van jaloezie.
Gerbrandt moest er even om lachen. Ze waren nu vlak bij de boerderij. Hij bleef staan.

„Ga jij maar door, Arend...... Ik heb onderweg een landschap gezien, dat ik nog eens bekijken wou...... Ik wil 't thuis proberen te schilderen bij maanlicht, begrijp je?...... Ik kom wel door de achterdeur binnen, die is toch altijd open."
Wantrouwend keek Arend hem aan.
„Je bent toch een rare kneukel, Garbrande," zei hij. „Als ik 't niet beter wist, zou ik denken, dat je uit nachtvrijen ging...... Een raar vak heb je maar, as je 't mijn vraagt."
Bevangen lachend sloeg Gerbrandt hem op de schouders. Toen keerde hij zich om en liep fluitend weg. Arend haalde de schouders op en ging naar binnen.
Dieuwertje!...... zong het in Gerbrandt......
Haastig repte hij zich terug naar de weg langs de vaart. Nu zou zeker alles veilig in bed en in slaap zijn...... Behalve Dieuwertje, die op hem wachtte...... Wat had het eindeloos lang geduurd! Wat duurde het nog lang!...... Wat kroop die weg traag onder zijn voeten door, of hij weerstreefde en hem niet gunde, dat hij bij zijn lief zou komen...... Lopen was een lamme manier van vooruitkomen...... Waarom had hij geen vleugels of althans een vurig paard?...... Hij begon hard te lopen, door ongeduld gespoord...... Er was niemand meer op de weg. De wereld lag stil en verlaten, geen venster was meer verlicht in heel de wijde omtrek. Het geklap van zijn voeten op de harde grintweg verschrikte hem. Hij ging op de grasberm lopen...... Daar doken de bomen rond het hoefje van Dieuwertjes tante op...... Zijn hart klopte als razend. Hijgend stond hij stil. Plotseling had hij geen haast meer...... Er pierde een klein streepje rozig licht tussen de gordijntjes van Dieuwkes venster...... Daar was ze en wachtte, zijn lief, zijn hart, zijn alles...... Dieuwertje...... zijn engel, uit de hemel gevallen om hem eindelijk te leren wat echte liefde was...... Minutenlang bleef hij staan en keek naar het kleine venster op, zijn hart kromp samen van een pijn, die louter zaligheid was, een verlangen, dat schreeuwde naar bevrediging en toch wist, dat dit ogenblik van wachten nog kostbaarder was...... Eindelijk sloop hij het bruggetje over en liep op zijn tenen naar het huis...... Geruisloos verzette hij de ladder...... Toen hij zacht tegen het venstertje klopte, merkte hij, dat het los stond. Hij duwde het open en zag bij het licht van de flakkerende kaars, dat Dieuwertje in bed lag. Haar ogen straalden hem groot tegen, lichtend als sterren...... Hij stapte

het venster binnen en sloot het voorzichtig achter zich. Verlangend strekten twee blanke, naakte armen zich naar hem uit...... Alles werd gloed en vuur voor zijn ogen en met een onderdrukte juichkreet vloog hij op haar toe, knielde voor het bed en voelde de gladde warme armen om zijn hals glijden, hoorde als uit een andere betoverde wereld de woorden, dicht aan zijn oor gefluisterd:
„Lieve Gerbrandt, waarom heb je me zo lang laten wachten?"......

11

Die maandagmorgen liepen zij samen terug naar Amsterdam. Zij gingen binnendoor over de landen van Botshol en de Voetangel op Ouwerkerk aan.

Zij keken naar elkaar met nieuwe ogen. Dieuwertje had een schuwe blik en de vertederde glimlach week niet van haar lippen. Zij was er zich van bewust, dat ieder, die ooit zou weten, wat er tussen haar en Gerbrandt geweest was, haar met de vinger zou nawijzen. Maar zij had geen berouw, geen spijt, ze zou het voor niets ter wereld ongedaan willen maken. Zonder schaamte bekende zij zichzelf, dat zij daar altijd naar gehunkerd had, al hadden haar gedachten het ook nooit bewust aangeraakt. Een ieder mocht het een schande noemen, zij wist, dat het integendeel de bekroning was van iets heel moois, het mooiste wat het leven haar gegeven had of nog geven kon. Zij voelde zich diep tevreden, verzadigd van geluk en onderging dit gevoel van hoge bevrediging als een weelde, die zwaar in haar lag, een verheimelijkte schat.

Gerbrandt liep als in een roes. Ze was hem zo oneindig dierbaar geworden nu, zo lief, dat hij meende al de tijd daarvoor haar nauwelijks bemind te hebben. Nu was de liefde in al haar volheid, in al haar laaiend vuur hem geopenbaard...... Dieuwertje...... nu kende hij haar eerst, nu eerst wist hij, hoe ze werkelijk was, hoe onbegrijpelijk lief, hoe onbeschrijflijk mooi, hoe overweldigend goed voor hem. Had hij er ooit een vermoeden van gehad, hoe zij was?... Had hij ooit gezien hoe mooi haar gezicht was, hoe vol leven en glans haar ogen, hoe fijn en zuiver de tekening van haar lippen, hoe fier haar gang, hoe onvergelijkelijk haar houding?...... Geen was er zoals zij, en zij had zich in het volle van haar schoonheid zonder terughouding, geheel aan hem verloren gegeven. Waarmee had hij zoveel edelmoedigheid verdiend? Waarom had ze hem uitverkoren? Wie was hij, dat een zo groot geluk hem te beurt gevallen was?...... Een doezelige dankbaarheid dreef hem ertoe haar aldoor nederiger het hof te maken, zodat zij bloosde en hem verweet, dat hij haar voor de mal hield. Zij was z'n koningin en hij haar toegewijde onderdaan...... Maar Dieuwertje wou zijn koningin niet zijn, alleen zijn lief, zijn meisje, zijn eigendom. Het was alles zo verbijsterend, het overstelpte zijn hart met bijna ondragelijke heerlijkheid. De wereld was een groot vuur van geluk

en de rode gloed ervan verblindde hem. En Dieuwertje was het stralend middelpunt van alles, de wondergave van het geluk...... Blank als een lelie, met een gulden hart van liefde.
Hij moest aldoor in haar gezicht kijken en lieve dingen tegen haar zeggen, die haar deden lachen en blozen. Er was een bevangenheid van haar weggevallen, 't was of ze nu eerst helemaal geloofde, dat hij echt van haar hield, ze zei geen dingen meer, die een verre, droeve klank van vrees en twijfel hadden, zij straalde geluk uit zoals hij voelde, dat hij zelf deed. Ze waren een, ze waren van elkaar, er was geen geheim meer tussen hen, geen onzekerheid, geen enkele aarzeling. Nu konden ze wel alles tegen elkaar uitspreken en op de bodem van hun stormachtige bewogenheid lag een diepe rust, behagelijk als een verzadigd, goed dier......
Toch konden zij niet spreken van wat deze verrukking over hen gebracht had. Dat was ook niet nodig. Zij dachten er evenmin aan met woorden of klare beelden, maar er was niets anders in hun bewustzijn en het balde zich tezamen tot een benauwende liefde, waarvoor geen uitdrukking bestond, maar die hen elkaars wezen deed vergoddelijken in onuitsprekelijke exaltatie...... Hun gaan was een dansen door een toverwereld, ieder woord was een liefkozing, iedere blik een kus, iedere lach een omhelzing, elke beweging zwaar van herinnering en vol heimelijke betekenis. De wandeling een feest voor de ontloken zinnen. Nooit hadden de landschappen zich zo glorierijk voor hun ogen opengerold, nooit hadden de bloemen zo verlangend hun open harten naar de zon gekeerd, nooit hadden de rijpe velden zo'n geur uitgeademd, bedwelmend en opwindend als oude, milde wijn, nooit was vermoeienis in de leden een wellust geweest als vandaag......
Voorbij Ouwerkerk trok hij haar mee in de herberg „'t Swarte Paert", door de dikke weduwe Giertje van Vrieslant gehouden en welbekend om zijn goede keuken en kelder bij het Amsterdamse jonge volk. Zij aten brood met koud vlees en gestremde melk met suiker en een blinkende pannekoek met schijfjes appel kunstig versierd en dronken er een kroes schuimend blond bier bij, koel uit het vat. Zij keken elkaar in de ogen en lachten om niets en aten als uitgehongerde wolven. Giertje had plezier in het verliefde stel, keek ernaar met vertederde ogen, dacht aan haar goede man, die al zoveel jaren in zijn graf lag, en aan de tijd, toen zij ook nog zo'n frisse vrijster was, schudde weemoedig haar dikke

hoofd met de hangwangen boven de driedubbele kin en schonk van louter aandoening de kroezen nog eens vol op haar kosten.
Schuin achter hen zat een dom uitziende boer in druk gesprek met een mager heerschap, die zich deftig genoeg voordeed, maar meer van een gauwdief had dan van een eerlijk man. Gerbrandt ving een paar woorden van het gesprek op en wenkte Dieuwertje, dat ze luisteren zou. De lange vent zat de boer uit te leggen, dat ze familie van elkaar waren; door het noemen van een ooms naam door de ander had hij dat ontdekt. Met een onstelpbare woordenstroom en keur van dwaze argumenten, de een al zotter dan de ander, maar alle met onverstoorbare ernst voorgedragen, telde hij hem op de vingers voor welke graad van bloedverwantschap er tussen hen bestond via een scheepstimmerman in Amsterdam, een Marten de Waterlandse Boer, Teeuwis de Zeepzieder uit Abcou en de moei van Dove Jas, die een neef was van Kees-Jong-Klaas, Kees Dierten zeun, een volle neef van de boer zelf. De huisman telde hem, eveneens op de vingers, met een aandachtig gezicht na, knikte, sloeg met de vuist op tafel en zei:
„Waaratje, borst, je hei gelijk...... we benne neve zogezeid...... Geef me de vijf"......
Zij drukten elkaar innig en plechtstatig de hand.
„Giertje, breng nog es een kan bier," commandeerde de boer. „En hoor nou eres, neef, je gaat mee naar m'n plaats, ik mot je met 't wijf bekend maken."
„M'n beste neef, dat gaat niet...... Ik word verwacht in Amsterdam door een van de Heren van de Compagnie...... een zaak van duzende, zeg ik, duzende......"
„Nou, koman, kan dat niet tot morgen wachten?"
De ander dacht even na, sloeg dan met de vlakke hand op de tafel en riep vol gevoel:
„Wel, neef, ik zal je laten zien, dat 't bloed in me spreekt...... ik ga met je mee en ik blijf twee dagen bij je...... Weljaat!...... laat die Compagnie maar wachten...... ze kunnen zonder mij toch niet uit de voeten...... En as ik weerkom uit de stad breng ik je wijf een geschenk mee, waar je stomste koe nog ogen van op zel zetten as wagenwielen"......
Geroerd greep de boer zijn hand en schudde die, alsof hij met alle geweld de arm van het lijf wou losrukken en een volle minuut

waren beiden te aangedaan om te spreken en begroeven derhalve hun neus in de bierkroes.
Gerbrandt zag knalrood van het ingehouden lachen en Dieuwertje kon zich niet langer bedwingen en schaterde het uit. Toen begon hij ook te lachen en ze deden maar alsof ze onder elkaar een grap verteld hadden en stapten op.
Heel de verdere weg hadden ze pret om de handige zwendelaar, die zich bij zijn zogenaamde neef had ingekwartierd, God weet voor hoe lang.
„Duzende!" riep Gerbrandt. „Duzende van de Compagnie en hij had geen zolen onder zijn schoenen, de ellebogen staken door z'n mouwen en z'n broek was meer gat dan lap"......
„Maar z'n neus had geld gekost," lachte Dieuwertje. „Zo'n janus en rood as een karbonkel!"
„Geld van anderen, denk ik," veronderstelde Gerbrandt vrolijk. „Onze Lieve Heer heeft toch een kostelijke kermis van de wereld gemaakt, Dieuwke!...... Je kunt zulke malle dingen niet bedenken of de werkelijkheid troeft je met nog mallere"......
Maar bij het naderen van de stad kwam de weemoed om te scheiden hun gedachten overnevelen. Zij konden zich niet voorstellen, dat het nu voorbij was, dat zij niet bij elkaar konden blijven en ieder een andere kant op naar huis moesten. Het was alles zo mooi en licht en luchtig geweest, zo natuurlijk, alsof het niet anders kon en altijd zo blijven moest...... En nu moesten zij uiteen, elk met zijn herinnering en verlangen. Een zware schaduw lag over de zonnige dag, toen zij elkaar de hand reikten en ieder zijns weegs ging met een wurgend gevoel van ontnuchtering.
Er kwamen vreemde, opwindende dagen. De stroom van hun vrijgebroken liefde was niet meer te stuiten.
Adriaan Cornelisz. had een boomgaard gekocht buiten de Sint Anthonispoort aan het Korte Raampad. In 't begin kwam hij er bijna alle avonden een luchtje scheppen, alleen, met zijn vrouw of een vriend, trots en blij met zijn nieuwe bezit. Maar Moeder Marrigje vond het nogal ver na een vermoeiende dag in de huishouding en voor Adriaan was de aardigheid er ook spoedig af; hij had de grond trouwens meer gekocht met speculatieve bedoelingen dan uit zucht tot natuurgenot: de stad breidde zich naar alle kanten uit, hij had wel eens meer een goede slag geslagen...
Nu had Gerbrandt zich een tweede sleutel verschaft van het

poortje en het tuinhuisje, dat achter in de boomgaard stond. Vele avonden slopen zij daar binnen onder duizend voorzorgen om niet gezien te worden.
Het werd hun kleine paradijs. Onbekommerd als kinderen leefden ze er hun liefde uit in de stervende zomer, die stovend warm en in rijpe weelde van kleuren over het land stond. Zalige uren van innigheid in de bedwelmende stroom hunner gedachteloze liefde. Zij lagen in het lange gras onder een oude appelboom, die zijn krom verwrongen takken met het zoetjes dunnende loof beschermend boven hun hoofden breidde, en keken naar de langzaam verduisterende hemel en het kleurenspel in het Westen en hoe de spettervonkjes der sterren een voor een open sprongen, altijd op dezelfde plaats en in dezelfde volgorde. Als er regen dreigde of de wind te koel was, scholen zij in het huisje, waar het tuingereedschap bewaard werd en ook een eenvoudig gemeubeld kamertje was met twee smalle venstertjes, vanwaar je de hele boomgaard kon overzien. Zij stelden zich voor, dat ze een getrouwd paar waren en in hun eigen woning zaten. Gerbrandt sprak met zware stem, noemde haar „vrouw" en fantaseerde verhalen over zaken die hij ondernomen had om de toekomst van de kinderen veilig te stellen, zij prees hem als een goede vader, tot ze schaterend in elkaars armen vielen en een wild gestoei begon, waarin hun zinnen opflakkerden en zij niet uitgekust kwamen......
Er waren ogenblikken, dat iets als bezinning in Gerbrandt zich bewust wilde maken, maar hij drong het lachend weg, hij wilde van niets horen of weten, de roes was nog te diep en te heerlijk, de liefde glansde in te zuivere en hoge gloed, er was voor niets anders plaats dan voor extase en juichend genieten van het warme, welige leven in de koestering van elkaars innigheid.
Steven wist nu van hun liefde. Soms was hij een avond hun gast in de boomgaard. Hij was zeer ingenomen met Dieuwertje. Zij was schuchter en verlegen tegenover de voorname jonge Sinjeur, waarvan Gerbrandt haar verteld had, dat hij een edelman was, nu, na zijn vaders dood: de Heer van Vredesteyn. Hij zou spoedig een grote reis gaan ondernemen naar Frankrijk en Italië...... Steven kon aandachtig naar Dieuwertje zitten kijken, terwijl Gerbrandt praatte en zij met de handen in de schoot en neergeslagen ogen luisterde, een glimlach om de mond, alleen iets zeggend, wanneer haar iets gevraagd werd. Hij vond haar mooi en in al haar eenvoud

geheimzinnig. Er was iets in haar wezen, dat hem diep verbaasde en dat hij niet doorgronden kon, een stilte als in een groot bos op een zomerdag zonder wind. Het was alsof zij iets wist, dat voor anderen verborgen moest blijven. Hij zag haar stralen van geluk als zij de ogen naar Gerbrandt opsloeg, en toch voelde hij een onverklaarbare weemoed in haar. Zij moest een heel fijne en gevoelige natuur hebben. Er moest iets in haar leven als een voorgevoel zijn, een waarschuwing, dat zij niet voor het geluk geboren was. Hij verbaasde zich over haar. Ze was een gewoon volkskind en leerde nu een beetje lezen en schrijven van Gerbrandt, ze had niet de minste ontwikkeling, ze sprak met het accent van haar buurt, maar ze zei nooit vulgaire dingen, ruwheden of domme opmerkingen. Ze was bepaald intelligent, maar niet daardoor trok zij allereerst aan. Er waren andere dingen. Zij moest een vast karakter hebben, een helder inzicht, een onwankelbare moed. Maar dit alles werd bepaald en gericht door een overmachtige vrouwelijkheid, die haar weerloos maakte, zodra haar hart begon te spreken. Hij had een gewaarwording, dat hij nog nooit zoiets door en door vrouwelijks gezien had...... zo kon een ideale moeder zijn, maar ook een ideale minnares, dat hing af van de man, aan wie zij zich ten slotte zou hechten met al de vrouwelijkheid van haar ziel en zinnen...... Ze was jong, twintig jaar en zeker onervaren, en toch was er een wonderlijke rijpheid over haar, iets dat moeilijk te benoemen viel, iets voltooids. Hij vond haar in alle opzichten merkwaardig en belangwekkend en was een beetje jaloers op Gerbrandt...... Wat zou er van zo'n Dieuwertje te maken zijn, als zij in bekwame handen viel...... Maar dan schrok zijn aangeboren, luchtige luiheid terug voor de gedachte...... misschien zou het de moeite lonen, maar de moeite moest eerst gedaan worden, en daar was hij de man niet voor...... Gerbrandt wel?...... Gerbrandt?...... Plotseling zag hij de oorzaak van Dieuwertjes diep verborgen weemoed. Zij wist, dat dit niet duren zou...... Maar natuurlijk zou het niet duren!...... Mijn God, was het veel meer dan een kalverliefde?...... Ze zou waarschijnlijk een prachtvrouw zijn voor Gerbrandt, maar ze zou hem niet hebben en dat wist zij...... Vandaar het droefgeestige in haar innigheid......

Tegenover Gerbrandt prees hij haar als een parel, maar zei lang niet alles wat hij van haar dacht. En Gerbrandt was gelukkig met

zijn lof en betuigde zijn instemming met Stevens bewering, dat hij een liederlijk gelukskind was.
Toen werd zijn moeder ziek en terwijl zij worstelde met de koorts, kwam broer Pieter thuis met het fraaie nieuws, dat zijn vriend Jan Willem Oost Gerbrandt met een meid bij zich vaders boomgaard aan het Korte Raampad had zien binnensluipen. Moeder Marrigje werd wit van ontsteltenis en wrong Pieter de belofte af, dat hij dit nieuws niet aan vader vertellen zou en de regeling van het conflict met Gerbrandt aan haar overlaten. Pieter verzette zich lang, vond dat vader het weten moest en de volle zwaarte van zijn straffend gezag op de zedeloze vagebond, die schandvlek van de familie, doen neerkomen. Node bezweek hij voor haar aandrang, maar alleen onder voorwaarde, dat er onmiddellijk een eind zou komen aan het schandaal: zodra hij bemerkte, dat de smeerlap voortging met zijn praktijken, zou hij vader toch nog verwittigen.
Argeloos kwam Gerbrandt 's middags aan zijn moeders bed en vroeg haar hoe het ging.
Haar wijde, koortsig glanzende ogen zagen hem bedroefd en verwijtend aan. Een gevoel van onrust bekroop hem. Er wàs iets.
Lang zweeg zij, niet wetend hoe te beginnen, gekweld door haar vrouwelijk schaamtegevoel. Dan, met aarzelende woorden, vertelde zij hem wat haar ter ore gekomen was.
In hijgende schrik, rood tot achter de oren, boog hij het hoofd. Zijn hart sloeg wild. Hij voelde, dat alles verloren was. Wie kon hem gezien hebben? Ze waren toch zo voorzichtig geweest...... Een ontzettende schaamte drukte hem neer...... Dat moeder hiervan wist...... hoe vreselijk!......
„Wie was het, jongen?"
„Dieuwertje van Jan Hamer, moeder."
Haar ogen werden nog groter.
„Dieuwertje?...... Ik zou er een eed op gedaan hebben, dat zij een eerbaar meisje was."
„Dat is ze ook, moeder."
Het klonk heftig, maar zwak. De zieke schudde het hoofd.
„Een eerbaar meisje doet zo iets niet, Gerbrandt...... Is het bij die ene keer gebleven?"
Hij durfde niet liegen.
„N — nee, moeder"......
„Zeg me de waarheid, kind...... het zal tussen ons blijven, maar

om de liefde Gods, zeg me de waarheid...... Hebben jullie...... als...... als man en vrouw met elkaar verkeerd?"
Dieper zakte zijn bloedrood hoofd op zijn borst.
Hij antwoordde niet, maar de waarheid was duidelijk genoeg.
Moeder Marrigje sloeg de handen voor het gezicht van schaamte en verdriet. Dat ze zo'n gesprek moest voeren met haar eigen kind...... Wat moest ze hem zeggen?...... Een jongen, nauwelijks volwassen...... hij had woelig bloed...... zijn vaders innerlijke wildheid...... De gruwel der zonde...... Wat moest er uit hem groeien?...... Tranen welden tussen haar vingers. Bijna onhoorbaar zei ze achter haar handen, niet wagend hem aan te zien:
„Kind...... kind...... wat heb je gedaan?...... Moet je dan verloren gaan voor tijd en eeuwigheid?...... Weet je niet, dat God deze zonde straft en wreekt tot aan het derde en vierde geslacht?"......
Haar woorden vielen als hamerslagen op zijn hart. Er stond een neiging in hem op, Dieuwertje en zichzelf te verdedigen, een beroep te doen op haar gemoed, dat hun liefde moest begrijpen. Maar zij nam de handen voor haar gezicht weg en de ontzetting in haar ogen verlamde hem van schrik. Als lood zonk het schuldgevoel in zijn ziel en hij kon zich alleen maar verbazen, dat het hem eerst nu overviel. Zijn moeder vermaande hem tot inkeer te komen, te bedenken wat hij aanrichtte voor zichzelf en dat meisje. Zij nam aan, dat ze beiden in onbezonnenheid gehandeld hadden, niet uit verdorvenheid, maar hoe hadden ze Gods heilige geboden zo kunnen vergeten? Wist hij niet meer, dat er een leven na dit leven kwam, dat de mens een onsterfelijke ziel had, die behoed moest worden voor eeuwig bederf? Alleen de redeloze dieren konden hun driften uitleven zonder vrees voor straf...... De tranen liepen haar telkens langs de wangen......
Gerbrandt zat als verpletterd en luisterde naar haar bevende stem, de angst voor Gods wraakoefening kneep hem de keel dicht...... Hoe kon hij zich tegenover Hem schoonwassen?...... Alleen door berouw en een rein leven in de Heer......

12

Waarom kan men niet beminnen zonder zondigen?
De vraag martelt Gerbrandt heel de nacht door. Hij gaat de volgende avond naar Steven. Hij moet er met iemand over spreken. Maar Steven verstaat de dingen anders dan hij. Steven is een heiden en het woord zonde prikkelt hem tot spitse, spottende tegenspraak. Hij lacht honend en zegt: „Men kan niet beminnen èn zondigen, want liefde zonder wat jij zonde noemt, is lauwe vriendschap of leugen."
„Hooft maakt onderscheid tussen minne en liefde. De minne is ongedurig en betreft het lichaam, de liefde is gestadig en betreft de ziel."
„Dat is de laatste rest van schijnheiligheid in de Renaissance-mens. Als je mij een ziel laat zien zonder lichaam zal ik hem geloven."
„Maar na de zonde haat ik."
„Dan heb je niet lief gehad."
„Ik heb lief...... o ja, ik heb lief, en toch haat ik na de zonde."
„Dat ben jij niet, die haat...... dat is het duffe, in je geperste dogma."
„Het is het geweten, Steven!"
„O nee!...... wat jij in dit verband geweten noemt is niets anders dan het duffe dogma. Geweten is oneindig veel subtieler. Geweten zegt, dat beminnen zonder...... zondigen, blasphemie is"......
„Je spreekt als de duivel zelf!"
Dan lacht Steven weer en Gerbrandt voelt zich klein en alleen gelaten. Hij duizelt door een doolhof en weet de weg niet terug. Steven opent alleen nieuwe doolpaden, die op niets uitlopen. Hij heeft geen geweten, hij behoort tot geen Kerk, is nauwelijks een christen te noemen. Een dwaalgeest! Het zal hem slecht vergaan. Hij kent de zielenood niet, de worsteling met God, die vreselijk is, maar loutert en verheft en aan het eind een blanke vrede geeft, het gevoel, gereinigd en gered te zijn...... Nu moet Gerbrandt weer hevig strijden met God en twijfelen of hij zijn evenwicht nog ooit herwinnen zal, of de Heer hem na deze slag nog zal laten opstaan......
Nu heeft hij met Dieuwertje gezondigd, zoals hij deed met Nora, en hij kan er zich niet eens op beroepen, dat hij door een slechte

vrouw bekoord is...... Deze maal valt de schuld geheel op hem...... hij heeft Dieuwertje zover gebracht......
Onkuisheid...... ontucht...... de drang tot de duistere zonde brandt zeker in zijn bedorven bloed...... overwoekert er het goede en reine, zet alles in rosse gloed, vernielt het lichtende geluk in een stormachtige zinnenroes en laat hem uitgehold, verslagen, gebroken en wanhopig achter, alleen tegenover de aanklacht van zijn ontsteld geweten, alleen tegenover zijn toornende God...... Hoe heeft hij zo alles kunnen vergeten?......
Steven zit te kijken naar zijn somber, boos en ontdaan gezicht...... Adam na de zondeval...... en waarschijnlijk bereid de schuld op Eva te schuiven...... Wanneer zouden de mensen zich eens verlossen van dat afschuwelijke verhaaltje?...... Gerbrandt had geen gemakkelijk leven. Schuimend bloed en een vernauwd geweten...... Kon hij hem maar helpen!...... Hij slaat de arm om de schouder van zijn vriend.
„En Dieuwertje, Gerbrandt?"
De jongen schudt het hoofd.
„Ik weet 't niet."
„Hou je niet meer van haar?"
Moeilijk komt het antwoord:
„Hoe kan ik anders dan van haar houden."
„Waarom trouw je niet met haar?"
Gerbrandt springt op in verbazing en schrik.
„Trouwen?...... Ben je gek geworden?"
„Waarom gek?...... Ze is dè vrouw voor jou."
„Ik ben achttien!"
„Wacht nog een paar jaar"......
„En vader?...... Dat gaat zo maar niet...... Ik verdien voorlopig niks"......
„Doe wat je wilt. Maar onthou, dat ik je gezegd heb met Dieuwertje te trouwen"......
In de grootste verwarring ging Gerbrandt heen. Hij moest met Dieuwertje praten. 't Was al bijna donker, toen hij bij de Sint Anthonispoort kwam. Geduldig stond zij te wachten.
Hij nam haar mee de stad in, zocht de stilste, donkerste straatjes op.
„'t Is uitgekomen, Dieuwke, iemand heeft ons gezien en verraden. Moeder weet alles."

Haar arm beeft tegen de zijne. Ze staat stil en drukt de hand tegen het hart. Dan zucht ze diep en vraagt:
„En nu, Gerbrandt?"
„En nu?" herhaalt hij hulpeloos.
„Nu is alles uit?"
Het klinkt zo stil en gelaten, zo hopeloos en overgegeven. Zij heeft het aldoor verwacht. Het was zo mooi en groot. Te mooi, te groot, dat kon niet duren, dat was voor haar niet weggelegd...... Maar het doet pijn, nu het er op aankomt afstand te doen......
Gerbrandt begint te praten. Hij weet niet goed, wat hij zegt, haspelt alles door elkaar in zijn nerveuze ontreddering. Of zij wel goed bedenkt wat zij in hun onbezonnenheid gedaan hebben? Hij spreekt over de zware zonde van hun omgang en voelt plotseling zelf hoe zot dit klinken moet uit zijn mond in haar oren. Midden in een zin houdt hij op, trekt haar naar zich toe, houdt haar tegen zich aangeklemd, kust haar hele gezicht, zij voelt zijn tranen op haar koude wangen branden.
„Arme Gerbrandt," zegt ze zacht. „Ik weet wel hoe moeilijk het voor je is"......
Hij heeft nooit gevraagd hoe moeilijk het voor haar was. Zij heeft haar strijd gestreden en gewonnen zonder hem. Nu zal zij hem moeten helpen zijn strijd uit te vechten: haar te leren ontberen. Ze weet, dat hij verliefd op haar is en misschien meer dan dat...... misschien zal hij haar nooit geheel vergeten...... maar dit is het einde van haar gelukzaligheid...... ook dat weet ze...... Gerbrandt is de man niet, die z'n kop tegen allen keert en voor een meisje lijf, leven en zekerheid opgeeft......
Zij heeft z'n innerlijke zwakte allang aangevoeld, maar dat kan noch haar liefde, noch haar verering voor hem schaden. Ze heeft hem lief zoals hij is, ze heeft medelijden met hem in zijn zwakte, ze vindt hem aandoenlijk in zijn wankelmoedigheid, en hoe haar hart ook krimpt om eigen onheelbaar leed, zij wil hem troosten en sterken in het zijne, hem sussen en geruststellen als een bang kind, dat in kleine tegenslag onoverkomelijke hinderpalen ziet. Voor hem is het immers ook niet zo erg...... Hij heeft zoveel geestdrift voor zijn schilderen en dichten, hij wil zo graag een groot kunstenaar worden...... hij kan haar wel ontberen en na korte tijd zal hij met een ander kunnen gekken en zijn hart zal genezen zijn, misschien een klein littekentje bewaren van de pijl, waarop haar

naam geschreven stond. Ze weet met haar diep en zuiver instinct, dat hij zo is, en dat zij het hem niet mag aanrekenen...... Misschien zijn zo alle mannen, die kunstenaars genoemd worden...... zo aanbiddelijk en zo zwak...... zo groot in hun fantasieën en zo klein in hun dagelijkse menselijkheid...... zo verblindend in hun extase en zo dof als de verrukking is geweken...... zo heftig en eerlijk in hun gevoelens en even onstandvastig...... Gerbrandt is zo en zij zal er van nu af onder moeten lijden en er misschien aan te gronde gaan, maar zij moet hem liefhebben, zij kan niet anders en weet niet waarom. Misschien moest ze trots genoeg zijn om hem van zich af te stoten, omdat hij laf is en zelfzuchtig en klein in zijn gemis aan kracht en zelfvertrouwen, maar haar liefde is groter dan haar trots, zij zou hem in die liefde willen wikkelen als in een mantel, die hem zou beschermen voor alle kwaad en leed...... al zou haar eigen hart eraan verbloeden. Hij is haar afgod, haar man, haar heer...... nu is hij haar kleine jongen, haar bezeerd en angstig kind en moet getroost en gerustgesteld worden...... Hij houdt van haar. Haar smart doorvlijmt hem met scherpe pijn, ze moet dapper zijn en hij mag niet zien hoe zij lijdt...... Zij trekt al haar wilskracht samen en haar stem klinkt rustig en vast, als zij zegt:
„Stil maar, Gerbrandt...... stil maar...... Ik wist immers wel, dat het zo komen zou...... dat kan toch niet anders."
Verwonderd luistert hij naar haar kalme toon. Draagt zij het zo gemakkelijk?
„Het is zo vreselijk, Dieuwke...... ik kan het niet verdragen."
„Als het eenmaal moet, kun je het ook verdragen, Gerbrandt"......
Ha! dat denkt zij!...... maar zijn hart ligt in stukken en daar heeft ze geen vermoeden van.
„Dieuwertje...... ik kan je niet missen...... ik zal dood gaan zonder jou."
„O nee, Gerbrandt...... je zult mooie verzen maken en schilderen...... en dit zal voorbij gaan"......
Verzen maken...... schilderen...... wat kunnen hem verzen en schilderijen schelen?...... O, wat kent ze hem slecht!...... Kan iemand dichten en schilderen, als zijn hart gebroken is en als een gloeiende pijn in zijn borst ligt?...... Hij schudt het hoofd.
„Nee, Dieuwke...... ik zal je nooit vergeten"......
„Ik jou ook niet...... maar voor jou is een andere vrouw bestemd, Gerbrandt"......

„Een andere vrouw"......
Hij lacht, kort en bitter.
„Ik wil geen andere vrouw"......
Wat praat ze toch?...... Waar hebben ze 't over?...... 't Is immers niet uit!...... Hij heeft haar in zijn armen, tegen zich aan, al het oude kruipt terug in zijn hart, het schuldgevoel zwijmt weg, de hartstocht vertroebelt zijn gedachten...... Hij wil Dieuwke niet missen, hij kan haar zo maar niet opgeven, het kan niet zo maar afgesneden worden......
„Ik moet je terugzien, Dieuwertje"......
„Als je wilt, Gerbrandt"......
Zij beeft in zijn armen. Ze moet alle krachten inspannen om haar tranen te bedwingen...... Het zou beter zijn, hard te blijven, te breken nu, elkaar nooit meer te zien...... Het helpt allemaal niets. Het is toch voorbij. De tover is gebroken...... Maar als Gerbrandt het niet zien wil, moet zij volgen...... Als hij wil, dat haar hart verder verscheurd wordt, kan zij dat niet verhinderen...... Als hij wil, dat ze sterven zal, zou ze moeten sterven...... zo is haar lot.
Gerbrandt kust haar, wild en onstuimig, alles vergetend wat hem bedwong, meegesleurd door de golving van zijn bloed, dat suist in zijn oren, zijn onweerstaanbaar verlangen, dat hem naar haar heen stuwt...... Zij is hem zo lief als nog nooit te voren...... Zij laat hem begaan met gesloten ogen. Het is zo zalig zich nog even te laten wegglijden in de illusie, ook al weet het hart, dat alles voorbij is...... Dit ene ogenblik nog, mijn God, dit ene straaltje licht vóór de nacht komt......
Op weg naar huis kwam Gerbrandt langzaam tot bezinning. De koude herfstwind koelde zijn verhit hoofd, kille regendruppels zwiepten in zijn gezicht...... Weer was hij bezweken voor de bekoring en het lag niet aan hem, dat de zonde niet was volbracht...... Om alles ter wereld, hij moest haar mijden, ook om harentwil...... Hoezeer hij er ook onder lijden mocht...... Zij had zo kalm gesproken, net of ze het al verwerkt had en gereed was alles op te geven, zonder klagen en steunen...... Zeker zat de liefde bij haar niet zo diep...... Er stak een kleine wrok, omdat zij het zo weinig tragisch had opgenomen...... Hij verging van verdriet en zij deed, alsof het zo erg niet was en eigenlijk vanzelf sprak...... Wat waren meisjes toch wonderlijke wezens!...... Als je dacht, dat ze schreeuwen zouden van narigheid, zoals je zelf het liefst

zou doen, begonnen ze verstandig te praten en bewezen je, dat het eigenlijk toch niet zo erg was en dat het nu eenmaal niet anders kon...... De verfoeilijke zonde scheen haar ook niet bijzonder zwaar te drukken...... Vreemd, want ze was toch een ingetogen meisje, helemaal niet zo'n luchtig, wuft en mal ding, dat maar deed en met zich liet doen of er geen zedigheid bestond......
Langzaam aan werd hij wat rustiger bij de gedachte aan Dieuwertjes kalme manier van spreken...... Hij moest ook kalm worden...... Dat kon hij, als hij haar maar niet bij zich had......
Maar in zijn bed lag hij stil schreiend naar haar te verlangen, alle berouw en zondebesef ten spijt en beschouwde zichzelf meer dan ooit als een verworpeling.
Dieuwertje lag met wijd open, brandende ogen in het donker te kijken en bedacht met ontzetting hoe lang een mensenleven duurde...... een leven zonder Gerbrandt......

13

De schok had moeder Marrigje kwaad gedaan. De koorts verergerde, maar zij was sterk en Gerbrandts belofte van beterschap en zijn berouwvol gedrag tegenover haar, deden haar zoveel goed, dat zij spoedig aan de beterhand was, tot vreugde van heel het gezin.

Een poosje later kwam Adriaan Cornelisz. op een avond bij Gerbrandt binnen en ging zitten voor een praatje. Hij viel met de deur in huis en zei:

„Gerbrandt, vertel me eens...... ik hoor van verschillende kanten, dat je nogal eens gezien wordt met Dieuwertje Jansd. uit de Halsteeg...... Is dat zo?"

Gerbrandt werd rood. Hij knikte verlegen.

„Ja vader."

„Zo?...... Nou...... ik moet zeggen, je hebt geen slechte keus...... Maar...... eh...... wat wou je daarmee?"

„Niks, vader......"

„Geen ernstige dingen dus...... nou, daar ben je ook nog rijkelijk jong voor...... Maar, jongetje, dan een beetje voorzichtiger aan...... je moet ook om de naam van dat meisje denken...... eer is teer...... 't is een alleraardigst ding...... Je merkt, dat er al over gepraat wordt......"

Gerbrandt tekende met bevende vingers krabbeltjes op het papier, dat voor hem lag. Adriaan keek naar het verlegen, rode gezicht van zijn jongste zoon. Hij moest er heimelijk om lachen. Wat was het nog een jongen, ondanks zijn zijïg donker aankomend snorretje. Vaderlijk goedmoedig ging hij voort:

„Ik heb er niks op tegen, dat je wat ronddartelt en uit vrijen gaat, Gerbrandt...... Je hebt er de jaren voor en ik ben zelf ook jong geweest...... Maar zie een beetje vooruit en zie wat je jezelf...... en ons verschuldigd bent...... Je hebt goede vooruitzichten, meen ik, als schilder en als poëet...... Bederf het niet door de onberaden keuze van een verkeerde vrouw uit te nederige stand...... Heb wat geduld en je kunt rondkijken naar een meisje van deftige familie en in goede doen...... Laat je driftig bloed je geen parten spelen, man, hou je hoofd koel...... je bent nog veel te jong voor de ketting...... De stormachtige vlagen van de jeugd zijn spoedig uitgeraasd...... zorg dat je er niet door in 't verdriet

komt voor je hele leven...... Dat Dieuwertje is een blom van een meisje, maar haar vader deugt niet veel en heeft meer schulden, dan hij betalen kan...... Ik heb je gewaarschuwd, denk er nou maar es over na...... Ik vertrouw, dat je geen dwaasheden zult uithalen...... Kan ik daarop aan?"
„Ja, vader."
Het klonk nogal benepen en weinig geestdriftig. Maar Adriaan Cornelisz. was er tevreden mee. Hij glimlachte stilletjes voor zich heen. De knaap zou inwendig een beetje schuimen en hem berekenend, bekrompen en op de penning schelden, maar hij zou z'n woord wel houden en over een tijdje inzien, dat zijn onromantische vader schoon gelijk had...... Pieter hoefde je zulke dingen niet te zeggen!...... Die keek al ijverig naar een vrijster, die goed wat mee bracht en zou zich door een aardig bekje niet uit het spoor laten brengen...... Merkwaardig, hoe die twee zoons van hem in karakter verschilden!...... 't Leek waarachtig wel of zijn eigen aard zich in tweeën gesplitst had en ieder van die twee jongens de tegenovergestelde helft gekregen had...... Hij kon Pieter gerust aan zichzelf overlaten...... maar de onstuimige, impulsieve en onberekenbare Gerbrandt was hem in zijn hart toch maar liever, al zou hij nog last genoeg met hem kunnen krijgen...... Kunstenaars waren nu eenmaal vaak moeilijke karakters, en dat Gerbrandt een kunstenaar werd, kon niemand meer ontkennen...... Het zou nog offers kosten om hem op zijn bestemming te brengen, maar de zaken gingen goed...... de pacht van de wijn- en bierimpost, die hij met zijn zwager samen verworven had, bracht goed in en er was telkens wat te doen met grond en huizen en soms met een partij goederen...... voor het laatste had Pieter een fijne neus...... Gerbrandt moest een beetje armslag hebben...... Hij zou hem wat ruimer zakgeld geven, dat hielp zo'n jongen aan zelfbewustzijn en een gezond gevoel voor onderscheid in maatschappelijke stand. Hij moest zo gauw mogelijk lid worden van een schuttersvendel en schermles gaan nemen. Daar en in de Oude Kamer kon Gerbrandt de mensen leren kennen, die kunst wisten te waarderen en gesteld waren op het gezelschap van kunstenaars in hun huizen en op hun feesten. Als Gerbrandt werken wou, zou z'n vader de weg wel voor hem effenen...... Maar, daar hoorde geen gekheid bij van een jong, onbezonnen huwelijk met een of ander mooi deerntje, dat niets meebracht dan een lekker

bekje en een hinderpaal zou blijken op de weg naar omhoog, die voor een jong kunstenaar toch al moeilijk genoeg was...... Mokkend zat Gerbandt in zijn kamer. Die oudere mensen met hun koele wijsheid, hun nuchter overleg, hun onverdragelijk vertoon van overwicht en gelijk...... Ze praatten over de dingen, die je verstand verscheurden zoals ze spraken over aan- en verkoop, rente en aflossing, percenten en belastingen. Geld, aanzien, vooruitzichten, stand en familie. Liefde? Goed, maar daar hoorde wat bij. Dieuwertje was arm en werd daarmee weggewist uit de rij van vrouwen, die misschien voor hem geschikt zouden zijn. Ze was misschien de beste, de mooiste, met het warmste hart en het edelste karakter, maar ze was arm...... weg met Dieuwertje...... houdt de plaats vrij voor een joffer met goud in de beurs...... Het was lelijk en onrechtvaardig, maar de mensen, die macht over je hadden en wijsheid sproeiden, noemden dat goed en redelijk...... Zijn moeder had anders gesproken, had enkel naar zijn heil getracht en de vinger gelegd op de zere, rotte plek in zijn verhouding tot Dieuwertje. Vader, die de naam had zoveel verstandiger te zijn, keek zo ver niet, waarschuwde alleen voor onberadenheid, die aards nadeel brengen kon...... Vrij maar een beetje rond...... trouw alleen geld en aanzien...... Het stond hem diep tegen...... Waarom had hij op alles ja en amen gezegd?...... Omdat hij een lafaard was. Ja, een lafaard...... Hij had Dieuwertje moeten verdedigen, vader alles op moeten biechten, zeggen, dat Dieuwertje zijn vrouw al was en dat hij haar niet los wou laten...... En als hij hard gebleven was, die al te nuchtere man, dan had hij met Dieuwertje weg moeten lopen en aan haar goed maken wat hij bedorven had...... In armoede leven met Dieuwertje, leven van de hand in de tand met een gerust geweten en een zuiver hart, was beter dan het leven in overvloed op vaders kosten met de onuitwisbare smet der zonde op de ziel...... Zo was het en zo had hij het frank en vrij aan vader moeten zeggen. Maar hij was een lafaard en had het hoofd gebogen voor een wijsheid, die hij in zijn binnenste verfoeide en verachtte......

Bij langer nadenken kreeg hij een nog grotere hekel aan zichzelf, omdat hij ontdekte, dat hij behalve een lafaard ook nog een huichelaar was. Nu schoof hij gauw alle schuld op de harde nuchterheid van zijn vader, maar had hijzelf innerlijk Dieuwke dan al niet losgelaten?...... En waarom?...... Hij wou nu heel

eerlijk tegenover zichzelf zijn, meedogenloos eerlijk...... Waarom liet hij Dieuwertje van zich wegglijden?...... Omdat de schrik voor hun zondig samenleven als een donderslag in zijn ziel geslagen was door het gesprek met zijn moeder?...... Dat was de aanleiding geweest, maar de eigenlijke oorzaak was dieper...... Hij hield niet genoeg van Dieuwke...... haar liefde was hem lijf en ziel niet waard en dat hield ook verband met wereldse ijdele dingen...... hij schrok terug voor armoe, hij wou stijgen als kunstenaar, een geziene figuur worden onder de schilders en kameristen en hij begreep heel goed, dat zo'n arm, eenvoudig meisje hem daarbij in de weg zou staan...... Als hij heel oprecht was, moest hij bekennen, dat zijn liefde te klein en zijn wereldse eerzucht te groot was om Dieuwertje heldhaftig vast te houden, dwars tegen gezag en wereld in...... Hij was niet beter, niet groter, niet edeler dan zijn vader, op wie hij gaarne de blaam zou afschuiven, omdat hij zelf laf, klein en ijdel was...... En wat hem het scheiden zo moeilijk maakte, hem bijna onweerstaanbaar naar Dieuwke terugtrok...... was het zuivere, hoge, onbaatzuchtige liefde of de drang naar zondige lust, troebele, rokerige gloed der hartstochten, die een mens vernederden en ter verdoemenis voerden?...... O, hij had alle reden om bescheiden te zijn en niet de staf te breken over anderen......
Bittere uren van innerlijke strijd en zelfkastijding. Zoeken naar God, smeken om vergeving en zuivering van zijn wankel en naar de wereld neigend hart. En onder alles door toch een gevoel, dat hij onmogelijk verdrijven kon, een verlangen naar Dieuwkes nabijheid, het verlangen zijn hoofd tegen haar zachte borst te leggen, haar warme handen aan zijn wangen te voelen, door haar getroost en gerustgesteld te worden...... Hij kon er niet toe besluiten voor goed afstand van haar te doen....... Hij kon de gedachte niet verdragen, haar nooit meer te zullen zien...... en verwenste zijn eigen wankelmoedigheid, die hem verhinderde een vast besluit te nemen. Versregels dwaalden door zijn hoofd, minneklachten, opstandige gedachten tegen zijn wreed lot, smeekbeden om rust en zuiver inzicht, die alleen van God konden komen. Hoe de mens zich ook wendt of keert, hij komt immers altijd tegenover God te staan en moet van Hem zijn heil afbidden.
Zoetjes aan werd het stiller in hem. Hij versneed zijn pen, nadenkend over wat hij schrijven wou...... En voor hij naar

bed ging, had hij de volgende strafen in het net geschreven:

„Mijn sieltjen schreijt, dat sucht en weent,
Mits ick met aerdsche dinghen
Meer, als met Gode ben vereent;
En nimmer recht kan dwinghen
Mijn ongebonde sotte wil.
Heer, maeckt mij selve-loos en stil,
Als u verkorelingen.

Leert mij „o Godt!" mijn boose lust
Bestrijen en verwinnen.
Gheeft mij inden gemoede rust,
En christelijcke sinnen,
Die noch de werelt, noch haer vreughd
Maer die d'oprechte ware deughd
Oneyndelijck beminnen.

Hij zette er boven: „Aandachtig Liedeke", las het nog eens over, knikte tevreden en borg het in de lade, waar hij zijn onvoltooide verzen bewaarde. Hij voelde zich veel beter. Het was ook goed met God te spreken: als antwoord maakte Hij je hart rustig.
Toen hij al in bed lag, stond hij weer op en schreef op een reepje papier:

LEEFREGEL

Garbrande, wilt ghij leven recht gerust?
So lieft uyt liefd' den lieven Godt met lust:
Schuwt het misbruyck van d'algemeene lien,
Die meer op elck als op haer selven sien.

Hij prikte het papiertje tegen de wand boven zijn tafel. Tevreden kroop hij weer onder de dekens. Er was nu niets meer in zijn hart dan de liefde tot God en een wijde rust. Zo moest het nu blijven en alles zou komen gelijk was voorbeschikt. Iedere morgen zou hij deze regels lezen en er naar handelen heel de verdere dag. En alles zou goed zijn......

14

Het was moeilijk zonder Dieuwertje uit te komen, en het ging ook niet altijd. Soms werd het verlangen hem te sterk. Dan stuurde hij Pietje Morsebel met een briefje naar de Halsteeg, hem opdragende het Dieuwertje Jansd. ongezien in de handen te spelen! Het was niet zo heel erg moeilijk zijn geweten te sussen door het voor te houden, dat hij niemand beloofd had, dat hij het meisje nooit meer zou terugzien...... Moeder had hem bezworen niet meer met haar te zondigen, vader had hem vermaand er geen ernst van te maken...... Maar hij mocht haar toch wel eens zien en spreken?

Wanneer hij riep, kwam zij op de afgesproken plaats, waar dit ook was en welk uur hij ook genoemd had. Zodra hij haar zag, begon zijn hart sneller te kloppen en alle gedachten aan gedane beloften en goede voornemens vervlogen als rook in de wind. Hij dankte haar, dat zij gekomen was en zij wees z'n dank af, zeggend dat hij allang moest weten, dat zij altijd komen zou, als hij het vroeg. Hij kuste haar en knelde haar in zijn armen en de oude hartstocht ontbrandde in zijn bloed. En ergens in een donkere hoek onder de wallen, in het lange, koele gras, gaf zij zich over aan zijn vurige liefkozingen en werd weer de zijne, in zwevend geluk aan de aarde onttogen in de harde greep van zijn heerszuchtige armen......

Elke keer, als hij in de oude zonde hervallen was, kwam hij verslagen thuis, bang voor het kwaad, dat zo heftig razen kon door zijn heet bloed, wanhopig omdat hij het weer niet had kunnen weerstaan, vol zelfverwijt en bitter berouw. Telkens langer verzette hij zich tegen het dringend verlangen naar het meisje, dat hij wachtende wist op zijn boodschap, tot hij eindelijk weer bezweek en hij haar een briefje zond met een paar haastig gekrabbelde woorden, dat hij haar hier of daar verwachtte.

In het laatst van october, het was een wonderlijke, zacht warme avond zoals er zijn eer de ruwe herfststormen voorgoed de zomerse stemming verjagen, zat hij ontzenuwd naast haar in het gras, starend in de halve duisternis van een zwakke maan achter nevelige wolken.

„Dieuwertje," zei hij na een lang zwijgen, gejaagd en met bevende stem, „ben je nooit bang?"

„Waarvoor, Gerbrandt?"
„Voor wat wij doen, Dieuwke...... Het is...... het is verkeerd...... het mag niet...... het is een gruwel in Gods ogen"......
Hij keek naar haar op. Ze staarde naar de bleke lucht, waarin nevelslierten langs de maan gleden. Haar gezicht was onbegrijpelijk rustig. Een glimlach plooide haar lippen. Dan schudde zij langzaam het hoofd.
„Dat heb ik ook wel eens gedacht, maar nu niet meer."
„Nu niet meer?"
„Nee...... het kan geen zonde zijn...... Ik hou zo veel van jou, dat het nooit zonde kan zijn...... en als het wel zonde is, dan neem ik die getroost op me, omdat ik jou er zo blij en gelukkig mee maak."
Ontzet wendde hij het gelaat af en zei met zwakke stem:
„Je maakt er mij niet blij en gelukkig mee, maar diep rampzalig."
Een tijdlang zweeg ze. Hij hoorde haar hart kloppen.
„Dat meen je niet."
„Ja, Dieuwertje, het is zo."
„Waarom zoek je 't dan?"
„Omdat de lust mij prikkelt en ik te zwak ben om te weerstaan...... Maar altijd daarna ben ik vol spijt en berouw...... voor jou ook, Dieuwke... want ik hou toch van je en wil alleen 't goede voor je"...
Het meisje zat naar hem op te kijken met strakke ogen, maar hij sloeg de blik geen enkele keer tot haar op. Ze wist, dat ondanks hun ontmoetingen, die ook steeds zeldzamer werden, alles tussen hen voorbij was: dit waren de laatste kruimels van het kostelijke brood hunner liefde. De grote droefenis, die over haar woog en die zij voor een gelukzalig uur vergeten had, viel in volle zwaarte over haar ziel terug. Zij wist allang, dat haar liefde groter was dan de zijne. Ze begreep zijn zondegevoel heel goed, het had haar ook gekweld, maar het had haar liefde nooit kunnen ontwortelen. Er waren andere dingen, die hem van haar wegdrongen, geld, aanzien, menselijk opzicht. Zij voelde de kracht ervan, ze wist heel goed wie ze was en dat er harde noten gekraakt zouden moeten worden eer de dochter van Jan Hamer zou mogen trouwen met de zoon van Adriaan Cornelisz., die twee eigen huizen had, een boomgaard aan het Korte Raampad, pachter was van de wijn- en bierimpost, officier bij de Schutterij en elke dag rijker werd. Gerbrandt

was nog zo jong en zeker niet sterk genoeg om dat alles te braveren en vast te houden aan zijn liefde voor Dieuwertje. Zijn kracht noch zijn liefde waren groot genoeg voor die heldhaftigheid. En zij verwachtte noch verlangde het van hem...... Haar liefde vroeg zo weinig en was bereid, alles te geven. Zij voelde de grote verwarring en onrust in hem, zijn besluiteloosheid, zijn onmacht om zich met een enkel krachtig gebaar van haar los te rukken. Het vertederde haar, omdat het bewees, dat hij toch van haar hield en haar moeilijk kon ontberen...... Zij moest hem maar helpen......

En toen Pietje haar weer een oproep van Gerbrandt bracht, kreeg hij een briefje mee terug, dat zij van tevoren had gereed gemaakt en waarin zij hem met haar mooiste hanepoten en in elk woord een taalfout, vertelde, dat zij niet komen kon en wel lange tijd verhinderd zou zijn...... „God zegen je, Gerbrandt, en denk niet, dat ik niet meer om je geef, maar het kan niet"......

Gerbrandt was verslagen en boos, wou naar de Halsteeg gaan, maar verhardde zich tegen zijn verdriet, vocht koppig heel de avond met zijn verlangen en had een even vreemd als onverwacht gevoel van opluchting, toen hij eindelijk in zijn bed lag.

Nog twee keer bezweek hij voor de verleiding en liet Dieuwertje weten dat hij haar 's avonds verwachtte, maar zij kwam niet. Bitter was zijn teleurstelling. Hij voelde zich gegriefd en verwaarloosd. Jaloerse vermoedens kwelden hem, Melancholie sloop zijn hart binnen. Hoe wreed het lot hem bezocht. Dieuwertje verloochende hem. Zijn zoete Dieuwke was hem ontrouw geworden en ondanks alles bleef zijn hart naar haar verlangen. Plotseling was zij onbereikbaar geworden. Die avond schreeft hij:

„Die sonder hoop moet minnen
Die isser ellendich aan,
Dien dwarlen al sijn sinnen
In idelheyt en waan.

Soumen wel sotheid vinden
Soo groot (helaes!) als mijn,
Die min en langh' beminde,
Die my niet eigen kan sijn?

Die wijslijk niet can delven
Sijn sotten yver snood;
Die martelt, laes, sijn selven
Met een langsame dood......

Tranen van medelijden met zichzelf drupten op het papier...... Dan herlas hij het vers en de eerste strofe zong zachtjes in zijn hoofd...... Die sonder hoop moet minnen, die isser ellendich aan; dien dwarlen al sijn sinnen in idelheyt en waan!"...... Dat was goed...... dat vloeide prachtig en het drukte nauwkeurig zijn gevoel uit...... Een kleine tevredenheid stak het hoofd door zijn groot verdriet, een kleine ijdelheid ernaast...... Wat zou de Sinjeur Hooft hiervan zeggen?...... Hij sliep die nacht als een roos en voelde de kracht in zich deze smart te boven te komen, de liefde voor Dieuwertje, nu voor goed uitzichtloos geworden, uit zijn hart te rukken, heel deze verrukkelijke en heftig bewogen periode als afgedaan te beschouwen en zich de opgedane ervaring ten nutte te maken. Als een eenzaam man zou hij zich opsluiten in zijn werk, leven voor de kunst alleen, schilderen overdag en studeren en dichten in de stille avonduren. Er bleef een zware droefgeestigheid wegen over zijn ziel, maar dit was eigenlijk niet eens onaangenaam meer, hoezeer zij bij tijd en wijle de tranen naar zijn ogen drong. De gedachte aan een ongelukkige liefde koesteren kan zoet zijn aan het hart van een dichter, en langzaam verdwijnt het beeld van die deze liefde gold, uit zijn bewustzijn. Op de lome vleugelen van zijn melancholie zweeft hij boven de werkelijkheid en herkent haar nog nauwelijks voor zijn verdroomde ogen...... Waar was Dieuwertje Jansd. Hamer uit de Halsteeg, als hij gebogen zat over zijn weemoed en zijn krimpend hart welluidende woorden naar zijn lippen stuwde en ze aaneen reide tot het lied van een vereenzaamde verlaten minnaar, die galbittere klachten slaakte over het verraad van zijn godin?... Een vaag, elke dag onpersoonlijker wordend beeld in de achtergrond zijner droeve gepeinzen...... Het verlangen naar haar ebde weg, versmolt in de stemmingen dier dagen tot een verre herinnering...... Alleen de verzen bleven, losse strofen, zwaar van heimwee en ingehouden tranen...... Hij zou ze later herlezen en naproeven, ze afwerken, voltooien, ze voorlezen of zingen op een bekende wijs...... en denken aan een vage meisjesfiguur uit vervlogen jaren, die zijn

aandacht geboeid had en waarmee hij zalige uren had beleefd......
Eens, in de winter, die volgde, liep hij na een bijeenkomst in de Oude Kamer, met Pieter Cornelisz. Hooft, die uiterst belangstellend en vriendelijk voor hem bleef, druk pratend over de Nieuwe Dijk, toen Dieuwertje in een donkere mantel en met een wollen doek om het hoofd, vlak langs hem voorbij ging. Opkijkend herkende ze hem. Alle kleur zakte weg uit haar door de kou blozende wangen, schrik en vreugde lichtten in haar ogen en met een pijnlijk glimlachje knikte zij hem toe. Midden in een zin stokte hij en bijna was hij blijven staan om haar na te kijken.
„Duivekater, wat een zoet bekje!" zei Hooft bewonderend. „Wie was dat, Breêro?"
Gerbrandt dacht aan de voorname dames, die de ander met een hoofse zwaai van zijn hoed placht te groeten en stamelde met een vuurrood hoofd:
„Oh...... niemand...... een oud buurmeisje uit de Nes"......
Hooft keek hem scherp aan, glimlachte verstolen onder zijn blonde kneveltje en vroeg niet verder.
„Duvels aardig, die Amsterdamse volksmeisjes," zei hij, en ging toen door met het onderwerp van hun gesprek: de spelen van Plautus, waarvan hij de jonge Breêro een Franse vertaling wilde lenen.
Schaamte en spijt wrongen aan Gerbrandts hart. Plotseling was Dieuwertje weer als een hevige werkelijkheid in zijn verbeelding...... Ze had zeker niet aan hem verdiend, dat hij haar zo onverschillig tegenover Hooft verloochende...... Maar hij had geen tijd er dieper over door te denken: Hooft sprak zo enthousiast en geestig over Plautus, dat hij er alles bij vergat en zich ijverig verdiepte in het belangwekkende onderwerp......
Even ging het hem nog door het hoofd: als Dieuwertje bij zo'n gesprek tegenwoordig was, zou ze er niets van begrijpen en hem misschien blameren door dwaze vragen of een domme opmerking. Dan was zij geheel en al vergeten tot 's avonds het pijnlijke moment hem inviel en hij weer een onaangenaam gevoel kreeg in zijn borst, omdat hij haar dit had aangedaan. Hooft had opgemerkt, hoe mooi zij was. Ze was werkelijk mooi...... Zou hij haar niet graag nog eens terugzien?...... Ja...... weer eens met haar praten... haar zachte, diepe stem lieve dingen horen zeggen......
Nee, kom — daar niet meer aan denken...... Het was voorbij en

moest vergeten blijven...... Het was goed en rustig nu, hij kon ongestoord werken en leven en zich verdiepen in de schone voortbrengselen der letterkunde...... Er was zo ontzaglijk veel, dat hij nog niet wist...... Hij moest het hoofd vrij houden en het hart rustig, anders kwam hij tot niets, ondanks de aanmoediging van mannen als Hooft...... Hij sloeg zijn boek open, stopte de duimen in de oren en begon het moeilijke Frans van de vertaalde Plautus te lezen...

Maar Dieuwertje lag in haar malle, donkere bedstee en schreide van schaamte en vernedering, omdat Gerbrandt, die met een deftig jong heer liep, vergeten had haar terug te groeten. Ze was niet boos op hem — wie was zij om boos te durven zijn op Gerbrandt? — maar het deed wel zeer......

EERSTE TRIOMFEN

Ghy Meesters en wyse Heeren
Neemt in danck mijn ruyge kunst,
Ick en kan U niet vereeren
Na de grootheyd van mijn gunst,
Ick hoop dat u lieden
Niet in 't quaet zult dieden
Of 't rijmen niet en vloeyt,
Laet op heden blijcken
Dat ons Reden-rijcken
Alhier In liefde bloeyd.

1

Amsterdam groeit, onstuimig, bijna onrustbarend. De snel zich uitbreidende handel en scheepvaart trekken steeds meer mensen naar de stad. Kooplui, kunstenaars en geleerden, die het onder de Spaanse heerschappij in het zuiden te benauwd krijgen, vestigen zich in de koopstad aan het IJ, waar al zoveel voorname Joden uit Spanje en Portugal, zoveel Hugenoten uit Frankrijk asyl vonden, werk, welvaart en een nieuw vaderland. De Republiek zet haar poorten wijd open, gunt ieder de vrijheid, waarvoor zij zelf de wapens voert, heet ieder welkom, die bereid is de handen uit de mouwen te steken en het tempo van het nieuwe leven in een nieuwe staat kan bijhouden. Het wordt te eng binnen de pas uitgelegde wallen. Opnieuw moeten plannen gemaakt worden voor grootscheepse uitbreiding.

De eilanden in het oosten zijn ruim genoeg, maar zij blijven gereserveerd voor de arbeid. Daar rijen de timmerwerven zich aaneen en de ververijen langs de brede kanalen. Nu moet het oog gericht worden naar de westkant van de stad, waar ruimte genoeg is, desnoods tot de Haarlemmermeer. Amsterdam zal zijn halvemaansvorm behouden en het glorieuze water van het IJ zal zijn basis blijven. Maar er zullen brede, weidse grachten komen, die in hun sierlijke bogen de nieuwe wijken zullen omsluiten, de stadswallen en hun bastions zullen ver in de polderlanden worden uitgebouwd. Een geheel nieuwe stad zal verrijzen, groter dan de oude, volgens plan gebouwd, met de boogvormig uitgezwaaide grachten als de slagaderen van het bruisende nieuwe leven.

De kooplieden hadden niet meer genoeg aan het Paalhuisje bij de oostzijde van de Nieuwe Brug, waarzij in de voormiddag bijeenkwamen en zaken deden, tot om twaalf uur het klokje begon te luiden en hen naar het noenmaal dreef. Zij wilden een koopmansbeurs hebben, die hun en hun stad waardig was. En het stadsbestuur toonde zich niet karig, besloot, dat bij deze bouw „niet op een cleyntje gekeken" zou worden en Hendrik de Keyser bouwde zijn wonderwerk over de noordzijde van het Rokin, de Beurs met de winkelgalerij er boven en de krans van winkels aan zijn voet, een middelpunt van internationaal en stedelijk handelsleven in het hart zelf der stad.

Het zelfbewustzijn der burgers steeg. Ook de werkende stand voelde

zich en was niet van plan met zich te laten spelen. De lakenwerkers staakten onder aanvoering van de luidruchtige droogscheerders, hielden vergaderingen op de Oude Brug, die sinds mensenheugenis dienst deed als een soort onofficiële publieke arbeidsbeurs, verklaarden onderscheidene zaken voor „vuil" en trokken de stad door om werkwillige zwakkelingen over te halen hun zijde te kiezen en ze desnoods met de sterke arm tot solidariteit te noodzaken. De overheid voelde zich genoopt de oproerige elementen te vermanen en ze het „courten en complotteren" te verbieden. Maar de staking werd gewonnen, de lonen verhoogd, al bleef de werkdag op twaalf uur bepaald.

Dichters schreven achter hun naam: „Amsterdammer", als een eretitel.

Gerbrandt voelde zich in dit roerige, zich al verder uitzettende leven als een vis in het water. Ook voor hem betekende de benaming Amsterdammer een waardigheid, waarop hij trots was. Sterker dan ooit voelde hij zich verbonden met zijn mooie, driftig levende stad, zijn gescherpte zinnen genoten er al de schoonheid van, met gespannen aandacht nam hij haar waar in al haar karakteristieke elementen en als hij korte tijd eens niet verliefd was op een aardig meisje, verliefd op zijn stad was hij altijd. Hij luisterde genietend naar haar verward geroezemoes, proefde de kruidige lucht van haar overzeese handel, snoof de zilte geuren van IJ en Zuiderzee, was verrukt van haar sappige, beeldrijke taal, haar gul en hartelijk, opvliegend en goedmoedig volk met zijn olijke wijsheid, zijn harde werkdrift, zijn hang naar huiselijke gezelligheid, zijn trouwe aard en zijn onverschrokkenheid als het er op aan kwam gevaren tegemoet te treden. Bewonderend zag hij op naar de leidende figuren, de magistraten, de grote handelsgenieën, de stoutmoedige reders, die schepen en kapitaal waagden in hachelijkst ondernemen, verlies en winst aanvaardend met hetzelfde onverstoorbaar goede humeur. Met trots dacht hij aan de roem der Amsterdamse schilders, waaraan hij ook zijn bescheiden deel had, aan de prachtige wijze, waarop dichters de taal gebruikten op geheel nieuwe wijze en de voorspellingen van sommige der besten onder hen, dat hij ook op dit gebied was voorbestemd zijn deel bij te dragen...... Het was een genot te leven en een groter genot nog was het te leven in dit heerlijke, driftige, bruisende Amsterdam, een van de hoofdsteden der wereld......

O, het leven was geheel anders geworden sinds de droeve en dwaze dagen na zijn stormachtige verliefdheid op Dieuwertje Jansd. Sneller. ruimer, vrijer, onafhankelijker en meer in zich zelf besloten.
Steven van Vredesteyn was vertrokken naar de Franse familie van zijn moeder. Hij zou studeren aan de Parijse Hogeschool en dan doorgaan naar Italië. Aanvankelijk was het een grote leegte geweest, een trieste vereenzaming, en de weinige brieven, die hij schreef, gaven niet veel compensatie, korte epistels, kernachtig van stijl, met geringe geestdrift en veel ironische karakteristiek van mensen en toestanden. Gerbrandt schreef trouw terug, vertelde wat er in Amsterdam gebeurde, wat hij deed op het atelier, sloot een vers in, dat hij als geslaagd beschouwde. Maar dit gaf alles weinig vergoeding voor het gemis der persoonlijke aanraking met de vriend, die altijd zijn orakel, zijn grootste geestelijke steun geweest was, hoe veel zij ook in aanleg en aard verschilden.
Maar enige maanden na Stevens vertrek raakte hij bevriend met Charles Quina, die hij aantrof op het atelier van Badens. De Quina's waren oude kennissen van de meester, rond de tachtiger jaren uit Antwerpen naar Amsterdam gekomen. Charles' vader was oorspronkelijk schoenmaker geweest, maar nu groothandelaar in Levantijns en ander leer, goudlaken en zijden stoffen en had zijn zaak gevestigd op de Nieuwe Zijds Voorburgwal.
Charles was een jaar jonger dan Gerbrandt, slank gebouwd en niet sterk van gezondheid. Er was iets zachts in zijn wezen, dat de jonge Breêro eerst ergerde en tot ruwe uitvallen prikkelde, maar dat hem spoedig begon aan te trekken, omdat het hem naderde als om steun te zoeken en toch volstrekt geen weekheid was, want hij zag spoedig, dat deze blonde jongen met zijn blauwe kinderogen een vast karakter had. Charles was in het bezit van verscheidene afschriften van Gerbrandts gedichten. Hij citeerde er een van met een paar grove afwijkingen van de oorspronkelijke tekst, waarover de dichter zich ontzettend ergerde.
„Kom es met die dingen bij me, dan zal ik ze recht zetten"......
Verheugd had Charles toegestemd en was de volgende avond al gekomen. En van dat ogenblik af waren zij vrienden geworden, had Gerbrandt iemand gevonden, die in zijn leven en zijn hart de plaats kon innemen van Steven. En Gerbrandt had behoefte aan

zo iemand: er was iets onzekers in zijn aard, ondanks de schijn van harde onafhankelijkheid, en hij moest iemand hebben om zich tegen uit te kunnen spreken en aan vast te houden.
Charles werkte op het kantoor van zijn vaders zaak, maar hij was goed thuis op het gebied van letteren en schilderkunst en had een fijne smaak. Zijn algemene ontwikkeling ging verder dan die van Gerbrandt, hij wist veel van allerlei takken van wetenschap, maar zijn grote liefde gold toch de kunst. Hij maakte zelf ook verzen, doch voelde, dat ze zwak waren, het persoonlijk accent misten. Maar hij hield ervan, het was een boeiend spel met woorden. Zelden of nooit liet hij er iets van zien en dan nog met de verontschuldiging, dat het broddelwerk was van een letterlievende leek. Zijn hart echter paaide zich met de hoop, dat vroeg of laat het heilige vuur toch in hem zou aangloeiden, dat zijn kleine gave de boeien zou breken en in schone verzen uitstromen tot waarachtige kunst.
De huisgenoten waren dadelijk ingenomen geweest met de beminnelijke, bescheiden en begaafde jongeman. Hillegond bemoederde hem een beetje, Stijntje bewonderde alles aan hem, kwam niet over hem uitgepraat en vloog Gerbrandt met een vuurrood hoofd aan, toen hij haar kwasi-ernstig voorhield, dat zij niet verliefd moest worden op al de vrienden, die hij in huis bracht. Adriaan Cornelisz. praatte graag met hem over schilderijen en toneel en moeder voorzag dankbaar, dat deze rustige natuur een gunstige invloed zou hebben op haar onstuimige zoon.
Gerbrandt zelf was buitengewoon blij met deze nieuwe vriend: nu had hij weer iemand met wie hij zijn enthousiasme kon delen. Zij verkenden elkaars geest en wezen en groeiden al dichter naar elkaar toe. Heerlijke avonden zaten ze bij elkaar en spraken over poëzie en dichters, over de merkwaardige oude ridderromans, over de grootmeesters der schilderkunst, over de onvergelijkelijke strategie van Prins Maurits, de zeldzame staaltjes van koenheid der Hollandse zeevaarders, van wie elke dag nieuwe daden van welhaast baldadige waaghalzerij gemeld werden, heel de wereld over. Zij redeneerden geestdriftig over Amsterdam en de Republiek, waar de vrijheid nu wel definitief bevochten was en onder krachtig en vooruitziend bestuur het leven zich alzijdig open plooide als bloemen ontluiken in een weelderige lusthof. Zij voelden

zich de gelukkige kinderen van een grote tijd, waren nieuwsgierig naar de glorie der toekomst en ongeduldig om die volop en welbewust te beleven.
Deze nieuwe vriendschap was anders dan die van Steven. Niet groter of dieper, maar van een andere soort. Nu gaf Gerbrandt de leiding, was onmiskenbaar de meerdere en de sterkste, de ander zag tegen hem op, voegde zich gewillig naar zijn zienswijze en invallen, en dat was een machtig pleizierig gevoel. Tegenover Steven had hij zich toch altijd een beetje onbeholpen gevoeld, kleiner, in elk opzicht de mindere, hoezeer deze hem ook aanmoedigde, zichzelf op de achtergrond probeerde te houden, zijn werk prees en hem openhartig vertelde, hoeveel hij van hem verwachtte als kunstenaar en hoe hoog hij dat stelde boven alles, wat hij zelf hebben of zijn mocht. Steven had nu eenmaal iets in zijn wezen, dat hem een onaantastbaar overwicht gaf op Gerbrandt. Deze dacht er nu vaak over na en de figuur van Steven werd hem steeds raadselachtiger en imponeerde hem meer dan toen zij dagelijks in elkaars gezelschap waren. Er was zoveel onbegrijpelijks in Steven. Waar lag de oorzaak van de spottende, laatdunkende onverschilligheid, waarmee hij door het leven ging en over de meest verschillende dingen sprak met een verbijsterende zekerheid, als had hij van nature alles, waar anderen zwaar voor moeten zwoegen om het te bereiken. Hij maakte de indruk lui te zijn, zich nooit en nergens voor in te spannen, alles te doen bij wijze van spel, en toch kon het niet anders of hij moest veel en hard gewerkt hebben om te weten en te kunnen, wat hij wist en kon. Gerbrandt was vaak overtuigd geweest, dat Steven, als hij zich even inspande, beter zou kunnen dichten en schilderen dan hij. Maar wanneer hij in een bui van hulpeloze bewondering een opmerking maakte in die richting, lachte de jonker medelijdend, zei dat hij niet besefte, waarover hij sprak en verklaarde met een komiek bedroefd gezicht, dat hij juist de dingen, die hij het liefst zou kunnen, nooit zou leren en dat hij dus als een beklagenswaardige sukkelaar door het leven zou moeten scharrelen...... En dat was de reden van zijn onoverwinnelijke luiheid: waarom zou hij zich inspannen om dingen goed te doen, die hem niet interesseerden, als hij de dingen, die hij wel de moeite waard vond, toch nooit goed zou kunnen doen?...... Maar al dat luchtig verwerpend geredeneer had Gerbrandt nooit kunnen overtuigen. Instinctief voelde hij in Steven

een hoger, fijner bewerktuigd wezen dan hij zelf was, een superieure, doordringende intelligentie, een soort wonderbaarlijke begaafdheid in alle richtingen, die hij uit onverschilligheid weigerde te cultiveren. Had Gerbrandt soms niet gedacht, dat Steven leed onder een ondragelijke vermoeidheid, waarvoor geen oorzaak was?...... Bovendien was Steven beangstigend in moreel opzicht. Ieder in zijn omgeving was het toch vrijwel eens over wat moreel al of niet geoorloofd was...... daar werd je toch van de wieg af in grootgebracht, zo die dingen de menselijke ziel al niet van nature waren ingeschapen. Maar hoewel zij onomstotelijk vast stonden, met Steven viel er eenvoudig niet over te praten. Hij lachte je onbevangen uit, smaalde verachtelijk over bekrompen, het leven verengende afspraakjes onder benepen mensen, met een verstand als een erwt en een ziel als een verstopt morsgootje en die overeen gekomen waren van het leven een caricatuur te maken door als waarheid vast te stellen, dat de schaduw de ware plaats was om warm te worden en dat elk straaltje zonneschijn eeuwige verdoemenis betekende voor de onverlaat, die het waagde zich erin te koesteren. Hij was een heiden en zag een blij leven als het hoogste ideaal voor de vrije mens. Gerbrandt had hem met al zijn ijver nooit kunnen afbrengen van deze laakbare eigengereidheid, die vroeg of laat zijn straf moest vinden, en evenmin had hij zichzelf ooit kunnen of willen voegen in deze zondige gedachtengang, hoeveel aantrekkelijks die ook overigens had voor zijn zinnelijke, naar lucht en licht verlangende natuur...... Maar o! bij alle kritiek hield hij van Steven met een hechte, vurige vriendschap, hij bewonderde hem mateloos en kende niemand, half zo schitterend en volmaakt als hij, doch er was een verschil in hoogte van hun beide wezen, dat de innigheid van hun vriendschap telkens bedreigde.

Met Charles Quina was dat alles anders. Zijn bewondering voor Gerbrandt hield geen remmend element van minderwaardigheid in. In sommige opzichten stak hij weer boven hem uit en beiden waren zich daarvan bewust. Zij sloten op natuurlijke wijze bij elkaar aan. Beiden waren opgevoed in de Calvinistische levensbeschouwing, worstelden met gelijksoortige innerlijke problemen, leefden onder de ban van dezelfde vrezen, bogen onder de zware hand van dezelfde God. Charles met zijn zachte, veel minder zinnelijke aard had er niet zoveel moeite mee als de driftige, tot

uitersten neigende Gerbrandt, die zich, als zijn bloed verhit was, gedachteloos in hachelijke avonturen kon storten, en was precies de persoonlijkheid om de rouwmoedige zondaar te geven, waaraan hij behoefte had: een mild woord van troost met de genade Gods als reddingsboei, maar geen verwarrende, beangstigende sofismen van een spitsvondige, naar het heidense riekende filosofie, die zo volstrekt niet bij zijn aard, opvoeding en ontwikkeling paste. Charles, met een zinspeling op zijn naam, ondertekende zijn verzen met de vrome spreuk: „Qui n'a Dieu, n'a rien", wie God ontbeert, heeft niets.

Zo kon er tussen hen een warmte van vriendschap groeien, wortelend in een innige en onbeperkte vertrouwelijkheid, en geheel anders dan zijn verhouding tot Steven. Er was minder flonkering in, en soms miste Gerbrandt dat ook wel vaag, maar er was ook minder rusteloosheid en raadselachtigs. Zij dachten en streefden in dezelfde richting, en al deden zij vaak verschillend, zij verstonden elkaar met een half woord en het was voor de verlaten Gerbrandt een diepe vreugde een vriend gevonden te hebben, die hem het schrijnende gemis van de omgang met Steven op zo ongedachte wijze kwam vergoeden.

Spoedig daarop vond hij in het kameraadschappelijk verkeer met nog anderen een nieuwe verbreding van zijn leven, die hem veel genoegdoening gaf.

Op de schermschool, waar de knorrige Harmen Sieuwerts, die zij onder elkaar Het houten Aangezicht noemden, naar de oude, orthodoxe opvattingen les in de wapenhandel gaf, maakte hij kennis met allerlei jonge mannen uit de koopmansstand. Met enkelen van hen, die veel belangstelling hadden voor dichtkunst en het werk der rederijkerskamers, en van hem hadden horen spreken als van een veelbelovend jong poëet, kwam hij spoedig in nader contact en zo ontwikkelde zich een regelmatige omgang tussen hem en de vrolijke, geestige Jacob Pauw, de goedmoedige Willem van den Broeck, en het onafscheidelijke, nogal luidruchtige driemanschap Isaac Tentenier, Marcus Westhof en Hendrik Hooghkamer. Zij waren allen lid van het Schuttersgilde, waarin ook hij spoedig hoopte te worden opgenomen. Zij zwoeren een man van hem te zullen maken, leerden hem kolven en kaatsen, hij ging met hen naar de taveerne, zij haalden gewaagde grappen uit, deden argeloze eerzame burgers de dampen aan, plaagden Het

houten Aangezicht tot hij zich alle donderende vloeken weer herinnerde uit de tijd, dat hij als ruitersman onder de Prins diende en ze zonder haperen, naar adem snakkend, uitbulderde, zij verschalkten de wacht bij brooddronken streken in de late avondstad, zij vierden feestjes bij iedere aanleiding en de jonge Breêro met zijn sprankelende luim, zijn snaakse uitvallen en oubollige liedjes was overal bij en een door hen graag geziene gast.
Adriaan Cornelisz. zag het aan met van genoegen stralende ogen. Met een luchtig gebaar wuifde hij de bezwaren weg van zijn vrouw, die het hoofd schudde om de ongelijke omgang van haar zoon met zo deftige en rijke jongelui, die zich konden veroorloven wat hij nooit zou kunnen en hem zeker zouden meeslepen in bedenkelijke ondernemingen, hem een weeldezucht zouden bijbrengen, waaraan hij nooit zou kunnen voldoen, hem hovaardig maken en bederven. Adriaan moest lachen om al die echt vrouwelijke bezwaren. Zij moest zich niet zo ongerust maken. Gerbrandt was van het goede hout. Vrolijk, maar arbeidzaam, hij zou zich niet van zijn werk laten afhouden. Wie een degelijk en deftig man wilde worden, moest zich in zijn jeugd flink uitvieren en leren wat er in de wereld te koop was. Met mate natuurlijk en zonder dolzinnige uitspatting, maar daar was Gerbrandts ernstig en vroom karakter borg voor. De wilde haren moesten er nu eenmaal uit, en als hij daarbij wat schrammen en builen opliep, wat nood? IJzer werd hard in het vuur en geen mens werd anders wijs dan door schade en schande. Zo was het leven...... Het geld was rond gemaakt om een beetje te rollen en Gerbrandt moest nu de connecties aanknopen, die hem later als kunstenaar te pas zouden komen. „De cost gaet voor de baet uyt", dat was van ouds bekend, een wijs koopmanswoord, dat ook voor schilders en poëten gold...... Vader Adriaan was blij, dat hij zijn begaafde zoon het leven kon geven, waaraan hij behoefte en waarop hij krachtens zijn talenten recht had. Hij had een aardig stuk geld laten zitten in die verkeerd gelopen wijn-impost-geschiedenis, maar dat had hij met een speculatie in specerijen weer ruimschoots goed gemaakt. Zij moest maar vertrouwen hebben in hem en haar zoon. Het kwam allemaal best terecht, de jongen moest eerlijk zijn kans hebben, de wereld leren kennen, een beetje uitrazen, het zou hem goed doen...... En mocht hij het op een gegeven ogenblik te bont

maken, dan was er altijd nog een vader, die het nodige gezag had om er een stokje voor te steken......

Moeder Marrigje zweeg, maar was er niet gerust op. Zij moest soms wel lachen om Gerbrandts levendige verhalen over wat hij met zijn vrienden beleefde, maar zij was toch eerst gerust en werkelijk blij, als hij een avond met Charles Quina op zijn kamer zat en zij hen ernstig hoorde praten of met stille stem elkaar voorlezen. Dan vertroetelde zij hen met een roemer wijn en in eigen keuken bereid gebak en keek genietend toe als zij smulden.

Ze was vriendelijk, maar een beetje bevangen tegenover de zwierig en duur geklede jonge sinjeuren, die hun kostbare mantel zo los en onverschillig over de schouders geplooid droegen en sierlijke complimenten draaiden tegenover de meisjes. Hillegond kreeg al een kleur, als de naam van Jacob Pauw maar genoemd werd en daar kon immers nooit anders van komen dan narigheid en verdriet?...... Want de Brederodes mochten in goede doen zijn en Gerbrandt een met genoegen ingehaald kameraad bij hun pleizieren, maar een rijke koopmanszoon met een aanzienlijke naam zou nooit in ernst naar haar dochter omkijken...... En wat ze allemaal een geschenken meebrachten voor Stijntje en hoe ze haar lachend het hof maakten!...... Het vijftienjarig ding was er verrukt over, zij gekte en lachte nog argeloos genoeg met al die fijne jonkers, maar waar moest dat heen?...... Wat ging zo'n kind zich in het hoofd halen?...... Ze werd bedorven en zou over een poos geringschattend neerzien op de jongens van haar eigen stand......

Moeder Marrigje had al niet veel opgehad met het losse schildersvolk, dat Adriaan zo graag in huis haalde, maar dit was zeker veel erger...... Zij kende zo goed als iedereen de verhalen omtrent het ongebonden leven in de kringen van de koopmanszoontjes, waar het goud bij karrevrachten binnenstroomde en door de baldadige jeugd met de schop uit de vensters gesmeten werd...... Verhalen van zuipen en smeren, hoereren en vechten en de schandalen werden gestopt met handen vol vuil geld...... Wie zei haar, dat Gerbrandt niet zou worden meegesleept in de maalstroom van dat zedeloze, duistere leven, tot ondergang van ziel en lichaam?...... Maar als zij er na lang aarzelen tegen Adriaan Cornelisz. weer eens op zinspeelde, lachte hij om haar bekommerd gezicht, ver-

zekerde haar, dat de meeste van die schrikwekkende vertelsels berustten op ouwewijvenpraat en de rest nog schromelijk overdreven was...... Doch hij kon haar niet gerust stellen. En het leven rolde voort zonder zich te bekommeren om de voorgevoelens van een beangste moeder, die helderder dan haar man gezien had, welk bloed er in hun kinderen ziedde......

2

Het leven rolde voort.
De jaren gleden voorbij, brachten hun goed en hun kwaad.

Karel van Mander kwam in Amsterdam wonen, had een atelier bij de Montelbaenstoren, dat uitzag op de brede Waal. Gerbrandt werkte bij hem en ging van hem houden. Hij hielp hem bij het corrigeren van zijn „Schilderboek" en verbaasde zich over vele, bewogen schilderslevens en over de volharding van de man, die al deze belangwekkende stof bijeengebracht had. Van Mander, met zachte ironie en goed humeur, vertelde van zijn eigen leven, dat vol glorie en vol rampspoed geweest was; over de glorie glimlachte hij als ging het om kinderspeelgoed, in de rampen zag hij een humoristisch element, het liefst stond hij stil bij de zorgeloze kinderjaren in Meulebeke en de kwajongensstreken, die hij daar had uitgehaald; dan werd zijn sterk verouderd gezicht stralend van gelukkig herdenken en in elke rimpel ervan grinnikte de binnenpret. Gerbrandt dacht met verwondering, dat hij deze argeloze jaren belangrijker scheen te vinden dan die, waarin hij zijn roem vestigde en overeind hield...... Dan werd Van Mander ziek en stierf, de dokters bezorgden hem veel last en pijn, maar redden konden zij hem niet.
Gerbrandt zag Frans Hals weer en nooit had hij kunnen denken, dat een zo onverschillig vrolijk gemoed dusdanig door smart ontsteld kon worden. De jonge Hals had meer verdriet dan bij het verlies van zijn eigen vader.
Van Mander werd in zijn kist gekroond met de laurierkrans en als een prins onder de kunstenaars met grote eer en plechtigheid ten grave gedragen. Een indrukwekkende gebeurtenis, waarbij de ganse kunstenaarswereld en vele kunstbeschermers en beminnaars van de schoonheid tegenwoordig waren, en die bewees hoe hoog de kunstenaar in ere gehouden werd.
Verder rolde het leven. De tijd gleed voort.
Spanje raakte vermoeid en uitgeput door de kostbare en eindeloze oorlog. De Zeven Provinciën verlangden naar vrede om in veiligheid en rust hun overwinningen te consolideren, staat en handel, onbedreigd van buiten, hechter te bevestigen en wijder uit te bouwen. Maar de partijen konden het niet eens worden over de vredes-

voorwaarden. Spanje voelde zich nog niet zó zwak, dat het bereid was de Nederlanden volledige vrijheid toe te staan en met minder dan dat wilde de Republiek geen genoegen nemen. Na lang onderhandelen werd dan besloten de oorlog te staken voor twaalf jaren en hem na afloop van die termijn voort te zetten zo men het ook dan nog niet eens kon worden.
Er was grote vreugde in het land. In Amsterdam werd een schitterend rederijkersfeest gevierd, waarbij de wijn niet minder gul vloeide dan de verzen, die de zegen van de vrede verheerlijkten. Gerbrandt nam er met heel zijn hart aan deel. Hij leefde in een roes van vreugde en geestdrift. Nu eerst zou alles groot en goed worden, nu de benauwenis van de altijd in de verte rommelende oorlogsdonder was weggenomen. Een twaalfjarige wapenstilstand? Onzin. Dat was de vrede!...... Kon iemand met gezond verstand aannemen, dat twee vechtenden de wapens zouden neerleggen en ze na twaalf jaren weer zouden opnemen om elkaar te lijf te gaan?...... Wie dacht over twaalf jaren nog aan de veten van vandaag?...... Lang vóor die termijn verstreken was, zou men definietief tot overeenstemming gekomen zijn en een compleet vredesverdrag gesloten hebben....... Dit was de vrede...... Men kon het hoofd rustig neerleggen, ieder kon zich nu volledig op zijn werk concentreren, de oorlog was voorbij, men kon ruim en diep ademhalen en het leven onbevreesd in de ogen zien...... De jonge dichter Vondel zei in zijn sonnet op het Twaalfjarig Bestand:

> Naar onderling gesprek, opschorssing en lang daalen,
> Vergunt men haar 't BESTAND voor jaaren twee en tien
> Op hope oft met 'er tijdt een Vreede-zon misschien
> Den Nederlanden mocht geduuriglijk bestraalen"......

Zo zou het zijn!...... Het Bestand zou vanzelf overgaan in de vrede. De nachtmerrie van roof en moord en brand was geweken...... Ja, men versterkte de vestingen op de grenzen, maar dat was overbodige voorzorg...... en het krijgsvolk moest worden bezig gehouden......
Vreemd genoeg vond hij overal tegenspraak. Jacob Pauw lachte hem uit en beweerde, dat de handel nooit groot kon worden zonder een fikse oorlog. Tentenier zei, dat ze Spanje nog lang niet genoeg

afgenomen hadden en dat verzuim na het Bestand haastig ingehaald moest worden. Hooghkamer maakte zich bezorgd over de reders en de bemanningen van de schepen in de vrije vaart, die plotseling niet meer mochten kapen: moesten die arme woestelingen komenijswinkeltjes gaan houden of zouden ze ordinaire zeerovers moeten worden met de galg voor ogen? Willem van den Broeck voorspelde, dat de wapenstilstand onrust naar binnen zou brengen: de dominees zàten elkaar al aardig in de haren en als er geen papistische Spanjolen meer te verdoemen vielen, zouden ze hun lusten op elkaar botvieren en hun volgelingen tegen elkaar opjagen...... Van den Broeck was een uitgesproken vrijgeest, noemde de kerkgenootschappen het ongeluk der wereld en de vloek van Holland, amuseerde zich met de heftige twistgesprekken van de onderscheiden partijen en beweerde, dat God in Zijn hoge hemel zat te bulderen van het lachen om het piassenspel van Zijn dienaren hier beneden, die het allemaal veel beter wilden weten dan Hij...... en Hij zag slechts met welbehagen neer op Willem van den Broeck, die hem niet lastig viel met opdrachten om bepaalde partijen te vernietigen, doch trouw bleef naar de aard, die God hem ingeschapen had, genietend van Zijn goede vloeibare gaven, mooie meisjes vrijend en een ander van harte het voorrecht gunnend zich mager te kniezen met zwarte kleren aan en een lamfer aan de hoed...... A vous, Garbrande!......

Hij wist, dat hij Gerbrandt ergerde met zijn beminnelijk loszinnig gepraat, maar deze wòu zich niet ergeren en deed hem lachend bescheid...... Marcus Westhoff, die, naar hij beweerde, een politieke kop had en dus vroeg of laat genoodzaakt zou zijn het getal schoeljes der diplomaten met één te vermeerderen, begon hem haarfijn uiteen te zetten, waarom er voorlopig nog geen sprake van vrede kon zijn; hij haalde er Engeland bij en de paus en de Grote Turk, de zeerover Simon de Danser en Willem Barentsz., de bekende wrek en woekeraar uit de Servetsteeg, en bouwde uit dit alles de politiek-economische bewijzen op voor zijn stellingen, doorspekt met zoveel daverende nonsens, dat zij bijna van hun stoelen rolden van het lachen. En Gerbrandt liet zich niet van de wijs brengen. Hij hield vol, dat de vrede er was en dat hij voor zich de overtuiging had de oorlog niet meer te zien herbeginnen.

„Dan zal je moeten proberen vóór het einde van het Bestand de kraaienmars te blazen," zei Westhoff op lugubere toon.

„Vooruit dan maar!" lachte Gerbrandt overmoedig. „Liever dood, dan die waanzin te moeten aanzien."
„Weet je niets opwekkenders?" vroeg Jacob Pauw geeuwend. „Zing liever een liedje. Heb je niet wat nieuws?"
„Dat heb ik!" riep Gerbrandt. „Pas deze week gemaakt. Luister maar."
Hij greep de luit, stemde de snaren en zong zijn „Koortsig Liedje" van Dirk en Lijsbette, die van dezelfde koorts geplaagd zich tezamen tot de dood bereidden en daar in bed lagen te zwoegen:

En dat in sulcker voegen,
Dat al de Aders sloegen:
Die tuychden ter nood
Haer jammeren groot,
En quellingen snoot,
Hij sturf in haer schoot
Een suyckerige doot,
Daer sij haer slap om loegen

Het ondeugende liedje had het laatste spoor van ernst uit de geesten verjaagd. Gerbrandt werd stormachtig toegejuicht. Hij was onbetaalbaar, de kwinkslagen op de aangename koortsen van Dirk en Lijsbet namen geen einde, er moest nieuwe wijn komen om erop te drinken, Jacob Pauw moest er onmiddellijk een afschrift van hebben om er zijn kwezelige nicht de stuipen mee op 't lijf te jagen.
„Als ze een kwezel is, begrijpt ze er toch niets van!" riep Tentenier.
„Kind!" zei Jacob medelijdend. „Het kenmerk van een kwezel is juist, dat ze deze dingen nog beter begrijpen dan zo'n doorgewinterde smeerlap als jij."
Tentenier hief zijn glas op.
„Dat hoor ik met genoegen," zei hij ernstig. „Ik zal es wat meer aandacht aan de kwezels gaan besteden. En daar wens ik dit kind zijn aars op te vegen!"
Lachend dronken zij hun glazen tot de bodem leeg...... Gerbrandt, uitgelaten door het succes van zijn liedje, vertoonde zijn beroemde kunststuk: hij greep zijn grote roemer met de tanden beet, hief hem van de tafel, bracht het hoofd naar achteren, dronk hem leeg

zonder er met de handen aan te komen en gooide hem dan met een achterwaartse ruk over zijn hoofd op de vloer in scherven...... Het werd een wilde boel. Westhoff moest het ook proberen en verslikte zich zo hevig, dat hij er bijna in bleef, tot onbarmhartig groot vermaak van de anderen. Hooghkamer beet een stuk uit het glas en sneed zich danig in de lip. Niemand speelde het klaar en toen deed Gerbrandt het nog eens en was de koning van het drinkgelag...... Het was goed met vrienden samen te zijn, te schertsen en een stevig glas te drinken...... Het was goed af en toe een roes te hebben, even alles te vergeten in wat dolle uren...... Het was goed een willige deern in je arm te hebben, verliefde dwaasheden te zeggen en te beluisteren, licht te worden in je hoofd van duizelende hartstocht...... Het was goed hard te werken voor je ezel of 's avonds aan je schrijftafel, plannen te maken voor de toekomst, grote werken te ontwerpen en te bedromen in de stille afgeslotenheid van je kamer......
Het hele leven was heerlijk, maar je moest het leren leven. Gerbrandt had het de laatste jaren geleerd.
Hij was niet meer de groene jongen, die schrok van zijn eigen schaduw, zodra hij een onverwachte beweging maakte. Vele vrezen waren vervluchtigd en het alziend oog Gods keek niet meer zó toornig bij elke afwijking van wat dominee noemde: den rechten pad. Er gebeurde rond hem heen straffeloos zo veel ongerechtigheid, dat hij zijn pekelzonden wel als onbeduidend moest beschouwen. Zeker, God moest vooraan blijven in het gemoed, maar dat kon ook, als je schertste met de kameraden en malde met de meisjes, al klonk de scherts wat rauw en al ging het mallen eens wat ver. Hij was geen kind meer, doch een man, en mannen leefden anders, daar was nu eenmaal niets aan te veranderen. Steven had zeker ten dele gelijk, als hij hem voorhield, dat het onmogelijk was God zwaar te beledigen door een beetje de natuur uit te leven, die Hij je zelf had ingeschapen...... Tegenover Moeder Marrigje hield hij zich in en speelde zoveel doenlijk de rustig werkende zoon, die af en toe wel eens een hartig wijs dronk met zijn vrienden, maar vrijwel altijd binnen de perken bleef, en mocht hij eens een enkele keer boven zijn bier geraakt zijn, toch nooit de contrôle over zichzelf verloor, ruwe taal uitsloeg of zich ergerlijk gedroeg. Met Adriaan Cornelisz. kon hij vrijer praten. Die kende het leven ook; had soortgelijk bloed als Ger-

brandt en verstond de neigingen van de jonkheid opperbest. Bovendien was hij overtuigd, dat kunstenaars recht hebben op een beetje meer consideratie dan gewone mensen en bereid zijn talentvolle zoon ook in dit opzicht te geven wat hem toekwam. En als het zo geviel, kon hij met uitbundig pleizier tussen Gerbrandt en zijn vrienden aan de bierbank zitten, meelachen en drinken en mallen en een hartig woordje meespreken als het over galante avonturen ging: hij was een ijverig en succesvol vrijer geweest in zijn tijd, en als hij zijn beste beentje wou voorzetten...... oho!......

Af en toe had vader al eens gezinspeeld op een goed huwelijk voor Gerbrandt en zijn aandacht gevestigd op een vrijster, die waarachtig de zonde waard was, van behoorlijke familie en met een aardig duitje achter de hand. Maar de jonge schilder had het hoofd geschud. Hij had er de rust nog niet voor. Zijn hart was nog te ongedurig. Het deerntje was heel lieftallig, maar hij kreeg het benauwd bij de gedachte, haar altijd om zich heen te moeten hebben en naar geen ander meer te mogen kijken...... Hangen had toch geen haast?...... Adriaan Cornelisz. lachte en gaf hem gelijk...... De beste echtgenoten waren de mannen, die lang vrijgezel bleven en flink uitgeraasd kwamen vóór ze de grote stap deden.

Er waren telkens meisjes geweest in Gerbrandts leven. Vrolijke vluchtige episoden, spannend en boeiend genoeg, maar het duurde nooit lang. Het veranderen was zo zoet. De opkomende vlaag van verliefdheid gaf zo'n stuwende drang aan bloed en werkdrift. Heel de wereld leek vernieuwd. Versregels borrelden rijkelijk op, de hand zwierde vrijer en sierlijker over doek en papier. Het was zo'n aantrekkelijk spel een meisje het hof te maken, te zien hoe de uitdrukking van haar ogen langzamerhand veranderde, naarmate haar neiging meer en meer naar je uitging, hoe haar aandacht zich verdiepte voor alles wat je zei, hoe zo'n glad gezichtje van kleur begon te wisselen bij je steeds welsprekender complimenten, hoe haar ogen straalden bij het weerzien en donkerder glansden bij de bewogen dingen, die vanzelf naar je lippen welden. En wat kon verrukkelijker zijn dan de eerste kuise kus, die je van zo'n ongeoefend mondje plukte?...... Wat was opwindender dan de gewaarwordingen van de groeiende passie in zo'n meisjesziel en de dronkenschap der zinnen, die je àl meer begon te bedwelmen, de zachtheid van zo'n onwetend verlangend meisjeslijf, dat machteloos

in je armen zonk en zich beschaamd overleverde aan je liefkozende handen, de grootheid van het duizelende gevoel, waarin je tezamen opging en dat de wereld rondom deed verzinken in een stilte zo diep en weldadig...... Het zoetjes wegebben van alle verzet, het drijven op de vrijgebroken stroom der samen doorleefde extasen van een gevoel, grenzenloos als de ruimte zelf en even overweldigend, onbegrijpelijk en meeslepend...... Het was alles vol bijna ondragelijke spanning en van een onbeschrijfelijke schoonheid, die je geest meevoerde naar ongekende hoogten, van waaruit je neerkeek op het vulgaire gescharrel der wereld met de medelijdende ogen van een zeldzaam bevoorrechte...... Wie kon al deze bedwelmende bekoringen weerstaan?...... Het joeg hem op tot verrukkingen, die hem het gevoel gaven te zweven boven zichzelf, die alle krachten in hem vertienvoudigden, alles in hem vrij maakte wat bevangen lag in machteloosheid...... Tot de bekoring op even geheimzinnige wijze afliet als zij was begonnen. Een woord, een onbewust gebaar, een fout in de kleuren van het kleed, een verkeerd opgevat compliment, een of andere nietigheid brak de betovering en een kilheid rilde over het verbaasde hart, dat zich terugtrok in zichzelf en een vreemde tegenover zich zag, waar het zich zo onweerstaanbaar door het eigene getrokken voelde, dat er eensklaps niet meer was. Een grijze droefenis wolkte aan. Het gevoel verstijfde. De geliefde stem kreeg een vreemde, onaangename klank, het dierbare gezicht werd banaal en onaantrekkelijk, de vergoddelijkte figuur een alledaagse gestalte, die zich stijf en onbeholpen bewoog. De bron verdroogde, er kwam een moeilijkheid, de tong lag als verlamd in de mond, verveling dreinde...... De hoge vlam schrompelde ineen, er bleef alleen wat grauwe as en herinnering zocht verwonderd naar alles wat zo hevig bekoord had en er niet meer was...... Het onvermijdelijk uur was gekomen, het weemoedige afscheid vol pijn en spijt, maar niet te ontgaan...... Een depressie vol wrok, omdat zoveel schoonheid was vervaald als de pracht van een versleten pronkgewaad, te lang gedragen......
Soms ook was het de snelle, ongeduldige passie geweest met een ervaren vrouw, die hem opzweepte tot een wilde roes, hijgend hevig, maar kortstondig en uitputtend, onverwacht opgevlamd, abrupt afgebroken. Er bleef een bittere smaak van achter, een gevoel van leegheid en misbruikt zijn, wroeging en zondebewustzijn, die hem tijdenlang ontzenuwd deden omgaan in dof gepeins over zijn on-

waardigheid. Zij neiging tot zelfaanklacht en verdeemoediging tegenover God groeide tot een koortsachtige spanning, ontlading zoekend in verzen, die gebeden waren en kreten om kracht, klachten om eigen zwakheid, die het kwade niet kon weerstaan...... En toch...... in het weerstrevend denken mengden ook hier zich gevoelens van een zachte dankbaarheid, die hij niet geheel vermocht weg te dringen, het vermoeden, dat ook in dit ontstellend verbodene iets groots en schoons geweest was, verblindend en snel gebroken, maar heftig gegeven en ontvangen en dat onvergetelijk bleef zowel als afschuwelijk en hartbrekend voor een vroom gemoed. Het was moeilijk wijs te worden uit zo'n verwarde, wispelturige en weerbarstige natuur als waarmee hij geboren werd en die hem slecht diende als een waaiend compas...... Vrouwen waren het grote gevaar voor mannen met zulk een natuur...... maar ze waren zo iets liefs, heel haar wezen riep zo onweerstaanbaar naar je kracht en de liefde bleef het grootste avontuur.
Was het niet vreemd, dat zijn vrijage met Dieuwertje Jansd. nog steeds zijn mooiste en schuchterste herinnering was en bleef? Dat er diep in zijn hart een onzekere pijn van spijt stak, als hij aan haar dacht?...... En was het niet wonderlijk, dat hij aan haar moest denken en naar haar terugverlangde, als hij na een of andere al te wilde belevenis zich gebroken en verloren voelde, haar opzocht, haar alles opbiechtte en de troost zocht van haar warme, brede handen, hard van het werken, om zijn gloeiend hoofd. Driemaal in deze jaren was dat gebeurd. Iedere keer had ze hem gesust, hem zonder verbazing of verwijt ontvangen, hem aangehoord en getroost, hem bij de oude, lieve namen genoemd en hem tegen zich aangedrukt als een moeder haar bang en bezeerd kind...... En als hij geruster werd en haar in de ogen keek, en zag hoe kleine rimpeltjes verdrietig dat gladde voorhoofd kreukten, vertederd werd en die beschuldigende lijntjes wou wegkussen, liet ze hem begaan. Wanneer de oude drift in zijn bloed opstond en hij haar wilder omhelsde, wees ze hem niet vol verontwaardiging af, maar beantwoordde zijn liefkozingen, niet in jolige uitgelatenheid, maar met iets geresigneerds, als overkwam haar iets, dat zij vreesde, maar waar zij niet tegenop kon. Verwonderd kon hij haar later zitten aankijken en vragen:
„Dieuwke, waarom ben je toch zo goed voor me?"
„Ik hou van je, Gerbrandt"......

„Maar ik verliet je, Dieuwke, en ik zal je weer verlaten."
„Dat weet ik, jongen. Ik kan je niet vasthouden...... Maar ik heb je liefgehad van dat ik een meisje was en ik zal je blijven liefhebben tot ik dood ga."
„Ik begrijp dat niet, Dieuwke."
„Wat valt daar te begrijpen?...... Het is zo en niemand kan het verhelpen"......
„Ik heb het niet aan je verdiend, meid."
Zij keek hem glimlachend aan en er was zoveel warme liefde in haar blik, dat hij verward en beschaamd de ogen afwendde.
„Ik heb je zoveel verdriet gedaan, Dieuwke"......
„Je hebt me zoveel geluk gegeven, Gerbrandt...... Genoeg voor een heel leven als het zijn moest."
Hij schrok terug voor haar extatische toon en de grootheid van het gevoel, waaruit zij sprak en die als een beschuldiging over hem viel.
„Je bent gek, Dieuwke."
„Misschien wel...... Ik kan er niets aan doen, en ik beklaag mij er niet over."
Hij schaamde zich zo, dat hij een gloeiende kleur kreeg. Klein voelde hij zich en erbarmelijk. Hier was een liefde, bereid ziel en zaligheid te offeren zonder iets terug te vragen, en die daartoe in staat bleek, was een strijkster zonder ontwikkeling, een gewone volksvrouw, die enkel maar gehoorzaamde aan de dwang van haar grote, arme hart...... En hij was niet groot genoeg om alles te verlaten en haar het geluk te geven. Toch hield hij van haar met een diepe, hardnekkige genegenheid, die nooit geheel uitsleet. Maar dat was geen liefde zoals zij die begreep...... geen liefde, die de hare waard was. Zij was de enige, tegenover wie hij zich schuldig voelde, een beklemmend gevoel, dat hij ook voor zichzelf niet kon loochenen.
„Ik had niet moeten komen."
„O jawel!...... Je moet altijd komen als je me nodig hebt...... Je maakt er mij zo blij mee, jongen."
„Dieuwertje...... waarom trouw je niet?"
Zij lachte triest. Waarom vroegen mannen zulke wrede dingen? Precies als kinderen, die niet beter weten......
„Ik kan niet trouwen met een man, waar ik niet van hou."
„Maar ik kan niet met jou trouwen, Dieuwke!"

„Dat weet ik wel...... Dat vraag ik toch ook niet."
„Waarom kan ik dan niet me je trouwen?"
„Het zou niet goed zijn, voor niemand...... Je zou zo'n domme vrouw niet om je heen kunnen hebben. Ik zou verlegen zijn tegenover je vrienden. Ze zouden je uitlachen om je keuze. Je familie zou kwaad zijn en me niet aankijken...... We zouden allebei doodongelukkig worden."......
Allemaal waar. Wat kende ze hem goed. Iedere reden, die ze opsomde, gold, omdat hij zo erbarmelijk was. Hoe kwam ze zo wijs, Dieuwke, zó wijs dat ze hem niet wegtrapte, hoewel ze hem doorzag in zijn kleine zelfzucht, zijn misselijk gebrek aan afmeting en moed...... Hoe groot was haar liefde, vergeleken bij de zijne...... Zijn gevoel van schuld en vernedering was bijna niet te dragen...... En toch bleef hij weer bij haar weg. Toch wierf zijn wufte hart weer naar de minne van een ander, die niet waard was haar pink te kussen en in de gloed van een nieuwe verliefdheid kon hij haar vergeten......

3

Charles Quina bracht hem in kennis met de jonge Vondel. Een ernstige jonge man met een kleine knevel en een spits baardje aan de kin, grote, dromerige kinderogen en een snel bewogen aard, heftiger dan zijn stil uiterlijk deed vermoeden. Hij was lid van de Brabantse Kamer „'t Wit Lavendel" onder de zinspreuk „Uit Levender Jonst", de rivaal van de Oude Kamer „D'Eglantier". Gerbrandt bewonderde het klare, zuivere rhythme van Vondels werk, dat zoveel ernstiger, dieper toon had dan zijn eigen. Vondel las wat voor uit zijn treurdicht op de dood van de Franse Koning Hendrik IV, gevallen als slachtoffer van de dweepzucht der Jezuïten. Zij spraken over de godsdiensttwisten, die hier fel het hoofd opstaken, nu het Bestand de mensen meer rust gaf om na te denken over wat hen verdeelde. Vondel laakte alle dweepzucht. Hij behoorde tot de zachtzinnige, gematigde Doopsgezinde gemeente en sprak vol afschuw over de onmenselijke leer van de praedestinatie, zo vurig gepredikt en verdedigd door dominee Gommarus als de hoeksteen van de Calvinistische leer en bestreden door Arminius, te zachtmoedig een mensenvriend om een God te aanvaarden, die iemand al vóór de geboorte tot de hel bestemde, zonder hem zelfs de kans te geven door een deugdzaam leven de zaligheid te verdienen. Charles voelde in de richting van dominee Gommarus, maar verzwakte spoedig tegenover de felheid van Vondels argumentatie. De dichter zag rood van opwinding en verontwaardiging om wat hij een decretum horribile noemde, een verschrikkelijk raadsbesluit tegenover de goedheid en rechtvaardigheid Gods. Gerbrandt was het geheel met Vondel eens, maar begreep niet, waarom ze hun tijd verdeden met godgeleerde disputen: dat konden ze beter overlaten aan de theologen, die er alles van wisten en het nog niet eens werden. Zij konden beter over de letteren spreken. Vondel keek misnoegd.

„Dat begrijp je verkeerd, Breêro," zei hij. „Alle dingen op elk gebied, die de mensen tot in het diepst van ziel en geest bewegen, behoren tot het terrein van de dichter. De gemiddelde mens is, naar de ziel beschouwd, stom geboren, de essentiële dingen kan hij niet zeggen, en de dichters zijn er om die voor hem uit te spreken. De stem van de dichter is de stem van zijn volk."

„En aangezien de stem van het volk de stem Gods is, spreekt God door de mond der dichters," riep Quina lachend.
„Dat zeg je bij wijze van snedigheid," zei Vondel peinzend. „Maar het zou wel eens een heel grote waarheid kunnen zijn." Zij zwegen even, gepakt door de gedachte. Daarop vroeg Vondel: „Laat eens wat horen, Breêro, van wat je de laatste tijd gemaakt hebt?"
Gerbrandt lachte.
„Dat zal weinig op de stem Gods lijken," antwoordde hij. „Ik ben tegenwoordig niet in een luim voor ernst. Ik heb een paar dingen gemaakt op volkse trant, gebeurtenissen uit het gewone leven en in de taal van het volk zelf geschreven. Ik weet niet, maar dat taaltje wordt mij steeds liever. Het is zo raak van nature, zo ongezocht raak, bedoel ik, en zo springlevend, weet je, met beelden en vergelijkingen, waar een dichter in zijn studeercel moeizaam naar moet zoeken...... en die vallen hun zo losjes van de lippen zonder dat ze erbij nadenken en zonder dat ze beseffen iets bijzonders te zeggen... Soms denk ik wel eens dat het volk de grootste dichter is, die er bestaat en zonder zich ervan bewust te zijn...... 't Is allemaal zo fris en zo kleurig, weet je, en ik vraag me vaak af, waarom de dichters zo ver gaan zoeken wat ze vlak om hen heen kunnen vinden...... Nou ja, dat doet er ook niet toe. Luister maar es naar dit liedje, dat „Kluchtig Boeren-gezelschap" heet en gedicht is op de wijs van „'t Waren twee gebroeders stout." Wat er in staat heb ik zelf indertijd gezien. Ik hoop dat het genade mag vinden in jullie ogen:

Arend Pieter Gijsen, met Mieuwes, Jaap en Leen,
En Klaasjen en Kloentjen, die trocken 't samen heen
Na 't dorp van Vinckeveen,
Wangt ouwe Frangs die gaf een gangs,
Die worden of 'ereen.

Arend Pieter Gijsen die was so reyn in 't bruyn
Sen houdt met bloemfluweel, die sat hem vrij wat kuyn,
Wat scheefjes en wat schuyn,
So datse bloot, ter nauwer noot
Stongt hallif op sen kruyn......"

Glimlachend luisterde Vondel. Hij zag de figuren voor zich, heel het gedoe van bont geklede boerenjongens en -meisjes, hoe ze uitgelaten aten en dronken, dansten en lachend minnekoosden. Tot plots het toneel veranderde door de regel:

„Aelwerige Arent, die trock het ierste mes",......

Een rilling liep Vondel over de rug. Het was hem als hoorde hij het mes met een boos gekners uit de schede schuiven. Dan ging een wild rumoer los met gegil van de meisjes, gekletter van brekend glas en aardewerk, tot eensklaps een doorstoken „veenpuit" dood ter aarde viel.

Toen het lied uit was, keek hij naar Breêro, die lachte en vroeg: „Is het je niet te rauw, Vondel?"

„Zeker niet!" riep deze geestdriftig. „'t Is prachtig!...... Ik heb het allemaal gezien alsof 't voor mij op een toneel gebeurde...... Breêro, zo'n lied is een gelukwens waard...... Aelwerige Arend, die trock het ierste mes...... brr! dat gaat je waarachtig door je ingewanden...... Waarom schilder je dat tafereel niet?"......

„Misschien doe ik dat nog wel es...... Nog iets?...... Goed...... een gesprek, dat ik op de avond van diezelfde dag afluisterde tussen twee boerenmeisjes daar: „Twee-spraek tussen Jaepje Jans ende Fijtje Floris." Het staat op de wijs van „Bange suchtjes gaen nu spelen"......

Jaepje: Fijtje Floris mijn speulmeisje
Wilje mee na buyten gaen?
Kom, mijn beckje noch ien reysje,
'k Selje dan wat nieuws verslaen.
Fijtje: Sus, Jaep Jans, ay! swijcht stil,
Hoe gaaren sinje op den tril."

En als ze buiten zijn en Fijtje zich languit in het gras vlijt:

Jaepje: „Fijtje! gae je daer so leggen
In dat natte, lange gras?
Fijtje: Jaepje, wil ick jou wat seggen,
'k Wouw Michieltje bij ons was!
Noch, die knecht die is soo groen
'k Weet niet wat 'k hem wel sou doen.

Maar nu blijkt ook Jaepje op hetzelfde Michieltje verliefd, zij brengt bewijzen bij en vraagt kort en goed:

„Het hy-me lief, of het hy niet?"

Fijtje: Je selt hem, bij gort, niet genieten,
Al waer je, sie, nog iens so fel!
Jaepje: Wel laete-wij erom opschieten
Wie Michieltje hebben sel,
Rae jij kruys, so ra ick munt:
Nou, laet sien wat Godt mijn gunt.

Fijtjen hettet spul verloren,
Mar hy doeter wat hy wil:
Al het hy Jaepje hooch gheswοren,
Daer is al wat aers in 't til.
Deynckt of sy niet kloeckjes spint,
Dat 'hem kost en biergelt wint!"

Ook dit lied viel buitengewoon bij Vondel in de smaak.
„Ik zal je wat zeggen, Breêro," riep hij geestdriftig. „Als er iemand geboren is om voor het toneel te schrijven, ben jij het...... Zo levendig en los als jij schrijft er geen...... Daar moet je elke toehoorder mee pakken."
Gerbrandt bloosde van genoegen en trots om de lof van Vondel, die wel een paar jaar jonger was dan hij, maar van wien door die het weten konden veel verwacht werd. Aarzelend bekende hij, dat hij bezig was aan een poging in die richting, een ridderdrama, dat „Rodderick en Alphonsus" zou heten. De stof had hij ontleend aan de roman „Palmerijn van Olijven" en het was een tragische en heldhaftige geschiedenis. Het moesten natuurlijk vijf bedrijven worden en koren gaven de moraal. De kameristen van D'Eglantier hadden hem al zo lang aangemoedigd en nu was hij er eindelijk aan begonnen. Maar 't was een duivels werk, zo'n groot stuk waardig te berijmen, het verhaal om te werken tot handeling en de handeling weer logisch te verdelen over vijf bedrijven...... En soms, hij moest het tot zijn schande eerlijk bekennen, soms verveelde het hem een beetje: die ridders en edelvrouwen draafden

zo hoog, dat het haast niet bij te houden was...... Maar hij had er wat op bedacht: als de ernst en de hoogheid van al die edele ridders en jonkvrouwen en hovelingen hem een beetje op de zenuwen begonnen te werken, voerde hij een knecht en een meid in, Nieuwen-Haan en Griet Smeers, die nergens in „Palmerijn" te vinden waren, maar overal in Amsterdam. En hij zou ze in de handeling inschakelen en ze zouden hakketakken en vrijen en al eens een weinigje de gek steken met de hoofse liefde, en dat alles zouden ze doen in onvervalst Amsterdams, zoals je het elke dag horen kon langs de kaaien en op de markten, aan de veren en het IJ, en overal waar dat welige, geestige en hartelijke Amsterdamse volk omging. Hij haalde een stukje manuscript voor de dag. Nieuwen-Haan heeft een minnebrief van zijn meester Ridder Alphonsus gebracht aan diens geliefde Prinses Elizabeth, die niets van hem weten wil, en komt nu bij hem terug. Gerbrandt las voor:

Alphonsus:
Wel Nieuwen-Haan, mijn knecht, wat brengdy voor [bediedt?
Nieuwen-Haan:
Maar een grove, bolle, vette, lange, kromme, korte niet.
Alph: Wel hadse gheen ghevoel van mijn jammerlijck verdriet?
N.-H.: Ja, ghewaldigh, mijn Heer: Maer sij en seyden 't niet.
Alph.: Maackten sij gheen beklagh van 't leydt, dat mij [gheschiet?
N.-H.: Ja, heel stil-swyghende; want ick en hoorden 't niet.
Alph.: Hoe sal se schreyen, ach! als sy my niet en siet.
N.-H.: Watse sal, dat vermoedt: Maer nu en deed hij 't niet.
Alph.: Lieve seght: wat seidse op 't lest, doe ghy haer liedt?
N.-H.: Sy seyd' gans boe noch ba, in 't alderminste niet.
Ick sprack: Myn Heer, Joffrouw, hem in u dienst [ghebiedt,
'tWas 't ouwe deuntje weer (sy sey) al weer-an niet.
Maar mocht ick mijn Heer een hallif jaar eens sijn,
En dat ghy soo langh waart in de plaats van mijn,
Ick souw haar niet schrijven, niet segghen, niet groeten,
Niet wenschen, niet vloecken, niet dienen, niet moeten,
Niet prysen, niet laken, niet lieven, niet willen, niet [koopen
Voor en al eer dat sy my selfs quam na loopen.

Alph.: Houdt op ghy grooten sot, ik raadt u dat ghy swijght
Eer ghij den deeghen om u Kinnebacken krijght!

Hij las de rol van de ridder met al het romantische pathos, dat er bij voegde, en die van de knecht met de eigenzinnige, nuchtere wijsgerigheid van het gezond verstand van een volksjongen. De tegenstelling was zo oer-komiek, dat de twee toehoorders het uitschaterde.
„Ze komen er veel in voor, hoop ik?" gierde Charles.
Breêro krabde zich nadenkend achter het oor.
„N-nee...... dat niet," antwoordde hij een beetje benepen. „'t Is maar een probeersel, zie je...... Het hoort eigenlijk niet, en ik weet niet of ik het er in durf te laten...... Zou het niet te veel misstaan, als een boerenknoop op het fluwelen wambuis van een hofjonker? Ik durf het haast niet aan"......
Het contrast had hem zelf een beetje verschrikt, nu hij het hardop had voorgedragen.
Maar Vondel zei haastig:
„Wees niet dwaas, Breêro!...... Laat het gerust staan. Gebruik het met mate, maar handhaaf het motief. Het is origineel en het zal ongetwijfeld in de smaak vallen...... Je hebt de gave ervoor...... verwaarloos die niet...... Ik kan het niet, maar ik sla het kluchtige waarlijk niet laag aan. Lees nog wat"......
Toen de bezoekers weg waren, bleef Gerbrandt aan zijn tafel zitten en streek de hand door zijn dikke, stugge lokken. Hij glimlachte voor zich heen. Ze hadden het goed gevonden. Joost van den Vondel had het eerlijk geprezen. Hij was waarlijk niet de eerste de beste. Misschien liet hij die komische tussenvoegsels toch wel staan. Hij had er zelf veel plezier in, maar dacht in zijn hart, dat het toch wel een beetje baldadig was tussen al dat hoofse gebeuren en gepraat...... Hij moest er nog eens over denken...... 't Was mooi op zo hoge stelten te lopen en de zware verzen te laten rollen op deftige gang...... Zou hij het met zijn kluchtige uitvallen niet grondig bederven?...... Een waagstuk...... Zijn eerste toneelwerk voor de Oude Kamer...... Hij mocht het niet verknoeien...... Misschien zou Hooft hem willen raden?......

4

Het was een glorieuze middag in het vroege voorjaar van 1611, toen de oude kamer d'Eglantier voor het eerst het Treurspel Rodderick en Alphonsus opvoerde van Gerbrandt Adriaansz. Brederoo, de reeds lang welbekende liederendichter. De zaal boven de kleine hal zat opgestopt vol met een uitgelezen publiek. Al de vrienden van Gerbrandt waren aanwezig en de bloem van geletterd Amsterdam, Roemer Visscher met zijn beide dochters, Hooft, voor kort Drost en kasteelheer van Muiden geworden, Spieghel, de tijdgenoten van Roemer, Van Baerle, die zich Barlaeus schreef, Daniël Heinsius, Scriverius, Samuel Coster, voor de gelegenheid overgekomen uit Leiden, Joost van den Vondel. Badens was er, en Hendrick Avercamp, Vinckeboons en Stalpart en meer jonge schilders, trots op hun vakgenoot, die zo roemrijk de pen wist te voeren.

Zijn vader, moeder en zusters zaten op de voorste rij. Pieter was door zaken verhinderd: die liet voor zulke beuzelarijen zijn werk niet in de steek.

Ergens achterin tussen de vrolijke, druk pratende, koek en noten knabbelende mensen zat Dieuwertje weggedoken en wachtte, bevend van zenuwachtigheid op de aanvang van het spel.

Rondom haar werd druk gepraat. Over koetjes en kalfjes, over huishouden en kinderen, over werk en de dure tijd, maar sommigen hadden het ook over de schrijver van het treurspel. Met gescherpte zinnen luisterden zij. Velen kenden liederen van hem en spraken daar vol bewondering over, neurieden een strofe, lachten om de koddige zegswijzen, prezen hem als minnezanger, verdiepten zich in speculaties omtrent zijn kwaliteiten als toneeldichter.

„Hij is er nog schilder bij ook."

„Wat je al niet zegt!...... Schildert hij ook nog!"

„Jaja, ik ken 'm van kindsbeen af...... Een galgestrop was ie, een vrolijke Frans, een kwikmedril...... op z'n twaalfde jaar had ie al een goed oog voor de deerntjes...... En altijd vol streken...... de hele buurt van Nes en St. Pieterssteeg kon ie met z'n kornuiten op stelten zetten...... Haha! een schavotspijker van een jongen!..."

„Nou, hij is nog niet bang voor een beetje!" wist een mager mannetje te vertellen. „Met een stel mooie vrinden slijpt ie de

straat en wat ze uithalen in de taveerne en op de donkere straten... ik heb een neef, die onder de schout dient...... die weet er meer van......"
„Jaja, dat kunstenaarsvolkje...... vrolijke gasten...... bij wijntje en trijntje kind in huis......"
„Hoe groter geest, hoe groter beest...... dat komt altijd uit......"
„En hou ze vooral uit de buurt van je dochters......"
Zwijgend luisterde Dieuwertje naar het geklets...... Wat een onzin die mensen er uit flapten...... Ze kenden hem niet. Ze wisten niets van hem. Ze begrepen niet, hoe onder zijn uiterlijke onbezorgdheid een zwaarmoedig wezen verborgen lag, dat aldoor steun en troost nodig zou hebben. Die vrijmoedige, brutale kwant was in zijn hart verlegen en besluiteloos, geen mens wist dat beter dan zij. Arme Gerbrandt! hoe ging hij over de tong!...... Maar dat was het lot van grote mannen, als ze eenmaal in de openbaarheid kwamen...... ze werden vereerd en gevierd, maar ook belasterd en verguisd......
Achter het toneel liep Gerbrandt doodzenuwachtig heen en weer, helpend aan de laatste voorbereidingen, de costuums controlerend, een speler met plankenkoorts moed insprekend, die hij zelf hoog nodig had. Hij was bijna misselijk van spanning. Onder het instuderen was hij volkomen beu geworden van zijn treurspel. Het leek hem hol en overdreven en ongelooflijk onbelangrijk...... de toeschouwers zouden zich doodvervelen onder de galmende, eindeloze declamaties van de verliefde ridders, en de vrolijke tussenvoegsels met Nieuwen-Haan en Griet Smeers leken hem er nu bij te hangen als slordige, losse lappen, zonder zin of logisch verband...... Het stuk zou vallen, dat kon niet anders, er deugde geen haar van, geen regel, geen letter...... Ze zouden het uitfluiten, het wegjoelen...... en ze zouden gelijk hebben, het hing hem zelf ook de keel uit, ellen lang...... Was het maar voorbij!...... Hij zou zich de eerste tijd nergens durven vertonen...... Hoe was hij zo dwaas en verwaand gekomen?...... Daar had hij maanden voor gezwoegd, nachten voor over zijn manuscript gezeten...... verzen aan verzen gerijd, zich verdiept in gevoelsverfijningen van al die vreemde personagiën, zich uitgesloofd op rijmen en rhythmen...... alleen om uitgelachen te worden...... Het zweet brak hem uit...... dan liepen weer koude rillingen over zijn rug...... Hij vond de fraai uitgedoste hoofdrollen belachelijk, de prinses om van weg te lopen,

de koning zag er uit als een kaaiwerker op carnaval...... om bij te huilen!...... Alleen Nieuwen-Haan en Griet Smeers konden hem tot een glimlach brengen...... en die zouden juist de blamage voltooien, omdat ze in een klucht moesten staan en niet in een treurspel...... Wat een barre waanzin was dit allemaal!...... Waar diende het toe?...... Zie, die gekke hansworsten zich oefenen in statig stappen, half mompelend stukken uit hun rol kauwend...... Het was te mal...... Hij hield het niet langer uit...... Hij zou aanstonds wegsluipen en in een taveerne gaan zitten wachten op de tijding van zijn smadelijke nederlaag...... Er ging een schrik door hem heen: uit de zaal klonk een rommelend geraas, de mensen werden ongeduldig...... Die botteriken schoten ook niet op vandaag!...... Driftig begon hij mee te draven en zelf te helpen het toneel leeg te dragen...... Dan werd het sein gegeven...... de gordijnen schoven opzij...... alle geroezemoes ruiste weg tot een ademloze stilte...... daar sprak Alphonsus al:

„'t Herdenken van de vreught, van ons voorleden leven,
Plach 't ongetroost ghemoedt somtijds wat rust te geven:
Soo doetet oock an mij, die vaack hier voormaals plach
Met d'opgangh van de Son, in 't kriecken vanden dagh,
Op een gheoefent paart, met snelle Hase-winden,
Te ruyschen door het Bosch om 't schuwe Wildt te vinden."

O lieve God, daar haperde die idioot alweer...... Bij „De doove Quartel ick" zou hij als gewoonlijk de kluts helemaal kwijt raken en lachsalvo's ontketenen met zijn gestotter...... Hemelse goedheid, waarom was hij ooit met dit guichelspel van het toneel begonnen!...... Hij wierp zijn mantel over de schouders, trok zijn breedgerande hoed diep in de ogen en rende door een achteruitgang de straat op. Bijna hollend kwam hij de grote herberg „In de Kodderij" binnenstuiven. Harmen Simonsz., de waard, kwam verwonderd op hem af.
„Sinjeur Bredero!...... u hier?...... Ik meende toch......"
„'t Kan me niet schelen wat je meent, man!...... Breng me een vaantje dubbel bruine!"
Harmen haastte zich te gehoorzamen. Hij wist, dat Sinjeur Bredero een driftig man was en niet gemakkelijk als hij werd tegengesproken. Zeker was er iets in de Oude Kamer niet in orde......

Gerbrandt smeet hoed en mantel op een bank, liet er zich naast vallen en streek met een nijdige beweging een weerbarstige lok van zijn verhit voorhoofd. Gulzig dronk hij van zijn grote kroes bier..... Hoe kreeg hij de tijd kapot?...... Hij stikte van de zenuwen...... Hoe zou het gaan daar in de hal?...... Zeker was de hele boel al in 't honderd gelopen!...... Zeker zaten ze daar al op zijn kosten te bersten van het lachen...... Zijn vijanden en benijders zouden het vuurtje wel warm houden en straks uitzwermen over de stad om het verhaal van zijn vernedering, flink aangedikt met komieke bijzonderheden, vlijtig rond te vertellen......

„Harmen!"

De waard schoot toe.

„Haal het verkeersbord, Harmen en laten we wat spelen...... d'r is toch niks voor je te doen...... En breng een pijp en tabak...... Ik heb de zenuwen op 't lijf...... Kom, schiet op!......"

Het spel zou hem afleiden. Het roken kalmeren...... Als hij verloor zou dat een teken zijn, dat 't in de kamer naar wens ging...... Gretig zoog hij de bitter prikkelende rook in. De dobbelstenen ratelden over het bord...... Hij won...... Hij won telkens weer..... Bij ieder krijtstreepje, dat Harmen met een sip gezicht voor hem op de tafel schreef, kreeg hij het benauwder...... Het werd bepaald een debâcle met dat onzinnige treurspel...... Nou ja...... hij moest het maar overgeven, het ongeluk was gebeurd, niets meer aan te doen...... Weer gewonnen!...... 't Zou lang duren eer ze hem weer zo gek kregen om voor het toneel te gaan werken...... Allemaal zessen...... toe maar!...... straks braken ze de hele Hal af.....

„Heb je d'r wat voor ingenomen, Sinjeur Bredero?" vroeg de waard met een zuur lachje. „Zoiets heb ik nog nooit gezien...... U gooit gewoon wat U maar wilt"......

Gerbrandt draaide zijn knevel tot nijdige punten, goot zijn bier de keel in, sloeg de kroes op tafel en kommandeerde:

„Schenk vol!"

Hij stopte een nieuwe pijp, trok er vuur aan van het kooltje in de test, blies een zware rookwolk door de neus, dronk een machtige slok en riep:

„Dubbel of gelijk, Harmen, met één gooi, durf je niet, dubbel of gelijk?"

De waard keek bedenkelijk, telde de streepjes met zijn wijsvinger en zei:

„Dat wordt nog al grof, is 't niet?"
„Als je verliest de helft van jou d'r bij...... win je, dan is 't gelijk...... Nou?"
Harmen was een speler, al stond hij bekend als een zuinig man.
„Top!" zei hij.
„En je wint, hoor je?...... Als je verliest, sla ik je je kop in mekaar!"......
„Ik wil wel winnen," grinnikte Harmen, schudde de stenen en gooide ze over 't bord: vijf......
Gerbrandt vloekte binnensmonds: dat won hij natuurlijk weer!......
Kwaad smeet hij de stenen over 't bord...... twee enen en een twee...... vier... Verloren!...... De waard grijnsde breed, likte zijn duim zat en wreef de streepjes van de tafel, een statige rij!......
„Quitte!" zei hij tevreden......
Breêro lachte. Misschien ging het toch niet zó slecht......
„Nog es om dezelfde inzet," stelde hij voor.
Toen vloog de deur open. Charles Quina en Hendrik Avercamp kwamen binnenvallen.
„Gerbrandt!" riep Charles. „Beroerde kerel!...... Vinden we je eindelijk?...... We hebben alle kroegen al naar je afgezocht"......
Breêro was opgesprongen, krijtwit, zweetdruppels parelden aan zijn slapen.
„Is 't mis?"
„Mis?" schreeuwde Hendrik. „Ze willen je zien!...... 't Is zo raak as 't maar kan...... Vooruit, ga mee, dan zijn we vóór 't eind nog terug"......
„M-meen je dat?" stamelde Gerbrandt. „Ik dacht, dat......"
„Klets nou niet langer en ga mee!" riep Charles, drukte hem de hoed op het hoofd en gooide de mantel over zijn schouders.
Met een gevoel of hij droomde liet hij zich meeslepen. Een succes?...... Was dat mogelijk?...... Een lichtheid in het hoofd maakte hem duizelig.
„Vlug nou!" drong Hendrik aan. „Anders komen we te laat"......
Zwijgend haastte hij zich tussen hen voort.
Het was een succes. Niet zo daverend als Hendrik had doen geloven. Maar het stuk was hartelijk ontvangen. De droeve geschiedenis van de vrienden-medeminnaars had heel wat tranen doen stromen. Nieuwen-Haan en Griet Smeers hadden lachsalvo's ontketend, waar de muren van schudden. Er was daverend hand-

geklap. Bevredigd gingen de mensen naar huis om rond te vertellen van het nieuwe stuk en de nieuwe toneelschrijver, die nog wel meer van zich zou doen horen. De vrienden drongen om de lachende Gerbrandt samen, drukten hem de hand, wensten hem geluk, een geweldige blijdschap scheen hem boven zichzelf uit te heffen. Hij lachte maar, drukte handen, dronk de lof als bedwelmende wijn. Hooft zei wat over de koren, Roemer Visscher lachte nog over de twee komische figuren, noemde ze een originele vondst, nodigde hem op een glas wijn bij hem thuis, Van Baerle complimenteerde hem in uitgelezen termen, de vrienden van schermschool en schutterij kwamen niet uitgeroepen over zijn succes, de schilders waren trots op hem en schreeuwden boven alles uit.
Adriaan Cornelisz. stond er stralend bij en nodigde ieder, die zin had, uit 's avonds met een koele drank deze gedenkwaardige dag te komen besluiten. Hillegond hing trots aan zijn arm, Stijntje sprong hem om de hals en kuste hem en werd luide toegejuicht. Moeder Marrigje had tranen in de ogen om al de eer, die haar jongen werd aangedaan. Ze was totaal verbijsterd door het lange stuk met al die hoge dames en heren, met die brutale en onfatsoenlijke knecht en dienstmeid en de gedachte, dat dit allemaal ontsprongen was aan het hoofd van haar kleine Gerbrandt, die daar nu stond als een man met een snor en een baard, de deftige kanten kraag over zijn fluwelen wambuis geplooid, het middelpunt van al die bekende, geleerde en voorname mensen, gevierd en bewonderd, een overwinnaar......
Jacob Pauw drong naar voren met een jonge vrouw aan de arm.
„Breêro, mijn nicht, Margriet Keyzer uit Hoorn, wou graag met je kennismaken en je complimenteren."
Gerbrandt keek haar aan. Wat een zeldzaam mooi, edel gezicht. Zuiver van vorm, goudblond haar krullend uit de fijne kanten muts, bruine ogen, een kleine, rechte neus en een trotse, glimlachende mond met volle, rode lippen. Ze stak hem de hand toe.
„Het was een grote verrassing, Sinjeur Breêro...... Amsterdam kan trots op u zijn...... We zullen uw naam nog wel meer horen...... Al mijn complimenten en gelukgewenst met dit eerste succes."
Gerbrandt boog als voor een koningin. Zijn ogen schitterden de hare tegen. Hij stond een ogenblik als met haar alleen in een grote stilte. Zij knikte hem toe, een lachje ontblootte haar hagelwitte tanden. Dan was ze met Jacob tussen de mensen verdwenen.

Breêro knipperde met de ogen, alsof hij in een te sterk licht gekeken had...... Zo'n schoonheid!......
Badens stak zijn arm door die van Gerbrandt.
„Als vader en moeder Brederode het goed vinden, neem ik m'n oud-leerling mee naar huis voor een goed glas op z'n goed werk. En ik nodig mijzelf bij u op het avondmaal."
Lachend stemde Adriaan Cornelisz. toe:
„Drink niet te veel, hou nog wat ruimte voor vanavond...... en kom niet te laat."
Badens had Avercamp, Vinckeboons, Stalpart en Quina ook uitgenodigd.
Buiten stonden nog wat mensen na te praten. Zij groetten beleefd, maar met een vertrouwelijke glimlach. Het deed Gerbrandt goed, het was alsof er een band bestond tussen hem en die onbekende mensen: hij was hùn schrijver...... Verder achteraf stond een eenzame vrouwenfiguur, met een donkere doek om het hoofd. Zij knikte nauw merkbaar. Haar ogen straalden recht in de zijne. Het was Dieuwertje. Hij zwaaide vrolijk met de hand naar haar en ging met de vrienden verder. Een magere jonge kerel met een raspige baard, haveloos gekleed en met een paar levendige flikkerende rattenoogjes schoot op hem af.
„Geluk, Sinjeur Breêro"......
Pietje Morsebel.
„Dank je, Piet...... Was je binnen?"
„Wat dacht je?...... Ik vergeet mijn ouwe vrienden niet......"
Pietje grinnikte.
„En als er dan ook nog familie van me op de planken staat!"......
„Familie van jou?"
„Nieuwen-Haan...... een beetje nettere neef."
Gerbrandt lachte en stak hem een geldstuk toe.
„Hier, drink een glas op mijn gezondheid...... Wat doe je tegenwoordig?"
„Ik ben lakei bij Prins Haveloos, maar ik heb een betere post op 't oog."
Lachend ging hij weg met een hoofse zwaai van zijn gescheurde muts.
Badens schudde het hoofd.
„Jammer van de rekel," zei hij. „Er zit iets in, bepaald...... Maar

hij wil niet deugen...... Weet je, dat-ie een jaar in het rasphuis gezeten heeft?"
„Als 't daar maar mee afloopt," antwoordde Vinckeboons. „Die kwant ruikt naar de galg."
„Weg, sombere gedachten!" riep Stalpart. „De Turken zeggen, dat iedereen rondloopt met zijn lot aan zijn hals: niemand kan zijn bestemming ontlopen...... Onze bestemming voert ons naar de wijn van Meester Badens en dan naar het feest bij Adriaan Cornelisz...... Wie praat er nou nog van de galg?"......
En arm in arm stapten zij verder naar de Burgwal, waar de koele Rijnse wijn gereed stond en Badens' huishoudster-model-bijzit hen met een vrolijke lach verwelkomde.

5

Het werd een groot en vrolijk feest in de huize Brederode. Het grootste en vrolijkste, dat er ooit gevierd was. Gerbrandt was blij en gelukkig. Het grote proefstuk was doorstaan. Alle zenuwachtige onzekerheid was verdwenen, alle angst en druk weggenomen. Zijn werk was geslaagd en uitgebracht. Hij had hoofd en hart vrij voor andere dingen...... Iedereen vroeg hem, waar hij nu mee ging beginnen?...... Hij lachte hen uit en hief afwerend de roemer...... Voorlopig niet...... hij had genoeg gezwoegd, genoeg angsten uitgestaan, zich genoeg geërgerd en gezweet van opwinding...... Hij wou nu eens wat uitblazen, een tijd lang alleen aan het schilderen denken en verder luilakken en dromen en plezier maken...... Hij wou veel gaan schermen bij de nieuwe vechtmeester Thibout, die van zijn kunst een wetenschap maakte en heel wat meer in zijn mars had dan het Houten Aangezicht, dat, och arme, dronken van de trap gevallen was en zijn stugge nek gebroken had...... Hij wou weer eens ronddwalen door de stad, kijken en luisteren naar alles wat daar gebeurde en gezegd werd...... Hij zou eens wat uitzwerven naar buiten, naar zijn boerse vrienden in Vinkeveen en Akersloot, in Diemerdam en Abcoude...... Misschien zou hij af en toe eens een liedje schrijven, maar groot werk ondernemen...... nee, daar had hij nu de moed niet toe......

Wat waren ze allemaal hartelijk voor hem en blij met zijn succes...... Het was heerlijk zoveel vrienden te hebben, die je je geluk gunden...... Charles Quina, die niet veel wijn verdroeg, spoedig beneveld raakte en dan zijn gewone verlegenheid vergat, verzocht stilte en las een eredicht voor, dat hij geschreven had naar aanleiding van Gerbrandts „Rodderick"...... Arme Charles!...... Hij meende het zo goed, maar brak zelf bijna zijn tong over z'n stotend rhythme en ingewikkelde rijmen...... Wat deed het ertoe?...... Het was eerlijk en warm gemeend. Moeder was er ontroerd van; ze had geen woord begrepen van het geleerde in sonnetvorm, maar de hartelijkheid van de stem was haar ruim voldoende, zij stopte hem gauw een extra stuk toe van de eigengebakken feesttaart en gaf hem een kus op de wang om hem te bedanken voor zijn vriendschap...... Wat verbaasd en zeer bevangen zat zij het feest aan te zien. Het feest ter ere van haar kleine zorgenkind Gerbrandt, die ze nu een groot man noemden...... Here! Here; hoe was het mogelijk?...... En zij als gastvrouw in dit grote huis met al die deftigheid over de vloer...... hoe vreemd het leven liep...... en wat zij een wonderlijk kuiken had uitgebroed, die zulke gaven ontplooide!...... In een hoekje van haar gemoed hurkte naast haar vreugde ook een kleine angst, de vreemde vrees voor het geluk, de onrustige vraag waarheen dit alles voeren moest en of het einde wel zo blij zou zijn als dit stralende heden.

Adriaan Cornelisz. voelde zich in zijn element. Breed stond hij tussen zijn gasten, het zware blozende gezicht glanzend van levenslust en blijde trots boven de fijn gepiepte hagelwitte halskraag, het glas glinsterende wijn geheven naar ieder, die maar met hem drinken wou...... Zijn haar en baard begonnen te grijzen, maar onverwoestbaar sterk en kerngezond voelde hij zich op het hoogtepunt van zijn leven...... de ouderdom was nog ver...... de vrouwen luisterden nog graag naar zijn complimenten en sloegen blozend de ogen neer voor de vonken van zijn lachende blik...... Hillegond zong een lied bij de luit, ze had een mooi, warm geluid, speelde en zong vol uitdrukking, ze was mooi en rijzig gebouwd, vreemd, dat ze nog niet getrouwd was...... te kieskeurig op de vrijers...... enfin, de ware Jacob zou wel komen...... Stijntje was vanavond om op te vreten, een en al lieftallige vrolijkheid en schelmse luim...... ze liep te bedienen en had voor ieder een lach

en een geestig woord!...... De jonge Quina keek haar overal na met een smachtende blik, maar zij had meer ogen voor Lucas Pauw, een jongere broer van Gerbrandts vriend, een vrolijke brutale snuiter met een sierlijk opgewipt zwart kneveltje en een streepje baard over de kin als een Franse musketier...... hij moest haar eens waarschuwen voor die kwant...... En Pieter?...... Waar was Pieter?...... Aha...... daar stond hij bij de schoorsteen met van Tongerlo, de zoon van de wijnverlater, ze hadden papieren met cijfers in de hand en spraken ernstig, alsof ze op kantoor een zakenbespreking voerden...... Adriaan Cornelisz. grinnikte in zijn baard. Hij moest altijd lachen om zijn oudste zoon. Een lach waar minachting in gemengd was met medelijden en wrevel...... Hoe kwam die kraai in het lustige nest van zijn bonte zangvogels?...... Hij heette naar zijn oom van moederskant. Je zou er bijgelovig van worden!...... Precies zo'n duitenpletter en droogpruimer, fel op voordeel, deugdzaam door gebrek aan bloed en geest, afgunstig en zuur als brem, rekenend van de morgen tot de avond, geld schrapend om het vast te houden zonder ervan te genieten...... Men zei, dat hij de weduwe Quast vrijde, vijftien jaar ouder dan hij, alles been en tanig vel, maar met een grote zaak in pelterijen in de Warmoesstraat en zakken vol met daalders...... hoe kon de vent het over zijn hart verkrijgen?...... Maar hij mocht hem niet laken: het brave, voorbeeldige lid van de familie...... Hield zijn moeder van hem?...... Dat bleef een raadsel voor Adriaan. Ze sprak altijd met grote achting over zijn degelijke aard en vroom gedrag, maar hij had soms de indruk dat ze bang voor hem was, en zeker ging haar voorkeur uit naar Gerbrandt, in alles zijn tegenbeeld...... Jammer voor de kerel, dat hij zo'n trieste, droge natuur had, die van het leven de vreugde en de lust niet kende......

„A vous, Sinjeur Bredero!... u is een benijdenswaardig man!"
Het was Jacob Pauw, die met opgeheven roemer voor hem stond.
„Van harte, Sinjeur Pauw...... en waarom zo benijdenswaardig?"
Jacob lachte.
„U is ijdel ook...... u wilt het nog eens horen uitspreken!...... Wel, met een zoon als Gerbrandt en een paar zo mooie en geestige dochters...... en een koopmanstalent als Pieter Adriaansz., me dunkt, u hebt niet te klagen."
„Zo is het, jonge man, en ik klaag ook niet...... Stijntje, schenk

deze roemer nog eens vol...... Gerbrandt, wij willen op je gezondheid drinken!'"
„Altijd bereid, vader...... Waarom heb je je nicht niet meegebracht, Jacob?"
„Ze wou graag, maar ze durfde niet."
„Zo angstig ziet ze er niet uit anders."
„Is ze ook niet. Maar ze vroeg me je uit te nodigen morgenavond bij ons te komen om wat nader kennis te maken."
Een grote blijdschap schoot in Gerbrandt op. Hij had niet opgehouden aan het mooie meisje te denken.
„Heeft ze dat werkelijk gevraagd?"
„Zo waarachtig als ik hier sta...... Maar pas op je hart, vrindje...... Margriet is een gevaarlijk wezen"......
„Ik waag het er op door zulke tanden verscheurd te worden," lachte Gerbrandt. „Zeg haar, dat ik ijlen zal om haar bevel te gehoorzamen"......
„Heb je een nieuw lied om te laten horen?"
„Ja, dat heb ik," zei hij lachend, en met een knipoogje tegen zijn vader voegde hij erbij: „Iets dat onze Piet bijster zal aanstaan, vader...... een soort loflied op zijn blommige vrijage"......
Adriaan lachte en wreef zich de handen van voorpret: daar zou hij weer wat moois gebrouwen hebben!......
Gerbrandt greep de luit en sloeg met een zot gebaar een paar daverende accoorden aan. Men riep om stilte, alles zweeg, Gerbrandt ging bij de schoorsteen staan. Pieter stak de papieren in zijn zak en zei smalend tot Van Tongerlo:
„Let op, Jan, je krijgt wat stichtelijks te horen...... Hou je kaken vast, je mocht ze eens verrekken van het geeuwen!"
„Luister maar, Pieterbroer, en geeuw dan," lachte Gerbrandt, preludeerde met scheefgehouden hoofd de wijs van „Pots hondert duysent slapperment" en kondigde met een spottende blik naar Pieter aan: „Samenspraak tussen een verliefd oud wijf en een jonge borst!"
Dan begon hij te zingen, imiteerde de mauwende stem van het oude besje en het frisse, forse, spottende geluid van de jongeman:

Besje: „Nu, Hereman, nu Jong-gezel,
Hoort toe en houwt wat stal.

Jonkman: Nou laet mijn gaen, jij ouwe vel,
Wat schortje? sinje mal?
B.: Hoe komt dat ghij soo verhaest?
Ay lieve houwt wat stee.
J.: Wegh, ouwe Totebel, ghij raest:
Dat jij soeckt, soeck ick mee!

B.: Hoe valt u dit so euvel in,
Dat ghy my soo versmaed?
J.: Wegh quijlbab met u kevelkin,
Wegh met u malle praet!
B.: Ay Jonghman geeft mij wat gehoor,
Het is mijn eerste bee.
J.: En prevelt mij niet meer an 't oor:
Dat jij soeckt, soeck ick mee!

En of de oude, malle toot de jonkman al belooft hem zo rijk te maken als de zee, hem te kleden als een graaf, hem onder goud en zilver te bedelven, hij lacht haar uit en hoont haar om haar zotte gril.

„Wegh taye tandelose Best,
Wegh druipneus, weg root-oogh,
Gaet, haelt ien kooltje in u test,
En settet vrij wat hoogh,
En raest en blaest daer leven in,
En laet mijn in mijn vree.
Dit is een Meysjen na mijn sin!
Dat jij soeckt, soeck ick mee."

En tot slot bijt hij haar toe:

Al waer de Rijckdom van u schat
Als al de wereld groot:
En eer ickse met u besat,
Ick was veel liever doot:
Wegh Morssebel, gij hebt een gongs: [1])

---

[1]) Je bent niet goed snik.

Gaet door, gij oude quee,
Och, Beste-moer, gij soeckt wat jongs,
Dat jij soeckt soeck ick mee!"

Er werd hartelijk gelachen en de standvastige jonkman werd luide toegejuicht. Maar Pieter was onder het lied met een giftig gemompelde verwensing de kamer uitgeslenterd. Stijntje gaf hem een stomp toen hij haar voorbij ging en stak de tong tegen hem uit, stikkend van het lachen. Van Tongerlo grinnikte vol leedvermaak om de pijnlijke terechtwijzing van zijn vriend, maar ging hem toch achterna om hem te raden zich niets aan te trekken van dat kwajongensgedoe......

Toen de gasten vertrokken waren, zat Gerbrandt met zijn vader nog een pijp te roken bij het smeulende haardvuur. Adriaan Cornelisz. voelde zich aangenaam doezelig en volmaakt tevreden, en dat zei hij ook.

„Maar ik zou nog gelukkiger zijn, als ik jullie allemaal goed getrouwd wist," voegde hij er aan toe. „Julliie zijn me te traag in dat opzicht...... Wat scheelt er eigenlijk aan? Hilletje is toch een mooie meid en nu is ze al over de zeven-en-twintig...... En jij met je wilde kop, je bent te wispelturig...... hou je oog eindelijk eens op één en laat 't wat goeds zijn...... Pieter zal een zak vel en botten en geld trouwen, maar ik heb graag jong volk om me heen... Wanneer zul je me dat plezier eens doen, Gerbrandt?"

„Als ik er zelf plezier in heb, vader," lachte de jonge man. „Ik verdien net genoeg met het penseel om m'n eigen uitgaven te bekostigen...... En daar zijn zoveel lieve meisjes, vader...... 't is deksels moeilijk om er een uit te kiezen en al de anderen te vergeten...... Ik vind dat een beetje hard, eerlijk gezegd"......

Adriaan keek hem met een soort samenzweerderstrek meesmuilend aan, en zuchtte eens. De jongen was waarlijk van zijn bloed......

„Wacht niet te lang," waarschuwde hij. „'t Blijft altijd het zelfde, maar een man moet zijn gezin stichten, zeker als hij zo heet bloed in z'n lijf heeft als jij...... Al dat gezwerf brengt toch geen rust en een goed huwelijk met een goede vrouw is een veilige haven voor zulke als wij zijn...... geloof me"......

Het klonk plotseling zo ernstig, dat Gerbrandt verwonderd opkeek...... Zijn vader streek zacht over zijn baard en keek peinzend in de dovende gloed van het vuur. „Zulke als wij zijn" had

hij gezegd...... Zou vader ook die ongedurigheid in zijn bloed hebben, dat plots opschietende, ongeduldige vuur, die vliegende hartstocht, waardoor zoveel bedorven en vernield werd?...... Hij had het vaak gedacht, maar het zich altijd weer ontgeven...... je bracht je vader niet met zulke dingen in verband...... en toch — waarom niet?...... Een vader was toch iets anders dan een stuk gezag: een mens, een man met zijn neigingen en driften...... Hij voelde zich plotseling erg dicht bij hem...... kameraadschappelijker, gemeenzamer dan ooit te voren......
Tot in bed dacht hij erover na...... Hij wou hem getrouwd zien om hem veilig te weten...... Wàs je veilig, als je getrouwd was?... Zou dat hart dan ophouden te wringen en te dwepen, die zinnen in toom gehouden worden en tot machteloosheid verstild?...... Misschien...... als je een vrouw vond, die voor goed alle andere kon verdringen...... Bestond er zo een?...... Wat wonderlijke en kinderlijke nieuwsgierigheid dreef je van de een naar de ander?... Hoe kon de een de ander zo grondig uit je ziel en zinnen stoten?...... Was er zoveel verschil?...... Och......
Margriet Keyzer heette ze...... Iets van zo volmaakte schoonheid en gratie had hij niet gezien sinds...... sinds de Gulde Jonkvrouw...... Haastig en bezeerd als tegenover een slecht voorteken trokken zijn gedachten zich terug......

EINDE VAN HET EERSTE DEEL

A. M. DE JONG

BRERÊRO

*

Tweede Boek

VENUSBERG

OP DRIFT

IN KALM WATER

REVOLTE

LAATSTE LIEFDE

ZONSONDERGANG

A. J. G. STRENGHOLT's UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.
AAN DE LEIDSEGRACHT 11 TE AMSTERDAM

VENUSBERG

Wat baat dat u verstant soo wijs is en gheleert
Dat al de wereld dit verwondert acht en eert?
En dat de Fame u onsterflijckheydt aendoet,
Als ghy des nachts alleen in 't bedde slapen moet?

Behalven al de vrecht, soo slaept men soet en warm,
Ick wensch geen meerder schat, als mijn Lief in den arm:
Ghy syt de armste mensch, al sydy rijck van goet,
Als ghy des nachts alleen in 't bedde slapen moet.

1

Margriet Keyzer was een groter wonder, dan hij zich dromend had voorgesteld.

Zij gedroeg zich tegenover hem met een eigenaardige, bewonderende nederigheid, die hem totaal in de war bracht, temeer omdat er soms in het gesprek een zweem van ironie doorschemerde, die hiermee ten enenmale in tegenspraak was. Zij had veel gelezen en met kennis des onderscheids. Zij beoordeelde een gedicht niet alleen naar de inhoud en gevoelsintensiteit, maar ook naar de vorm en werd gehinderd door elke onvolkomenheid in rhythme, rijm of strofenbouw. Verwonderd luisterde hij naar wat ze zei met haar heldere melodieuze stem en vroeg zich af, hoe al deze dingen in dat mooie hoofdje gevaren waren...... Ze was een verrukking voor het oog zowel als voor de geest. Zo door en door vrouwelijk was ze met haar rijzig en welgevuld figuur, haar welige blonde haar, door geen kapje of muts te bedwingen en in een zware vlecht op het achterhoofd bijeengerold. Alles aan haar was rond en zacht, voorbestemd de verliefde weelde van een man uit te maken. Maar zij had geen vrouwelijke geest, zij kon denken, spreken en oordelen als een scherpzinnig en helder man met een geschoold verstand...... Toen ze spoedig vertrouwelijker werden en elkaar bij de naam noemden, begon zij hem voorzichtig op fouten en onvolkomenheden in zijn verzen te wijzen. Hij verdroeg dit slecht van anderen, werd driftiger naarmate hij meer voelde, dat zij gelijk hadden, maar van haar nam hij het glimlachend aan, verbeterde wat haar stuitte, volgde soms letterlijk haar aanwijzingen en voorstellen op en het vers werd hem liever, omdat het voorgoed iets van haar in zijn soepeler wending meedroeg, als zag hij er de zachte wiegeling in van haar slanke en toch zo welig geronde heupen...... Hij wist, dat hij in het ongeduld van zijn scheppingsdrift vaak te lichtvaardig met de vorm omsprong, maar later had hij geen lust meer er veel aan te vijlen...... wat eenmaal geschreven was, boezemde hem weinig belangstelling meer in, dat was afgedaan en achter de rug...... het komende alleen, het nieuwe, interesseerde hem hevig. Maar Margriet nam geen genoegen met zijn luie uitvluchten, zij beknorde hem om zijn laksheid en beweerde dat hij niet het recht had zo onverschillig te doen tegenover zijn arme slecht ge-

bakerde geesteskindertjes. En hij ging er vrolijk op in, luisterde naar haar raad, verbaasde zich om haar fijne taalgevoeligheid en haar vindingrijkheid bij de verbetering, met een enkele verplaatsing van woorden, een kleine andere wending in een regel vloeide een hele strofe vlotter, kreeg meer kracht en spanning...... Maar niet altijd spraken zij over de technische dingen van zijn kunst. Ze waren beiden jong en sterk, met warm bloed en spoedig ontvlammend hart. Rondom plooide de lente haar verliefd jonge pracht uit. Zoele winden woeien aan uit het Zuiden, de lucht stond over de stad gekoepeld als een tent van bleek glanzend satijn, de eerste bloemen in de tuinen sprongen open, wolkig groen hing in de bomen, de merels en vinken riepen hun liefdesverlangen uit. Gerbrandts onstuimig hart vloog in lichte laaie en zo hij al geen woord durfde zeggen, zijn ogen spraken duidelijke taal en Margriet bleef er niet doof voor.
Hij leefde niet meer, als hij niet in haar nabijheid was. Buiten haar aanwezigheid viel een doffe duisternis over alle dingen en eerst als hij over haar praten kon, kwam er weer een beetje glans en warmte. Charles Quina was er het slachtoffer van, moest aanhoren, hoe hij de loftrompet over haar stak, hoe volmaakt zij was, hoe de kleinste beweging van haar pink een gratie betekende, waar hij zich geen voorstelling van kon vormen, hoe vanmiddag haar gouden haar in de zonneschijn een aureool om haar hoofd had gevormd, tot zij een Italiaanse madonna leek, weggelopen van een Titiano. Hoe duizend belletjes klonken in haar lach en een licht bronzen klokje in haar stem, als ze een versregel zei...... Dat haar hals een mooiere buiging had dan die van een zwaan...... Dat een blik van haar helderbruine ogen meer uitdrukte dan de vurigste gedichten van heel de gezamenlijke wereldliteratuur...... Dat hij nu eerst wist wat vrouwenschoonheid was en wat het veel misbruikte woord liefde betekende...... Alles wat hij op dat gebied had menen te beleven was lamentabele waan geweest, lege ijdelheid, kunstmatige opwinding van geest en zinnen. Eerst nu hij Margriet liefhad, wist hij, dat liefde een storm was in de ziel, maar zo hevig, dat je er sprakeloos van werd.
„Dat merk ik," zuchtte de ongelukkige Charles, half verdoofd door Gerbrandts woordenstroom. Maar deze doorzag zijn sarcasme niet eens en verklaarde:
„Ik bedoel tegenover het voorwerp van die liefde...... Ach, hoe

makkelijk vond ik altijd complimentjes en tedere woordjes, als ik een verliefde vlaag had en een meisje vrijde...... Het kwam zo vanzelf, je voelde, dat erop gewacht werd...... het was een aardig spel, een aangename verpozing, een ietwat opwindend tijdverdrijf...... En als het uit was, verbeeldde je je, dat je verdrietig was, en je maakte wat versjes met verwijten aan de wispelturigheid van Chlorinde of Amarillis of van de minne zelf of je ongestadig hart...... Woorden, niet meer dan wind...... Een vage afspiegeling, een verbeelding van de liefde...... maar de liefde zelf, de grote, de ware, de hoogste liefde, dat, zie je, wat nu met Margriet gekomen is, dat kende ik niet, daarvan vermoedde ik het bestaan niet eens...... Als ik een woord van liefde tegen haar wil zeggen, besterft het op mijn lippen. Al was het alleen uit vrees: het mocht het eerste en het laatste zijn...... Elk woord zou ook te banaal klinken om te kunnen uitdrukken wat er in mij omgaat...... Je begrijpt dat natuurlijk niet, arme Charles...... omdat je niet liefhebt zoals ik...... Je denkt, dat ik de ridders uit de avonturenromans napraat en mijn gevoelens opblaas om je een smart voor te spelen, die je verbluffen moet...... Nee, dat is 't juist...... ik voel helemaal geen smart...... Ik ben zo gelukkig als nooit tevoren...... Het zou waanzin zijn haar te willen bezitten......"
„Waarom?"
„Waarom?...... Omdat ik haar niet waard ben"......
„Jij niet?...... Een dichter is elke vrouw waard, al was ze een koningin"......
„Een koningin, ja...... Maar Margriet?...... Je begrijpt 't niet, Charles...... Als ik haar aankijk, zie ik de Schoonheid...... Je kunt knielen voor een mooie vrouw...... maar de Schoonheid zelf maakt je bang...... Ken je dat gevoel niet?...... Het is te groot, te overweldigend...... Een dichter dient en aanbidt de Schoonheid, maar hij is niet vermetel genoeg haar te willen bezitten...... Zo voel ik mij tegenover Margriet"......
„Je vergoddelijkt haar teveel, Gerbrandt! Ze is tenslotte ook een mens van vlees en bloed"......
Nadenkend keek de ander hem aan. Langzaam knikte hij.
„Ja, dat is ze," zei hij huiverend. „Dat is juist het geheimzinnige in dit alles...... Als schilder ken ik het vrouwenlijf goed genoeg en als ik durfde, zou ik me Margriet best naakt kunnen voorstellen...... Maar ik ben overtuigd, dat ik dood zou neervallen, als ze

zich zo aan me zou vertonen...... Ik zou het niet kunnen verdragen"......
Zijn ogen werden wijd van ontzetting bij de gedachte.
Charles keek langs hem heen en zei zacht:
„Ik ken die gedachte...... Ik kan precies zo denken aan het meisje, dat ik liefheb"......
Verrast keek Gerbrandt hem aan.
„Je hebt een meisje lief?...... Daar wist ik niets van!"
„Nee," antwoordde Quina niet zonder bitterheid, „je bent waarschijnlijk als alle dichters...... Je zweeft te hoog om te zien, wat er vlak bij je gebeurt...... en je eigen geschiedenis is te belangrijk om die van anderen te volgen...... Neem me niet kwalijk, Gerbrandt...... ik bedoel geen verwijt...... 't is alleen zo"......
Breêro was rood geworden van ergernis en schaamte beide. Stug zei hij:
„Misschien heb je gelijk...... En wie is het meisje...... of is dat een geheim?"
Charles lachte, nog steeds met dezelfde bedwongen bitterheid.
„Een geheim," zei hij zuchtend. „Als je maar uit een hoekje van je oog naar me gekeken had, zou je 't allang weten...... Ik hou immers van Stijntje"......
Gerbrandt sprong op en keek hem aan of hij uit de lucht viel.
„Wat?" riep hij, gapend van verbazing, „dat kleine ding?"
„Kleine ding?" herhaalde Charles op zijn beurt verbaasd.
Breêro streek zich over het voorhoofd...... Stijntje, zijn kleine zusje...... Charles was verliefd op zijn kleine zusje, zijn speelgenootje...... Het klonk zo vervloekt gek, dat hij het hem bijna kwalijk nam...... Daarna rekende hij...... ze was waarachtig een en twintig...... een volwassen vrouw...... sommigen hadden al kinderen op die leeftijd......
Charles schudde treurig het hoofd.
„Ze wil me niet...... Ze is erg op me gesteld, maar niet op die manier, zegt ze."
„Wel sacrament!" vloekte Gerbrandt verbaasd. „Zegt ze dat?...... Zo'n wicht!...... Zo'n nest!...... Ik zal wel es met haar praten, Charles...... dat komt best in orde...... wij worden zwagers!"......
Quina zat verwonderd te kijken naar zijn vrolijk-grimmig gezicht.
„Wat ben je toch een dwaas, Gerbrandt," zei hij toen met een trieste glimlach. „Je lijkt wel een jongen van twaalf jaar!......

Stijntje weet heel goed wat ze wil...... ze is geen kind meer."
„Wat wil ze dan?"
„Dat weet ik niet...... Ik weet alleen, dat ze mij niet wil."
„Zo?...... dat zullen we dan nog es zien"......
„Om Godswil, Gerbrandt, bemoei je d'r niet mee...... Als er nog een straaltje hoop voor me is, en ik denk dat graag...... bederf het niet door onbekookt ingrijpen"......
De ander zat donker voor zich uit te kijken...... Arme bliksem van een Charles!...... Hij zou een geknipte man zijn voor dat wicht!...... Wat kon ze beter verlangen?...... Was ze gek om die fijne jongen met zijn zachte aard en eerlijk gemoed een blauwe scheen te geven?...... In zichzelf grommend, liep hij heen en weer door de kamer, schopte nijdig een blokje hout in de haard.
„Die verdomde meiden," bromde hij. „Altijd brengen ze onrust door het omgekeerde te doen als wat van ze verwacht wordt...... Stijntje...... hm!...... drie turven hoog en dat wijst de vrind van haar broer af...... Ze moest een pak voor d'r blote kadet hebben, da's alles"......
Driftig nu viel Charles hem in de rede:
„Maar goeie God, man, begrijp dan toch eindelijk, dat je kleine zusje een volwassen mens geworden is, en bemoei je niet met de dingen van haar hart...... Als ze me nam onder jouw invloed, zou ik haar niet eens meer willen"......
„Goed! goed! laten wij geen ruzie maken om dat malle schaap...... Ze zal zonder mij toch wel tot beter inzicht komen, wacht maar...... Geef de moed niet op, Charles...... Meisjes weten zelden wat ze willen...... Vandaag of morgen vliegt ze je zo aan de hals"......
„Dat geve God,"" zuchtte Charles. „Maar in mijn verbeelding zie ik jou eerder getrouwd met Margriet Keyzer dan mijzelf met Stijntje."
Breêro verbleekte.
„Je bent gek," snauwde hij grof. „Noem die twee niet in een adem asjeblieft...... Je kunt net zo goed Venus vergelijken met een kleine bosnymph."
Quina haalde beledigd de schouders op. Toen begonnen zij over iets anders te praten. Eerst ging het gesprek nog wat stroef, maar zij scheidden als goede vrienden.
Het verrassende bleef toch door Gerbrandts hoofd spelen. En toen

Stijntje hem de volgende avond nieuwe kaarsen op zijn kamer bracht, vroeg hij haar onverwacht:
„Hoe vind jij Charles Quina, Stijntje?"
Dadelijk vroeg ze terug.
„Heeft hij verteld, dat ik hem afgewezen heb?"
„Ja...... Waarom deed je dat?"
Stijntje lachte om zijn strenge toon en antwoordde:
„Omdat ik zó niet van hem hou."
„En van wie hou je dan wel zó?"
Een donkere blos steeg haar naar de wangen.
„Van geen mens."
„Je jokt."
„Zo?...... Nou, en ik zeg je: van geen mens...... Ik heb de tijd. Als er iemand komt, waar ik zin in heb, zal ik je wel waarschuwen."
De tranen sprongen haar in de ogen en haastig liep ze de kamer uit...... Verbaasd keek hij haar na...... Stijntje...... z'n kleine zusje...... Ze liep ook al rond met haar geheimen...... Wonderlijk stroomde toch het leven...... en zo snel...... Ze wou hem niets vertellen...... Misschien zou hij haar kunnen helpen...... Charles kon hij niet helpen...... Kon hij zichzelf helpen?...... Konden mensen elkaar helpen?...... Een grote ontmoediging viel over hem, een gevoel van bodemloze eenzaamheid...... Zou Margriet nu aan hem denken zoals hij aan haar dacht?...... Zou ze zich ook eenzaam voelen, en verlangen bij hem te zijn en kracht te putten uit zijn aanwezigheid?...... Zij niet...... Ze had genoeg aan zichzelf...... Zij was een heelal alleen...... Aarzelend nam hij de pen op.

2

In de vroege morgen van dat jaar kwam Steven van Vredesteyn terug uit Italië. Hij had uit Parijs een kort briefje geschreven, dat hij spoedig thuis zou zijn. Gerbrandt was heel blij geweest met de tijding, maar had het spoedig vergeten door zijn omgang met Margriet, die hem geheel in beslag nam en hem geen tijd liet aan iets anders te denken. Plotseling stond Steven op een avond in zijn kamer, zoals hij aangekomen was in zijn bestoven rijkleren, hoge laarzen met sporen, een kort rapier op zij, de rijzweep in de hand. Voor korte tijd zonk al het andere uit Gerbrandt weg, er was alleen plaats voor de stormachtige blijdschap van het weerzien. Hij nam hem mee naar de huiskamer, waar Moeder Marrigje hem een overvloedig avondmaal opdrong en iedereen zich verbaasde over zijn gezond uiterlijk, gespierd en gebruind als een krijgsman, het blonde haar in zware lokken los om het hoofd, de sierlijke, kleine knevel gaf iets spottends aan zijn geestige mond, hij droeg geen baard. Onbevangen als altijd schertste hij en vroeg naar wat er zoal gebeurd was en wat de oude vrienden uitvoerden. Stijntje was de grote verrassing. Zuchtend zei hij:
„Wat moet ik ontzaglijk oud zijn!...... Ik dacht, dat ze een klein meisje was en nou is ze ineens volwassen, een complete dame...... Ze komt zeker niet meer op m'n knie zitten om me duiten en snoepgoed af te bedelen?"
„Dat heb ik nooit gedaan!" riep Stijntje lachend en blozend.
„Gerbrandt?"
„Ze deed nooit anders," gaf deze plagend toe. „Ze plunderde onze zakken gewoon leeg"......
„En nu gaat ze harten plunderen," zuchtte Steven. „Je hebt van die vrouwen...... die moeten altijd wat te plunderen hebben en wij, arme sukkels van mannen, zijn levenslang de dupe."
„Daar zien jullie naar uit, ja!" viel Hillegond in; het was schertsend gemeend, maar er klonk een schrilheid in haar stem, die Gerbrandt deed opkijken.
Adriaan Cornelisz. wou iets horen over het leven in Italië, maar Steven zei, dat hij te moe was voor lange verhalen, later zou hij hen wel overbluffen met zijn wereldschokkende avonturen in het land van zon en wijn, sluipmoordenaars en schone vrouwen,

pausen en kardinalen, wonderen en ongehoorde schandalen...... Later, terug op Gerbrandts kamer, wou hij diens werk zien. Koeltjes prees hij zijn knappe schilderijen en tekeningen, was blij te horen, dat hij genoeg opdrachten had en verkocht om onbezorgd te kunnen leven. Hij wou horen hoe het gegaan was met het treurspel van „Rodderick en Alphonsus" en zei langs zijn neus weg, dat hij eens een blijspel moest schrijven met Nieuwen-Haan en Griet Smeers als hoofdfiguren, een voorstel waar Gerbrandt onverschillig om lachte. Dan begon Breêro zelf te vragen. Of Steven nu een graad gehaald had aan de hogescholen in Frankrijk en Italië. Hij had toch gestudeerd in Parijs, in Padua, in Pisa, Bologne en Rome?
Steven schudde glimlachend het hoofd. Nee, een graad had hij niet gehaald. Daar moest je examens voor doen en die waren hem te vervelend. Maar hij had een massa interessante mensen leren kennen en dingen, die je min of meer met het vale leven konden verzoenen.
„Ja," herinnerde Gerbrandt zich, „je schreef me over die zonderlinge professor in Padua, waar je bij in huis woonde, die 's avonds met zijn studenten zong bij de luit en wijn dronk tot jullie hem naar zijn bed moesten brengen...... hoe heette die ook weer?"
„Galileo Galileï heet die. Er zal een tijd komen, dat iedere kleine schooljongen op heel de wereld die naam kent...... Als ik denk aan die man en de twee jaar, die ik bij hem gewoond en van hem geleerd heb, raak ik werkelijk bijna met het leven verzoend...... Groter geest heeft nooit geleefd...... Heb je gehoord van zijn ontdekking van de Medici-sterren, die de manen van Jupiter zijn?...... Een geweldig genie, die op wetenschappelijk gebied niets op gezag wil aangenomen zien en alles ondersteboven gooit met zijn onvermurwbare logica...... Het hele stelsel van Aristoteles wankelt al onder zijn slagen. Galileï dwaalt door de sterrenwereld zoals jij door Amsterdam en ontdekt dingen, die je doen duizelen. De Peripatetici houden hun ogen dicht voor zijn schittering en de Kerk begint dreigend te grommen, omdat hij deuren openstoot, waarachter zij het beter vindt, dat de mensen niet kijken. Waarom niet mag de hemel weten, want er is niets te zien dan de eenvoudige waarheid...... Ik ben bang, dat het met de grote Galileo verkeerd zal gaan. Hij onderschat de Jezuïten, de Dominicanen, het Vaticaan en de Inquisitie...... Hij onderwijst de waarheid, ter-

wijl hun systeem en hun macht over de eenvoudige mensen gebouwd zijn op leugens en waan"......
Hij sprak voort over zijn onvergelijkelijke leermeester en vriend met een geestdrift en een warmte als Gerbrandt niet van hem kende, blijkbaar volkomen gefascineerd door deze wonderlijke, eigenzinnige geest, die in vijandschap leefde met de officiële wereld, de afgod was van zijn studenten, de schrik van de orthodoxen in de Kerk en de beschermeling van de machtige Republiek Venetië...... Een universeel genie, met de argeloosheid van een kind, sterk als een beer, opvliegend als buskruit, goedhartig en edelmoedig, een volleerd musicus en zanger, fijnproever op literair gebied, geestig verteller, wijzer dan tien filosofen en in het debat scherp als een scheermes, onverbiddelijk op wetenschappelijk gebied, op alle ander de goedmoedige meegaandheid zelf...... Een verbazingwekkend man, zoals er eenmaal in de duizend jaar een geboren werd......
Gerbrandt was diep onder de indruk van het beeld, dat Steven van Galileï ontwierp en vroeg telkens meer bijzonderheden, die de ander met graagte gaf.
„Wat een gelukkig man!" riep Breêro uit.
Steven keek hem glimlachend aan..
„De ongelukkigste man, die er bestaat," zei hij. „Gekweld door een hebzuchtige familie, die op hem parasiteert, overladen met schulden door hun toedoen, belasterd als geen tweede, geplaagd door een vreselijke rheumatische kwaal, die niemand kan genezen, bestolen door Jan en alleman, bedreigd door de gevaarlijkste machten van de wereld, bezwijkend onder bergen van werk...... En toch heb je misschien gelijk, want zijn verbeelding heft hem boven alles uit en in zijn glorieus werk vergeet hij zijn zorgen en de hele wereld. Als je hem zag lachen met zijn jonge studenten zou je hart opspringen van plezier, Gerbrandt...... zoiets onbezorgds en jongensachtigs heb je nog nooit gezien...... En toch wordt dit grandioze leven een treurspel...... dat voel ik aankomen...... Hij is te groot...... dat zal de wereld van de middelmatigheid nooit zonder gewelddadig ingrijpen aanzien...... Als je wist wat voor kwasi-wetenschappelijke kleutermannekes de venijnigste aanvallen op hem doen en hem uitkrijten voor een godloochenaar en dwaalgeest, zou je misschien lachen, maar het is op zijn ondergang gemunt en de machten op de achtergrond wachten

hun tijd af om hem te bespringen. Ik heb in Rome over hem horen spreken op een manier, die me kippenvel bezorgde"......
„Maar hij heeft toch machtige beschermers?"
„O ja...... die heeft hij, maar als de grote kanonnen loskomen, zullen die beschermers in hun schulp kruipen...... De politiek kan geen conflicten riskeren om een enkel mensenleven te beschutten, dat alleen maar geestelijke waarde heeft...... Ze zullen hem, met een bloedend hart weliswaar, maar zij zullen hem aan de beul overleveren, als de tijd gekomen is. Let eens op mijn woorden"...
Gerbrandt staarde voor zich heen. De aanvoeling der hoge, koude eenzaamheid van het genie beroerde hem als met een kille hand. Wat Steven hem verteld had, vervulde hem met ontzag. Zo klein en nederig en volmaakt onbelangrijk kwam hij zichzelf voor, vergeleken bij het wijd uitzwaaiende leven van de onstuimige, onmetelijke en mateloze geest in Padua, groot als de sferen, die hij doorzwierf...... Hoe vol wonderen de wereld was en hoe weinig je ervan te zien kreeg!...... Steven was wel gelukkig, dat hij zo ver had kunnen reizen en zo merkwaardige mensen en schone landen zien...... Waarom nam hij ook de staf niet op en trok erop uit?...... Zoveel jonge schilders deden het...... onderweg was altijd werk te vinden en geld om verder te komen...... Leefde hij niet in veel te beperkte kring, in veel te enge omstandigheden, onder te kleine mensen...... een onbeduidend leven in een duffe uithoek van de wereld?...... Als hij eens een kloek besluit nam en wegging, morgen al, zo gauw mogelijk...... weg van alles hier, dat hem onbetekenend, vaal voorkwam, zonder geur of smaak...... op zoek naar waarachtige grootheid?......
Weggaan?......
Dat zou betekenen: weg van Margriet...... Hij moest er even om glimlachen...... Nee...... Steven was te laat gekomen...... Drie, vier maanden geleden had hij getroost op reis kunnen gaan...... Nu niet meer...... De keten, waarmee hij gebonden lag, wat te sterk en te zoet...... Hij kon niet weggaan uit de stad, waar Margriet was...... Nog een paar maanden, dan ging ze terug naar Hoorn...... Haar verweduwde vader ging hertrouwen met een jonge vrouw, die geëist had, dat het hele huis opnieuw zou worden ingericht, gezuiverd van elke herinnering aan haar voorgangster... Daarom was Margriet uit logeren gestuurd bij haar oom Pauw... Hoorn was niet ver, hij kon haar ook daar bezoeken en zij had er

al op gezinspeeld. Ze was erg op hem gesteld, speelde gladweg de baas over hem en hij liet haar met wellust doen......
„En hoe staan we met de liefde?"
Stevens vraag schrikte hem op uit zijn gemijmer. Hij kleurde licht en haalde de schouders op.
„Nog geen bruiloft in zicht?"
„Poeh!...... waar denk je aan?"
De ander keek hem opmerkzaam aan, zei dan lachend:
„Je kunt nog steeds niet liegen, Gerbrandt...... Je bent zo verliefd als een kater in maart...... Zeg maar niks...... Ik ga weg, vier en twintig uur slapen...... dan luister ik even naar het gemurmel van Amsterdam en vóór ik je weerzie weet ik al je geheimen...... Addio, caro mio, buona notte"......
Weg was hij, na een plagende klap met zijn lange ruiterhandschoenen op Gerbrandts hoofd. Het rapier kletterde tegen zijn laarzen, zijn sporen rinkelden met een zilverig geluid...... Wat een man was hij geworden!......
Gerbrandt dacht na over hun gesprek in verband met Galileï. Zelden had hij Steven zo ernstig gezien, zo vol diepe belangstelling voor iemand of iets, en deze brandende geestdrift had hij alleen getoond voor de allerschoonste verzen of kunstwerken...... Zou hij veranderd zijn? Was hij meer van de mensen gaan houden, die hij glimlachend placht te beschouwen als niet veel zaaks en de moeite niet waard om zich druk voor te maken?...... Hij leek wel verouderd in die jaren, maar dat kwam misschien door de vermoeienis van de reis. In ieder geval was hij weer hier en dat was goed. Gerbrandt voelde nu eerst hoezeer hij hem gemist had. Charles Quina was een dierbaar vriend, maar wat ging er ontzaglijk veel meer van Steven uit...... Charles was als een goed brandend haardvuur, gestadig verwarmend, goed verzorgd en binnen de perken gehouden...... Maar Steven was als een vuur in het open veld, verrassend door plots opschietende vlammen, hoog uitzwierende vonken en wild geknetter, onberekenbaar en misschien gevaarlijk, maar hoe boeiend en schitterend!...... Het was heerlijk, dat hij terug was...... Margriet en Steven, Charles en Amsterdam, zijn goed huis en zijn familie...... neen, het was niet de moeite waard op reis te gaan en ver weg te zoeken wat zo nabij voor het grijpen lag...... Tijd genoeg, later......

3

Met elke nieuwe dag verzonk Gerbrandt dieper in de betovering zijner liefde voor Margriet. Als verdoofd ging hij om en had geen gedachten dan voor haar alleen. Thuis schilderde hij uit zijn geheugen haar portret en Steven keek er verbaasd naar en zei:
„Wel verduiveld, Gerbrandt, ik wist niet dat je zo schilderen kon!" Maar hij bedierf het weer, omdat het zo sprekend geleek, dat de penselen in zijn hand beefden en hij bang was dit dierbare gezicht aan te raken. voor het gereed was sloeg hij het woedend in stukken, omdat de gloed er uit ging naarmate hij vorderde.
Hij was geheel en al van haar vervuld en zij verwarde hem door een steeds groter en hartelijker vertrouwelijkheid, die hen zo dicht bij elkaar bracht, dat hij steeds moeilijker de illusie kon terugdringen haar toch eenmaal de zijne te mogen noemen. Bevend vroeg hij zich af of het mogelijk kon zijn, dat zij van hem zou houden als een vrouw van een man. En altijd weer hield hij zich voor, dat hij daar nu niet aan mocht denken. Zij wou zijn godin zijn, z'n Muse, die hem inspireerde tot groter en zuiverder kunst, maar geen aardse liefde tussen hen...... Het was ook onmogelijk, dat zij, een wonder van welig bloeiende schoonheid, houden zou van hem. Hij vond zich lelijk met zijn gedrongen, brede gestalte, zijn laag voorhoofd, zijn stugge haar, zijn stompe neus en dikke lippen. Er was niets aan hem, dat haar behagen kon als vrouw. Zij zag in hem de dichter, haar geest ontmoette de zijne in zuivere kameraadschap, van verliefdheid, van enige vertroebeling der zinnen was geen sprake...... Als hij één woord in die richting zei, zou de tover breken, hij zou uit de hemel gesmakt worden en met gebroken vleugels in het slijk van de aarde ligggen......
Steven was niet met haar ingenomen. Hij vond haar buitengewoon mooi en ze kon geestig converseren, ze was belezen en had een goed oordeel, maar hij voorzag niets goeds voor Gerbrandt in deze verhouding. Hij voelde iets vreemds in de jonge vrouw, iets pervers, dat hem persoonlijk wel aantrok en waar hij zich met genoegen mee zou gemeten hebben, maar Gerbrandt zou er zich alleen maar aan branden, hij was er niet tegen opgewassen en had er zelfs geen vermoeden van dat het bestond. Hij was nog steeds de onbesuisde knaap van tien jaar geleden, die zich hals over kop

spontaan verloren gaf aan zijn gevoelens en met zijn stugge kop tegen de muur liep...... Hij maakte zich nu wijs, dat hij platonisch liefhad, een zuiver geestelijke verhouding onderhield...... Hm!...... daar was hij de natuur nog al naar!...... Bovendien...... de Joffer zelf bedoelde het bepaald ook niet zo, of hij kon niet meer in vrouwenogen lezen...... Wat wou ze? Had ze al het een en ander achter de rug? Was ze niet bang voor een complete liaison?...... Ze was er wulps genoeg voor, maar had ze de moed?...... En dan nog...... dan nog zou het voor Breêro een nederlaag worden, want hij zou denken, dat hij haar dan had, maar dan juist zou ze hem na een poosje afdanken...... Ze was de dochter van een der rijkste kooplieden uit Hoorn, een bestuurder der Oost-Indische Compagnie, en ze zou nooit met een man uit het volk trouwen, al was-ie duizendmaal een dichter...... De arme Breêro zou een herhaling beleven van de abrupte afloop zijner kalverliefde voor Anne Marie van Bredevoort...... Stevens bedekte waarschuwingen drongen niet eens tot hem door...... En het hinderde de jonge Van Vredesteyn, dat zijn vriend zich weer eens tot de speelbal liet maken van zo'n opgedofte Hollandse Joffer, die wat meer in zich had dan veel anderen, maar aan 't eind van alles net zo burgerlijk zou blijken als de rest en ijlings vluchten in een geldhuwelijk met een of andere goud bulkende stier, geboren uit de goed gesloten kring der grote kooplieden. Hij hield te veel van Gerbrandt om hem zo maar zonder strijd aan deze poezele klauwtjes over te leveren, maar hij zag spoedig, dat het onmogelijk was ertussen te komen...... En het was waarschijnlijk ook wel onvermijdelijk: mensen met harten als Gerbrandt moesten deze slagen oplopen... O, hij was niet sentimenteel, Steven. Hij kende zijn vriend door en door, en al hield hij van hem om zijn natuur en zijn talent, hij zag heel goed zijn fouten. Hij zag in de zoon van kleinburgerlijke huize de drang naar hogerop, naar maatschappelijk hogerop...... Hoe gevleid hij was door de toenadering van die deftige koopmans- en magistratenzoontjes, hoe trots hij zich voelde in de glorie van hun gemeenzaamheid zonder te beseffen, dat een dichter voor hen niet veel meer betekende dan een hofnar, waar men eer mee inlegde. Hoe hij gefascineerd werd door de koel-vriendelijke jongedochteren uit die nog gloednieuwe patriciërsstand, die een air van burgerkoninginnen vertoonden en wier grootouders waarschijnlijk nog achter de ploeg of aan de wastobbe gestaan hadden...... 't Was

jammer, dat hij niet meer onafhankelijkheid had in zijn karakter, wat meer trots, wat natuurlijke minachting voor de glans van waardeloos geld en nog onbeduidender standsbegrip...... hij, met zijn rijke natuur, zijn prachtige, originele gaven, die hij juist krachtens zijn afkomst uit het volk had, en die bedorven zouden worden als hij te veel luisterde naar het gemekker van die met goud rammelende geiten en bokken der zogenaamde hogere standen...... Ook de literaire vrienden begrepen hem niet in zijn aard. Zij probeerden hem vol te proppen met renaissancistische fraseologie, met mythologische geleerdheid, ze zaten hem achterna met Seneca en Plautus, met Terentius en Plutarchos, met Ovidius en Tacitus, Homerus en Horatius en maakten hem wijs, dat daar al het heil lag voor een modern Nederlands dichter...... Zonder te beseffen, dat ze zijn oorspronkelijk talent op die manier beletten zich natuurlijk te ontwikkelen en het misschien voor goed verknoeiden...... de geleerde botterikken!...... En in zijn eenvoud was hij maar al te toegankelijk voor deze fatale invloeden: omdat ze van boven kwamen...... 't Was zo jammer allemaal...... Hij had al zo lang geweten wat er in die jonge Breêro stak en geprobeerd het naar boven te halen...... Toen al die vergulde flikflooiers hem nog met de neus in de wind voorbij liepen, werkte hij al aan zijn vorming...... En nu zouden ze dit frisse volkstalent gaan verknoeien met hun klassiek geschoolmeester, met de gemauwde bewondering van hun domme wijven, die dichterlijk-hoofse complimenten wilden horen van deze ruige lippen...... maar eigenlijk zou hij toch nooit meer voor hen zijn dan een curiosum, geen gelijkgerechtigd lid van hun gemeenschap en vandaag of morgen zou hij dat wel merken. Bij Margriet Keyzer of bij een ander. Had je vader geen schoenmakerswinkel in de Nes, Breêro?...... De beesten...... Nou ja, ze waren niet wijzer, de leeghoofden, maar hoe kreeg hij Gerbrandt wijzer tegenover hun vals gedoe?

Gerbrandt bleef doof voor Stevens puntige toespelingen. Zijn vaak herhaalde minachtende karakteristieken van de protsige koopmansstand en hun ijdele, beschermende houding tegenover kunst en geest amuseerden hem, maar hij schreef ze toe aan de standsvooroordelen van de cosmopolitische edelman tegenover de burgerlijke klassen, die nu waren bovengekomen. En rechtstreeks over Margriet en haar spel met Gerbrandt beginnen, leek hem niet geraden: hij lag te diep onder haar bekoring betoverd.

Langzaam dreef ze hem tot stoutmoediger optreden. Het spel sleepte haar zelf mee. Oorspronkelijk had ze niet meer willen zijn dan een ver ideaal voor de dichter, een soort Beatrice of Laura. Zijn dwepende verering gaf haar veel genoegdoening. Zij kende zijn faam van ruig schaap, vrolijke drinker en opvliegende ruziemaker. Het amuseerde haar hem zo tam en verlegen te zien, zo volgzaam onderworpen aan haar leiding, zo stil en gedwee tegenover haar autoriteit. Zij moest heimelijk lachen om de inspanning, waarmee hij zich uit alle macht bedwong en zijn van dag tot dag groeiende verliefdheid voor haar meester zocht te blijven, als een ouderwetse ridder, die gezworen had liever van minne te verkwijnen dan een profaan woord te spreken tot de hoge vrouwe, die zijn uitverkorene was. En hij hield het braaf vol. Zo braaf, dat het haar ten slotte ongeduldig maakte. Zijn zwijgzaamheid en terughouding prikkelden haar. De spanning van zijn bedwongen liefde begon op haar fantasie te werken. Het vuur, dat soms onbedwingbaar uit zijn ogen sprong, als hij naar haar zat te kijken en dacht onbespied te zijn, wekte een week verlangen in haar en zij behoorde niet tot het soort vrouwen, die het verlangen niet toelaten tot zinnen en geest. De kracht van zijn woedend onderdrukte begeerten ondermijnde haar weerstand tegen het gevoel, dat zij aanvankelijk tegenover zichzelf niet wilde bekennen. Allengs begon zij hem te zien als een mogelijk minnaar. Zij werd nieuwsgierig naar het schouwspel van het losbreken dezer zo lang al fel bedwongen krachten. Hij was een machtig sterke natuur, Gerbrandt, en het zou misschien de moeite lonen het wilde paard de vrije teugel te laten en te zien hoe het heen stormde...... Op een avond, toen zij met de armen achter het hoofd gevouwen in bed lag en in het licht van de kaarsen op de zilveren kandelaber keek, zag ze zijn smachtend gezicht in het aureool der vlammetjes...... Zij had lust het met de handen naar zich toe te halen en die verdrietige mond tot een lach te kussen. Glimlachend bekende zij zich, dat ze op hem verliefd geworden was en verwonderde zich daarover, want eigenlijk was hij volstrekt niet het soort man, dat haar aantrok. Hoe was dat zo gekomen?

Bij de volgende ontmoeting bemerkte hij de verandering ogenblikkelijk. Er was iets onrustigs over haar. Zij wendde telkens als haar blik zijn ogen ontmoette, de hare af met een verlegen wending van het hoofd. De mooie witte handen frutselden aan het borduurwerk in haar schoot, de naald stak telkens mis. Zij bloosde hevig toen

hij onverwacht iets zei over de kloppende ader in haar hals en wist geen passend antwoord. Haar verwarring was duidelijk. Haar vriendelijk-koele zelfbeheersing was geheel verdwenen...... Zij zaten in de tuin achter het huis in de schaduw van een breed gekruinde oude linde. Een overweldigende vreugde sloeg in hem op...... Zij maakte een zwakke, machteloze indruk...... Haar blik was loom, haar lichaam ontspannen...... Nooit was ze zo goddelijk mooi geweest...... Zou ze meer voor hem voelen dan hij ooit gedroomd had?...... Dat was toch niet mogelijk...... Hij keek naar het dichte blonde haar en met hoe onnavolgbare gratie het haar om het hoofd golfde...... In een plotselinge inval greep hij een stukje papier en een potlood uit zijn zak en schreef erop:

„Margriet, Margriet, Margriet,
Ick wou je wel wat vraegen
Maer ick en durf het niet."

Hij schoof het papiertje over het lage werktafeltje heen in haar schoot. Zij las het en glimlachte.
„Vraag het maar, Gerbrandt."
„Zul je niet boos worden?"
„Hoe kan ik boos zijn op jou?...... Je zult mij niets vragen, dat ik niet kan toestaan."
Hij aarzelde nog even. Toen zei hij zacht:
„Ik zou je zo graag eens zien met loshangend haar"......
Het klonk zo smekend. Zijn ogen zochten de hare met zo'n trouwhartig vragende blik. De ogen van een grote, goede hond, dacht zij. Ze overlegde een poos. Daarop zei ze:
„Het raam van mijn slaapkamer komt uit op de tuin. Ik zal met de zon opstaan en voor het open venster mijn haar kammen. Wie in de tuin staat, kan mij zien"......
Een zacht rood overbloosde haar blank gezicht.
„Ik zal er zijn," stiet Gerbrandt moeilijk uit. „Al was de muur honderd voet hoog. Al moest ik mijn nek breken. Al moest ik er met mijn kop doorheen lopen, ik zal er zijn...... Dank je, Margriet ......je bent zo ongelofelijk lief voor me"......
„Maar dat wil ik toch ook...... Dat weet je toch!"
„Jawel, maar"......
De ontroering werd hem te sterk. Hij stond op en beet de tanden krachtig op elkaar.

„Ga je al weg?"
„Ja, Margriet, ik moet nu gaan...... Ik...... eh...... ik ben dronken van geluk, geloof ik...... Ik leef niet meer tot morgen...... bij het opkomen van de zon."......
Haastig ging hij heen.
Zij keek hem na...... Hoe veerkrachtig hij liep...... Alle spieren stonden gespannen...... Zwaarder woog het verlangen in haar...... Mannen waren net kinderen...... of grote, goedige dieren...... Je kon hen brengen tot wat je wilde...... Wat een vuur stak in die wilde Breêro...... O, ze was verliefd op hem en als hij moedig genoeg was, kon hij alles van haar krijgen......
Gerbrandt sliep die nacht niet. Hij durfde zich niet te slapen leggen, bang niet op tijd wakker te zijn. Hij las laat, maar verstond de zin der woorden niet. Toen de kaars was opgebrand, ging hij bij het open venster zitten en rookte een pijp. De zomernacht was donker, zonder maan, maar vol flonkerende sterren. Hij keek er naar en dacht aan Galileo Galileï, die nu met zijn kijker voor het venster zat in Padua en de sterren volgde op hun wonderbare wegen door de ruimte der hemelen, die hij al haar geheimen wilde afnemen...... Het duizelde hem tegenover de ontelbaarheid der spattende vonken, die werelden waren, groter dan de aarde...... Maar spoedig dwaalden zijn gedachten terug naar Margriet, die hem zo schone belofte gedaan had...... Twee dicht bijeen staande sterren, die heller fonkelden dan die er rondom, wilde hij voor haar ogen houden. Zij keek op hem neer en wachtte op het verstrijken van de nacht en hun weerzien...... Hield ze van hem?...... Een beetje zeker, anders zou ze hem dit niet hebben toegestaan..... Ze was vreemd en onrustig geweest vandaag en er was een dromerige uitdrukking in haar ogen, een versluierde gloed, die hij er nog nooit in gezien had...... Waaraan dacht ze?...... Gold dit alles hem of iets anders?...... Wat zou het anders kunnen gelden?...... Toch...... nee...... geen illusies...... Zo groot geluk was niet voor hem weggelegd...... Het was al zo mooi en groot zoals het was...... Werd de hemel lichter?...... Verschrikt sprong hij overeind...... Nee, dat kon niet, 't was nog te vroeg...... Zuchtend liet hij zich weer terugzakken in zijn stoel......
't Was nog donker toen hij de deur uitsloop en naar het zijsteegje liep, waarop de tuinmuur van het huis der Pauws uitkwam. Hij wachtte tot de hemel in het Oosten lichter werd en de eerste ster-

ren begonnen te verbleken. Toen sprong hij op tegen de muur, hees zich er op en liet zich aan de andere kant voorzichtig zakken. Behoedzaam liep hij over de grasbanden naar het bleekje onder de linde en ging er op de tuinbank zitten. Het hout was nat van de nachtdauw, maar hij merkte het niet op...... Geduldig wachtte hij, maar zijn hart bonsde hoorbaar in zijn borst...... Langzaam rees het licht, een voor een stierven de laatste sterren. Een rosse schijn veegde langs de kleine, hoog zwevende wolkjes...... Strak hield hij het oog gericht op het venster, waarachter zij sliep...... Een glanzend gouden lichtstreep kroop langs de kroonlijst van de achtergevel...... Als ze zich eens versliep?...... Als ze bleef liggen en het vergat?...... Zijn hart stond stil bij het denken aan deze mogelijkheid...... De zonnestreep bereikte al de bovenkantt van het venster...... Toen verscheen een witte schim achter het glas..... beide vleugels van het raam draaiden geruisloos open...... Zij was het...... Ze droeg een witfluwelen ochtendmantel met wijde mouwen en met gouden borduursel afgezoomd...... Ze keek niet naar hem uit. Ze hield de hand boven de ogen en keek de blauwe hemel in, diep ademend in de frisse, kruidige morgenlucht...... Dan, met een langzame beweging, bracht ze de handen achter het hoofd. De wijde mouwen van de mantel vielen tot de schouders terug, de volle ronde, melkwitte armen ontblotend...... Nu schudde ze het hoofd en een gouden vracht van dicht blond haar viel glinsterend in het jonge licht over schouders en rug...... Ze keek niet eenmaal in zijn richting...... Zij kamde en vlocht haar haren zo rustig en onbevangen als waande zij zich alleen... En toen de vlecht weer als gewoonlijk om haar achterhoofd gewonden lag, keek zij nog eenmaal naar de rijzende zon en sloot het venster......
Duizelend bleef Gerbrandt nog even zitten, ademloos van de spanning, waarmee hij het verrukkend schouwspel had aangezien...... Toen stond hij op, zuchtte diep en haastte zich naar de tuinmuur terug. Hij hees zich op en keek de steeg langs. Er was op dit vroege uur geen sterveling te bekennen en ongezien kwam hij weg......
Die avond bracht hij haar een sonnet. Zij las het op haar slaapkamer.

„Vroegh in den dageraet de schoone gaet ontbinden,

Den gouden, blonden tros, Citroenich van coleur
  Gezeten in de Lucht, recht buyten d'achter deur,
Daer groene Wijngaert loof oyt louwen muer beminden.

Dan beven Amoreus de lieffelijckste Winden,
  In 't gheele zijdich hayr, en groeten met een geur
  Haer Goddelijck aanschijn, op dat sij dese keur
Behielt, van dagelijcx haer daer te laten vinden.
Gheluckich is de kam, verguldt van Elpenbeen,
Die dese vlechten streelt, dit waerdich sijnd' alleen:
Gheluckiger het snoer, dat in haer dicke tuyten
  Mijn Ziele mee verbint, en om 't hooft gaet besluyten,
  Hoewel ick 't liever sie wilt golvich na syn jonst:
Het schoone van natuer passeert doch alle const"

Een verzaligde glimlach gleed om haar vochtige lippen...... Hij was een waar dichter, en een delicaat minnaar. Hoe fijntjes hij in het eerste quatrijn de situatie gewijzigd had, zodat het nooit op haar kon slaan...... Het was heerlijk door zo'n man bemind te worden...... Zij drukte het papier tegen haar verlangend hart en fluisterde een paar maal zijn naam voor zich heen. Nu wist ze zeker, dat ze hem liefhad...... O, ze had hem zeer lief......

4

De avond daarna wendde Margriet hoofdpijn voor en vroeg Gerbrandt een loopje met haar te doen door de tuin. Buiten lachte zij en bekende hem, dat het een voorwendsel was om even met hem alleen te kunnen zijn: ze kon hem toch niet in het volle gezelschap bedanken voor een gedicht, dat niemand buiten hen tweeën kennen mocht?
„O Gerbrandt, je hebt er mij zo gelukkig mee gemaakt"......
„Ik was zelf zo gelukkig, Margriet...... heel de dag heb ik lopen duizelen...... Ik heb je altijd aanbeden als de Schoonheid, Margriet en plotseling heb je je aan mij vertoond als de Vrouw...... Je kunt niet beseffen wat een schok dat voor mij was...... Ik ben er nog niet van bekomen...... In duizend gedichten zou ik niet kunnen uitdrukken wat er in mij is opengegaan sinds dat ogenblik...... Er zijn momenten, Margriet, dat ik er niet aan geloven kan...... dat ik denk gek te worden van verrukking in de herinnering aan het visioen van jou voor dat raam"......
Zij bleef staan en leunde zwaar op zijn arm.
„Gerbrandt...... hoe komt het, dat ik me niet schaam mij zo aan je vertoond te hebben?"
Zij voelde zijn arm trillen onder de hare.
„Ik weet het niet, Margriet."
„Er kan maar een oorzaak voor zijn."
„Welke dan?"
„Weet je het niet?"
„Ik durf er niet aan te denken...... Zeg het, Margriet"......
„Kan een vrouw zich zo aan een man laten zien, als ze niet van hem houdt, Gerbrandt?"
Hij beefde als een boom in een stormwind. Zacht gleden haar armen om zijn hals. Hij boog het hoofd naar haar borst als een verschrikt en angstig kind. Hij moest zich tot het uiterste inspannen om niet in snikken uit te breken. Vaster drukte zij zijn hoofd tegen zich aan. Hij voelde de welige zachtheid aan zijn wang, haar hart klopte heftig vlak bij zijn oor...... Nu kon hij niet meer twijfelen: zij had hem lief zoals gebeurd was in zijn heimelijke dromen. Met een onderdrukte kreet hief hij het hoofd op en sloeg de armen om haar heen. In het vage schemerlicht der sterren

zag hij het blanke ovaal van haar gelaat met de schittering van haar ogen. In een wilde greep trok hij haar tegen zich aan en machteloos liet zij zich in zijn armen zinken, de sterke armen, die haar als een schroef omsloten. Ademloos kuste hij haar mond en zij kuste hem terug met een hartstocht, die het bloed als vuur door zijn aderen deed rennen. Dan maakte zij zich los en waarschuwde, licht hijgend:

„Stil, jongen...... we moeten naar binnen...... wij zijn al te lang weggebleven"......

„Ik kan niet, Margriet...... ik kan nu niet"......

„Als ik het je vraag...... is er dan iets, dat je niet kunt?"

„O, je hebt gelijk...... nu kan ik alles...... Kom"......

Hij greep haar hand, drukte er een vurige kus op, wreef zijn wang er langs, bedwong zijn lust haar nog eens in zijn armen te nemen en leidde haar rustig en hoffelijk terug naar de tuinkamer. Hij kon alleen niet verhinderen, dat zijn ogen schitterden met feller gloed en dat het uitdagende glimlachje van de overwinnaar om zijn lippen speelde. Margriet beheerste zich bewonderenswaardig. Zij streek met de hand over het voorhoofd en zei met een flauwe zucht:

„Hè, dat heeft me goed gedaan...... maar ik ga nu toch liever naar mijn kamer...... 't Is hier zo warm"......

„Je hebt toch geen koorts?" vroeg de oude Pauw ongerust.

„Een beetje," antwoordde Jacob voor haar, „maar daar hoeft de meester niet voor te komen...... dat gaat vanzelf over."

Margriet lachte even en zei:

„Zo is het."

Zij kuste haar oom en tante goede nacht, knikte de anderen toe en ging heen.

„Kom, Gerbrandt," grijnsde Jacob, „nou je vrij van dienst bent, kun je wel meegaan naar de Doelen. Je weet dat Willem van den Broeck jarig is en een klein feestje geeft."

„Ach ja... dat was ik totaal vergeten!"

Op straat begon Jacob weer te lachen.

„Je bent een goede genezer, Breêro...... De Joffer was geweldig opgeknapt, dat kon een kind zien...... Pas nou maar op, dat je er zelf niks van krijgt: je hebt met een gevaarlijke patiënt te doen."

„Bemoei je nou maar met je eigen gezondheid," kaatste Gerbrandt, „anders zal ik eens rapport gaan vragen bij Elisabeth Rogghe en

dat op rijm zetten op de stem van: „Helaas! Amour, wat gaat mij aan"!"
Jacob deed alsof hij geweldig schrok, grinnikte en begon te praten over de dienst in het Schuttersgilde.
Gerbrandt hoorde niet wat hij zei. Hij kon maar aan een ding denken: Margriet was neergedaald uit de wolken en verwaardigde zich met menselijke liefde van hem te houden...... Zij had hem gekust met een passie, die nu nog in hem nagloeide...... Het leek een fabelverhaal, een toversprookje, zo onwaarschijnlijk, dat hij er nog niet aan geloven kon...... Margriet, de bovenaardse schoonheid, zijn koningin met de bruine ogen, had in zijn armen gelegen en hem gekust met het vuur van een verliefde vrouw...... O, nu was alles mogelijk geworden!...... Nu kwam eindelijk het geluk, waarop zijn hart heel zijn leven gewacht had...... het grote, gloeiende, volle geluk, dat blijven zou...... Welk een vrouw was de zijne!...... Een nooit geziene schoonheid, welig en vervoerend als een figuur van Meester Rubens, met een fijn-gecultiveerde poëtische geest, van voorname familie...... alles, alles had ze, wat een mens tot een bevoorrechte kan maken...... en zulk een hemels wezen had naar de aarde willen afdalen om het oog op hem te slaan en hem, onaanzienlijke worm, uit grove stof gemaakt, tot zich op te heffen...... een wonder!...... een puur wonder!...... De poëzie had hem gezegend...... zonder de poëzie zou ze nooit naar hem omgekeken hebben...... O, al wat hij tot nu toe geschreven had, was grauw en dor en zonder geur, vergeleken bij wat hij schrijven zou in de laaiende brand van deze liefde, deze eerste werkelijke liefde...... Margriet, Bruinoogde Koningin...... Nu begon het leven!...... Nu begon zijn loopbaan als dichter, als schilder ook...... Nu zou zijn hand niet meer beven en bang worden voor de aanraking van haar vlees op het doek...... Hij zou haar schilderen als de vorstelijke Helena, als de Alverwinnende Venus, als de van geest flonkerende Minerva...... als een bacchante, feestend met Pan, die de trekken zou hebben van de mopneuzige Gerbrandt Adriaansz. Breêro, grappig lelijk en toch uitverkoren, omdat hij vol muziek en zang en dans stak......
„Hola, stomme kinkel, kan je niet kijken waar je loopt?"
Hij was tegen een stevige kaasdrager opgebotst en kreeg de wind van voren.
Pats!

Eer hij het wist, had hij de vent een harde oorvijg gegeven. Brullend als een stier sprong deze op hem toe. Gerbrandt lachte luid, vloog de grove kerel aan en liet een hagelbui van welgemikte stoten op zijn gezicht, buik en borst neerkomen. De onverwachte aanval overrompelde de man volkomen, hij kwekte onder een harde stomp in zijn maag, dacht waarschijnlijk, dat hij met de baarlijke duivel zelf te doen had, keerde zich om en sloeg op de vlucht. Zijn eerste vaart werd aanmerkelijk versneld door de formidabele trap, die Gerbrandt hem virtuoos juist op de goede plaats meegaf. Huilend stoof de man weg uit de vage lichtkring van de hoeklantaarn en verdween in de donkere sleuf van de Kalverstraat. Verbluft zei Jacob Pauw:

„Nou, nou, Breêro, jij kunt er wat mee!...... Hoe kom je ineens zo kwaad?"

„Kwaad?" schaterde Gerbrandt. „Ik ben helemaal niet kwaad! Maar een mens heeft toch wel eens behoefte om zich wat te bewegen"......

„O!" zei Jacob nuchter...... „Is 't 'm dat?...... Nou, hou je beweging tegenover mij dan asjeblief maar een beetje in"......

„Wou je d'r ook wat van?" vroeg Breêro, met vooruitgestoken vuisten en gebogen hoofd op hem toedansend. „Ik ben nog maar half uitgeraasd...... M'n lijf zit vol kleine driftjes en die willen d'r uit"......

„Bewaar nog wat voor straks," ried Pauw benauwd. „Misschien loopt er nog wel eens een tegen je aan"......

Lachend liepen zij voort. In de Doelen vonden zij het gezelschap, al danig onder de invloed van bier en wijn, luidruchtig pratend en schertsend. Zij werden met groot gejuich ontvangen, moesten links en rechts bescheid doen en de grootste roemer op de gezondheid van de gastheer ledigen: ze waren te veel achterop en zouden met hun nuchtere gezichten de hele stemming bederven.

„Voor hem hoef je geen zorg te hebben," zei Jacob, op Gerbrandt wijzend. „Die is al dronken...... Onderweg heeft-ie onschuldige voorbijgangers gemolesteerd."

„Eentje maar!" protesteerde Breêro. „En nog alleen, omdat-ie me een kinkel noemde en het zelf was."

„Redenen genoeg om elke voorbijganger van de benen te slaan," zei Willem ernstig, hij stond al een beetje wankel op de benen en leunde zwaar op Gerbrandts schouder. „Breêro, geef me de vijf,

je bent een schutter naar m'n hart...... Heidaar, Jantje Druiloor!" riep hij naar de knecht met zijn groene schort voor, „breng astebliksem de berkemeier en zorg, dat ie nooit leeg staat en hou de wijn koel of Breêro wringt je je houten kop van je dunne nek. En laat er wat hartige brokken op tafel komen, want er is niet genoeg dorst en dat moet veranderen eer het te laat is"......

De knecht draafde weg en kwam terug met een enorme houten roemer, waar minstens vier liter wijn in ging. Hij zette de berkemeier bij de plaats van de jarige Willem neer en schonk hem vol uit een grote aarden kruik, de uitstromende gele wijn fonkelde metalig in het rijke licht der overdadig in koperen, vierarmige kandelabers brandende kaarsen. Dan werden de glanzende tinnen schotels opgebracht met schijven ham, kaas, ganzenlever, gezouten vlees en koud gebraad, koperen bakken met perziken, in de kas sappige schijven meloen, citroenen en noten, stapels gesneden en dikbesmeerde boterhammen, moten vette zalm, schotels met scharlakenrode kreeften op frisse slabladen en kommen smijdige, dikgeklopte saus......

„Blaas de aanval, trompetter van de Prins!" schreeuwde Willem, nam een hartige slok uit de grote roemer en schoof hem door naar Marcus Westhoff, die aan zijn rechterhand zat. „Laat de berkemeier rond gaan, broeders, en wie hem te laat doorgeeft zal gedaagd worden voor den gerechte...... Ontziet niets, verslaat wat voor u staat als vrome mannen en denkt aan Vader Willem, die gezegd heeft: „Na 't zuur zal ik ontvangen van God mijn Heer dat zoet!" Staat hier al voor ulieden bereid...... Tast toe, gunt kaken noch kelen rust en vraagt geen genade voor de wijn u ten oren uitloopt"......

„Goed gesproken!" gilde Tentenier met zijn scherpe stem. „Hendrik! slok die berkemeier niet alleen leeg...... die kerel zuipt als een walvis!......

„D'r is nog meer in de kelder, Sinjeur Isaac!" troostte de dikke waard Cornelis Thijsz., die controlerend rondliep. „Alles naar zin, Sinjeur Van den Broeck?"

„Nou!" lachte deze, „bijna Cornelis...... Als je straks een schotel serveerde met lekkere warme deerntjes, op alles voorbereid, per hoofd één, opgediend met boter en suiker!"

„'t Spijt me," bulderde Cornelis, „maar daar is mijn keuken niet op ingericht!...... En u weet, dat dat gerecht in lokalen

van de stede bij keur van burgemeesteren verboden is."
„Je bent een braaf man, Kees, en als je niet barst van 't schransen, zul je met zulke beginselen een zachte dood hebben"......
„Garbrande!...... Een lied!"
„Straks!"
„Laat de jongen met vrede eerst zijn balg vol slaan, dat is zalf voor de stem"......
Manuel Colijn, een spichtige jongen met vlossig donker haar en een vrouwenstem, die niet veel verdragen kon en zijn eerste oprisping al ver voorbij was, sloeg met de vlakke hand op tafel en stak zijn vork met een stukje ganzenlever omhoog.
„Dat kon niet uitblijven!" riep Hooghkamer. „Een levertje van Manuel...... Aandacht, Heren!...... Zeg 't maar, Clijntje, en blijf er niet in"......
„Ja, ik weet wel, dat je me beledigen wil, Hendrik," gilde Colijn, „maar dat zal je niet lukken...... Ik wil een dronk instellen op de jonge gastheer, onze gulle vr......vriend Van den Broeck...... Willem, je bent een vent as...... hoe zal ik 't uitdrukken...... as...... as...... kortom...... een vent...... zo helemaal echt en r-r-rond wat ik gelief te noemen"......
„Een vent!" schreeuwden er vier tegelijk.
Van den Broeck zat goedmoedig te schuddebuiken.
„Juist!" vervolgde Colijn met overslaande stem. „Net wat ik zeggen wou...... je haalt me de woorden uit de mond"......
„Ah jazzes!" zei Jacob, „hou op met je vieze praatjes...... Ga nou door!"
Manuel keek hem, even uit het lood geslagen, lodderig aan. Toen spoot de geestdrift weer hoog in hem op.
„Een vent!" gilde hij. „Ik zeg: een vent! versta je me wel?"
„Jaja!" suste Tentenier. „We verstaan je tamelijk goed. Als ik me niet vergis, zei je toch: een vent?"
„P—precies!" stemde Colijn verheugd toe. „Dat is wat ik zei: een vent, God sta me bij...... en ik zou de man wel es willen zien, die me dat tegensprak!"
Gerbrandt en Jacob Pauw lagen tegen elkaar gerold en lachten, dat de tranen hun over de wangen biggelden. Marcus Westhoff deed alsof hij onder de tafel wou kruipen van angst voor de dreigende gebaren van Colijn en piepte:
„Hou 'm vast...... hij wordt wild"......

Maar Colijn lette niet op het geraas en, de vork met het levertje nog steeds dwaas opgestoken, raaskalde hij verder:
„Ik zei daareven: een vent"......
„Deed je!" bulderde Van den Broeck. „Da's goed nieuws!"
Een daverend gelach ging op en Colijn gierde mee, maar aan zijn onnozel dronken gezicht was te zien, dat hij niet wist waarom, wat de vreugde der anderen niet weinig verhoogde. Toen het tumult wat bedaarde, schoot hij met furie naar zijn eerste gedachte, waar hij maar niet uit kon komen.
„Een vent," schreeuwde hij frenetiek. „Laat me uitspreken!...... En waarom een vent?...... Omdat ie, bij gants bloed, een vent is...... Een vent, waar ik respect voor heb...... een vent, waar ik van hou als van een lijfelijke broer"......
Hier werd de ontroering hem te machtig, hij begon te snikken, zakte terug op zijn stoel en liet het hoofd op zijn armen vallen. Maar hij had vergeten, dat hij de vork in de hand hield en kwam met zijn voorhoofd in de punten terecht.
„Au!" schreeuwde hij en hief met een ruk het hoofd weer op. „Wie doet dat?"
De vork bungelde mal voor zijn neus. Tentenier trok hem eruit en straaltjes bloed begonnen over zijn linkeroog te lopen. Hij trachtte ze weg te wissen en smeerde zijn hele gezicht vol. Een storm van gelach brak rond hem los...... Hij keek met zijn ene oog dwaas vragend rond, lei toen het hoofd weer op zijn arm, snikte nog even en sliep toen vredig in.
„Finis de vent!" riep Van den Broeck. „Jantje, leg hem daar op de bank in de hoek, was de lever uit z'n voorhoofd en leg z'n mantel over hem heen...... Het eerste lijk"......
Maar de anderen waren vaste drinkers, en voor iedere teug legden zij een bodem uit de schalen. Zij bleven niet langer zitten, maar liepen door elkaar, praatten, vertelden zotte historietjes, schaterden, sloegen elkaar op de schouders en schreeuwden, dat ze nog nooit zo'n kostelijk feest gevierd hadden. En Colijn snurkte vreedzaam onder zijn mantel, bleek en met een pleister op zijn voorhoofd. Af en toe schudde iemand hem aan zijn schouder, maar er was geen leven in te krijgen.
„En nou een lied, Breêro!"
„Goed...... een oud drinkliedje, en na elk couplet een glas"......

Met ietwat schorre, onzekere stem hief hij aan:

„Hier zitten wij in gloria
En drincken daer vinaria.
So laet ons drinken!
So laet ons klinken!
Rondi! Ronda! in cellula!

„Veegt 't kind zijn aars! Hopla!"......
En leeg gingen de glazen.

„Ik brenghet u, Gregorius!
Ik dank het u cum floribus.
Nu zet het mondeling
En drinkt het grondeling!
Rondi! Ronda! in cellula!"

Zo ging het voort. Zij kenden allen het lied, brulden het mee, stampten de maat, dat de glazen dansten op de tafel. En trouw na elk couplet goten ze de bekers leeg in hun dorstige kelen. De waard en zijn bedienden stonden bij de deur naar de keuken en lachten om het dolle tafereel, het malle liedje en de bewonderenswaardige manier waarop deze brooddronken knapen met de wijn omsprongen.
Toen het drinklied eindelijk uit was, vielen zij amechtig terug op hun stoelen en lachten nog eens uitbundig na om de vertoning. Willem beval de berkemeier nog eens te vullen, want zij hadden een droge keel gekregen van al dat potjeslatijn en de gewone roemers gaven geen gelegenheid tot een diepe teug...... Isaac Tentenier kraaide van bewondering voor zoveel wijsheid en verklaarde zich bereid zijn beroemde eierdans ten uitvoer te brengen om de feestvreugde ten top te voeren. Gerbrandt schreeuwde tegen hem in, dat hij daar te dronken voor was en dat hij geen smeerboel wenste te zien. Isaac voelde zich in zijn eer getast. Met groot vertoon van waardigheid hees hij zich aan de tafelrand overeind, stond zachtjes heen en weer zwaaiend op zijn wankele benen, waaierde zijn wijsvinger vlak voor Gerbrandts neus heen en weer en oreerde bestraffend:
„Je mag verstand hebben van rijmen en vrijen, Breêro, maar as je denkt, dat ik te veel op heb, dan weet je geen biet van drinken

af...... Ik wil je in vertrouwen wel vertellen, dat ik pas begin...... begrijp je wel, zeuntje?...... Begin!...... En ik zal jullie een eierdans vertonen zoals je nog nooit gezien hebt, en zoals je d'r nooit meer een zien zult, al word je driehonderd jaar oud, net as die aartsvaders uit de Schrift, versta je?"

„Best, hoor!...... dans jij maar! Wij zullen wel lachen!"

„Maar onder één voorwaarde, Isaac!" bulderde Willem er tussen. „Als je een ei kapot trapt, mag ik 't door je haar wrijven!"

„Goed, man, best!...... Maar d'r zal niks te wrijven vallen...... de eieren blijven even maagdelijk ongeschonden als ze uit het kontje van de kip kwamen...... En als ze allemaal heel blijven, verspeel jij een anker muskadelwijn...... Afgesproken?"

„Van de allerbeste, kerel!...... Van de soort, die niet is om te drinken, maar om te kauwen en te eten...... Vooruit met de geit!"......

„Cornelis!...... twaalf eieren hier!" brulde Isaac. „Maar laat ze vers zijn!"

De eieren werden op aanwijzing van de danser in een bepaalde figuur op de vloer gelegd, Gerbrandt greep fors in de snaren van een luit en speelde de dansmelodie, de anderen stonden er omheen, het glas in de hand, lachend en gespannen op de komende dingen. Tentenier verhief zich op de tenen, spreidde de armen sierlijk uit, bewoog de handen als vleugeltjes en kwam met trippelende pasjes tussen de eieren. Het had er alle schijn van, dat hij zijn bewegingen weer volkomen in zijn macht had en Jacob Pauw riep:

„Daar gaat je muskadel, Willem!"

Isaac lachte triomfantelijk en trippelde rond, de voeten hoog heffend en ze zuiver plaatsend tussen de eieren. Tot hij eensklaps een verkeerde beweging maakte, wankelde, wanhopig molenwiekend met de armen hulpeloos van de ene voet op de andere struikelde, het ene ei na het andere plat stampend. Een heidens spektakel brak los. Alles sprong rond hem, schreeuwend van pret, bulderend van het lachen. Cornelis en Jantje Druiloor leunden tegen de muur en hielden hun buik vast...... De danser probeerde ontdaan zijn evenwicht te hervinden, maar gleed uit op de glibberige struif en viel met een smak plat op zijn achterste, boven op drie bijeengerolde eieren...... De feestgenoten dachten het te besterven. Hikkend en hoestend van het lachen knielde Willem

naast Isaac neer, veegde een grote klodder eierstruif in zijn hand en begon die als een volleerd kapper door de fraai gekrulde haren van Tentenier te wrijven, die hem gedwee zijn gang liet gaan, een onnozel verbluft lachje op zijn rood verhit en zwetend gezicht. Toen Willem gereed was, stond hij op en veegde onverschillig zijn handen droog aan zijn leverkleurige hozen. Marcus Westhoff kwam met de berkemeier aanwaggelen, goot die leeg over het besmeurde en plakkerige hoofd van de gevallen danser en riep aanmoedigend:

„Wassen maar, Isaac!...... Wijn wist alle schande weg!...... Geen goud zo goed!"

Rillend onder de koude wijn, die zijn kraag binnenliep en ijzige strepen trok over zijn rug en borst, sprong Tentenier schreeuwend overeind, greep Marcus vast en wreef zijn bemorste haardos in diens gezicht. De anderen trachtten hen te scheiden, het werd een algemene hardhandige stoeipartij. Hendrik Hooghkamer vloog dwars over de tafel en bleef liggen schateren midden tussen een ruïne van gebroken glazen, kruiken en schalen, een oog dicht door een lik dikke eiersaus uit een omgesmakte kom.

De dikke Cornelis kwam toeschieten.

„Heren!...... Heren!...... kalm aan, alstublieft...... u breekt me de hele boel af"......

Jantje liep achter zijn meester aan en zwaaide kalmerend met de armen, maar Gerbrandt, luid lachend, pakte hem om het middel, zwierde hem over het tafelvlak, alles wegvegend wat nog niet gebroken was en slierde hem toen de vloer over, waar hij huilend van schrik te midden van de verpletterde eieren terecht kwam, de handen klevend van de struif met een vies gezicht boven het hoofd hief en om genade gilde...... Het was even leven als een oordeel. Cornelis vluchtte naar de keuken, Jantje slibberde haastig achter hem aan, de feestgenoten dansten hand in hand rond de gehavende dis en zochten dan hijgend en onbedwingbaar nalachend een stoel op om uit te blazen...... En toen zij een beetje tot bedaren gekomen waren, wees Jacob Pauw op Colijn, die in zijn hoekje vreedzaam onder zijn mantel verder snurkte, onbewust van de aardbevingachtige herrie, die rond hem heen geraasd had, en zij begonnen opnieuw te gieren, elkaar op de knieën te slaan en te zweren, dat ze nog nooit zo'n donderend feest hadden beleefd. Marcus stelde voor Colijns gezicht met roet in te smeren: als ie

dan bijkwam en in de spiegel keek, zou hij denken, dat ie een ander voorhad en gaan zoeken, waar ie zelf gebleven was. De gedachte was amusant genoeg en zij gunden het de opgeblazen leeghoofd van harte, maar Willem riep lachend:
„Nee, heren, geen lijkenschennis...... dat is een halsmisdaad!......"
En zo bleef Colijn voor het ergste gespaard.
„Nog een roemer muskadel als afscheid," commandeerde de gastheer. „En wie dan een man is, volge mij naar Nelletje Leepoog, die een paar nieuwe pensionnaires moet hebben om de aartsvaders zelf tot hinniken te brengen!"
Het voorstel werd met gejuich begroet. Cornelis bracht zelf de vorstelijke bekers muskadelwijn, en waarschuwde lachend:
„Denk er om, Heren, dat dit iets kostelijks is...... eerst ruiken, dan proeven, dan zoetjes kauwen en dan drinken"......
Isaac Tentenier, ontoonbaar met zijn geplakte lokken vol eierstruif, zijn van wijn doorweekte kleren, pakte Gerbrandt bij de schouder, hief de beker naar hem op, knipoogde onbeschaamd naar de anderen en verkondigde lallend:
„Deze laatste dronk, Brêro, op de mooiste, weligste en warmste vrouw in heel Amsterdam!"
„Top!" riep Gerbrandt. „Zeker een kennis van je bij Nelletje Leepoog?"
„O nee!...... O nee, borst!...... Ik drink op Margriet!"
Gerbrandt kreeg een schok. Een vlam van woede sprong in hem op. Met flikkerende ogen en dreigende stem vroeg hij:
„Welke Margriet, Isaac?"
„Wel, die jij denkt, dat jouw Margriet is... Margriet Keyzer"......
Gerbrandt sloeg hem met een snelle beweging het glas uit de hand, gaf hem een stomp voor de borst, dat hij achteruit struikelde en schreeuwde woedend:
„En daar wou jij op drinken, jou smerige hond?...... Een dronken todde, te vuil om aan te raken, en op weg naar de hoeren?...... Je mag haar naam niet eens in je stinkende muil nemen, versta je dat?...... En als je haar nog eens noemt, zal ik je lelijke bakkes tot moes slaan, jij hansworst!...... Wat duivel let me of..."
Hij drong met gebalde vuisten op de verblekende en terugwijkende Tentenier toe en zou hem in zijn drift aangevlogen zijn als Willem niet allebei zijn berenarmen om hem heen geslagen had en lachend geroepen:

„Hoho, kemphanen...... op mijn verjaardag geen bloedbad, hoor je Isaac, maak je verontschuldiging, je ging te ver!"
Maar Tentenier voelde zich veilig, nu Breêro tegengehouden werd en sputterde:
„Wat verontschuldiging?...... Wat heb ik miszegd?...... Ik"......
„Maak je verontschuldiging of ik laat 'm los en hij mag met je doen wat ie wil...... Nou?"
„Nou, goed...... Ik vraag excuus, ik bedoelde geen kwaad"......
„In orde."
Willem liet Gerbrandt los. Deze haalde diep adem, bedwong zijn woede, keek nog even verachtelijk naar het verschuchterde gezicht van Tentenier en begon toen te lachen.
„Ach wat," zei hij. „Laat 'm zeggen wat hij wil...... De arme bliksem heeft niks als zijn brutale bek...... Die is trouwens groot genoeg: je kan d'r wel een vuile broek in spoelen!...... Willem...... je gezondheid"......
Hij dronk onder algemeen gejuich zijn glas leeg en de luidruchtige troep ging de Doelen uit, de donkere gracht op. Arm in arm, luid een schutterslied zingend, sjouwden zij voort, af en toe struikelend over hun eigen voeten en schaterend over hun malle pogingen om op de been te blijven. Een afdeling van de wacht ontmoette hen op de Dam en maande het gezelschap tot kalmte, maar zij stoorden zich weinig aan de hoffelijke verzoeken der vertegenwoordigers van de openbare macht en dezen maakten geen al te grote bezwaren, gewend een oogje dicht te knijpen voor het burengerucht door de zonen van zo invloedrijke mannen veroorzaakt.
Gerbrandt liep aan de buitenkant van de rij en toen het gezelschap de Nes in zwaaide op weg naar Nelletje Leepoogs befaamd etablissement, liet hij zijn buurman los en slipte de Damstraat in. Daar bleef hij onder de luifel van een hoedenwinkel staan en luisterde hoe de kameraden zich zingend en stampend verwijderden. Hij had niet de minste lust in een bezoek aan de meisjes van plezier...... Als hij dacht aan Margriet moest hij glimlachen bij de gedachte alleen, dat hij nog ooit naar een andere vrouw zou kijken, laat staan naar zo'n veile meid......
Margriet hield van hem...... Zijn ronkend hoofd duizelde bij de herinnering aan haar kussen...... Als hij zijn hand maar uitstak, was heel de wereld van hem...... In zalig gedroom verzinkend liep hij voort, dwaalde door de stegen van de Oude Zijde, verlaten

spelonken tussen de zacht voorover hellende gevels, een streep met fonkelende juwelen bezet fluweel boven het hoofd...... Tot plotseling uit een donker poortje een schimmige gestalte op hem toeschoot, hem in de borst greep en hem halfluid toebeet: „Je beurs, heerschap...... geen kunsten of je bent koud!"......
Gerbrandt zag even de kille flikkering van een getrokken kruismes, maar op hetzelfde ogenblik had hij al toegeslagen, recht onder de kin van zijn aanrander, het klonk als een klap van hout op hout. De straatrover liet het mes vallen en stond te duizelen. Toen sloeg Gerbrandt hem met alle macht voor de borst en de man zakte kreunend door de knieën.
„Dat zal je leren, galgenaas!" riep Breêro, bukte en raapte het brede mes op, dat vlak bij zijn voet neergekletterd was.
Dan schoot een tweede schaduw op hem toe, maar bijna op hetzelfde moment werd die door een derde aangegrepen en Gerbrandt, die zich met een mes in de vuist schrap zette om zich te verweren, hoorde een scherpe stem fluisteren:
„Laat gaan!...... Weg!"
En beiden gleden weg in het pikkedonker van het poortje, als opgeslokt door het duister.
Nu eerst schoot een rilling van schrik door Gerbrandts leden...... Dat was op het kantje af geweest...... Hij had de laatste weken al telkens gehoord van zulke overvallen, maar er niet veel van geloofd...... Een bende, opererend in het hartje van Amsterdam?...... Haastig keerde hij zich om en liep terug naar de gracht, waar hier en daar het flauwe licht van een lantaren schemerde. Zijn hart bonsde. Hij was niet bang uitgevallen en sterker dan de meesten, goed geoefend in de schermschool en tamelijk zeker van zichzelf. Hij had ook zonder angst of aarzeling toegeslagen, maar nu zat de schrik hem toch in de knieën...... Drie man sterk en gewapend...... Hij leunde even tegen een pothuis, nam zijn hoed af en veegde het zweet van zijn voorhoofd...... Sakrementen, dat was hij mooi ontsnapt!...... Dan herinnerde hij zich de stem, die zo sissend gefluisterd had: „Laat gaan... weg!" Die dat gezegd had, greep de tweede aanvaller beet en deze gehoorzaamde onmiddellijk...... Die stem...... Het kwam hem voor, dat hij die stem kende, maar hij kon haar onmogelijk thuisbrengen...... Het kon hem trouwens ook niet schelen: hij was ontsnapt...... Plotseling lachte hij zachtjes voor zich heen...... Hij dacht aan Margriet

......Bijna was ze weduwe geweest nog vóór ze een man had...... Hij moest beter op zichzelf passen nu, want er was een vrouw, de mooiste, de liefste, die hem liefhad...... Dan werd je leven een kostbaar ding...... Hij moest nu naar huis...... Moeder sliep nooit in vóór hij binnen was en vader werd ongemakkelijk, als hij het al te laat maakte...... Zou Margriet ook aan hem liggen denken?...... Als ze eens wist wat hem daareven overkomen was!...... Zijn hart stond bijna stil van schrik bij de voorstelling...... Arme liefste...... ze zou doodgebleven zijn van ontzetting......

5

Nu is het leven vol en rijp geworden, een onbegrijpelijk geluk. Een liefde is opengebarsten zo groot en rijk, een enorme bloem van ongekende pracht, een vlammend hart, waaruit bedwelmende geuren stijgen, die het hoofd duizelig maken, alle zinnen doorvloeien en krachten doen ontluiken, waarvan men geen vermoeden had, dat zij bestonden. Hoe vloeiden de strofen uit de verrukte ziel, hoe plooide zich de taal naar alle verliefde luimen, naar elke vervoering, naar elke lichte twijfel, naar elke kleine angst, naar alle groot verlangen. Ongeloof waarde rond dit wonder, het droomachtige gevoel, dat er aanstonds een ontnuchterend ontwaken volgen moest uit dit grote, verblindende geluk, deze verwarrende roes, waarin ziel en zinnen verzonken lagen, een weelde zo vol zaligheid, dat leven en sterven gelijk schenen, als het maar tezamen mocht zijn......

Gerbrandt ging om in de betovering van deze laaiende liefde als een god door zijn eigen heelal. Iedere vezel van zijn lichaam gespannen, alle krachten van ziel en geest opgevoerd tot een hoogte als hij nooit gekend had. Bij alles wat hij deed was en bleef hij vervuld van Margriet en zijn liefde voor haar hief hem uit boven alles wat hij ooit geweest was en gekund had. Steven van Vredesteyn verbaasde zich over zijn schilderen. Er was een zwierige vaart in zijn lijn gekomen, een donkere gloed in zijn kleuren, een bevrijding uit de schoolse manier van Badens, die hij niet voor mogelijk gehouden had. In de schermschool verwonderde hij Thibout en zijn vrienden door de onstuimigheid van zijn aanval, de snelle lenigheid, waarmee zijn rapier rond flitste, de feilloosheid van zijn verdediging en de onweerstaanbare kracht van zijn slag en stoot; de schermmeester schudde het hoofd, zei verrukt, dat de duivel in die knaap gevaren was en had met al zijn gevreesde behendigheid de grootste moeite zich de onstuimige aanvaller van het lijf te houden. In de kolfbaan joeg hij de tegenpartij in een hoek, zwaaide de zware kolf alsof het een rietje was en sloeg hen de ballen om de oren, dat ze van schrik niet wisten waar ze zich bergen moesten. Een schuimende overmoed brak uit hem naar buiten, hij lachte schallend om alle gevaar, joeg de kameraden op tot uitbundige vrolijkheid, had op elk woord een puntige scherts, was overal nummer een, onvermoeibaar in spel

en werk, genietend van zijn populariteit, de meisjes bloosden onder zijn sterke blik en wierven om zijn gunst, maar hij had nauwelijks aandacht voor hun aanwezigheid. Bij alles was hij deed, had hij maar één gedachte: Margriet te behagen, haar nog zekerder te winnen, uit te blinken om te voldoen aan wat zij van hem verwachtte: de eerste te zijn, overal, omdat zij hem bezielde met haar liefde. Zoals een dolende ridder de dolzinnigste heldendaden bedreef ter ere van de verre geliefde en de overwonnenen heenstuurde naar haar hof om haar te vertellen, welke wonderen van dapperheid en kracht hij verricht had om harentwille, zo spande hij zich in om lauweren te oogsten en die aan haar voeten te leggen, een nederige hulde aan haar schoonheid, een geringe dank voor haar onbegrijpelijke gunst...... Ach, hij had wel eens vroeger gedacht lief te hebben, maar wat was dat alles flauw geweest, vaal en kaal en onbeduidend, een schaduw slechts van de echte, vurige, onstuimige liefde, die hij nu eindelijk had leren kennen. Een waan was het geweest, een vage verbeelding, een vleugje verliefdheid zonder diepgang en betekenis, een dichterlijke aanleiding tot juichen of klagen, die de diepten der ziel niet omwoelde tot de stormachtige bewogenheden, die hem nu doorvlaagden en hem het gevoel gaven alles te kunnen wat hem mocht invallen of wat zij zou kunnen eisen.

Margriet zelf werd meegesleept door zijn drift. Zij had het aanvankelijk niet zo bedoeld. Nog altijd dwong zij hem en zich zelf tot ingetogenheid in het bijzijn van anderen, want zij wilde niet in opspraak komen, moest voorzichtig zijn voor haar naam en haar strenge vader. Goed geluimd speelde hij tegenover de buitenwereld de vrolijke, geestige, maar eerbiedige aanbidder, die wist waar zijn plaats was, geen ernst maakte van het bevallige spel, zich niet vleide met de dwaze hoop van deze voorname jonge vrouw meer te verwerven dan de schertsende gunst, die zij hem publiekelijk betoonde en die tegenover de vrolijke dichter van zo veel bekende liederen geoorloofd en verklaarbaar was. Hij alleen wist het vuur achter de neergeslagen wimpers, de gloed van haar hartstocht, de heimelijke betekenis van haar argeloze handdrukken en wat er verborgen lag achter haar geestige afweer van zijn hoofse complimenten. Een trots gevoel zwol in zijn borst, als hij te midden van zoveel rijker, voornamer en invloedrijker mannen zich de uitverkorene wist van deze verblindende schoonheid, om-

worven door de aanbidding van zovelen, die alles op hem voorhadden en die haar toch onverschillig waren, terwijl hij...... Margriet had hem lief op een roekeloze wijze, met een passie, die hem verrukte, doch soms verschrikte. Hij verbaasde zich over de koude geslepenheid, waarmee zij iedereen misleidde en aldoor onopvallend een samenzijn met hem wist te arrangeren, zonder dat het tot iemand doordrong, dat er opzet in het spel was...... Zodra zij alleen waren, vloog zij in zijn armen, overstelpte hem met wilde kussen en liefkozingen, was als een groot vuur, waarin hij dacht te vergaan. Nooit had hij zoveel onstuimigheid ontmoet, zo'n blinde overgave aan de ziedende hartstocht van het bloed. Nooit ook een zo volmaakte zelfbeheersing, als ze dadelijk daarop weer onder anderen waren en zij zich gedroeg met de koele vriendelijkheid van de deftige Joffere, die de dichter Breêro toestond haar van een afstand te aanbidden als een onbereikbaar ideaal...... Steven van Vredesteyn zei van haar, dat ze de mooiste en interessantste vrouw was, die hij nog in Holland ontmoet had, maar onbetrouwbaar als het weer in de herfst en gevaarlijker dan een ratelslang. Gerbrandt glimlachte om de verholen waarschuwing: hij wist beter...... Zij was zo betrouwbaar als een rots in zee en wie kon gevaarlijker zijn voor wie zij liefhad zoals zij het hem deed?...... Maar hij wou zijn geheim niet prijsgeven en deed onverschillig, zo demonstratief, dat Steven hem met half toegeknepen ogen aankeek en nog vaster overtuigd werd, dat zijn vriend aan een haak bengelde, waar hij niet ongeschonden zou afkomen. Wat was er aan te doen?...... Hij was reddeloos overgeleverd aan deze langoureuze handen, die gevaarlijker konden toeslaan dan de klauwen van een griffioen...... Arme Breêro!...... Hij zocht het altijd op de verkeerde plaats...... Liet zich verblinden door de ijdelheid van de rijke omgeving, de glans van deftigheid in dit milieu van vergulde plebejers, die zich toch voor zijn meerderen hielden, hoewel hij alleen meer waard was dan tien van de besten onder hen......

Steven maakte zich ongerust over Gerbrandt...... Hij kende hem zo goed en wist waar zijn talenten lagen. Hij moest inwendig lachen om de gezwollen fraaiigheden van de hoge helden en jonkvrouwen in „Rodderick en Alphonsus", maar genoot van de krachtige en sappige humor in de scènes met Nieuwen-Haan en Griet Smeers. Wat een heftig en natuurlijk leven in die twee triviale

figuren, zo van de Amsterdamse straten gesprongen te midden van al die hoogdavende, holle, gemaniereerde en belachelijke ridderlijkheid, die op een mijl afstand naar de lamp stonk en niets met Breêro's eigen wezen gemeen had...... Hoe kon hij hem onttrekken aan de invloed van de geleerde vrienden, die hem met alle geweld de klassieke kant op wilden dringen, waar zijn schuimend talent zou verschrompelen en verdorren als een malse Hollandse dotterbloem, overgeplant in een broeikas voor exotische gewassen?...... Dat die schoolse beroerlingen niet zagen hoe zij hem bedierven met hun Griekse en Romeinse poespas, dat hun lof voor zijn kreupele rijmen vol mythologische rimram vergif was voor zijn goedrond Amsterdams talent, ruig en gespierd, velig en onnavolgbaar oorspronkelijk als het hevig levende, hartelijke, zinnelijke volk, waaruit hij voortkwam...... Listig bracht hij hem op de gedachte een oud, koddig volksverhaal voor het toneel te bewerken en Gerbrandt, in de overmoedige stemming, waarin hij leefde, schreef binnen veertien dagen de „Klucht van de Koe", waar hij zelf een uitbundig pleizier in had, maar dat hij tegenover de geletterde vrienden verontschuldigde als een grap, een zomerse grol, in een baldadige bui aan zijn pen ontvloeid. De heren waren menselijk genoeg erom te lachen en het een juweeltje in zijn soort te noemen, al was de soort eigenlijk een ernstiger dichter onwaardig, maar Steven ontzenuwde driftig en smalend deze critiek en prees de klucht als het proefstuk, dat een groot blijspeldichter aankondigde. Tot zijn verwondering viel Margriet hem ijverig bij, waaruit hij ten slotte concludeerde, dat zij nog veel gevaarlijker was dan hij gedacht had. Maar hij maakte er gebruik van om Gerbrandt aan te moedigen met dit soort werk door te gaan: als hij eens een tafelspel schreef voor Stevens verjaardag...... hij was bereid een groot feest te geven, als het daar kon worden opgevoerd...... een kluchtige samenspraak tussen een paar typen als Nieuwen-Haan en Griet Smeers, of de waardin en de schavuit van een gauwdief uit de Klucht van de Koe?...... Breêro beloofde lachend de gedachte te zullen vasthouden, en Steven triomfeerde...... Hij zou hem niet loslaten, een voortdurend tegenwicht vormen voor de funeste invloed van geleerde Renaissancisten, die hem op veel te hoge stelten wilden doen krukkebenen......

Op een middag in juli, toen Gerbrandt alleen met Margriet onder

de brede linde in de tuin zat, zei ze zonder nadere voorbereiding:
„Nu zullen we moeten scheiden, Gerbrandt......"
Zij glimlachte onbevangen tegen zijn verblekend gezicht.
„Scheiden?" stamelde hij. „Dat kun je niet menen, Margriet"......
Zij knikte nadrukkelijk.
„Heus waar...... ik moet hier weg."
Zwaar als lood vielen de woorden op zijn hart.
„Weg?...... Waarom?...... Waar naar toe?"
„Vader heeft een brief geschreven...... Je weet toch, dat hij de vorige maand getrouwd is?...... Hij heeft een buiten gekocht bij Beverwijk en daar moet ik naar toe komen"......
„Zo maar ineens?...... Wanneer?"......
„Zaterdag stuurt hij de koets"......
„Zaterdag...... Overmorgen?"......
Hij zag haar rustig glimlachend gezicht als door een mist. Hoe kon ze zo onbewogen spreken over een ramp, die hun hele geluk in puin sloeg. Moeilijk slikte hij en vroeg schor:
„Kom je gauw terug?"
„Dat weet ik niet, maar het is niet waarschijnlijk...... Waarom?"
Van wit werd zijn gezicht bloedrood van opgolvende drift.
„Waarom?" herhaalde hij gesmoord, zich bedwingend om niet te schreeuwen. „Waarom?...... En dat vraag je nog?...... Waarom?...... Omdat ik kapot zal gaan, als ik je niet meer zie...... Dáárom!"
„Kom! kom Sinjeur Breêro...... niet zo heftig!...... Een mens gaat zo gauw maar niet dood"......
Sprakeloos keek hij haar aan, met half open mond, ongelovig en verslagen.
Toen begon zij te lachen en lei haar lange, blanke hand op zijn knie.
„Malle Gerbrandt!...... Je kijkt net of het huis ingestort is!"
„Het huis?" barstte hij uit. „De hele wereld stort in mekaar!"
„Maar dwarshoofd...... denk je dan, dat ik je wil missen?...... Jij komt ook naar Beverwijk."
Weer zakte het bloed uit zijn wangen weg. Margriet zag het met welbehagen. Wat een vuur er in die man leefde. O, hij wist wat beminnen was. Ze wou hem niet missen. Nog niet. Nog lang niet!...... Ze was dol op hem...... Sterk en wild als een leeuw...... een lam in haar hand...... Hoe anders dan die zouteloze en opge-

blazen rijkeluiszoontjes, waarvan zij er vandaag of morgen een zou moeten trouwen...... Maar nu nog niet...... Ze moest uit deze wilde liefde nog alles halen wat er in zat...... Hij was verrukkelijk in zijn drift en in zijn ontdaanheid...... een minnaar, die haar lijf en ziel in vuur zette...... Ze wou hem nog lang niet laten gaan......
„Ik?...... Ook naar Beverwijk? Hoe meen je?"
Het klonk zo hulpeloos en in de war. Zij voelde zich vertederd, streelde hem even over de stugge haardos en zei bemoedigend: „Vertrouw nu maar op mij... Ach, wat zijn jullie mannen een onhandige stuntels...... Als wij er niet waren om jullie te beschermen"......
„Als jij er niet was, Margriet, zou het met mij gedaan zijn"......
„Ja, ja, Sinjeur grootmond...... dat liedje kennen we"......
„Margriet!"
„Stil nu maar...... Veertien dagen na mij ben je ook in Beverwijk...... Lijsbeth Roelofs heeft mijn vader ingepalmd...... ik zal ze alle twee om mijn vinger winden"......
Het klonk zelfbewust en vertrouwenwekkend genoeg, maar Gerbrandt leefde veertien dagen in doffe droefenis en wurgende angsten, viel zienderogen af, was voor geen pretje te vinden en bedronk zich somber zwijgend, als de vrienden erin slaagden hem mee te tronen naar de taveerne.
Toen kwam de officiële uitnodiging van Sinjeur Keyzer: of hij naar zijn buiten „De Eenhoorn" in Beverwijk wilde komen om het portret te schilderen van zijn jonge vrouw en voor de duur van het werk de gast van den huize te zijn.
Met een ruk veerde hij op. Alle verdriet en narigheid vielen van hem af. De zon scheen weer. Margriet had dit bewerkt!...... En alleen om hem ongestoord bij zich te hebben...... Zij hield van hem...... Zij kon evenmin buiten hem als hij buiten haar...... Hij was de gelukkigste sterveling onder de zon......
„De Eenhoorn" was een kasteelachtig buiten met een vorstelijk park, gladde vijvers, waarlangs hoge, eeuwenoude bomen in schilderachtige groepen bijeen stonden, weelderige kassen voor fruit en uitheemse bloemen, romantische paviljoens onder hoogopgaand hout en waar, half verborgen achter bloeiende struiken, een fontein klaterde achter het huis in een wijds marmeren bekkèn, versierd met op kinkhorens blazende Tritons, een meesterwerk, voor een vroegere eigenaar door Claus Sluter vervaardigd. De kamers van

het huis waren bijna onbehagelijk groot, met hoge ramen en ruitvormig met rood en wit betegeld. Alleen de grote zaal met twee enorme, zwaar gebeeldhouwde schouwen, had een houten vloer. Gerbrandt had nog nooit zoveel pracht en praal bijeen gezien. Zware, rijk gesneden kasten, kisten, stoelen en tafels, kostbare tapijten uit het Oosten, Franse gobelins en schilderijen van de beste Italiaanse en Hollandse meesters aan de wanden, fraai gehamerd en geciseleerd zilverwerk, kandelabers, die wonderen waren van edelsmeedkunst. Hij liep er rond als in een droomwereld, onwerkelijk, te overdadig van rijkdom en sier, ietwat beangstigend. De oude heer Keyzer en zijn jonge vrouw waren er zichtbaar trots op, maar ook zij bewogen zich tussen al de pracht alsof ze vreemdelingen waren, die, het paleis van een benijdenswaardige nabob bezichtigden. Alleen Margriet ging er om met de onverschillige gratie van een koningin, die voor zo'n omgeving geboren was en deze nauwelijks opmerkte als iets bijzonders. Hij vond haar bewonderenswaardiger en verhevener, van een raadselachtige, dronkenmakende schoonheid.

De jonge stiefmoeder, nauwelijks tien jaar ouder dan Margriet, was bijna een hoofd kleiner dan deze. Zij was niet mooi van gezicht, met ietwat uitpuilende, blauwgroene ogen en te grote tanden in een kleine, energieke mond met te volle en te rode lippen. Maar zij was goed gebouwd en al haar bewegingen verrieden een sterke zinnelijkheid, onder wier bekoring de heer Keyzer volkomen machteloos geketend lag. Hij was zo verliefd als een onervaren knaap, hield geen oog van haar af en liep haar als een hondje achterna. Margriet zag het aan met iets als medelijden en geërgerde weerzin, maar zij was op de beste voet met haar stiefmoeder, behandelde haar met het respect, dat haar toekwam, vertrouwelijk in gemeenschappelijk vrouwelijke dingen, en verachtte haar in haar hart als een dom, kleingeestig, hoogmoedig en heerszuchtig creatuur. Lijsbeth Roelofs was de dochter van een koopman in Enkhuizen, die zware verliezen geleden had in al te roekeloze ondernemingen en door Keyzer gered was uit een netelige situatie, die daarna tot beider voordeel keerde. Lijsbeth had haar kans waargenomen en de rijke oude Sinjeur ingepalmd. Nu waren de handelshuizen verenigd, de kapitalen veilig gesteld, Lijsbeths broer dreef het grootste deel der zaken en Sinjeur Keyzer genoot van het leven en zijn nieuw geluk.

Gerbrandt moest een levensgroot portret schilderen van Lijsbeth in zware zwarte zijde gekleed, met ragfijne, kostbare kanten, fonkelend van juwelen ringen, armbanden en colliers, een parelsnoer in de haren, een ivoren waaier in het mollige handje. Hij werkte als en zolang zij zin had te poseren en was verder vrij te doen wat hij wou. Zij behandelden hem hoffelijk als hun gast, hij zat met hen aan tafel, en had een eigen kamer, waar hij werken kon als hij lust had, een ruime, rijk gemeubelde kamer op de eerste verdieping met uitzicht over het park. En hij was veel alleen met Margriet, want het paar in de wittebroodsweken had behoefte aan trekkebekken en tortelen, trok zich vaak terug in zijn appartementen of reed uit op visite in de omtrek...... Hij was verliefder dan ooit, Margriet toonde zich van een roekeloze onstuimigheid en alles kreeg een aparte smaak doordat niemand op het buiten er een vermoeden van had of hebben mocht, dat er tussen hen iets anders bestond dan een hoffelijk-kameraadschappelijke verhouding: de erfdochter van voorname huize, die zich de luxe moest permitteren een kunstenaar te beschermen, de kunstenaar, die zich liet beweldadigen en de Joffer eerbiedig, doch met de losse zwier, die een verschijnsel van zijn soort was toegestaan, zonder verdere consequentie het hof maakte en haar amuseerde met wat verzen en zang...... Zo begrepen het de ouders, zo begrepen het de bedienden en alleen zij beiden wisten het beter......

6

De oude Keyzer was een vrolijk man, die hield van alle goede gaven des levens. Een rijk voorziene dis, uitgelezen wijnen, schilderijen en kunstvoorwerpen, vrouwen en een goed lied, een hartige grap en een pittige pijp tabak. Hij kon goed met Gerbrandt opschieten, had pleizier in zijn vrijmoedige kwinkslagen en dronk graag een extra glas met hem, als de dames zich teruggetrokken hadden. Hij had veel gereisd en goed uit zijn ogen gekeken en vertelde geestig over zijn ervaringen in de vreemde. Hij was een statig man, fors gebouwd en met een mooi, sterk gezicht, levendige donkere ogen en moest in zijn tijd veel aantrekkingskracht gehad hebben voor vrouwen. Als de wijn zijn tong los maakte, kwam hij met ondeugende verhalen over amoureuze belevenissen onder vele hemelstreken, naarmate de fles leegraakte, sprak hij duidelijker taal, zij sloegen elkaar op de knie en lachten, dat de kamer ervan daverde.

Maar vele avonden bleven Margriet en Gerbrandt alleen. Zij wandelden samen rond in het park, vertrouwelijk gearmd, hij voelde haar heup bewegen tegen zijn zij, ze drukte zijn arm tegen de zachtheid van haar borst, het bloed gonsde in zijn oren, achter een dichte taxishaag trok hij haar in zijn armen, zij kusten elkaar uitzinnig en stilaan werd het verlangen hevig als een koorts, die afmat en verdooft, een kwelling is en een zaligheid tegelijk. Zij zaten onder een rode avondlucht op een lage bank aan de oever van de vijver, hand in hand en hij zag de lijnen van haar been zuiver afgetekend onder de glanzende stof van het lichte zomerkleed en de ronding van haar jonge borsten in het laag uitgesneden keursje. Rillend wendde hij de ogen af en keek als zij naar het spel der wisselende en in elkaar overglijdende kleuren in de lucht en het water, parelmoerige glanzen, die langzaam verkwijnden tot een blauwig grijs, waarin dan plotseling de avondster opensprong. Zij leunde zwaarder tegen zijn schouder, hij voelde haar zachte warmte door de mouw van zijn buis.

„Zie liefste," zei hij met stille stem, „nu sterft de dag...... onze dag...... De tijd vervliegt en ons leven ijlt naast hem mee...... Zoals de stervende kleuren in de avondlucht zullen ook wij verkwijnen en uitgewist worden"......

„Je bent droef gestemd, Gerbrandt"......

„O nee, Margriet, dit is geen droefenis...... Ik zou wel willen sterven zo, met jouw warmte aan mijn schouder, je adem op mijn wang en je liefde als een wolk rond heel mijn wezen...... dat sterven zou de hoogste lust zijn."
Zij legde haar hand op zijn mond, huiverde en zei:
„Stil...... je mag zulke dingen niet zeggen, lief...... Het leven alleen is lust...... de dood is een akelig raadsel"......
„Niet altijd, Margriet"......
„Altijd...... Ik wil leven...... ik wil jou levend naast me hebben...... Ik heb je lief......"
„Ik hoor het je zeggen...... Ik geloof het...... ik ben er boordevol geluk om, maar het is mij een groter raadsel dan de dood...... Waarom heb je me lief, Margriet?"
„Hoe kan ik dat weten?...... Waarom heb jij mij lief?"
„Omdat je Margriet bent!...... Wie zou je niet lief kunnen hebben?"
„Dwaze jongen...... dat zegt toch iedere man van zijn liefste!...... Heb je nooit eerder van een meisje gehouden, Gerbrandt?...... Ik heb daar wel andere verhalen over gehoord."
Plagend keek zij hem aan. Hij schudde driftig zijn lokken.
„Nee, Margriet...... dat was alles niets...... Lege schijn, waarin een onervaren en dorstig hart heul zocht...... Nu eerst weet ik wat dat is: liefhebben...... Het is iets overweldigends, Margriet... Zo groot, dat het hart er bijna voor terugschrikt...... zoals jij voor de dood"......
Ze lei het hoofd tegen zijn schouder. Hij keek langs haar gezicht neer en zag weer de ronding van haar op en neergaande borst in het keursje. Met alle macht omklemde hij de rand van de bank, vrezend zijn handen niet te kunnen bedwingen......
De volgende dag gaf hij haar de twee kwatrijnen van een nieuw „sonnet van de schoonheid":

„O rijpen bosem wit, die voor mijn ooghen stadich
Soo lieffelijcken sweeft, ghelijck den weder-schijn
Van d'alderwitste snee, aan d'oorspronck van den Rhijn;
Maar uwe schimmeringh is swacke ooghen schadich.

Met maagdelijcke melck, verschijnen daar beladich
Twee silver dopkens rondt, op elck staat een robijn,

't Zijn appelkens ghelijck daar op twee korskens zijn,
Wier roode rijpicheyt een lust baart onghestadich."

Hij had lang geaarzeld eer hij haar de verzen durfde geven. In vorige sonnetten had hij haar andere schoonheden beschreven, haar gezicht, haar hals, haar handen en voetjes, alles wat hem zo oneindig dierbaar was...... Nu vreesde hij te ver gegaan te zijn ......Was het niet te koen de intieme schoonheid van haar boezem tot onderwerp van een sonnet te maken?...... Zou zij zich niet beledigd voelen als door een onkuise aanraking...... vrouwen waren soms zo licht geraakt in dat opzicht, al had je 't nog zo onschuldig bedoeld...... Maar Margriet was anders. Zij kon een vers waarderen onafhankelijk van de inhoud en ze was niet preuts...... Als ze zich zo kleedde, dat hij zien kon wat hij niet zien mocht...... had ze dan het recht boos te zijn als hij blijk gaf zijn ogen goed gebruikt te hebben?...... En zo schoof hij dan na het avondeten het papiertje met de verzen in haar werkmandje, toen zij ermee langs hem heen naar de tuin ging ......Hij bleef met haar vader nog een pijp roken en een glas wijn drinken in de open serre, waar een zware geur hing van half verbloeide rozen.
Zij voerden een vaag, verbrokkeld en traag gesprek. Over het aanhoudende schone weer, de heerlijke zomer, de pracht van de rozen, de jasmijn, de waterlelies in de vijver. Zij hadden geen aandacht voor wat ze zeiden, volgden lui de glijdende gang hunner dwalende gedachten, soezig van de zware wijn en het vele eten, onbestemd tevreden, genietend van hun pijp en onbewust glimlachend naar de verwaaiende rookwolkjes in de zoele avondlucht. Toen de schemering zwaarder begon te vallen, kwam Mevrouw Keyzer naar binnen, zei dat ze hoofdpijn had en maar liever naar haar slaapkamer ging. Bezorgd bood haar man aan mee te gaan, maar zij wenkte met haar mollig handje: nee, nee, zo erg was het niet, hij moest Sinjeur Breêro nog maar wat gezelschap houden. Maar na een kwartiertje stond Keyzer geeuwend op, verontschunldigde zich: hij maakte zich toch wat ongerust over zijn vrouw en ging ook maar in de koets. Gerbrandt deed hem beleefd uitgeleide tot aan de trap en liep toen het park in. Margriet zat niet op hun gewone plaats aan de vijver. Zoekend liep hij rond tot hij haar zag in de koepel achter de druivenkas, waar de grote

witte bloemen van de jasmijn zachte ogen leken in de schemeravond. Zij zat geknield op een lage rustbank en leunde met de ellebogen op het kozijn van het opengestoten venster, de kin gestut in de kom der handen, dromerig voor zich uitstarend. Stil kwam hij achter haar en lei de handen op haar schouder. Zij boog het hoofd achterover en keek glimlachend naar hem omhoog.
„Mijn lief!" fluisterde zij.
Hij boog zich over haar heen en kuste haar op de mond. Met onverwachte gulzigheid greep ze zijn lippen, kuste hem wild, trok zijn handen onder haar oksels door en drukte ze vast op haar gespannen borsten. Dan beet ze hem in de onderlip, dat hij van pijn en schrik had kunnen schreeuwen, maar hij drukte haar heftiger tegen zich aan, tot zij zachtjes kreunend in zijn armen hing. Zacht legde hij haar op de rustbank en ging naast haar zitten, streelde haar hals en wangen, de warme weelde van haar geurende gouden haardos.
„Je bent niet boos om het vers, Margriet?"
„Dwaze man!"......
Ze trok het fijne kanten fichu uit haar laag uitgesneden kleed, nam zijn hand en lei die op haar naakte borst. Een trilling liep hem door de leden. Hij knielde bij haar neer, verborg het hoofd in haar hals en smeekte zacht:
„Niet doen, Margriet...... niet doen"......
„Waarom niet, Gerbrandt?"
„Liefste...... mijn bloed wordt vuur...... Niet doen...... ik zou alles van je verlangen"......
„Maar ik wil je ook alles geven..... Had je dat nog niet geraden?"
De fluisterende stem aan zijn oor...... Dat kon niet waar zijn...... Margriet zou nooit zoiets zeggen, nooit zoiets willen... Hij moest krankzinnig geworden zijn...... Zij voelde hem beven als een riet in de wind, nam zijn hoofd in haar arm en kuste zijn ogen: ze waren nat van onweerhoudbare wellende tranen...... Wat een kind was deze wilde, ijzersterke man!...... Zij glimlachte boven zijn hoofd...... Buiten knerpte het grind van het tuinpad onder naderende voetstappen...... Verschrikt ging zij rechtop zitten, trok het kanten doekje om haar hals. Gerbrandt stond rechtop, voelde alle bloed terugkomen naar zijn hart...... De voetstappen gingen achter de jasmijnstruiken voorbij, het was de tuinman die de druivenserre kwam sluiten voor de nacht. Margriet klemde Gerbrandts af-

hangende hand tussen de hare en zuchtte diep. In de zwaarder wordende duisternis keken zij in elkaars verschrikte ogen, als bijna betrapte, ondeugende kinderen. Zachtjes lachte zij en hij lachte nerveus mee. Ze trok hem naast zich op de bank en wreef het voorhoofd langs zijn schouder. Hij sloeg de armen om haar heen en kuste haar. De spanning was gebroken, de opwinding in schrik neergeslagen. Nu zou ze zich schamen en nergens meer over spreken......

„Gerbrandt, luister goed"......

„Ja, liefste."

„Ik ga dadelijk naar binnen, kom jij wat later. Wacht tot alles in huis donker en stil is en kom dan naar me toe...... Ik zal de deur van mijn kamer op een kier laten...... Je weet, de laatste deur van de bovengang"......

Zij rukte zich los uit zijn armen en gleed de deur uit. Met bonzend hart keek hij de witte schim achterna, die in de duistere schaduw onder de bomen verdween......

Wild bonsde zijn hart. Hij drukte beide handen op zijn borst. Onstuimig raasde het bloed in zijn oren. Onklare gevoelens overstelpten hem. Hij wist niet, wat er in hem omging met zo stormachtig geweld. Vreugde, vrees, triomf, een vreemd, onverklaarbaar verdriet, woest verlangen, een opdringende kleine schaamte, golven van hartstocht, een schreiende vertedering, medelijden, met haar of zichzelf of nog iets anders?...... En dan een grote, suizende stilte, die lang duurde, terwijl hij aan de rand van de rustbank zat en met de handen onder de kin in de duisternis van het park staarde...... Het was onbegrijpelijk...... Een meisje als Margriet.... Een jonge vrouw uit zo voorname kring...... Zij moest hem wel onmetelijk liefhebben om dit te durven...... Zou hij het wagen het te aanvaarden?...... Hij glimlachte, toen de vraag in hem opkwam...... Hoe kon hij anders? Hij zou haar onherstelbaar, dodelijk beledigen, als hij nu niet kwam...... Het was een groots beleven...... Vannacht zou Margriet zijn vrouw worden en niets zou hen ooit weer kunnen scheiden...... Nu ging het leven zijn eindelijke beslissing tegemoet......

Langzaam liep hij terug naar het huis en ging naar zijn kamer. Er was nu niets meer in hem dan een hoge trots, een onoverwinnelijke kracht, een driftig ongeduld...... Zonder licht zat hij in de grote stoel bij het venster en keek naar de klare zomer-nachthemel

met het gewemel der sterren. Zo had hij ook gezeten in de nacht toen zij haar eerste grote, intieme belofte gedaan had...... Nu ging hij naar de hoogste bekroning.... Weer dacht hij aan Stevens grote leermeester, de Italiaanse sterrekundige en mathematicus Galileï, die elke nacht de hemel bestudeerde en nu al onsterfelijke roem verworven had...... Hij benijdde hem niet...... Roem?...... Wat was roem voor hem, die bemind werd door Margriet...... zo bemind, dat ze hem in de nacht tot zich riep?...... Wind...... ijdele wind!...... Geen roem...... niets kon vergeleken worden bij het geluk, dat hem wachtte...... een leven lang nog......
Hij hoorde beneden de brommende stem van de majordomus, die met een bediende de ronde deed en het huis voor de nacht afsloot. Er was nog wat zacht geloop, slaperig gefluister, nu ging ieder naar zijn kamer en zijn bed...... Het werd stil, zo vreemd en diep stil...... Was er wel ooit een stilte geweest zo vol spanning?
Hij wachtte...... Hoe lang zou het nog duren eer alles sliep?...... Maar zo lang hoefde hij niet te wachten!...... Er lag een dikke loper in de gang, die het geluid van zijn voetstappen zou dempen...... Voorzichtig opende hij zijn deur en keek de duisternis van de gang op met hier en daar de vage, blauwige schim van een venster...... Heel aan het eind kierde een smal streepje licht...... Margriet wachtte...... Op zijn tenen lopend begon hij de tocht. Het hart bonsde hem in de keel...... Het leek of de gang een mijl lang was, er kwam geen eind aan...... Bij de deur wachtte hij even, haalde enige keren diep adem om zijn jagende opwinding neer te dwingen...... Toen duwde hij zachtjes de deur open en ging binnen. Een zachte blijde kreet verwelkomde hem. Geruisloos sloot hij de deur. Margriet stond in een lang, glanzend wit kleed, dat tot over haar voeten viel en om het middel met een koord bijeengehouden werd. De gouden haren hingen los over haar schouders en rug. Haar ogen glansden van een gloed, die hij nog niet kende. De spanning wrong een trek van pijn om haar mooie mond. Met een sprong was hij bij haar en klemde haar in de armen.
„Eindelijk," zuchtte zij. „Oh, Gerbrandt"......
„Margriet...... liefste"......
Tranen verstikten zijn stem.
Zij maakte zich los uit zijn omhelzing, trok de lus uit het koord

om haar middel, zwaaide met een ruk het nachtkleed naar achter...... als een wolk gleed het van haar schouders en daar stond zij in al haar blonde, triomfante schoonheid, als Venus, uit het zeeschuim verrezen...... Zijn ogen verwijdden zich als in schrik. Hij week terug voor het geweld van deze verpletterende schoonheid, hield zich duizelend vast aan de tafelrand...... Margriet lachte zachtjes, een behaagziek en tevreden lachje...... Zij kwam op hem toe en nam hem bij de hand...... Zo moet het zijn als na het sterven de ziel door een engel de hemel ingevoerd wordt......

7

Nu kwamen weken van de diepste verrukkingen, die Gerbrandt ooit gekend had of zou kennen. Onwezenlijk lange dagen, zo dromenschoon, dat hij er vaak met verbazing aan moest denken en ongelovig het hoofd schudde. Het leek onmogelijk...... Wie zou het geloven, als het hem verteld werd?...... Haar vader of stiefmoeder, die hun rustige kameraadschap-op-een-afstand aanzagen en goedkeurden? De ontzaglijk waardige majordomus, die hem behandelde met een onwillige beleefdheid als een indringer, die zich het recht geusurpeerd had met de meesters aan tafel te zitten, hoewel zijn plaats bij de bedienden was? De bedienden zelf, die hem graag mochten en met wie hij schertsen kon in hun eigen ongedwongen taal? De deftige bezoekers, die in hun koetsen kwamen aanrijden en hem beschouwden als een curiositeit, een soort betere bediende, die toevallig schilderde en verzen maakte in plaats van paardentuig te poetsen of in de moestuin te wroeten? De vrienden in Amsterdam?...... Niemand zou geloven, dat deze trotse, van geest schitterende patriciërsdochter, deze vorstelijk schone jonge vrouw, omworven en gevierd als een koningskind, hem had uitverkoren en uit vrije wil zijn minnares geworden was...... En als hij, na de wilde dronkenschap der losgebroken hartstochten, nuchter nadacht, kon hij het zelf niet geloven...... En toch was het waar, leefden zij samen een verborgen leven, doorstormden al de regionen van liefde en passie, waren man en vrouw in ongebreidelde overgave.
En welk een vrouw zij was!...... Een vuur van wild brandende hartstochten, nieuwsgierig naar elke nieuwe sensatie, onvermoeibaar en nooit verzadigd. In dit verschrikkelijk mooie, weelderige lichaam, rozig blond, glad als ivoor en aanbiddelijk als de schoonheid zelf, woonde de ziel van een teugelloze bacchante, die zich met dionysische verrukking overgaf aan haar liefde voor de uitverkorene, ongehinderd door welke remmende bedenking, vrees of aarzeling dan ook...... Wat was zij?...... Een nymph uit een Griekse fabel?...... Een vrijgeboren godin, die deze wonderbare gestalte had aangeomen om hem de volheid van bovenmenselijk liefdegeluk te leren kennen?...... Alles aan haar was goddelijk en hij was haar slaaf, haar bezit, bereid om voor haar te sterven.....
Soms, in een ogenblik van bezinning, doorschoot een schrikge-

dachte zijn ziel: dit alles was begoocheling der zinnen, was bederf en zonde...... Maar dadelijk schoof haar stralend gelaat zich tussen hem en zijn oude angsten, haar franke lach verjoeg alle mystieke dampen...... dit was zó oneindig mooi en liefelijk, dat niets duisters hem kon naderen.
Toch waren er ogenblikken, dat iets in haar wezen hem verschrikte en vaag afstiet.
Hij had haar het slot van zijn sonnet gegeven:

„Och die 't eens weten mocht, wat Hemels suyghelinc
Daar nog aanlegghen sal, hoe metten gouden rinc
Sijns moeders echt cieraat, het dertelijck sal speelen.
En sitten op haar schoot, verslaan sijn kinder-praat,
Dan waar het seggen uyt, Apelles schoonst cieraat,
Is 't lieffelijckste kind, van al des wereldts deelen."

Margriet lachte zachtjes.
„Je bent toch een echte man, Gerbrandt!...... Nauwelijks heeft een vrouw hem haar liefde gegeven of hij begint over zuigelingen te praten...... Heb je aan de vrouw niet genoeg? Wat moet je met zo'n schreeuwend mormeltje?"
„Margriet......"
Zij legde de handen onder haar ronde borsten en keek er naar.
„Moeten die bedorven worden en verschrompelen terwille van een stoet gulzige zuigelingen?...... Je houdt niet van me, Sinjeur Breêro"......
„Margriet!"......
„Kus me dan...... Kus de boezem, die je bezongen hebt en die je nu vernield wilt zien...... Vraag de „twee silver dopkens rondt" vergiffenis...... gauw......"
Wat kon hij anders doen dan lachend gehoorzamen, dieper verzinken in de betovering, vergeten wat hem gehinderd had en niets meer zien dan de liefelijkheid van dit harmonische lijf?
Later kwam hij erop terug, met ernstige ogen en bewogen stem:
„En...... als we eenmaal getrouwd zijn, Margriet?"
Even werden haar bruine ogen rond van verwondering. Toen begon ze weer te lachen, spottend, streelde hem over het hoofd met een beschermende en medelijdende beweging en zei:
„Garbrande, Garbrande, probeer toch niet altijd de bekoring van de puurste poëzie te verbreken door het platste proza!"

Gekrenkt zag hij naar haar op.
„Wat bedoel je, Margriet?"
„Een vers over de boezem van je liefste eindig je met de roep om een zuigeling, die erdoor gevoed moet worden...... En midden in de roes van de vervoeringen der liefde begin je over trouwen te praten!"
„Is dat zo zonderling, Margriet?"
„Het denkt zo ver vooruit, Gerbrandt, en daar hou ik niet van..."
„Ik denk me de toekomst altijd mooier dan het heden."
„Ik geniet het heden zo diep mogelijk...... de toekomst tel ik niet...... die zou me mijn heden kunnen bederven en dat sta ik niet toe......"
„Ik droom zo graag over wat komen zal."
„Ik verzink liever tot op de bodem in de droom van het ogenblik...... Is deze droom je niet mooi genoeg, Gerbrandt?"
Wat kon hij anders doen dan zich overgeven aan haar strelende handen en met haar wegzinken in de vergetelheid?......

Dan was het portret gereed, tot grote tevredenheid van Sinjeur Keyzer en zijn vrouw. Een paar dagen later reed Gerbrandt in de eigen koets van de familie terug naar Amsterdam met een goedgevulde buidel en het hart vol droefenis om het onvermijdelijke afscheid, vol hoop op een zonnige toekomst...... Nu zou hij Margriet een tijdlang moeten ontberen, maar hij voelde zich sterk in het besef hunner liefde, waarvan zij hem het onmiskenbaar en roekeloos bewijs gegeven had. Zij zouden elkaar veel schrijven en hij zou zich hals over kop in het werk storten om zijn gevoel van eenzaamheid te overwinnen...... Eenzaamheid?...... Bestond er voor hem nog eenzaamheid?...... Was Margriet niet altijd bij hem?...... Ze was zijn vrouw...... de herinnering aan hun wilde nachten, aan het verliefd gestamel van haar bedwelmde stem zou hem nooit meer verlaten. Als hij de ogen sloot zag hij haar in de rijke pracht van haar goddelijk lichaam, voor ieder een geheim, hem alleen geopenbaard...... Ze had niet over trouwen willen horen, maar zij was al zijn vrouw en vroeg of laat zou ze het ook worden voor de wereld...... Sinjeur Keyzer mocht andere plannen met haar hebben, hij zou zich moeten neerleggen bij hun beider besluit...... Nog een jaar misschien en hij zou de meest benijde en benijdenswaardige man zijn van geheel Amsterdam...... de man

van Margriet...... Dan begon het leven in rustig en gestadig geluk, zorgeloos en verzadigd...... Zijn ongedurig hart was tot evenwicht geschommeld, zijn zwerversnatuur was voor anker gegaan op veilige ree...... Hij zou schilderen en dichten voor zijn louter genoegen en de grootheid van zijn geluk zou hem inspireren tot onsterfelijke werken...... Het borrelde in hem van gedichten. Hij zou weer een drama schrijven en de klucht voor Steven afwerken...... Hij zag visioenen van schilderijen, alle met Margriet als middelpunt onder telkens andere poëtische voorwendsels...... Zij had hem geheimhouding opgelegd over hun liefde en dat zou hij zeker eerbiedigen, maar wie ogen had om te zien en oren om te horen, zou uit zijn werk gemakkelijk raden hoe de dingen ervoor stonden...... De vrienden ontvingen hem met open armen. Er werd een feest aangericht te zijner ere en het ging er vrolijk toe. Hij werd geplaagd met Margriet en liet ze glimlachend praten. Zij wilden weten of hij ook de jonge mevrouw het hof gemaakt had en bijgeval de taak van de bedaagde echtgenoot naar beste krachten had verlicht. Hij ried hen lachend aan de Sinjeur Keyzer eens te gaan bekijken: een groene grijsaard van zes voet, die hun allen nog eens lesje kon geven!...... Zij vonden hem wonderlijk bedaard en bezadigd en vroegen of de buitenlucht hem ziek gemaakt had? Of was hij van plan hen ontrouw te worden? Had een Beverwijkse schone beslag gelegd op zijn wispelturig hart en ging hij kaas maken in plaats van verzen?...... Had Sinjeur Keyzer hem deelgenoot gemaakt in zijn zaken op voorwaarde, dat hij de bedaard-deftige burger naar buiten zou keren en nuchter door het leven zou stumperen?...... Zij hadden 'm sergeant van hun vendel gemaakt en dat was heel wat meer...... En als hij die avond naar huis durfde gaan zonder een stuk in zijn kraag, zouden ze hem morgen degraderen tot gemeen schutter als onwaardige slappeling, gevlucht in het gezicht van de dierbaarste vijand, die de krijgsman kende: de dikbuikige kruik...... Nu, hij behoefde niet gedegradeerd te worden, want ze leverden hem zingend en wankelend aan zijn huis af en hij vertelde zijn moeder schreiend, dat niemand zulke goede vrienden had als haar zoon en dat deze de gelukzaligste man op Gods aarbodem was.

In de Oude Kamer drongen ze er op aan, dat hij wat nieuws zou leveren voor het toneel en hij stelde hen gerust: er stond iets op stapel, de kiel was al gelegd. Hij wou niet zeggen wat het was uit

auteursbijgelovigheid. Maar men was tevreden en vertelde het rond: Breêro kwam met een nieuw stuk...... Het was verwonderlijk zoveel mensen als hem er belangstellend naar vroegen...... En of er weer figuren in zouden komen als Nieuwen-Haan en Griet Smeers?...... Lachend beaamde hij dat...... natuurlijk kwamen ze er in...... Merkwaardig, dat iedereen daar zo op gesteld was...... „Helemaal niet merkwaardig," vond Steven. „Je kent je eigen kracht niet, man...... Schrijf een heel stuk met alleen zulke figuren, dan zul je de toeschouwers nog heel andere gezichten zien zetten." Steven bekeek hem met achterdochtige ogen. Hij vond hem veranderd, te bedaard, te zeker van zichzelf. Dat betekende iets en tien tegen één betekende het: Margriet...... Dat geraffineerde schepsel zou hem zijn Gerbrandt nog volkomen bederven...... Hij polste hem eens met losse opmerkingen en zijdelings vragen en Breêro's ontwijkende antwoorden en peinzende glimlach waren niet van een aard om hem gerust te stemmen. Enkele vurig gestelde minneliederen, die Gerbrandt hem te lezen gaf, leken hem ook al in die bedenkelijke richting te wijzen en verontrustten hem nog meer. Het ergste was, dat hij niets kon doen om hem te beschermen tegen zichzelf, want hij wou niets loslaten; waarschijnlijk had ze hem het zwijgen opgelegd en de romantische dwaas geloofde heilig in haar ernst. Steven was benieuwd, wanneer de reactie zou komen...... Dat die ongemeen smartelijk zou zijn voor z'n vriend hield hij voor zeker en hij kon hem er niet voor behoeden...... Overigens begreep hij van zichzelf niet, waarom hij dat wou. Hij had allerminst de neiging om voor kindermeid over anderen te spelen...... En wat had je te verwachten van een kerel, die een juweel als Dieuwertje Jansd. door de vingers liet glippen?...... Waarom had ie dat nobele zieltje niet getrouwd?...... Ze was de aangewezen vrouw voor hem, zou hem in de sfeer gehouden hebben waar zijn grootheid lag en hem aanbeden en vertroeteld onder alle grillen en uitspattingen...... Ze was een dozijn waard van die deftig aangedane, stom hoogmoedige joffers, waartoe hij zich zo aangetrokken voelde in zijn betreurenswaardige mentaliteit van kleine burgerjongen van geringe komaf...... Wonderlijk, die vergroeiing in zo'n sterke, oorspronkelijke geest!...... Dieuwertje was mooier dan die hele Margriet, maar hij zag het niet, omdat ze eenvoudige kleren droeg, niet miauwend sprak en geen versregels napapegaaide. Margriet, waar de valsheid duimendik bovenop lag,

wulps tot in de toppen van haar vingers, een geboren hetaere, maar die in haar stand zou blijven, haar natuur zou uitleven achter gesloten gordijnen en de ingetogen grote dame zou spelen, mild voor de kerk en het armbestuur, verrot tot in de kern, maar met een ongeschonden naam tegenover de buitenwereld...... Hij kende dat soort toch!......
Gerbrandt lachte om zijn toespelingen en zweeg. Steven kon zo vreemd praten over dingen, waar hij geen begrip van had. Hij gaf af op de geheime zonden van een schijnheilige wereld, waar hij zelden en met tegenzin in verkeerde. Zelf leefde hij er onverschillig op los. Hij had wat vrienden onder buitenlanders van de diplomatieke wereld, hield er openlijk vriendinnen op na, zag er niet tegen op zich in bordelen te laten zien of een schandalige verhouding te cultiveren met een getrouwde vrouw en brak de staf over gezeten burgers, aanzienlijke dames, onbesproken Joffers, waavan hij gemene dingen zou weten?...... Een vreemde kerel, vol tegenstrijdigheden. Een aristocraat van top tot teen, gekleed met de uiterste elegantie van een geraffineerde en kostbare eenvoud; nooit ging hij uit zonder zijn prachtig Spaans rapier; hij hield paarden, een koets, een lijfknecht, leefde alleen in het grote huis, had een rijk voorziene wijnkelder en een kok, die hij uit Frankrijk had meegebracht en die de zonderlingste dingen tot verrukkelijke gerechten samenbrouwde; hij leefde op groter voet dan menig machtig koopman, wien hij protsigheid verweet...... en toch praatte hij, naar hij zei, liever met een bierdrager van het Delftse veer dan met de gewichtigste magistraat van Amsterdam, hoe grote hoogachting hij ook voor sommigen van hen had. Hij was een zonderling en je moest hem zijn excentriciteiten vergeven, want hij was tòch een prachtkerel en een vriend als weinig anderen...... Maar hij wou zich wel eens bemoeien met dingen, die hem niet raakten en dat was hinderlijk...... Gerbrandt nam het maar op de koop toe, als een van de zonderlingheden, die hij nu eenmaal over zich had......
In het najaar kwam Margriet weer een maand logeren bij de Pauws. Hij zag haar veel, maar weinig alleen. Ze was van een verholen tederheid, die hem diep ontroerde en de zeldzame kussen, die zij konden wisselen, dronk hij als bedwelmende wijn, maar een langduriger samenzijn was hun niet vergund. Zij scheen er ook niet bijzonder naar te verlangen. Als hij er op zinspeelde, glimlachte zij vaag en lei de vingers op de lippen. Hij wou telkens over

trouwen spreken, maar kwam er niet toe door haar stil afwijzende houding. Het waren nerveuze dagen, onbevredigend en toch overglansd door de gloed van het grote, trotse gevoel, dat hen ongezien verbond.

Zij vertrok over zee met een schip van haar vader, dat haar in Hoorn zou afzetten. Hij stond aan de Y-kant haar na te zien. Zij wuifde van de campagne tot ze nog maar een miniem figuurtje was tegen de witte zeilen. Hij stuurde haar een „Adieu-Liedt" na, waarin al zijn liefde voor haar, zijn weemoed om haar vertrek, zijn verlangen naar haar bijzijn op prachtig ontroerde wijze lagen uitgezongen:

O, ghy weeldighe vloeden,
Brootdroncken, licht, en neetlich vol beroeren,
Wilt met dit buyich woeden,
Des noorden wints, geen strijt, noch oorlog voeren:
O Zuyer Zee,
Van liever lee
Laat doch u rug doorsnyen,
Wat sy door seylen,
Sal weer sonder verdeylen
't Samen vlyen.

Voor d'Amsterdamsche palen
Lach 't bruyne schip, met swarte taeckel Touwen,
Dat mijn Goddin quam halen,
In plaets van koets, voor 't puyck van alle Vrouwen,
Was 't vunstich ruym,
Het witte schuym,
De voor-boech nat bevochten:
Maer als ghy scheyden,
Mijn ooghen u gheleyden,
Soose mochten.

Ghy, die uyt soute baren
't Vlam-vierich hooft onuytgedooft liet blijcken,
Schrift doch de gryse schaeren,
Voor 't driftigh Schip, laat golven angstich wijcken,
Blancke Goddin,

Voert mijn lief in
De wel ghewenste steden,
En brenght mijn Vrouwe
Gheluckich en behouwe
't Huys met vreden.

Hij bleef geheel van haar vervuld en schreef haar veel lange brieven in de hoogdravende en kunstig gevonden bewoordingen van de epistolaire stijl dier dagen, vol klachten over de eenzaamheid van zijn hart en zijn ondragelijk verlangen naar haar bijzijn, betuigingen van brandende liefde en eeuwige trouw. Zelden kwamen er brieven terug, kort en puntig geschreven in schertsende toon en altijd verwijzend naar een spoedig weerzien, dat zij voorbereidde. Die winter kwamen er Engelse toneelspelers in Amsterdam. Zij speelden een stuk van een zekere William Shakespeare, dat „A Winter's Tale" heette en tot Gerbrandts verbazing enige overeenkomst vertoonde met het drama, dat hij aan de ridderroman „Palmerijn van Olijven" had ontleend en dat „Griane" zou getiteld worden. Het verheugde hem, dat de Engelse schrijver, die zeer bekend moest zijn in z'n land, ook komieke figuren in de behandeling verwerkte. Steven vertaalde wat van hun grappen en hij vond ze kostelijk, hij kon enkele ervan voor zijn eigen spel best gebruiken. Overigens vond hij het spel van de vreemdelingen nogal middelmatig en luidruchtig en ergerde zich een beetje aan de geestdrift van de betere standen onder de Amsterdammers, die hoog met de Engelsen wegliepen. Er was een mooi slank vrouwtje bij, dat er uitzag als een frêle porceleinen pop met te grote blauwe ogen, bijna doorzichtige handjes, en een overvloed van eigenaardig asblond haar. Steven interesseerde zich zeer voor haar etherische verschijning en maakte haar openlijk het hof. Later vertelde hij Gerbrandt lachend, dat het aristocratisch verfijnde vrouwtje kon drinken als de beste soldenier en, eenmaal op dreef, in een half dozijn talen vloekte als de rauwste zeebonk, met onnavolgbare zwier en grote overtuiging. Zij was een waar juweel en hij betreurde haar vertrek ernstig. Misschien zou hij haar in Londen eens gaan opzoeken. Ze was zo heel anders dan de Hollandse vrouwen, had vloeibaar vuur in de aderen inplaats van water en melk...... Gerbrandt dacht aan Margriet en meesmuilde wijs......
In het vroege voorjaar werd hij uitgenodigd naar Hoorn te komen

om het portret te schilderen van de Sinjeur Keyzer. Zijn vrouw was zo tevreden met het hare, dat zij er aldoor op aangedrongen had er ook een te hebben van haar man, hoewel Margriet, naar zij in haar brief onderstreepte, dit afgeraden had...... maar Lijsbeth Roeloffs was niet tot rede te brengen...... Gerbrandt lachte gelukkig...... Hoe zijn Margriet alle mensen om haar vinger wist te winden!......

8

Dolle weken in het vrolijke, levendige standje aan de Zuiderzee.

Margriet was van een beangstigende vindingrijkheid en overmoed in het bewerken van ongestoord samenzijn. Gerbrandt was bang, dat hun overschuimende liefde voor iedereen onthuld zou worden en gedroeg zich in 't openbaar tegenover haar koeler en eerbiediger dan ooit. Toch keek Floris Roeloffs, Lijsbeths wat oudere broer, die veel werk van Margriet maakte, met achterdochtige ogen naar de vrolijke schilder, als hij schertsend met haar disputeerde over onderwerpen, waar hij met zijn geslepen koopmanshoofd niet bij kon. Hij was een korte, vierkante kerel met donker haar en baard, een paar harde, dicht bijeenstaande, staalblauwe ogen en een heerszuchtige manier van optreden, had de naam een vrouwenjager te zijn en een harde, koelzinnige doordrijver, en was een verwoed aanhanger van Gommerus' opvatting der predestinatie; de strijd om deze leerstelling had ook in Hoorn, als over elders, de gemoederen van theologen en leken in beweging gebracht.

Floris gedroeg zich tegenover Margriet, alsof hij rechten op haar kon doen gelden, aanvankelijk tot grote ergernis van Gerbrandt. Margriet van haar kant behandelde hem met een soort kameraadschappelijke losheid en een soms pijnlijk puntige ironie, die overigens volkomen aan hem verspild was, zonder haken afgleed langs het gladde harnas van zijn zelfingenomenheid. Gerbrandt was spoedig gerustgesteld, toen hij de Margriet van Beverwijk terugvond, hartstochtelijker en ontembaarder dan ooit, wild en verliefd, adembenemend in haar stormachtige liefkozingen...... Tussen hem en haar zou zich geen Floris Roeloffs dringen, al deed hij nog tienmaal hooghartiger en pronkte zich met nog kostbaarder wambuizen en pijpkragen op.

Sinjeur Keyzer was Gerbrandt even welgezind als de vorige zomer. Hij had kennelijk een hekel aan de superieure Floris, die zich onmisbaar gemaakt had in de firma, en schepte er behagen in de schilder zijn genegenheid en achting te tonen om Floris te ergeren. Hij hield hem 's avonds lang bij zich, samen proefden en prezen zij de wijnen uit zijn welvoorziene kelder, zij spraken

geanimeerd over letteren, toneel, schilderkunst en reizen, toonden sympathie in hun afkeer van ruzieachtige theologie en konden het opperbest samen vinden. Gerbrandt mocht hem oprecht lijden en bedacht met vreugde, dat hij zeker geen grote bezwaren maken zou, als hij hem eenmaal met de grote vraag aan boord kwam. Sinjeur Keyzer was een man van brede opvattingen en een onmiskenbare hoogachting voor kunstenaars.
Na een paar weken kwam er een ietwat komische moeilijkheid.
Op een namiddag kreeg hij onverwacht bezoek van Mevrouw Keyzer op zijn kamer. Verwonderd stond hij op, maar zij wenkte hem vriendelijk en een beetje zenuwachtig te blijven zitten, nam zelf ook plaats en begon, onzeker en ietwat verward, over haar man te praten. Ten slotte werd zij duidelijker: meende Sinjeur Breêro ook niet, dat de heer Keyzer achteruit gegaan was sinds de vorige zomer? De Sinjeur Breêro trok verwonderd de wenkbrauwen op: hij was van mening, dat de heer Keyzer in voortreffelijke conditie verkeerde, een gezonde indruk maakte, sterk, opgewekt en levenslustig. Mevrouw zuchtte eens, knikte, gaf toe, dat het er zo uitzag, maar zij, als zijn vrouw — ze kleurde lichtelijk en draaide wonderlijk met haar zwemmerige, bolle ogen — had redenen om aan te nemen, dat dit maar schijn was...... hij ging bepaald achteruit, en zij geloofde, dat dit kwam door onmatigheid in het gebruik van spijs en en drank...... 't was moeilijk om uit te spreken, maar nu had ze het toch gezegd. Sinjeur Breêro had nogal invloed op hem...... wou hij, om haar een genoegen te doen, niet eens proberen hem daar zachtjes op te wijzen en hem ertoe te brengen zich wat te matigen?...... Gerbrandt keek bedenkelijk..... hoe kon hij het wagen in zo'n kiese persoonlijke aangelegenheid in te grijpen?...... Maar Lijsbeth drong aan, werd onaangenaam duidelijk...... Hij begreep toch...... zij was een jonge, levenslustige vrouw...... het werd triestig naast een man te moeten leven, die meer aandacht toonde voor tafel en roemer dan voor zijn vrouw, meer belangstelling voor culinaire genietingen dan voor het huwelijk...... Zij had ook haar gevoel en werd steeds meer teleurgesteld in haar gewettigde verwachtingen...... Sinjeur Breêro had ook jong bloed en moest haar begrijpen!......
Gerbrandt kreeg het benauwd. Het begon op een frontaanval te lijken. Hij beloofde haar met vage bewoordingen, dat hij zijn best zou doen. Zij dankte hem overdreven hartelijk, hield zijn hand

vast terwijl zij sprak, keek hem dankbaar en een beetje smachtend in de ogen, veegde een traan weg en zei, dat ze nu moest gaan en erop rekende, dat dit alles een geheim zou blijven tussen hen beiden. Hij verzekerde haar van zijn discretie en geleidde haar hoffelijk naar de deur. Zij beantwoordde zijn buiging met een vriendelijk knikje en een blik, die de laatste twijfel wegnam...... Dit was een uitnodiging tot de dans en Gerbrandt voelde zich in grote verlegenheid.
Lijsbeth werd opvallend zorgzaam voor hem, kwam zelf controleren of zijn kamer behoorlijk gepoetst en zijn bed goed opgemaakt werd, prees het goed opschietende werk in vleiende bewoordingen, luisterde met grote aandacht naar wat hij zei, vroeg hem wat te zingen en wierp hem bij elke gelegenheid blikken van verstandhouding toe. Maar zij wendde geen enkele poging aan om het matigingsproces te bevorderen, droeg integendeel zelf de beste wijnen aan en keek vergenoegd toe, als de heren er smakelijk in hapten. Ze zocht aanleiding om met hem alleen te zijn, hem aan te raken en in haar ogen kwam allengs een verwijtende blik om zijn onbegrijpelijke aarzeling en traagheid.
Margriet had het spel dadelijk door en maakte er onverwacht, toen zij alleen waren, een geamuseerde opmerking over. Verward en geschrokken ging hij erop in en bekende hoe Lijsbeth hem in het nauw dreef en hoe hij zich in bochten moest wringen om haar te ontwijken. Margriet lachte. Er kwam een vreemde, harde blik in haar ogen, een troebelheid ook, die hem onverklaarbaar bleef. Met gesmoorde stem zei ze:
„Geef haar eens haar zin, Gerbrandt...... doe het!"
Verschrikt keek hij haar aan.
„Dat meen je niet, Margriet, ben je gek geworden?"
„Ik meen het...... ik haat die teef...... Ik zou haar voor goed in mijn macht hebben...... en wij zouden er samen om kunnen lachen"......
Met grote, ontstelde ogen zat hij haar aan te kijken. Wat ging er in haar om?...... Hoe kon zij zoiets zeggen?...... Kon zij werkelijk menen, dat hij dit grove verraad aan hun liefde en haar vader plegen zou?......
Margriet zag zijn ontreddering en begreep, dat zij te ver gegaan was. Zij wreef zich met de hand over de ogen en toen zij hem weer aankeek, was er niets meer te bespeuren van de troebele

opwinding en de hardheid in haar ogen. Zij schudde hem aan de schouders en zei lachend:
„Dwaas die je bent!...... Begrijp je dan niet, dat ik je vermoorden zou, als je het waagde?"......
Maar een onbehagelijkheid bleef nog lang wringen eer hij in haar omarming alle verwarring en onrust vergat......
Toch werd de toestand onhoudbaar. Lijsbeth begreep spoedig, dat haar toeleg mislukt was; de domme schilder bleef hoffelijk op een afstand en ten slotte kon zij zichzelf niet naakt op een presenteerblad aanbieden...... Zij sloeg om als een blad op een boom, werd onvriendelijk, hooghartig en humeurig, liet zich weinig zien en maakte stekelige opmerkingen aan tafel. Keyzer knipoogde verholen naar Gerbrandt, hief verstolen zijn glas naar hem op bij wijze van raadgeving te doen als hij: zich nergens wat van aan te trekken.
Floris Roeloffs werd met de dag agressiever, geprikkeld door de houding van Margriet en haar vader, die Breêro onverholen hun gunst toonden en misschien opgestookt door zijn zuster, die hem zo spoedig mogelijk weg wilde hebben. Meer dan eens moest Gerbrandt zich met alle macht bedwingen om niet op te stuiven en de opgeblazen koopman ongezouten zijn mening te zeggen of hem om de oren te slaan. Hij bedwong zich om de toestand niet volslagen onmogelijk te maken, diende met sarcastische beleefdheid van repliek in bewoordingen die nog net binnen de perken bleven, en werd later beloond door de lach en de spot van Keyzer en Margriet, die de draak staken met de al te zelfbewuste man. Eens bracht Floris de kapitein van een zijner schepen mee, flink aangeschoten en blijkbaar met de opdracht de indringer uit Amsterdam zo onaangenaam mogelijk te zijn. Het was een lompe vent met borstelige, uitdagend opgestreken knevels en hij werd op een gegeven ogenblik zo grof beledigend tegen Breêro, dat er een stilte viel en Gerbrandt de gal overliep. Bleek van drift stond hij op en zei:
„Dat is ronde zeemanstaal, maar binnenskamers wat al te gezouten om naar verdienste beantwoord te worden...... Wil de kapitein met zijn grote degen niet even met mij naar buiten gaan om te horen, wat ik daarop te zeggen heb?"
En voor iemand tussenbeiden kon komen, waren ze de kamer en het huis uit. Buiten wou de kapitein nog wat snorkende beledigin-

gen ten beste geven, maar Gerbrandt liet hem de tijd niet, sloeg hem hard op de lasterende mond, viel over hem heen met een hagelbui van stoten, slagen en schoppen en smeet hem na een korte worsteling de donkere gracht in. De volkomen overblufte grootmuil schreeuwde hulp en moord en plaste als een blinde rond in het zwarte, modderige water. Hijgend, maar ongedeerd liep Breêro naar binnen; het gezelschap stond overeind, verschrikt luisterend naar het gegil en geplas buiten.
„U kunt uw prettige vriend gaan opvissen, als u lust hebt, Sinjeur Roeloffs," zei hij met een sarcastisch lachje tot Floris. „Hij vraagt het u beleefd genoeg."
De oude Keyzer viel schaterend in zijn stoel terug. Wit van woede stoof Floris naar buiten, waar toegeschoten voorbijgangers de vies besmeurde drenkeling al op het droge getrokken hadden. Binnen hoorden zij de plisplassende aftocht van de nog steeds jammerende geweldenaar en het onbedaarlijk gelach van de toeschouwers.
„Goed gedaan, Breêro, je bent, bij God, een man naar mijn hart!" riep Keyzer, opnieuw in lachen uitbarstend.
Margriet knikte hem toe met schitterende ogen en zelfs Lijsbeth glimlachte vertederd en overwoog spijtig wat ze door zijn onverklaarbare onwil moest ontberen.
De nederlaag van de onbeschofte zeeman ging in Hoorn van mond tot mond. Gerbrandt was de held en Floris moest zich tevreden stellen met de rol van de ridder van de droevige figuur. Hij liet zich niet meer zien en kwam ook niet op het huiselijke afscheidsfeestje, dat Sinjeur Keyzer ter ere van Breêro gaf en waar de portretten van hem en zijn vrouw triomfantelijk ten toon gesteld werden en grotelijks bewonderd. Het was een vrolijke partij en Gerbrandt was de gevierde man en voelde zich gelukkiger dan ooit. Lijsbeth was vol attenties en honingzoet, alsof ze nog eenmaal wilde proberen hem tot andere gedachten te brengen. Zij coquetteerde onbeschaamd met hem, dwong hem te zingen en klapte het hardst van allen, kon niet tot bedaren komen van pleizier en bewondering. Margriet nam haar met minachtend spottende ogen waar en moedigde haar hartelijk aan zich nog belachelijker te maken......
Laat in de nacht, toen zij samen hun heimelijk afscheid vierden in haar kamer, kwam droefheid over Gerbrandts gedachten. Dit was

hun laatste samenzijn, voor wie weet hoe lang. Met het hoofd in haar hals, zijn mond vlak bij haar oor, vroeg hij:
„Margriet...... wanneer trouwen wij?"
Hij voelde een schok door haar heen gaan, en de toon van haar stem zei hem, dat het een schok van ongeduld was:
„Dat weet ik niet...... Waarom wil je toch met alle geweld aldoor trouwen?"
„Maar Margriet...... ik heb je toch lief!...... Als ik niet bij je ben, leef ik nauwelijks...... Je houdt toch ook van mij?"
„Ik ben zot op je."
„En waarom zouden we dan niet trouwen?"
„Wees gelukkig met wat je hebt...... Trouwen... tijd genoeg"......
„Ben je bang, dat je vader weigeren zou?"
„Mogelijk...... Maar als ik zelf wou, zou dat me niet weerhouden."
„Wil je dan zelf niet?"
Een voorgevoel van onheil kroop verkillend over zijn hart.
Zij wachtte lang met antwoorden, streelde verstrooid over zijn haar. Dan lachte zij en sprak:
„Je bent net een dwingend kind, dat z'n zin wil doorzetten...... Wees toch niet zo ongeduldig...... Wacht je tijd af"......
„Hoe lang moet ik nog wachten, Margriet?"
„Binnen het jaar zul je mijn beslissing horen...... Is 't nou goed?"
„Binnen het jaar...... dat is een lange tijd, lief"......
„De tijd vliegt"......
„Voor een verliefd hart kruipt hij als een slak"......
Zij smoorde z'n verdere protesten in kussen, viel stoeiend over hem heen, begroef zijn gezicht onder de warme, geurige vloed van haar haren en hij vergat wat hij nog had willen zeggen. Een strofe dwaalde door zijn half bedwelmde gedachten, die hij deze middag had opgeschreven en door de sluier van haar haren zei hij zacht:

„Cust mij, mijn soete, ha, cust mij en cust mij weder!
Haha! ick sterf, ick sterf, de Ziele my ontvlooch.
Na uwen adem soet mijn Hert springt op en neder
En swoecht noch na de cracht, die my uw vier ontsooch"......

Zij trok de haren weg van zijn gezicht, kuste hem en zat met blinkende ogen en half geopende mond naar hem te kijken. Hij

hield een zware lok van de blonde pracht tussen de vingers geklemd en keek uit bijna gesloten ogen naar haar ivorig lichaam, overbloosd door het zachte, aarzelende kaarslicht. Met dronken stem improviseerde hij:

„O, Margarieta schoon, u uytgelesen Bloeme
Stroyt uyt u braef vergult en lang Goudt dradich Haer,
Dat de Sonne beschaemt, verwondert is en hoe me
De Roosen en 't Yvoor soo Marmelt door elkaar"......

Ze lei haar zachte hand op zijn lippen.
„Stil, Gerbrandt...... stil, mijn dichter, mijn lief...... maak het niet zo moeilijk"......
Ze boog zich over hem en kuste zijn mond. Hij voelde haar natte wimpers op zijn wang en sloeg de armen om haar heen...... Ze kon schreien om zijn tederheid...... ze hield van hem...... Ze had gelijk: wat was een jaar bij een liefde, zo groot als de hunne?...... Binnen het jaar zou ze beslissen...... Had ze niet beslist?...... Kon iets hen dan nog scheiden na dit alles?

9

Haastig vergleed de tijd. Hij werkte veel, voltooide „Griane", schreef voor Stevens verjaardag de klucht van „Sijmen sonder Soeticheyt", die aan het feestmaal met uitbundige bijval werd opgevoerd, een bonte, uitgelaten stroom van hartige volkstaal, kleurig en beeldrijk, waarin hij zelf een mateloos pleizier had en die Steven verrukte.

Laat in de zomer logeerde hij nog een week in Beverwijk. Margriet was tederder dan ooit tevoren, een waas van weemoed lag over haar wezen en maakte haar schoonheid warmer en begeerlijker nog. De laatste dag van zijn verblijf kwam Floris Roeloffs, zonniger en gemoedelijker dan hij hem kende. Zij deden alsof er nooit enige onaangenaamheid tussen hen geweest was en Floris beloofde Gerbrandt, dat deze het portret van zijn vrouw zou mogen schilderen, zodra hij zo'n meubel in zijn inboedel had opgenomen. Breêro vertrok zonder met Margriet een woord gesproken te hebben over hun huwelijk...... het beloofde jaar van de beslissing was nog lang niet voorbij en hij was geen ogenblik meer ongerust over de uitslag.

In Amsterdam gedroeg hij zich rustig, bezadigder dan men hem ooit gekend had. Zijn moeder was blij, maar er bleef een kleine onrust in haar, een wantrouwen tegen deze ongewone kalmte en meegaandheid, waarvan zij de oorzaak niet kende, al vermoedde haar vrouwelijke intuïtie, dat er een hartsgeheim achter school, dat hij voor allen verborgen hield. Zij had wel voor maanden gehoord van zijn verering voor een rijke en geestige dochter van die Hoornse koopman, waarvoor hij twee portretten geschilderd had en bij wie hij hoog in de gunst stond, naar hij zelf verteld had. Maar de naam van het meisje werd niet meer genoemd, het was trouwens geen partij, waar hij ernstig over denken kon, zo'n schatrijk meisje van zo voorname familie. En hij was zo ongestadig. Er zou wel weer een ander zijn. Zij bad God, dat het een goed en vroom meisje mocht blijken uit hun eigen stand, dat zijn wild hart tot rust mocht brengen en een eind maken aan zijn ongeregeld leven met de feestende en drinkende vrienden...... Het zou zich wel spoedig uitwijzen.

Hij kwam nu vaak aan huis bij Roemer Visscher, die nog altijd veel pleizier in hem had, praatte met de ernstige Anna, die waar-

lijk een fijne geest had, geleerd was en een dichteres van betekenis, schertste en redetwistte met de achttienjarige Maria Tesselschade, de begaafdste van heel de begaafde familie, die ingewikkelde sonnetten schreef, op glas etste met wonderbaarlijk kunstvaardige hand, en de favoriet was van Hooft, waarmee ze in voortdurende, intelligente correspondentie stond en die haar voor een wonder hield van lieftalligheid en buitengewoon verstand.
Hij kwam ook op het Muiderslot, waar Hooft als kasteelheer resideerde en als een geboren grand seigneur ontving. Hij was er graag gezien, gaf een vrolijke noot in de ernstige gesprekken, amuseerde met kruidige opmerkingen, zong met Tesseltje amoureuze of boertige duetten van eigen maaksel en wist eerbiedig te luisteren als het gesprek een geleerde wending nam en voor hem onverstaanbare latijnse en griekse citaten als argumenten werden aangevoerd. Het ergerde hem, dat hij de klassieke talen niet verstond, maar hij had niet de moed, de rust en de volharding van Vondel, die zich ernstig op de studie dier talen toelegde en ze langzaam maar zeker onder de knie kreeg. Ontstemd was hij alleen, wanneer het gesprek kwam op theologisch gebied en de standpunten van Remonstranten en Contra-Remonstranten opeen botsten. Ook Hooft zag dat niet graag. Beiden behoorden van nature tot de rekkelijken en verfoeiden de preciesen, maar zij hadden een hekel aan de onmatige scherpte, waartoe deze disputen immer voerden. Zelfs de zachte en bedachtzame Vondel werd van een bittere heftigheid, als deze zaken ter sprake kwamen. Het leek onmogelijk de tegenovergestelde thesen in een atmosfeer van rustig-beredeneerde critiek te bespreken, met redelijke eerbied voor de mening van de tegenstander, zoals gebruikelijk was als er gedisputeerd werd over geleerde of kunstzinnige onderwerpen. En zoals hier was het overal. Het ganse land raakte ervan in beroering. De politiek mengde zich erin. De tegenstelling tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten werd opgevangen en giftig toegespitst door de staatkundige tegenstelling Oldenbarneveldt—Prins Maurits. En Vondel, die nog pas in zijn gedicht over de „wijd-beroemde scheepvaart der Verenigde Nederlanden" geestdriftig de roem gezongen had van de Prins, begon al bitse kritiek te oefenen op de stadhouder, die het ongeluk had aan de kant der Gomaristen te staan. Hooft voorspelde ongelukken, als men er niet in slaagde de gemoederen te kalmeren en elkaar te

vinden in een redelijk vergelijk, maar dit woord alleen al werkte als olie op het vuur en joeg beide partijen tot groter woede op...... Gerbrandt verveelde zich bij deze vinnige debatten, probeerde het gesprek een andere wending te geven en als dat niet lukte, trok hij zich maar liever terug, begon een plagerig gesprek met Tesselschade en liet de sectaristen hun hart ophalen aan vruchteloos verbitterd bekvechten.

„Deze mensen zijn dwazen, Tesseltje," zei hij. „Ze willen bij Onze Lieve Heer op tafel kijken en het beter weten dan Hij...... Ze vervelen me beestachtig en ik heb een dorre keel gekregen van hun gepraat...... Waarachtig, mijn tong ligt als een uitgedroogde lerenlap in m'n mond...... Wil je niet proberen een roemer wijn voor me hierheen te goochelen, dan zal ik zachtjes een nieuw liedje voor je zingen, dat nog geen mens kent"......

Lachend bracht ze hem de wijn. Hij dronk dorstig, smakte met de tong, luisterde even en fluisterde:

„Hoor nou die Vondel doorslaan!...... Als ik geweten had, dat hij zo bestond, had ik zeker geen eerdicht gemaakt voor zijn „Pascha"......

„Hij wordt toch de grootste dichter van allemaal," zei Tesselschade. „Laat je deuntje nou horen, Breêro"......

En zachtjes zong hij de „Aenspraeck van den Oom tot de Nicht":

„Nifjen, Nifjen, o gy dingh!
Wilje noch niet aan het knechje?
Klufje Klonters susterlingh
Sprack me lestent: hoort iens Brechje,
Het! hoe legje staegh en neyt?
Datsen Vryster! datsen Meyt!"......

Zij hadden samen onmatige pret en hij moest beloven het voor haar over te schrijven. Hij keek in haar pittig gezichtje en mocht haar graag. Ze was geleerder dan hij (hoe kon het allemaal in dat aardige hoofdje?), maar ze was speels als een kind en dol op een vrolijk liedje...... Een lief kind, dat een mooie vrouw zou worden...... Maar niet zo mooi als Margriet!......

Margriet kwam naar Amsterdam voor de opvoering van „Griane", de avond vóór Kerstmis. Zij was getuige van zijn succes en wenste hem met schitterende ogen geluk. Zij drukte zijn arm tegen haar

borst, toen hij haar naar de slee bracht en keek aanbiddend naar hem op. Hij had moeite om haar daar niet ten aanschouwe van de gapende omstanders in zijn armen te nemen en haar toe te fluisteren:
„De beslissing, Margriet...... de beslissing?...... Laat me niet te lang wachten"......
Maar hij bedwong zich, maakte bij de slee een hoofse buiging en kuste haar op de pols, op het kleine blote plekje tussen handschoen en bonte mouw. Met de hoed in de hand keek hij de slee na, die geruisloos over de sneeuw weg gleed. Een paar jonge stemmen riepen:
„Vivat onze Breêro!"
Anderen herhaalden het. Mensen, die zijn stuk gezien hadden.
Lachend zwaaide hij met zijn bepluimde hoed en ging naar binnen, terug naar de wachtende vrienden, die hem befeesten wilden in het Herenlogement......
Hij behoefde niet te lang te wachten.
Half januari kwam de beslissing.
Een brief uit Hoorn, waarin Margriet hem meedeelde, dat ze de volgende maand ging trouwen met Floris Roeloffs.
Hij moest niet boos zijn en berusten zoals zij......
Er was niets aan te doen, het moest...... De belangen van de handelsonderneming...... Haar vader had het haar duidelijk gemaakt. Zo was het leven. Het ging niet altijd zoals een mens het zich gedacht had...... Ze zou altijd met genegenheid aan hem denken...... Hij was te benijden: een kunstenaar...... in zijn werk zou hij haar spoedig vergeten zijn...... Het was een mooie tijd geweest...... een mooie droom...... nu kwam de werkelijkheid...... Maken wat er van te maken viel...... Vaarwel...... een laatste kus...... En maar niet meer schrijven: Floris is zo jaloers en je weet wel, hoe onaangenaam hij zijn kan...... Margriet......
En dat was het einde?
Ongelovig keek hij naar het papier, dat trilde in zijn heftig bevende handen.
Het kon natuurlijk niet waar zijn......
Het was een droom...... een nachtmerrie...... Hij moest proberen wakker te worden, zo gauw mogelijk......
Met een ruk stond hij op, liep naar het venster en drukte zijn gloeiend voorhoofd er tegen. De ijzige kou drong met een krampig

gevoel tot in zijn hersens...... Het had zwaar gesneeuwd, het felle wit stak venijnig in zijn brandende ogen, het deed pijn...... Nu zou hij zich wel met een zwaai voelen wegzinken en wakker schrikken......

Maar hij ontwaakte niet. Het was geen droom......

Het leek of zijn hart gebroken in zijn borst lag...... Het deed zo ondragelijke pijn......

De hoer!......

Het vreselijke woord was losgesprongen uit zijn gepijnigde hersens, leek in de lucht te hangen als het gebrul van een kwaadaardig beest......

De veile hoer!......

Bij hem had ze gelegen, nacht op nacht, zich aan hem gegeven met een tomeloze passie, die hij voor de onweerstaanbare uiting van een grote, zuivere liefde gehouden had......

Ze had hem niet liefgehad.

Dat bewees haar brief...... Zo schreef geen hart in wanhoop!......

Vals was ze...... vals!

Zij had met hem gespeeld, al die tijd...... gespeeld als de kat met de muis, die ze gaat verscheuren. En hij had het niet geloofd, toen Steven hem probeerde te waarschuwen...... Hij had er niets van gemerkt en zich vol vertrouwen overgegeven aan de streling van de poezele pootjes...... nu had ze de scherpe nagels uitgeslagen en zijn arm goedgelovig hart werd in stukken gereten...... Nog eens begon hij de brief te lezen, maar hij kwam niet ver. Tranen van woede, verdriet en vernederng verduisterden zijn ogen...... Alles werd hem duidelijk...... Van het begin af aan was het van haar niet anders geweest dan een behaagziek, wulps spel...... Niets dat op liefde geleek, op zijn liefde, had haar hart bewogen...... alleen de zucht met hem een beetje te pronken, omdat hij naam had en bewonderd werd...... met hem te slapen, omdat haar opgezweepte, overprikkelde geilheid dat begeerde...... Hij was immers ook niet de eerste geweest!......Hoe was dat mogelijk!...... Nooit zou hij geloofd hebben, dat zoiets bestond...... een dochter van voorname huize, welopgevoed, kunstzinnig en geletterd, schoner dan de dageraad, en die deze dingen durfde bestaan, uitsluitend voor haar lage genot...... En hij had gedacht, dat dit alles logisch een toekomstig huwelijk inhield!...... Haha!...... wat zou ze daar inwendig om geschaterd hebben!...... Nooit was het in

haar opgekomen...... Als hij er een woord over los liet, had ze hem met een kluitje in het riet gestuurd...... Wacht nog, Gerbrandt, wacht nog, het heeft toch geen haast...... je hebt toch al alles van me, waarom zo iets alledaags als een trouwerij...... wees voorlopig tevreden met wat ik je geef...... wacht nog...... En dan: binnen een jaar krijg je de beslissing!... De beslissing, die alleen kon betekenen: het vaststellen van de dag, waarop zij zouden trouwen...... Nu had hij haar beslissing!...... Nu wist hij waar hij aan toe was...... Hij had gedacht bij zijn vrouw te slapen en hij had bij een hoer gelegen...... Betaald had hij haar met de beste krachten van zijn sterk, vurig lijf, precies wat haar verdorven zinnelijkheid vroeg...... met zijn beste sonnetten en minneliederen, precies wat haar verdorven ijdelheid van hem verlangde...... Was ooit iemand zo misbruikt als hij, zo bedrogen en als een simpele dwaas om de tuin geleid?...... Floris Roeloffs...... een vent, die ze minachtte, een botte geldzak...... die trouwde ze, die was van haar stand en kaste, die was nuttig en nodig voor de zaken, het kapitaal in één hand...... en de rest: liefde, trouw, een zuiver en fris leven...... dat was minder dan wind...... Over een maand of een half jaar zou er een forse, jongere vent in huis komen en ze zou hem naar haar slaapkamer lokken...... Zoals Lijsbeth geprobeerd had met hem...... Waarom had hij die niet rustig genomen? ......Al dat tuig was toch geen enkele zuivere gedachte waard!...... Je moest ervan profiteren en ze dan een trap in de lenden geven, anders verdienen ze niet...... en als je dat verzuimde, kreeg je de schop zelf...... Ay!...... toen had Margriet, door haat tegen Lijsbeth verblind, even haar ware aangezicht getoond, maar hij, onnozele sukkelaar! hij had het niet eens begrepen en het voor een onbedacht woord gehouden...... Hoe kon een vrouwenhart zo trouweloos en verdorven zijn!...... O, had hij ze eens hier tussen zijn handen!...... Hoe zou zij boeten voor deze ondragelijke vernedering, dit onvergefelijke verraad!...... Hij nam zijn pen en kraste met wilde halen zijn woede uit op het papier:

„O overvalsche schijn
Van vriendschap en van jonst! O overgeven eden
Versworen duyvelin, had ick u opgesneden
Dien goddeloosen mond! O trouweloose prij!
Wat houtmen dat ick u den hals niet of en snij,

En ruck u uyt de tongh, de tongh, die mij verleyde,
Misschien van aartsche en eeuwige saligheyde!"

Tranen sprongen uit zijn ogen. Hij smeet de pen van zich af, liet het hoofd op de armen vallen en schreide onweerhoudbaar, lange tijd achtereen om het ineenstorten van het droompaleis, dat hij zich gebouwd had, de bekroning van zijn leven...... Als hij wat tot bedaren kwam, de tanden opeen beet en zich met geweld tot kalmte dwong, kwam de ontzaglijke verbazing boven, dat dit had kunnen gebeuren. Hij had het onwezenlijke gevoel, dat hij in een grote leegte hing, ten prooi aan onmogelijke hallucinaties...... Maar zijn ogen zagen de brief, de rustige, met vaste hand getekende, sierlijke letters, de naam Floris Roeloffs, de aankondiging van het huwelijk...... Het was alles barre werkelijkheid...... Nu moest hij proberen met een kapot gescheurd hart verder te leven...... Kon dat?...... Ach waarom klopte het nog, dat verslagen en bedrogen hart, waarvoor geen geluk of vrede meer bestond?...... Waarom wou het volhardend verder slaan, nu alles nutteloos geworden was?...... Als een beer in zijn hok beende hij door de kamer...... Wat had het leven nu nog voor zin?...... Er was een groot gat in geslagen en het liep leeg...... zo leeg...... alles werd zinloos...... Vrienden, dichten, schilderen, rondlopen in een doffe ontluisterde wereld...... waarom?...... Neerliggen en sterven, dat was het enige...... Maar de mens stierf niet, wanneer hij wou...... Dan stond hij met een schok stil......

Moest hij zich dit alles laten welgevallen?...... Moesten monsters als Margriet en Floris Roeloffs maar straffeloos over zijn krimpend hart lopen en vrolijk bruiloft vieren en ongestoord het huwelijksbed bestijgen en hun onzuivere brand blussen en alles nemen, waarop hij recht had?...... Het visioen van die twee in bronstige omstrengeling joeg zijn bloed tot kookhitte op. Hij beet de tanden op elkaar, dat zijn kaken er pijn van deden......

Dan smeet hij de noodlottige brief en de papieren van zijn tafel in een lade van de kast en gooide zijn degen om. Hij nam mantel en hoed en liep naar beneden. In de gang kwam Stijntje hem tegemoet. Even viel het hem op, dat zij rood beschreide ogen had, maar dat vergat hij dadelijk weer. Zij stak de hand naar hem uit en zei iets, dat hij niet verstond. Hij pakte haar bij de arm en fluisterde hees: „Zeg tegen vader en moeder, dat ik naar Hoorn moet"......

Verschrikt keek zij in zijn bleek bestorven gezicht met de holle, koortsig gloeiende ogen. Maar hij was al langs haar heen gerend, zij hoorde de degen onder zijn mantel tegen zijn been kletteren...... Angst overviel haar...... Er was moord in zijn ogen...... Waarom ging hij gewapend uit?...... Er was toch niets te doen voor de schutterij?...... Naar Hoorn...... Er was iets met die Margriet Keyzer......

OP DRIFT

l'Amour du Monde n'est que tromperie et fainte
Léger et inconstant, vollant et sans valleur,
Sans rayson, sans Conseil accompagnié de peur,
En amitié faus, contrefaict par contraincte.

1

Gerbrandt rende de straat op.
Als een blinde stoof hij tussen de mensen door, over de smeltende sneeuw, botsend tegen voorbijgangers, doof voor hun boze woorden.

Hoe kwam hij in Hoorn?...... Hij moest naar Hoorn. Hij moest met haar spreken. Dit monsterachtige mocht niet gebeuren. Ze kon zo niet zijn. Ze hadden haar gedwongen en moegestreden had ze toegegeven...... Zo moest het zijn...... Hij zou haar meenemen, haar schaken als het moest, alles rondom haar overhoop steken, wat hem in de weg kwam...... En als ze niet wou...... als ze hem willens en wetens verried, dan zou hij dat valse hart doorsteken en daarna zichzelf...... er was geen keus meer...... alles was waardeloos zonder de liefde van Margriet...... Hij zou een paard huren en spoorslags naar haar toerijden...... Waar was de stal waar ze postpaarden verhuurden?...... Op de Gelderse kade, vlak bij het huis van Roemer Visscher...... Maar hij kon helemaal niet goed rijden, hij had laarzen noch sporen aan...... De schipper...... dat duurde te lang...... Hij ging te paard, al zou hij zijn nek breken......

Hij struikelde over een uitstekend stoepje en was bijna languit in de groezelige sneeuwpap gevallen. Rondom werd gelachen en geroepen:

„Hé, dronken todde, hou je roer recht!"......

„De krijgsman valt over zijn zwaard!"

„Wou je zwemmen, maat?"

Iemand greep hem bij de arm, toen hij met moeite zijn evenwicht herwon.

„Gerbrandt!"

Hij keek in een bezorgd vrouwegezicht.

„Dieuwertje"......

„Wat heb je?...... Je bent ziek."

„O nee...... nee, nee"......

„Waar moet je heen?"

Dat was hij plotseling vergeten. Dubbend keek hij haar aan. Goeie Dieuwertje...... Ze had ouwelijke trekken in haar gezicht gekregen, maar ze zag er nog lief uit...... Ze was altijd lief geweest...... goed en lief voor hem...... Ze had hem nooit een ver-

wijt gemaakt en God weet, dat ze daar toch reden genoeg voor gehad had...... Wij kregen allemaal ons deel van de verdrietelijkheden des levens...... dan vielen de klappen hier, dan daar...... Stumpers waren we allemaal...... Een groot medelijden, met haar, met alle mensen, met zich zelf, overweldigde hem en twee tranen liepen uit zijn ogen, trokken pijnlijke sporen over zijn wangen in de ijzige wind.
Dieuwertje schrok van zijn hulpeloos verkrampend gezicht. Ze nam hem bij de hand en zei zacht:
„Kom"......
Gehoorzaam liep hij naast haar mee. Alle wilskracht was plotseling uit hem weggegleden. Hij voelde zich oneindig moe, koortsig en ten dode bedroefd...... Alles werd hem onverschillig. Ze moesten nu maar met hem doen wat ze wilden...... Nutteloos was alles...... nutteloos......
Dieuwertje nam hem mee naar haar kleine huisje in de Halsteeg, waar ze alleen woonde sinds haar vaders dood en als fijnstrijkster haar brood verdiende. Door de kleine, groenige vensters vloeide een vaag en waterachtig licht, maar er brandde een goed vuur in de haard, dat een rosse gloed lei over de keurig onderhouden meubeltjes en de helder gewitte muren, waar hier en daar een bonte prent in een glad mahoniehouten lijstje hing. Zij nam hem mantel en hoed af, zette zijn degen in een hoek, schoof de enige leunstoel bij het vuur en dwong hem te gaan zitten. Uit de bedstee nam zij haar hoofdkussen en schoof dat in zijn rug...... Bezorgd keek ze naar hem zonder een woord, zonder een vraag. Er was een grote warmte van blijdschap in haar hart, omdat zij hem bij zich had. Moe, ziek, door iets gebroken, maar veilig onder haar hoede, bij haar vuur. Hij staarde met grote ogen in de vlammen, wreef met een werktuigelijk gebaar zijn handen in elkaar en rilde. De indruk, dat hij zijn handen in wanhoop wrong, werd zo ondragelijk, dat zij bij hem neerknielde, zijn ijskoude handen nam en ze in de hare warmde. Hij keek haar aan, alsof hij haar niet kende, maar liet haar doen. Het werd donkerder buiten, de lucht was weer toegetrokken en opnieuw begon de sneeuw te vallen, kleine, harde vlokjes die met een klagend geruis in de harde wind tegen de vensters striemden...... Het was goed hier, met de warmte van het vuur, van Dieuwertjes mooie ogen, van haar zacht wrijvende handen...... Hij had altijd veel gehouden van haar grote,

zachte, beschermende handen, haar goede handen...... Als zij je handen vasthield, kwam er rust over je...... Nu ook...... het was rustig zo...... de hevige scherpte van de pijn trok weg...... Hoe lang was het geleden, dat hij hier geweest was?...... Lang...... heel lang...... Af en toe had hij Dieuwertje nog eens gezien, op straat, vluchtig gegroet en vergeten...... Nu had zij hem in zijn grote onreddering en ellende van de straat gehaald en hier gebracht...... Toevallig?...... Of had ze hem gezocht?...... Was ze gezonden?...... Ze was er nog altijd geweest, als hij haar nodig had...... wonderlijk was dat...... O, hij had haar nodig, niemand dan haar alleen...... Tegen een man kon hij zijn nederlaag toch immers niet bekennen...... Bij zijn moeder kon hij dit niet biechten, ze zou er niets van begrijpen, alles verkeerd opvatten en hem nog ellendiger maken door haar verwijten...... Dieuwertje zou hem niets verwijten...... die had hem nog nooit iets verweten...... Een en al goedheid was Dieuwertje en hij had het waarlijk niet aan haar verdiend...... Had hij haar naam niet eens gebruikt in een spotliedje, toen hij haar met een oudere man had zien lopen en een vroegere buurjongen hem verteld had, dat ze daarmee ging trouwen?...... Hoe had hij toen zo woedend naar de pen kunnen grijpen? Het ging hem toch niets aan!...... En later was het nog een leugen gebleken ook...... Zijn gedachten waren afgeleid...... Dat was de invloed van haar stille handen......

„Dieuwke?"

„Ja?"

„Ben je nog niet getrouwd?"

„Nee."

„Waarom niet?"

Een bittere trek plooide om haar mond.

Zij haalde de schouders op en antwoordde niet.

Lang zat hij naar haar gebogen hoofd te kijken. In het donker haar bij haar slapen zag hij een paar witte draden, zij glansden in het rosse licht van de haard als goud. Schuldgevoel bekroop hem en een oneindig medelijden.

„Mijn schuld," zei hij op sombere toon.

Zij hief het hoofd op en keek hem met grote, bange ogen aan.

„Mijn schuld," herhaalde hij.

„Stil, Gerbrandt...... Hoe kun je zoiets zeggen?"

„Je bent ongelukkig geworden door mij."

„Ik ben niet ongelukkig...... Ik weet, dat je af en toe aan mij denkt."
Ze wist, dat hij af en toe aan haar dacht en daarom...... was ze niet ongelukkig...... Had hij ook maar zo'n nederige, weinig eisende aard...... Maar ze loog natuurlijk!...... Ze zei het alleen om hem gerust te stellen...... Hij wou echter niet gerustgesteld worden...... Het was hem een vreemde lust zichzelf aan te klagen, schuld te bekennen, aan te tonen, dat hij gefaald had, verkeerd gedaan, tegen haar gezondigd.
„Ik heb je alle kwaad van de wereld gedaan, Dieuwke...... Als er tussen ons niets geweest was, zou je nu getrouwd zijn met een brave man, kinderen gehad hebben en een nuttig, gelukkig leven...... Door mij heb je dat alles verspeeld...... Mijn schuld"......
„Stil, Gerbrandt...... ik zou toch niet anders willen...... Je hebt me zoveel geluk gegeven, dat ik er voor een heel leven mee uitkom. Praat niet over schuld...... Niemand kan zijn eigen hart dwingen...... Ik klaag niet. En ik heb je niets te verwijten"......
Niemand kan zijn eigen hart dwingen...... Dat was weer zo'n woord van het wijze Dieuwetje...... Maar dat gold alleen voor mensen, die met hun hart leefden...... Niet voor een Margriet Keyzer...... Niet voor een Lijsbeth en Floris Roeloffs...... Die leefden met de geldzak en hun zinnen en dwongen hun hart...... voor zover zij het hadden......
„Jij bent zo goed, Dieuwke," zei hij. „Jij maakt nooit verwijten, hoeveel recht je er ook toe hebt...... Maar stel je gerust...... Je wordt toch gewroken"......
„Daar heb ik geen behoefte aan, Gerbrandt."
„Jij niet...... maar God misschien...... Wat ik jou gedaan heb, dat heb ik nu uitbetaald gekregen, met rente op rente...... met woeker"......
Met een klap sloeg de herinnering aan de onherstelbare ramp in hem terug. Zijn stem brak in een snik, hij boog het hoofd, sloeg de handen voor het gezicht en huilde als een kleine jongen, die zich bezeerd heeft. Zij stond naast hem en keek op hem neer en haar grote hart liep vol medelijden voor deze rusteloze man met zijn driftig en wild gemoed, die zich altijd weer in moeilijkheden bracht, deed wat hij moest laten, en naliet wat hij doen moest, verwaarloosde wat hem liefhad en zijn liefde verkwistte aan wat

hem verwaarloosde...... Het kwam misschien, omdat hij een dichter was, een kunstenaar...... die waren zo, zei men, dwars en onberekenbaar en zelden gelukkig...... Arme Gerbrandt...... arme jongen...... in wat voor wespennest had hij nu weer de hand gestoken?...... Zou het iets zijn met de mooie dame, die hij na de opvoering van „Griane" naar haar slee gebracht had?...... Zij had hem wel gezien, al had hij haar tussen het publiek niet opgemerkt...... Hij was zo diep verslagen...... Wat kon ze doen?...... Alleen maar hem liefhebben en misschien troosten, niet beschermen...... Je kon iemand niet beschermen tegen zichzelf...... Hij zou ook dit grote verdriet wel weer overwinnen, maar alleen om nieuwe dorens op te zoeken om zich aan te wonden...... hij, die de vrolijkste man van Amsterdam genoemd werd......
Zij ging naast hem zitten op de leuning van zijn stoel en trok zijn hoofd tegen zich aan. Zacht streelde ze over zijn haar — het was nog even dik en stug als vroeger — en liet hem ongestoord snikken. Toen hij wat bedaarde, vroeg zij:
„Wat is het dan, Gerbrandt?...... Vertel 't me maar, misschien zal dat je hart lucht geven"......
Hij schudde het hoofd, pakte haar handen en hield die vast als in angst.
Maar dan begon hij toch aarzelend te spreken, de schroom ontviel hem en langzaam kwam het hele verhaal van zijn wonderbaar geluk en het valse verraad, waardoor het in elkaar was gekraakt. Zo zonder enige waarschuwing, zo verpletterend plotseling. Nooit had hij aan zoiets gedacht, hij kon het nog niet begrijpen of geloven, maar er viel niet aan te twijfelen, het was zo...... Midden uit de wolken, waarop zij samen zweefden, liet ze hem op de aarde te pletter vallen en voer ongestoord verder met een, die ze verachtte, maar waarmee ze zeker precies leven zou als met hem, wel zonder gedichten, doch met de muziek van veel klinkend goud......
Zwijgend luisterde Dieuwertje naar dit verhaal van leven uit kringen, die zij enkel van de gang of de keuken uit kende. Haar hart kromp in haar borst van pijn en stekende jaloezie op de verheven dame, die met de glans van haar rijkdom, haar stand, haar geleerde geestigheid de liefde van Breêro gewonnen en vastgehouden had zolang zij verkoos en schaamteloos alle genot uitgepuurd had, dat zij verlangde en hem nu liet lopen voor iemand uit haar eigen kring, die Gerbrandts pink niet waard was...... Geen ogenblik

kwam de gedachte bij haar op, dat Gerbrandt met haar eigenlijk precies hetzelfde gedaan had, omdat ze even ver beneden de stand van de Brederodes leefde als hij beneden die van de Keyzers...... Dit was geheel anders, een afschuwelijk, bewust verraad tegenover iemand, die zich argeloos en met heel zijn ziel gaf en die bedrogen en belogen was tot de laatste minuut voor de hatelijke ontknoping...... En o! hoe stompzinnig van die rijke sloerie!...... Ze had Gerbrandt kunnen hebben en hem verworpen voor wat gele modder...... Onbegrijpelijk dwaas waren die soort mensen!...... Ze zou er alles voor hebben willen geven om door hem bemind te worden en in die diepste armoe glorierijk gelukkig zijn geweest...... Dom en slecht was die vrouw, doortrapt slecht en brutaal als de stalmeid van een slecht befaamde herberg aan de heerweg...... Hoe was zoiets mogelijk bij mensen van zo hoge stand, waar alles zo deftig toeging, waar je geleerd werd tegenop te zien als wezens van hogere orde!......

„Wees niet zo bedroefd, Gerbrandt...... ze is geen traan van jou waard."

Hij keek naar haar op, onbewust van de pijn, die hij haar gedaan had met het verhaal van zijn stormachtige liefde, knikte en zei: „Misschien heb je wel gelijk...... maar wat kan ik er aan doen?...... Ik heb het gevoel of er een grote wond in mijn borst is, Dieuwke...... zo rauw en pijnlijk...... en of ik eraan sterven zal"...

„Nee, nee? Gerbrandt...... je bent sterk genoeg...... je komt er gauw genoeg overheen"......

Hij glimlachte bitter...... ze had gemakkelijk praten...... als het jezelf niet overkwam, leek het altijd licht genoeg.

„Je beseft het niet, Dieuwke...... Dit gevoel was zo bovenmenselijk groot...... zoiets kun jij niet begrijpen...... Ik leefde in een sfeer boven de sterren...... ik aanbad deze vrouw als een godin...... niets verwonderde mij meer, want ik was in een toverland...... wat zij zich veroorloofde mocht zij, omdat ze van goddelijke natuur was en niet gemeten mocht worden met menselijke maat...... Zo zag ik haar...... en dit hoge wezen was mij toegevallen...... En nu?...... Van bevoorrechte ben ik een schurftige hond geworden, met de voet op zij gestoten...... Wat goddelijke glans had, blijkt drek en al wat goud leek, grauwe as...... als in een sprookje met duivelskunsten"......

Hij sprong op en begon heen en weer te lopen door de kleine

kamer. De eerste opwinding golfde terug in zijn ziel, stormachtiger nog, verwoestend. Hij drukte de vuisten tegen de slapen om de wilde jacht van zijn gedachten te remmen, helse pijnen schoten door zijn hersens. Hij schreeuwde en vloekte als een bezetene en zwoer, dat hij die verworden snol vermoorden zou, liep op zijn degen toe en wou weg. Dieuwertje sloeg de armen om hem heen, worstelde om hem tegen te houden, kreeg hem weer in zijn stoel, waar hij hijgend en uitgeput met dolle ogen in het vuur zat te staren. Dan wou hij drinken. Hij gaf haar zijn beurs.
„Ga een kruik wijn halen, Dieuwke, van de beste, de zwaarste. Ga naar „De Graaf van Meurs" en zeg dat het voor mij is."
„Je zult intussen weglopen"......
„Nee nee...... ik zweer het je...... Neem mijn mantel mee"......
Ze stapelde nieuw hout op het vuur en ging. Rillend zat hij te luisteren naar de sneeuwjacht, die langs de vensters veegde. Het was bijna nacht. Woest rommelden valwinden in de schoorsteen, rook en vonken stoven de kamer in. Hels weer...... Een goede nacht voor gedachten aan wraak, moord en dood...... Verschroeiend vloog het bloed door zijn lijf, maar ijskoude rillingen huiverden over zijn rug. Zijn tong was droog, zijn handen beefden, woedende pijn hamerde achter zijn voorhoofd, boven zijn linkeroog. Hij was ziek, hij had koorts...... Hij wou niet ziek zijn, dat gunde hij die slang niet...... Hij wou drinken en vrolijk zijn, om haar lachen en vervloeken, spotten met haar trotse echtgenoot, die een braaf afgelikte boterham te verorberen kreeg...... de duivel gave, dat hij erin stikte...... waarom had hij die fielt niet zelf in de Hoornse gracht gesmeten inplaats van zijn stomme handlanger en hem vijf minuten met zijn zwarte kop onder water gehouden?......
Dieuwertje schrok van zijn lijkwit gezicht, toen zij terugkwam. Hij lachte schor en zei:
„Zet de roemers uit, Dieuwke en laten wij drinken...... Laten wij ons verbeelden, dat we feestvieren, samen, zoals vroeger in het tuinhuis aan het Korte Raampad, weet je nog?...... Gantsbloed, Dieuwke, wat zijn de mensen dwazen, niet?...... Het leven rent langs en over ons heen, omdat we niet snel genoeg zijn om het bij te houden!...... Schenk in en drink met me...... Verdriet is maar zwakheid...... je hebt gelijk...... je moet er overheen en liefst met grote stappen...... Daar drinken we op, Dieuwke...... à vous!"
Zijn lach klonk akelig vals en hol en hij trok met zijn mond, alsof

hij aanstonds in schreien zou uitbreken. Maar hij wist zich te bedwingen, slokte de wijn gulzig naar binnen, schonk zich dadelijk opnieuw in als een verdorste. Het deed hem deugd, maar de verwarring in zijn hersens hield er niet van op. Hij begon weer te praten, opgewonden, opgeschroefd vrolijk, steeds onsamenhangender. Zijn bleek gezicht kleurde zich donkerrood, zijn handen beefden niet meer, de rillingen over zijn rug lieten af...... Soms zweeg hij even, versomberd en keek peinzend langs haar heen. Dan lachte hij weer, maakte haar complimenten, zei dat ze nog net zulke mooie ogen had als vroeger en dat het hier goed was, ongelofelijk goed en zij was zijn goede engel...... dat was ze altijd geweest en dat zou ze altijd blijven...... of geloofde ze hem niet?...... Als iedereen zijn hart zou wegwerpen, zou zij het nog oprapen, niewaar, Dieuwke, niewaar? en hoe minder hij het verdiende met des te meer liefde...... zo was zij......

Het was een marteling voor haar. Hij verscheurde haar hart met ieder woord, dat hij sprak. Ze was bleek, maar glimlachte dapper, blij, dat hij zijn verdriet naar de achtergrond praatte...... Hij mocht ook over haar lopen, als dat hem verlichten kon......

Langzaam werd hij vermoeid van de opwinding, het praten en drinken. De kleur zakte weer weg uit zijn gezicht, de hoofdpijnen werden verdovend, hij kon geen enkele gedachte meer volgen en zakte zuchtend half bewusteloos achterover in zijn stoel.

Dieuwertje stond op en ging naar hem toe.

„Kom," zei ze, „'t Is al laat. Nu moet je gaan slapen"......

„Slapen...... ja...... o, slapen"......

Zij hielp hem zich te ontkleden en hij liet zich gedachteloos naar de bedstee leiden. Zorgzaam stopte zij hem in. Hij sliep al half, toen hij zich weer oprichtte.

„Kus me, Dieuwke," stamelde hij.

Ze kuste hem op het voorhoofd.

„Dank je," fluisterde hij glimlachend, greep haar hand en liet die niet meer los.

Met de voet trok zij een stoel naderbij en ging zitten, zijn hulpeloze hand in de hare, kijkend naar het dierbaar gezicht, zo jammerlijk vervallen, met scherpe groeven van de neus naar de mondhoeken, blauwige wallen onder de ogen, de zware jukbeenderen spannend onder de huid. Twee rimpels liepen dwars over het lage, eigenzinnige voorhoofd en een norse groef stond boven de neus-

wortel...... Het was niet meer het gladde jongensgezicht uit de tijd van hun liefde, het snelle leven had er zijn merktekenen in achter gelaten, maar het was er haar te liever om nog...... Arme Gerbrandt...... hij zou nooit veranderen...... Altijd weer zou hij verblind worden door de glans van het nieuwe, er op afstuiven en het oude achter zich laten liggen, het verkeerde kiezen en het goede laten liggen en zich zelf verslijten in het geweld van zijn brandende driften...... Hij zou meer vijanden hebben dan vrienden, en weinigen zouden hem kennen zoals hij was, een zwak mens, met al zijn branie, een wankele ziel, door te sterke zinnen uit haar baan gestoten...... Zij had hem niet kunnen binden en dat had ze tevoren geweten, maar ze had hem lief door alles heen en zou hem blijven liefhebben, al martelde hij haar nog duizendmaal erger in zijn gedachteloze mannelijkheid, zoals deze avond weer...... Hoe kwam het toch, dat mannen zonder het te bedoelen, een vrouw kwelden in haar zeerste plekken?......

2

Het werd een zware nacht voor Dieuwke. Spoedig begon Breêro te woelen en in zijn koortsslaap verward te praten. Hij vroeg naar zijn moeder, riep om Margriet, begon plotseling krakend te vloeken en wilde zijn degen hebben, omdat hij van alle kanten aangevallen werd. Hij worstelde om uit zijn bed tekomen en zij had al haar kracht nodig om hem in bedwang te houden. Soms was hij op een feest en lalde een drinklied, dan weer mompelde hij versregels of lag angstig schreiend te bidden, fluisterend dat God hem verworpen had en de duivel op hem zat te loeren: hij zag zijn gloeiende ogen in een hoek van de bedstee en klemde zich aan Dieuwertje vast, haar smekend hem tegen de Boze te beschermen.
Zij legde natte doeken op zijn voorhoofd en gaf hem een aftreksel te drinken van kruiden, die goed waren tegen de koorts. Hij zweette zwaar en viel laat in de nacht eindelijk in een verdovende slaap, die veel van bewusteloosheid had. Zijn gezicht was grauw en opgelopen, zijn knevel stak borstelig en dreigend naar voren......
De volgende morgen voelde hij zich slap en terneergeslagen, maar hij had geen hoofdpijn meer en de koorts bleef weg. Gehoorzaam at en dronk hij wat zij hem voorzette en bleef in bed, omdat zij het hem commandeerde. Om huis bekommerde hij zich niet, daar geloofden ze, dat hij naar Hoorn was. In de namiddag zag hij, dat Dieuwertje indommelde op haar stoel. Hij sprak haar toe, maar zij gaf geen antwoord, ze had de ganse nacht niet geslapen en was uitgeput. Beschaamd sloop hij het bed uit, trok het recht en schudde het op zo goed het gaan wou, droeg haar erin zonder dat zij ontwaakte en kleedde zich aan. Hij dacht er over om stilletjes te vertrekken, maar voelde zich te slap. Mismoedig trok hij de leunstoel naar de haard, rakelde het vuur op en ging zitten. Zijn treurige gedachten overmanden hem en hij zonk weg in lome moedeloosheid, niets interesseerde hem meer, alles was voorbij en nutteloos geworden...... Vroeger, als hij van Margriet gescheiden moest blijven, had hij klaagliederen geschreven over haar wreedheid, haar dichterlijke verwijten gemaakt, die zij samen alleen begrepen en waarom zij later genoeglijk lachten, het was een verliefd verbeeldingsspel, dat hij gaarne speelde, en waarin een

zoete melancholie gemengd lag, die nooit tot pijn kon worden...... Nu was het plotseling ernst geworden, Margriet had zich teruggetrokken, ging met een ander trouwen, had hem koelbloedig verraden. Margriet, de Margriet, die hij zo krankzinnig had liefgehad, bestond niet meer, had nooit bestaan. Hij had een drogbeeld bemind, een hersenspinsel, een schepping van zijn eigen opgewonden fantasie. Nu was hij uit de droom geholpen op hardhandige wijze. De liefelijke fantasie was in stukken gesprongen en de scherven hadden zijn ziel zwaar gewond en deerlijk gehavend. De schok was te onverwacht gekomen en te heftig geweest. Hij zou er nooit meer overheen raken, hij zou nooit meer de oude worden...... De trouweloze Margriet had niet alleen zijn droomvrouw vermoord, maar zou ook de oorzaak worden van zijn vroege dood. Treurig liet hij het hoofd op de borst hangen en gaf zich over aan zijn onstelpbaar verdriet.

In de schemering werd Dieuwertje met een schrik wakker. Zij sprong het bed uit en beknorde Gerbrandt, omdat hij was opgestaan en haar in bed had gelegd, inplaats van haar wakker te maken. Hij moest zijn koortsdrank slikken en wat eten. Zij stak de twee kaarsen op de schoorsteen aan en schrok van zijn ingevallen, grauw gezicht en de diepe moedeloosheid van zijn doffe, ingezonken ogen...... Hij moest uit deze stemming opgewekt worden. Zij moest iets bedenken om zijn gedachten een andere wending te geven. Dit was gevaarlijk, een zo diepe verslagenheid moest overwonnen worden of zou hem meeslepen tot noodlottige besluiten, hij leek nog maar een schaduw van zichzelf...... Bedrijvig liep zij rond, redderde de kamer op, praatte met wanhopige opgewektheid, maar zij kon hem niet los krijgen uit zijn lethargische moedeloosheid...... Toen ging zij uit met een grote mand aan de arm en kwam terug, beladen met verleidelijke eetwaren, een malse kip, eieren, vruchten, vers brood, gesneden ham, een blozende kreeft, een kruik geurige wijn, een pijp en een builtje tabak.

Zij begon met de pijp voor hem te stoppen en dwong hem te roken, zette een beker wijn naast hem en zei hem een poosje rustig te zijn. Spoedig siste in het kleine keukentje de boter in de pan, de opwekkende geur van de bradende kip dreef weldadig om zijn dof hoofd, de wijn bracht zijn bloed op gang, de prikkelende rook kalmeerde zijn overspannen zenuwen. Langzaam kwam er wat belangstelling in zijn ogen...... Ze was aan 't kokkerellen

daar achter die gesloten deur...... het rook goed...... lieve Dieuwertje! Bestond er nog zo'n schat van een vrouw op de wereld?...... Ze had alles voor hem over, omdat hij eenmaal van haar gehouden had. Hij hield nog van haar en zou zijn leven lang van haar blijven houden...... maar niet zo...... Hij schonk zich nog eens in, nam een hartige teug, pakte een schijf rode ham van de tinnen schotel en liet die in zijn mond glijden...... dat deed goed......

En toen Dieuwertje gereed was en de gebraden kip binnen bracht en de helder witgedekte tafel feestelijk voor hen beiden arrangeerde, was er een glimlach om zijn lippen gekomen en hij knikte goedkeurend naar de blinkend bruin gebraden, van vet druipende vogel. Dieuwertje had snel een andere, fleurige japon aangetrokken met witte kant aan polsen en hals. Verrast keek Gerbrandt naar haar verjeugdigde verschijning en zei hartelijk:

„Je ziet er goed uit, Dieuwke...... dat kleed staat je"......

Zij bloosde en keek met angstige oplettendheid naar zijn gezicht. Zou zij erin slagen hem uit de diepte op te trekken? Zij dwong zich tot zorgelozer opgewektheid en antwoordde behaagziek:

„Ja, hou je mond maar...... 't zal jou nogal wat kunnen schelen, wat voor kleed ik draag!"......

„Ho! ho! Dieuwertje, dat moet je niet zeggen, dat komt er bij elke vrouw op aan."

„Ja, ja, hartenbreker, je hebt er verstand van!...... Maar kluif me nou die bil eens af, en neem wat van die bruine saus om je brood in te soppen...... Wou je de wijn alleen drinken?"

„Waarachtig niet!...... Hier, stoot met me aan...... Waar drinken we op, Dieuwer?"

„Op mijn vrijer, waar je zo'n mooi lied op gemaakt hebt!"

Zij lachte en hield het glas naar hem omhoog. Breêro kleurde.

„Ze hadden me verteld...... Ben je d'r erg kwaad om geweest, Dieuwke?"

„Kwaad?...... Net omgekeerd, ik was er blij om...... Ja, jongetje, dat je zo heetgebakerd en spijtig was...... dat was voor mij het bewijs, dat je nog een heel klein krummeltje van je ouwe Dieuwertje hield"......

„Een krummeltje?...... Een twaalfspondbrood op z'n minst...... En oud?...... Je straalt of je achttien bent, da's wat anders!"

Hij kwam erin. Er stond weer wat glans in zijn ogen. Gretig zette

hij zijn tanden in de kippebout, de wijn bracht kleur op zijn wangen. Vrolijk ging zij er op door:
„Wat heb je die arme, onschuldige Jan-oom Houtepin gruwelijk toegetakeld, Gerbrandt...... Ik kon eruit opmaken hoe woedend je was:

„Sen veurhooft is ghebult seer hooch,
Gien schilder souwt soo maken:
Daar by het hy ien slincker oogh,
Dat is hiel leep en selden droogh,
Gheboort met root scherlaken.

Daer toe het hy een grote Neus
Vol Parlen en Robynen,
Op het fatsoen van Heyntje Peus:
Van verruw is sy hiel glorieus,
Miest uyt de karmosynen!"

O, Gerbrandt! hoe kon je zo liegen?"
Breêro had glimlachend geluisterd. Hij genoot van het baldadige versje, en zong het vervolg:

„Sen kneveltjes staen hum so schots
Steyl boven sen proper monckje,
Die hy ierst styfden met wat snots:
Nou kyckt hy deur de hayrtjes trots
Recht as en Yslangs honckje.

Sen lippen sijn veur al niet swack,
En zyn Trompetters wanghen
Die staen soo stijf, soo straf, soo strack
Men souw met soo een Bulleback
Wel jonghe nickers vanghen."

Hij lachte en knikte voldaan: het was een verduiveld goed ding! Dieuwertje ging voort:

„Sen kinnetjen is soo wel edaen:
En waer 't niet vol puysten,

Men souw er klauwen op of slaen:
Mar isser yemant om begaen,
Die slaetse plat met vuysten!"

O! o! Gerbrandt, wat was je door 't dolle heen!...... Je wou waarachtig die arme ouwe Jan-oom te lijf!"
„Ik kon de gedachte niet verdragen, Dieuwke, dat je met zo'n ouwe vent"......
„Ach, mallerd!...... En als 't nou es een jonge vent geweest was?"......
„O," lachte hij, „dan had ik niet alleen zijn kinnetje, maar de hele kerel platgeslagen! En daar drinken we nou nog eens op."
„Braaf zo...... Gezondheid, Gerbrandt...... Is de kip mals genoeg?"
„Als de billetjes van een meiske van zeventien!...... Haha! Kijk es...... die kreeft bloost er nog harder van dan jij."......
Hij lachte met een grimmig pleizier...... Oho! hij liet er zich niet onder krijgen!...... Zo gemakkelijk kregen ze Gerbrandt Adriaansz. Breêro niet klein...... 't Kan verkeren!...... Welzeker! maar er waren nog meer goede dingen op de wereld dan Margriet Keyzer alleen!...... Zware, kruidig geurende wijn, gloeiende kreeften en een trouwe kameraad als Dieuwertje...... die liet je nooit in de steek...... louter gedegen goud...... Wat was ze blij en vrolijk, omdat hij zich zo flink boven de miserie uitwerkte!...... Ja, Dieuwke, Gerbrandt is een taaie rakker...... Ze zag er zeldzaam lief uit in dat fleurige kleedje...... Ze bloosde van vreugde...... haar ogen glansden...... ze kon niet tegen de wijn, was het niet gewend...... God, ze was toch een mooi wijf en ze hield nog altijd van hem, dat was duidelijk genoeg...... Wat zou het leven eenvoudig zijn met zo'n vrouw...... maar de goden hadden niet gewild, dat zijn leven zo eenvoudig zijn zou...... hij moest in stormen leven en wrakgeslagen worden en als zijn tuigage ongeveer hersteld was, kwamen ze met een nieuwe verrassing in de vorm van een orkaan, die alles weer ontredderde en lens sloeg...... En dan maar blijmoedig zien, dat je overeind kwam, de zeilen bijgesteld kreeg en verder voer...... En nooit versagen...... Altijd bedenken: 't kan verkeren...... meest ten kwade, maar soms ook ten goede...... Schenk nog eens vol, Dieuwertje, en drink met me en bedenk, dat 't kan verkeren...... d'r zijn anderen, die dat ook

wel mogen bedenken eer het wisselend getij hen overvalt...... haha!...... Laten we drinken en eten en vrolijk zijn, want daartoe zijn wij geboren en niet om te kniezen en bij de pakken neer te zitten...... Kraak met dat kreeftenschaartje eens en proef het sappige vlees daarbinnen...... Net zoiets als het leven, Dieuwer, hard genoeg, maar zet er je tanden op, kraak de schaal, de kern is genot...... Kom nog eens op mijn knie zitten zoals vroeger, Dieuwertje, we wisselen de roemers en drinken tot de bodem omhoog staat...... en nog een keer...... ha, die wijn lijkt wel vuur, hij spartelt door je lijf, voel je 't ook?...... Geef me een kus, Dieuwke, maar niet op mijn voorhoofd...... Kom, Dieuwke, als vroeger...... Vroeger?...... Vroeger is vandaag en alleen vandaag telt mee...... ik weet niet meer wie dat tegen me gezegd heeft, maar zo is 't: alleen vandaag...... gisteren is voorbij en morgen komt misschien niet eens...... Ik ben verliefd op je, Dieuwertje, weet je dat?...... Weet je, dat ik nooit anders dan verliefd geweest ben op jou?...... Al dat andere was maar wind en ijdelheid, parade en inbeelding...... maar op jou ben ik nog net zo verliefd als op de dag van die rijtoer, weet je dat nog, een eeuw of wat geleden?...... Drink nog eens, meid, doe als ik: ik spoel het verleden en heel de wereld m'n keel door, en nu is er niets meer over dan vandaag en jij en ik...... Laat alles verzinken en vergaan, leg je armen om mijn hals en kus me...... zo is het goed...... we moeten nog leren leven, Dieuwke, Steven heeft gelijk...... Steven...... Steven weet nog van niets...... Moet ik nu niet naar Steven gaan, Dieuwertje, en met hem spreken en me aan hem vasthouden...... Steven is sterk, weet je, geweldig, en bang voor niets...... Maar ik kan je niet loslaten, lief Dieuwke, je bent zo zacht en zo goed en ik heb jou nog nodiger dan Steven...... Ik heb niemand nodig natuurlijk, maar zo bij manier van spreken......"

Dieuwertje moedigde hem aan naar Steven te gaan. Iedere vezel van haar lijf schreeuwde, dat hij bij haar moest blijven, heel de nacht, en weer van haar zijn als vroeger en in haar benauwde dromen. Met één woord, met één lange, diepe kus zou ze hem kunnen overhalen. Maar ze was bang voor morgen. Als na de roes de herinnering doorbrak, zou hij zich schamen en zijn schaamte op haar verhalen. Beter, dat hij nu maar ging...... Ze had dit alles immers niet aangericht voor zichzelf, maar voor hem...... Nu was hij over het ergste heen...... Steven kon hem

verder helpen...... Eerst wou hij niet, maar spoedig gaf hij toe...... Het verlangen om Steven te spreken werd onbedwingbaar...... Ze had gelijk...... Het was ook beter voor haar...... als de buren merkten, dat een man de nacht bij haar doorbracht, gaf het maar lasterpraat...... Goed, als zij het beter vond, zou hij maar gaan...... Zij bracht hem zijn degen, mantel en hoed.

„Wikkel je goed in, Gerbrandt...... 't is bitter koud buiten."

Hij trok haar dicht tegen zich aan en hield haar bij de schouders vast.

„Dieuwke, ik ben je zo dankbaar...... Denk vooral niet, dat ik niet besef, wat je voor me doet en bent...... Jij bent de liefste van allen...... ik ken er geen als jij...... Och, of het leven toch anders lopen wou...... Waarom"......

Hij sprak de gedachte niet uit, keek in haar eerlijke ogen, kuste haar op de mond en ging de deur uit. Zij keek hem na, hoe hij moeilijk door de rulle sneeuw stapte en door het licht van een schommelende lantaren ging...... een pluimpje vuur hing even aan de vergulde punt van de degenschede, die onder zijn mantel uitstak. Dan verdween hij om de hoek, de Nes in. Huiverend sloot zij de deur en ging naar binnen. Twee hete tranen liepen uit haar ogen: weer had ze hem verloren, voor de zoveelste maal...... Waarom? had hij gezegd...... Ja...... waarom ging alles zo verkeerd?...... Waarom?...

3

Steven zat met een boek bij het vuur, toen de knecht Breêro binnen liet en keek verwonderd op.
„Jij hier?...... Bij je thuis zeiden ze, dat je naar Hoorn was."
„Heb je dan thuis naar me gevraagd?"
Hij gooide mantel en hoed op een bank, schoof een zetel bij, strekte zijn verkleumde handen en voeten naar het vuur.
„Ja...... ik maakte me ongerust."
„Ongerust?"
Wantrouwig schoot zijn blik onderuit naar Stevens gezicht.
„Wel, ik heb een brief uit Hoorn gekregen......"
„Zo?"
Het klonk nors en onverschillig.
Steven klapte het boek dicht en schoof het over de tafel weg.
„Je bent niet naar Hoorn geweest?"
„Nee...... Ik...... eh...... ik kwam Dieuwertje tegen en...... en ik ben tot nu toe bij haar geweest......"
„Je voorzienigheid," glimlachte de ander. „Je waardeert haar veel te weinig"......
„Dat denk je maar"......
Het bleef een poosje stil. Steven stopte zich een pijp en stak er nadenkend de brand in, af en toe tersluiks kijkend naar Gerbrandts somber en vervallen gezicht...... Het had hem hard aangepakt. Eindelijk zei hij zacht:
„Trek je het niet zo aan, kerel...... ze is het niet waard......"
Breêro keek hem aan met de blik van een gewond dier. Steven stiet met de voet tegen de punt van Gerbrandts degen en glimlachte hoofdschuddend:
„De romantiek op zij...... Wat had je je voorgesteld?...... Als je daar zo aangekomen was, hadden de bedienden van Sinjeur Keyzer je de deur uitgewerkt en je overgegeven aan de rakkers...... Wees ervan overtuigd, dat de dame op haar hoede is en haar bevelen gegeven heeft......"
Het woord stak als een giftige angel.
„Je weet nou eindelijk evenveel als ik allang wist...... Ik heb geprobeerd je te waarschuwen, maar je was in de Venusberg en kon het niet verstaan...... Het spijt me, Gerbrandt...... ik begrijp

je verdriet...... maar geloof me: je bent beter af dan de Sinjeur Roeloffs......"

„Verdriet?" stoof Gerbrandt op. „Wie praat er van verdriet?...... Hij mag haar hebben...... met het uitgebreide gewei, dat ze voor hem in petto houdt...... Ik kwam je halen...... Laten we een kan wijn gaan drinken bij Moei Nelletje en haar pleegkinderen...... ik heb geen hoer gezien sinds ze naar Hoorn teruggegaan is!"

„Bravo! Bravo!" prees Steven. „Dat is de manier!...... Goed, ik ga mee...... We zullen er wel een vrolijk gezelschap vinden...... En Nelletje heeft een wijn, waar je elke vuile smaak mee uit je mond kunt spoelen...... Kom!......"

Zwijgend liepen zij door de stille straten in de schemering van sneeuw en sterrenlucht. De wind woei hun snerpend koud in het gezicht. Smart en woede wrongen weer aan Gerbrands hart, het gevoel van onduldbaar vernederd te zijn en koelbloedig bedrogen, joeg hem op tot een wilde en machteloze zucht zich te wreken. Wist hij maar hoe!...... Hij was tot alles bereid en in staat......

Bij Nelletje was het stil. Zij waren de enige bezoekers, werden met gejuich ontvangen en door de lachende, snaterende meisjes omstuwd, die elkaar rond de heren verdrongen om opgemerkt en uitverkoren te worden. Steven keek naar Gerbrandts nors en kwaadaardig gezicht en commandeerde kalmerend:

„Laat ons even bijkomen, liefelijke nymphen. Breng een tafeltje en stoelen bij dat vuur, zorg voor een kan warme en goed gekruide wijn, maak wat muziek en laat de rest aan Bacchus over...... daar heeft nog nooit iemand zich over beklaagd"......

Lachend voegden de meisjes zich. De vrienden zetten zich bij het vuur en dronken zwijgend hun eerste kroes warme kruidenwijn, die snel en degelijk werkte. In de hoek bij het spinet zongen de meisjes verliefde liedjes, het instrument tinkelde er helder tussen door, een paar luiten ruisten een donkere begeleiding. Steven liet haar wijn brengen, ze moesten maar drinken wat ze wilden. Langzaam kwam Gerbrandts tong los, hij klaagde en raasde, hij vond zachte woorden voor zijn bedrogen liefde en kernachtige verwensingen voor degene, die hem zo gruwelijk om de tuin geleid had. Steven had geen hoge dunk gehad van de mooie Margriet, maar hij verbaasde zich toch over zoveel koelbloedig overleg, zo schaamteloos uitleven van bronstige drift, zo'n ijskoude genadeloosheid tegen-

over allen en alles en moest bekennen, dat hij tot op zekere hoogte respect had voor deze geslepen en roekeloze demoiselle...... Per Dio, wat een temperament en toneelspeelkunst!...... En altijd deftig en intellectueel, geen onvertogen woord, geen schaduw van ruwheid...... Een jonge dame, die in een Latijns land een grote loopbaan gemaakt zou hebben...... In deze puriteinse contreien moest zo'n bloem in 't verborgen bloeien en zonder opspraak naar een eerbaar huwelijksbed geleid worden door kuis blozende gespeelkens zonder een flauwe notie van de rosse waarheid...... Mijn God, wat het leven vol verrassingen was en onredelijk...... Waarom moest Gerbrandt dit lootje trekken? Gerbrandt, die in de liefde geen spel erkende en dadelijk met volle ernst zich in het tuig wierp, het oog gevestigd op het altaar en het bloeiende huisgezin...... Arme bliksem! dat waren toch geen ervaringen voor een candide ziel als de zijne?...... Welk vuilaardig noodlot dreef hem toch in de buurt van zulke hete vuren?...... Juist zijn argeloos élan maakte hem tot een ideaal slachtoffer, maar als echtgenoot kwam hij niet in aanmerking...... te kleine burgerjongen of ruig schaap......

„Wreek je in een daverend blijspel," ried hij aan.

„Een blijspel?" vroeg Breêro verbaasd. „Het zou nooit anders kunnen worden dan een drama...... dat is toch duidelijk!"

„Nee," lachte Steven. „Zo'n joffer kun je niet grievender treffen dan door om haar te lachen en haar belachelijk te maken. Je moet haar je gekneusd hart niet laten zien, maar het blote bolwerk onder aan je lendenen, en tussen je knieën door naar haar grinniken...... Daar jaag je haar de stuipen mee op het lijf. Daar maak je haar onmogelijk mee. Ze zal zich doodschamen, niet weten waar ze kruipen moest...... Als boosaardige treurspelslang zou ze nog met een hooghartig lachje over je geteisterde ziel triomferen"......

„Daar zit misschien wat in," overwoog Gerbrandt en goot een nieuwe kroes van de peperig-gloeiende wijn door zijn keelgat. Dan begon hij te lachen. Zijn ogen glinsterden van ondeugd. De wijn roesde luidruchtig door zijn benevelde hersens. Waar had hij ook weer aan gedacht?

„Waar lach je om?"

„Wacht even...... Daar schoot me iets te binnen...... O ja...... Denk eens, wat een verwarring er in die familie ontstaan zal......

Ze trouwt toch met een broer van haar vaders vrouw, dus met haar oom. Haar vader wordt haar zwager en de vader van zijn eigen zwager...... Haar kinderen zullen oom en tante moeten zeggen tegen hun grootouders en grootmoeder tegen hun tante. En als Lijsbeth ook nog kinderen krijgt moet Margriet neef en nicht zeggen tegen haar broertjes en zusjes en die moeten hun zuster tante noemen...... Met een beetje fortuin wordt die hele familie d'r stapelgek van...... Ik begin er zelf al draaierig van te worden... En dat soort verheven jofferen wordt door de dichters aangesproken met godin en engel en nymph en andere bovenaardse betitelingen"......

„Ik heb je altijd gezegd, dat je die poespas moest nalaten"......

„Ik ben, godhelpme, de enige niet...... Maar ik zal 't ze eens anders vertellen, die verwende strontschepselen...... wacht eens even"......

Hij woelde in de binnenzakken van zijn buis, haalde er een verkreukeld stuk papier en een potlood uit, streek het blaadje glad op de tafel en begon verwoed te schrijven, telkens er tussen door ophoudend om zijn binnenpret uit te grinniken. Eindelijk kraste hij er onderaan: „'t kan verkeren," wendde zich om naar de meisjes en schreeuwde:

„Heidaar, jullie, breng es een luit hier en kom wat naderbij, dan zal ik jullie een nieuw lied voorzingen op de aangename wijze van „Ach ongelukkige dag"......

Met veel gegiechel en geruis van zijden rokken kwamen de meisjes aangelopen. Gerbrandt sprong op, stemde de luit, zette één voet op het lage tafeltje en begon te zingen:

„Ick wil, Juffrouw (vertrout)
Om al het 's Weerelts gout,
U prijsen met geen logens stout:
Want deed ik dat, het soude mijn
En u, tot een beschamen sijn."

Dan somde hij op, welke overdreven, maar algemeen gangbare, lachwekkende hoogdravende complimenten hij *niet* zou gebruiken om haar dan te prijzen zoals zij het werkelijk verdiende.

„Ghy syt so hups een Tas
Als hier in lang oyt was,
Dit segh ick als het komt te pas:
Ja so, dat om een soete soen
Een Heremijt sou sonde doen.

Maer dat is niet geseyt
Van u onsterflijckheyt,
Ghelijck ghy 't hier en daer verbreyt
Doch so u lichaem god-lijck is,
Struylt Rooswater in plaets van pis!

Dus spreeck ick, o Joffrou,
Op dat men mercken souw
Hoeveel ick van u schoonheyt houw,
Waeraen myn lust syn tyt besteet,
Wanneer ick niets te doen en weet.

Ghy siet wel, mijn Vriendin
Hoe seer ick u min,
Al gae ick hier vast uyt en in:
Maer kosten elcken tree een duyt,
Ick quam termaent misschien eens uyt.

Al segdy, soete dier,
Dat ick segh: dat ik schier
Om u verteer in 't minnevier:
Het is wel waer, het is geschiet,
Ick heb geseyt, maer 'k meende 't niet!......

Een algemeen gejuich en gelach begroette het eind van het lied. Er waren juist nog wat heren binnengekomen, ver boven hun bier, die meeschreeuwden en hikten van enthousiasme. Een van de meisjes, een heel jong ding met zwarte krullen en een lief snuitje, sprong bij Gerbrandt op schoot, sloeg de armen om zijn hals en kuste hem hartstochtelijk. Zij schreeuwde:
„Breêro!...... Jij bent Breêro, dat kan niet anders!"......
„Heb ik zo'n kwalijke naam, dat ze me in huizen als dit dadelijk herkennen?" riep hij klagend, maar onmiskenbaar gevleid, dan

sloeg hij de arm om de taille van het meisje, keek haar aan en zei: „En wat doe jij hier, kwaje meid?...... Je moest allang in je bed liggen!...... Vind je moeder goed, dat je zo laat opblijft?"
Het frêle schepseltje antwoordde hem met een zo enorme obsceniteit, dat hij er een kleur van kreeg. De andere meisjes en de binnengekomen heren bulderden van het lachen om de grove snedigheid van de jongste pleegdochter en de verlegenheid van Breêro, die toch de naam had, niet voor een klein geruchtje vervaard te zijn. Het meisje had er groot plezier in, danste op zijn knieën op en neer, gaf hem met beide handen klapjes op de wangen en verklaarde resoluut:
„Ik ga niet meer van je weg. Ik hou van onschuldige jonge mannen, die gauw blozen...... die zijn zo gezellig onhandig!"......
Er was groot gejuich en bravo-geroep, er werd om wijn en muziek geroepen om het bruidspaar te huldigen...... Dan volgde een algemene dans- en drinkpartij, een feest, waar de naburige huizen van meedaverden en waarbij Gerbrandt lang het hoogste woord had, tot hij van vermoeienis de ogen niet meer open kon houden en Neeltje — zo heette het jongste meisje, wier favoriet hij was — hem heimelijk meetroonde.
's Morgens werd hij wakker in een verfomfaaid bed, in een kamertje, waar het zurig stonk naar zweet, verschaald bier, poeder en goedkope parfumerie. Het meisje zat op haar knieën naar hem te kijken. Hij kreunde van ondragelijke hoofdpijn en had een versmachtende dorst. Neeltje zei afkeurend:
„Je bent een goed dichter, Breêro, maar als vrijer beteken je niet veel. Laat je dat gezegd zijn door iemand, die het weten kan"......
Hij verstond maar half wat ze zei en kwam moeilijk en gemelijk overeind.
„En als je weer eens bij me slaapt," vervolgde zij, „noem me dan niet telkens Margriet...... Het staat zo gek voor de buren als een man de naam van zijn eigen vrouw niet weet"......
Zij lachte om zijn verwezen gezicht en de boze blik uit zijn troebele ogen.
„'t Is niet erg, hoor...... je bent toch lief...... Krijg ik geen cadeautje van je?"
Zwijgend wierp hij wat geld op het kastje, sloeg zijn mantel om en ging op onzekere benen naar beneden. Op de trap hoorde hij nog haar spottend lachen.

4

Dagenlang bleef hij doorzwijnen. Met bittere wellust wentelde hij zich in de modder van drank en zingenot. Nauwelijks ontnuchterd bedronk hij zich weer, bang voor de gedachten, die hem belaagden, het scheurende verdriet, dat zich van hem wilde meester maken. Hij was telkens het middelpunt van een troep boemelaars, de vrolijkste en luidruchtigste van allen, overstromend van koddige invallen, kluchtige verzinsels en gewaagde ondernemingen. Zijn vader, die hem in Hoorn waande hoorde van zijn schandalig gedrag, zocht hem overal, maar kon hem niet vinden. Toen ging hij naar zijn vriend, schout Willem van der Does, en verzocht zijn hulp om de op drift geraakte dichter op te sporen en hem met een zoet lijntje of desnoods met de sterke arm terug te brengen in de ouderlijke woning...... De schout wist er meer van. Een troep jonge mannen van aanzienlijke huize had de inboedel van een bordeel kort en klein geslagen en de waardin aan een touw onder haar armen uit een raam van de eerste verdieping gehangen. In de beruchte zeeliedenkroeg van Jaap Hannes aan de Zeeburgerdijk was zwaar gevochten tussen de stamgasten en een troep binnenvallende koopmanszoons. De laatste partij had de overwinning behaald en het uithangbord als trophee meegenomen. Bij beide expedities had Gerbrandt Adriaansz. meer dan waarschijnlijk een leidende functie gehad. De zaken zouden wel niet vervolgd worden: er waren te grote namen bij betrokken en de schade werd uit de aard van de zaak vergoed.

In het midden van de volgende nacht werd Gerbrandt in deplorabele staat bij zijn vaders huis afgeleverd door vier mannen van de ronde, die de handen vol gehad hadden met de dolleman, tot een der wachtlieden er een einde aan gemaakt had door hem hard met de schacht van zijn hellebaard op het hoofd te slaan. Half versuft hing hij tegen de muur in de gang, de ogen met rode adertjes doorschoten, een bebloed gezicht, bedreigingen mompelend tegen de mensengrijpers, die hem mishandeld hadden.

Moeder Marrigje kwam toegeschoten en verstijfde van schrik bij de aanblik van haar zoon, zij dacht niet anders of hij ging sterven. De korporaal stelde haar gerust:

„'t Is zo slim niet, joffer Bredero...... hij is enkel maar stom-

dronken en een beetje gekreukeld...... da's morgen allemaal weer voorbij"......
Vader en moeder brachten hem samen naar zijn kamer. Zijn moeder wou hem behulpzaam zijn bij het uitkleden, maar hij verzette zich en duwde hen grommend de kamer uit. Marrigje schreide. Wat was er met de jongen gebeurd? Wat was er plotseling weer in hem gevaren? Adriaan nam haar mee terug naar de slaapkamer, stopte haar, rillend van kou, onder de dekens en vertelde, wat hij op navraag van de jonge Heer van Vredesteyn gehoord had: Gerbrandt had zich het hoofd op hol laten maken door die mooie koopmansdochter uit Hoorn, Margriet Keyzer, ze hadden haar wel eens gezien in d'Eglantier, een hecht van een meid, waarachtig. Maar natuurlijk geen spek voor Gerbrandts bek...... Toch scheen de jongen het in zijn kop gezet te hebben, dat hij zo goed als met haar verloofd was. En nu ging ze met een ander trouwen. Gerbrandt was er natuurlijk balorig van geworden en op een onverantwoordelijke manier uit de band gesprongen.
Marrigje zei niets. Ze lag stil te schreien. Haar arme Gerbrandt. Altijd plaatste hij zijn liefde verkeerd, te laag of te hoog. En altijd liep het op een teleurstelling uit, die hem geheel van streek bracht en tot dolle dingen verleidde. Toch was hij niet slecht, integendeel, hij had een innig goed en braaf hart...... Maar de vrouwen behandelden hem gemeen; ze haalden hem aan en als hij er ernst mee maakte, stieten zij hem terug...... Waarom toch?...... Zij hadden geen geluk met hun kinderen. Pieter was getrouwd en het ging hem goed, maar wat was dat voor een huwelijk met een zoveel oudere vrouw?...... Hij leek nu al veel ouder dan zij...... Hilletje liep naar de dertig, een mooie, verstandige vrouw en ze was niet getrouwd... ze kreeg buien en nukken...... nu draafde de schilder Pieter Lastman om haar heen, maar zij scheen er niet veel voor te voelen...... En Stijntje?...... Zo'n lief, zonnig meisje, de afgod van iedereen... er wierven er genoeg om haar, maar zij moest ze niet...... Charles Quina, die brave jongen, kwam bijna nooit meer aan huis, kwijnde van liefde voor haar, Stijntje mocht hem graag, maar niet als vrijer, en wat zou hij een goede man voor haar zijn...... Toch was het niet, dat de meisjes te koel van aard waren, eer het tegendeel. Moeder Marrigje kende ze: er zat meer dan genoeg vuur in......
Adriaan kon bezorgd naar zijn kinderen kijken en praatte er soms over met een somber gezicht. Hij werd er knorrig van. Waarom

trouwden ze niet en maakten hem grootvader?...... Mankeerde er iets aan?...... Wat hadden ze?...... Marrigje borg een geheime angst diep in haar hart. Ze was bang, dat de kinderen te veel hadden meegekregen van Adriaans heet gistend bloed...... Zij wist van zijn menigvuldige zijsprongen, die enkele jaren na hun huwelijk al begonnen waren...... Hij was dol op haar, nog was de grond te koud, waarover zij liep, maar daar had ze hem nooit van kunnen terughouden en moeten leren erin te berusten...... Niet voor niets waren de dienstmaagden uit den huize Bredero berucht om hun lelijkheid en zuur humeur...... In de kinderen was veel van zijn ongedurige onstuimigheid en zij misten de goedmoedige onverstoorbaarheid, waarmee hij zijn onberekenbare gangen ging, waren prikkelbaarder en nerveus...... Gerbrandt, die het vroomste gemoed van allen had, misschien het meest...... Wat moest uit dit alles groeien?...... Zij voorzag niets dan rampen en leed......
De volgende dag brak de donderbui los. Adriaan Cornelisz. raasde tegen Gerbrandt, dat het ganse huis ervan daverde, hield hem zijn slecht gedrag voer, vroeg hem of hij in zijn verzen een vrijbrief zag voor de gemeenste uitspattingen, dreigde hem het huis uit te zetten, als hij zijn leven niet beterde, en hun goede naam nog verder in opspraak bracht. Hij bulderde geweldig en lange tijd achtereen, de vrouwen zaten beneden bevend te luisteren.
Gerbrandt was te moe en verslagen om tegen te spreken. Nu hij met geweld uit de sfeer van wilde baldadigheid gesleurd was, die hem zoveel voldoening en verlichting gegeven had, was de spanning eensklaps gebroken. Hij was murw en ongelukkig, voelde een weerzin tegen zichzelf, alles wat zijn vader zei, was nog veel te zacht om zijn misdragingen te kenmerken...... De verontschuldiging, dat zijn ondragelijk verdriet hem tot deze woeste gelagen gedreven had, kon hem niet vrijpleiten en daar kon hij met zijn vader ook niet over spreken. Langzamerhand werd Adriaan Cornelisz. zachter gestemd tegenover de verslagen, onderworpen houding van de zondaar...... De jongen zag er beroerd uit, gehavend en verplukt, bleek, met holle ogen, futloos en verouderd...... Het was duidelijk genoeg, dat dit niet alleen het gevolg was van de drinkgelagen en ongeregeldheden...... De malle geschiedenis met die Hoornse deern had hem hard aangepakt. Veel te hard...... wat duivekater, in die soort aangelegenheden moest een man altijd zorgen de toestand meester te blijven...... Gerbrandt nam die

dingen veel te ernstig op, deed maar aanstonds of 't een kwestie was van leven of dood...... Hij zou er nu maar niets meer van zeggen. 't Moest eerst wat slijten, dan zou hij eens in gemoede met de wilde driftkop praten, de dwarse, felle rekel, die toch een prachtkerel was en, alles welbeschouwd, geen slecht zoon van z'n vader...... Hij moest alleen leren wat binnen de perken te blijven...... Tenslotte was je niet alleen in Amsterdam, een beetje rekening houden met de mensen was onvermijdelijk...... Ze zagen graag wat door de vingers van een dichter en schilder als Breêro, maar alles had zijn grenzen......

Gerbrandt bleef in zijn atelier, zat slap ineengezakt huiverend bij het vuur, dicht in zijn mantel gewikkeld. Hij voelde zich doodziek. Ziek van lichaam, ziek van ziel. Ziek van drank, uitputting en slagen, ziek van ontgoocheling en afkeer.

Telkens drong de gedachte zich op, dat het leven voorbij was. Het had geen zin meer. Hij had in de toekomst gekeken als in een zonnig, liefelijk landschap. Nu leek het meer een verwoeste, door pest en lepra aangevreten stad. Het leven had zijn zin verloren...... Met gesloten ogen liet hij zich drijven op zijn mismoedig, dodelijk vermoeid gevoel. Hij doezelde weg in een onrustige halfslaap, gekweld door visioenen van wat onherroepelijk voorbij was...... Hij at iets van wat Stijntje op zijn kamer bracht. Zij keek hem aan alsof ze hem iets zeggen wou, maar hij merkte haar niet op. Zuchtend ging ze de kamer uit. Doodop van vermoeienis en ellende kroop hij in bed en sliep vast en zonder dromen tot laat in de volgende morgen.

Verkwikt stond hij op, at een stevig ontbijt, waste zich grondig met koud water, liep in het atelier rond tot hij warm was en ging voor het venster over de gracht staan kijken. Het was een heldere, zonige winterdag. De bomen stonden scherp getekend met hun warreling van zwarte takken en twijgen. Er waren kinderen met priksleedjes doende, anderen schoven in lange rijen over een glijbaan, enkele paren zwierden op de schaats tussen het gescharrel der kleuters. Een koekezopie van rietmatten opgebouwd, stond in de luwte van de Varkenssluis, de oranje-blanje-bleu-vlag klapperde in de wind. Een verward rumoer van vrolijk-kakelende kinderen, onwetend van al de verschrikkingen, die het onbarmhartige leven voor hen gereed hield...... Zo was hij ook eenmaal geweest...... Nu was hij man en wist...... Wist, dat het leven geen spel was,

maar harde en wrede strijd, een strijd vol hinderlagen en listige overvallen...... Wist, dat hij alles verkeerd gedaan had en de gevolgen dagen moest...... Hoe vaak had God hem geroepen...... en even vaak had hij zich naar de wereld gekeerd en de roepstem laten verwaaien...... IJdelheid was zijn leven en de straf brak over hem los...... Wat was zijn verhouding tot Margriet anders geweest dan troebelheid, een feest der zinnen, zonde en ijdel wereldsgedroom?...... Hij had haar liefgehad, o, dat kon hij ook voor God getuigen, maar het vlees had hem behekst en hij was gevallen, te zwak voor de strijd...... En was er geen ijdelheid geweest in die liefde?...... Had hij zich niet opgeblazen bij de gedachte opgenomen te zullen worden in de voorname familie der Keyzers, magistraten van de koopstad Hoorn?...... Had hij ooit aan God gedacht in al deze vele lange maanden van geluk en schijnbare voorspoed, met een gouden toekomst in 't verschiet?...... Hij had de naam genoemd, ja, maar het was een lege klank gebleven, de ontzagwekkende inhoud was eruit verdwenen, zijn ziel had niet gebeefd in de schrik voor de Onzienlijke, geen deel gehad aan zijn geest...... IJdelheid, zonde, wereldse wuftheid...... God had hem met harde hand wakker geschud...... het verraad van Margriet was zijn welverdiende straf...... en nog had hij de verzenen tegen de prikkels geslagen als een dom en onwillig veulen...... hij had de tekenen niet verstaan en was voortgehold op de weg des verderfs, blind en verdwaasd, koppig en boosaardig, een vijand van zijn eigen heil...... O bittere les!...... Waar was de leefregel, die hij zich gesteld had? ...... Verwaaid met het papiertje, waarop hij geschreven stond...... Hij keerde zich van het venster weg, ging weer bij het vuur zitten en steunde het zware hoofd met de handen. Het felle bewustzijn van de tegenwoordigheid Gods maakte hem bang. Berouw doorknaagde zijn schuldig geweten met langzame, vijlende tanden, het gaf een weeë pijn, waartegen geen verdediging kon standhouden. Zijn menselijke wanhoop en wereldse nederlaag bracht hem ertoe te overwegen hoe het zijn moest een leven te leiden, uitsluitend aan God gewijd. Hij begreep de zucht tot afzondering om zich geheel te kunnen verdiepen in de contemplatie van Gods wezen en het verzinken van de ziel in Zijn oneindigheid...... Hij had een monnik willen zijn in een stil, zwijgend klooster, zwoel van de zware gepeinzen zijner op God geconcentreerde bewoners. Ver van de wereld weg, alleen met Hem, geen belang buiten Hem,

gebed in Zijn goedheid en macht...... Geen vrouwen en vrienden, geen wijn en muziek, geen verleiding en verraad, geen wereldse grootheid en ijdele roem...... stille verzonkenheid in het eeuwige, versterving van het lichaam, vrede voor de ziel...... welk een weelde!...... Maar dan verzette zijn Protestantse wezen zich weer tegen de vlucht in de mystiek, die hem een ogenblik bekoord had... ook dat moest tegen Gods wil zijn, die je in de wereld gezet had en eiste, dat je haar verdroeg en beleefde zonder je ziel te schenden...... Het kwam er maar op aan sterk te zijn, het goede te willen. God meer te achten dan de wereld, je zinnen te temmen en de ziel open te plooien voor de genade...... Maar hij was zwak, de zinnen overwonnen in hem steeds de vrome God-zoeker, de wereld trok aan hem met onweerstaanbare kracht, hij vergat te bidden zodra hij toegegeven had aan de verleiding en vergat waartoe hij door God geschapen was.
Steven kwam naar hem vragen, maar hij liet hem zeggen, dat hij te ziek was om iemand te ontvangen.
Charles Quina kwam 's avonds en met hem sprak hij over zijn verdriet en vernedering, over zijn zondige opstandigheid en zijn berouw, zijn vrees voor de wrekende gerechtigheid en zijn voornemen om van nu af een ander leven te leiden. Charles begreep hem en kwam hem hartelijk tegemoet. Ook hij had zijn liefdeleed te dragen en voelde zich onwaardig tegenover de algrootheid van de Schepper, en Gerbrandt voelde, dat hij nooit beter vriend gehad had, hoe dicht zij bijeenstonden en hoe schandelijk hij hem de laatste tijd verwaarloosd had......
Alleen in de nacht las hij lang in de Bijbel, telkens diep verschrikt door God's straffe wraakgierigheid en weer opfleurend onder de milde vergevensgezindheid, die Hij elders ontvouwde. Hij was ver afgedwaald en zeer schuldig, maar hij mocht hopen op genade, als hij zijn vernietigd hart oprecht tot God keerde. En hoe hartstochtelijk verlangde hij dat.
Hij nam de pen op en schreef:

O soete tijt, ay schoone soomervlaaghen,
Hoe haast verkeert U blat?......

Neen...... zo niet...... zo niet!...... Dat was zijn verkeerde hart, hun kerend naar de zonnige, wonnige dagen in de Beverwijkse

dreven...... Hij rukte zich weg van de plots opdringende herinneringen, een mist van tranen verduisterde zijn ogen, maar hij verhardde zich, schoof het blad papier terzijde en nam een nieuw. En alle aandacht samengetrokken op zijn groot verlangen naar loutering en innerlijke rust schreef hij:

Mijn sieltje schreydt, dat sucht en feent,
Mitsick met aerdsche dinghen
Meer als met Gode, ben vereent,
En nimmer recht kan dwingen
Mijn ongebonde, sotte wil.
Heer, maeckt mij selveloos en stil,
Als u verkorelinghen......

Mijn hert, als ghij Uw kindsheyt siet,
U jonckheyd en U leven,
Ghij en bevindt daer anders niet
Als boosheyd in bedreven:
Soo khij U selven nu verlaet
En waerdelijck in Gode gaet,
Hij sal U alles geven.

Het deed goed...... Hij voelde zich nader komen tot de staat, die hij bestreefde, dichter bij Gods hart, rustiger, bereid tot overgave en offer...... Hoe zoet dit begin van weerkerende vrede al was...... Het wond hem los van Margriet en haar zwoele sfeer van verleiding en lust...... Hier was de bevrijding......

Stille dagen van zelfinkeer en beschouwing van God en de ziel. Een langzaam zich loswikkelen uit de wringende strikken van de onwaardige gevoelens, die hem zo ver hadden weggevoerd van waar het heil was. De stille gemeenzaamheid in de gesprekken met moeder, het opglanzen van haar bekommerde ogen, nu zij merkte in welke richting zijn gedachten gingen, haar verscholen blijdschap, nu uit het kwaad goed bleek voort te komen. Het zielsrustige bekijken van het woelige, lege drijven der wereld van uit de suizelende stilte der innerlijke contemplatie......

„Och arm! een grote Niet is al het 's mensen leven"...... Het zien van alle dingen in hun juist verband, in hun onbeduidendheid tegenover het éénworden met het beginsel van alle Zijn......

„O opper-Prins, en Heer, laet U genade stralen
Op U verloren zoon, op mijn bedroeft aanschijn:
Nae Uwe goedheyd groot, uyt medelijen dalen,
Soo sal ick door U dood in 't ware leven zijn"......

Charles Quina bracht hem een pentekening van zijn broer: de portretten van een vriend en zijn bruid; boven hun hoofd zweefde een Cupido, die een bandelier uitzwieren liet. Of Gerbrandt daar een onderschrift bij maken wou?
Breêro glimlachte en greep meteen naar de pen. Op de banjelier schreef hij „'t Kan verkeren", onder de tekening:

„*Cupido*, reyst van hier, ghij zijt hier niet bescheyden,
U krachten zijn hier dof, ghij zijt hier onbekent.
De *God*, der trouwen *God* vereenighde haar beyden
Met Liefde, niet met Min, die qualijck loont in 't ent".

5

Onder alles door bleef het leed woelen om het verlies van Margriet, het vernietigen van wat hij zo lang voor een ideale liefde had gehouden. Maar het beschouwelijke leven in afzondering, het gevoel van loutering in deemoed tegenover de God, van wien hij zover was afgedwaald en die toch Zijn aangezicht weer naar hem toewendde — dat voelde hij aan de innerlijke rust, die hem verkwikte — maakten alles dragelijk. De wonden bloedden nog, maar hij was ver genoeg genezen om terug te keren tot het werk. Hij zette een ijstafereel op, de Burgwal, gezien van zijn raam uit. Het waren mooie winterdagen met een zachte zon en een licht neveltje, waarin de bomen en huizengevels verderop zoetjes verwaasden. Buiten waren de vrolijke stemmen der kinderen, het gerinkel van de bellen aan het tuig der paarden voor de sleden. De kleuren leken verzacht, de zon goot een paarsige gloed over alles, later kwam een rijpe, rosse glans in de hemel, die langzaam verdonkerde tot roestrood. Er hing een stille melancholie in de lucht, die wonderwel paste bij zijn eigen nog onzekere stemmingen. Het werk vlotte goed, het werd een doek vol stemming, in gedempte kleur, met vele schetsmatig aangezette figuurtjes, zwierend boven de ijzers, wrikkend op de lage priksleetjes, kleumend langs de kant...... hij was er zeer tevreden over, zat er op een afstand naar te kijken, voldaan zijn pijp rokend en er kwam een klein verlangen in hem, uit te gaan en de schaatsen onder te binden voor een lange, eenzame tocht. Een paar dagen later ging hij.

Hij reed de Amstel langs tot Ouwerkerk en dan de binnenwateren op, slingerende weteringen langs, over rietbezoomde poelen, waar het ijs diepzwart was en spiegelglad, en hij een eenzaam, verloren figuurtje, drijvend door de zonnige dag. Kleine wolkjes zeilden traag, hoog langs het bleke blauw van de winterhemel, uit de verspreide, onder hun lage daken neergehurkte boerenhuisjes stegen lange, dradige rookslierten bijna loodrecht de lucht in, de landen sliepen onder de glinsterend witte sneeuwvacht, een grote vrede lag over de verstilde wereld.

Hij had er goed aan gedaan er uit te trekken. Te lang had hij in huis gezeten en gevochten met zijn wanhoop, geworsteld met zijn verspringende gedachten, zijn vernedering, spijt en berouw. Zijn

lichaam had beweging hard nodig en genoot van de inspanning. De wind van de snelle vaart beet in zijn wangen en oren, maar het bloed stroomde krachtig door zijn lichaam, hij voelde zich gezond en fris, als gereinigd en verjongd. Hij was een stille vaart ingeschoten, waar hier en daar een turfschip, een mestpraam of een slanke punter ingevroren lag en met een witte muts op zijn winterslaap deed. Verderop was een poel, waarop kinderen druk doende waren op schaatsen en met sleetjes. Hun stemmen en gelach kwamen van ver door de klare lucht als vrolijke vogelgeluiden. Zij renden schreeuwend en juichend aan achter een arreslee met een bruin paard ervoor, rijk in de bellen, bonte pluimen op het hoofdstel, fier en driftig schudde het zijn nerveuze hoofd aan de fraai gebogen nek en strekte sierlijk de benen in scherpe draf. Er lag een dorpje achter de plas met een lage kerk, die een dik torentje had met een grappig korte spits...... Dat was Vinckeveen......
Hij bond de schaatsen af bij de hoeve van Arend Pieter Gijzen, en liep het erf op. Arend kwam juist de koestal uit met twee emmers schuimende melk. Hij herkende Gerbrandt dadelijk en kwam verheugd op hem toe.
„Gantsakkermenten, Gerbrandt, dat is lang geleden sinds je laatst hier was......! Ga gauw mee naar binnen"......
Een breedgebouwde boerin stond over een kookpot boven het vuur gebogen, twee kleine kinderen aan haar rokken, twee grotere speelden in een hoek met een ruw gesneden houten paardje en een wagentje met hobbelige wielen, fabrikaat blijkbaar van Arend. Bij het venster zat Arends moeder, sinds lang weduwe, te spinnen, een mager, vinnig wijfje, proper als glas en nog vlug als water, alleen was ze erg doof geworden en wou het niet weten.
Arend was veel veranderd, in de breedte gegroeid, wat gebogen in de schouders. Zijn scherpe kop was getaand en gegroefd door weer en wind, een ruige korte baard kuifde wild op zijn gezicht. Maar zijn groenig-grijze ogen flikkerden nog even uitdagend als vroeger en hij bewoog zich los en gemakkelijk. Hij lachte, wijzend op de kinderen. „Je kent er nog maar een van...... nou zijn d'r vier, en in juli met Gods hulp de vijfde, waar moeder?"
Hij sloeg zijn vrouw kletsend voor de billen, zoals hij zijn paard deed. Zij lachte en antwoordde:
„Zonder Gods hulp speel jij 't ook wel klaar......"

„De felste haan van Vinckeveen!" roemde Arend lachend. „Altijd geweest, Trui, en daarom moest jij me hebben...... Zeg 's, dat ik lieg......"
„Geloof de schelm niet, Sinjeur Breêro...... hij deugt nog evenmin als in zijn geroene jaren......"
„Gelukkige mensen," dacht Gerbrandt.
„En jij, Gerbrande?...... Wanneer gaan voor jou de beentjes van de vloer?" Hij maakte een paar kluchtige danspassen en duwde z'n muts van vossenbont schuin.
„De meisjes willen me niet, Arend...... ik ben te lelijk en niet tam genoeg voor de trouwdag, zeggen ze."
„Een gelukkige schooier ben je...... vivat de vrijheid!...... Schep wat op, Trui, de man komt op de schaats van de stad en brult van de honger...... Eerst een brandewijntje, Gerbrande, voor de kouwe tenen...... Ik heb ook zo'n kil gevoel rond m'n hart, en als er vreemden zijn, mag ik van Trui, waar, moeder?"
En weer kreeg ze een klap voor haar ronde achterdeel.
„Je vraagt me nogal wat je wel of niet en mag," lachte zij goedgehumeurd.
„Ik vraag het wel, eerlijk," plaagde Arend. „Maar als je nee zeit, en ik heb er zin in, doe ik 't toch...... daarvoor ben ik de baas in huis...... of zou je een Jan de Wasscher willen hebben?"
Gelukkige mensen...... Werken, beminnen, kinderen krijgen, z'n eenvoudige plicht doen, een goed maal en een hartige dronk, een feest op zijn tijd...... Was het leven zo ingewikkeld en moeilijk?...... Waarom kon hij toch niet zo'n leven hebben?...... Hij had een ontevreden, wankelbaar en ondankbaar hart...... Honderd maal meer had hij dan Arend, en Arend was gelukkiger dan hij...... Deze mensen grepen het leven en hielden het vast met hun sterke handen en trouwe harten...... Hem gleed het door de speelse vingers en een stadig geluk kende hij niet...... Hij was een dwaas en zou het blijven, een vijand van zichzelf......
Hij at aan hun tafel en at de eenvoudige, sterke spijzen, vet en smakelijk. Zij haalden herinneringen op aan vroeger, toen ze jongens waren, wilde rakkers. Arend wist het wel: Gerbrandt had met Lijsje gevrijd, ze zat nu op een goed hoefje met vijftien koeien en zeven wolken van kinderen. Hier hadden ze 't ook goed, Truï was een knecht en een wijf en een model boerin, ze maakte de beste kaas van de streek en de kippen begonnen al te leggen, als

ze haar maar naar het hok zagen komen, bang voor haar grote mond......
Gelukkige mensen!...... Heel de weg terug dacht hij aan het boerengezin en benijdde hen hun eenvoudig, werkzaam leven, op en neergaand met de seizoenen, ingesteld op de natuur, hard arbeidend en vertrouwend op Gods gunst. Ze hadden hun moeilijkheden en lasten, maar samen gedragen gaven die een aparte smaak aan het leven en schaadden gemoedsrust noch geluk...... In hun sfeer leek het zo gemakkelijk en eenvoudig, gelukkig te zijn...... Waarom niet in de zijne?...... Hij zou hun voorbeeld voor ogen houden, trachten te leven als zij, aanvaardend wat kwam, niet te hoog grijpen, het onbegrepene overgeven aan de hogere macht, die alles bestiert en die toch niet te ontwijken valt. Hij moest zijn leven van de grond af opnieuw opbouwen en herzien...... Het was tijd en hij was er toe bereid......
Vermoeid, maar opgewekt kwam hij thuis. Hij vertelde van Arend en zijn gezin en hoe vol kwinkslagen die snelle kerel nog altijd zat. Daarop ging hij naar zijn kamer om nog wat te lezen.
Kort nadien, toen hij met een boek oude fabliaux, van Steven gekregen, bij het vuur zat en met een innerlijke pret zich verdiepte in een der ondeugende vertelsels, kwam Stijntje bij hem binnen. Zij sloot de deur achter zich en kwam zwijgend bij zijn stoel staan. Verwonderd keek hij naar haar op. Haar bleek gezicht was strak van spanning. Haar ogen hadden een starre blik. Hij wachtte of ze iets zeggen zou, maar ze bleef zwijgen.
„Is er iets, Stijntje?"
Zij hield de handen voor het lijf in elkaar geslagen. Ze sloeg nu haar ogen neer en zei met toonloze stem:
„Je moet me helpen, Gerbrandt"......
„Graag, meid...... zeg maar waarmee...... Wil je vader geen geld geven voor een nieuwe huik?"
Zijn schertsende toon had een averechtse uitwerking. Zij sloot de ogen en tranen liepen onder haar lange wimpers uit. Ongerust greep hij haar handen en trok haar naar zich toe, zette haar op zijn knieën als toen ze nog een klein meisje was.
„Wat is er, kind?...... Is het zo erg?"
Stijntje sloeg de armen om zijn hals en verborg haar gezicht tegen zijn schouder. Fluisterend en met bevende stem antwoordde zij:
„Het is heel erg, Gerbrandt."

Angst beving hem. Gespannen keek hij in haar gezicht. Geen kindergezicht meer. Het gezicht van een vrouw met een groot verdriet. Ineens wist hij het: ze had een ongelukkige liefde...... Onwillekeurig eveneens fluisterend, vroeg hij:
„Wat is er dan, Stijntje?...... Zeg het maar!"
Zij deed de ogen wijd open en keek hem aan met de blik van een angstig, gejaagd dier.
„Gerbrandt...... ik...... ik moet...... een kind krijgen"......
Een ijzige kou kroop door Gerbrandts bloed, zij zag hem doodsbleek worden. De druk van de beschermende arm om haar schouders verminderde. Zij zag de ontzetting in zijn ogen, zuchtte diep en liet het hoofd hangen met een verloren gebaar van haar machteloze handen. Dodelijk verschrikt stamelde hij:
„Dat...... dat is verschrikkelijk"......
Hij dacht aan de toorn van zijn opbruisende vader, de verpletterende smart van zijn moeder...... de schande, het gepraat en gegrinnik rondom...... Wat een ongeluk!...... Mijn God, wat moest er gebeuren?...... Was de wereld gek geworden?...... Stijntje, z'n kleine Stijntje, dat vrolijke, overmoedig kwetterende ding, de lieveling, de speelpop van heel de familie...... een kind?...... Moeder overleefde het niet......
„Van wie?" vroeg hij schor.
„Ik wil het jou zeggen, Gerbrandt, maar jou alleen"......
„Vader en moeder moeten het ook weten!"
„Nee...... Als je me niet zweert, dat je het geheim bewaren zult, zeg ik 't jou ook niet."
Haar stem klonk wonderlijk vastberaden. Er was een harde, koppige uitdrukking in haar ogen gekomen, die hij kende: er was niets met haar te beginnen, als ze eenmaal een besluit genomen had...... Hij moest de naam weten. Hij zou de kerel, desnoods voor de punt van zijn degen met haar naar de kerk jagen. Ze zou haar eer terug hebben al zou hij ervoor moeten moorden.
„Goed, ik beloof het je. Zeg het maar."
„Lucas Pauw."
Lucas Pauw...... Een duizeling overviel hem...... Drie maanden geleden hadden ze het afscheidsfeest van Lucas gevierd...... hij was naar Indië gegaan voor de Oost-Indische Compagnie als commandeur van een factorij op Sumatra...... Een aardige, beminnelijke jongen, goedhartig en gul, maar zwak van karakter......

Nu hield alles op...... Misschien zou hij de Pauws kunnen dwingen, schandaal maken, eerherstel eisen...... het zou tijd vorderen, maar er was iets op te vinden...... Zijn bloed begon te koken, drift vertroebelde zijn ogen.
„Zo'n fielt!" knarste zijn stem.
„Dat mag je niet zeggen," viel Stijntje boos in. „Hij is geen fielt...... je begrijpt er niks van"......
Zij verdedigde hem nog!...... Dwaas kind......
Stijntje gleed van zijn knieën, ging op een laag bankje tegenover hem zitten. Toen kwam het verhaal, vol van de gevoelens, de heerlijkheid, de ellende, die hij uit eigen ervaring zo goed kende. De machtige golf, die je opnam en je weerstand verlamde, de blindheid, die je sloeg, de storm waarin je werd voortgedreven, het vuur waarin je verging...... Stijntje...... ze waren van één bloed...... Maar het zwakke meisje was sterker, harder dan hij...... Ze gaf geen kamp, ze kromde zich niet onder schuldbesef, ze hield vast aan haar liefde, niets of niemand kon haar overtuigen dat ze verkeerd gedaan had. Lucas was de eerste en enige. Zij wilde geen kwaad van hem horen. Hij had haar niet verleid: uit vrije, fiere wil had ze zich aan hem gegeven. Hij wou haar trouwen, en had er met zijn vader over gesproken. De harde, sterke oude man had het niet gewild en hem gedwongen weg te gaan. Maar Lucas had gezworen haar trouw te blijven. Hij kon niet tegen zijn vader op, maar als die dood was, kwam hij terug en dan zouden ze trouwen. Lucas was goed en eerlijk. Ze had hem lief en al zouden ze haar in stukken scheuren, ze zou hem blijven liefhebben en op hem wachten met hun kind, al zou het een mensenleeftijd duren. Hij was met het schip „De Hoop" weggezeild. Zij beschouwde dat als een goed voorteken. Het kwam mettertijd allemaal terecht...... Hij moest haar nu alleen helpen het vader en moeder te zeggen en een regeling te vinden om geen opzien te baren. Zij verwachtte het kind in juli... Het was van de laatste dagen vóór zijn vertrek...... Ze had het zelf gewild en het was een heilig verbond tussen haar en Lucas.
Verbijsterd zat hij naar haar te kijken. Overwonnen door haar kracht, voelde hij zich klein en wankelmoedig tegenover haar. Hoe was uit dat poezige, aanhalige kind zo'n sterk mens gegroeid?...... Zij kende geen aarzeling of angst. Ze was bereid desnoods alleen de strijd op te nemen. Arm kind...... Wist ze wel, wat haar te

wachten stond?...... Een ongehuwde moeder...... Iedereen zou het recht hebben haar met modder te gooien, te bespuwen, te verachten, als een hoer met de nek aan te kijken......
En een als Margriet zou in hoog aanzien staan, alles zou voor haar buigen in eerbied en ontzag...... Stijntje was de zondares...... Hoe zou God deze twee vrouwen aanzien en oordelen?...... Een wilde woede laaide in hem op. Alles was onrechtvaardigheid en smeerlapperij, onrecht en gehuichel...... Zijn hart sprak Stijntje vrij...... Zij had een zuiver gemoed...... Zij had lief met ziel en lichaam en hij wist wat dat betekende voor mensen met hun bloed...... Naar de duivel met alle menselijk opzicht!...... Hij zou voor Stijntje gaan staan, haar beschermen tegen ieder, die haar te na durfde komen...... Ze zouden wel een oplossing vinden...... En of Lucas woord hield of niet, voor hem zou z'n kleine zus even eerbiedwaardig zijn als een getrouwde vrouw...... Meer, want ze zou het oneindig veel zwaarder hebben......
Hij trok haar naar zich toe en kuste haar hartelijk op beide wangen. „Je bent een dappere meid en mijn lieve zuster...... Vertrouw maar op mij. Ik begrijp 't. Ik sta onder alle omstandigheden naast je...... We zullen het moeilijk hebben, maar dat hindert niet...... Als jij maar mijn parmantige, vrolijke, bazige kleine zus blijft...... Ja?"
Stijntje lachte hem door haar tranen heen toe. Zij klemde de armen vast om zijn hals en huilde hevig uit tegen zijn schouder. Dan veegde ze haar ogen af, snikte nog even na en vroeg:
„Geloof jij ook, dat Lucas terug zal komen om met mij te trouwen?"
Hij geloofde er niets van, maar zei met prachtige overtuiging:
„Vast en zeker...... Hij is een man van eer en karakter"......
„Zie je wel," zei ze verheugd. „Alleen misschien een beetje zwak"......
Gerbrandt lachte en beloofde:
„Als het nodig is, ga ik naar Sumatra en kietel 'm een beetje tussen zijn ribben met mijn degen om hem kracht bij te brengen"......
Onwillekeurig had zijn stem een dreigende klank gekregen en Stijnte keek hem wat onzeker en beangst aan:
„Blijf maar liever hier...... als je hem zeer doet, krab ik je de ogen uit je kop"......
Ze lachten beiden wat bevangen.
„Blijf hier," zei Gerbrandt, „ik ga met vader en moeder praten."

Op de trap voelde hij het hart in de schoenen zinken.
Het was een hachelijke taak, die hij op zich genomen had. Hij zag er plotseling tegenop als tegen een berg. Vader zou het huis in elkaar bulderen, Moeder zou het besterven van schaamte en schrik...... Maar er was niets aan te doen, het moest gebeuren......

6

Het was een hel geweest. Moeder Marrigje was bij het eerste woord in zwijm gevallen. Vader had gebruld als een gewonde stier, de tafel bebeukt met zijn zware, harde vuisten, was naar zijn degen gesprongen en had de naam van de schoft geëist om hem op staande voet overhoop te gaan steken. Zijn woede kende geen grenzen, toen zij volhardden in hun weigering om die naam te noemen. Hij wou Stijntje niet meer zien, ze moest opgesloten worden in haar kamer. Ze waren geschandvlekt voor heel de stad, konden zich nergens meer vertonen, hij kon zijn uniform als officier van de schutterij wel aan de kapstok hangen...... en dat alles om het schandelijk gedrag van zo'n snotmeid, die hem een onecht kind opdraaide...... Hij had wel plezier van zijn kinderen...... de een moest hij door de rakkers van de schout uit de goot laten vissen, de ander trouwde een vergulde stokvis, tot spot van de hele stad, de jongste zette de kroon op het werk...... waarom sloeg ie haar niet dood, zoals ze verdiende, die vervloekte......

„Vader, neem je in acht"......

Wat?...... Werd ie in zijn eigen huis nog bedreigd door een weggooier en verkwister, een optrekker, die in het rasphuis thuishoorde bij andere wittebroodskinderen?...... Hij was veel te goed voor hen geweest, nu kreeg hij zijn loon thuis......

Na de razernij kwam de verslagenheid.

Toen was het de beurt van Gerbrandt.

Hij had een oplossing bedacht, waarin een kans lag om het geval voor de stad geheim te houden. Stijntje moest naar Vinkeveen. Hij zou met Arend Pieter gaan praten. Ze kon voor haar gezondheid naar buiten moeten en daar de geboorte van het kind afwachten. Niemand hoefde er iets van te weten......

Er hing een sombere wolk over het huis. Marrigje schreide haar ogen bijna blind.

Adriaan wilde niet op Gerbrandts voorstel ingaan en zwoer, dat hij Stijntje de straat op zou jagen en haar nooit meer wou zien. Hillegond pleitte voor haar, maar werd tot stilzwijgen gesnauwd. Met een vreemd dreigende blik op haar vader zei ze toen, dat iedereen, die de staf over het arme kind brak, maar eens de hand in eigen boezem moest steken en vrezen voor het bekend worden

van eigen misstappen: vooral mannen mochten voorzichtig zijn in dat opzicht. Hij keek haar ietwat schichtig aan, onthutst door haar boze ogen en bond in.
Gerbrandt ging naar Vinkeveen. Hij moest Arend en zijn vrouw in het geheim nemen en loog hun voor, dat Stijntjes vrijer onverhoeds gestorven was. Vol medelijden namen zij op zich het arme meisje te verbergen, haar te verzorgen en te zwijgen als het graf. Toen Arend hoorde, dat het kind in juli verwacht werd, grinnikte hij en zei:
„Dan krijg jij een tweeling, Trui, en alles is geregeld"......
Meester Jansonius, die geraadpleegd werd over Stijntjes gezondheid schreef haar bleke kleur en algemene onbehagelijkheid toe aan het modemisbruik dier dagen: om een mooi blank gezicht te krijgen, aten de meisjes een mengsel van boekwijtgort en krijt. Stijntje gaf monkelend toe, dat zij zich aan dat misbruik had schuldig gemaakt en Meester Jansonius sloeg de handen in elkaar om zoveel dwaasheid. Hij juichte het plan om haar naar buiten te sturen hartelijk toe en vertelde overal in de stad, dat hij weer een slachtoffer ontdekt had van die vermaledijde modegril: de jongste dochter van de Bredero's...... ze moest naar het land en 't zou mooi zijn als ze over een half jaar weer wat op kracht was...... de oude werd ze waarschijnlijk nooit meer...... schande over die ijdeltuiten van jongedochters, 't zou beter zijn als ze zich wat meer om hun zieleheil bekommerden!......
En zo trok Stijntje bij de Gijzens in. Het huis leek uitgestorven. Adriaan miste haar meer dan hij wou weten; ze was altijd zijn oogappel geweest en verkwikte hem met haar vrolijk gepraat en kleine zorgen. Marrigje vermagerde van verdriet, vergrijsde sterk en zocht steeds meer troost bij de Bijbel en dominee. Ook zij miste Stijntjes opgewekt gezelschap en haar hart bloedde als ze aan het verdere leven van 't arme schaap dacht. Adriaan broedde over het vraagstuk wie de man mocht zijn, die het meisje in de schande gebracht had. Uit de hardnekkigheid, waarmee zij bleef weigeren zijn naam te noemen, concludeerde hij tenslotte, dat het een getrouwde kerel moest zijn, wat hem nog woedender en beschaamder maakte...... Als hij er ooit achter kwam, gebeurden er ongelukken......
Op ongeregelde tijden gingen zij haar om de beurt opzoeken. Ze was opgewekt en schikte zich uitstekend in het boerengezin. Ieder-

een mocht haar graag, de kinderen waren dol op haar, zij zag er blozend en gezond uit en keek vrijmoedig uit haar ogen, als was ze zich van geen schuld bewust. Adriaan was niet tegen haar opgewassen en had haar na een paar maanden al alles vergeven. Ze had ook geen schuld, dat arme ding, de een of andere schurk had misbruik gemaakt van haar onervarenheid...... ze moesten haar maar niet te hard vallen nu ze in 't ongeluk gekomen was. De Heer had zelf gezegd: hij, die nooit gezondigd heeft...... Een wijs en mild woord...... Als hij een steen naar zijn hoofd moest krijgen voor iedere zonde, die hij begaan had... goeie genade!...... zijn hersens zouden de lucht in spatten!...... Moeder Marrigje bad en berustte...... Zij bad, dat het heet bruisende bloed in haar kinderen niet nog meer onheil verwekken zou......

In het voorjaar werd Gerbrandt gekozen tot vaandrig van zijn schuttersvendel. Het was een grote eer en hij was er geweldig trots op. De kameraden gunden het hem van harte en geen stem had zich tegen de keuze verheven. Buiten eigen kring werd er door jaloerse kwanten wel hartig gesmaald en gesneerd: een mooi heerschap voor zo'n fel-begeerd ereambt, een berucht kannekijker en rabauw! Had ie deze winter nog niet half Amsterdam op stelten gezet met zijn slempvrienden? Had hij...... De echo van die praat bereikte en beroerde hem wel, er waren ogenblikken, dat hij zich zelf onwaardig voelde het trotse vaandel te dragen. Hij schreef zijn aarzeling neer in een gedicht, maar sprak zichzelf ook moed in:

„Wel hoe, Gerbrande, hoe! waar is u sin? u wit?
Waar is dat stoute hart, dat in u boesem sit?
Wat heeft u fiere moed soo moedeloos verslaghen?
Schroomt ghij met eeren hier de Prince-vaan te draghen?
Puft swavels licht geblick, en 't bald'ren van de Roers,
't Is sotte flauwigheyd; van bloodheyd werd men boers.
Recht op dijn eerlijck hooft, al mocht 't yemand laacken:
Wie kan 't Jan-alleman doch recht te passe maacken?"

En toen hij voor 't eerst uittrok in zijn fonkelnieuwe uniform en bij de feestelijke ommetocht door de stad aan het hoofd van zijn vendel liep, droeg hij de waaiende oranjevaan uitdagend over de schouder, keek met schitterende ogen onder de brede rand van zijn gepluimde hoed uit, een hand op het gevest van zijn brede houw-

degen en hij werd danig toegejuicht, menig meisjeshart begon sneller te kloppen, als zijn lachende ogen goedkeurend over een mooi gezichtje gleden...... Amsterdam lag te stralen in het gulden licht van de lentezon...... zijn stad...... zijn fleurig en kleurig en trots Amsterdam, aangedaan als een lachende welige meid voor een feest...... zijn roemruchte stad, waarvoor hij de wapens mocht dragen, wier vaandrig hij geworden was, en voor wie hij vechten zou als een leeuw, als het ooit nodig was!...... Nooit had een fierder, krijgshaftiger vaandrig voor een vendel uitgelopen. De donkere trommels achter hem, het rhythmische stappen der schutters, het geklikklak der zware wapens, het gerinkel der sporen...... was er schoner muziek ter wereld?...... Vrienden en vrouwen wuifden hem toe, lachend. Kinderen liepen bewonderend mee, wezen naar de in de wind boven hem wegplooiende, brandend oranje zijde van het vaandel, de leverkleurige kazak van soepel leer, de prachtig geborduurde bandelier, waaraan zijn degen hing met de kunstig gesmede krullen van de koperen handbeschermer... Jonge mannen keken hem afgunstig aan, hij hoorde zijn naam noemen...... dat is Breêro, de nieuwe vaandrig...... ja, de dichter...... Breêro, van de oude Kamer, je weet wel...... Ha, dat was leven!...... Hier liep hij, het vendel achter hem, en droeg het trotse symbool van hun kameraadschap en gemeenzaamheid...... Hij was Breêro, de, dichter, de vaandrig, de Amsterdammer...... en dit was Amsterdam, de vlaggen woeien uit vensters en van de daken en al deze juichende mensen waren de mensen van Amsterdam en hij was hun Breêro, hun dichter en krijgsman, de drager van hun vaandel en zij lachten hem toe en hij hield van hen, hij hield van Amsterdam met alles wat er in en om was, de donkere oude zowel als de luchtige nieuwe stad met zijn breeduitgezwaaide grachten, het vorstelijk IJ met de talloze schepen van alle natiën en de warreling van masten en raas langs de kaden......
Daar stond Steven van Vredesteyn op het bordes van een patriciërshuis en groette vaandel en vaandrig met een brede zwaai van zijn hoed... Daar was Hillegond aan de arm van Pieter Lastman... zij zouden zich nu gaan verloven...... Badens riep hem iets toe dat verloren ging in het krijgshaftig gedruis van het dreunend marcherende vendel...... en daar was Bailly, juist uit het buitenland teruggekeerd...... en wie was die pompeus, in schreeuwende kleuren gedoste vent met dat rattengezicht, die hem toejuichte uit een mond

als een scheur in een wambuis?...... waarachtig! als dat Pietje Morsebel niet was...... hoe kwam die schelm aan zo'n dure uitmonstering?...... en daar kwam Roemer Visscher met zijn beide dochters aan en zij wuifden al van verre en lachten de gloednieuwe vaandrig hartelijk toe...... Op de Dam liep alles te hoop, een wriemelende massa mannen, vrouwen en kinderen, luidruchtig, bont in hun beste kleren, boers geklede buitenlui gaapten het schouwspel aan, de opmarcherende vendels verenigden zich, langs de verschillende toegangswegen aandreunend, voor het stadhuis, waar burgemeester en schepenen stonden opgesteld voor de revue en de vaandelgroet. Commando's schalden, de trom werd geroerd, de trompet schetterde, de vlammende vaandels zwaaiden het saluut, de schaterende zon sloeg het vuur uit de lopen der blankgepoetste musketten, de getrokken degens, koperen gespen en stalen halsberg, kuras of helmet...... Een roes van kleuren, licht en opwindend gedruis...... De roeren knalden daverend los...... Dan werden de vendels afgecommandeerd en marcheerden langs een andere weg naar hun Doelen terug, langs weer andere samengetroepte of meelopende Amsterdammers, onder nieuw gejuich en vrolijke groeten......

Op de Doelen zaten ze bijeen in schilderachtige groepen rond de tafels in de tuin, trots op hun krijgshaftige uitmonstering en blinkende wapens. Ze waren opgewonden van de wapenschouw en de triomfantelijke mars door de stad. Ze hadden het er best afgebracht en waren stoere krijgslieden en het was eigenlijk jammer, dat er geen vijand was om in ernst op los te trekken...... Maar het bier smaakte even goed en stroelde gul de kelen in, want zij waren even bekwaam in het legen van kannen als in de wapenhandel en voor geen klein geruchtje vervaard...... Zij kwamen aanstoten met hun nieuwe vaandrig die een kranig figuur geslagen had, zij legden eer met hem in, hij had het vaandel gezwaaid als de beste en geen haan paradeerde fierder voor zijn kippen dan hij voor de Amsterdamse Jofferen...... hij had buiten kijf een geweldige indruk gemaakt en vele hartjes in vlam gezet......

„A vous, Breêro!...... Je heil, vaandrig!...... Gerbrandt: je gezondheid!"......

Lachend dronk hij ze toe, zwaaide de kroes en schreeuwde: „Nog een dronk op ons vendel!...... En één op ons roemrijk, ons heerlijk Amsterdam!"......

„Hoezee!...... Dat wachten we van harte!...... Daar sla geluk toe...... Leve Breêro!" „Onze Breêro!"
Een paar herculische schutters namen hem op de schouders en droegen hem in triomf rond. Juichend liepen de anderen mee, drongen om hem heen, staken kroezen en roemers naar hem op. Dol zwaaide hij met zijn hoed, schreeuwde zonder zin, lachte schaterend en voelde zich volmaakt gelukkig in de gulle kameraadschap van deze luidruchtige knapen, burgers van Amsterdam als hij, in wapenen gekomen voor haar glorie, bereid hun leven te wagen voor haar veiligheid......
„Schenk de bekers vol!...... Een ronde op kosten van de vaandrig!"
„Bravo, Breêro!"
„Breêro!"
„Breêro!"
Voor het eerst sinds lange tijd voelde hij zich bevrijd van alle druk en verdriet. Voor het eerst klopte zijn hart weer hoog in herwonnen levensvreugde. De aprilzon vergulde de mooie oude achtergevel van de Doelen. De wind streek zoel en liefkozend door zijn verwarde haren. Hij haalde diep adem en keek met blinkende ogen rond...... Ach...... ieder lachte...... ieder straalde van gezondheid, kracht en pleizier in het leven...... Een donkere winter lag achter de rug...... het groen van de nieuwe zomer botte uit...... Alle verdriet verwaaide...... er kwam nieuwe vreugd...... het leven wenkte...... hij was jong en sterk...... alles keerde zich wel ten goede...... het werk wachtte en vlotte...... de mensen hielden van hem en hij hield van de mensen...... het leven was goed...... een wat onberekenbare kameraad...... het gaf je af en toe een hardhandige opstopper, maar die was niet zo kwaad gemeend, spoedig lachte het je weer toe en maakte goed wat het bedorven had......
In een dolle roes kwam hij thuis. Adriaan Cornelisz. was opgewekter dan in lang. Moeder Marrigje verheugde zich in zijn nieuwe waardigheid. Trots had ze hem zien voorbijmarcheren. De mensen hadden hem toegejuicht en goedgezind over hem gesproken. Hij zag er stralend uit. Zijn gezicht was weer gevuld, had zijn lijdende lijnen verloren, hij blaakte van gezondheid en kracht. Ze had nog zorgen en leed genoeg, maar zij verheugde zich in Gerbrandts herstel en het felle weerkomen van zijn levensdrift.
Die avond laat werd Willem van den Broeck, die met enkele anderen

het schuttersfeest in de taveernen der oude stad had voortgezet, toen hij alleen naar huis gezwalkt kwam in een donkere steeg overvallen en aan de linkerarm gewond. Hij trok zijn degen en stak de aanvaller neer. Een tweede overviel hem van achteren en stiet hem een brede dolk in de rug. Voor hij viel keerde Willem zich om en sloeg de tweede aanrander uit alle macht met zijn wapen over het gezicht. Zij vielen beiden. Op het geschreeuw en wapengekletter kwamen omwonenden met lantarens toeschieten, en een in de nabijheid lopende patrouille van de nachtwacht werd er bij geroepen.

De eerste aanvaller was door het hart gestoken en dood. Willem en de tweede straatrover leefden nog. De boef was weelderig gekleed en droeg dure sieraden. Aanvankelijk zag men hem aan voor een vriend van Willem. Op de wacht bleek, dat hij een oude bekende van de Justitie was: Pietje Morsebel......

7

Het nieuws van de roofoverval schokte Gerbrandt diep. Nog niet het meest, omdat de goeie Willem erbij gewoond geraakt was als wel om de persoon van de gegrepen aanrander. Pietje Morsebel, de gewezen leerling en duvelstoejager uit het atelier van Badens...... Hij dacht aan de overval op hem zelf, een poos geleden. Een onbekende had geroepen: „Laat gaan...... Weg!" en de tweede bespringer meegetrokken, toen hij zelf de eerste had neergeslagen. Hij zag het hele duistere tafereel weer levend voor zich...... de stem van zijn beschermer was hem toen bekend voorgekomen...... nu wist hij het: Pietje Morsebel......

Er kwam spoedig klaarheid in het geval. Pietje zelf had niets losgelaten, hoe zwaar de duimschroeven hem ook waren aangezet. Maar bij een dronkemansruzie in een beruchte kroeg werden verwijten gedaan die de aandacht trokken van een verklede handlanger van de schout. Twee van de kemphanen werden gegrepen en bleken minder waterdicht dan Pietje: binnen drie dagen zaten nog vijf anderen achter de tralies; het was een hele, goed georganiseerde bende geweest onder leiding van Pietje Morsebel. Zij stalen alles wat ze grijpen en vangen konden uit pakhuizen schepen en woningen en pleegden nachtelijke overvallen op goedgeklede en min of meer beschonken voorbijgargers; meestal was de wachtpatrouille een paar straten verder door een onschuldig en koddig dronkemansherrietje opgehouden. Er lagen veel onopgehelderde klachten, waarover op verzoek van de Justitie gezwegen werd om burgers en daders niet ontijdig te verontrusten. Nu zat de bende achter slot en dreigend zette de machine der gerechtigheid zich in beweging.

Gerbrandt vroeg zijn vriend en mede-rederijker, dokter Samuël Coster, die pas benoemd was tot geneesheer van het Amsterdamse Gasthuis en tevens „om dienst te doen in de boeien", hoe de gewonde roverhoofdman zich hield. Coster vertelde. De wond had niet veel te betekenen, wat stukgeslagen vlees en een gebroken neusbeen; hij was versuft door de harde klap, maar als er niet zo gauw mensen bijgekomen waren, zou hij zeker ontsnapt zijn. Een merkwaardige, zeldzaam koelbloedige en onverschillige gauwdief. Toen hem werd meegedeeld, dat zijn bendegenoten gegrepen waren

en bekend hadden, schudde hij het hoofd en zei spijtig: „Je kunt die kinderen nooit alleen laten...... hun verbeelding slaat op hol en wat ze gedroomd hebben, vertellen ze voor vaste waarheid...... ik weet van niets"...... Maar het zou hem niet veel baten. Er was zoveel overtuigingsmateriaal in zijn geheim verblijf, dat hij er niet onderuit kwam. Hij zou zeker gehangen worden.
Hoe hij er zich onder hield?
O, kalm genoeg. Hij deed alsof de hele zaak hem niet aanging, tekende de koddigste caricaturen van al wat in zijn buurt kwam, met een talent, dat Coster verbaasde en verrukte, en was in een stralend humeur, nu zijn wonden niet veel pijn meer deden. Hij informeerde deelnemend naar de toestand van Willem van den Broeck en hield rustig vol, dat deze hem en zijn kameraad in een aanval van dronkemansrazernij met zijn degen had aangevallen zonder de minste aanleiding van hun kant.
Gerbrandt vroeg Coster een groet van hem aan de gevangene over te brengen. Hij kreeg een dankbare groet terug met het verzoek zich om hem niet ongerust te maken: een onschuldig hart kende geen zorgen en als God hem had uitverkoren om martelaar te zijn, zou hij zijn lot waardig aanvaarden: er waren meer vrome mannen aan de galg geëindigd. Hij voegde er een gedachtenis bij, een onbeschrijfelijk kluchtig caricatuur van dokter Coster. Gerbrandt bekeek de fijne en krachtige tekening met de geestige overdrijving van elke karakteristieke trek...... een uitgesproken talent, zoals Badens altijd beweerd had, maar gelijk Pietjes ganse persoonlijkheid, scheef getrokken en ontsteld, verminkt en bedorven door een vreemde, perverse inslag, iets baldadigs was er in, een overmoedige humor, maar tegelijk iets grimmigs en vals, iets onverklaarbaar griezeligs, dat onwillekeurig angst aanjoeg...... Arme Pietje...... hij was voor de galg geboren en zou zijn lot niet ontgaan...... Hij had ook alles gedaan om het te verdienen, en toch kon Gerbrandt een onredelijk gevoel van sympathie en medelijden niet onderdrukken. Een vage gewaarwording, dat er toch iets kroms was in deze gerechtigheid...... Alsof Pietje toch geen eerlijke kans gehad had in zijn onordentelijk leven...... Geboren in ontucht en verwording, opgegroeid met honger en slagen, met de slechtste voorbeelden voor ogen, een bedorven aanleg van huis uit, opgevoed tot ongebondenheid en misdaad...... had hij anders kunnen worden dan hij was?...... Voor wiens zonden werd hij mede ge-

straft?...... Er klopte iets niet...... Er was ook goeds in Pietje, maar niemand had zich ernstig moeite gegeven het naar voren te halen...... ook Badens niet, ook hij niet...... ze hadden zich wat geamuseerd om zijn grillig wezen, zijn radde tong, zijn schelmennatuur en hem wat brokjes van hun tafel toegeschoven...... En zelfs daarvoor had Pietje zich erkentelijk getoond...... Er waren meer schuldigen in het geval-Pietje, dan de dief en aanrander alleen...... Toch moest het kwaad gestraft worden en had de wereld het recht zich van misdadigers te ontdoen, zelfs de plicht: de burgers moesten beschermd worden... Het leven was een vreemde warwinkel, als je er goed over nadacht en er hingen heel wat dingen uit het lood...... Willem van den Broeck genas snel van zijn wonden, maar dat zou Pietje niet kunnen redden. Heel de stad was vol van het geval. Iedereen verheugde zich over het uitroeien van de bende. Er waren er zeker nog meer geweest dan die gegrepen waren, maar die hadden elders een goed heenkomen gezocht en de stad was weer veilig.
De zaak hield Gerbrandt gedurig bezig. Hij kwam tot niets, het schilderen vlotte niet, hij raakte geen pen aan. Overal in de stad, in de taveernen, in de Doelen, werd over het proces gesproken. Alle gevangenen hadden bekend, behalve Pietje, die volhield onschuldig te zijn, een slachtoffer van de dollemansaanval door de dronken Van den Broeck. Sommigen hielden het niet voor onmogelijk, maar wie de vriendelijke, goedmoedige en beheerste Willem kenden, wisten wel beter. Alle folteringen konden echter de vastberaden voor zijn hals vechtende roverhoofdman niet tot een bekentenis brengen.
Tot op een avond dokter Coster met het onverwachte bericht binnenviel, dat Pietje alles bekend had en zenuwachtig op haast bij het proces had aangedrongen. Niemand begreep er iets van. Hij had zelf de schout bij zich laten roepen en hem zonder omwegen, maar ook zonder een spoor van berouw alles verteld. En of ze er nu maar alsjeblieft gauw een eind aan wilden maken. De verbouwereerde schout had hem gevraagd, wat de oorzaak was van zijn veranderde houding, maar Pietje had de schouders opgehaald en hem nors gezegd, dat hij zich met zijn eigen zaken moest bemoeien.
Een paar dagen later werd Coster bij hem geroepen, omdat hij koorts had en ijlde. De dokter had de boeien laten slaken en hem

een kalmerend middel gegeven. Hij was bij hem gebleven om te zien, hoe de toestand zich ontwikkelde. Door Gerbrandts invloed had hij meer dan gewone belangstelling voor de tengere, vreemdsoortige bandiet met zijn rattengezicht en zijn spottend onverschillige manieren. Hij was goed voor hem geweest van de aanvang af en het noemen van Breêro's naam had een zekere band van vertrouwelijkheid tussen hen geschapen. En toen Pietje hem in een helder ogenblik herkende, had hij zijn hand gegrepen en gevraagd, of alles nu gauw voorbij zou zijn?

„Waarom zo'n haast ineens, Pietje?"

„Ik heb er genoeg van, dokter Coster...... ik schijt op 't hele leven, de vuiligheid is me geen oortje meer waard...... ken je 't spreekwoord: als een mens veeg is, een luis zou hem dood bijten?...... Nou, ik ben veeg genoeg...... en een luis heeft me dood gebeten"......

„Wat bedoel je, Pietje?"

„De luis heet Zachte Niesje...... Je kent haar niet...... wees maar blij...... Voor haar heb ik alles gedaan, de kaart gekreukt, rondgeloerd wat er op z'n Kape de Grijps te koop was, in huizen gebroken, beurzen gesneden en misschien gemoord...... Ze was zo mooi en zo lief, zie je dokter, ik wou haar in 't goud zetten...... Ze was een snol, maar liet 't om mij, zolang ik inbracht...... Ik zou mijn hart wel uit 't lijf geduwd hebben om 't haar te geven...... En ze was gek op me, ze troetelde me as een schoothondje...... jawel...... wie een hoer gelooft is bij de duivel te biecht...... Wist je, dat alle vrouwen hoeren zijn, dokter?...... Hèhè!...... allemaal, versta je...... ik heb 't ondervonden...... Maar deze hoer hield ik voor de enige vrouw, die oprecht was...... Hoe kom je zo gek, hè?...... De liefde, man...... Blind, as je d'r mee aangedaan bent...... stekeblind...... vraag 't es aan Breêro... die kan d'r van meepraten...... Ze het me duizendmaal bezworen, dat ze op me wachten zou as ik erin draaide...... Nou ben ik een goeie maand hier...... en ze zit deftig gekamerd ergens in de Dirk van Assensteeg, met een meid en een patrijshondje...... door de een of andere geile ouwe bok...... en ze hangt de beest uit of-t-er geen gevang en geen galg bestaan en van Pietje Morsebel het ze nooit horen kallen...... Ik had me d'r voor haar nog wel uit willen wringen, maar nou het 't geen zin meer...... Laat ze me maar hangen en laat ze 't gauw doen...... of ga ik zo dood, dokter?"......

Nee, hij ging niet zo dood. Hij was kapot van zenuwen en razernij, maar daar ging je niet van dood...... je knapte op om gehangen te worden......
Het vehaal van Coster ontroerde Gerbrandt diep. Arme Pietje!...... bij al zijn afwijkingen en misdadige aanleg had hij toch een mensenhart, wist wat liefde voor een vrouw was en behoefte aan tederheid en koestering...... Vol vertrouwen had hij zich overgegeven aan de waan van genegenheid, die Zachte Niesje hem voorspeelde...... de geroutineerde hoer...... Pietje, met al zijn geslepenheid, was de dupe geworden van zo'n mooi stuk vlees met een verraderlijke ziel erin...... nu banketteerde ze met een veiliger aanbidder...... Pietje had zijn Margriet gevonden...... Het gaf hem een grimmige genoegdoening Margriet en Zachte Niesje op één lijn te stellen......
Waarin verschilden ze?...... Wat klatergoud van opvoeding, schoolse geleerdheid en...... stand!...... Zou je d'r niet om gillen?...... Ze waren zusters naar de ziel...... Zeker had Pietje Morsebel overdreven, toen hij alle vrouwen als hoeren bestempelde, maar dat er veel meer waren dan er in bordelen en armzalige kotten woonden stond zeker vast.
Pietje werd volgens al de ingewikkelde regelen der Amsterdamse rechtspleging veroordeeld tot de dood door de strop. Op een dag namen de cipiers hem de boeien af en kondigden hem aan:
„Houd moed, Pietje wij gaan je onder de blauwe hemel brengen"...
Zij waren vertrouwelijk met hem geworden en droegen hem een goed hart toe: hij was nu toch nog maar alleen een arme duivel, die z'n dood tegemoet ging. Pietje wist heel goed, wat deze uitdrukking inhield. Hij rekte zijn bevrijde leden, glimlachte en antwoordde:
„Dat is goede tijding: ik verlang naar een beetje frisse lucht."
Tussen vier met hellebaard en zijdgeweer gewapende wachten werd Pietje naar de binnenplaats gebracht tot voor schout Van der Does, die met luide stem tot hem sprak:
„Ik dagvaard U tegen morgen ter hoogste vierschaar om een dag van de Hoogste te leggen, en dat ik U vast vermaan, dat gij U bereidt tot sterven"......
Met zijn schele ogen knipperend tegen het ontwende zonlicht, antwoordde Pietje spottend:
„Weet de heer Schout zo zeker, dat hij niet sterven zal voor mij?"
Van der Does werd een tikje bleker, maar zijn taak was volbracht

en hij wenkte met de hand, dat men de gevangene zou wegvoeren. Met iets als medelijden zag hij het schrale figuurtje van de ten dode opgeschrevene door de lage deur het gebouw binnengaan, omstuwd door de forse gestalten van de bewakers met hun blank geschuurde hellebaarden. Hij laboreerde niet aan overgevoeligheid of zwakke zenuwen, de brave schout, maar het gezicht van een gezond mens vol leven, die morgen onherroepelijk een gewelddadige dood moest sterven, gaf hem, ondanks zijn practijk van jaren, altijd weer een onbehagelijk gevoel van onzekerheid. En dit was ongetwijfeld een gevaarlijk sujet, maar wat een schrepel scharminkeltje en hoe deerlijk toegetakeld met die rode littekens van de pas genezen wonden in zijn scheef gezicht. Wonderlijk, zo'n miezerig ventje en zo'n brutale geest; het vooruitzicht van de dood scheen hem niet merkbaar te verschrikken. Had hij een verholen dreigement bedoeld?... Och nee, 't klonk alleen als lugubere spot, honende bravoure. Maar hij had ze wel anders gezien, driemaal grover en sterker dan deze, en die sidderden als een riethalm, onder zijn doodverkondigende woorden door de knieën zakten, om genade smeekten, schreiden als bange kinderen... Vreemd kereltje...
Pietje werd terug gebracht naar de pijnkamer, waar hij zo wreed gefolterd was om hem tot bekentenis te brengen. Hij glimlachte bleekjes. Geen beulsknechten hadden hem kunnen klein krijgen... voor de poezelige pootjes van Zachte Niesje was hij bezweken...... Wie hem vroeger verteld zou hebben, dat er veel gruwelijker kwellingen waren dan lichamelijke pijn...... Ah...... daar was de dominee, die hem vermanen zou tot een godgevallig einde...... Hij lachte vijandig en strekte zich uit op de krib, waar hij zijn laatste nacht verslapen mocht, als hij kon.
De dominee was nog jong en niet aan dit soort werk gewend. Een zoon van rijke familie, uit geestdriftige roeping predikant geworden. Hij was zeer bleek en zijn handen beefden om de kleine bijbel, die zij krampachtig vasthielden. Wat een afschuwelijk gezicht die veroordeelde had, een honend duivelsmasker, hels vuur gloeide in de groene, schele, bewegelijke ogen, die langs hem heen schenen te kijken.
„Wel dominee, draai je lesje af en maak het zo kort mogelijk"......
„Arm, ongelukkig mens...... denkt gij er wel aan, dat uw ziel morgen staan zal voor de Rechterstoel des Heren?"
Zijn stem trilde, zijn neus trok nerveus.

„Niet huilen, dominee," vermaande Pietje grinnikend. „Vertel mij eens, denk je als dominee Arminius?"
„De Here beware mij," schrok de dominee. „Ik behoor niet tot hen, die rukken aan de hoekstenen des geloofs!"
„Mooi...... Verspil dan ook geen zalf van woorden en laat mij over aan mijn voorbeschikking, die tamelijk duidelijk is, niet?"
„Bij God is genade."
De ter dood veroordeelde lachte schril en spottend. De dominee huiverde, het was hem of de lach van de Boze hem in de oren sneed.
„Niet bij die van jou, dominee...... niet bij een God, die de mens vóór zijn geboorte heeft voorbeschikt voor hemel of hel...... die kán immers geen genade hebben. Laat me met rust...... Ik ken die God van jou."
Het klonk hard en van haat vervuld.
„Gij kent de Heer niet, dolend mens met uw verstokte geest"......
Pietje kwam met een schok half overeind. Woede sproeide uit zijn kwaadaardige oogjes. Zijn stem werd steeds schriller naarmate hij verder sprak en schuimblaasjes sputterden in zijn mondhoeken: „Ik ken hem niet?...... En wie zou hem dan kennen?...... Hij heeft me gekweld en getuchtigd van mijn geboorte af...... Kijk mij aan, dominee, als je de moed hebt...... aanschouw het evenbeeld van God...... jouw God!...... Hij gaf me een hoer as moêr en de een of andere dronken rabouw als vaâr, en daar was ik, scheel, lelijk, een mormel, waar iedereen de draak mee stak tot het leerde bijten en klauwen en vloeken. De goot was mijn wieg, slagen en trappen, honger en kou alle liefkozingen, die 't leven voor mij over had, de vuilste ontucht was het eerste, wat mijn kinderogen zagen...... Hebt u de schamelheid van uw moeder wel eens gezien, dominee, en die in vereniging met een toevallige voorbijganger?"
De bijbel viel met een smak op de vloer. De dominee sloeg de handen voor de ogen in ontzetting en afkeer. Pietje schaterde in leedvermaak.
„Dat gaf die God van jou mij als vermaak voor mijn prille jaren... en verder niets dan ransel en ontberingen, vervloeking en de modder van de Sint-Jacobssteeg...... Als ik niet stal had ik geen vreten, als ik niet vloekte geen rust, als ik niet vocht geen vrede... Alles om mij heen bedreef ontucht, stal, vloekte en pleegde geweld ...Wie het sterkst was trapte op de zwakkeren, hoonde ze en buitte

ze uit... Zo wil het die God van jou en je predikt berusting in die toestand...... Goed, dat is je belang en dus je recht, ik verwijt je niks, ik ben niet gek...... En overal is de zwijnderij net eender. In jouw kring pleegt men de ontucht meer in 't verborgene, steelt in 't groot, laat in massa moorden, hangt de kleine dief en moordenaar op, pleegt geweld en buit met de wet in de hand en God in de mond...... jouw God...... altijd jouw God, die een hansworst van me gemaakt heeft, een hoeredop, een dief en een smeerlap...... Even heeft ie me nog in de hemel laten kijken vóór ie me de dood en de hel indonderde, en Hij zal daarvoor vervloekt zijn...... Wat had ik Hem vóór mijn geboorte misdaan om zoveel toorn te verdienen?...... Vertel mij dat eens, dominee!...... Ik haat jouw God!...... Ik haat Hem!...... Ik haat Hem!...... Ik haat Hem!"
Zijn stem sloeg over in hysterische opwinding. De jonge dominee was in dodelijke ontsteltenis teruggeweken voor dit monsterlijke wezen, dat gruwelijke godslasteringen uitbraakte als een duivel rokende vlammen. Hij bonsde op de deur en een toeschietende bewaker liet hem eruit. Hij rende de gang in en de deur klapte achter zijn vluchtende rug dicht. Wezenloos, uitgeput staarde Pietje naar de zware met ijzer beslagen deur, ontzenuwd door zijn woeste uitval, vuurrood van inspanning en met slappe, bevende lippen. Dan zonk hij ineen tot een hoopje trillende ellende, lei het hoofd op zijn armen en schreide voor het eerst sinds zijn gevangenschap, de naam fluisterend van Zachte Niesje, schreide wanhopig als een verloren gelopen kind, dat geen raad weet in de te grote eenzaamheid......

8

Gerbrandt had met zijn vendel de wacht op de Dam te betrekken bij de terechtstelling. De manschappen zetten het plein af en hielden de toestromende menigte op een afstand. Voor de pui van het stadhuis was het schavot opgericht met het sombere hout van de galg, waaraan het koord al bengelde. De scherprechter was uit Haarlem gekomen, een goedmoedig uitziende reus met een peinzend gezicht, en inspecteerde met zijn knechts nog eens alle toebereidselen voor de terechtstelling.

Gerbrandt was met de luitenant binnen, luisterde naar het verre gemurmel van de menigte en keek nerveus naar het plechtige officiële gedoe om hem heen. Hij had een leeg gevoel in zijn maag, af en toe kropte een misselijkheid in zijn keel. Het was ellendig. Hij moest een krijgshaftige onverschillige houding bewaren en hij had wel kunnen huilen van narigheid...... Nu gingen ze Pietje Morsebel koelbloedig doodmaken, de kleine schavuit, waar ze zo vaak om gelachen hadden, waar hij op een eigenaardige manier van gehouden had en die zeker voor hem een eerlijke vriendschap gevoeld had in zijn vreemd misvormd hart...... Had hij hem niet beschermd tegen zijn eigen handlangers?...... Wie anders kon dat geweest zijn?...... Iedereen had altijd gezegd, dat Pietje opgroeide voor de galg...... nu was het zover......

De schout, de schepenen, de burgemeesters kwamen aan in hun lugubere zwart-laken toga's met bef en mouwopslagen van satijn, die de volksmond „bloedrokken" noemde. Op de linkerschouder waren de „bloedbanden" bevestigd, van zwart en rood fluweel, bestikt met zilveren kruisen en eindigend in zilveren schildjes, waarop stond 1595 „het jaar, waarin deze onheilspellende versiering voor het eerst was aangebracht" en de letters A.M.; de banden hingen over rug en borst af. Plechtig schreden de burgemeesters naar hun kamer, de schepenen onder leiding van de schout naar de hunne. Hier ging de secretaris voor in gebed, daarna verliet Van der Does de kamer en nu werd het vonnis voorgelezen en geproefd. Dan ging de schout de schepenen voor naar de gerechtzaal, waar Pietje, nu „de patiënt" genoemd, tussen twee bewakers al aanwezig was. Hij loensde naar de binnentredenden, een zenuwlachje trok om zijn mond, de littekens in zijn gezicht waren zeer

rood. Er was niets meer over van de zwakheid, die hem na de scène met de dominee had overweldigd. Rustig stond hij, de geboeide handen voor het lijf, keek en luisterde aandachtig als gold het een belangwekkend schouwspel, waarin hij de fatale rol speelde.
De schout nam een lange, roodgeverfde staf van dorenhout in de hand, de roede van justitie, wendde zich tot de president-schepen en sprak: „Heer President-Schepen Jacob Jorisz, ik vermaan het vonnis van 's Heren wegen, of het hoog genoeg op de dag is om vierschaar te spannen, recht en 'ustitie te administreren naar de oude coustumen en privilegiën dezer stede?"
De president antwoordde:
„Het is hoog genoeg op de dag om vierschaar te spannen, recht en justitie te administreren naar de oude coustumen en privilegiën dezer stede."
Daarop vroeg Willem van der Does de overige schepenen een voor een, wat zij ervan dachten?
En een voor een antwoordden zij ernstig:
„Hetzelfde."
Toen keek de schout naar boven. Pietje volgde zijn blik en zag, dat er boven in de muur een deur was opengegaan, die uitkwam op de burgemeesterskamer. Gerrit Jacob Witsen stond in de opening.
„Wat zeggen burgemeesteren van stadswege?" vroeg Van der Does.
Witsen knikte kort en trok zich terug.
De schout gaf de bewakers een wenk en deze brachten Pietje tot vlak voor hem. Willem keek hem recht in het gelaat en sprak met luide stem: „Gevangene, bij eigen bekentenis zijt gij schuldig bevonden aan straatroof met lijfsgeweld, huisbraak en diefstal bij herhaling gepleegd. Ik verzoek de Heren schepenen bij dezen u bij definitief vonnis te willen verklaren een kind des doods te zijn."
De schepenen antwoordden niet, maar schreden plechtig de zaal uit om in optocht naar de kamer der burgemeesteren te gaan. Pietje wist, dat zij daar bij monde van de president-schepenen nog eens de eis van de schout zouden herhalen en dat nogmaals het advies van de burgemeesteren en schepenen afzonderlijk zou worden gevraagd. En allen zouden van oordeel zijn, dat de bandiet noodzakelijk gehangen moest worden...... Hij trok een verveeld gezicht en zei:

„Waarom zoveel omslag, Heer Schout, voor zo een kleine schelm?...... Roep de hangman en laat het uit zijn."
„Het recht moet zijn loop hebben," antwoordde Van der Does streng.
„Och, als 't de Heren plezier doet...... ik heb alle tijd...... tot aan 't endje van de eeuwigheid"......
„Laat die man zwijgen!" beval de schout en een der wachters maakte een dreigende beweging. Pietje dook een weinig in elkaar en stelde voor:
„Wacht nog een half uurtje en sla me dan"......
De bewaker keek hem verbouwereerd aan, verbeet dan een glimlach.
Vluchtig gleed de blik van de schout over deze koelbloedige kleine duivel, die in het aangezicht van de dood nog schertsen kon.
Na korte tijd kwamen de heren terug. Opnieuw stelde Van der Does, na het vonnis te hebben uitgesproken, zijn vraag en de president antwoordde:
„Schepenen verklaren deze gevangene te zijn een kind des doods"......
Een geluidloze grijns vertrok de lippen van de veroordeelde, minachtend en geamuseerd. Maar hij zei niets en sloot verveeld de ogen.
„Ik eis in naam der justitie, dat het vonnis zal worden voltrokken door hem te hangen bij de hals, tot de dood erop volgt."
Deze eis van de schout moest nu weer bekend gemaakt worden aan burgemeesteren. Maar deze maal liepen de schepenen in omgekeerde volgorde, Abraham Boom, de jongste voorop inplaats van de president. Weer vroeg deze de mening van burgemeesters en schepenen en toen zij het eens bleken, keerden de laaatsten in dezelfde volgorde naar de rechtszaal terug, en de schout vroeg de sinjeur Boom hoe het vonnis zou luiden. Deze antwoordde:
„Schepenen geven voor vonnis als bij secretaris zal gelezen worden."
Nu werd Pietje weer vlak voor de secretaris gebracht, die het vonnis in extenso met galmende stem voorlas. De patiënt keek hem zo scheel en honend aan, dat hij een ogenblik de draad kwijt raakte en de laatste zinnen nog eens voor moest lezen, waarvoor hij zich zeer schaamde en Pietje vernietigend aankeek met een rood hoofd.

De veroordeelde werd nu door zijn bewakers naar de zegelkamer geleid, terwijl schout, schepenen en secretaris terug keerden naar de kamer der burgemeesters, die bevel gaven, dat de steêklok moest worden geluid.
Toen de galm van de klok tot zijn oren doordrong, knipperde Pietje even met zijn ogen en werd onrustig. Zijn hart begon snel en onregelmatig te kloppen. Maar hij bedwong zich snel. Nu niet zwak worden. Spoedig zou alles voorbij zijn...... Hoe kwam het, dat de tijd nu opeens begon te rennen?...... Sinds vanmorgen vroeg en de plechtige poespas van al die gewichtige heerschappen in bloedrok, had hij gekropen als een slak...... Boven het doffe bonzen van de klok uit hoorde hij buiten rumoer van stemmen...... Ze werden ongeduldig daar op de Dam...... hij kende dat...... Wacht nog maar even, smeerlappen, je zult je schouwspel gauw genoeg hebben...... Straks gaan jullie smakelijk noenmalen, het zal je nog beter smaken dan anders...... en Pietje Morsebel, net zo'n hondsvot als jullie allemaal, zal met gebroken nek aan de galg bungelen en zijn tong onmogelijk ver naar jullie uitsteken, vuilakken!...... bloedhonden!...... Een giftige woede verblindde even zijn ogen, hij voelde hoe het zweet prikte onder zijn haren en parelde aan zijn slapen...... Was dat nu angst?...... O nee, het kon hem niets schelen, hij ging met plezier dood en dat benauwde ogenblik was niet zo slim...... Als ze hem maar zonder ceremonie kapot maakten, zou hij erbij lachen, wat was dat drekkige leven waard? Maar hij kon niet uitstaan, dat ze zo plechtig en deftig deden erbij, dat ze heel deze hondse comedie gerechtigheid noemden...... Want het was geen gerechtigheid, maar moord in koelen bloede...... Ze vermoordden hem...... een heldenstuk...... met zovelen één enkele man om hals te brengen, een weerloze...... allen goed gewapend...... Het was onrecht en moord en geen justitie!...... Die vervloekte klok bromde binnen in zijn kop...... Die zou hij nu moeten blijven horen tot de dood hem doof maakte...... Vlug! Vlug, in godsnaam...... vóór hij gek werd...... Ah!...... er kwam weer beweging...... Nu nog even op de tanden bijten, het was gauw voorbij...... ze niet het genoegen gunnen hem overstuur te zien......

De bewakers brachten hem naar een grote kamer, die uitzag op de Dam. Al de heren in hun onheilspellende dracht waren er bijeen. De schout stond bij het venster, de rode roede van justitie stak

naast hem naar buiten. De heren stonden in een rij, de veroordeelde werd achter hen geplaatst, de secretaris trad voor het open venster, en las in de dodelijke stilte met luide, plechtige stem het vonnis voor. Ditmaal haperde hij niet...... Jawel, hoge heren van den gerechte, doe maar plechtig en rechtschapen...... toch is het geen gerechtigheid...... toch is het moord...... laffe moord...... kom es op, één voor één, dat ik jullie de keel afbijt......
Toen het vonnis gelezen was, werd Pietje weer teruggebracht naar de zegelkamer en al de heren volgden hem. Daar aangekomen knielden zij ootmoedig neer en de zware hand van een bewaker dwong ook de onwillige veroordeelde op de knieën...... Het armezondaarsklokje klepte...... Een predikant sprak een lang, zalvend gebed...... O, huichelaars, die bidden voor je moordt...... maak er een eind aan...... de tijd vliegt weg...... Waar is Zachte Niesje nu?...... Staat ze buiten en wacht op de grootste vermakelijkheid?......
„Amen"......
Allen rijzen op.
Een zware hand legt zich op zijn schouder. Hij kijkt om. Het is de bewaker niet...... Een grote, brede man met een nadenkend gezicht, die hem niet schijnt te zien...... Dat is de beul...... Hij is door de gerechtigheid overgegeven in de handen van de scherprechter......
Nog een korte wandeling door de gang, dan door de hal van het stadhuis...... Wie is de man in uniform met de brede degen en het krijtwitte gezicht...... Hijzelf voelt zich ook spookachtig bleek worden...... Gerbrandt...... Gerbrandt Breêro...... Het atelier van Badens...... goede dagen...... Zou hij weten, dat ik hem redde uit de handen van mijn schavuiten?......
Gerbrandt staat rechtop, als versteend...... Dan knikt hij...... Een vreemd glimlachje komt om Pietjes mond...... Iemand knikt hem toe, geeft hem een groet mee op de lange reis...... Hij heeft gelijk gehad van deze man te houden...... Bijna onmerkbaar knikt hij terug...... De beul duwt hem voort...... Even later is alles voorbij...... Voor Pietje is de ijlende tijd stilgevallen...... De roede van justitie wordt ingehaald...... Er is recht gedaan.
Gerbrandt staat strak naar het bungelende lichaam te kijken, dat traag draait aan het koord......
Een bundeltje verfomfaaide vodden om wat ziekelijk, blauwachtig

vlees. En daareven was het nog een mens...... een mens, die hem aankeek in uiterste nood en met wie hij een groet wisselde...... Een mens, die hij gekend had van jongs af, vol vreemde, angstwekkende driften, een klein, armetierig jongetje, een kind van de goot...... Er was geen redden aan geweest, hij had in de goot geleefd en was aan de galg gestorven...... Hij was vol boosheid...... maar niet enkel boosheid...... Hij kende vriendschap en dankbaarheid...... hij had de liefde gekend en was er in de hoogste verlatenheid door verraden...... Hoe groot was zijn schuld?...... Hoe groot zou de genade zijn, die hij vond nu hij door de menselijke gerechtigheid was achterhaald, gefolterd en gedood?...... Een geheim tussen God en Pietjes arme ziel...... En 's avonds op zijn kamer, peinzend over dit verloren leven, schreef hij:

O God, die de gedachten
Der Menschen siet en leest!
Gij weet wat sij betrachten
In 't midden van haar Geest,
Waer sij haer toe begeven,
Het sij tot goedt of quaet,
In dit ellendigh leven,
Dat als een windt vergaet......

Misschien zou Pietje het nu beter hebben dan in zijn miserabel leven op aarde...... Jezus had ook de goede moordenaar het Paradijs beloofd......

IN KALM WATER

Uyt Liefden com ick daaglijcx nu
Bij u deur dus henghelen.
En soeck myn hartje met het u
Heel ineen te strenghelen,
Want u ghestalt
Myn schoon bevalt
Van al de aartsche Enghelen.

U levendighe Geest gheswind
Munt uyt seer eel, en waardigh
Ick sie dat ghy de deught bemint
Dies syt ghy recht eerwaardich:
Voor wat ghy doet
Dat is al goet,
Bevallich, soet, en aerdich.

1

Hij praatte aanvankelijk veel met Steven en Coster over Pietje Morsebel en diens gewelddadig einde. Coster vertelde, wat er tussen de ter dood veroordeelde en de jonge dominee Kieftius gebeurd was: de wachters hadden woord voor woord verstaan en oververteld. De onervaren Kieft was er hevig door geschokt en in onzekerheid geraakt, zijn predestinatie-overtuiging scheen onder de slag te wankelen. Steven verklaarde zich tegen de doodstraf: het hielp toch niet en wie een mens het leven ontnam was en bleef een doder, hoe hij zich ook noemde en er stond geschreven: „Gij zult niet doden!" Coster achtte de doodstraf vreselijk, maar onmisbaar, er stond geschreven: „Oog om oog en tand om tand." Gerbrand zei scherp: „Als ik me niet vergis, Steven, heb je me verteld van een paar duels in Italië, waarvan er een slecht afliep"......
„Dat is iets anders," meende Van Vredestyn. „Ik vind een tweegevecht immoreel en nog belachelijk ook. Ik zal niemand uitdagen. Maar ik kan me ook niet overhoop laten steken, zolang ik nog een beetje van m'n miserabele leven hou...... en ik raaskal er niet bij over gerechtigheid en de Schrift...... Ik neem het kwaad op me, omdat mijn leven me liever is dan een onbevlekt geweten, dat is alles."
Charles Quina was onrustig in deze tijd. Hij informeerde regelmatig naar Stijntje en wou haar gaan opzoeken, maar Gerbrandt hield hem van dat plan af: ze wou niemand zien eer ze beter was......
Nog iemand stelde belang in haar toestand; de oude Pauw sprak Gerbrandt op straat aan:
„Neem me niet kwalijk, Sinjeur Breêro, maar ik hoorde dat uw jongste zuster voor haar gezondheoid naar buiten is gegaan...... Ik hoop, dat zij het wel maakt?"
Gerbrandt werd driftig, kreeg een kleur en antwoordde scherp: „U verbaast me, Sinjeur Pauw...... Van alle mensen moest u de laatste zijn om naar haar gezondheid te vragen."
Pauw verbleekt even, maar slikte de steek: de jongen was blijkbaar op de hoogte. Hij knikte en zei:
„Misschien hebt u gelijk...... Een mens kan niet altijd zoals hij gaarne zou willen...... Weet u, dat er nog steeds geen nieuws is van het schip, waarop Lucas wegvoer?...... Het laatste bericht kwam van Sint-Helena...... dat is maanden geleden."

Zonder antwoord af te wachten, lichtte hij de hoed en liep door.
Gerbrandt groette niet terug. Hij keek hem na. De lange, trotse gestalte ging iets gebogen in de schouders, zijn haar was sterk vergrijsd. Hij was bang voor zijn zoon...... Voor de kinderen van anderen had hij minder angst......
Begin juli kreeg Stijntje haar kind, een zoontje, met de donkere ogen en zwarte haren van de vader. Moeder Marrigje schreide. Adriaan Cornelisz. snoot zijn neus en vloekte binnensmonds. Hij zou zo graag blij geweest zijn en nu was er niets dan schande en verdriet...... Als ze tenminste nog maar zeggen wou, van wie het was...... Zo'n verduveld mooi jongetje...... de mooiste zuigeling, die ooit gebakerd was...... en met zo'n juweel kon je als grootvader niet eens voor de dag komen...... een hard gelag...... Je hart draaide je om in je lijf, als je de vreugde zag om die andere boreling, dat aapachtige boerenjong van Arend Pieter, een paar dagen vroeger geboren...... Alleen Stijntje zelf durfde openlijk blij te zijn, deed net of alles in de beste orde was...... Het kind moest Paulus heteen...... Paulus...... hoe kwam ze aan de naam, als die niets met de vader uit te staan had? Hij liet alle Paulussen, die hij kende, de revue passeren, maar geen enkele kwam ook maar in de verte in verdenking......

Charles Quina was zonder iemand iets te zeggen naar Vinkeveen getrokken. Hij maakte zich ongerust, omdat de kuur zolang duurde. Hij hield het niet langer uit en wilde haar zien. Hij vond haar in het bloemhofje achter het huis bij de wieg van haar kind, de derde week na haar bevalling. Zij draaide er niet om heen. Hij moest het toch eenmaal weten. Charles was geheel van streek, zijn knieën sidderden en hij moest op de bank gaan zitten.
„Dat is vreselijk, Stijntje...... ontzettend"......
De jonge moeder lachte. Zij trok de tip van het lakentje van het kleine, rose gezichtje weg en zei:
„Kijk 'm es, goed aan en durf dan nog es te zeggen, dat 't ontzettend is!"
Maar Charles was te diep geschokt om scherts te verstaan. Hij sloeg de handen voor het gezicht. Stijntje zag tranen tussen zijn vingers dringen. Zij streelde hem met een moederlijk gebaar over het hoofd en zei zachtjes:

„Kom, jongen...... doe niet zo verdrietig...... Waarom?"
Hij verbeet zijn tranen, wiste de ogen af en zuchtte een paar maal diep om zijn stormachtige gevoelens meester te worden. Toen zei hij met trillende stem:
„Stijntje?"
„Ja, Charles?"
„Ik heb je vroeger gevraagd of je mijn vrouw wou worden"......
„Ja...... dat was lief van je"......
Hij slikte heftig tegen de moeilijkheid in zijn keel.
„Stijntje...... wees niet boos...... ik vraag het je nu weer."
Zij keek hem verrast aan. Haar ogen werden zeer zacht en liepen vol tranen. Zij nam zijn hoofd tussen haar handen en kuste hem hartelijk op beide wangen.
„Goeierd!" zei ze met haperende stem. „Lieve Charles...... Je bent de liefste vriend en dat zul je altijd blijven"......
Zij schudde het hoofd.
„Nee, jongen, dat kan ik je niet aandoen"......
„Je doet er mij alleen goed mee, Stijntje."
„Een vrouw, die een man trouwt, waar ze niet als man van houdt, doet hem enkel kwaad, Charles."
„Bedenk je nog eens, Stijntje...... Alles zou in orde zijn......"
„Niets zou in orde zijn, Charles...... Het kan niet, geloof me."
Zij glimlachte.
„Veronderstel, dat de vader van zijn reis terug kwam en mij getrouwd vond......"
Hij verbleekte dieper en kwam overeind.
„Vergeef me, Stijntje...... daar had ik niet aan gedacht...... Ik...... eh...... 't was goed bedoeld...... neem me niet kwalijk......"
„Maar jongen...... hoe zou ik?...... 't Is zo lief en edelmoedig van je...... Ik zal het nooit vergeten...... Ik ben je zo dankbaar voor je trouwe vriendschap...... Wil je niet wat eten?...... Kom, ik ga wat lekkers voor je klaar maken. Pas jij zo lang op Pauwtje....."
Verslagen bleef Charles achter...... Een ogenblik had hij zoveel hoop gehad...... O, hij verdiende haar lof niet...... zelfzucht had hem gedreven...... Hij had haar willen hebben, ook met het kind van die onbekende andere, niet om haar goed te doen, maar voor zijn eigen geluk...... dat was zijn eerste gedachte geweest, niet haar heil...... God, wat moest er nu van haar worden, als het uitkwam...... als de vader...... niet van de reis terugkeerde?....

Smaad over haar en haar familie...... Mocht hij die maar uitwissen...... Wie kon de schurk zijn, die haar dit had aangedaan?......
Een maand later kwam bij Arend Pieter Gijzen een fraaie koets voorrijden met een koetsier in livrei en een lakei achterop. Door het venster zag zij de oude Pauw uitstappen. Haastig nam zij het kind uit de wieg en ging ermee naar boven, tegen Trui zeggend, dat ze voor deze heer niet te spreken was...... Maar iets later kwam Trui bij haar: de heer had haar opgedragen tegen Stijntje te zeggen, dat hij gekomen was met een boodschap van Lucas...... Zij liet de vrouw bij het kind en ging met loden benen naar beneden.
De sinjeur Pauw wachtte haar staande af, de hoed in de hand, en boog hoffelijk. Stijntje beantwoordde zijn groet niet:
„Wat is de boodschap van Lucas, Sinjeur Pauw?"
Hij maakte een hulpeloos gebaar met de handen.
„Helaas, Joffer Bredero...... ik breng slechte tijding"......
Stijntje verbleekte en drukte de hand op haar plots bonzend hart.
„Wat?"
„Het schip „De Hoop"......
„Ja?"
„Op de kust van Bengalen met man en muis vergaan..."
Zij sloot de ogen en wankelde...... Dood...... Lucas was verdronken......
Toen ze weer bijkwam, zat ze in grootmoeders stoel en Sinjeur Pauw hield haar handen vast. Met een gebaar van afschuw maakte zij zich vrij en keek hem met grote, brandende ogen aan.
„Wat komt u doen?" vroeg zij toonloos.
Hij trok een stoel naderbij en zei:
„Met uw verlof zal ik erbij gaan zitten, Joffer Bredero...... Ik voel mij niet zo wel."
Hij zette zich, hield even de hand voor de ogen geperst als om een duizeling te onderdrukken.
„Ik...... ik weet niet meer, wat ik ook weer zeggen wou...... Och, ja...... Het is zo verschrikkelijk...... Joffer Bredero...... Ik...... eh...... ik heb schuld...... ook tegenover u...... Laat het mij goedmaken, zoveel ik maar kan......"
Stijntje keek naar zijn grauwbleek gezicht, dat sterk vervallen was, zijn doffe, roodomrande ogen, de slappe, trillende lippen in de

grijze baard. Hij zag er meelijwekkend uit, gekweld door berouw en diepste smart. Maar zij voelde geen mededogen, alleen een onnoemelijke afkeer, een koude, vernietigende haat. Haar gezicht leek versteend, haar ogen blonken als porcelein. Zij had een kort lachje, waaronder hij verschrikt met de ogen knipte, als had hij een slag gekregen, en zei spottend:

„Goedmaken?...... Wat wou u goedmaken?...... Daar is het te laat voor"......

„Ik weet het," zuchtte hij. „Ik had dat antwoord van u verwacht...... Maar ik meende...... ik dacht"......

Hij stokte en maakte weer dat hulpeloze gebaar met de handen.

„U dacht, dat geld toch veel vergoeden kon, nietwaar?...... Voor geld is alles in de wereld te koop...... Dat is ongeveer alles, wat mensen van uw slag van het leven geleerd hebben...... Maar nu hebt u ondervonden, dat met geld toch niet alles gedaan kan worden...... U hebt uw zoon de dood ingestuurd...... omdat hij anders dacht en leven wou dan u...... Met al uw geld en dat van de ganse Compagnie erbij kunt u hem niet terugroepen uit de zee, waarin hij is vergaan"......

„Stil...... stil toch...... zeg die dingen niet...... Ik ben een oude man...... spaar mij, ik bid u"......

„Waarom zou ik u sparen?...... Heeft u ons gespaard, Lucas en mij?......

„Nee, nee...... je hebt gelijk, kind...... Ik heb verkeerd gedaan, en ik beken schuld...... Ik ben zwaar gestraft, meisje...... zwaar gestraft"......

„Zwaarder dan ik?"

„O ja...... want jij hebt geen schuld...... jij wordt niet levend geroosterd door wroeging en zelfverwijt...... Laat mij iets doen, dat balsem kan leggen op ons beider wonden"......

„U kunt niets voor mij doen."

„Ik...... ik zou je op mijn knieën bedanken, als"......

„Ik wil geen dank van u en geen hulp...... Niet uit uw handen...... ze zijn niet schoon te wassen van zijn bloed"......

Schrik en afschuw waren in de blik, waarmee hij naar zijn handen keek, als waren ze werkelijk bevlekt met bloed...... Schichtig verborg hij ze in de plooien van zijn mantel.

„Je bent wreed, meisje"......

„Zo wreed niet als u"......

„Goed, goed...... ik ontken niets...... ik beken al mijn schuld...... Je hebt het recht naar mij te spuwen en me in mijn rampspoed te trappen...... Ik zoek naar een zacht plekje in je hart"......
„Dat is er niet...... voor u niet...... Gaat u liever heen"......
Dieper zonk hij ineen op zijn stoel.
„Je hebt van hem gehouden...... Hij was mijn liefste kind...... De zwakste — maar altijd mijn liefste zoon...... Hij was zo open en vrolijk...... maar onbezonnen. Ik moest streng voor hem zijn en hem vaak dwingen...... maar ik had hem lief als het licht van mijn ogen"......
„Daarom weigerde u hem het geluk, dat hij u vroeg en stuurde hem weg over zee, waar hij de dood vond"......
„Ik heb gedwaald...... de wereld heeft mij verblind...... mijn wereld...... Ik heb het nu begrepen...... te laat...... Ik...... dat moet u geloven...... ik heb niet geweten, dat...... dat u zijn kind droeg"......
Zij vroeg hem niet, hoe hij achter haar geheim gekomen was. Ze zei:
„Dat wist hij zelf niet...... Zou het verschil gemaakt hebben, als u het wel geweten had?
Hij dacht na en liet zijn hoofd op de borst zinken.
„Misschien niet...... Toen niet...... Maar nu"......
„Nu is het te laat"......
„Ik zou je als mijn dochter in huis genomen hebben...... als de vrouw, die Lucas in 't geheim getrouwd had...... Ik heb alles overlegd...... De wereld zou niets durven zeggen...... Mijn vrouw is dood, ik heb geen andere dochters...... Het kind zou de naam van zijn vader dragen...... Ik zou me naar al je eisen schikken...... Ik had het me al helemaal voorgesteld...... nog een straaltje licht en zonneschijn in mijn sombere, bedorven ouderdom...... het kind..... Lucas' zoon...... ik...... maar als je niet wilt"......
Zijn stem was zachter geworden, als sprak hij in zichzelf. De laatste woorden had hij maar gemompeld, doch Stijntje had ze goed verstaan. Ze keek langs hem heen en antwoordde niet. Een paar heldere tranen liepen met vreemde snelheid uit zijn ogen, over zijn gerimpelde, magere wangen in zijn baard...... Angstig keek hij onderuit naar haar hard en onbewegelijk gezicht.
Dan herhaalde hij nog eens met doffe stem:
„Als je niet wilt"......

„Ik wil niet......"
Dodelijk vermoeid stond hij op, steunde zwaar op zijn stok.
„Ik kan je niet dwingen...... Het spijt mij, Joffer Bredero...... het was goed gemeend...... Ik...... ik maak me angstig over u......"
„Dat is niet nodig...... Mijn ouders hebben me vergeven, ofschoon ze niet weten, wie de vader is...... En als het nodig is, kan ik voor ons beiden werken...... Ik ben sterk......"
„Sterk ben je...... ja...... dat weet God...... Dat zei ook Lucas..... Hij schreef het nog in zijn laatste brief, en dat hij...... misschien kun je daar troost in vinden...... dat hij je altijd trouw zou blijven......"
Vreugde maakte haar ogen zachter. Een snelle blos vloog over haar wangen.
„Geef mij die brief!"
„Hij bestaat niet meer...... Ik heb hem verbrand in boosheid...... vergeef me......"
Zij beet zich op de lippen.
„Mag ik...... het kind niet zien...... maar even zien?"
Zij had het hem willen weigeren. Maar hij had haar gezegd, dat Lucas haar trouw gebleven was, tegen zijn boosheid in......
„Wacht u even...... ik zal hem halen......"
Zij ging naar boven. Pauw zakte op zijn stoel, bevend over al zijn leden. Zij hield hem het kind voor, stijf ingebakerd, alleen de armpjes en het kopje zichtbaar.
Met gulzige ogen tastte de oude man het kleine, rose gezichtje af...... Lucas' ogen...... Lucas' haar...... zijn kleine oren...... Zijn herinnering vloog dertig jaar terug...... Lucas' levend evenbeeld.... de gestorven zoon was heropgestaan, en hij mocht hem niet de zijne noemen, mocht niets voor hem zijn, niets voor hem doen...... Eigen schuld...... eigen schuld...... Hoe anders had zijn ouderdom kunnen zijn, als hij wijzer geweest was, zwakker...... nederiger..... Met al zijn rijkdom was hij een bedelaar geworden, en de aalmoes werd hem geweigerd...... Hoe ernstig zo'n klein gezichtje kijken kon...... Lucas...... arm kind...... Plotseling sprong een stroom van tranen uit zijn ogen. Hij snikte en keerde zich om, tot hij zichzelf meester was. Toen hij weer naar haar keek, zat zij met het kind op haar schoot; het hield haar vinger in zijn kleine vuistje gekneld en staarde met zijn donkere oogjes vijandig naar de vreemde man. Zo leek het hem......
„Mag ik hem...... af en toe...... eens zien......"

„Op één voorwaarde: dat niemand te weten komt, wie zijn vader is."
„Ik beloof het u."
Hij wilde er nog iets aan toevoegen, maar bedacht zich...... Er was geen genade in die hard starende ogen vol wanhoop...... Hij boog diep voor haar en ging met onzekere passen naar de deur. Zij bleef zitten, een ondragelijke vermoeienis verlamde haar leden. Vaag hoorde zij het kraken der wielen van de koets, die zich in beweging zette...... De afschuwelijke oude man was weg...... Lucas was dood...... Nu had ze alleen Pauwtje nog......
Een half uur later kwam Gerbrandt. Zij zat op een stoel in het oude, welbekende kamertje, waar hij vroeger zelf gelogeerd had. Met wijd open, brandende ogen keek zij wezenloos de lege wereld in. Gerbrandt was de koets van Pauw tegengekomen en vermoedde de waarheid. Het vergaan van „De Hoop" was in Amsterdam bekend en hij had zich naar Vinkeveen gerept om haar de ramp voorzichtig mee te delen. Maar hij kwam te laat.
„Stijntje...... arme meid......"
„Gerbrandt... o, Gerbrandt...... Lucas is dood......"
„Ik weet 't, lieverd...... Is de oude Pauw...... hoe wist hij......"
„Ik weet 't niet...... o Gerbrandt...... wat moet er nu van mij worden?""
„Stil, Stijntje...... ik ben er toch...... we zijn er toch allemaal...... en Pauwtje......"
Hij sloeg een arm om haar schouder. Zij viel tegen hem aan.
Toen kwamen de weldadige tranen. Zij schreide lang en heftig, met wilde snikken, in overdadig verdriet. Hij streelde haar over het hoofd, beet zich de lippen aan bloed om het niet vloekend mee uit te snikken en verwenste het leven, zo vol verraad en arglist, wreedheid en krankzinnige verwarring. Waartoe dit alles?...... Wat was de zin van al dit bitter lijden, dat mensen elkaar aandeden in redeloze hardheid en waaronder zij zelf mee te gronde gingen?......
Later, toen zij wat bedaard was, vertelde zij hem in enkele woorden de reden van Sinjeur Pauws bezoek en haar weigering om hem toe te staan haar te helpen. Hij voelde medelijden met de gebroken oude man, maar begreep haar afkeer, haat en trots. Zij waren van hetzelfde bloed, en hij kon haar houding niet afkeuren. Hij bleef een paar dagen bij haar, tot zij de eerste schok te boven

was. Zoveel doenlijk hield hij haar aandacht op het kind gespannen en zij begreep hem zonder woorden. Met een treurige glimlach zei ze hem bij het afscheid:
„Wees maar gerust, Gerbrandt, ik zal sterk zijn...... Pauwtje heeft een gezonde, vrolijke moeder nodig...... Ga maar naar je werk terug en maak zijn naam beroemd...... hij heet ook Brederode"......

2

Gerbrandt verbaasde zich innerlijk over zichzelf. Juist in deze tijd werkte hij aan een humoristisch gegeven, het kluchtige spel van de ritsige molenaar, die zijn vrouw dacht te bedriegen met een stadse vrouw, toevallig voor de nacht bij hem binnengedwaald, omdat de stadspoort gesloten was, toen zij er binnen wou, en die door de listen der samenspannende vrouwen zelf bedrogen uitkwam. Slimme Piet werd door slimmer vernuft bij de neus genomen. Hij had een paar aantekeningen gemaakt uit het boek met de Franse fabliaux, de handeling overgeplaatst naar eigen land en streek, het hele gegeven verhollandst en er een eigen wending aan gegeven.
En onder de schokkende gebeurtenissen, die ook zijn ziel diep omwoelden, wilde het koddige geval hem toch niet loslaten. Hardnekkig werd hij er aldoor weer naar terug gedreven. En als hij even bezig was, vergat hij alles om zich heen, alle verdriet en zwarigheden vielen van hem weg, hij zag nog alleen de komische figuren, de kneuterige omgeving, het zotte avontuur.
Hoe kon dat?......
Hij was toch waarachtig niet ongevoelig voor de verdrietelijkheden van vader en moeder, het vreselijke leed van Stijntje, de zwijgende smart van de goede Charles Quina, van wiens edelmoedige aanbod hij alles wist. Zijn hart kromp ineen, als hij aan al deze dingen dacht. Margriets verraad spookte nog als gif door zijn bloed en ook het verschrikkelijke einde van Pietje Morsebel hield hem nog telkens bezig. Maar aldoor dwaalden zijn gedachten terug naar de dolle klucht, waaraan hij werkte en die geschreven wilde worden, koppig en volhardend eiste, geschreven te worden......
Was hij een monster?......
Hoe kon hij zich van de wereld en al deze grauwe miserie afwenden, zich afzonderen in zijn kamer, toestaan, dat alle ellende van hem afgleed als een lastige mantel en zich verdiepen in de kluchtige verwikkeling van een vrolijke zotternij, de dialoog tussen de ruige personagiën elke dag spitser, zuiverder, bonter maken, trekje voor trekje tekenen van dit heldere, knusse binnenhuisje met zijn van leven tintelende bewoners?...... Terwijl zijn hart zo diep begaan was met al de smartelijkheden om hem heen en hij ook zijn eigen deel te dragen had?......

Het was vreemd, maar hij kon niet anders. Zijn geest werkte onafhankelijk van zijn gehavend en murwgeslagen hart. Als hij probeerde niet aan zijn werk te denken, leek zijn geest onafhankelijk van zijn wil er toch mee door te gaan, en als hij zich er weer aan overgegeven had, bleek hij tot zijn verbazing moeilijkheden overbrugd en woorden gevonden te hebben, waarmee hij eerst vruchteloos geworsteld had...... Het was geheimzinnig en opwindend. Het was irriterend soms, omdat het hem dwong te doen, wat hij meende, dat tegen de natuur dezer droeve dagen inging. Maar het was heerlijk ook, ondanks alles. Het schilderen gaf hem al deze emoties niet, joeg hem ook niet op, vervolgde hem niet tot in zijn slaap, zoals het schrijven...... Hij schilderde graag, kende al de knepen van het vak, men zei, dat hij het goed deed en aan opdrachten ontbrak het hem niet. Maar hij kon schilderen, als hij wou, ophouden en weer beginnen, juist naar het viel...... Hij begon te begrijpen, dat hij veel meer dichter was dan schilder. Schilderen was zijn vak, zijn broodwinning, een plezierige, zindelijke stiel, maar voor hem was het geen onweerstaanbare hartstocht. Als hij dacht aan Cornelis Ketel, Frans Hals en Pieter Lastman, die hij sinds zijn verloving met Hillegond intiemer leerde kennen, moest hij wel constateren, dat voor hen het schilderen iets geheel anders was dan voor hem...... Zij werkten in een bezetenheid en spanning die hij niet kende. Een doek, dat niet vlotten wou, was voor hen een kwelling en een ramp, oorzaak van woede-aanvallen en wanhoop. Zijn schilderijen vlotten bijna altijd en als het eens een enkele keer niet wou, ontdekte hij spoedig, waaraan het lag, krabde de opzet weg met het tempermes en begon in alle gemoedsrust opnieuw. Hij had niet als Lastman driftbuien, als het werk élan kreeg en het daglicht begon te ontbreken; hij beefde niet van de zenuwen, omdat de nacht niet om wou en stond niet midden in de nacht op om met een kaars te gaan kijken of iets in het schilderij wel zo goed of slecht was als hij zich plotseling met een schok van vreugde of schrik had menen te herinneren. Het schilderij hanteerde hem niet als een dwingeland, een nachtspook, een dronkenschap of een geestelijke kwelling met een grond van heerlijkheid...... Nee...... als schilder was hij een goed, knap, ijverig en braaf werkman...... geen kunstenaar...... Hij had wel eens vaag gevoeld, dat Steven hem zo beschouwde en was er onrustig en kwaad om geweest. Nu begon hij te geloven dat het zo zijn moest,

omdat zijn ziel en geest zo geheel anders reageerden op zijn werk als dichter...... precies zoals de anderen reageerden op hun schilderen...... Als er eens meer glans, een bijzondere gespannenheid in zijn schilderwerk opleefde, had Steven er met een bijna beledigende verwondering voor gestaan...... Het was altijd geweest, als zijn dichterziel in buitengewone opwinding en gloed stond...... dan kreeg zijn schilderwerk er iets van mee, maar de onverwachte schoonheid kwam eigenlijk van vreemd gebied......
Hij wou weer eens een groot werk opzetten. Steven en Coster waren beiden verrukt over de groeiende „Klucht van de Molenaar". Vooral Steven kwam er niet over uitgepraat. Hij kende al hele stukken van buiten, verkneuterde zich in de rijke, kleurige taal, lachte onbedaarlijk om de koddige zelfverzekerdheid van de ritsige mulder, zijn grappige manier om de dingen te zeggen en z'n verslagenheid na de nederlaag, als zijn knecht Joost hem, onwillens en onwetens, op zijn eigen drijven tot horendrager gemaakt heeft:

„Ja wel, isset van zijn leven wel eschiet? 't zijn te vreemde saken.
Ick wil bij mijn wijfs moer loopen, die sel de peys [1]) wel maken.
Maer wat staet hier an de luyffen? [2])
Dat gij niet wilt dat u ghescbiet,
En doet sulcks an een ander niet.
O, bloed van gansen! [3]) had ick dit gisteravond ghelesen,
De goe Joost sou vandaegh mijn Luytenant niet wesen.
Dit is wonder wel eseyt: doch daar is goets genoegh eschreven,
Maer 't gaet daerom niet beter in ons leven.
Hij spieghel hem an mij, die van dit evel [4]) sieck is.
Hoort gij wel, stekelbaersjes, pisreutjes, die garen sijt,
[daer 't warm en wieck [5]) is,
Hoort naar mijn raet: gij meucht wel een woortjen in 't sot spreken,
Maer men mach geen vremde sleutel in een anders slot steken."

De bedrogen vos, die plots de passie gaat preken!
Steven verzekerde hem, dat deze klucht een juweel in zijn soort was, een grote vooruitgang op die van de Koe, en de vermakelijke „Sijmen". Maar dit was toch alles nog maar voorwerk, oefeningen,

[1]) vrede. [2]) luifel. [3]) basterdvloek voor: bij Gods bloed! [4]) kwaal. [5]) zacht.

proefnemingen, tasten en verkennen. Gerbrandt moest nu eens een onderwerp zoeken voor een groot blijspel.
„Jaja," lachte Breêro, een beetje bedrukt. „Jij praat er gemakkelijk over. Waar haal ik zo gauw een onderwerp vandaan?"
„Is 't leven rond je heen niet rijk genoeg?"
„Rijk misschien wel, maar verduiveld weinig kluchtig"......
„Dat hangt van je eigen gezichtspunt af...... Maar je hebt een oud vertelsel genomen voor je „Molenaar" en er een gloednieuw, hedendaags ding van gemaakt. Coster is bezig een oud lied van „Thijsken van der Schilden" voor het toneel te bewerken...... Er is zoveel!"......
„Ik zal wel uitkijken. Ik wil graag genoeg"......
Hij wou graag genoeg!
Het was immers het heerlijkste werk, dat iemand zich denken kon...... Hij zou wel iets vinden.
Toen de klucht van de molenaar geheel gereed, overgewerkt en in 't net geschreven was, voelde Gerbrandt zich moe en voldaan. Het was geen geweldig groot stuk werk, maar 't was goed, 't was tot in de puntjes verzorgd, ieder onderdeel op zijn plaats, de taal tintelde van echt leven, de figuren waren zo van het echte volk afgekeken...... Eigenlijk jammer, dat het af was...... het werken eraan was zo opwindend geweest...... Nu was er een leegte......
Zijn aandacht viel terug op zijn omgeving.
Hij voelde een vreemde sfeer in huis.
Er was zenuwachtigheid, onrust, vage aanduidingen van angst. Moeder zuchtte. Vader keek donker en er gingen dagen voorbij, dat zijn aanstekelijke lach niet door het huis klonk. Zorgelijk liep hij rond en Gerbrandt zag hem veel met de neus in allerlei paperassen, rekeningen en kasboeken. Wat was er aan de hand?......
Hij vroeg het Hillegond.
„Ik weet 't niet precies, maar ik geloof, dat er iets aan de hand is met de zaken van oom Texel."
Philip Adriaansz. Texel, die met vaders zuster getrouwd geweest was.
Onrust beving Gerbrandt.
Hij bemoeide zich nooit met zijn vaders zaken, en daar was deze ook niet op gesteld. Maar hij wist wel, dat deze zaken meest in combinatie geschiedden met Texel. Niemand mocht de gladde, over-vriendelijke, eeuwig grijnslachende, gedienstige en handen-

wrijvende man eigenlijk lijden en in huis vertoonde hij zich zelden. Maar vader had een groot vertrouwen in zijn zakenkennis en in menig geval was ook gebleken dat hij een fijne neus had. Maar menigeen sprak over de handige Texel met een bedenkelijk gezicht: een geslepen vogel, die je niet verder moest vertrouwen, dan je hem zag en die je altijd op de vingers moest kijken.
Gerbrandt had een uitgesproken hekel aan hem, omdat hij had opgemerkt, dat de man wel altijd lachte en zich in bochten wrong van voorkomendheid, maar dat zijn ogen nooit meelachten, altijd koel bleven en onderzoekend rondloerden.
Hij informeerde bij zijn vader eens terloops wat er waar was van de geruchten omtrent ongeregeldheden in oom Texels zaken.
Adriaan Cornelisz. haalde de schouders op en mompelde iets van kletspraatjes. Er waren kleine moeilijkheden met zijn compagnon, maar dat kwam best terecht...... Hij keek zijn zoon er niet bij aan en scharrelde met zenuwachtige haast in een bundel papieren voor hem op tafel.
Gerbrandt vroeg niet verder, maar liep eens bij zijn broer Pieter aan. Die deed tegenwoordig zaken voor zichzelf. Het geld van zijn vrouw had hem te paard geholpen en hij had zich geassocieerd met Jan van Tongerlo, de wijnverlater. Het ging hem heel goed, maar ondanks hun steeds toenemende welvaart leefden zij zuinig en waren zeer op de penning. Zij deden zich arm voor, hadden nooit geld bij de hand, alles zat in de zaak en zij moesten krabbelen en scharrelen om uit te komen, iedereen sprak van de voorspoed der tijden, maar wie Pieter hoorde steunen en klagen, kreeg de indruk, dat de tijden nog nooit zo beroerd geweest waren als nu.
Pieter trok een lelijk gezicht, toen zijn broer langs zijn neus weg over de geruchten omtrent Texel sprak.
„Geruchten?" smaalde hij. „De man zit erin tot over zijn oren, geloof dat van mij."
Gerbrandt schrok.
„Weet je dat zeker, Pieter?"
„Ik wou dat ik zo zeker was van mijn eeuwig heil."
„Maar dan moet je vader toch waarschuwen!"
„Vader?...... Die weet het beter dan wie ook. Maar vader is niet te waarschuwen. Jaren geleden heb ik hem al gezegd zich los te maken van die kronkelende aal...... Waarom denk je, dat ik met mijn geld naar een ander gegaan ben?"......

„Zou het ernstig kunnen worden voor vader?"
„Ik weet niet, hoe 't de laatste jaren met hen gegaan is. Als 't nog is als vroeger en Texel gaat fout, waar ik niet meer aan twijfel, dan ziet het er voor vader zeker ernstig uit."
„Maar waarom heb je dan niet bijtijds ingegrepen?"
Pieter lachte zijn dor, sarcastisch lachje.
„Ingrijpen? Hoe?...... Met welk recht?...... Je kent vader toch?... Koppig als een muilezel en goedvertrouwend als een kind...... Ik heb genoeg geprobeerd, toen ik nog mee in de zaken zat. Maar ik was een krentenweger, een kakkerlak, een achterdochtige zoeker naar spijkers op laag water...... Hij is altijd wijzer geweest dan ik...... laat hem nou maar zien, hoe hij eruit zwemt"......
„Ik moest je eigenlijk in je eigen huis door mekaar rammelen, dat je kwekte, jou lam stuk droogkeutel!" viel Gerbrandt uit. „Schaam je je niet om zo over je vader te spreken?"
„D'r zijn d'r, die meer reden hebben om zich te schamen en 't toch niet doen," zei Pieter met een zuinig getrokken mond. „Ik ben voorlopig nog niet door Willem van der Does uit een hoerekot gesleept en dronken en half lam geslagen bij onze eerzame vader thuis gebracht, is 't wel?...... Preek jij je moraal maar tegen die 't nodig hebben."
„Beter vaste klant in een hoerekot dan in jouw schoenen te staan, uitgeloogde geldzak!" schreeuwde Gerbrandt. „Ik wens je zoveel voorspoed, dat je in je goud stikt!"
Woedend liep hij weg. Nooit kon hij met die vergifpisser praten of het werd ruzie. De vent had geen hart in z'n lijf, maar een onverzadelijke beurs...... Zou het er werkelijk zo slecht voorstaan met vaders zaken?
Naarmate de herfst vorderde, werd Adriaan Cornelisz. steeds nerveuzer en gedrukter. Hij was veel weg, liep overal in de stad rond, bracht bezoeken, waarvan hij met een somber gezicht terugkeerde, en dronk meer dan hij gewoon was, zonder dat hem dit ook maar voor een uur opbeurde. Als Gerbrandt hem iets vroeg over de stand van zaken naar aanleiding van een of ander gerucht, dat hem ter ore gekomen was, wuifde hij het kwade nieuws weg en gaf een ongeduldig ontwijkend antwoord. Hij begon vermoeide trekken in zijn gezicht te krijgen en verouderde zienderogen. De zorgen groeide hem boven het hoofd, de altijd opgewekte man werd zwijgzaam en knorrig. Hij wilde niemand in zijn moeilijk-

heden mengen, vocht hardnekkig tegen de chaos, waarvan de omvang hem met elke dag duidelijker werd. Hij ontdekte nu, hoe Texel hem al die jaren had voorgelogen en zijn vertrouwen misbruikt en zijn ijdelheid verbood hem zich te beklagen tegen de mensen, die hem gewaarschuwd hadden. Hij plooide en betaalde, trof schikkingen en vroeg uitstel en velen, die Texel met genoegen de strop om de hals gegooid hadden, toonden zich bereidwillig, waar het de sympathieke, oude Bredero betrof.
Maar het hielp alles niets. Hij kon niet alleen oproeien tegen deze stroom van knoeierij, kwade trouw en oplichting.
Op Oudejaarsdag werd Texel failliet verklaard. Hij had zich aan de verantwoordelijkheid onttrokken en was met stille trom afgereisd naar Kuilenburg, de vrijplaats voor bankroetiers, waar de sterke arm hem niet bereiken kon. Adriaan Cornelisz. werd alleen aansprakelijk gesteld voor de tekorten in hun gemeenschappelijke zaken.
Het werd een droevig oud- en nieuwjaar. Een zware druk lag op het huis. Pieter Lastman kwam met een ontdaan gezicht informeren of het juist was, dat zijn aanstaande schoonvader door het bankroet van de schurkachtige Texel geruïneerd was?...... Gerbrandt was thuis en keek naar Hillegond, toen haar verloofde zo kennelijk verschrikt en ontstemd zijn pijnlijke vragen stelde. Zij hield de ogen neergeslagen en was bleek geworden. Om haar mond beefde een trek van teleurstelling en minachting. Zij was boos en Gerbrandt gaf haar gelijk: alles behalve fijngevoelig van Lastman om met een opgestoken zeil binnen te vallen en op hoge toon onkiese vragen te stellen...... Wat ging het hem aan?...... Hij was een goed schilder, een fijn kunstenaar, maar een berekenende natuur. Hij kon zich beminnelijk en los genoeg voordoen, maar Gerbrandt had allang met ergernis een zekere droogheid in zijn karakter gevoeld, die hem afstootte en wantrouwig maakte...... Hij toonde nu wel heel duidelijk uit wat voor hout hij gesneden was. Adriaan Cornelisz. keek hem donker aan en werd rood van drift. Maar hij mocht Lastman graag, had bewondering en eerbied voor zijn talent en was er trots op de schoonvader te zullen worden van een zo befaamd schilder. Hij bedwong zijn ergernis, en antwoordde:
„Wie heeft er in mijn geldkist gekeken?...... Het is een gevoelige klap, Lastman, maar met Gods hulp komen we die wel te boven.

En mijn kinderen zullen er niets bij te kort komen, daar is in voorzien, stel je gerust......"

Lastman, herademd, retireerde:

„Zo was het niet bedoeld, Sinjeur Bredero...... Neem me net kwalijk...... ik was geschrokken voor u en vroeg alleen uit belangstelling."

„Al goed, Pieter...... Wacht maar af, 't zal wel meevallen......"

Gerbrandt dacht:

„En als 't niet meevalt, zullen we spoedig Pieter Lastmans hielen te bewonderen krijgen......"

3

En het viel niet mee.
Van dag tot dag werden de moeilijkheden groter.
Van alle kanten kwamen vorderingen los, waar Adriaan Cornelisz. geen vermoeden van had gehad en de grootte van het delict groeide aan tot een bedrag, waar hij van duizelde. Dat begon inderdaad op een algehele ruïne te gelijken.
De maand januari werd voor de vervolgde Adriaan een ware hel. Het water steeg hem tot de lippen. Begin februari moest hij hypotheek nemen op zijn huis aan de Burgwal, zijn laatste onbezwaard bezit en het zou zeer de vraag zijn of daarmee het laatste gezegd was. Hij kwam somber gestemd, met gebogen hoofd en een gebroken gevoel uit het kantoor van notaris Pilorius en liep in donkere gedachten verdiept langs de Nieuwe Dijk, toen hij aangesproken werd:
„Sinjeur Bredero"......
Hij keek op en lichtte de hoed. Het was de oude heer Pauw.
„Gaat u de kant van de beurs op? Dan hebben we dezelfde weg."
Hij praatte wat over het ongwoon koude weer, de succesvolle vertoning van Gerbrandt's „Klucht van de Molenaar", die hij geestdriftig prees, vroeg naar de welstand van zijn vrouw en dochters. Adriaan antwoordde beleefd, maar een weinig verstrooid, zijn zorgelijke gedachten nog niet meester. Op de hoek van de Dam vroeg Pauw onverwacht:
„A propos, Sinjeur Bredero, hoe staat het met de afwikkeling van het faillissement van die schavuit Texel, waar u zo ongelukkig in gemengd is, naar ik hoor?"
Met een wanhopige poging tot een onbezorgde glimlach antwoordde hij:
„Wel, ik hoop, dat we er nu zijn, Sinjeur Pauw."
„De kwestie is, dat ons huis ook nog een vordering in die zaak heeft liggen," verklaarde Pauw ongedwongen, en zier de, dat Bredero verbleekte, vervolgde hij geruststellend: „O, niet bijzonder belangrijk...... een bagatel van enkele duizenden guldens...... maar het moet toch geregeld worden...... Zoudt u tijd en lust hebben, daar...... laten we zeggen vanavond om een uur of acht...... eens met mij over te praten bij mij thuis...... U weet toch waar ik woon?"

„Zeker, Sinjeur Pauw...... ik zal er op tijd zijn."
„Dank u...... Tot vanavond dan, Sinjeur Breêro."
Hij stak hem de hand toe, die de ander drukte zonder het zich bewust te zijn. Met de hoed in de hand bleef Adriaan hem na staan kijken, verbijsterd, de dood in het hart. Een bagatel van enige duizenden guldens...... Voor hem kon dat de genadeslag betekenen......
Met bevende knieën kwam hij thuis. Moeder Marrigje schrok van zijn bleke gezicht en holle, wanhopige ogen.
„Wat is er gebeurd?"
„Niets, niets, vrouw...... de kou heeft me een beetje bevangen...... Maak es wat koffie voor me"......
Adriaan Cornelisz. was een liefhebber van die nieuwe drank, beweerde, dat hij een kalmerende uitwerking had en dat het je helder in het hoofd maakte. Marrigje haastte zich aan zijn verlangen te voldoen en vroeg nog een paar maal of hem werkelijk niets bijzonders overkomen was, maar hij schudde het hoofd, slurpte langzaam het bittere, opwekkende vocht en sloot zich op in zijn kantoortje in het achterhuis om na te denken en middelen te beramen om ook dit fatale gat gestopt te krijgen. Hij werd er moedeloos onder. Zonder het geld van de kinderen zou het niet gaan...... En hij had zich zo vast voorgenomen daar niet aan te raken......
Precies op de afgesproken tijd liet een bediende hem de kamer van Sinjeur Pauw binnen. Het was een ruime, voornaam gemeubelde kamer met een paar fraai geschilderde portretten en tegen de zijwand een grote wereldkaart, waar op de oceanen kleine scheepjes geprikt zaten: de laatste havens, van waaruit bericht binnengekomen was van de onderscheiden kapiteins. Sinjeur Pauw kwam hem vriendelijk tegemoet en bood hem een gemakkelijke leunstoel bij de haard, waarin een goed vuur brandde.
„Het vriest weer hard buiten?"
„Ja, 't is vinnig koud."
Pauw ging zitten en lei de vingertoppen van zijn benige handen tegen elkaar. Glimlachend keek hij naar zijn bezoeker, die strak in het vuur staarde en er aarzelend de bevende handen naar uitstak.
„U hebt grote zorgen, Sinjeur Bredero"......
„Groter dan u kunt vermoeden, Sinjeur Pauw."
„Ik weet er wel wat van...... een vuile zaak."

„Een zeer vuile zaak...... Ik...... ik weet niet hoe ik 't redden zal"......
Hij had het gezegd eer hij het wist en schrok ervan, zelf horend, hoe wanhopig het klonk. Medelijdend nam Pauw hem waar. Hij wist uit ervaring hoe zoiets voelde...... In zijn jonge jaren, vóór het grote schip reê gekomen was, had hij meer dan eens met net zulke lege ogen naar de ondergang zitten staren...... Maar deze man was niet jong meer...... Het was ook geen groot zakenman... Het was niet zo moeilijk hem weer op dreef te helpen......
„Kom, kom, niet zo somber, Bredero...... Waar een wil is, is een weg."
„Een mooi spreekwoord," antwoordde de ander bitter. „De wil is er wel, maar langzamerhand zie ik geen weg meer. Ik heb het gevoel of ik door een moeras wandel...... bij elke stap verder zakt mijn voet dieper weg"......
„Wilt u mij niet eens precies uiteenzetten, hoe de zaken staan?"
„Hoe groot is uw vordering, Heer Pauw?"
„Laten we dat even buiten bespreking laten...... die ligt veilig in mijn particuliere kast en heeft geen haast...... Biecht u maar eens volledig...... dat zal u opluchten...... Daarna kunnen wij zien of er toch nog niet een uitweg uit de moeilijkheden te vinden is."
Adriaan Cornelisz. keek hem plotseling aan. Zijn stem klonk zo vertrouwenwekkend. Als de grote Sinjeur Pauw hem zou willen helpen, was er natuurlijk een kans. Er was genoeg in zijn zaak, wat gezond was en in de laatste toekomst renderen zou, als het maar niet meeopgeslokt werd door de steeds wassende vloed van schulden. Een klein straaltje hoop lichtte aan.
Bedachtzaam begon hij zijn uiteenzettingen. Hij had alle cijfers vast in zijn hoofd, godbeware ja, hij had ze duizendmaal van alle kanten bekeken. Af en toe vroeg Pauw iets en maakte een aantekening op een vel papier, dat op een laag tafeltje naast zijn stoel lag. Brederode verwonderde zich heimelijk om het scherpe inzicht, dat uit de rustig gestelde vragen bleek, die aldoor precies naar de kern der belangrijkste dingen drongen. Toen hij gereed was, keek Pauw peinzend in het vuur en knikte enkele malen bedachtzaam met het hoofd.
„Juist," zei hij toen en keek zijn aantekeningen door. „U hebt gelijk...... de zaak is allesbehalve hopeloos...... Onder voorwaarde,

dat u voor een behoorlijke termijn beschikken kunt over een vrij belangrijk crediet"......
„Een enorm crediet!" liet Adriaan zich benauwd ontvallen.
Pauw glimlachte.
„Alles is betrekkelijk," zei hij. „U hebt persoonlijk uw zaken intelligent en eerlijk genoeg gedreven. Als u niet verwikkeld geraakt was in de machinaties van die sluwe en au fond toch onhandige fantast, zou u er lang niet slecht voorstaan...... Ik heb u nog geen kwaad woord over die fraudeur horen zeggen"......
Bredero kleurde.
„Hij was de man van mijn enige zuster...... Ik heb hem altijd vertrouwd"......
„In zaken moet men alleen zichzelf vertrouwen...... Enfin, dat is nu eenmaal gebeurd, nakaarten helpt niet...... Ons huis is bereid u het nodige crediet te verschaffen"......
„Tot welk bedrag, Sinjeur Pauw?"
„Tot elk bedrag, dat nodig zal blijken om uw zaken weer vlot te maken."
Adriaan sprong overeind, rood van opwinding.
Pauw wenkte met de hand.
„Wacht u even. Wij zijn zakenlieden, nietwaar?...... Natuurlijk zijn er voorwaarden, rente, zekerheidstelling, enzovoort...... Maar daarover worden wij het wel eens. Dat bespreken wij morgen bij de notaris."
„Heer Pauw, ik weet waarlijk niet, hoe ik u bedanken zal"......
„Dat moet u vooral niet doen. Ik stel u immers alleen maar een zakelijke transactie voor. Ik ben overtuigd, dat ons huis er niet slecht bij zal varen."
„Niet als ik er iets aan doen kan althans, daarop geef ik u mijn woord als eerlijk man."
„Ik weet het en heb er alle vertrouwen op...... Overigens, Sinjeur Bredero, ligt het geld in een stad als Amsterdam eenvoudig op straat. Men moet alleen weten waar. Ik ben over het algemeen vrij goed ingelicht. Ik zal mij veroorloven u af en toe een kleine aanwijzing te geven...... zoveel te eerder zijn wij weer quitte, nietwaar?"
Hij lachte en knipoogde, als de ene samenzweerder tegen de andere. Ook Adriaan lachte, maar de tranen stonden hem in de ogen van ontroering.

„Sinjeur Pauw," stamelde hij, „ik begrijp niet, waaraan ik zoveel goedheid te danken heb"......
„Maar mijn beste Aldriaan Cornelisz., het betekent toch allemaal niets!...... De enige manier om deze vordering veilig te stellen is: u weer te paard te helpen. Daar is wat liquide geld voor nodig en toevallig stikken wij daar op het ogenblik in...... Een speculatie als een andere...... en zonder noemenswaard risico...... Bovendien, uw zoon Gerbrandt is een goed vriend van mijn zoon Jacob...... laat de vader iets doen om die vriendschap te honoreren...... Ik zie hem niet vaak meer...... Ik vermoed, dat een zekere coquette Joffer daar de oorzaak van is."
„Ja, daar moet iets ergs gebeurd zijn tussen die twee...... Haar huwelijk schijnt hem totaal uit de lijken geslagen te hebben...... Gelukkig is hij er nu weer overheen"......
„En hoe gaat het met uw jongste dochter? Was ze niet naar buiten voor haar gezondheid?"
„Dat is ze nog. Ze sterkt goed aan. Maar ze wil liever nog een poos op dat dorp blijven...... Ze is van het boerenleven gaan houden, zegt ze"......
„Dat is heel goed mogelijk...... Laten we een glas drinken op haar gezondheid."
Toen Adriaan Cornelisz. en uur later weer op de gracht stond haalde hij diep adem en schudde in ongelovige verbazing het hoofd...... De grote koopman Jacob Pauw, die de naam had een der hoogmoedigste mannen van Amsterdam te zijn, had met hem gepraat als een oud vriend, als gelijke tot gelijke. Hij trok hem met één gebaar van zijn machtige hand uit het moeras, waarin hij zo goed als verzonken was. Hij zou hem met zijn raad en inlichtingen bijstaan...... dat was de fortuin!......
Als een bom kwam hij binnenvallen, kuste Marrigje dat het klapte, pakte Hillegond om het middel en danste met haar rond de tafel en lachte dreunend om hun beangste gezichten: zij dachten natuurlijk, dat hij krankzinnig geworden was onder de stapels moeilijkheden.
„Wijn op tafel!" schreeuwde hij. „Waar is Gerbrandt?"
Deze kwam juist van boven hollen, verschrikt door het tumult. Adriaan greep hem bij de schouders en begon opnieuw rond te springen, zijn zoon meesleurend. Gerbrandt dacht, dat hij dronken was, hield hem met geweld staande en vroeg:

„Wat is er gebeurd, vader?"
„Een kleinigheid!" riep Adriaan. „Ik heb een nieuwe compagnon gekregen!...... Morgenavond heb ik geen schulden meer, overmorgen koop ik het stadhuis en de Waag en binnen een jaar heel Amsterdam, met de mensen erbij!...... Nou?"
„Wie is de nieuwe compagnon?" vroeg Gerbrandt achterdochtig. Adriaan Cornelisz. trok de schouders vierkant, stak de borst vooruit en zei:
„Jacob Pauw, de vader...... niemand meer of minder...... Maar dat blijft een geheim tussen ons, want hij wil zijn naam niet genoemd hebben...... Schenk de roemers vol, Hilletje, dan zal ik jullie de zaak uit de doeken doen...... Ja, moeder, je hebt er vaak over gezucht, dat je beroemde zoon omging met mensen boven zijn stand...... nou zie je, waar het goed voor is...... Ik drink op de edelste, braafste man van Amsterdam, onze edelmoedige redder...... Sinjeur Jacob Pauw"......
Zij dronken. Gerbrandt probeerde zijn schrik te verbergen. Hij begreep niet, wat daarachter kon steken. Stijntje had de trotse man diep beledigd en vernederd. Zag hij hier een weg om zich te wreken?...... Was het een val?......
Adriaan was gaan zitten, stopte een pijp en begon, behagelijk dampend, te vertellen. Het leek hemzelf een sprookje. Nu eerst bekende hij, hoe groot de ramp gebleken was en hoe hij aan de rand van de afgrond gestaan had. Als morgen het huis Pauw met zijn vordering gekomen was, zou hem weinig anders overgebleven zijn dan ook failliet te gaan...... Nu was alles gered en de toekomst verzekerd...... Voor het eerst sinds maanden zou hij een rustige nacht hebben...... Grote God, wat was hij moe!...... Nu de zenuwen bedaarden voelde hij het pas...... of hij een heel veem alleen volgedragen had...... Marrigje schreide en streelde dat grauwe, afgematte hoofd, waar zoveel bulderende stormen waren overgewaaid...... De Heer zij geprezen, die redding gebracht had in de hoogste nood...... Zichtbaar had Hij het gemoed van deze machtige, harde en trotse man verzacht en tot hulp genegen...... Gerbrandt dacht na. Hij was nog steeds niet gerust...... Deze heren speelden met fortuinen en mensen als de kat met muizen...... Vader was argeloos in het net gevlogen...... Maar hij wist meer...... hij kende het ware motief, dat achter deze handelwijze stak: Stijntje en haar zoontje van Lucas...... Wat had de oude vos

voor?...... Er kon van alles achter zitten, goed en kwaad...... Hij moest er het zijne van hebben en besloot de leeuw in zijn hol te gaan opzoeken en een frontaanval te doen......
De oude Pauw ontving hem dadelijk, toen hij belet liet vragen.
„Zo, Gerbrandt...... blij je weer eens te zien...... En wat verschaft mij het genoegen?"
„Mijn vader was gisteravond bij u."
„Ja...... wij spraken over wat zaken"......
„Dat weet ik...... Vader kwam buiten zichzelf van vreugde thuis."
„Dat doet me plezier. Ik ben ook tevreden over de zaak, die wij beklonken."
Gerbrandt keek hem scherp aan. Pauws gezicht stond vriendelijk en volkomen argeloos. Dat hoorde bij het spel.
„Mag ik u ook vragen, Sinjeur Pauw, wat u met deze edelmoedigheid voor hebt?"
Het klonk scherp en achterdochtig.
Een vermoeide uitdrukking trok de voren in het gezicht van de koopman dieper. Wist die jongen misschien...... Daar zei hij het al:
„Ik weet alles van Stijntje en Lucas...... en uw bezoek aan haar"...
Pauw had zijn hulpeloos handgebaar.
„Juist...... en je dacht...... Jaja...... Ik mag je niet eens een verwijt maken, vrees ik...... Ik heb het er naar gemaakt...... In jouw ogen heb ik zelfs het recht verbeurd iets goed te maken van wat ik bedorven heb...... Je denkt net als je zuster...... Ik neem het jullie niet kwalijk...... ik begrijp het...... ik heb het verdiend"......
Het klonk zo moedeloos en verslagen. Het was onmogelijk nog langer aan zijn oprechtheid te twijfelen...... Nu eerst zag Gerbrandt, hoe zeer hij vervallen was sinds hij hier, anderhalf jaar geleden, het laatst in huis geweest was. Diep weggedoken in zijn grote Italiaanse zetel leek hij klein en zeer oud. Er was niet veel over van de statige koopman en zijn zelfbewuste trots. Verdriet en vruchteloos berouw hadden hem gesloopt voor zijn tijd...... Medelijden bewoog Gerbrandt...... die man moest veel geleden hebben...... Misschien beoordeelde hij hem verkeerd...... Zachter zei hij:
„Vergeef me, Sinjeur Pauw...... Ik maakte me ongerust over vader"......
Pauw wuifde met de hand.
„Stil maar, Gerbrandt, ik begrijp het wel, maar je vergist je......

Ik heb veel verkeerd gedaan...... veel kwaad gebrouwen...... en mijn straf gekregen...... hoe zwaar, dat zul je eerst leren beseffen, als je zelf kinderen hebt en je stelt je voor, dat ze je op deze wijze ontvallen...... Ik ben een ander man geworden...... Ik zal wel niet lang meer leven...... Sta mij toe, van tijd tot tijd eens iets goed te doen...... misschien zal God dat in aanmerking nemen bij zijn oordeel"......

Gerbrandt was diep getroffen. De nederige, klagende woorden uit deze mond klonken dubbel tragisch. Hij kon er niet aan twijfelen, dat Sinjeur Pauw het oprecht meende en door zijn groot verdriet, zijn vernietigend schuldgevoel gelouterd was tot een beter, wijzer man.

„Ik vraag u om verschoning voor mijn verkeerde gedachten, Heer Pauw...... Er blijft mij alleen over u te danken voor wat u in vaders zaken gedaan hebt"......

Hij stond op en stak de hand uit, die hij hem bij het binnenkomen niet gereikt had.

Ook Pauw kwam overeind, greep zijn hand en hield die vast.

„Dat is niet de moeite waard om over te praten," zei hij levendiger. „Maar als je toch dankbaarheid wil tonen"......

Hij stokte.

„Ja?"

„Doe dan een goed woordje voor mij bij je zuster...... dat ze tracht mij te vergeven...... en me de kleine jongen af en toe laat zien"......

Nu begreep Gerbrandt zijn diepste beweegredenen. Hij drukte hem de hand en zei:

„Daar zal ik mijn best voor doen"......

Dan boog hij en ging. Vermoeid zakte Sinjeur Pauw in zijn stoel terug en sloot de ogen......

4

Het leven in huis viel terug in zijn oude wegen. Adriaan Cornelisz. ging opgewekt achter zijn zaken aan, gerustgesteld, verlost van de ondragelijke kwellingen, die hem bijna gesloopt hadden, het hoofd geheven, fier op zijn goede naam, die onbesmet uit de catastrofe te voorschijn gekomen was. Meer nog dan vroeger toonden de mensen hem hun achting en vriendelijke gezindheid. Zij bewonderden hem, omdat hij er zich zo onbegrijpelijk kordaat en zo goed doorheen geslagen had, wat niemand eigenlijk geheel verklaren kon. Maar iedereen was betaald en Sinjeur Bredero deed zaken als voorheen, op groter schaal zelfs en met opvallend succes. Een paar maal in dat voorjaar sloeg hij een zo onverwachte en goede slag, dat zijn fijne neus spreekwoordelijk werd. Hij was in een stralend humeur en vertelde zijn vrienden, dat hij het plan had opgevat, uit dankbaarheid voor de goede uitslag van de ramp en zijn voorspoed in zaken een weeskind aan te nemen; hij vertelde het lachend, voegde erbij, dat het hem te stil was in huis met al die volwassen kinderen, en keek met iets angstigs in de gezichten van de mensen: of ze hem geloofden, of ze het erg mal vonden? Ze vonden het mal, maar een goede christelijke gedachte, en net iets voor de Bredero's, die alevel altijd wat bijzonders hadden.

Gerbrandt verheugde zich in zijn vaders opgewektheid en zag hem met genoegen van dag tot dag opfleuren en weer de oude worden. Zijn wangen vulden zich en kregen hun vroegere gezonde kleur. Zijn lach schalde weer door het huis, hij liep rechtop, met veerkrachtige stap, schertste met iedereen en hij bewonderde hem om de listige manier, waarop hij de terugkeer van Stijntje met haar kind voorbereidde. Zij had geweigerd alleen terug te komen en haar kind bij de Gijzens achter te laten. Er was trouwens niet veel over te doen geweest, want vader en moeder waren allebei even verzot op het mooie kleinkind en toen was Adriaan met het plan vaor de dag gekomen er een aangenomen kind van te maken. Stijntje had daar eerst niet aan gewild, maar tenslotte toegegeven. Vaders geestdriftig verhaal over Jacob Pauws edelmoedigheid had ze merkwaardig koel en met een achterdochtig gezicht ontvangen: hij moest maar goed uitkijken, dat zijn nieuwe compagnon hem nog niet duurder te staan kwam dan de vroegere!...... Adriaan was op-

gestoven, maar zij was voor geen rede vatbaar...... die oude Pauw vertrouwde zij niet...... Toen Gerbrandt haar later van zijn onderhoud met hem vertelde, had zij donker gekeken, maar hij had haar uitgelegd, wat zijn hulp voor vader betekende en voor de oude man gepleit, haar zijn indruk meegedeeld, dat hij diep ongelukkig en vol vreselijk berouw was, dat hij het oprecht meende en medelijden verdiende. Stijntje had mokkend de schouders opgehaald, maar er was toch een zachtere blik in haar ogen gekomen, meende hij, en ze had niet zonder meer geweigerd.
Het werd een prachtig voorjaar en Gerbrandt leefde geheel op, zijn oude blijhartigheid keerde terug, alle druk was geweken, het leed om Margriet, de ontsteltenis om Pietje Morsebels tragisch einde, de ramp met Stijntje, de moeilijkheden van vader, alles vergleed naar de achtergrond. Het leven was goed, het deelde klappen uit, maar de builen slonken, de wonden heelden en de littekens werden pijnloos, het leven had voor alles een balsem: vergetelheid. Het nam je bij de hand, strooide de bloemen van de lente over de wereld, de wolken weken uiteen en de toekomst lag voor je open in een baan van gouden licht, alles was weer mogelijk, oud leed vergrauwde en bleekte weg, nieuwe vreugden wenkten, ergens wachtte het geluk...... Zijn bloed was te gezond en te heet om eindeloos in treurnis te blijven neerzitten...... Er was zoveel. Vrienden, het werk, de kameraden van het vendel, de bruiloften, de schermschool, de kolfbaan, de bierbank en het verkeerbord in de taveerne, muziek en een goed lied, de Oude Kamer en de omgang met de geletterde vrienden. En vrouwen...... Vrouwen...... Hij had er zich aan gebrand, tot zijn hart verkoold leek...... hij was erdoor verraden en gegriefd, maar hij werd erheen getrokken en kon ze niet weerstaan...... Ze hadden zoiets oneindigs liefelijks en in amoureuze gepeinzen vroeg hij zich af, of zij niet de eigenlijke zin van het leven waren......
Vriendschap onder mannen was een goed en betrouwbaar ding, maar het bleef toch altijd wat ruig en wat rauw en zelfs een zo trouwe en ernstige vriendschap als met de fijne en stille Charles Quina hield iets onbevredigends in 't eind. Te veel van je verborgenste gevoelscapaciteiten bleven er ongebruikt bij. Ongedwongen vrolijkheid, intellectuele spanning en opwinding, een goed glas, een donderend feest, gepeperde geestigheden, daverend gelach, een harde handdruk, gemeenzaamheid van denken over belangrijke

vraagstukken des levens...... alles wat je wou, en het was heel veel...... maar de omgang met een vrouw, het langzaam ontluiken van onnaspeurbare gevoelsverfijningen...... het op en afgaan van de blos over een paar gladde, zachte wangen, het opleven van vage verlangens in een paar glanzende ogen...... de verholen liefkozing, die een handdruk al werd...... de diepere zin, die het eenvoudigste woord kon krijgen door een half versluierde blik...... de adembenemende tederheid, die over je hart streek bij het heffen van een paar blanke handen naar een haarwrong...... heel het liefelijke spel van de groeiende genegenheid naar de eerste kus...... de onweerstaanbare onstuimigheid van het in oproer schietende bloed...... de snelheid van het losgebroken vernuft onder de bekoring van een vrouwelijk wezen...... het was allemaal zo geheel anders, zo veel rijker en warmer en universeler dan de goede vriendschap met een man, waarin niet de zwevende, bedwelmende onrust was, die de omgang met een vrouw een zo diepe en rijpe bekoring gaf...... Altijd bleef er het element van wederzijdse werving, de zucht tot verovering, de behoefte om te behagen, de onbedwingbare drift naar het diepste en laatste; ook al was er eigenlijk geen sprake van een bewuste verliefdheid van beide kanten, dan bleef toch in de verte de lokstem der verleiding zingen, bijna onhoorbaar, maar altijd aanwezig...... Met het eenvoudigste meisje was je geneigd, na wat lachen en schertsen, over het ernstigste en diepste in je te praten, over dingen, die je zelfs voor je beste vrienden afgesloten hield, zolang je niet enige glazen te veel ophad...... was het dan niet een lichte dronkenschap van de ziel, die over je kwam, in de omgang met het andere geslacht, hoe onbeduidend, argeloos, zonder bedoeling ook?......

Hij kon het niet missen. De zwaarste ontgoocheling kon hem er niet afhouden. De ontbering ervan maakte hem lusteloos, onrustig en gemelijk. Hij was zo licht bewogen van aard en moest liefhebben en werven en een aarzelend op hem toekomende genegenheid wond hem op tot een vreemd gespannen blijdschap, die een voorproef was van het geluk. Een vurige blik, een veelbelovend woord, een stille handdruk maakten hem ademloos van verwachten. En hoe zijn helder en cynisch geworden verstand hem ook voorhield, dat dit alles een onbetekenend spel was, zonder bedoeling, en waarschuwde voor de bekende en onvermijdelijke teleurstelling, zijn hart was al op hol geslagen en sleepte hem mee, hij

droomde van de eindelijk komende ideale liefde, het grote geluk, dat alles verzoeten zal, hij zong een nieuw lied vol verlangen en vertrouwen, tot de spanning brak, het geminnekoos maar een ijdel spel bleek, de schone de vlucht nam in de koele vriendschap of de amourette met een ander, en hij uitbrak in bittere weeklachten over trouweloosheid en baatzucht of zich groot hield en in spijtig sarcasme de dame hoonde:

Al moet ick se verliesen,
Ick set daerom geen smart.
Ick maack door mijn verkiesen,
Een Gast-Huys van mijn hart,
Verandering van spijs
Maackt lust en appetijt,
T'verand'ren ick seer prijs.
'k Verander mettertijt,
Daar sijn soo veel
Schoon, Rijck en Eel:
Ick crijgh oock licht mijn deel.

Maar het ging hem slecht af, de verdrietige trek scheen door het grinnikende masker. Hoe kort en vluchtig of enkel zinnelijk het liefdespel ook was, iets in zijn aard wilde er altijd ernst van maken. Men vroeg hem bruiloftsdichten te maken en hij deed het gaarne en vaardig. Zijn vrienden trouwden stuk voor stuk en hij begon erover te denken, dat het ook voor hem tijd werd. Het volgende jaar zou hij dertig zijn. Waarom nog langer vlinderen...... Ook thuis werden er, schertsend nog, toespelingen gemaakt, dat hij spoedig in de ossewei zou zijn en beter deed eens uit te kijken naar een vrouw, die hem een rustig leven en degelijk geluk zou kunnen geven.
Hij werkte met volle kracht aan een nieuw stuk, een tragi-comedie, een blij-eindigend treurspelletje: „Lucelle". De Fransman Le Jars had het in proza geschreven. Hij vertaalde het en berijmde de dialoog. Er kwamen een paar kluchtige figuren in voor, die een kolfje naar zijn hand waren en wier rol hij breder uitwerkte en meer reliëf gaf. De kok Leckerbeetje, de gebochelde lakei Pannetje Vet, zij interesseerden hem eigenlijk meer dan de voorname en serieuze personagiën. Zo'n nuchtere volkskerel met zijn spartelend

gevoel voor humor en zijn onbevangen, vrijmoedig oordeel, vervat in de sappige termen uit de stegen van de Oude Zij, hoe genoot hij er zelf van bij het ontwerpen en met hoeveel genegenheid en pleizier gaf hij hem wat meer ruimte en plaats, dan hem eigenlijk toekwam. Hoe Leckerbeetje van zijn armoe uit het geld prees en beschimpte tegelijk:

„Want bin je geck, bin je vreck, bin je geel, bin je scheel,
Bin je dol, bin je vol, bin je slof, bin je grof, bin je schrael, bin [je kael,
Bin je dof, bin je doof, bin je blint, bin je nes, bin je bles,
Bin je boos, bin je loos, bin je voos, bin je out, bin je kout,
Bin je hoer, bin je dief,
Heb je Geldt, ik heb je Lief!

Hij werkte hard en met overgave, vergat tijd en uur, bleef doorwerken, als het vlotte, dacht er niet aan naar bed te gaan, tot de dageraad de vensters verbleekte en hij doodmoe, met ronkende hersens onder de deken kroop en een gat in de dag sliep, ontwakend met zijn hoofd vol nieuwe invallen, nieuwe verzen, zenuwachtig haastend met toilet en ontbijt om weer over zijn papieren te kunnen vallen.

Toen het stuk gereed was, liet hij het liggen. Het moest nog doorgewerkt worden en bijgevijld, maar dat kwam later, nu was hij te moe en zou meer bederven dan goed maken, als hij te koppig bleef doorzwoegen. 't Was volle zomer. Hij nam zijn schilderkist op de nek en trok er op uit om wat landschapstudies te maken, onder de boeren te zijn en frisse lucht te snuiven.

Goedgemutst zwierf hij rond, bleef dan hangen in het dorp Akersloot, in de herberg „De Wilde Man", waar de goedronde waard edel bier schonk, zijn dikke, altijd lachende vrouw de heerlijkste dingen uit haar brandheldere keuken toverde, en de blonde, welige en vrolijke dochter ongewone belangstelling toonde voor het werk van de vrolijke schilder, die 's avonds de luit greep en bij de schuimende kroes altijd weer nieuwe liederen vond. De derde avond kuste hij haar frisse, willige mond in het gangetje achter de gelagkamer, het oude vuur vloog door zijn bloed en Netje zuchtte van welbehagen in zijn knellende armen. Zij wandelden in de maneschijn, luisterden naar de geluiden van de nacht en elkaars

verliefd gefluister, het ruisen van hun bloed, de nerveuze klop van hun opgewonden harten. Zij lagen in het lange gras, onder de knotwilgen aan de kant van een molensloot, waar de kikkers luidruchtig kwaakten op de ronde bladen van de slapende waterlelies. Hij fluisterde in haar hals en de geur van haar haren bedwelmde als wijn.
Hij schreef versjes voor haar, die ze maar half begreep, doch die ze zuinig bewaarde en waar ze grappig trots op was. Ze had niet veel woorden ter beschikking om hem te zeggen hoe groot haar tederheid voor hem was, maar haar gestamel verrukte hem meer dan de mooist gevonden tirades van een wereldse joffer en haar warm natuurlijke overgave aan het gevoel, dat haar in zijn ban hield, was mooier dan de schoonste droom. Na veertien dagen trok hij verder met de gul en vol overtuiging gegeven belofte, spoedig terug te zullen komen. Hij had er goede vrienden gemaakt en liet de popelende geliefde achter. Verfrist als na een bad, het hart vol lieflijke herinnering kwam hij in Amsterdam terug, verbrand van de zon en de sterke buitenlucht, een tinteling in zijn bloed, blakend van gezondheid en werkdrift.
Hij vond Stijntje thuis met het kind, dat een weesje heette van de Vechtkant, waarvan de ouders kort na elkaar aan een kwade koorts gestorven waren. Het was een wonder van een kind, dat al woordjes brabbelde, pogingen aanwendde om te lopen, schaterde als je met hem speelde en iedereen voor zich innam door zijn lieve maniertjes. Adriaan Cornelisz. was er niet bij weg te slaan, Moeder Marrigje liep er rond met vertederde ogen, eiste haar aandeel in de verzorging en Hillegond keek er naar met jaloerse ogen, benijdde haar zuster om haar moed en haar groot bezit. De kleine Paulus toonde dadelijk een grote voorkeur voor Gerbrandt en deze was daar trots op als op een grote overwinning. De kleine kroop of struikelde altijd naar hem toe, stak de handjes uit om opgenomen te worden, het vogelstemmetje riep: „Oom!...... oom!" en als het op zijn knie zat, moest het paardje rijden, lachte en hobbelde, sloeg de kleine pollekes in zijn baard en wou niet meer weg......
Onder allerlei voorwendsels kwam de oude Jacob Pauw nu en dan op bezoek. Stijntje was aanvankelijk onrustig en nors gesloten tegenover hem en onwillig om het kind bij hem te laten komen. Maar de hongerige blik in zijn ogen en de zachte, smekende nede-

righeid in zijn houding tegenover haar vertederden haar spoedig. Zij kreeg medelijden met zijn gebrokenheid, deed haar best hem te vergeven en toonde zich vriendelijker, moedigde het kind aan naar hem toe te gaan en keek met gemengde gevoelens toe, als de grootvader het kind op zijn knie hield, het met ingehouden hartstocht liefkoosde, het kleine gezichtje bestudeerde en tranen in de ogen had als het zich verzette en eiste neergezet te worden. Hij bracht onzinnig dure geschenkjes mee voor het kind, had het wel onder het goud willen begraven. Vader en moeder verwonderden zich om zijn tederheid voor het weesje, maar hij zei, dat hij altijd gek geweest was op kleine kinderen en dat hij er nog nooit een gezien had zo lief als dit, een feit, waarover zij het gemakkelijk eens werden.

Het was in die dagen, dat Gerbrandt bij de ouders van Hendrik Avercamp de jonge weduwe Neeltje Nagtegael ontmoette en zeer onder de indruk kwam van haar donkere schoonheid. Zij was opvallend vriendelijk voor hem, toonde een vleiende bewondering voor zijn werk en vroeg hem bij gelegenheid haar huis met zijn tegenwoordigheid te willen sieren.

5

Hij had haar man vluchtig gekend, een grossier in zuidvruchten, die belang stelde in toneel en letteren en een begunstiger was van de Oude Kamer. De Sinjeur Nagtegael was bijna twintig jaar ouder dan zijn vrouw en anderhalf jaar geleden na een kort ziekbed aan longontsteking overleden. Sindsdien woonde zij alleen met een oude keukenmeid in een klein maar deftig huis bij de Oude Kerk.
Zij was een kleine vrouw met zwart haar, donkere ogen en een donzige schaduw op de bovenlip. Haar rustig-mooi gezicht was zeer blank van huid, evenals haar kleine, welgevormde handen van een sprekende, intelligente vorm. Zij had de naam een verstandige en ingetogen vrouw te zijn van deftig gedrag, kunstzinnig en goed ontwikkeld.
Gerbrandt bezocht haar en vond er een prettig en rustig gezelschap, waar verstandig gesproken werd over allerlei onderwerpen van de dag, de koophandel, de zich steeds uitbreidende scheepvaart, de weelderige winkels in het pand boven de beurs, de excessen van de modepronkers en pronksters, de al vinniger strijd der dominees, die steeds meer gemoederen verhitte en gevaarlijker vormen begon aan te nemen nu de politiek er eenmaal in gemengd was, en ter ere van Breêro ook over schilderkunst en letteren. Er werd gebak geoffreerd bij een glas goede wijn en de aanwezigen toonden zich zeer tevreden over de gezellige en zeer geslaagde avond. Gerbrandt luisterde naar de gesprekken, gaf beleefd antwoord op de beleefde vragen, die hem gesteld werden, dronk bij ongeluk zijn glas in één teug leeg, wat daar het gebruik niet was, en knabbelde verlegen aan zijn gebak, nieuwsgierig kijkend naar de gastvrouw: of die zich ook zo mateloos verveelde als hij?...... Als dat zo was, wist zij het meesterlijk te verbergen onder het mom van volmaakte belangstelling voor alles wat haar gasten zeiden en deden. Soms meende hij dat zij hem verholen spottend aankeek, maar dat kon wel het gevolg zijn van z'n eigen stemming. Men vroeg hem of hij niet iets zingen wou, maar hij verontschuldigde zich, voorwendend schor te zijn en een pijnlijke keel te hebben. Van drie zijden kreeg hij aanstonds onfeilbare remediën aangeraden, die hem in de kortst mogelijke tijd van dit euvel zouden genezen. Hij werd er droefgeestig van en nam spoe-

die afscheid. De mooie jonge weduwe deed hem zelf uitgeleide en zei spijtig:
„U hebt u niet al te best geamuseerd, vrees ik, Sinjeur Breêro?"
„Maar integendeel, Joffer Nagtegael, het was buitengewoon aardig."
„Maar uw genre niet?"
Hij lachte.
„Ik kan u moeilijk mijn genre voorschrijven...... maar u vergist zich...... Ik heb het een heel prettige avond gevonden, net als het overige eerzame gezelschap, naar ik hoop."
„Werkelijk?"
„Op mijn woord."
Zij keek hem aan met een schelms glimlachje in haar mondhoeken.
„Maar u komt niet meer terug?"
„Wanneer wilt u mij zien?"
„Ik ontvang mijn vrienden elke donderdagavond."
„Tot donderdagavond dan...... als ik mij onder uw vrienden mag rekenen"......
„Dat moogt u...... gaarne"......
Hij haastte zich naar de taveerne om de slechte smaak van deze avond uit zijn mond te spoelen. Lachend vertelde hij zijn vrienden van de potsierlijke wijze, waarop dat stel doodvreters de grootst mogelijke onbenulligheden met mateloos diepzinnige gezichten tegen elkaar uitkraamde zonder te geeuwen of zich een breuk te lachen om hun eigen onzin. Het was niet te geloven. Toch waren het geen stovenzetsters of gasten van het oudeliedenhuis, maar pronk-exemplaren van de Amsterdamse gegoede burgerij, geziene ingezetenen, die handig hun zaken dreven en op hun twintigste jaar begonnen te zorgen voor hun oude dag.
Steunpilaren van orde en regelmaat, de ruggegraat van een goed ineenzittende maatschappij...... De duivel mocht ze halen! Ze stonken van fatsoen en eerbaarheid en ze hadden hem doodmisselijk gemaakt...... hij had de makabere indruk gekregen in gezelschap te zijn van een troepje mensen, sinds lang overleden, maar die men per abuis vergeten had te begraven......
„A vous, jongens, veeg dat kind zijn aars en schenk nog eens in...... Ik zit liever een donkertje over met de grootste rabauwen van de Zeeburgerdijk, dan me nog eens aan zo'n stikvervelende avond te wagen!"
Eer het donderdag was, had hij zijn belofte glad vergeten en hij

dacht er niet weer aan eer hij haar terug zag op de bruiloft van een zijner vendelgenoten, waar hij in de volle pracht van zijn vaandrigsuniform aanwezig was. Zij zag er zeldzaam bekoorlijk uit in haar glanzende feestkledij, met de kleur van opwinding en wijn, lachend en levendig pratend met de bruid, die een nicht van haar was. Hij voelde zich schuldig en durfde niet in haar nabijheid komen, maar toen zij toevallig zijn kant uitkeek en hem herkende, knikte zij hem vriendelijk toe als een goede oude bekende, en hij haastte zich een hoffelijke buiging te maken. Ze was toch wel een verduiveld mooie vrouw en had bepaald een ongewoon en interessant gezicht...... De grote rondedans bracht hen naast elkaar en dan zaten zij in een hoek van de bruiloftszaal aan een kleine tafel bijeen. Zij hijgde licht van vermoeienis. Hij zag de mooi gewelfde borst rijzen en dalen in het laag uitgesneden balkleed. Zij klaagde over dorst en hij haalde twee grote roemers koele Rijnse wijn, er lag een waas van dauw tegen de groenschemerende glazen met de brede, geringde voet. Zij dankte en dronk met zichtbaar behagen. Toen keek zij hem aan met schitterende ogen en zei:

„Wel, Heer vaandrig, als u uw stad zo trouw dient als uw vrienden, ziet het er treurig uit."

Hij verontschuldigde zich, loog, dat hij die avond onverwacht dienst had gehad en zich later de afspraak eerst herinnerd. Hij was bang geweest, dat zij boos zou zijn en had zich niet meer durven vertonen.

Zij schudde het hoofd en dreigde hem met de vinger.

„Uitvluchten, Sinjeur Breêro...... zeg liever eerlijk, dat u 't bij mij vervelend vond en dat u mijzelf radikaal hebt vergeten!"

„O nee!" verzekerde hij ijverig, „dat laatste zeker niet: een zo mooie vrouw vergeet men niet"......

„Dank u...... maar het was vervelend?"

Zij lachte en hij lachte mee. Gul antwoordde hij:

„Oprecht gesproken heb ik uw geduld bewonderd...... Uw bezoekers van die avond waren zo onderhoudend als papegaaien, die uitentreuren herhalen wat ze honderd maal hebben horen voorzeggen...... Zonder de gastvrouw was ik na vijf minuten gevlucht."

De jonge weduwe trok een pruilmondje.

„Maar u hebt de gastvrouw totaal verwaarloosd en nooit meer aan haar gedacht zelfs."

Zij coquetteerde niet slecht, dacht hij waarderend, ging er met overgave op in:
„Hoe kunt u dat denken?...... Ik heb zelfs de stoutheid gehad een vers op u te schrijven."
Zij kleurde van genoegen, maar zei hem niet te geloven. Hij zwoer, dat het waar was en zij vroeg, waarom hij het dan niet gestuurd had? Dat had hij niet gedurfd...... een dichter is een hele held, als hij achter zijn tafel zit, maar als hij naar buiten moet treden beven zijn benen en zakt het hart hem in de schoenen.
Joffer Nagtegael lachte overmoedig.
„Ja, ja!...... daar staat u voor bekend...... een verlegen en onhandig knaapje...... Als u niet gejokt hebt, moet u me zeggen, hoe dat vers luidt"......
„O, maar ik ken al mijn verzen niet van buiten."
„Dit moet u kennen"......
„Moet ik?...... Tja...... dan...... Laat eens zien"......
Half luid, op zangerige toon, haar recht in de ogen kijkend, zei hij:

„O Vrou! o 's werelts pracht!
O Aerd-rijckx prael en pronck!
Ghij smoort der Reusen cracht,
Met een minlijcke lonck:
De moedichste Heldt
Of man in 't velt
Die verschrickt, die verschiet,
Die verloomt, die verlauwt,
Die verflout, die verflaauwt,
En sackt in soet verdriet,
So haest als hij u schoone oogen siet."

Haar ogen keken stralend in de zijne.
„En dat is op mij gemaakt?"
„Is het u niet gelijk genoeg?"
„Dichters overdrijven zo graag."
„Dichters betreuren, dat zij de schone werkelijkheid zo moeilijk kunnen benaderen."
Hij hief het glas naar haar op.
„Ik drink op uw schoonheid, Joffer Nagtegael"......
„Vleier!"

Maar zij lachte hem dankbaar toe en het vuur in haar zwarte ogen deed hem denken, dat zij een temperamentvolle vrouw moest zijn ......Hoe zouden die ogen kijken, als de liefde haar overweldigde en zij machteloos in een mans armen lag?......
„Mag ik u straks thuis brengen?"
„Maar dan moet ik mijn neef De Hoogh teleurstellen"......
„Stelt u hem teleur...... Er moest een keur zijn, die neven verbood hun schone nicht thuis te brengen...... Het is oneerlijke concurrentie"......
„Ik zal het u laten weten...... Nu ga ik...... Er wordt al naar ons gekeken"......
Met een vriendelijk knikje was zij verdwenen. Hij keek haar na. Zij was niet groot, maar zij liep mooi, het hoofd fier rechtop, een slanke en toch gevulde hals boven bevallige ronde schouders......
Hij bracht haar naar huis. Het was schemerig van maanlicht achter wolken. In de smalle straten leken de gekartelde trapgeveltjes zich voorover te buigen om naar de twee late voorbijgangers te kijken. Zij leunde vertrouwelijk op zijn arm en luisterde naar zijn vrolijke complimenten, keek af en toe behaagziek naar hem op. Zij vroeg naar zijn werk en hij vertelde haar van het stuk, waaraan hij bezig was en dat zijn voltooiing naderde. Kon hij niet eens op een middag bij haar komen, als er geen vervelend gezelschap was en er haar wat uit voorlezen?...... Het moest zo aardig zijn het al voor de opvoering te kennen en dan dezelfde woorden van het toneel te horen komen?...... Dat zou hij graag doen, natuurlijk, het zou hem een eer en een vreugde zijn...... Toen zij de deur geopend had, stak zij hem de hand toe.
„Goedenacht, Sinjeur Breêro, en welbedankt voor de beleefdheid."
Aarzelend trok hij haar met zachte drang naar zich toe en zacht lachend veroorloofde zij hem haar wang te kussen. Toen wipte zij snel naar binnen en sloot de deur.
Teleurgesteld keek hij naar het huis.
Had hij meer verwacht?...... Een kus vol brandende hartstocht op de mond?...... Verlof om nog mee naar binnen te gaan misschien en wat libertijns geminnekoos daarna?...... Dwaasheid...... Zij was geen lichtzinnige jonge deern, maar een eerbare weduwe, te goeder naam en faam bekend...... Zo ging dat niet...... Hij moest zijn dolle zinnen eens leren bedwingen en de vrouwen niet

aanzien met de ogen van de wilde jager, begerig naar prooi en snelle overwinning...... Boven begon de vage schemer van kaarslicht het venster te vergulden. Een zachte ontroering beving hem. Een vrouw, die alleen in haar kamer omgaat, haar kleren stuk voor stuk aflegt, de haren los om de schouders laat vallen, ze kamt en vlecht, peinzend in de spiegel staart...... waaraan denkt ze?..... Hij rukte zich los van het visioen en ging haastig naar huis...... Was hij verliefd?...... Was hij niet altijd verliefd?...... Zoal niet op een bepaalde vrouw, dan toch op dé vrouw...... Zij was de moeite waard, deze kleine, donkere weduwe...... Of misschien toch niet?...... Ze coquetteerde aardig, ze was poezel en lief, een zacht katje om op je schoot te nemen en te troetelen...... ze had belangstelling voor hem en mocht hem wel...... dat was duidelijk...... De gedachte aan een vrouw, die genegenheid voor hem voelde, vertederde hem altijd en wekte de nieuwsgierigheid naar een mogelijk avontuur...... Neeltje Nagtegael...... een lieve naam...... Haar wang had fris aangevoeld en fluweelzacht......
De volgende dag stuurde hij haar een tuiltje rozen. Tussen de bloemen stak een papier, waarop hij het gedicht geschreven had, dat hij de vorige avond voor haar had opgezegd. Hij had er een strofe aan toegevoegd:

Ist te verwond'ren dan,
Dat ick verwonnen ben,
Daer dwinger noch Tyran
Geenszins bestaen en ken?
Al waer ick een Graef,
Ick wierd een slaef
Van de vrouw, die ick min,
Die ick lief, die ick loof
Die ick stroock, die ick stoof,
Die ick huys, die ick hoof
In mijn siel, in mijn sin:
Want in mijn hart daer woont een Jongh-vrou in.

Twee dagen later was hij 's middags bij haar en werd met grote vriendelijkheid ontvangen. Zij waren alleen. Hij las haar voor uit „Lucelle" en zij luisterde belangstellend, bewonderde de scènes, die hij haar liet horen, kwam af en toe over zijn schouder in zijn

manuscript kijken en maakte zeer verstandige opmerkingen. Voor hij wegging, mocht hij haar lieve, kleine handen kussen en dat was heel de oogst van het veelbelovende rendez-vous. Maar er was een zacht en dromerig licht in haar ogen geweest, toen hij zich van haar handen oprichtte, en hij voelde zich tevreden, alsof hem een grote gunst was toegestaan en een nog veel grotere beloofd voor de naaste toekomst.

6

Bij de opvoering van „Lucelle" zat Tesselschade naast hem in de zaal. Zij was in grote spanning, dat was van de aanvang af duidelijk: zij had een uiterst expressief gezicht, dat op de levendigste manier alles weerspiegelde wat in haar omging. Zij was nu twintig jaar, fris als een bloem, vrolijk als een vink, wijs als een geleerde humanist, uitblinkend in alles waar ze de fijne vingertjes maar naar wou uitsteken. Hooft noemde haar het grootste wonder van het aan wonderen zo rijke Amsterdam. Ook Gerbrandt vond haar een wonder en kon niet zonder een grote vertedering aan haar denken. Een vertedering overigens, die vrij was van alle erotiek, en als iets in die richting zijn gemoed doorkruiste, drong hij het verschrikt en vastberaden uit zich weg: dat paste niet bij Tesseltje, een kind immers, dat hij plagend aan haar vlechten placht te trekken en dat driftig met haar vuisten op zijn borst trommelde, als hij haar stoeiend en lachend vasthield, zodat ze niet weg kon. Ze was nu een meisje van twintig, zeker, en een beroemdheid, waartegen de grote mannen uit de geleerde en de kunstenaarswereld met verwonderde vertedering opzagen, maar er lag over haar wezen zo iets kinderlijks en onaanraakbaars kuis', dat in hem te veel eerbied wekte om haar te naderen met iets anders dan onvertroebelde vriendschap.

Er was in de laatste, rustige maanden een hechter, vertrouwelijker, kameraadschap tussen hen gegroeid. Zij vond Gerbrandt veranderd, verstild, tot evenwicht gekomen, ernstiger en gelijkmoediger dan zij hem ooit gekend had. Hij luisterde aandachtiger, geduldiger, zonder driftig verstoorde uitroepen naar haar kritiek op zijn verzen en veranderde meest wat zij hem aanwees. Hij zat minder in de taveerne en onder de loszinnige schutters en meer in zijn atelier, studerend en schrijvend, geheel verdiept in zijn boeken en dichtwerk...... Hij was al bezig met de voorbereiding van een nieuw toneelstuk, dat een vrije, echt Amsterdamse navolging worden zou van Terentius' „Eunuchus", en waar hij nu al groot plezier om had. Zijn vriend Steven van Vredesteijn, die zij soms niet kon uitstaan en soms met verbazing moest bewonderen om zijn geniaal begrip, zijn enorme kennis en bliksemsnelle geest, zat nu al te popelen naar dit blijspel en hield hem zoveel mogelijk op kookhitte van werkdrift.

Zij wist ook, dat hij vrijde naar een jonge weduwe, een wel erg burgerlijke joffer, die ver van hun geestelijke sfeer afstond, maar waarover met respect en sympathie gesproken werd. Hij praatte er nooit met haar over en ook zij vermeed het onderwerp zorgvuldig. Zij gunde het hem graag, merkte op, dat het een gunstige invloed op hem had, en er stak een angeltje van jalouzie in haar hart, waarover zij zich verwonderde en dat zij in zich afkeurde: je moest een vriend het beste gunnen, je verheugen over alles wat hem behaagde en voordeel gaf...... maar het was sterker dan zijzelf, zij kon die eerzame weduwe niet luchten of zien. En soms dacht zij of zij eigenlijk niet veel meer hield van de wilde, opbruisende, uit de band vliegende Breêro dan van deze gelijkmoedig en veel stiller geworden Gerbrandt, die zich deftig gedroeg, geen onvertogen woord sprak, binnen alle redelijke perken bleef. Zij schreef al deze dingen toe aan de jonge weduwe, Joffer Nagtegael, en inplaats van haar daarom te roepen, kon zij haar er juist erger om verfoeien...... Maar zij nam dit zichzelf een ogenblik later weer kwalijk, vond zich kinderachtig onredelijk en toonde zich nog een beetje hartelijker voor Gerbrandt.
Zij genoot van „Lucelle". Ze zag er alle zwakheden van, de conventionele tekening van de hogere karakters, de al te vaak stotende verzen, de te lange uiteenzettingen en filosofische beschouwingen, die de handeling vertraagden, de overdrijving der gevoelselementen. Maar toch hoorde zij door alles heen de goede stem van haar Breêro, onderscheidde zijn eigen stormachtig karakter, waardoor de heftige botsingen haar zo waarachtig ontroerden, dat de tranen haar over de wangen biggelden, en als Leckerbeetje met zijn olijke nuchterheid, in uitgelezen straattaal vervat, de handeling doorkruiste en toelichtte, moest zij onbedaarlijk lachen en voelde al de forse, ruige kracht van dit ongemene en oorspronkelijke talent, geheel enig in het Amsterdam van hun dagen en zo echt en bloedwarm met zijn innigste wezen verwant. Haar fijne intuïtie liet alle kritiek varen en voelde de grootheid van deze merkwaardige man met zijn onstuimige aard, zijn onnavolgbare volkshumor, de schepper van figuren, die zouden leven als veel pretentieuzer werk allang vergeten zou zijn.
Haar felle meeleven, haar zichtbare geestdrift verheugden Gerbrandt geweldig. Hij vergat er bijna door om te zien naar Joffer Nagtegael, die enige rijen verder naar achteren zat en het stuk

met gespannen aandacht volgde. Toen hij gedurende het laatste bedrijf een paar maal het hoofd omwendde, meende hij iets als ontstemming te zien in haar opgewonden gezicht, maar het drong nauwelijks tot hem door, omdat Tesselschade zijn hand greep, die hard drukte en fluisterend zei:
„Geluk, Gerbrandt...... dit is waarlijk prachtig"......
Dankbaar beantwoordde hij haar handdruk.
„Van der Plasse wil het drukken. Mag ik er een opdracht in schrijven voor jou, Tesseltje?"
„Moet je dat vragen?...... Ik zal er trots op zijn!"
Haar blik drong zo warm in de zijne, dat hij een lichte duizeling in het hoofd voelde van geluk om deze vriendschap en hulde.
Aan hulde ontbrak het na afloop van het stuk niet. Van alle kanten werd hij geluk gewenst en geprezen. Op straat wachtten geestdriftige bewonderaars om hem toe te juichen. Het was als vorige malen, het succes werkte op hem als een zachte roes, die hem opwond tot een dankbare vrolijkheid. Hij klonk en dronk met de vrienden, maar maakte zich zo gauw mogelijk los van het gezelschap onder voorwendsel, dat hij moe was en thuis verwacht werd, een mededeling, die door de intiemeren meesmuilend werd ontvangen.
In zijn mantel gedoken haastte hij zich naar de woning van Joffer Nagtegael. Zij wachtte bij een kan wijn zoals was afgesproken, maar de ontvangst was koeler, dan hij zich had voorgesteld. Ze zag wat bleek en deed wat strak. Hij begreep het niet, tot zij iets los liet over die Joffer Visscher naast hem, waar hij zoveel aandacht aan besteed had...... In plaats van naar het toneel had hij maar aldoor naar dat poppegezicht gekeken...... en voor haar had hij nauwelijks aandacht gehad.
Gerbrandt glimlachte. Zij was jaloers. Dan moest ze toch meer voor hem voelen dan ze wou laten blijken.
„Je moet niet jaloers zijn op Tesselschade," zei hij zacht. „Dat is een kind voor me en tegelijk een kameraad en soms een leermeesteres...... Je hebt nog nooit zo'n begaafd en bewonderenswaardig meisje gezien...... Maar van gevoelens als waar jij aan denkt, is tussen ons nooit sprake geweest, geloof me."
Zij keek hem onderzoekend aan. Hij knikte lachend.
„Werkelijk, Neeltje...... En bovendien: ik hou van jou en van jou alleen."
„Tegen hoeveel heb je dat al gezegd?"

Pijnlijk getroffen keek hij haar aan. Het klonk boos en spijtig. Hij nam haar hand en hield die vast.
„Geloof je me niet?"
„Ik weet het niet...... Soms wel, soms niet...... Je kunt hier zitten staren of je half sterft van verveling...... je hebt geen achting voor mijn vrienden en lacht ze uit...... Als je werkelijk genoeg van me hield"......
„Maar liefste"......
„Je hebt voorlopig nog het recht niet om liefste tegen me te zeggen......"
Hij liet haar hand los en stond op.
„Ik moet maar liever weggaan," zei hij bitter. „Ik had me dit uur anders voorgesteld."
„Ga niet weg, Gerbrandt...... Je moet toch begrijpen, dat...... dat je me niet onverschillig bent...... anders zou ik toch niet...... Stel je eens voor, dat ik een man naast me aldoor zo zou hebben aangekeken als jij Joffer Visscher...... Wat zou je dan gedaan hebben?"
„Ik denk, dat ik 'm afgeranseld of vermoord zou hebben"......
„Nou dan?"
„Maar er is een groot verschil."
„Wat voor verschil?"
„Ik hou van jou en jij geeft geen sikkepit om mij."
„Dat mag je niet zeggen," zei ze haastig en legde haar hand op zijn mond. Hij kuste de zachte palm, pakte de hand, sloeg de andere arm om haar schouder en vroeg:
„Hou je dan wel van me?"
Zij keek hem met haar zwarte ogen aan, een zachte blik, waarin twijfel aarzelde.
„Ik begrijp zo weinig van je...... Ik heb niet zulke prettige ervaringen van de man...... Je weet zelf hoe er over je gepraat wordt"....
„Ja, als je naar mijn vijanden luistert"......
„Je bént geen trouwe natuur in de liefde."
„Zeg dat tegen degenen, die mij in trouweloosheid verlieten!"
Zij zweeg een poosje. Toen pakte zij z'n arm, streelde over zijn mouw, zei zonder hem aan te zien:
„Ik ben bang voor je."
„Bang?...... Waarom bang?"......
„Je trekt zo sterk aan me, Gerbrandt...... en ik ken mezelf......

als ik me eenmaal gewonnen geef, kan ik nooit meer terug, zo ben ik...... en er is iets, dat mij waarschuwt: ik zou met jou niet gelukkig zijn...... we verschillen te veel"......
„Kindlief, redeneer niet zoveel!...... Wie elk vleugje gevoel gaat beredeneren, op zijn kwaliteiten en gevolgen gaat onderzoeken, die doodt alle gevoel, komt tot niets en verdort"......
„Zie ik er zo dor uit?"
„Je bent bloeiend als een zomerroos...... Maar je moet leren je aan een droom weg te geven zonder eerst te overleggen of het soms een waan is...... daar ligt het geluk"......
„Dat denkt een mot ook, vóór zij in de kaars vliegt en sterft."
„Maar zij heeft toch eerst de grote extase gekend, Neeltje...... Is dat niet veel, ontzaggelijk veel?"
„Voor mij niet. Ik ben niet vluchtig. Ik wil houen wat ik heb en ik wil geen vluchtige dingen hebben."
Hij zuchtte. Zij eveneens. Zacht en berouwvol zei hij:
„Misschien ben ik vluchtig geweest. Ik doe mijn best het niet meer te zijn...... Ik wil ernstig worden om jou te verdienen"......
„En als je me eenmaal hebt?"
„Je te houden," antwoordde hij, met moeite een gebaar van ongeduld onderdrukkend. „En zeg nu eens: hoe is „Lucelle" je bevallen?"
„O, prachtig!...... Prachtig!...... Maar lei Leckerbeetje het er niet wat dik op?...... Het klonk soms echt wat grof en plat in de oren"......
„Zo praten de Leckerbeetjes nu eenmaal, dat kan ik niet helpen."
Het klonk geëergerd. Ze hoorde het en praatte er gauw overheen. De wolken dreven over. Ze was vol bewondering en vreugde om zijn succes. Hij werd steeds beroemder en verdiende het. Ze was trots op hem en trots op hun vriendschap. Zij dronken op „Lucelle" en op het werk, dat nog komen moest. Zij werd warm van de wijn en de opwinding. Haar ogen fonkelden als donkere juwelen. Zij praatte levendig en lachte onbevangen. Ze werd met iedere minuut mooier en begeerlijker en de lust krampte in zijn handen haar op zijn knie te trekken en haar vlot gebabbel te smoren onder zijn kussen. Maar de heimelijke afweer in haar verlamde zijn drift......
Toen hij wegging, hield hij de armen om haar schouders en keek haar diep in de ogen. Zij glimlachte en haar wimpers beefden. Hij trok haar dichter naar zich toe, boog zich over haar heen en kuste

haar op de mond. Zij trilde, maar haar lippen openden zich niet en zij trok zich schuw uit zijn armen terug......

Vriendelijk bracht zij hem tot aan de deur, nam met een hartelijke handdruk afscheid. Op straat keek hij omhoog naar haar venster, maar hij zag haar gezicht niet tussen de gordijnen...... Zuchtend ging hij weg......

7

Was hij eigenlijk verliefd op de mooie jonge weduwe? Hij was het er met zichzelf niet over eens. Soms oefende zij een sterke lichamelijke bekoring op hem uit, begeerde hij haar heftig en was geneigd al zijn verleidingskracht aan te wenden om haar zinnen in brand te zetten en haar tot zijn wil te brengen. Maar hij werd aanstonds geremd door haar innerlijke afweer, die misschien niet eens iets met kuisheid te maken had. Ze wou het eenvoudig niet en wel om verstandelijk overlegde redenen. Hij was ervan overtuigd, dat zij, als ze eenmaal de remmen losliet, van een verrukkelijke, overmoedige en ontembare gepassioneerdheid moest zijn. Maar zolang ze niet wou, was er ook niets met haar te bereiken. En ze wou positief niet. Hij voelde, dat elke te energieke ondernemendheid van zijn kant tot een breuk zou voeren. En hij wou geen breuk.

Waarom eigenlijk niet?

Wat gaf deze onbevredigende verhouding hem?

Er waren ogenblikken, dat hij grimmig om zichzelf moest lachen. Was hij niet een onnozele bloed, die een lachwekkende rol speelde? Wat maakte hij zichzelf wijs?......

Er bestonden mensen, die voor diepzinnig doorgingen, omdat ze zich onder alle omstandigheden in stilzwijgen hulden. Hoewel dat zwijgen enkel voortkwam uit stompzinnige leeghoofdigheid en gebrek aan fantasie. Droomde hij zo niet over de vurige hartstochten in Joffer Nagtegael, omdat ze zich altijd een ijsblok toonde en daarbij toevallig een warme kleur van ogen had?......

Eén ding slechts wist hij zeker: er ging rust van haar uit. En dat trok hem aan.

Ze maakte hem innerlijk rustig. Buiten de zeldzame ogenblikken, dat zijn zinnen haar lichamelijk zagen en begeerden, gaf zij hem een koele rust, die hem ongemeen aangenaam stemde. Hij hield zichzelf voor, dat hij meer dan genoeg in stormachtig getij gevaren had, heen en weer geslingerd was tot hij er ziek van werd, in wilde vaart voortgejaagd door de ene vlaag na de andere...... Zij was de luwte, en het was behagelijk in glad water te drijven, zonder grote moeite, gedruis en perikelen...... Hij was moe van de woeste beweging en deze gelijkmatige vaart was juist wat hij verlangde... Daarom verdroeg hij alles, sloot de ogen en dreef mee op de

stille stroom, waar de simpele rimpeling van een kleine gevoelsuitbarsting al een incident betekende......
Daarvoor verdroeg hij de verveling van haar bekrompen, deftig en zedig gebarende kennissen en vrienden, welgestelde geestelijke komenijsmannetjes met hun uitgeloogde wijven zonder boezem of zinnen, uitgekauwde gemeenplaatsen kallend met gezichten of ze orakelspreuken oplepelden.
Daarvoor onthield hij zich van de omgang met luidruchtig vrolijke vrienden, het bezoek aan de inspirerende taveernen en de speelbanen van de Doelen. Daarvoor verdroeg hij met een wijze glimlach de spottende toespelingen van zijn kameraads, die hem begonnen te vergelijken met een gesneden kater of een bekeerde zondaar, die angstig wegschool in de schaduw van de preekstoel en akelig de ogen verdraaide, tot Onze Lieve Heer zelf misselijk van hem werd.
Hij zou zich aan haar rust verbinden, haar trouwen, en dan zou zij hem meer geven nog dan rust alleen: ze zou haar hartstochtelijke natuur voor hem openen en met hem opgaan in de hoge vuren van de passie, voor ieder ander verborgen, voor hen des te heviger en heerlijker beleven...... Deze stormen zouden de rust niet storen, maar verdiepen...... Ze zouden wat kinderen hebben, een behagelijk verglijdend leven tussen veilige oevers, en de dolle Gerbrandt zou eindelijk zijn waar hij wezen moest: in de stille haven van een goed huwelijk, zijn felle brand blussend zonder de naweeën van ongeluk en zonde, wroeging en berouw...... Een godgevallig leven, arbeidzaam en succesvol en zonder vernielende schokken......
Zo stelde hij het zich voor.
Een paar maanden nadien, toen de eerste knoppen uitkwamen, schreef hij haar een rustige, deftige brief, zorgvuldig gesteld, waarin hij haar in optima forma ten huwelijk vroeg. Hij ging er vlugger toe over dan hij van plan geweest was, omdat hij meende opgemerkt te hebben, dat er kapers op de kust waren: de komenijsmannetjes probeerden haar te koppelen aan een van hun ras, een oudere weduwman met een plaats als ouderling van de kerk, armvoogd en regent van het weeshuis en bovendien nog met een aardige duit achter de hand. Gerbrandt vreesde deze concurrentie niet ernstig, maar vond het toch beter, nu de knoop maar door te hakken en zich beslissend uit te spreken. Ze konden dan nog

vóór de zomer getrouwd zijn en het nieuwe leven beginnen......
Maar Joffer Nagtegael gaf hem geen beslissend antwoord.
Toen hij haar mondeling zijn aanzoek herhaalde en aandrong op een spoedig besluit werd zij zenuwachtig en ontweek een rechtstreeks ja of neen. Hij moest haar tijd geven. Een zo gewichtige stap moest rijkelijk overwogen worden en niet overhaast genomen.
Wat viel er te overwegen?...... Hij hield van haar en wou haar trouwen. Hij was door de invloed van zijn vader en Sinjeur Pauw sinds januari pachter van de impost op het bier. Met wat hij als schilder verdiende, had hij ruim genoeg om een gezin te onderhouden. En thuis waren ze onbemiddeld, noch karig. Als ze ja zei, ging hij dadelijk met zijn vader spreken.
Maar ze zei geen ja.
Zeker, ze was hem niet ongenegen, verre vandaar, maar trouwen is trouwen, je deed het voor heel je verdere leven.
Ze was niet zeker van hem. Ze had nog altijd angst voor zijn wankelbare aard en zijn verleden, hij moest daar niet boos om zijn.
Hij was niet boos, maar wel pijnlijk getroffen.
„Maar lieve hart, dat is toch allemaal voorbij en afgesloten?...... Moet ik nog tien jaar in alle stilte en eerzaamheid wachten eer je me vertrouwt?"
Dat was het niet, maar ze moest nadenken, overwegen, met zichzelf in het reine komen. Zijn onverwacht aanzoek had zoveel in haar opgerakeld......
Onverwacht aanzoek? Ze wist toch allang......
Ja, dat wel...... Maar dit was beslissend...... Het was een hele sprong...... Ze was angstig en besluiteloos...... Hij moest nog even afwachten...... Ze zou er over denken......
Verbaasd, verdrietig en een weinig beledigd liet hij af.
Afwachten...... Ze zou er over denken...... Ze was nog niet zeker van hem...... Ach ja!...... Hij was een befaamde zondaar en moest bewijzen, dat hij zijn rok gekeerd had, door een lange proeftijd in boetekleed...... Hoe lang nog? Een paar jaar?...... Tot hij geen merg meer in z'n schonken had?...... Tot hij uitgedroogd was en net zo stoffig als heel die miezerige hoop om haar heen?
Langzaam zwol een stille woede in hem.
Dat ging toch te ver!
Hij was toch, voor de duivel, haar loopjongen niet......

Dacht ze Breêro zó kort aan de teugel te kunnen houden, hem op de stang te kunnen rijden, zonder dat hij bokte en uitsloeg? Was het zo ver met Gerbrandt Adriaansz. gekomen, dat er geen vuur genoeg meer in hem stak om een pipse joffer te weerstaan, die eiste, dat hij aan haar lijntje liep als een kind, dat nauwelijks geleerd heeft de ene voet voor de andere te zetten?......
Hoho, Mejoffer, alles heeft z'n grenzen!...... Wel goed, maar niet gek...... Denk jij maar na...... ik ga ondertussen eens proeven hoe een vaantje bier smaakt!......
Twee opgeschoten jongens liepen elkaar aan de overkant van de smalle Warmoesstraat tegemoet. De een riep de ander aan:
„Hé!...... Lekkerbeetje!"
De ander grijnsde tot achter zijn oren en schreeuwde terug:
„Zo!...... Pannetje Vet!"
Rondom lachten de voorbijgangers.
Gerbrandts hart zwol van trots.
Hoor je, Joffer Nagtegael?...... Hier loopt een man, die nieuwe woorden onder het volk in omloop brengt en toegejuicht wordt zonder dat iemand zijn tegenwoordigheid vermoedt. Hij verstaat de kunst de taal van het volk ten toneel te maken zo goed, dat zijn taal van het toneel die van het volk weer bloemiger maakt...... Die man heeft uw hand gevraagd en u moet er nog eens over denken?...... Denk maar goed...... en niet te lang...... 't mocht eens te laat zijn!...... Breêro was altijd een beetje dwars, weet je......
Op de Doelen hoorde hij, dat een deel van zijn vendel naar Haarlem gaan zou als gast van de schutters daar. Laatst was er een stel hier geweest en had zich geringschattend uitgelaten over de drinkerscapaciteit van de Amsterdammers. En nu hadden ze onder elkaar afgesproken, dat ze de vijand in zijn eigen kamp zouden opzoeken en verslaan.
„Jij gaat natuurlijk niet mee, Breêro?"
Hij kreek de spreker duister aan en vroeg:
„En waarom zou Breêro thuis blijven asjeblief?"
„Wel...... je...... de laatste tijd"......
„Praat voor jezelf, man!...... Waar 't vendel trekt, trekt de vaandrig mee...... En ik zal voor een strijdlied zorgen...... reken daarop...... We zullen die Haarlemse dorstlijders een Amsterdams lesje geven...... Vooruit! een kleine exercitie vooraf...... Bier op tafel!"

Hij werd luide toegejuicht. De waard en Jantje snelden toe met de grote houten stopen en het bier schuimde over de rand der stenen kroezen. Alles drong om Gerbrandt heen om met hem te klinken...... Gelukkig! Breêro leefde nog!...... Ze hadden gehoord, dat ie een plaats zocht als menisten dominee...... Er was verteld, dat ie voorgoed weggedoken zat achter eerzame vrouwenrokken en geen ander liefdeslied meer zong dan dat van Salomo...... dat hij nog enkel verdunde karnemelk dronk en een voorkeur had voor naaikransjes met boterkoek...... Ze hadden er eerlijk onder elkaar om gehuild en sommige meisjes begonnen al rouw te dragen om de afgestorvene......
Hij werd deerlijk geplaagd, maar lachte zelf het hardst en antwoordde rad en raak op de kwinkslagen, die hem om de oren vlogen...... Wacht maar!...... Hij zou ze in Haarlem wel eens tonen wie hij was en wat hij kon...... O nee! hij was nog lang niet dood...... wie dat dachten of erop hoopten, zouden bedrogen uitkomen...
Opgewonden kwam hij thuis en begon zijn uitdagend drinklied voor het Haarlemse feest te schrijven. Hij was er dadelijk in, de verzen vlogen uit zijn pen...... Hij lachte: hij kreeg er waarachtig zelf dorst van en moest naar de kelder om een kruik bier te halen...... Aha...... 't begon er op te lijken, dat dit een waardig, ouderwets schuttersfeest zou worden!...... Als hij ze dit liedje voorgezongen had, zouden ze niet meer te houden zijn!......
Toen hij enige strofen geschreven had, leunde hij achteruit in zijn stoel en wreef zich over het voorhoofd.
Wat was hij eigenlijk doende?......
Was het hem ernst met zijn aanzoek bij Neeltje Nagtegael?...... Natuurlijk was hem dat ernst. Alles wat met Neeltje verband hield, was ernstig. Zelfs zijn liefde voor haar was verbazend ernstig...... Niet zo wild en vurig als vroeger wel eens...... maar zeer ernstig...... zo ernstig, dat hij er, seldrement, bijna dul onder geworden was...... En nu moest ze nog nadenken of hij al wel tam genoeg was?...... Hij had het gevoel, dat zijn bloed de laatste tijd stil gestaan had. Nu was er iets losgeschoten en plotseling had het weer vaart gekregen. Hij moest het eens even de vrije loop laten of hij zou erin stikken...... Het was niet goed voor hem geweest. Hij had een enkel minneliedje geschreven, waar niet veel pareling in was, en aandachtige liederen, die meer kleine,

goed berijmde preekjes waren dan uitstortingen van diep gevoel en innerlijke nood...... Nee...... nu moest hij zijn zinnen eens verzetten...... Intussen kon Neeltje rustig nadenken...... Lachend zette hij zich weer aan het werk...... Het kwam wel terecht......

8

Met vliegend vaandel en slaande trom trokken de kampvechters voor Amsterdams grootheid Haarlem binnen. Gerbrandt liep vooraan en liet trots zijn oranje vlag uitwaaien op de straffe aprilwind. Hij droeg het hoofd hoog, de rode veer golfde langs de brede rand van zijn hoed, hij lachte vrolijk tegen de groetende burgers en voelde zich of de lente zelf in zijn borst gekropen was. De mars in de frisse ochtend had hem goed gedaan, het bloed tintelde in zijn wangen, hij had goede zin in het komende feest en zo hadden zijn kameraden en zo hadden de Haarlemse schutters, die hun erewacht tegemoet zonden om hen naar de Kloveniersdoelen in de Gasthuisstraat te geleiden. Daar werden ze met gejuich begroet, luidruchtig omstuwd en naar de gildezaal gebracht met zijn zoldering van zware balken en een stenen vloer, waar de geweldige tafels aaneengereid stonden, klaar voor de hartige maaltijd, die een betrouwbare bodem zou vormen voor het komende drinkgelag. Maar na de welkomstdronk moest er eerst nog een glorieuze ommetocht door de stad gehouden worden, inmiddels zouden de waard en zijn bedienden de spijzen opbrengen.
Overal liepen de mensen te hoop op de brommende muziek van de trommen en het vrolijke hoorngeschal. Uit de huizen der schutters hingen vlaggen, kinderen liepen schreeuwend mee, winkeliers en ambachtslui kwamen onder hun luifels buitengelopen en wuifden naar de bont geüniformeerde schutters met hun vaandels en blinkende wapens, vol geestdrift, al wisten de meesten niet wat dit bezoek van de Amsterdamse schutterij te betekenen had.
Na de opmars was er eetlust genoeg en de eerste aanval op het gereedstaande noenmaal liet aan élan niets te wensen over. Gerbrandt zat naast zijn oude vriend Frans Hals en zij praatten honderd uit over vroeger, over Meester Van Mander, de nu al bijna tien jaar met zijn laurierkrans in het graf rustte, over het dichterssucces van Breêro en het werk van Hals, dat zeer bekend was en even hoog geprezen werd als vernietigend gesmaad. Maar daarvoor waren ze niet gekomen en toen de oesters naar binnen geslurpt waren, de welgeboterde kabeljauw van de graat gegeten, van de goudbruin geroosterde ganzen niet meer over was dan wat armzalige hoopjes kaal gekloven botjes, werd het tijd om eens

aan de ernst van de toestand te denken. O, de fonkelende gele en de diep gloeiende rode wijn was niet gespaard, maar dat waren slechts voorpostgevechten geweest, onbeduidende schermutselingen, meer vrolijke patrouille-tochten om voeling met de vijand te krijgen. De eigenlijke ontmoeting in wapenen moest nog beginnen. De kolonel van de Amsterdammers stond op, een harde, grijze kop met rood opgelopen wangen en een dreigende rode neus. Hij stak een stukje lever aan zijn vork omhoog ten teken, dat hij spreken wou en van alle kanten werd om stilte geroepen.

„Vriendelijke en gastvrije vijanden," zei hij met zijn diepe metalige stem, „ik meuge u eraan herinneren, dat wij niet naar hier gekomen zijn om te smouzen, doch om onze krachten te meten in het plooien."

Luid applaus onderbrak hem. Hij wenkte met de hand en ging voort:

„Een goede veldtocht begint met een oorlogsverklaring...... Vaandrig Breêro, ik nodig u uit, onze beminde vijanden de uitdaging van Amsterdam in de al ietwat verhitte gezichten te slingeren."

Onder algemeen gelach en gejuich stond Gerbrandt op, greep de luit, die een der knechten hem bracht en kondigde aan, dat de uitdaging gezet was op de stemme van „Te Brug al binnen de Muren."

En onder algemene stilte, lachend tegen al die nieuwsgierige gezichten met de vrolijk glinsterende ogen zong hij met zijn heldere bariton:

„Haarlemsche drooghe harten nu,
Komt, toont hier wie ghy sijt!
Wij Amsterdammers tarten u
Te drincken eens om strijt:
Ellick die drinckt een volle kan,
Al wart de bucyk geswollen dan,
Soo loopt niet als een dolle man,
Blijft bij den dronck altijd!

W'hebben soo vaste sitters hier,
En gladde keelen fris,
'k Verdwael in onse Kitters [1]) schier,

[1]) Drinkebroers.

Dat hiersoo menich is:
Komt, maeckt onse Bier-hanen moe,
En brengt elckaer met vanen toe,
Ghij verliest naer mijn wanen vroe,
Ons drinckers zijn te wis.

Een rustich vaandel Vrijers fijn,
Die eysschen u te veld:
Maer dattet Wevers noch Snijers zijn,
Die men ons teghen stelt!
Roept lustigh al u Baasen vry,
Segt, datse rustich blaasen by,
En bruyckt vry u gheweld!

Nu gaf hij een beschrijving van de meegekomen kampioenen, en terwijl hij het couplet zong, gooide de betrokkene zijn kan bier door het keelgat.

Wij hebben een soo vaardigh gast
Vercoren tot Cornel,
Die dese staet seer aardigh past
Want hij drinckt stijf en snel:
Als hy de vocht maar schuymen siet
So sal hy hem versuymen niet,
Niet veel hy op zyn duymen giet,
Want hij macht al te wel.

Van zichzelf praalde hij overmoedig:

Ons Vaenderich is dol ghenoegh,
Die inde kan soo slooft,
Drie vier daghen over een boegh;
'k Haddet schier niet ghelooft,
Daer hy soo trots wil ande kan:
Hy vat die met syn tanden an,
En houter oock syn handen van,
En slingerts' over 't hooft.

„Hola! Hola!" schreeuwden de Haarlemmers, „niet pochen......

doen! Laat zien dat stukje!" Gerbrandt liet zich niet noden, legde de luit zelfs niet neer en vertoonde het kunststuk, dat hij even goed kon met een kan bier als met een roemer wijn. Vol bewondering zagen de Haarlemmers toe, verwachtten ieder ogenblik, dat het bier heel zijn gezicht zou overstromen of dat hij zich verslikken zou en de kan laten vallen. Maar er gebeurde niets van dien aard. In snel tempo rees de kan met de bodem omhoog, zij hoorden hoe hij de laatste druppels er uit zoog, dan, met een krachtige ruk van zijn hoofd, vloog de kruik met een boog door de lucht en viel met een harde klap in scherven. Er kwam geen eind aan het gejubel. Ze kwamen om hem heen dringen om hem op de schouders te slaan en te complimenteren, maar hij lachte slechts, veegde het bierschuim uit zijn knevel, haalde diep adem en hervatte ongestoord en onvermoeid zijn lied. Elk couplet verwekte nieuwe stormen van gelach en gejuich. Een Haarlemmer moest tegelijk met de bezongen Amsterdammer een kan ledigen, onhandige morsers werden uitgejouwd, wie zich verslikte onder honend gejoel opzij gesleurd om uit te hoesten en als het bier hun de neusgaten uitspoot, sloegen zij zich op de knieëen en meenden schier te barsten van het lachen.

Onse Crijghsraat besloten heeft,
Wat vroom of kloeck soldaat,
Die aldermeest gegoten heeft
Te vereeren met staat.
Maackt de Waardin veel trompen diets,
En soeckt haar te ontmompen iets,
En gheeft haer van de lompen niets,
Ghij krijght de hoochste graat.

Het lied was uit.
Hij lei de luit op tafel en ging lachend zitten. Maar zij brulden geweldig van geestdrift, namen hem met stoel en al op hun schouders en droegen hem juichend en zingend, zwaar met de voeten stampend, in triomf rond...... Hij was weer eens de held van een daverend drinkgelag, voelde zich trots en gelukkig, schreeuwde en lachte mee, begerig de achterstand van zoveel stille maanden in te halen.
Frans Hals was verrukt over hem. Rood van opwinding daagde hij

Gerbrandt uit nog een kan met hem te drinken, en toen dat gebeurd was, stond hij hem op de schouders te bonken en riep:
„Ik heb altijd gezegd, dat je een groot man zou worden, Breêro en het is uitgekomen...... Is er iemand hier, die het hart heeft mij tegen te spreken?"
Niemand was zo vermetel. Integendeel! Zij beaamden gul wat hij gezegd had en dronken op het welzijn van de dichterlijke vaandrig, de stoutste drinker, de vrolijkste zanger, de zwierigste schutter, de beste kerel van het onvolprezen Amsterdam, de schoonste stad van Holland na Haarlem...... De Amsterdammers lagen dubbel van het lachen om deze verbazingwekkende pretentie van de Haarlemmers, waaraan je kon zien, dat ze nauwelijks een slokje bier verdragen konden: ze wisten nou al niet meer wat ze raaskalden! In vrolijk tumult prezen beide partijen hun eigen stad als buiten kijf de schoonste, de nobelste, de vorstelijkste van de Zeven Provinciën, zij wonden zich geweldig op, schreeuwden zich de kelen schor en droog en moesten naar de kan grijpen om niet te versmachten.
De welgezouten hammetjes verdwenen als sneeuw voor de zon, de kunstig bereide en in stukken gesneden speenvarkens werden met gejuich begroet en gingen met dezelfde snelheid de weg van alle vlees. De dorst nam hand over hand toe inplaats van te minderen en alles praatte, schreeuwde, lachte en brulde door elkaar. Ieder gaf iets ten beste, waarom hij beroemd was, een lied, een zot verhaal, een kunststuk. Een kleine, magere Haarlemse schutter, die al een machtige roes had, sprong boven op de tafel en vertoonde een ingewikkelde dans van eigen vinding tussen de schotels, glazen en kannen door zonder iets te raken. Zij klapten in de handen en moedigden hem aan en steeds sneller draaide hij zijn malle figuren, de handen gespreid, met schrille stem zotte kreten uitstotend. Tot het onvermijdelijke gebeurde: hij trapte in een schotel met graten en eiersaus, gleed uit en smakte met daverend geweld boven op het vaatwerk, dat rinkelend en kletterend in stukken ging, de omzittenden werden bespat met bier, wijn, saus en geslagen room en bestierven het van het lachen. De danser zelf kon niet tot bedaren komen, liet zich van de tafel glijden en lachte hikkend verder, plat op de vloer zittend. Hij bloedde hier en daar, maar voelde geen pijn, en toen hij weer een beetje op adem kwam, waggelde hij overeind om te betogen, dat hij er bijna in

geslaagd was de dans zonder ongelukken ten einde te brengen: als die verraderlijke schotel niet net onder zijn voet gegleden was, zou er niets gebeurd zijn...... waar of niet?...... waar of niet?...... en wie het anders zei was een ondier, een fielt, en moest zelf maar eens proberen dat allermoeilijkste kunststuk uit te voeren...... Hij liep van de een naar de ander en betoogde in zijn bemorste staat al heftiger. Niemand sprak hem tegen, iedereen gaf hem gelijk en prees hem uitbundig, maar hij wond zich steeds meer op, dacht, dat hij uitgelachen werd en maakte zich spinnijdig.
Gerbrandt schreeuwde van het lachen om de potsierlijke woede van het mannetje, die plotseling bezeten bleek van de idee-fixe, dat ze allen samenspanden om hem voor de gek te houden, en tierde en schold, dat het een aard had. Hij kwam wankelend en met flikkerende ogen voor Breêro staan en schimpte:
„Lach niet, Amsterdamse stoepschijter...... Ik laat me niet beledigen...... Krijg de kouwe koorts in je gedarmte, Jan Vaalgat!"
„Hou 'em vast, Frans!" gilde Gerbrandt tegen Hals. „Hij wil me kwaad doen!...... Dat is vals...... zo'n reus van een vent tegen een kleine jongen!"
De Haarlemmer, die een nieuwe belediging vermoedde in deze zogenaamde angstkreet, sloeg dreigend de hand aan het gevest van zijn degen, maar Hals lei beide handen op zijn schouder, schudde hem heen en weer, dat zijn tanden rammelden en bulderde vlak boven zijn gezicht:
„Nou is het genoeg, Dirk Jacobsz!...... Je gaat als de weerlicht naar de keuken en vraagt aan de vrouw van de waard om je te reinigen van al die smeerlapperij. Dan hou je je dronken kop onder de pomp, tot de dampen eruit slaan en je weer een beetje mens wordt. En gauw, want m'n hele lijf schiet vol drift en ik heb zin om je levend op te vreten!"
De kleine schutter keek angstig in zijn wijdgesperde blauwe ogen en stamelde:
„Goed! Goed! Frans...... ik ga al"......
En struikelend over zijn onvaste benen van haast zwaaide hij weg.
Hals hield zich de zijden vast van het lachen.
„'t Is altijd 't zelfde met hem," gierde hij. „Zodra hij te veel heeft, wil ie de grote haan uithangen en ruzie zoeken. En dan wordt ie met één geweldig dreigement getemd en z'n kot in gejaagd......

Ben je me nog niet een dronk schuldig, Gerbrandt?"
„Da's heel wel mogelijk, Frans...... kom op!"......
Tegen de schemering werden de gesneuvelden geteld, die ronkten in stoelen of op de vloer. Het stond ongeveer gelijk tussen Haarlem en Amsterdam. De luidruchtige overlevenden hadden genoeg van dit besloten kampveld en zwierden met de armen om elkaars schouder de stad in, stampend en zingend, om in de taveernen de strijd voort te zetten tot het bittere einde. Zij veroorzaakten veel opschudding in hun baldadige stemming, hier en daar bleef weer een slachtoffer achter, onmachtig verder kamp te geven; waar de stemming hun ongunstig en weerbarstig leek, sneuvelden glazen en kannen en zelfs banken en tafeltjes en later op de avond kwam een boodschapper van de schout hen tot zediger gedrag aanmanen, zo ze hun feest niet wilden eindigen in het blok. Zij gaven blijk van hun goede gezindheid door de bode royaal te trakteren, hem fluks dronken te voeren en hem toen met binnenste buiten gekeerde wapenrok en een braadpannetje inplaats van zijn helm op het hoofd naar zijn opdrachtgever terug te sturen met de mededeling, dat zij zijn gehoorzame dienaren waren......
Tegen het krieken van de dag zat Gerbrandt met Frans Hals in een klein kroegje in de Hout, waar „Het Dronkemanshuisje" uithing, in een diepzinnig gesprek gewikkeld over de vraag of de vrouw voor het leven belangrijker was dan de kunst. Gerbrandt verdedigde het standpunt, dat de vrouw boven alles belangrijk was. Hals zat hem lodderig uit te lachen en zei:
„Vrijgezellengeleerdheid...... Wacht tot je getrouwd bent en kom dan nog es met me praten"......
„Binnenkort, Frans, binnenkort misschien...... Maar, weet je, als jij me nou zegt, hè, dat trouwen betekent, dat je je ideaal verliest, Frans, dan doe ik 't niet, versta je wel?...... dan verpof ik 't...... Wat denk je?"
„D'r is geen ene vrouw, as ideaal dan, tegen 't huwelijk bestand...... As je ze ziet lopen met afgezakte kousen en d'r haar in de war...... dikke ogen van de slaap, een vlo zoekend in d'r hemd...... krabbend over d'r lenden en d'r buik...... man, dan krijgt je ideaal een oplababber...... hoei!...... dat kan je met de kunst niet gebeuren."
„Frans, je maakt me misselijk met je vuile praat...... bah!"......
Hij nam een grote slok uit zijn bierkroes en keek naar de twee

kameraden, die met het hoofd op de armen vredig snurkten aan hun tafel: een Amsterdammer en een Haarlemmer.
„Nou zijn we nog even ver," zei hij verdrietig. „De strijd is nog onbeslist...... Wanneer val jij eindelijk es om?"
„Drie kruiken na jou," beloofde Hals grinnikend, en stopte in alle gemoedsrust een vers pijpje.
„Dan kan je lang wachten," blufte Gerbrandt met dubbelslaande tong. „Ik geef 't nog in geen dagen op......"
Maar toen hij met een hoofd als lood ontwaakte, zag hij, dat hij op een rustbank in het atelier van Hals lag en keek ongelovig naar de schilder, die met een korte pijp in de mond neuriënd voor zijn ezel stond en werkte, met vaste hand en zeker oog. Het was laat in de namiddag en spoedig te duister om nog te schilderen. Lachend bracht Hals hem wat hartigs te eten en nam hem toen mee de stad in. Hij verontschuldigde zich: zijn vrouw verwachtte weer een kind en was niet zo erg best, alleen haar tong was ree genoeg.
„Maar we maken 't niet laat," zei hij, „want ik moet vannacht eindelijk eens wat slapen."
„Heb je dan niet geslapen?"
„Nee...... de vrouw had me zoveel te vertellen, dat de slaap op de vlucht ging. En toen riep die vent met de kroes me zo hard, dat ik wel komen moest om hem wat verder bij te verven...... Hij lijkt een beetje op jou, heb je dat gezien?"
„Je bent dronken."
„Dat zei de vrouw ook, en ze vergiste zich net zo hard als jij...... Maar ik heb wel een helse dorst...... en jij?"
„Een gevoel of ik 't Spaarne leeg zou kunnen drinken."
„Daar beginnen we pas aan, als er in heel Haarlem geen spatje bier meer te krijgen is...... Kom, hier is de taveerne van Moei Jans, die heeft best Delfts bier en drie wolken van dochters"......
„En avant voor het bier, maar de dochters mag je houen"......
Toch zat een half uur later een dier dochters bij hem op schoot en lachte om zijn kwinkslagen, zoende hem, dat het klapte en vertelde, dat wijn haar beter smaakte dan bier. Dus liet Gerbrandt wijn aanrukken en zij viel hem onstuimig om de hals en spartelde met haar mooie benen, dat de rokken tot boven haar knieën opvlogen. Hij kneep haar in haar dijen en toen giechelde zij zo weerzinwekkend, dat hij er ineens genoeg van had, haar op de

grond zette en Hals eraan herinnerde, dat ze nog een afspraak elders hadden. Het aanminnige hoertje pruilde en eiste de belofte, dat hij later op de avond terug zou komen. Ze zou voor een goed avondmaal en een zacht gespreid bedje zorgen. Gerbrandt beloofde vlot, dat ze hem terug zou zien, maar hij dacht er zelfs niet over.

Drie dagen bleef hij bij Hals, bekeek zijn werk vol verbazing, zag hem met nog groter verbazing schilderen, luisterde naar zijn ironisch gepraat over de edele kunst, die haar priesters zo slecht pleegt te honoreren, en werd consequent iedere avond onder de tafel gedronken door de onverstoorbare Haarlemmer, die niet genoeg kon krijgen van Breêro's liederen en zei te barsten van nieuwsgierigheid naar zijn bewerking van de „Eunuchus".

Dan ging Gerbrandt terug naar Amsterdam in de vaste overtuiging, dat hij nooit had kunnen schilderen en het ook nooit zou leren. Een ietwat ontstellende ontdekking, die hem overigens niet bijzonder ongelukkig maakte. Nu eerst begreep hij Stevens geestdrift voor het werk van Frans Hals. Steven had gelijk. Hals was een van de weinige uitverkorenen, een geboren schilder, een genie......

9

Het gerucht van de feestelijke tweekamp tussen de Haarlemse en Amsterdamse schutters was hem al vooruit gelopen. Hij merkte het aan de koele ontvangst bij joffer Nagtegael en haar bitse toespelingen op de onwaardige slemperij en de gevolgde schandalen in de stad. Ze was beter ingelicht dan hij had kunnen dromen en wou van geen verontschuldigingen horen. Hij zag er trouwens nog verboemeld en verfrommeld genoeg uit en zij begreep niet, hoe hij zich zo aan haar durfde vertonen. Hij beleed schuld, excuseerde zich: het was alleen zijn groot verlangen om haar weer te zien, dat hem tot haar gedreven had. Berouwvol trok hij zich terug met de belofte haar te zullen schrijven, die ze stug voor kennisgeving aannam.

Een paar dagen later schreef hij haar een hoffelijk briefje met een verontschuldigende verklaring van zijn wangedrag en de ootmoedige bede, dat zij het wel zou willen vergeten en vergeven. Het duurde een week eer het antwoord kwam.

Joffer Nagtegael vond het beter, dat zij hun omgang maar staakten. Zij had er rijpelijk over nagedacht, het voor en tegen gewogen, en hoezeer het haar dan ook speet, moest zij tot het inzicht komen, dat zij slecht bij elkaar pasten, zij had haar rust te lief om haar leven te wagen aan een verbintenis, die voor hen beiden niets dan teleurstelling kon brengen. Zij beval hem van ganser harte aan in de hoede van de Allerhoogste en bleef zijn genegen en onderdanige dienaresse.

Hij zat naar het briefje te kijken en verwonderde zich, dat er zo weinig in hem bewoog. Hij had toch eerlijk naar een huwelijk met dit mooie vrouwtje verlangd en zich er veel van voorgesteld... een droom van rustig en genoeglijk leven......

Die droom van nu gebroken.

Hij had Neeltje voorgoed verloren.

Hij zuchtte diep. Het was toch wel een leegte. Er zouden vele uren gevuld moeten worden, die bij haar placht door te brengen...... Ja......

Dan glimlachte hij om de gedachte. Was dat alles, wat zijn hart overwoog bij deze definitieve breuk?......

Waar bleef de pijn, het verdriet, de woede, die hem doorlaaid had als vroeger onverwacht zijn gevoelens gedwarsboomd werden?

Er was alleen een kleine teleurstelling, alsof hem een onbetekenende genoegdoening onthouden was, waarop hij half en half gerekend had.
En dat was alles?......
Zij was toch een mooie vrouw en af en toe had hij haar even fel begeerd.
Haar verlies?...... Haar verlies?......
Hoe kon hij haar verliezen? Hij had haar immers nooit bezeten... Niets van haar, haar pink nog niet, laat staan haar hart of ziel...... Had ze die dingen wel?...... Ze had hem zeker niet lief gehad, niet met de ziel, niet met de zinnen...... Een enkele keer had ze hem met spitse, stijve lippen een zoentje gegeven en als zijn hand maar even bij ongeluk in de buurt van haar borst verdwaalde, had ze zich schuchter en verschrikt teruggetrokken...... en toch was ze geen jong meisje, maar een ervaren vrouw...... En hij, de wilde minnaar, had met dit alles genoegen genomen......
Hij moest bijna lachen om zichzelf...... Hoe kwam dat allemaal?... Hoe was hij zo kalm gebleven en ingetogen met haar?...... Tegenstand hoefde toch niet dadelijk berusting te brengen?...... Tegenstand was er altijd, hoorde er te zijn...... maar die moest gebroken worden door de man, dat maakte het spel juist zo interessant...... Hij had er dus zelf geen werkelijke drang toe gehad...... Anders zou hij zijn wil hebben doorgezet of zich woedend en beledigd hebben teruggetrokken......
Hoe was dat alles zo gebeurd?
Werd hij oud?
Was zijn bloed aan 't verkillen?......
Och...... er was maar één verklaring voor: hij had haar ook niet liefgehad...... Dit was geen liefdes-, maar een huwelijksspel geweest...... Doodnuchter, verstandelijk, deftig en zonder enige verdere innerlijke opwinding...... De rustige voorbereiding van een voordelig contract...... een zaak...... een huwelijkszaak, zoals er dagelijks in Amsterdam werden afgesloten onder degelijke mensen, die zichzelf respecteerden...... Partij ter andere zijde had het contract voor haar niet gunstig genoeg gevonden...... de transactie ging niet door...... Voilà tout...... simple comme bonjour! zeiden de Fransen......
Toch was het een wonderlijke periode geweest, die hij zich bijna niet verklaren kon...... Nu alles voorbij was, zag hij haar met

scherper ogen. Waarin was ze anders of beter dan de komenijsmannetjes en stovenzetsters uit haar omgeving?...... Alleen hierin: ze was een mooie vrouw, waarmee je kon trouwen of misschien een liefdesverhouding hebben...... en zij coquetteerde met je, zette dus deze mogelijkheden op een kier...... en schiep daardoor de atmosfeer, waarin je haar zag met een aureooltje, dat haar machtig onderscheidde van de schaapachtige vriendinnen, die in hun huwelijkszelfgenoegzaamheid helemaal waren ingevroren...... Maar ze was natuurlijk volkomen aan die andere joffers gelijk...... Ze vond hem wel interessant en misschien een geschikte tweede man...... maar ze was niet van plan in zijn schuitje te komen...... hij moest het hare binnengeloodst worden...... en dan: bevrijd van de oude zonden...... Te duivel! al die tijd had hij in quarantaine gezeten en hij had het niet eens gemerkt...... sukkel, die hij was!...... Hij was zeker moe en beu geweest van de felle gebeurtenissen vooraf en had dat slaperige wereldje van haar voor iets begeerlijks aangezien...... Hij was er ook slaperig van geworden... Geen wonder, dat die „Eunuchus" hem zo nevelachtig bleef en niet op wou schieten...... In de drie dagen bij Frans Hals was hem meer licht erover opgegaan dan in al die maanden met Neeltje Nagtegael en haar bleekzuchtige toenadering...... uit zulk arm bloed spat geen vuur...... Wat moest ze geschrokken zijn, toen ze merkte, dat de oude Adam weer even in hem losgebroken was! En voor welk een ongelofelijke vergissing was hij daardoor bewaard gebleven...... Dat zou me een huishoudentje geworden zijn!...... Toch bleef er een vreemde gewaarwording, een heimelijke verbazing. Hij moest wel diep geslapen hebben...... En nog nooit had hij de breuk met een vrouw of het wegdorren van een liefdedroom zo innerlijk bewogen ondergaan...... Zelfs het boerenmeisje uit Ackersloot spookte soms nog spijtig door zijn herinnering...... Maar dat was ook een warm, springlevend wezen...... Neeltje was lauw en nauwelijks levend te noemen...... Ze was een eerzame, zeer verstandige, rustige, kloek- en rijpzinnige vrouw, precies zoals hij haar in zijn brieven genoemd had, maar zij miste de smaak voor de verboden vruchten, waarop hij had gezinspeeld...... dat was ontzettend braaf en prijzenswaardig, maar het bracht ook een verveling mee, waar je tong droog en dik van werd in je mond......
Het was voorbij...... hij was wakker geschoten...... dat dommelend wereldje was het zijne niet...... En in gedachten zette hij een forse

streep onder het hoofdstuk van de godvruchtige, vriendelijke, verstandige en zeer deugdrijke jonge weduwe N. N., die zo weinig zout en helemaal geen peper in haar bloed had...... Ze moest dan in 's Herenname maar met de ouderling en armvoogd trouwen...... stokvis en bezemsteel...... een ideaal huwelijk, beiden bemiddeld en te goeder naam en faam bekend...... daar móést zegen op rusten...... de zijne hadden ze alvast......
En daarmee nam hij afscheid van haar en zocht zijn aantekeningen voor het nieuwe stuk bij elkaar. De tijd, die hij anders bij haar verdutte kon hij nu nuttiger besteden......

FATA MORGANA

O verdriet!
O pijn! o quaal! o smart!
Ghij maalt tot niet
Dit groote Hart,
Dat alle hoocheden heeft versmeten
In de wint.
Dat kan lofhartigh niet vergeten
Hetgeen 't bemint......

1

Het ging in de Oude Kamer „d'Eglantier" niet zoals het moest. De oude broederlijke gezindheid onder de kameristen liet veel te wensen over. Er was voortdurend onenigheid, vooral over het verdelen der rollen; ieder wou hoofdrollen spelen en er werd aldoor hatelijk geïntrigeerd om ze toegewezen te krijgen. Roemer Visscher was als Prins afgetreden, zijn neef Cornelisz Jacobsz. van Campen had de heerschappij overgenomen, maar hij was een zwak man zonder veel gezag en kon de toestand niet aan. Gerbrandt bemoeide zich er niet veel mee, maar de vurige Coster overtuigde hem er van, dat het nodig was een strijdbaarder houding aan te nemen om te zorgen, dat de Oude Kamer haar vroegere glorie herwon en haar grote naam niet geheel en al verloor. De invloed van de nieuwbakken Ridder Theodoor Rodenburgh, die ze vroeger als Dirk gekend hadden, nam hand over hand toe, en Breêro was het met hem eens, dat deze gebroken moest worden. Gerbrandt schreef een fel pamflet, een toespraak tot de „Broeders In Liefde Bloeiende", waarin hij de muziekmakers duchtig de oren waste en het onverstand, dat de Kamer zoveel schade deed, heftig aan de kaak stelde. „Rethorica" nam geen blad voor de mond tegenover de broeders:

„Want brengt men hier wat schoons, yets vermaarts of wat goets,
Het werd schendich verlampt van dees waan-wijse bloets:
Dit kraak-goet, dit uytschodt, dees onwetende Buffels
Stichten dees muyterij; eer om dit licht gepuffels
Mijn oude eer vergaat en wendet sich in schant
Soo comt mij nu te hulp met u Kunst-rijck verstant."

Het pamflet baarde opzien. Roemer Visscher prees hem op zijn ijver en goed inzicht, moedigde hem aan samen met de knappe en vurige Coster de strijd vol te houden en de blaaskaken geen rust te gunnen. Ook Anna loofde het gedicht. Maar Tesselschade nam hem wat later apart en wou andere dingen van hem weten: ze had gehoord, dat hij niet meer bij Joffer Nagtegael aan huis kwam en dat die spijtig over hem sprak...... had hij ruzie met haar gehad en waarom?......
Gerbrandt lachte, omdat ze zo bloosde bij haar vraag.

„Maar Tesseltje, ben ik nou een man om ruzie te maken met een eerzame weduwe?"......
„O, daar zie ik je best voor aan...... Als je driftig wordt, sta je nergens voor...... Ze noemen je niet voor niets de dolle vaandrig."
„Noemen ze me zo?...... Wat een lastertongen!"
„Lastertongen?...... Als 't waar is wat ze vertellen over jullie tocht naar Haarlem, is er niet veel laster bij...... Krijg ik dat drinklied van je over de Haarlemse droge harten?"
„Dat is toch geen lied voor jonge meisjes!"
Zij stampte met de voet.
„Doe toch niet of ik een kind ben!...... Krijg ik 't?"
„Als je 't aan niemand laat zien."
„Goed...... En je hebt me nog niet geantwoord."
„Waarop?"
Hij keek onnozel, maar haar ogen werden donker van drift en hij moest er wel om lachen.
„Nu dan: ik kom niet meer bij de weduwe, omdat ze een stovenzetster is en van mij een komenijsmannetje wilde maken."
Zij schoot in een lach en gaf hem een stoot tegen de schouder.
„Je bent een mallerd!"
„Maar 't is de waarheid Tesseltje...... Zij verzamelt stovenzetsters en komenijsmannetjes en ze zou me net zo lang mishandeld hebben tot ik in de collectie paste. Daarom ben ik gevlucht"......
„Gelukkig!...... Ik kon die koue madam met 'er zwarte ogen niet uitstaan"......
Zij beet zich op de lippen, als had ze spijt van wat ze gezegd had. Verwonderd keek hij haar aan. Haastig veranderde zij van onderwerp.
„Hoe staat het met de „Eunuchus"?"
„Ik vorder...... De titel wordt „Moortje". Ik laat het spelen in het moderne Amsterdam en daar kan ik kwalijk een Eunuchus te pas brengen. Ik maakte er een Moriaanse meid van."
Zij klapte in de handen.
„Dat is een goed idee...... Wanneer lees je me er iets van voor?"
„Als Sinjeur Kackerlack zijn wandeling langs de Hallen en markten volbracht heeft."
„Wie is Sinjeur Kackerlack?"
„De klaploper en tafelschuimer."
„Je maakt me vreselijk nieuwsgierig."

„Dat is niet nodig...... dat ben je altijd geweest."
„Je bent een lelijkerd."
„Jij bent een engeltje...... ook altijd geweest."
Haar ogen werden groter en glansden sterk. Een vreemde gewaarwording beving hem. Hij had gesproken tot een kind en zij had hem aangekeken met de ogen van een vrouw. In verwarring wendden zij beiden de blik af.
„Ik heb een nieuw liedje voor je," zei hij dan, nog wat bevangen lachend. „Kom, dan zal ik het zingen."
Zij gingen naar de anderen terug.
„Neem jij de luit erbij. 't Is de wijs van „Hansje sneed dat koren," ken je die?"
„Best, hoor."
De anderen zetten zich tot luisteren en zacht, op verliefde toon zong hij:

„Ick sie je wel, al gaeje snel
U in dat bosch vertrecken,
O Maachdekijn! u klaar aenschijn
En kundy niet bedecken.

Voor die u mint, mijn Lief! ick bint
Ay, wendt u snelle voetjes:
En ist u wil, so staet wat stil,
Of gaet ten minste soetjes:

Laet mijn doch yet verwerven, siet
Op mijn lieve gebeetjes,
En schort u gang, die my te langh
Valt, door u vlugghe treetjes:

Komt, vlyt u weer bij mij hier neer,
In dese groene blaatjes,
Als wij verleên, de Sondach deên,
Des avonts al wat laetjes......

De oude Roemer luisterde glimlachend. Anna's gezicht was verstild in bekoorlijke aandacht. Tesselschade speelde zacht en dromerig de begeleiding, zij hield de ogen neergeslagen naar de snaren en keek

geen enkele maal op. Maar Gerbrandt zag een blos op haar wangen komen en verdwijnen, toen hij zong:

Wie eens aenschout u hayr als gout,
Of u ghebloosde wanghen,
En roode mont, die is terstont,
Al eer hij 't weet, gevanghen.

Zij hief de ogen eerst op, toen hij het laatste stroofje gezongen had, op een bedroefde en tegelijk toch olijke toon, zodat men niet wist of hij werkelijk verdrietig was of zich maar voor de grap beklaagde:

Hoe moochdy mijn so hatich sijn,
So strafjes en so fiertjes?
Ick sieje wel, al gae-je snel,
't Zijn u dreutsche maniertjes.

Roemer was geheel vertederd. Het speelse, dartele en toch weemoedige liedje had hem zijn eigen jeugd en poëzie te binnen gebracht, de huppelende stemmingen waaruit zo'n deuntje kwam opdansen...... Maar zo liefelijk en bevallig als Breêro had ie 't nooit klaar gespeeld. Wat een zanger die man was, zo teder en los, zo uitbundig soms, zo ingetogen en vroom een andermaal...... Een licht en felbewogen gemoed...... een echte dichter......
Anna zei lachend:
„Welke onbekende schone heeft dat weer op haar geweten, Breêro?"
„Deze maal bestond de schone alleen maar in de verbeelding, Joffer Anna......"
Het klonk ondeugend en bedriegelijk.
Tesselschade vroeg met grappig saamgetrokken wenkbrauwen:
„Is dat zo?"
„M'n woord!...... Het spijt me heel erg, maar het is zo"......
Roemer kwam er met zijn gulle lach tussen:
„Plagen jullie die jongen niet zo...... Moet ie op de pijnbank, omdat ie een aardig liedje gemaakt heeft?...... Wat zijn dat voor manieren?"
„Hij verdient niet beter!" riep Tesselschade en trok hem aan het haar. „Hij is een echte Blauwbaard!"
„Maar hij houdt er geen geheime kamer op na," bulderde Roemer.

„Hij houdt meer een tentoonstelling in zijn liederen."
„Die zijn dan ook zijn enige verontschuldiging," vond Anna.
„Wat een bedorven letterkundige moraal!" zuchtte Tesselschade. „Blauwbaard behoort in ieder geval gehangen te worden, al kweelt hij als tien nachtegalen"......
„Ik protesteer!" riep Gerbrandt met de hand op het hart. „Ik ben een omgekeerde Blauwbaard!...... Ik word vermoord inplaats van te moorden...... ik ben onschuldig"......
„Een veelvoudige Lazarus," glimlachte Roemer, „met de liefde in de rol van de Zaligmaker."
„Een Phoenix!" riep Anna. „Herrijzend uit de as, telkens met een bundeltje verzen in zijn snavel"......
„Lachen jullie maar," verweet Breêro...... „Ik zit met de brokken. Dat is het harde noodlot van een dichter: hij moet de menigte vermaken met de klagende zangen, die aan zijn gebroken hart ontstijgen...... De minnaars van de poëzie wensen hem hartelijk veel leed, omdat zijn gekerm hun zo melodieus in de oren klinkt...... O verdorven wereld!"
„Arme schelm!" zei Tesselschade op spottend meewarige toon. „We hebben zo met je te doen...... Ik zal je gauw een grote beker wijn inschenken...... Ziedaar, dat kan de wonden zalven......"
Gerbrandt hief het glas, keek er naar, zuchtte diep en riep pathetisch en op hartverscheurende toon:
„Amour...... à vous!"
Waarop zij allen in de lach schoten.
Onderweg naar huis moest Breêro telkens aan Tesseltje denken...... Dat vrolijke en wijze kind had vanavond plotseling als een vrouw voor hem gestaan en in die nieuwe waardigheid zijn aandacht geeist...... Twintig jaar was ze, waarachtig, ze werd een-en-twintig. Velen waren op die leeftijd al getrouwd en hadden een kind...... Gelukkige kerel, die erin slaagde deze parel te veroveren...... Hij zuchtte, voelde zich oeroud en liep wat sneller door.
Thuis vond hij een gedrukte stemming. Hij onderging het vaag, maar liet het niet verder tot zich doordringen en klom naar zijn kamer om nog wat te werken aan zijn „Moortje", hij voelde zich uitstekend gedisponeerd. Maar hij had nauwelijks zijn papieren op tafel gelegd of Hillegond kwam binnen. Verwonderd keek hij naar haar verstoord gezicht.
„Wat is er?"

Zij ging op een stoel bij de haard zitten.
„'t Is uit met Lastman."
„Zo...... Dat verwondert me niet zo erg...... Dat was geen vent voor jou"......
Dan bedacht hij, dat zij er misschien anders tegenover stond en zei berouwvol, op haar toegaand:
„Vergeef me, Hilletje...... ik...... eh...... Heb je er veel verdriet van?"
Zij haalde de schouders op en zuchtte.
„Och...... verdriet...... nee...... 't was allang zo koel en onverschillig geworden in me...... Meer dan eens heb ik hem gezegd, dat het beter uit kon zijn...... Nu heeft ie er zelf een eind aan gemaakt. Maar hij verwijt me allerlei...... Onzin...... Verbreking van trouwbeloften en zo. Vader is woedend en wil nu zelf een klacht tegen Lastman indienen...... Ik wou je vragen: hou hem daarvan terug als je kan...... Wat heeft het allemaal voor nut?"
Hij stond bij haar, nam haar hand en klopte er bemoedigend op.
„Dat beloof ik je...... Ik zie er ook geen nut in...... Trek je 't je erg aan?"
„Nee. Ik had toch nooit met 'em willen trouwen...... Daar kende ik hem al te goed voor."
„Ik mocht 'em allang niet...... Maar ik dacht wel, dat hij erg aan je hing."
„Dat dacht ik ook, en daarom heb ik die verloving zo lang slepende gelaten...... Er was toch niemand anders waar ik van hield en hij wou van geen scheiding horen, hoopte blijkbaar, dat het maar grillen van mij waren"......
„En nu heeft hij"......
„En nu heeft hij een oogje op de overjarige dochter van Sinjeur Van Hoeck. Hij schildert haar portret en maakt een soort Venus van haar. Ze is een endje in de veertig, maar ze brengt veel geld mee. En ze schijnt hem met kracht en geweld te willen hebben"......
„Nou...... laat ze zich dan maar samen vermaken, de tortelduifjes...... En wees jij blij, dat je van die droge bonenstengel af bent."
„Moeder is verdrietig en Vader wordt lastig...... We blijven allemaal maar op zijn kap hangen, beweert ie: er mankeert zeker iets aan ons."
„Er mankeert zeker iets aan ons"...... De woorden haakten zich

vast in zijn hersens...... Er mankeert zeker iets aan ons...... waarom zijn we al niet lang allemaal getrouwd?...... Bijna was het met hen allebei gelukt...... Bijna...... maar nooit geheel...... Waarom niet?...... Er mankeert zeker iets aan ons......
Hij ging zitten en keek scherp in Hillegond's gezicht. Een mooi, ietwat onregelmatig gezicht, eigenzinnig en sterk. Vuur in de ogen, tederheid in de mond...... Een gezicht, dat veel verbergen kon, maar niet de hartstochtelijke ziel, waarvan het de spiegel was. Een en dertig jaar was Hillegond nu...... een rijpe vrouw met forse, goed gevulde vormen...... zij kon de weelde en lust zijn van een man...... Was ze het ooit geweest?...... En eensklaps wist hij: ja...... ze kende de liefde in al haar spanning en betekenis...... Over dit bedwongen gezicht was het leven heengegaan, wilde lippen hadden het gekust, het had gebeefd onder het geluk van de hoogste overgave...... en het waren niet de dunne, strakke lippen van Pieter Lastman, die deze sporen erop hadden achtergelaten...... Vreemd, dat je zo weinig van elkaar wist...... Je groeide naast elkaar op, broer en zuster...... en de dingen, die hun stempel op je leven drukten, sprak je nooit uit...... hield je angstvallig en hardnekkig voor elkaar verborgen...... Arme Hillegond...... Arme Stijntje...... Arme Gerbrandt...... Er mankeert zeker iets aan ons...... Wij hebben te wild, te warm bloed en wij rekenen zo slecht, zo hopeloos onvoldoende...... de anderen zijn ons allemaal de baas...... zij rekenen ons eenvoudig van de plank......
Hij zuchtte diep.
„Ik denk, dat Vader gelijk heeft," zei hij met een moedeloos gebaar. „Er zal wel iets aan ons mankeren...... Maar ik geloof niet, dat wij daar minder om zijn, Hilletje...... De mannen, die niet om jou werven of die je loslaten als ze vat op je hebben, zijn dwazen, die niet weten, waar het geluk ligt...... maar daar word jij niet gelukkiger mee...... Zo staat het met ons...... Wij geven te veel en vragen te weinig...... en blijven bedrogen aan de kant staan...... onze rekening heeft nooit een batig saldo, altijd een tekort"......
„De jouwe heeft een groot batig saldo, Gerbrandt: jij bent een beroemd man"......
„O ja," antwoordde hij met een bitter lachje. „Ik ben een beroemd man...... ik zal nog wel beroemder worden misschien...... maar een mens is toch niet op de wereld gekomen om beroemd te worden, wel?...... Als ik iemand had om zich in die roem te verheugen,

die roem met mij te delen...... dan zou hij een batig saldo betekenen...... Nu...... niet meer dan wind"......
Zij keken elkaar aan en zagen de eenzaamheid in elkaars lege ogen. Hillegond zuchtte, legde haar hand op zijn schouder en kuste hem.
„Zorg dat Vader niets onderneemt tegen Lastman...... Als ik hem goed zie, is hij tot alles in staat, nu hij de fortuin zo vlak voor ogen heeft."
Gerbrandt knikte. Zij liet hem alleen. Hij voelde zich bedroefd en moe: alles leek zinloos. Hij streek zich over het voorhoofd en begon in zijn kamer op en neer te lopen. Na een tijdje ging hij achter zijn tafel zitten. Hij las de laatste zinnen, die hij geschreven had:

„Dat zijn Knobben, dat zijn Smienten, dats een vogel, die Hans hiet.
Dats een Pijl-start, 't eelste beesje, dat bij de lucht vliegt,
[sulckx heb icker noch bij paren,
Wilje geen Kamper vueghels, al geplockt? Neen, seyd ick,
[die sie ick niet gaeren,
Se siender uyt soo smerich al haddese voor Kockx jonghen
[in de kombuys evaeren,
En al de aeren, die sin mijn te paers en te groen, 't is dat niet,
[seydy, gij hebt te veel kuers,
Nou, Monckseur Kackerlack, gheeft nu eens een reys een vaen
[in de Graef van Muers.
Bij onze ouwe Kittebruers? nou niet sey'ck, ick moet duese
[wech kiesen,
Doe ginge wy op Sinte Pieters Kerckhof, ant kleyn Halletje
[by de Vriesen......

Hij glimlachte.
Als levend voor zijn ogen zag hij de Hallen en de markten, waar hij als jongen zoveel zalig opwindende uren had doorgebracht...... dat bonte, luide gedoe...... al die kleuren van groenten en fruit, vis, vlees...... de vrouwen en mannen in hun fleurige boerendracht, de dames met hun booien, de flanerende leeglopers, de spelende en dollende kinderen, het geraas van karren en sleden, de duizendstemmige lokroep van deze hallen, de kernachtige, sappige taal, waarin de onderhandelingen gevoerd werden...... heel dat spran-

kelende, spartelende leven van het gulle Amsterdam, zoals het reilde en zeilde...... Monckseur Kackerlack vertelde er goed van en met smaak...... Er was in de „Eunuchus" niet veel van te vinden, maar dat hinderde niet...... het moest een door en door Amsterdams stuk worden en Terentius was maar een aanleiding en een voorwendsel...... Die kneuterige schelm van een Kackerlack...... bij wie zou hij nou te land komen?...... Zag hij daar niet de magere tronie van Sieuwke Sipkes van Fraanjer en de bolle vollemaanstoet van Trijn Dubbeldin van Bunschoten, twee prachtexemplaren, met de roerigste bekken van de hele kleine hal?...... Hij doopte zijn pen in en boog zich over het papier...... Er was geen verdriet en eenzaamheid meer, alleen het werk, het driftige geluk van de betoverende strijd met de taal, die gedwongen en gknecht moest worden en in de soepele boeien van het vers geslagen......

„Ick macher niet an verliesen, sey Sieuken Sipkes van Fraanjer,
[soo waer ick leef,
De hiele bouwt om ien rejaal......"

Adriaan Cornelisz. liet zich raden en beklaagde zich niet over Pieter Lastman. Maar hij had ermee gedreigd, het was Lastman ter ore gekomen, hij vond de eerste klap een daalder waard en diende in alle haast en heimelijkheid een klacht in tegen Hillegond en haar vader, waardoor aannemelijk gemaakt moest worden, dat van zijn kant geen ongerechtigde verbreking van trouwbeloften had plaats gehad, dat de ganse schuld bij hen lag, weshalve hij verzocht, dat de Brederodes het stilzwijgen zou worden opgelegd.
Adriaan schuimde van woede, toen hij van overheidswege in kennis gesteld werd van deze klacht, die op de twaalfde mei voor het Hof van Holland in den Haag zou worden onderzocht. Hij stuurde de procureur Meester Adriaan Molenijzer naar het Hof om de klacht aan te vallen en een tegenactie te beginnen om Pieter Lastman nu ten volle verantwoordelijk te stellen voor de woordbreuk.
Meester Molenijzer kwam terug met een afschrift van de conclusie van het Hof, die aldus besloot:

„Heeft het voorgeschreven Hof deselve gedaegdens gecondemneert en condemneert henluyden mits desen, de voorschreven hare actie voor denselven Hove te institueren binnen den tijt van zes weecken eerstcomende, op peyne van versteck en bij faute van dien imponeert henluyden een eeuwich swijgen ende silentium.
Actum den XII Mey 1615.

Presentibus (de Raatsheren)
Rosendael en
Schoterborch."

„Dadelijk de tegenactie beginnen!" brieste Adriaan Cornelisz. „Eeuwig stilzwijgen en silentium!...... Dat zou de fielt wel willen!...... Dadelijk beginnen!......"
De procureur hief de hand op.
„Zacht wat, Sinjeur Bredero...... Ik moet u tot mijn spijt alle verdere actie ontraden...... Het zal voor u en uw dochter het beste zijn, in het opgelegde stilzwijgen te berusten"......
„Wat?" schreeuwde de vertoornde Adriaan. „Berusten?...... Zwij-

gen?...... Die vlegel zomaar de overwinning gunnen?...... Nooit!"
Molenijzer haalde de schouders op.
„U hebt de uiteenzettingen van Meester Hendrick Boom, de procureur van Lastman niet gehoord...... ik wel...... Ik neem aan, dat dit alles op laster en verzinsel berust, maar getuigen zijn te koop en ik mag u niet aanraden uw dochter bloot te stellen aan een verdere openbare behandeling van dit proces...... Het kan haar alleen maar kwaad doen en uzelf geen goed"......
Onthutst staarde Bredero hem aan.
„Wat...... wat hebben die smeerlappen dan te berde gebracht?" vroeg hij onzeker.
De procureur keek naar Hillegond en haar moeder, die er bleek en ontdaan bijzaten en schudde zwijgend het hoofd. Adriaan gaf haar driftig een wenk en zij stonden op en verlieten de kamer. Toen vertelde Molenijzer. Meester Boom was een uiterst sluw en gewetenloos jurist. Hij had een listig web van halve woorden en abominabele aanduidingen geweven rond de naam van Hillegond en verzekerd, dat als hij met zijn getuigen voor de dag kwam, er weinig heil uit zou voortkomen voor de betreffende jongedochter en de faam van haar verwanten. Meester Molenijzer geloofde van dit alles geen woord, dat moesten zij van hem aannemen. Maar hij kende zijn collega en diens practijken, wist nauwkeurig wat er te verwachten was en moest de familie met alle aandrang adviseren van verdere stappen af te zien om niet nog meer onheil te stichten. De verloving was verbroken, dat wist iedereen. Waarom, dat ging niemand aan dan de betrokkenen. Er was een klacht, die niemand kende. Als zij erin berustten te zwijgen, zou het stuk in de Dingtalen van de Hove verdwijnen en de zaak lag voorgoed onder het stof begraven. Als zij een actie bij het Hof institueerden zou alles aan het rollen gaan, iedereen zou er de mond mee spoelen en zij wisten hoe het met lastertaal ging...... zelfs al zou het onwaarschijnlijke gebeuren en de Brederodes geheel in het gelijk gesteld worden, dan nog zou het kwaad gebeurd zijn, hun naam in opspraak, Hillegonds reputatie onherstelbaar geschaad......
Verbijsterd zat Adriaan Cornelisz. de logisch redenerende procureur aan te staren. Was zoiets dan mogelijk?
„Maar zwijgen is schuld bekennen," zei hij zwak.
„Tegenover wie?" vroeg Molenijzer. „Hoogstens tegenover de Raadsheren van het Hof. Maar die kennen u niet en weten boven-

dien, dat in een geval als het uwe, juridisch gesproken, zwijgen het beste is, schuldig of niet, en dat ik als uw eerlijke procureur, u niet anders kan raden dan te berusten."
„En dat is dus recht in Holland?" vroeg Gerbrandt op bijtende toon.
Molenijzer glimlachte.
„Mijn driftige jonge vriend," zei hij wijs, „wat is recht?...... Er is de wet en de papieren rompslomp daaromheen. Er zijn onvermijdelijke formaliteiten en een uiterst gevaarlijke advocatuur, die verplicht is de wet in de wielen te rijden om te zorgen, dat iedereen zijn recht krijgt, ook de beschuldigde. En dan is er nog de publieke opinie, geen officiële instantie, maar in zaken als deze de gevaarlijkste van alle, en die spreekt in zulke processen het laatste woord...... Wilt u zich aan dit risico wagen, dan zal ik de zaak in handen houden en doen wat ik kan, maar ik voorspel u weinig genoegdoening en veel leed, en raad het u nogmaals af"......
Hij stond op om heen te gaan.
Adriaan wiste zich met zijn rode neusdoek het zweet van het voorhoofd.
„Ik zal er over nadenken," zei hij verslagen. „Wij zullen erover praten."
„Ik twijfel niet of u zult een verstandig besluit nemen...... Goeden avond, en mijn respect aan de dames"......
„Wat denk jij ervan, Gerbrandt?"
„De man heeft gelijk vader: eeuwig stilzwijgen en silentium."
„Ik zal erin stikken, jongen!"
„Dat staat de wet u toe."
Zijn vader sloeg met de vuist op de tafel.
„En jij blijft, godzalmezegenen, zo kalm of de hele zaak je niet aangaat!"
„O ja...... in zulke ogenblikken moet je kalm zijn...... Ik ben zo koel als welwater."
Zijn stem trilde.
„Ik spring uit mekaar!" raasde Adriaan. „Als ik die fielt tegenkom"......
„Laat u hem liever aan mij over, vader"......
Hij ging naar de kamer ernaast. Zijn moeder zat bij het schemerige venster met de handen in de schoot en het hoofd gebogen. Hillegond zat aan tafel en lag met het hoofd op de gekruiste armen, haar

schouders schokten van het snikken. Stijntje stond over haar gebogen en probeerde haar zacht te troosten. Hij ging op haar toe en klopte haar op de rug.
„Stil maar, Hilletje, stil maar...... de vent is geen traan van jou waard"......
Zij lichtte het hoofd op en keek hem aan. In het halfdonker was haar gelaat zeer bleek.
„Was ik maar een man," stootte zij er hees uit. „O, als ik toch eens een man was"......
„Ik ben er een," zei Gerbrandt op grimmige toon en liep de kamer uit. Zijn moeder riep iets, dat hij niet verstond en waar hij niet naar luisterde. Hij sprong de trap op naar zijn atelier. Daar gooide hij zijn degen om, greep hoed en mantel en rende de deur uit.
Een ziedende woede, die als een dronkenschap was, deed hem aanvankelijk wankelen op zijn benen. Razernij woelde als een koorts door zijn bloed. Hij wou Lastman hebben, de laffe, eerloze hond, die hij was, en als een hond zou hij hem doodslaan. Hij repte zich naar de Zuiderkerk, waartegenover in de Breestraat Lastmans huis stond. Er liep weinig volk op straat. Het was een zoele avond met een kleine manesikkel tussen traag drijvende wolken. Een flauwe zilverglans speelde langs de karteling der geveltoppen. Sommige vensters bloosden van een verlegen aarzelend licht......
Ratelend liet hij de klopper op de ijzeren slagplaat van Lastmans deur hameren en keek ongeduldig langs de gevel omhoog. Er brandde licht op het atelier, maar terwijl hij nog stond te rammelen verdween de zachte gloed en het huis lag in het donker. De fielt was thuis en had zeker de kaars genomen om open te doen. Hij wachtte. Niets bewoog achter de deur.
Ongeduldig liet hij nogmaals de klopper razen, maar ook nu bleef alles daarbinnen muisstil...... Hij liep achteruit en keek langs de donkere gevel op. Even zag hij het wit van een vrouwenmuts uit een klein venster op de bovenste verdieping, maar het verdween dadelijk en het raampje werd geluidloos dicht getrokken. De lafbek!...... Hij liet zijn moeder kijken en hield zich schuil...... Met van woede schorre stem, die ver door de stilte van de avond klonk, schreeuwde hij naar de donkere, zwijgende gevel omhoog:
„Hé!...... Lastman!...... Kom naar buiten als je een man bent!...... Hier wacht Breêro!...... Breng je degen mee, smerige eerrover,

je zal 'm nodig hebben!...... Kom d'r uit, hond, dat je bent, laffe schurk...... kun je alleen vrouwen belasteren?"......

Maar hij had goed tieren. Niemand vertoonde zich. De deur bleef gesloten. Razend liep hij er op toe, liet weer de klopper dansen, trapte er tegen, dat het dreunde door heel de straat, vloekte en gaf zijn hart lucht in een stroom van beledigingen en scheldwoorden, maar het was alles tevergeefs, het huis bleef donker, de bange vijand weigerde zich te vertonen.

Ramen kletterden open, mannen en vrouwen liepen hun deuren uit, van een afstand kwamen nieuwsgierigen aanrennen. Stemmen riepen om kalmte, maanden tot vrede...... Dadelijk zou de straat vol zijn met schreeuwende mensen, tuk op een relletje...... Gerbrandt begreep, dat hij moeite en kracht verspilde. De laffe ploert zou zich niet onder zijn handen wagen, al schreeuwde hij zijn keel stuk. Met een laatste woedende trap tegen de krakende deur liet hij af, drong zich door de hem omringende nieuwsgierigen, die haastig uiteenweken om de gewapende dolleman door te laten en verwijderde zich in de richting van de Sint-Anthoniesluis.

Grommend van onbevredigende woede liep hij daar heen en weer, oplettend of Lastman zijn huis niet zou uitkomen om de stad in te gaan.

Na enige tijd kwam een mannengestalte langs de gracht aan, in wie hij een leerling van zijn vijand meende te herkennen, en hij sprak hem aan.

„Houdaar, Claes Coop, weet je ook of je meester Lastman thuis is of waar hij uithangt?"

„Ah! Meester Breêro," zei de ander lachend. „Ik ben Coop niet, maar François Venant, en heb toevallig ook als leerling bij Lastman gewoond."

„Zo," zei Breêro. „Ik ben bij hem geweest en heb hem gezegd naar buiten te komen, als hij een kerel was...... Maar die meester van jou is een bange hond en houdt zijn deur op slot."

Hij sprak afgebroken en snoof na iedere zin door de neus. Venant meende, dat Breêro te veel gedronken had, lachte en zei kalmerend, hem op de arm kloppend:

„Kom! kom! Meester Breêro...... niet zo driftig...... U moet die kwestie onder een goed glas liever bijleggen...... waarvoor ruzie?"......

„Die kwestie, Sinjeur Venant," antwoordde de ander met donker-

dreigende stem, „is van die aard, dat, als ik hem hier had, een van ons beiden de plaats niet levend zou verlaten."
De jonge schilder schrok. Hij had door de mantel heen het gevest van Breêro's degen gevoeld en begreep, dat er iets ergs gaande was. Aarzelend deed hij een stap achteruit.
„Zeg hem dat," snauwde Gerbrandt. „Zeg hem, dat ie uit mijn vaarwater blijft, als ie bang is, en dat ie met zijn degen komt, als ie een man genoemd wil worden."
Daarop keerde hij zich om en stapte weg. Woede kropte in zijn keel. Woede en walging voor zo'n hazenhart, die de consequentie van zijn daden ontweek achter een gesloten deur. Met een bunzing van een procureur complotteren tegen de eer en de goede naam van een weerloze vrouw, die hem, naar hij vreesde, in de weg stond bij zijn greep naar de dubloenen van de tanige, verzuurde Joffer Hoeck...... en weigeren voor de dag te komen als hij ter verantwoording geroepen werd...... geen fraaie sinjeur...... moest je zo'n sujet z'n neus en oren niet afsnijden om hem voorgoed de tekenen en z'n medemensen voor hem te waarschuwen?...... Er werd voor minder gegeseld en gebrandmerkt en verbannen, maar de Sinjeur Lastman bracht met een chicanenschijter van een procureur de wet in beweging tegen een vrouw en haar verdedigers waren „gecondemneert mits dezen tot een eeuwigdurend stilzwijgen en silentium"... De geleerde ezels moesten het er nog eens in het latijn bij zeggen om meer indruk te maken op de schuchtere goêgemeente...... Het recht raakte zoek in al die poespas, maar het potjeslatijn redde de schijn: stilzwijgen en silentium......
Bravo, heren van het Hof!...... De schoolmeester en zijn plak hadden ook altijd gelijk, omdat hij zijn naam verbasterd had tot Jongerius......
Hij lachte luid en een voorbijganger keek hem glimlachend na: die had zeker een zwaar stuk in zijn ribben......
Hij ging in de taveerne van Moer Joosten in een hoek zitten, verzonken in de broeiing van zijn mokkende wraakgedachten en dronk zwaar, bier, brandewijn en wijn doorelkaar. Maar hij werd niet dronken, alleen steeds somberder in zijn oordeel over mensen en wereld. Zwijnderij...... Zwijnderij......, dat was 't waar alles op neer kwam...... Smeerlappen waren de mensen...... ze verscholen zich achter allerlei soort maskers, maar hun hart was vals, hun geest bedorven, hun ziel stinkend van onrecht en zonde......

't Was er waarachtig niet veel beter op geworden sinds de dagen van Sodom en Gomorrha...... Bah!...... de smeerlappen......
Een onbekende, voorgevend zich te vervelen, nodigde hem uit tot een spelletje op het verkeerbord. Onverschillig stemde hij toe. De dobbelstenen ratelden. Zijn gedachten werkten verder. Hij had geluk, won slag op slag...... Toen begon hij te verliezen. Het interesseerde hem niet. De ander hield hem met loerende blik in het oog. Hij dronk door en speelde vals...... Hij lette beter op en zag zijn vermoeden bevestigd. Een glimlach van bevrediging kwam om zijn mond. Hij nam het verkeerbord van de tafel en sloeg het de valsspeler uit alle macht om de oren. De man schreeuwde en viel van zijn stoel. Een machtige drang tot geweld brak in Gerbrandt los. Hij gooide de tafel omver en viel over de schreeuwende fielt heen, schopte hem voor zich uit tot hij hem buiten had, iedereen van zich wegstompend, die tussenbeide wou komen. Hij smeet de deur achter de verslagene dicht en keerde zich om. Alles was in rep en roer. Een paar lange kerels met ongunstige tronies kwamen op hem toe, dreigend en scheldend, handlangers van de buitengetrapte kaartenkreuker waarschijnlijk, beurzensnijders van beroep, het mes open in de broekzak zeker...... Dat leek hem wel...... Met een grimmige lach trok hij zijn degen en begon lustig met hen te spelen...... Als een wervelwind was hij om hen heen, zijn kling scheen overal tegelijk te bliksemen en een hagelbui van slagen kwam op de hoofden, schouders, ruggen en armen van de overblufte kampvechters neer.
„De dolle vaandrig!" riep iemand uit het kluitje mensen, dat verschrikt wegschool achter in de kroeg.
Gerbrandt lachte. De bijnaam beviel hem.
„Geraden!" riep hij, vrolijk verder striemend met het plat van zijn degen. Toen sprong hij achteruit, de degen rechtstandig in de lucht en schreeuwde:
„Ik tel tot drie, edele langvingers, en als je er dan nog bent, begin ik met 't spits te werken...... Eén"......
Maar hij behoefde niet verder te tellen. Huilend struikelden de twee afgestraften naar de deur, elkaar in ijlende haast verdringend, en waren buiten.
Lachend liet Gerbrandt zijn wapen zinken en keerde zich om.
„Nog meer leden van het gilde hier?" vroeg hij. „Laat ze vooruit treden en ik zal ze eerlijk hun aandeel toemeten."

De waardin, een statige schommel, kwam achter haar buffet vandaan.
„Sinjeur Breêro!...... hebt u de duivel in 't lijf?"
„Nee, Moer Joosten, maar jij laat 'm toe in je taveerne...... En ik heb hem uitgebannen...... Valsspelers"......
„Weet u dat zeker?"
„Aangezien ik zelf bijna geplukt was, zou ik zeggen van ja...... Schenk me gauw een goed vaantje, Moer, ik heb er dorst van gekregen...... 't is warm werk en ik heb weinig geoefend de laatste tijd"......
Er werd gelachen. Men was gerustgesteld, juichte Gerbrandt toe en nam de oude plaatsen weer in. Moer Joosten schommelde achter haar buffet terug. Zij grinnikte diep in het vet van haar keel, schudde het hoofd, dat haar machtige onderkinnen heen en weer zwabberden en zei:
„Je bent me toch een heerschap, Sinjeur Breêro...... 't zal nog es kwaad met je aflopen, man...... je bent een echte dolkop...... bewaar me, nou!"
Zij was in een goed humeur, als ze een klant tutoyeerde, en schonk hem een grote kan van haar beste bier.
„Drink het op mijn gezondheid"......
„Met liefde, Moer Joosten...... Duivels nog toe, dat ik al zo'n ouwe kerel ben...... Je ziet eruit om in te happen!...... As ik tien jaar jonger was, zou ik naar je vrijen, Moer"......
„Hou je mond, brutale kwajongen, ik kon je moeder zijn...... Je hebt ze anders in je registertje staan, neskebol, dat je bent...... Vertel mij wat!"
Zij lachte, dat haar omvangrijke buik wipte en gaf hem een stoot tegen zijn schouder. Hij dronk, zette zuchtend de lege kan op de toonbank en zei met een treurig gezicht:
„Ik zie 't al......ik heb geen kans...... 't is of de droes ermee speelt, Moer Joosten, maar de vrouwen, waar ik verzot op raak, geven me slag op slag een blauwe scheen"......
Ernstiger antwoordde zij:
„Ik weet er wel een, die 'em van jou gekregen heeft en 'em je nooit gegeven zou hebben"......
Vragend en verwonderd keek hij haar aan.
„Mijn nichtje in de Halsteeg"......
„Dieuwertje... o bloemer herten, ja, da's waar, je bent haar tante"...

Hij betaalde en zette zijn hoed op.
„Wees voorzichtig buiten...... loop in 't midden van de straat."
„Dank voor je bezorgdheid, Moer Joosten," zei hij en sloeg op het gevest van zijn degen. „Met deze kameraad bij me voel ik me veilig genoeg...... Goeden avond"......
„'n Avond, Nebbelingshoofd"......
Toch keek hij buiten even voorzichtig rond en deed, wat ze hem geraden had. Een klap op je hersens van een zwart portiek of onder een donkere luifel uit had je gauw te pakken...... Maar niemand viel hem lastig.
De vechtpartij had hem opgelucht, zijn zenuwen waren ontspannen; zinneloze woede raasde niet meer als een ziedende koorts door zijn bloed. Hij was nu blij, dat Lastman niet naar buiten gekomen was, want hij zou hem zonder de minste aarzeling overhoop gestoken hebben...... De lust ertoe trilde nog in zijn vingers, maar het was toch beter van niet...... Hij zou hebben moeten vluchten...... en het Moortje lag op hem te wachten...... Potsnickel, wat was het leven toch onzinnig...... hij was uitgegaan om Hilletje te wreken, moord en doodslag in de ziel en nu vond hij plots dat Moortje belangrijker...... Hier het gekneusde en beledigde hart van zijn zuster...... daar wat bladen papier met vrolijke onzin...... was het geen schande op dit ogenblik ook maar een gedachte aan dit laatste te verspillen?...... Hij was een onwaardig element......
Alsof hij het aldoor van plan geweest was, liep hij naar de Halsteeg en klopte bij Dieuwertje aan. Zij schrok en kleurde toen zij hem zag. In geen maanden hadden ze een woord met elkaar gesproken, alleen elkaar af en toe op straat gegroet.
Hij gooide hoed en mantel af en ging zitten. Vreemd zo thuis als hij zich voelde in deze kleine, propere kamer. Waarom kwam hij toch niet vaker hier? Er ging zo'n rust van uit...... Hij keek haar eens aan.
„Je ziet er slecht uit, Dieuwke."
„Ik ben ziek geweest...... koorts...... 't heeft drie weken geduurd"......
„En daar heb ik niets van geweten!"
„Nee, hoe zou je?"
„Wie heeft je opgepast?"
„Trijn Jans, de buurvrouw"......

„Je werkt te veel, Dieuwer. Je beult je af."
„Een mens moet leven."
„Laat mij je helpen, Dieuwke."
„Nee, Gerbrandt."
„Ja, Dieuwke."
„Nee."
„Je hebt een wrok tegen me."
„Hoe kun je dat denken!"
„Laat me je dan helpen...... Ik verdien veel meer dan ik nodig heb."
„Ik wil niet, Gerbrandt."
Hij trok haar naar zich toe en zette haar op zijn knie. Sidderend leunde zij tegen hem aan. Hij kuste haar in de hals. Jaren vielen weg...... Een oogwenk was het weer als toen. Machteloosheid trok door haar leden.
„Je moet me toestaan, dat ik je help...... anders ben je mijn vriendin niet meer, en ik zal je nooit meer groeten of met je praten...... Je moet, versta je?"
„Gerbrandt"......
„Ik voel me doodongelukkig, als ik weet, dat je 't zo arm hebt...... En ik wil me niet ongelukkig voelen...... Begrijp je dat?......
„Ja, Gerbrandt."
„Ik zal je iedere maand wat sturen. En dan moet je werk afzeggen, zoveel je kunt."
„'t Is goed, Gerbrandt."
Blij kuste hij haar op de mond.
Ze gleed uit zijn armen en stond voor hem met een vermoeide glimlach en tranen op de wangen.
Altijd wekte hij dat vreselijke verlangen in haar, waaraan ze niet mocht toegeven.
„Waarom loop je gewapend?...... Je bent toch niet in uniform?"
„Ik was uitgegaan om iemand het vuige hart af te steken."
Zij verbleekte. Met bevende liepen vroeg ze:
„Gerbrandt...... heb je...... iemand vermoord?"
„Bij toeval niet...... Hij kwam niet naar buiten"......
Ze ging bij de tafel zitten, half onmachtig van schrik om zijn grimmige toon en de kwaadaardige gloed in zijn ogen.
„Wat is er dan gebeurd?"
Kort vertelde hij haar, wat Lastman gedaan had en voor welke

moeilijkheden ze stonden. De woede vlamde weer op. Zijn hand krampte om de greep van zijn wapen. Hij zag eruit of hij dadelijk weer zou wegstuiven om de moord toch nog te begaan.

Zacht lei ze haar hand op de zijne.

„Bedaar, Gerbrandt...... Die man is toch niet waard, dat je zuster nog aan hem denkt, en zeker niet, dat jij voor hem een moordenaar wordt"......

„Dat is 't niet, Dieuwertje...... De belediging...... de vernedering"......

„Och...... beledigd en vernederd worden wij op onze beurt allemaal"......

Hij kromp ineen onder haar zachte woorden. Het was niet als een verwijt bedoeld, maar het sloeg hem als de striem van een zweep... Ze had gelijk...... Ze was ook vernederd en beledigd...... door hem...... Niet zoals Lastman het Hilletje had gedaan, maar toch..... Beschaamd boog hij het hoofd...... Zij sprak eroverheen, vermoedde niet eens, hoe hij haar woorden had opgevat...... Alles wat ze zei was waar. Ze was zo wijs, Dieuwertje en zo goed, zo diep, zo grondeloos goed...... Waarom waren alle mensen niet zoals zij?..... Hijzelf het allereerst?...... Het werd alles zo eenvoudig en klaar..... Meester Molenijzer had gelijk...... Eeuwig stilzwijgen en silentium...... én silentium...... een dubbel slot op de mond...... een ruk aan het hart en het was geleden. Bah! voor Lastman, en uit......

Met een poging tot scherts vroeg hij:

„Maar, Dieuwke, wijze vrouw...... ik mag hem toch wel een pak slaag geven, hè?...... Zo heel kalm en niet al te hard."

Zij glimlachte.

„Toe dan maar"......

Ze keek hem aan. Ze wou hem nog iets vragen over zijn huwelijk met de weduwe, maar durfde niet. Hij stond op en kuste haar als een zuster.

„Jij bent mijn goede engel...... Als ik jou niet had"......

Bijna gelukkig bleef zij achter.

De week daarop ontmoette hij Lastman onverwacht op de Dam. Deze wou omkeren en er vandaar gaan. Maar Gerbrandt keerde hem aan de schouder om, stak de hand uit, pakte hem met vinger en duim in nijpende greep bij de neus en trok hem naar zich toe. Hij moest lachen om het pijnlijke en benauwde gezicht van zijn slachtoffer. Dan liet hij hem los en sloeg hem met de vlakke hand

kletsend links en rechts om de oren, dat zijn hoofd waggelde op zijn schouders en de hele man op zijn benen heen en weer zwaaide. Daarop siste Breêro tussen de tanden:
„Eeuwig zwijgen en silentium!"
Keerde zich om en liep luid lachend de Kalverstraat in, het aan de geamuseerde toeschouwers overlatend uit te vissen wat de zin van deze kleine tuchtiging was......

3

De Brederodes „institueerden geenderley tegenactie contra Pieter Pietersz. Lastman, schilder" en berustten daarmee in „het eeuwich swygen en silentium", waartoe zij „gecondemneerd waren mits desen."
Adriaan Cornelisz. leed eronder, Hillegond vermagerde van innerlijke woede, Moeder Marrigje liep met rood behuilde ogen rond, maar zij waren machteloos. Het onbesuisde ingrijpen van Gerbrandt had hen allen diep verschrikt, wijl zij begrepen welke ramp er zou zijn gebeurd, als Lastman zich buiten gewaagd had.
Lastman en zijn moeder hadden een klacht ingediend wegens burengerucht; er waren al getuigen gehoord, maar merkwaardig genoeg was de klacht teruggenomen na de onvriendschappelijke ontmoeting op de Dam. In de stad werd druk gepraat, gelachen of geschimpt op het wangedrag van Gerbrandt tegenover zijn aanstaande zwager en wonderlijk genoeg zette de overtuiging zich vast, dat de verloving van Hillegond aan haar eind gekomen was door de wilde strapazzen van haar onverbeterlijke broer. Gerbrandt trok in de stad een deemoedig en berouwvol gezicht, zweeg hardnekkig en gaf daarmee het omineuze feit duidelijk toe... Hij had er ontzettend veel pleizier in en voor thuis werd het een ware opluchting. Stilaan kwamen zij de schok te boven en ten slotte waren ze alleen nog maar verheugd, dat Hillegond een huwelijk met iemand van een karakter als Lastman ontgaan was.
Op een bruiloft bij de familie Fabrieks ontmoette Gerbrandt die zomer de Delftse geleerde, wijsgeer, diplomaat en internationaal beroemde humanist Hugo de Groot. Hij zag hoog tegen deze grote man op. Hij kende het verhaal omtrent het Nederlandse gezantschap bij de Franse koning Hendrik IV, dat de zestienjarige De Groot had meegenomen en hem het woord liet doen; hij kweet zich zo voortreffelijk van zijn taak, dat de koning in de grotste verbazing uitriep: „Ziedaar het wonder van Holland"......
De vroegrijpe ontwikkeling was niet stil blijven staan, Hugo de Groot bleek een genie en werd als zodanig erkend. Hij was nu raad en pensionaris van Rotterdam en er werd naar hem geluisterd als naar een orakel. De bruid was een familielid van hem en daar hij voor vrij langdurige politieke besprekingen met de magistraat

van Amsterdam in de stad was, luisterde hij de bruiloft met zijn tegenwoordigheid op.
Gerbrandt keek naar hem, bewonderde hem om zijn eenvoud en natuurlijke beminnelijkheid tegenover iedereen, maar waagde zich niet in zijn nabijheid. Tot plotseling de bruidegom, luitenant in Gerbrandts vendel met De Groot op hem toekwam en zei:
„Breêro, Sinjeur Huig de Groot wou graag met je kennismaken."
Gerbrandt boog diep. De Groot stak hem glimlachend de hand toe en zei:
„Zeer vereerd, Sinjeur Breêro...... U weet niet wat een groot bewonderaar ik van u ben...... Als ik u hier niet toevallig ontmoet had, zou ik u zeker thuis opgezocht hebben vóór ik uit Amsterdam weggegaan was."
„O Sinjeur De Groot, u doet een armzalige poëet, als ik ben, te veel eer aan!"
Hij had een kleur gekregen als vuur, keek bijna verschrikt en was zeer met zijn houding verlegen. De Groot lachte om zijn jongensachtige onhandigheid, nam hem bij de arm en zei:
„Kom mee, laten wij een rustig hoekje zoeken en wat praten."
Zij zaten aan een kleine tafel, dicht bij de open deuren naar de tuin. Het feest roesde in de zaal ernaast, muziek, vrolijke stemmen, geschuifel en gestamp van dansende voeten. Een lakei bracht een paar bekers wijn. Gerbrandt was opgewonden en in verheven stemming, verbaasd zich zo onderscheiden te zien door de grootste man van Holland. Bescheiden sprak hij zijn verwondering uit over De Groots belangstelling voor recht en slecht werk. De ander lachte.
„Niet zo nederig, Sinjeur Breêro. Wat u voor de taal van ons volk doet is moeilijk nu al naar waarde te schatten...... dat zal waarschijnlijk pas veel later in volle omvang beseft worden. U en de Drost van Muiden zijn de twee mannen, die onze taal vrij maken van veel oude banden en haar lucht geven voor een vrije ontwikkeling...... En dan is hier nog de jonge Joost van den Vondel, waar ik grote verwachtingen van heb. Tot mijn spijt kende ik u geen van allen persoonlijk."
„O, maar als u dat wilt, zal ik u gaarne met Hooft en Vondel bekend maken," riep Gerbrandt ijverig. „Ik weet, dat de Drost grote bewondering voor u heeft en blij zal zijn u te mogen ontvangen...... Hij zal wel een middag of avond arrangeren, waar u dan ook Vondel ontmoeten kunt en Visscher met zijn dochters en

de andere geregelde bezoekers van de Muiderkring. Zal ik hem schrijven?"
„Maar u voorkomt mijn wensen!...... Hartelijk dank...... En laten we 't nu weer eens over u hebben. Staat er iets nieuws op stapel?"
Trots op de belangstelling van een zo geniaal man vertelde Gerbrandt over zijn bewerking van de „Eunuchus", legde uit hoe hij de handeling wijzigde en overbracht naar Amsterdam, de personagiën in het Hollandse costuum van de eigen tijd stak en ze plaatste in de omstandigheid van nu. Hij citeerde hier en daar een paar verzen en De Groot luisterde met volle aandacht, lachte en gaf zijn waardering te kennen, zijn grote nieuwsgierigheid naar het voltooide stuk en zijn verlangen om het te zien vertonen. Op verrassend heldere wijze verklaarde hij Breêro, waarom hij zijn werk zo ongemeen belangrijk vond, sprak over de taal en haar eigen bijzonder leven als een ander nog nooit gedaan had en maakte Gerbrandt veel klaar bewust van wat hij tot nog toe alleen met de drang van een sterke, maar vage intuïtie had nagestreefd. Zijn hart zwol van trots en vreugde. Tegen het einde van het gesprek verstoutte hij zich De Groot te vragen of deze de opdracht wilde aanvaarden van zijn „Rodderick en Alphonsus", waarvan Van der Plasse een uitgave voorbereidde.
„Maar dat is een grote eer voor me," antwoordde De Groot gracieus en drukte hem dankbaar de hand.
In de zevende hemel kwam Gerbrandt thuis en praatte iedereen doof over zijn ontmoeting met de edele Huig de Groot, de glorie van Holland, een van de lichten der moderne wereld, en die hem onderscheiden had met zijn bewondering en vriendschap.
Dadelijk schreef hij aan Hooft, die zich haastte ter ere van de beroemde gast een feestelijke bijeenkomst op het Muiderslot te organiseren. Breêro schitterde er van geest en vrolijkheid, zong op verzoek van De Groot wat van zijn boertige liedjes, las een fragment uit het „Moortje" en was uitgelaten blij met de algemene bijval en de ongeduldige aanmoedigingen om het stuk spoedig te voltooien...... Toen het gesprek onder leiding van Hooft en De Groot op de ernstige en moeilijke problemen van de inwendige en buitenlandse politiek kwam, troonde Tesselschade hem mee naar de tuin, die in volle zomerpracht en welverzorgd te pronken lag.

Zij pruilde een beetje en verweet hem, dat ze hem op de Gelderse kade veel te weinig zagen.
„Maar ik heb ontzettend veel te doen!"
„Niet zoveel of je hebt tijd voor de taveerne en je rabauwse vrinden."
„Een beetje afleiding heeft mijn arme hoofd af en toe nodig."
„Een beetje afleiding...... Je dolle streken zijn bekend, mannetje... Je kunt evengoed afleiding zoeken bij ons en zo"......
„Je hebt gelijk, Tesseltje," antwoordde hij berouwvol. „Maar, zie je, ik heb zo'n dwarse, onhandelbare natuur...... eerlijk waar...... Als 't mistig in m'n hoofd wordt van 't werken, begint er iets in me te spartelen en wil uitbreken op de zotste manier...... en als er dan wat malle dingen gebeurd zijn, valt alles weer in evenwicht terug"......
„Ga je daarom uit om mensen te vermoorden?"
„Nou, nou!"
„Je hebt Pieter Lastman willen doodsteken, dat ben ik nu pas te weten gekomen."
„Maar ik heb hem niet vermoord...... Ik heb 'em alleen om z'n ezelsoren geslagen."
„Waarom was je zo kwaad op hem?"
„Dat kan ik je niet zeggen."
„O...... dat dacht ik al...... dan zit er dus een vrouw achter!"
Hij schoot in een lach.
„O, jij wijs kind!"
Tesselschade stampvoette.
„Hou toch op met die onzin!...... Ik ben geen kind meer...... Ik heb al drie huwelijksaanzoeken afgeslagen...... Zeg me liever of ik gelijk heb!"
„Je hebt gelijk."
„O"......
Haar mond trok zich spijtig samen en haar handen plukten zenuwachtig aan het met juwelen versierde gouden kruisje, dat op haar borst hing. Hij zag haar ontstemming en moest er inwendig om lachen. Haastig voegde hij eraan toe:
„Mijn zuster Hillegond."
Zij keek hem met een snelle blik van terzijde aan en kreeg een kleur, haar gezicht veranderde van uitdrukking, klaarde zienderr-

ogen op. Met trots bedacht hij, dat dit fiere meisje toch wel een grote vriendschap voor hem hebben moest.
„Wat was er gebeurd?"
„Dat mag ik je niet vertellen. Ik kan je alleen zeggen, dat hij haar laag behandeld heeft, en zelfs dat mag je niet verder vertellen, aan niemand."
Met een peinzende blik keek ze naar zijn verduisterend gezicht.
„Zou je hem gedood hebben, als hij buiten gekomen was?"
„Zonder de minste twijfel."
Zij huiverde en lei haar kleine hand op zijn arm.
„Je moet je drift beheersen, Gerbrandt," zei ze zacht. „Als je weer zo'n woeste opwelling hebt, denk dan aan mij, en houd je in toom."
Ze keek hem met een sterke blik recht in de ogen. Ontroerd nam hij haar hand en bracht die aan zijn lippen.
„Dat is lief van je, Tesseltje...... Ik beloof je, dat ik er aan denken zal."
Vertrouwelijk schoof zij haar arm door de zijne. Zij wandelden verder, gingen bij de kleine koepel op een bank zitten in de schaduw van een machtige kastanje.
„De Heer De Groot is erg op je gesteld, Sinjeur Breêro."
„Daar ben ik trots op, Joffer Visscher."
„Dat mag je. En hij heeft gelijk. Je verdient het. De meeste mensen houen alleen van je, omdat je ze laat lachen. Maar die zien je wezen niet. Je bent heel anders en veel meer waard. Dat heeft Huig de Groot gezien en ik weet het ook."
Hij keek naar het spel van de zonnevlekjes over haar blauwzijden kleed en haar blank gezichtje. Wat een mooi, peinzend en puur gezicht. Hoe edel, bijna mannelijk en toch ontroerend teder was dat ivorige voorhoofd gewelfd. Als hij een schilder was als Frans Hals zou hij haar portret willen maken...... Wat zei ze allemaal voor vleiende dingen...... Het maakte hem onrustig.
„Je vriendschap voor mij doet je overdrijven, Tesselschade" zei hij in een plots wellend gevoel van nederigheid. „Ik heb schrikbarende fouten."
„Gelukkig, anders zou je niet zijn, die je bent"......
Dat zou Neeltje Nagtegael nooit hebben kunnen zeggen! Die wou hem feilloos en zo stil als een kerkhof maken.
„Jij bent een van de mensen, die je nemen moet met hun fouten

òf verwerpen. Maar wie je neemt, moet ook een beetje van je fouten kunnen houen, al zijn ze lastig genoeg."
Zij lachte helder op.
„Hou jij een beetje van m'n fouten?"
„Een heel klein beetje, al zijn ze soms afschuwelijk."
„Jij bent de liefste van allemaal, Tesseltje...... Dus jij néémt me?"
„O ja, dat weet je wel."
Hij streelde haar hand, dankbaar.
„Je schildert niet veel meer tegenwoordig, wel?"
„Nee, niet veel."
„Hoe kom je zo lui?"
„'t Is geen luiheid...... Ik was dit voorjaar een dag of wat in Haarlem bij Frans Hals...... Toen heb ik ineens begrepen wat schilderen was...... Ik kan het niet"......
Zij zag hem aan met een warme blik.
„Je bent een echte kunstenaar," zei ze, zijn hand drukkend. „Maar dat schilderijtje van de Burgwal met de schaatsenrijders, dat je me gegeven hebt, zou ik toch niet voor een Frans Hals willen missen."
„Omdat je de schilder graag mag...... maar 't heeft niets om het lijf...... Ik kan alleen schilderen met woorden...... dan voel ik me soms in de buurt van Hals komen...... Met 't penseel ben ik een degelijk ambachtsman, meer niet, geen kunstenaar"......
„Spijt het je erg?"
Hij haalde de schouders op.
„Een verblijdende ontdekking is het niet geweest...... Wat valt er aan te doen?...... Niet iedereen is zo veelzijdig begaafd als jij."
Zij lachte hem uit.
„Ik zou graag al m'n zo geroemde bekwaamheden geven, als ik dichten kon zoals jij."
„Je sonnetten zijn zuiverder dan de mijne."
„Werk van een ambachtsman, Gerbrandt"......
Vertrouwelijk boog zij zich naar hem over.
„Je krijgt wat van me, Gerbrandt...... over een tijdje...... ik maak iets voor je."
„Wat dan?"
„Dat zul je wel zien."
„Zeg 't me nou?"

„Nee, nieuwsgierigerd, wacht maar af...... Iets dat erg goed bij je past"......
„Een...... een"......
„Ik zeg 't toch lekker niet."
„Tesseltje, ik zal niet meer kunnen slapen van nieuwsgierigheid."
„Dan blijf je maar wat wakker liggen"......
„En denken aan jou"......
„Jij denkt niet aan kinderen!"
„Je bent geen kind meer...... Je bent een wrede vrouw, die huwelijksaanzoeken afslaat en mannen razend maakt van nieuwsgierigheid"......
„Ze verdienen niet beter."
„Boosaardige Circe!"
„Gruwelijke Blauwbaard!"
Lachend gingen zij terug naar het gezelschap. Telkens moest hij naar Tesselschade kijken en iedere keer ontmoette hij haar glanzende ogen. Ze was de mooiste van allen, ze schitterde van geest en bevalligheid, iedereen bewonderde haar en maakte haar het hof. Er was vandaag iets verblindend en uitdagend vrouwelijks in haar hele wezen.
Hij zag de onrust in de ogen der mannen. Neen, zij was geen kind meer, maar een jonge vrouw, ontwaakt tot het gevoel, waarvoor zij geschapen was, een pas ontloken bloem, die lokte door kleur en geuren en een rijke bloei beloofde...... Gelukkig de man, die deze bloem zou mogen plukken...... Hij mocht zich wel bevoorrecht prijzen, dat ze zo op hem gesteld was...... Ze wilde een genegen vriendin voor hem zijn...... Wie was zo uitverkoren als hij?...... Zij werkte aan een geschenk voor hem. Ze was vol van zijn werk...... zij die duizendmaal geleerder en knapper was dan hij, zij bewonderde hem en aanvaardde hem als vriend, mèt zijn fouten, waarvan ze een heel klein beetje hield, omdat het zìjn fouten waren......
Er kwam een verwarring over zijn denken......
Als een vrouw hield van de fouten in een man...... voelde zij dan niet meer voor hem dan alleen maar vriendschap?...... Dat was toch...... liefde?...... Had Tesselschade hem lief?......
Och nee...... Ze was tòch een kind en had dit in haar onbewustheid gezegd...... zonder bedoeling...... zonder besef wat het kon betekenen...... Hij moest er niet meer aan denken, voorzichtig

zijn, oppassen, dat hij door een onberaden woord of gebaar niet de trouwhartige, eerlijke vriendschap bedierf, die er tusschen hen bestond...... Deze plots opgedoken waan mocht geen macht krijgen over zijn denken en handelen...... Zijn blik zocht haar en gleed weer recht in haar ogen...... Zij lachte en knikte naar hem uit de vensternis, waar ze stond te praten met Hooft, de Groot en van Baerle...... de heren keken onwillekeurig even naar hem om ......Een wonder van aanminnigheid was ze......

4

Toen hij thuis, heen en weer lopend in zijn atelier, over zijn gesprek met haar nadacht, nam zijn verwarring hand over hand toe. Hij woog elk woord op zijn waarde en alle bleken ze voor tweeërlei uitleg vatbaar. Was het vriendschap? Kon het liefde zijn?...... En hoe stond het met zijn eigen gevoelens?...... Was het dan liefde of althans verliefdheid, wat hij voor Tesselschade voelde?...... Hij had haar gekend van toen zij tien of elf jaar was, een vrolijk en dartel meisje met hangend haar, de lieveling van ieder in haar omgeving. Een opvallend en rijkbegaafd kind met een verwonderlijk snel begrip, een verbijsterend geheugen en geen enkele pretentie op al deze schitterende eigenschappen. Hij was toen een jong schilder, een aankomend dichter, voor in de twintig en haar favoriet, omdat hij zo uitbundig lachen kon, met haar stoeide en gekte, malle spotverjes voor haar maakte op de mensen waar zij samen heimelijk om lachten. Hij hield van haar met de beschermende genegenheid van een veel oudere broer, verrukt om haar vlug verstand en blijhartige natuur, maar toch altijd met de lichte neerbuigendheid van het overwicht, dat volwassenen voelen tegenover het kind...... En dat was zo gebleven tot op het ogenblik dat het kind hem plotseling had aangezien met de diepe, onderzoekende ogen van een vrouw...... Sindsdien poogde hij de oude houding te handhaven, maar zijn innerlijke, onvertroebelde zekerheid was teloor gegaan......

Ze was geen kind meer en de kinderlijke vriendschap had, misschien, een warmer tint gekregen.

Ze was een mooie, jonge vrouw, die met de dag verder openbloeide, en ze bracht hem in verwarring door haar woorden en houding, die niets kinderlijks meer hadden en een beroep deden op andere dingen in hem dan die hen tot nog toe hadden samengehouden. Misschien vergiste hij zich. Ze was niet van het soort, dat klakkeloos coquetteerde, er vermaak in schepte de mannen om haar heen het hoofd op hol te brengen. Ze was eerder koel en gereserveerd in haar houding tegenover wie haar de gebruikelijke complimenten maakte. Hij kende zijn natuur en had langzamerhand geleerd die te wantrouwen. Zijn ontvlambaar hart stond gauw in lichtelaaie en had leed genoeg veroorzaakt, aan hemzelf en anderen.

Nooit had hij aan Tesselschade gedacht in verband met deze dingen. De laatste tijd alleen, nu ze zich zo onmiskenbaar als vrouw tegenover hem gesteld had.
Hield hij dan van haar als vrouw?......
Dwaze vraag......
Wie kon aan haar denken als vrouw en niet van haar houden?......
Vreemd...... Zo aan de kleine Tesselschade te denken......
Sinds wanneer had het broederlijk-kameraadschappelijk gevoel, dat hem aan haar verbond, zich omgebogen tot iets anders?...... Of...... was het allemaal verbeelding?...... Was zij hem niét op die manier genaderd?...... Was het een verwrongen erotische fantasie van zijn door veel ervaring bedorven natuur, die hem een drogbeeld voortoverde, hem het vriendinnetje van jaren deed zien als mogelijke minnares?
Hij kon er niet uit wijs worden.
Hij durfde er niet aan geloven.
Hij wou zijn hart niet verder onderzoeken......
Het was alles waanzin, dacht hij in plotse verbaasdheid over zijn eigen verward en verwarrend gemijmer. Het kwam alleen door de argeloze vertrouwelijkheid, die er tussen hen bestond. Zij sprak tegen hem zoals zij hardop in gedachten spreken zou. Het was louter zotternij van een verdwaasd en verknoeid hart als het zijne, daar gevolgtrekkingen aan te verbinden, die kant noch wal raakten. En hij mocht wel voorzichtig zijn, zich niet te laten begoochelen door de valse schijn, die zijn kranke zinnen hem voortoverden...... Hij zou er niets mee winnen, er integendeel een kostbare en nooit meer te vervangen vriendschap door verspelen......
En steeds vaker in de weken en maanden, die volgden, vroeg hij zich in al pijnlijker tweestrijd af, of zijn oren, ogen en gevoel hem bedrogen of niet...... Tesseltjes houding en blikken konden toch niet verklaard worden binnen het oude raam hunner passieloze vriendschap? Het was geen alledaags coquetteren van haar, geen poezig gevlei, geen gebedel om complimenten en opmerkzaamheid. Het leek meer een soort, voor anderen verheimelijkt, imperatief in bezit nemen, waartegen geen verweer zou baten. Als hij binnenkwam, keek ze hem met een sterke blik aan, liep hem halverwege tegemoet, haar handdruk was vol tederheid en tegelijk vast en bemoedigend als die van een man, alsof ze zeggen wou: „Wees dapper, heb vertrouwen"...... Maar hij was minder dapper

dan ooit en het leek wel of hij alle vertrouwen verloren had. Hij schertste met haar, maar zijn toon klonk bevangen, ernstig. Tot gestoei kwam het niet meer, elke te ruwe aanraking zou hem heiligschennis geleken hebben. Als ze de hand op zijn schouder lei en over hem heen boog om iets op een blad papier mee te lezen, trilde hij over zijn hele lichaam, voelde zich bleek worden en onmachtig om iets te zeggen of te doen...... Over zijn eigen gevoelens was hij allang niet meer in twijfel. Hij was niet alleen verliefd op haar, hij had haar lief met een diepe en ernstige tederheid en een eerbied voor haar ganse zijn als hij nog nooit eerder voor een vrouw gevoeld had...... Dit was een hoge liefde, een zo hoge liefde, dat de zinnen er verschuchterd voor in hun schuilhoek kropen en zwegen. Geen prikkelende gedachte kon deze sfeer naderen. Hij had haar lief, maar zij was hem heilig in de diepste zin des woords. En hoewel zijn gevoel hem zei, dat ook Tesselschade van hem hield, met een echt verliefde liefde van hem hield, zijn verstand kon deze mogelijkheid niet doordringen en wees haar aldoor weer schuw af, bang voor een te groot geluk, dat de ziel zou verbrijzelen onder zijn geweld...... Nooit zou hij de moed hebben over liefde met haar te spreken...... Hij zou dood neervallen van schrik en schaamte als het eerste woord zijn tong ontglipte. Maar zonder dat hij het wist kwam er een grote tederheid in zijn veranderde houding tegenover haar, zijn ogen waren zo zacht, zijn stem zo strelend, zijn gebaren zo stil en eerbiedig, het wat hoekige, jongensachtige in hun vroegere verhouding rondde zich tot vloeiende, weke lijnen, buiten zijn bewustzijn om...... Een enkele maal ving hij een vorsende, nadenkende blik op uit Anna's ogen, die hem hartkloppingen bezorgde van schrik: had hij zich door een of ander verraden?
Soms kwam een gevoel van uitputting zijn straffe waakzaamheid verrassen. Hij zat in zijn gemakkelijke stoel bij de haard, liet zich achterover zakken, sloot de ogen en verweerde zich niet meer tegen zijn hardnekkig onderdrukte dromen. Aanstonds braken zij alle dijken en overstroomden zijn ziel met de verlammende heerlijkheid van hun visioenen...... Alles wat hij had menen en niet had durven en willen opmerken was eensklaps eenvoudige werkelijkheid geworden...... Hij strekte de armen uit en Tesselschade zonk aan zijn borst...... Ze vleide de armen om zijn hals...... hoe koel en zacht ze waren...... haar wang lag tegen de zijne, zij kuste hem

en kuste hem weer en hij hield haar omvangen, hield eindelijk het hoge geluk omvangen, waar zijn ganse leven met zoveel drift onder vallen en opstaan had heengestreefd...... De engel, de heilige van zijn diepste droom was uit de hemel neergedaald, was vrouw geworden om hem de zin des levens te doen begrijpen...... Zo vol tedere hartstocht was zij, maar de geuren van het paradijs bleven rond haar en maakten de weelde van hun liefde tot een onaards gebeuren, een zweven met de wolken door blauwe, zondoorschenen oneindigheid......

Tot hij met een zucht ontwaakte uit zijn extatisch gemijmer, zich met een ruk terug wierp in de werkelijkheid, zijn vermetelheid betreurend, die het weer moeilijker maakte zich te schikken in het onvermijdelijke: dat Tesseltje onbereikbaar hoog boven hem stond en nooit van hem zou zijn...... Hij moest leren berusten in wat nu eenmaal zo was...... een grove natuur als de zijne kon zich nooit opheffen tot de lichte sferen, waar een etherisch wezen als Tesselschade thuis was...... Alleen in zijn overmoedige dromen kon hij haar bereiken, nooit in werkelijkheid...... De schijn van haar vrouwelijke toenadering mocht hem niet verblinden tot een ruwe stoutmoedigheid, die met één slag de betoverend schone zeepbel zou doen uiteenspatten......

Toen kwam de donkere, stormachtige middag in het laatst van november, waarop het „Moortje" werd opgevoerd en die werd tot de grootste triomf, die in de Oude Kamer ooit gezien was. Het publiek was buiten zichzelf van enthousiasme, lachte uitgelaten, klapte zich de handen bijna stuk en schreeuwde van vreugde bij het herkennen van het eigen dierbare leven in het woelige Amsterdam.

Gerbrandt was overdonderd door de stormachtige geestdrift van de toeschouwers en de eindeloze complimenten, die hem van alle kanten toevloeiden. Hooft drukte hem warm de hand en sprak van een meesterstuk, dat de tijd zou braveren. De oude Roemer stond hem op de schouder te slaan en kwam niet uitgeroepen en gelachen. Coster, Vondel, Quina, Van Baerle, Van Campen, de Coninck, Heinsius, alles wat naam had, drong om hem samen, riep over het blijspel, noemde het een gebeurtenis, een mijlpaal in de geschiedenis van de Amsterdamse letteren en toneelkunst en zwoer, dat hij de stoutste verwachtingen had overtroffen. Tesselschade alleen zei niets, ze nam zijn hand in allebei de hare, drukte

die hard en warm, slikte, lachte en hij zag een schemer van tranen in haar gelukkig glanzende ogen. Dan stak Steven z'n arm door de zijne, Jacob Pauw nam de andere en in triomf werd hij weggevoerd naar de deftige herberg „De Prins", die gevoerd werd door de vrouw van Jochem Hendricksz. van Zwartenhond, die kapitein was van een oorlogsschip en befaamd om zijn bekwaamheid en roekeloze aanvalsdrift. De deftige Joffer, die nog altijd bij haar meisjesnaam Elisabeth Bas genoemd werd, en in haar voorname huis vorsten en ambassadeurs ontving, toonde zich trots op de onderscheiding, bracht het beste uit kelder en keuken op tafel en Gerbrandt werd bedolven onder een vloed van loftuitingen en vriendschap en was er verlegen mee. Zijn ouders en zusters zaten mee aan bij het feestmaal, Adriaan met een van geluk stralend gezicht, Moeder Marrigje met tranen van ontroering op de wangen bij elk geestdriftig levertje op haar gevierde Gerbrandt, Hillegond en Stijntje trots en blij met het succes van hun broer. Breêro genoot zijn succes met volle teugen, beantwoordde lachend en geestig de onderscheiden lofredenaars en zag onder alles door steeds het gezicht voor zich van Tesselschade, de enige, die niets gezegd had, omdat de ontroering haar sprakeloos maakte en tranen naar haar ogen dreef. Zijn hart had even stil gestaan, zo sterk had haar gevoel op hem aan gedrongen, een gevoel, dat ontwijfelbaar meer was dan vriendschap en meeleven in een kunstenaarssucces...... Als hij het maar durfde geloven...... Misschien geloofde hij het toch, maar hij zou het nooit durven uitspreken, noch tegenover haar noch tegenover een ander, wie ook......

Toen hij met zijn familie thuiskwam, dronken van de overweldigende triomf, vond hij een doos, die voor hem gebracht was. Nieuwsgierig keken allen toe, terwijl hij de touwtjes doorsneed, de doos opende, de krakende papieren verwijderde...... Daar lag een grote kristallen wijnroemer...... Hij nam hem eruit en bekeek het fraaie etswerk, waarmee het glas versierd was...... Dit moest een geschenk van Tesselschade zijn......

Aan de ene zijde was het silhouet van Amsterdam geëtst met een rijzende zon erachter in welks stralen geschreven stond: „'t Kan verkeren". Aan de andere kant een bloeiende eglantier, waar twee vlinders over dartelden in verliefd spel, een geestig cupidootje zweefde erboven, zwaaide een banderolle, waarop hij las: „Amour, à vous!" ......de dronk, die hij uitgebracht had op de avond, toen er wel-

licht voor het eerst iets als liefde voor haar in zijn hart gebeefd had...... „Tesseltje" stond met fijne lettertjes onder het lieflijke tafereeltje...... Allen riepen hun bewondering uit over het prachtige werk...... Je zou zo de bloemen van het glas willen plukken, de vlinders bij hun tere vlerkjes pakken...... Gerbrandt draaide het glas om en om in zijn bevende hand...... Hij zag donkerrood van ontroering...... Haastig ging hij ermee naar boven...... Toen Stijntje even later bij hem kwam en lachend een kleine kan wijn op zijn tafel zette, stond hij nog met het glas in zijn handen.
„Een glas zonder wijn is een Tantaluskwelling voor een kittebroer als jij," zei ze. „Drink op haar gezondheid."
Hij zette het glas neer, greep haar om het middel en kuste haar onstuimig op de wangen. Toen zwaaide hij haar rond, dat haar rokken flapperden en zij gilde. Hijgend zette hij haar weer op de voeten en lachte. Zijn ogen schitterden als sterren.
„Ben je gelukkig, Gerbrandt?"
„In de hoogste hemel kunnen ze niet zaliger zijn, Stijntje."
„Daar ben ik blij om...... Dan zul je heerlijk slapen"......
„Zottin!...... Alleen een dwaas verslaapt zijn geluk!"
Lachend liep zij weg.
Hij stak meer kaarsen aan en schonk wijn in het glas...... Ha, hoe de tekening flonkerde in de goudige gloed van het edele vocht!...... Hij nam een diepe teug...... Nog nooit had enige wijn zo'n verrukkelijke smaak gehad...... Hij ging zitten, boog zich voorover en zat glimlachend naar de vorstelijke roemer te kijken... Er biggelde een druppel over het hoofdje van Cupido. Met de vinger wreef hij de druppel uit over de gladde oppervlakte...... Dan keek hij weer, vertederd, elk lijntje in zich opnemend...... en schrok...... Hij keek beter, wreef zijn ogen uit, keek van nader-bij...... hij kon zich niet vergissen...... Op de banderolle stond:
„Amour à vous!"
De komma was verdwenen...... Had ze die alleen aangegeven en vergeten hem uit te etsen?...... Onmogelijk...... Ze had de woorden er zonder komma ingeëtst en na het schoonmaken de komma er los bijgetekend...... Dat kon niet anders......
„Amour à vous!"
Ze had hem lief...... Ze had zijn schroom en angsten gezien, wist dat hij nooit zou durven spreken...... Nu sprak zij zelf:
„Amour à vous."

Het was als hoorde hij het gefluister van haar lippen aan zijn oor...... Zijn hart sloeg een razende roffel. Duizelig hield hij zich aan de tafelrand vast...... Nu kon hij niet meer twijfelen......
„Amour à vous"......
„Tesseltje"...... Zij bekende hem haar liefde, omdat hijzelf de moed niet had er een woord over los te laten...... Ze was moediger dan hij...... Alleen een zo fijne en dartele geest als de hare had deze oplossing kunnen bedenken...... Zijn hart bedaarde...... Een grote rust viel in zijn ziel...... Nu was alles goed...... nu keerde heel het leven zich met het gelaat naar de zon......

5

Zij was alleen in de kamer, stond over haar tekentafel gebogen bij het grote venster, dat uitzag op de kaalgeplukte, verwaaide tuin in de regen. Hij kwam op haar toe en nam haar beide handen.
„Ik kom je danken voor je geschenk, Tesseltje."
Glimlachend en met vragende ogen zag zij hem aan.
„Ik moet je iets ergs vertellen, Tesseltje."
„Wat is er dan?"
„Er is iets uit je werk gevallen...... een komma......"
De glimlach verdiepte zich, de vraag in de ogen werd verwachting.
„Tesseltje...... is het waar?"
Zij boog het hoofd en drukte haar handen vaster in de zijne. Hij trok haar naar zich toe, lei een arm om haar heen, zij hief het hoofd op en hij kuste haar op de mond. Met gesloten ogen kuste zij hem terug, drukte zich dicht tegen hem aan, fluisterde zijn naam en hield het hoofd als een kind in zijn schouderholte verborgen. Er stak een juichkreet in zijn keel, die, als hij hem losliet, heel Amsterdam zou doorklinken, zijn groot geluk uitroepen, dat iedereen het zou horen. Hij keek op haar neer en een enorme verbazing maakte hem sprakeloos. Deze mooiste en meest-bewonderde, vurigst omworven maagd van Amsterdam, dit wonder van schoonheid en geest, had zich in zijn ruwe handen gegeven, zijn eigen lief...... Het was niet denkbaar. Zacht zei ze:
„Dat je het eindelijk weet, Gerbrandt!...... Dat je eindelijk gekomen bent...... Je hebt me zo lang laten wachten"......
„Ik durfde niet...... Ik vond mezelf niet waard"......
„Malle man...... je weet niet, wat je allemaal waard bent"......
„Jouw kleine vingertje nog niet"......
„Mij ben je alles...... Al zo lang...... Maar je wou het niet zien."
„Ik durfde niet"......
„En ik kende je niet voor zo schuchter...... dolle vaandrig"......
„Mijn hart is het, Tesseltje"......
„Het is groot genoeg, het mag schuchter zijn"......
„Je weet niet wat je zegt, lief"......
„Nee...... ik weet niet wat ik zeg...... zo gelukkig ben ik"......
Naast elkaar, de armen om elkaar heen, keken zij uit over de druipende tuin. Een tijdlang zwegen ze. Toen zei hij:

„Als je die tuin eensklaps zag ontbloeien, Tesseltje, de bomen vol in blad, de rozen geurend en blind van bloemen, het gras groen en vol meizoentjes, de warme zon erover en een diepe, blauwe zomerhemel erboven, wat zou je zeggen?"
„Een wonder, Gerbrandt"......
„Dat wonder heb je aan mij gedaan...... Mijn leven was als deze verdrietige tuin, kaalgeplunderd, zonder kleur of geur, verregend, verwoest...... Nu is de zon van jouw liefde erover opgegaan en in een nacht is het weer in bloei geschoten, rijker dan ooit...... een weelde van groen en bloemen, bont en geurend...... een wonder"...
Gelukkig keek zij in zijn lichtend gezicht. Dan zei ze met een schelms lachje:
„En dat alles door een weggevallen komma!"
Hij lachte kinderlijk.
„Als ik een familiewapen had zou ik er een lazuren komma in aanbrengen op een veld van keel en de zinspreuk: „In hoc signo vinci"......
„Maar ik was het, die overwon, verwaande man!"
„Kleine verdienste, amazone, met jouw kracht en list"......
Dan werd hij ernstig.
„Ik zal vanavond nog met je vader spreken"......
„Wacht nog wat, Gerbrandt...... het is zo zoet dit geheim voor ons samen te bewaren"......
„Goed, liefste...... al wat je wenst...... Jouw wil is mijn wet, voor nu en altijd"......
Dit werd de gelukkigste tijd van zijn leven, een hoog, triomfantelijk gevoel droeg hem door de dagen. Hij werkte weer, schreef vurige liefdesliederen voor haar, dankbare aandachtige versjes, fragmenten van nieuwe spelen, die door zijn hoofd woelden. Met Coster roerde hij zich in de oude kamer, waar de twisten hoger opklonken, Ridder Rodenburgh steeds meer invloed rond zich samentrok en aanvallen lanceerde op de twee woelwaters, Breêro en Samuel Coster, de rauwe bengels, die de edele kunst van Rethorijken tot een aanfluiting maakten met hun onbekookt, ongeleerd, voor het gepeupel geschreven, wanschapen werk. Gerbrandt bleef hem het antwoord niet schuldig, viel hem op het lijf met een spotdicht, waarin hij hem vergeleek met de ezel in een leeuwenhuid en had een geweldig plezier in de schermutselingen, waarbij de beste geesten toch aan de zijde van hem en zijn dappere,

heftige vriend Coster stonden. Ze zouden dat opgeblazen heerschap en zijn aanhang er wel onder krijgen.
Hij schilderde ook weer, met losser hand en vrijer geest dan vroeger. Kleine Pauwtje scharrelde rond in het atelier, smeerde alle flarden papier en zijn eigen gezicht vol krijt en verf, babbelde honderd uit in zijn krom taaltje en Oom Gerbrandt vertelde zotte verhaaltjes en zong hem liedjes voor en schilderde zijn kopje met de vrolijke tintelende ogen en de kleine, lachende mond en maakte er zijn moeder dolgelukkig mee. De oude Sinjeur Pauw smeekte om een kopie, wou er rijk voor betalen, maar kreeg gratis een ander portret, in één middag op het doek geborsteld en sprankelend van leven...... hij sloop ermee heen als met een gestolen schat en zond Gerbrandt een kostbaar Spaans rapier, soepel als een riet, met een verwonderlijk schoon gesmeed gevest en een rijk met goud geïncrusteerde stootplaat. Een vorstelijk wapen, dat door heel het schuttersvendel met jaloerse ogen bewonderd werd.
Tesselschade was van een stormachtige tederheid in hun heimelijk samenzijn en wist hem in gezelschap op duizend manieren haar innigheid te tonen zonder dat de anderen er een vermoeden van hadden. Niemand kon denken, dat in dit vrolijke, geestige, maar ingetogen meisje, met haar kuise afweer tegenover mannen, zulk een vuur brandde, als waar Gerbrandt alleen van wist.
Zij schaatsten samen, toen de vorst fel ingevallen was, en maakten een tocht naar Monnikendam op een mooie vriesdag met dun vloeiend licht en een zacht neveltje, dat de horizon verwaasde. Zij reed voor, hij hield zijn handen op haar heupen en zij hield zijn polsen vast. Hij voelde de krachtige beweging van haar soepele lijf, dat onder zijn handen bewoog, de lucht leek een lichte wijn, die hem naar het hoofd steeg. Achter hoge rietpluimen op een verlaten poel kuste hij haar fris gezicht, zij stoeiden en krasten achter elkaar aan als spelende kinderen, de wijde wereld was te klein voor hun geluk.
Een feestelijke winter.
En toen de eerste blaadjes van de nieuwe lente aan de bomen kwamen en zij hadden afgesproken, dat hij nu met de oude Roemer zou gaan spreken, nodigde deze hem in een kort en korzelig gesteld briefje uit tot een onderhoud te zijnen huize.
Als een donderslag uit heldere hemel brak de woede van de verontwaardigde vader over hem los...... In ongezouten termen

brulde Visscher hem zijn verwijten toe...... Hij was nog juist op tijd gewaarschuwd...... Wat hij zich voor de duivel, in het hoofd haalde om misbruik te maken van zijn vertrouwen en met zijn verleidersstreken een onervaren meisje als Tesseltje het hoofd op hol te maken?...... Of hij dan niet begreep, dat er nooit iets tussen hen bestaan kon...... Of hij vergeten had welk een onoverbrugbare kloof er gaapte tussen hem en haar?...... Zij waren van de oude, Roomse religie, de Visschers, en nooit zou hij toestaan, dat zijn dochter overging tot de ketterse leer of trouwde met iemand, die voor de schijn zijn jasje omkeerde en Katholiek werd om den wille van een vrouw...... Het was onmogelijk, afgezien nog van een vracht andere dingen. Dacht Breêro, voor de donder, dat hij zijn lieveling, zijn trots zou afstaan aan een kerel met een reputatie als de dolle vaandrig, die alle kroegen en huizen van plezier van binnen en van buiten kende, een man voor wie geen vrouw veilig was, die er dozijnen versleten had en nu wou neerstrijken op een zuivere, ongerepte bloem als zijn kleine Maria?...... Er was geen denken aan...... Hij weigerde pertinent en wou eeuwig vervloekt zijn als hij ooit op die weigering zou terugkomen...... Hij had hetzelfde tegen haar gezegd, haar in ronde woorden verteld, wie ze voorhad, haar verboden hem nog alleen te zien of te spreken en al haar kindertranen konden hem niet van zijn besluit afbrengen, al kromp zijn hart bij het zien van haar verdriet...... Ze zat opgesloten in haar kamer en kwam er niet uit eer hij van beide zijden de belofte ontvangen had, dat ze hun heilloze plannen hadden opgegeven...... Daar bleef het bij..... En of Sinjeur Breêro hem nu zijn woord wou geven, dat hij geen poging meer aan zou wenden Tesseltje te zien of te spreken te krijgen.

Gerbrandt zat er lijkbleek, bevend over al zijn leden bij. Ieder woord trof hem als een slag. Hij wist, dat de oude Roemer een opvliegend man was, maar had nooit anders dan welwillendheid van hem ondervonden, daarom verschrikten hem de bulderende stem en de wild flikkerende ogen nog meer. Als verdoofd liet hij de hagelbui van verwijten en harde woorden over zich heen gaan zonder ook maar een poging te doen om er iets tussen te krijgen. En toen de heftige opgewonden man eindelijk zweeg, bleef de laatste vraag mechanisch in hem naklinken en hij keek verwezen voor zich uit zonder te antwoorden.

Ongeduldig, doch op wat bedaarder toon, herhaalde Visscher:
„Nu, Sinjeur Breêro, wat zal het zijn?...... Wilt u mij uw woord daarop geven?"
Waarop?...... Wat wou die man ook weer van hem?...... Ach ja...... niet meer proberen......
Hij lichtte het hoofd op en antwoordde zonder drift:
„Nee, Sinjeur Visscher, daar geef ik u mijn woord niet op...... integendeel."
„Maar wat donder en bliksem, man," begon de ander weer te tempeesten.
Gerbrandt viel hem in de rede:
„Alleen als zij het mij verzoekt, zal ik mij retireren...... voor ieder ander: nooit"......
Roemer keek hem aan alsof hij hem slaan wou. Dan begon hij met grote stappen door de kamer te lopen, terwijl Gerbrandt verder sprak:
„Er is tussen ons meer dan een luchtige vrijage. Wij menen het beiden voor het leven"......
Hier onderbrak Roemer hem met een honende lach, kwam op hem toe en zei:
„Voor het leven, hè?...... Hoe vaak heb jij die woorden al in je mond genomen?...... Voor het leven!...... Een kind van nauwelijks twintig en jij, die je liaisons niet meer tellen kunt"......
„Ik heb meer dan eens misgetast, Sinjeur Roemer, en niemand heeft daar bitterder onder geleden dan ikzelf, daar kunt U zeker van zijn...... Maar met Tesseltje"......
„Noem haar naam niet!" bulderde Visscher.
Toen kalmeerde hij, ging zitten, droogde zich het rood aangelopen gezicht, schudde het hoofd en zei op gemoedelijker toon:
„Het spijt me, Gerbrandt, dat wij zo tegenover elkaar moeten staan. Je weet, dat ik je waarachtig graag genoeg mag lijden. Dat ik je als dichter hoog aansla en vereer...... Op je ongebonden leven heb ik nooit aanmerking gemaakt...... dat gaat jezelf aan en ik begrijp de behoeften van een talent en van bloed als het jouwe... Maar als je de handen uitsteekt naar Tesseltje, dan zeg ik: halt! Ook zonder verschil in godsdienst zou ik haar nooit aan je toevertrouwen...... Gebruik je verstand, man...... dat moet je toch begrijpen!...... Uitgesloten!"
De drift bruiste weer op in de laatste zinnen.

Breêro keek hem hulpeloos aan. Hij wou iets zeggen, zich verdedigen, vond geen woorden.
„Maar, Sinjeur Visscher"......
„Zwijg!" beval Roemer bars. „'t Helpt allemaal niets...... Goede voornemens...... daar is de weg naar de hel mee geplaveid...... Een vos kan zijn haren verliezen, maar zijn streken niet"......
„U begrijpt het niet"......
„Mogelijk...... Maar mijn besluit staat vast."
Hij stond op, zijn boze ogen zagen Gerbrandt aan met een doordringende, stekende blik.
„Wil je me beloven"......
Ook Breêro was opgestaan. Hij spande zijn wil en beheerste zich. Bleek, maar met vaste stem antwoordde hij:
„Nee...... ik beloof niets...... Alleen als Tesseltje mij mijn woord teruggeeft, zal ik berusten."
„'t Is wel...... Maar jullie harde koppen zullen breken op de mijne...... reken daarop...... Adieu"......
Met een koele buiging ging Gerbrandt heen. In de gang ontmoette hij haar zuster:
„Anna!"
Met een smekende blik wendde hij zich tot haar, maar zij schudde het hoofd en liep zwijgend met een boogje om hem heen, als was ze bang voor besmetting. Woedend stormde hij de deur uit.
Bij de Schreierstoren bleef hij staan en staarde met door tranen verblinde ogen over het woelige water met de onophoudelijk dooreenkruisende schepen. Een duizeling beving hem. Hij leunde tegen de muur en trachtte na te denken, maar zijn gedachten vlogen verward door zijn hoofd, keerden aldoor terug naar dat ene: ze namen hem Tesseltje af...... Tesseltje was voor hem verloren...... Roemer zou niet toegeven, hij kende de koppige vasthoudendheid van de oude man...... Dit was het einde...... Nog voor het goed begonnen was, brak de gulden draad van het geluk, dat hij eindelijk gegrepen had, stukgekapt door de harde wil van een oude tiran... Weer viel als een verplettering het oordeel over hem...... gewogen en te licht bevonden... Maar als Tesseltje hem trouw bleef?...... Als ze heldhaftig volhield en niet toegaf aan de eisen van haar vader?...... Ze konden haar niet levenslang opgesloten houden...... Dolle plannen warrelden door zijn hoofd, vlagen van hoop woeien als gloeiende winden door zijn ontstelde ziel...... Hij kon haar

schaken, met haar vluchten, ergens in 't geheim met haar trouwen...... het onherstelbare plaatsen tussen hen en de verwoede vader...... Hij had roekeloze vrienden, die het plan zeker zouden helpen uitvoeren...... Als Tesselschade wou...... Kon hij haar maar te spreken krijgen, haar bezweren standvastig te zijn, haar moed in gieten door zijn vurige liefde......

Koortsige dagen van afwachten. Slapeloze nachten, doorflakkerd van wilde visioenen, opschietende verwachting, verlammende wanhoop. Opgewonden gesprekken met een medelijdend-cynische Steven van Vredesteyn, die de schouders ophaalde en berusting ried: de Joffer zou bukken voor het gezag van de strenge Roemer en de nog strengere biechtvader...... geen ketter in de familie...... geen zingende bedelaar, versierd met het niet-gangbare goud van de roem......

En dan, na twee weken van slopend afwachten de wanhopig gelaten brief van Tesselschade. Zij kon er niet meer tegenop en gaf de strijd gewonnen. Haar geestkracht was bezweken onder de niet aflatende drang van haar omgeving. Haar ziel was verscheurd, haar hart leeggebloed. De bron van haar tranen opgedroogd...... Zij kon niet langer strijden. Zij kon haar geloof niet verloochenen, haar biechtvader had haar zo diep verschrikt...... het kon niet...... zij moest zich voegen...... Maar de liefde in haar hart wou niet zwijgen...... Zij hield van hem en zou van hem blijven houden tot het laatste, maar zij moest het offer brengen en verzaken aan het aards geluk, dat God haar ontzei...... er was ook nog een eeuwigheid, en misschien zouden zij elkaar daar mogen beminnen, van alle ondermaanse boeien bevrijd...... Ook hij moest leren berusten...... God zou hem de kracht geven...... Ze zouden elkaar weerzien in de wereld, als de ergste smart geluwd was, en goede vrienden zijn voor de ogen van anderen en de vlam van hun liefde hoeden met voorzichtige handen...... Hij kon op haar vertrouwen. Nooit zou ze een ander liefhebben...... Dit vreselijke leed werd hun opgelegd door hoger macht...... Zij moesten het hoofd buigen en het lot aanvaarden, dat onnaspeurbare wijsheid voor hen had bestemd...... Troost zoeken in onderwerping aan Gods wil, die hen gescheiden hield, maar ook kon verenigen, als Zijn genade het zo besloot...... In de geest was zij zijn vrouw en zou het blijven...... Een stille brief, zacht en trouw genoeg, vol ingehouden tranen, toch met vleugjes van de heimelijke extase, die het lijden

voor het vrouwelijk gemoed zo licht tot een wellust maken kan, het offer tot een nooit bekende vreugde.
Verslagen zat hij ermee in de handen, las en herlas de droeve zinnen in het dierbare, sierlijke handschrift, dat hem als in een betovering haar ganse wezen levend voor ogen bracht. Hoe schoon zij was, hoe zuiver van ziel, hoe rijk van hart...... En deze liefde, waaraan twee levens zich hadden kunnen verzadigen van geluk, moest verdorren en verschrompelen onder de ijzige wind van bekrompen menselijk inzicht, de harde waan van het enig ware geloof te bezitten...... zou het God deren met welke woorden en gebaren een oprecht mensenhart Zijn ondoordenkbare grootheid naderde?...... Wat was voorwendsel in dit zware en onwrikbare argument, wat waarachtigheid?...... Speelden ook andere motieven een rol, zoals Steven insinueerde?...... Niet bij haar, dat was onmogelijk...... maar bij de anderen, die zich tussen hen geplaatst hadden?...... Zijn dartele leven?...... Och, hij wist toch, hoe zijn kameraden leefden, de zonen van de aanzienlijke kooplui, bestemd voor de hoogste plaatsen in de magistratuur, de reinste, mooiste en rijkste meisjes...... Waarin waren ze beter dan hij?...... De meesten waren immers erger, kenden geen inkeer of berouw, geen zelfverachting om hun woeste zonden, en zouden toch als machtige, invloedrijke mannen hun plaats krijgen en anderen ten voorbeeld gesteld worden...... Hoe had Roemer Visscher zelf in zijn jonge jaren gewoeld?...... Veel van zijn verzen uit vroeger dagen wezen alles behalve op een kuise, ingetogen natuur...... Voorwendsels, huichelarij, valsheid...... Als er een kwam, rijker, voornamer, men zou zijn zonden met de mantel der liefde bedekken...... jeugd moet uitrazen...... wilde haren......
Tesseltje...... Tesseltje...... verloren...... hun liefde in de dageraad verstikt...... Zijn onnozelheid had zich alleen gekoesterd in de schoonheid van de zon, die zo glorieus aan zijn horizon verrees, verkondiger van een lange, blijde, gezegende dag...... Als een kind had hij gedachteloos gespeeld met een verlokkende waan...... Niet voor het eerst joeg een harde, koude hagelstorm hem uit het toverland van bedwelmende dromen...... Mijn God, zou hij dan nooit wijzer worden en was hem geen staag geluk beschoren?...... Al het vroegere was niets bij dit. Nooit had hij zo diep zich verloren gegeven, nooit zo met al de gloed van zijn ongerept gebleven dichterziel...... geen rokerige begeerte had hem gekweld, geen on-

kuise gedachte had hem besprongen, in al deze vlammende maanden...... zijn ziel had de hare omzweefd als de doorzichtige vlinders, die zij voor hem in het glas geëtst had...... Ook dit mocht niet zijn...... Vermoeid liet hij haar brief uit de handen zinken. Dit was wel het einde...... Wat had het leven verder nog voor nut of zin?......
Het was in deze verslagen, moedeloze dagen, dat hij de stille verzen schreef, waarin hij verloren gaf:

Mijn Siel-loos lijf, dat eerst te voorschijn quam,
In 't Graeflijck groot, vermaerde Amsterdam,
Leyt nu gescheept recht voor de schans, en beeft,
Vermits mijn siel so arm in 't Tessel leeft.

Wat is 't of elck het schip-rijck Eylandt prijst,
Mijn arme siele wert daer met gespijst
Als slechts met sien: oft nauwelijcx ter noot
Met water brack, en sober daeglijcx broot.

De vader grijs, den grooten Oceaen:
Komt ongevraecht mijn schip aen stucken slaen:
Daer is gen hoop, ick wend' 't wel van de wal,
Maer ick ben laes! aldaer ick sterven sal.

Een ander lijt schip-breuck van gelt en goet,
Dan ick laet meer, ick laet haer myn gemoedt,
Tijd'lijcke schat, daer geef ick weynich nae,
Want siel verlies is wel de grootste schae.

Daer sinck ik del, gebooren is myn tijdt,
Ick raeck myn siel, myn lijf, myn leven quijt,
Helaes! ick smoor, myn adem gaet so flauw,
Van anxt en sorgh syn nu myn hayren grauw.

Ghy Visschers, die de doden pluyst op 't strant,
Vindt ghy myn lijf geworpen op het landt,
Wascht my van 't sant, en graeft my in den schoot,
In 't Tessel zelf, de oorsaeck van myn doot.

Lusteloos strompelde hij door zijn dagen met het gevoel, waarlijk gestorven te zijn en nooit meer iets van zijn oude zelf te hervinden. Hij was te diep zelfs neergedrukt om door woede en wrok bewogen te worden. De gewaarwording één grote wond, één dragend zeer te zijn, deed hem verlangen naar het einde. En slechts de vrees voor het geweldig oordeel van de Almachtige weerhield hem ervan de hand aan zich zelf te slaan......

REVOLTE

Ick heb U werck te seer bemint,
Och, ick verkeerde!
Ick afgoddeerde
Met lust aen 't tijdlijck goet verblint,
dat ick begeerde,
Ja prees en eerde
Meer als myn salicheyt, o blinde kennis!
Die sonder onderscheyt
Mijn willen hebt verleyt
In alle schennis.

1

Maar hij was niet dood en stierf ook niet.
Alle verscheurdheid en smart konden niet verhinderen, dat zijn ogen de verblindende kracht zagen van de triomfelijk doorgebroken lente, dat zijn oren 's morgens vroeg en in de avondstond vervuld werden van het luide, driftig gezang der vogels, die het feest der wederopstanding vierden en het leven prezen met al de kracht van hun bezeten orgelkelen. De bloemen ontloken als altijd, het groen sprong uit het dorre hout, de zon rees hoger aan de hemel en verguldde de daken der huizen, sloegen vonken uit de haantjes van de torens, warmde de geurende aarde, joeg een nieuw gloed door het bloed der mensen, bracht een onrust van verwachting in de harten, ook van hen, die zich verslagen wisten en meenden nooit meer te zullen opstaan. Ook in dat van Gerbrandt Adriaansz. Breêro die het leven van ziel en zinnen geblust waande. De meimaand was zo betoverend schoon en een prikkeling trok door het bloed, dat koud en onaandoenlijk dagelijks trager leek te stromen. En de man, die in de nacht bij het licht van zijn kaars geschreven had:

„O Levendige God! eeuwigh, goed, en almachtigh,
Aenschouwt mee-lijelijck: mij droeve, en neerslachtigh
En uytgequeelde man, van soberen gestalt,
Gedooght niet dat hem nu de wanhoop overvalt"......

stond de volgende morgen op, rekte zich uit, keerde het gelaat naar de zon die door het venster scheen en luisterde aandachtig naar de ontwakende stemmen van de stad, die hun roep naar hem uitzonden en vroegen waar hij bleef...... Er lag een vleiende brief van Jan Jansz. Starter, die hem vereerde als zijn meester en hem uit Friesland schreef hoe zijn naam ook daar met ontzag genoemd werd......
Er lag een uitnodiging voor een klein feest in de nieuwe taveerne „In 't loose Schutterke" van Alida Dirksd. van Schagen bij de Haarlemmerpoort, waar Marcus Westhoff de vrienden tracteren wou op een kanne muskadel ter ere van de geboorte zijner eerste dochter...... twee zonen had hij al, het gelukskind. Een ander waarschuwde hem, dat hij overmorgen verwacht werd op de Sint-

Sebastiaansdoelen voor het papagaaischieten...... Er lag een briefje van Samüel Coster, dat sprak van grote plannen, waarbij hij de hulp van Gerbrandt kon noch wou ontberen...... Hooft had een blijspel voltooid en verwachtte, dat Breêro de lezing ervan zou bijwonen: hij wou zijn oordeel niet missen en het was nu heel mooi in Muiden...... Hij zuchtte diep en glimlachte...... Hij had toch veel en goede vrienden...... en zijn vijanden beten hun tanden stuk op zijn naam...... In de kleine tuin rumoerden de vogels, het patrijshondje bij de buren blafte schel en vrolijk, Pauwtje kefte hem na en sprong op handen en voeten rond zijn lachende moeder, pakte met zijn witte tandjs een plooi van haar rok, met schelmse ogen naar haar opkijkend, bedelend om als hondje te worden aangehaald...... dan sprong hij blaffend op zijn oom af, die bang achter de tafel vluchtte met een grote schreeuw en het hondje rolde om van de pret. Gerbrandt pakte hem op, stak hem boven het hoofd en liet hem dan dansen op zijn arm. Pauwtje kraaide van vreugde, greep hem in de baard en zei:
„Oom Bebbrand nie boos meer, nee?"
„Ik ben nooit boos geweest, Pauwke"......
„Hèèè, jawel!" riep het kind, trok een grappig bedroefd en kwaad gezicht en zei met diepe stem: „Boeoeoeh."
Hij keek in de lachende, stralende oogjes en dacht:
„Lente...... overal lente...... en ijs en sneeuw in mijn hart"......
Maar het ijs en de sneeuw waren al aan het smelten, al wou hij het niet voelen of toegeven. Hij ging uit en zwierf door de stad zoals honderden malen vroeger en Amsterdam lachte in de zon. Ouwe mannetjes zaten op een bank op het Sint-Pieters-Kerkhof en praatten druk. Zij hielden een hunner voor de gek, die niet in Amsterdam geboren was, en hij hoorde hem met zijn dunne ouwemannetjesstem snedig antwoorden:
„En wat zou dat dan, schijtvalken?...... Ik heb hier meer gebrocht dan jullie, want je kwamme anzette in je blote gat en ik had al mijn kleren an...... Wat?"
Zij lachten mekkerend en Gerbrandt lachte verstolen mee en liep verder. De markten waren even druk en ratelend van stemmen als toen hij er als jongen ronddwaalde. Er was een ander geslacht van kopers en verkopers opgegroeid, maar ze riepen even luid en kaatsten even snel en raak hun kwinkslagen heen en weerom. Een enorm viswijf stond met een rood gezicht te tieren, terwijl

een paar collega's haar bestoven rokken afsloegen. Een deftige matrone vroeg wat er aan de hand was en een grote kaasdrager antwoordde lachend:
„Wel, Joffer, ze struikelde over een vismand en toen viel ze op haar neus, dat je haar hele aalkorf bloot zag...... daar tiert ze nou zo om, want ze schaamt d'r eigen, versta je wel?"
De matrone verstond het maar al te goed, want ze liep met een rood hoofd haastig door; de meid, die haar met de boodschappenmand volgde, stikte van het lachen en de kaasdrager stelde haar olijk voor:
„De mand leit er nog, me deern, je ken 't ook es proberen!"
Bij de vleeshal luisterde hij naar het verhaal, dat een opgewonden en verontwaardigd burger aan drie van zijn vrienden deed over het wangedrag van de hedendaagse booien en knechten. Hij had een half aam Rijnse wijn bewaard voor de geboorte van zijn kind. 't Was een zoon geworden, hij was dol van blijdschap naar de kelder gegaan om het vaatje te halen. Maar toen hij het met al zijn kracht wou optillen, was hij plat achterover geslagen...... er zat niets meer in, de meiden en knechts hadden het tot de laatste droppel leeggedronken. Hij had ze weggejaagd en nou hadden ze nog de brutaliteit gehad hem te dagen voor de Kommissarissen van Krakeelzaken! Zou je d'r niet wat van krijgen?......
De vrienden beklaagden hem. Een slagersknecht, die vlak bij aan een varken stond te snijden en meegeluisterd had, lachte luid en zei:
„'t Is bar, speciaal, 't is bar!...... Je ziet er nog van uit of ie an een gieter gezopen heit!"
Bij de Nieuwe Kerk kwam de oude, kreupele Floris Harmensz., de hond-slager en doodgraver met een baar naar buiten zeulen. Een paar knikkerende jongens lieten hun spel in de steek om hem te plagen. Op een treiterig wijsje zongen ze:

„Ouwe! Ouwe! willen we samen klauwen?
Ick raai stoof...... De ouwe schijt......
De ouwe is z'n klauwen kwijt."

De kolerige ouwe Floris was zo onverstandig erop in te gaan.
„Verdrompelde galgenbrokken! As ik je te pakken krijg, sel ik de bullepees over je lenden leggen, verbrankste scherluinen dat je bint!"

„Ouwe lampoot, krombien!
'k Heb je an de galg gezien!"

Radeloos van woede rukte de oude man aan de baar, stampvoette en dreigde als een bezetene, dat hij die besuikerde schavuiten, sackreelse elementen, bont en blauw zou beuken als stokvissen op een eiken dorpel.
„Heb 't hart eres, ouwe kikel, en ik sel je een mes in je darmen omdraaien, versta je dat?"
„Here Jezus! sta me bij in uw barmhartigheid!" kreet Floris, buiten zichzelf van razernij, liet de baar los en rende strompelend op zijn kwelgeesten toe. „Seldrementse kneukels, kom hier en ik draai je de kop van je romp of!!!"
Maar de twee spotvogels, joelend van „Ouwe lampoot!...... Ouwe lampoot!" gingen er met een vaart vandoor en verdwenen om de hoek van de Dam. Ach, wat een stad was dit en wat een volk!...... Het spartelende leven, de kluchten sprongen je tegemoet bij iedere stap...... er zat een vaart achter, die je mee voortjoeg...... je kon niet stilstaan, niet achterblijven, het riep je, het sleurde je mee...... je bloed kwam erbij in beweging, begon weer te ruisen, je longen zogen zich vol lentelucht, je rug strekte zich, je benen sloegen forser uit, veerkracht spande in heel je lijf...... O heerlijk gul en jolig Amsterdam!...... Als er niets meer op de wereld is om van te houen, dan ben jij er nog een struise deern met ogen als vuur, handen die slaan en strelen kunnen, in je malse keel gorgelt de lach en heel je welige lijf beeft van levenslust en kracht...... Als er geen enkele bruid meer is voor de arme Gerbrandt, ben jij er nog om hem in je armen te nemen, hem dol te maken met je warmte en wildheid, en jou kan niemand van hem wegnemen...... je zult hem trouw blijven, je bent van net zulke plebejische afkomst als hij, je hebt geen streken en nukken en zijn overdadige honger naar leven en liefde is niet groter dan die van jou en zijn luide overmoed een echo van de jouwe...... jij zult hem niet scheef aankijken om een kroes of een woord of een liefdesavontuur te veel...... Te duivel, hij had te lang achter de vensters gekniesd en zich in het verdriet gewenteld als in een broeierig nest, dat koorts verwekt door zijn ongezonde hitte...... de grote lucht maakte hem bibberig in de knieën...... Hij moest zijn keel eens duchtig doorspoelen met een kan schuimend bier, hij wist bijna niet meer hoe het

smaakte zo fris van het vat...... En hij was nogal pachter van de bierimpost...... moest hij de oorzaak zijn, dat zijn eigen zaak ging kwijnen?...... En daar was de Haarlemmerpoort en daar de nieuwe taveerne van Aaltje van Schagen „In 't Loose Schutterke".... verduveld goed dat uithangbord met de guitige, vliegende Cupido, de pijl schuin naar beneden gericht als om ieder, die de deur binnenging, te beschieten!...... Ze mochten hem hangen, als David Bailly daar geen schuld aan had......

Het was een ruime gelagkamer, banken, stoelen en tafels blonken van nieuwheid, de vloer was brandschoon geschrobd en met zwierige figuren van wit zand beslingerd. De tinnen kannen en borden in het buffet blonken als zilver, al wat koper was, schoot zonnestralen uit. Naast het buffet leidde een trapje met een coquet gesneden leuning naar de hoger gelegen woonkamer. Een proper geklede meid met een witte muts en een bonte boezelaar wreef het zink van het buffet met een wollen doek droog en blank.

Hij was op dat vroege uur de enige bezoeker.

„Laat er een goeie kroes Delfts voor me vollopen, Griet...... Je heet toch Griet hoop ik?"

„Ja, Sinjeur, ik heet Trijn, maar als uw liefje Griet heet, mag u me ook zo noemen."

„Je bent wel van de tongriem gesneden, meisje," zei Gerbrandt lachend. „Als je bier zo goed is als je antwoord, ga ik nooit meer ergens anders"......

„Daar hou ik je aan, Sinjeur!" zei een wonderlijk heldere, volle stem, en van het trapje daalde de waardin zelf naar de gelagkamer. Het rijpe, bloeiende leven zelf...... Het waarachtige beeld van de figuur, die voor zijn ogen gezweefd had, toen hij over Amsterdam liep te fantaseren. Een blank, fris gezicht, lachend met witte, regelmatige tanden, een forse romige hals boven het witte kantje, dat een dieprood fluwelen keurs afboordde, de volle armen bloot tot boven de elleboog, een goudkleurige rok, waaronder een kleine voet in een rood muiltje even zichtbaar kwam, springend rosblond haar, met moeite bedwongen onder het gepijpte witte kapje met het coquette ruche in de hals. Een vrouw als melk en bloed. Hoe oud wat ze? Vijf en twintig?...... Voor in de dertig?...... Er ging een vrolijke zinnelijkheid van haar uit, die onmiddellijk innam of afstiet, al naar de persoonlijkheid, die er tegenover kwam. Zij verleidde ook zonder het te willen, met ieder gebaar en beweging,

met ieder woord en iedere blik van haar donkerblauwe ogen. Haar lach was een verlokking, het wiegen van haar ronde heupen een uitdaging. Zij was vleselijk van top tot teen, zo vleselijk als ooit een vrouw was, en als zij ingetogen de wimpers over de wangen liet zinken voor de al te vurige blik van een man, prikkelde zij heviger dan ooit.
Met verbazing en bewondering keek Gerbrandt haar aan zonder te spreken. Zij was verbijsterend mooi in haar vol ontwikkelde, harmonische vormen. Zijn schildersoog taxeerde haar: een klassiek lichaam.
Hij nam zijn hoed af, toen ze naderbij kwam en groette hoffelijk.
„Ach!" zei ze toen en blijde verrassing maakte haar gezicht nog aantrekkelijker. „Sinjeur Breêro!...... Wat een eer voor mijn nederige taveerne."
„De eer is aan mij, schoonste waardin van Amsterdam," antwoordde hij galant. „En nu begrijp ik de gevaarlijke symboliek van het loze schutterke aan de luifel...... Hoe kent u mij?"
„Wie kent Breêro niet, die Amsterdam kent?" vroeg zij lachend. „Ik zag u bij het Moortje en honderdmaal vroeger en later."
Hij voelde zich zeer gevleid en klaagde:
„En mijn onfortuin hield een blinddoek voor mijn ogen en ik zag de blinkendste parel niet in de kroon van Amsterdam."
„Stil maar, Sinjeur Breêro, dat u sierlijke complimenten weet te draaien, is bij iedereen bekend...... en wat ze waard zijn...... bij velen"......
Hij protesteerde.
„U doet mij onrecht. Dat is niet aardig bij de eerste kennismaking."
Lachend keek zij hem aan uit de hoeken van haar ogen.
„Arme, miskende man!...... Een vrouw doet goed haar hart met twee handen vast te houden, als de dolle vaandrig in de buurt is...... Dat zei me iemand, die u goed kent."
„Wie was de lasteraar?"
„Dat zeg ik niet."
„En wat moet u beginnen, als u in alle twee uw handen een kruik bier houdt en de dolle vaandrig komt in de buurt?"
Zij wierp het hoofd achterover en lachte hartelijk.
„Voor mij is er geen gevaar: ik hou er geen hart op na...... Dat is te lastig voor een kasteleines."

„En wat zegt uw arme man daarvan?"
„Een man houd ik er evenmin op na."
„Ook te lastig voor een kasteleines?"
„Precies!"
Ze schoten wondergoed met elkaar op. Trijn stond met de armen over de borst gekruist achter haar buffet te giechelen.
Na een half uur stond hij op en wou betalen.
„Nee...... de eerste keer, dat Sinjeur Breêro onder mijn dak kwam, was hij mijn gast."
Hij boog hoofs.
„Met dezelfde gratie aanvaard als geboden," zei hij. „Ik kom gauw terug, vanavond."
„Vanavond kan niet: dan is de taveerne gesloten voor een feest in kleine kring."
„Juist daarom: ik behoor tot die kring."
Hij stak haar de hand toe en zij legde de hare erin. Een warme, zachte hand, vol kracht. Hij keek ernaar en lachte:
„Een gevaarlijke hand...... er stroomt vuur van uit."
„Pas dan maar op, dat u niet in brand vliegt."
„Kan men daarvoor oppassen?" vroeg hij haar en keek haar recht in de ogen.
Zij liet de wimpers zinken en antwoordde met zachte stem:
„Niet altijd"......
Hij ging heen en kon heel de dag niet nalaten aan haar te denken. Wat was zij?...... Een mooi dier...... een prachtig dier...... Er ging een grote bekoring van haar uit, die de zinnen op onweerstaanbare wijze omstrikte...... een stroom van wulpse tederheid ging van haar uit en zij scheen zich daarvan niet duidelijk bewust...... er was geen opzet bij...... Of toch?...... Was het meer verdorvenheid dan natuur?...... Speelde zij het onbewuste en verleidde daardoor dubbel sterk, willens en wetens?......
Er was veel goedhartigs in haar gezicht, een gulle hartelijkheid in haar stem en manieren...... Ze moest een goed verstand hebben en wist van repliek te dienen...... Wat al beloften in die deinende gang, die soepel bewegende, ronde heupen...... Als dat prachtige lichaam in vuur schoot...... „Niet altijd," had ze gezegd, met schroomvallig neergaande wimpers...... Klonk dat niet als een vage aanmoediging?...... En met wat voor gedachten hield hij zich, voor de weerlicht, nu weer bezig?...... Vergat hij, wat nog niet

eens doorleden was?...... Kon er na Tesseltje nog iets komen?...... En dan zoiets? Een vulgaire vrijage met een mooie waardin?...... Na de prinses de kamermeid?...... Hield hij zichzelf daar niet veel te hoog voor?...... Zou hij ooit de herinnering aan Tesseltje kunnen bezoedelen in een gemakkelijke verhouding met zo'n vrouw?.... Maar de duivel der zinnen woelde in hem, stortte hem vol wrok en stookte zijn bloed heftig op. De drogredenen lagen voor het grijpen. Ze hadden hem tegenover Tesseltje voorgesteld als een zwijn. Ze was voor hem verloren...... Was het niet beter, dan maar als een zwijn te leven en tenminste de lage vreugden mee te nemen, als de hoge hem werden onthouden...... Wat had het voor zin braaf te zijn en geknield te blijven voor het heiligenschrijn van zijn hart, nu het toch leeggeroofd was?...... Hij kon geen monnik zijn. Niet zolang hij leefde. En hij leefde weer. Met een gekneusd hart en een vernederde ziel, maar hij leefde. Het leven riep. Zijn bloed gistte als jong wijn. Zou hij zijn vijanden en berovers het genoegen gunnen hem te zien wegkwijnen aan het verdriet, dat zij over hem gebracht hadden?...... Hard stond de trots in hem op. Hij was overwonnen, maar niet verslagen...... nog bij lange niet...... Hij kon opstaan en ze tonen wie hij was...... Ze honen uit de sterke burcht van zijn onafhankelijkheid en ongebroken trots...... Als hij Aaltje van Schagen won, zouden ze hem beschimpen misschien, maar zeker benijden in hun geheime gedachten......

Hij zou Marcus Westhoff niet teleurstellen en gaan drinken op het heil van zijn dochter......

2

Die avond kuste hij haar in het gangetje naar de keuken, waar hij haar tegen kwam. Onverwacht lei hij een arm om haar leest en trok haar tegen zich aan. Zij lachte, alsof er een klokje ging in haar keel, wendde het hoofd naar hem om en stak hem haar lippen toe. Haar lichaam was zacht en warm tegen hem aan, haar diepe kus woelde een wild vuur in hem open. Dan was zij met een snelle beweging uit zijn armen en weg. Duizelend leunde hij even tegen de muur met gesloten ogen.... Dat er vrouwen waren die zo kussen konden!......

Jaloers en achterdochtig lette hij op haar gedrag tegenover de anderen. Ze waren opgewonden door de wijn en haar prikkelende tegenwoordigheid. De gepeperde grappen vlogen haar om de oren, begerige handen grepen naar haar, maar zij lachte om de zotte woorden en glipte voor de grijpende handen weg en geen betoonde ze meer gunst dan de ander. Maar een paar maal ving hij een blik op uit haar vonkende ogen, die alleen voor hem bestemd was en hem rillingen over de rug deed lopen......

's Nachts thuis, in bed, dacht hij aan haar met wild verlangen en verachtte zichzelf, riep het beeld van Tesseltje voor zijn verbeelding op, vroeg haar vergiffenis voor deze smaad en zijn verdriet om haar was nooit dieper en brandender geweest. Hij nam zich voor, die hij deze avond „Mooi Aaltje" gedoopt had, nooit meer terug te zien, liever te sterven aan het heimwee van de zuivere ziel van het aangebeden meisje dan toe te geven aan de driftige bekoring van deze wetende, al te goed wetende vrouw. Langzaam kwam door de mist van zijn begeerten het edele, blanke gelaat van Tesseltje naar voren en hij sliep in met een gebed om kracht op de lippen.

Een week later sloop hij, toen de laatste gast was weggegaan en de meiden naar bed, door een zijdeurtje bij Aaltje van Schagen binnen en werd haar minnaar.

Aanvankelijk bleef hem nog genoeg bezinning tot ontsteltenis over zijn snelle val. Hij maakte zich verwijten, keek met verachting op zichzelf neer, noemde zich bij de vernederendste namen, nam zich iedere dag tien maal voor niet meer naar de Haarlemmerdijk te gaan, maar voor de schemering viel was hij er weer, dronk en speelde kaart met de andere vaste klanten en wachtte tot het laat

genoeg was de taveerne te sluiten. Dan verdween hij, kwam langs een omweg in het zijsteegje en sloop het deurtje binnen, dat voor hem ontgrendeld bleef en waar twee malse koele armen om zijn hals vlogen. Dan verzonk hij in het golvende vuur van de hartstocht, die hij nooit in deze afmetingen of vormen ontmoet had. Aaltje kende schaamte noch grenzen, als de passie eenmaal in haar opgelaaid was. Gulzig en onverzadelijk was zij, onuitputtelijk in het verzinnen van nieuwe tederheden en variaties op het eeuwige liefdeslied. En toch kon hij haar nooit weerzinwekkend noemen, want het vloog uit haar rijke natuur naar buiten met de kracht van een storm, overrompelend met een bekoringsmacht, die alle bedenking of oordeel verlamde. Gerbrandts sterke en zo lang bedwongen zinnen antwoordden op de uitdaging met gelijke kracht, en deze uren waren een verterend vuur, een waanzin van passie, die eerst doofde als zij, de volkomen uitputting nabij, diep ademend naast elkaar lagen en langzaam tot bezinning kwamen. Dan stond zij op, werd zorgzaam als een moeder voor haar kind, dekte hem toe, haalde het beste en lekkerste wat er in huis was, voerde hem onder duizend kleine liefkozingen en troetelnaampjes, stroomde over van warme moederlijkheid en scheen vergeten, dat zij naakt was, zo vrij en ongedwongen bewoog zij zich door de kamer......
Nog nooit had hij zo'n overweldigend mooi lichaam gezien, in iedere lijn, in elke plooi geschapen voor de lust, iedere ronding een lachende uitdaging aan de zinnen, een heftige prikkeling voor het bloed. Zij was de vleesgeworden zonde zelf en daarom vrij van elk zondebesef. Haar laaiende onkuisheid had een geruster geweten dan de ingetogen schroomvalligheid van een onberoerde maagd. Zij was voor de liefde geboren en leefde onbezorgd haar bestemming uit naar de ingevingen van het hete bloed, dat in haar ruiste. Zij kende geen onderscheid tussen goed en kwaad en nam het genot waar het zich bood als iets, dat haar nu eenmaal toekwam. Zij genoot van eten en drinken, mooie kleren en vrolijk gezelschap met dezelfde zorgeloze intensheid als van het minnespel. Zij was dolzinnig verliefd op Gerbrandt, maar lief had zij alleen zichzelf en de vervoeringen van de lust.
Gerbrandt genoot haar als een zoet vergif, als een bedwelmende koortsgloed in zijn vlees en verbeeldde zich, dat hij haar liefhad. Zij gaf hem sensaties van een kracht en hevigheid als hij nooit gekend had, vreemde lusten, die een pijn leken en het verlangen

tot razernij konden opzwepen. Als hij in de taveerne zat, voelde hij de moeilijk bedwongen bronst van de mannen op de mooie en onwillens lokkende schooheid van de waardin uit „In 't loose Schutterke" aandringen. Het leek hem als zonden allen onzichtbare tentakels naar haar uit en tastten wellustig langs de verleidedelijke vormen. Zij ging om in een wolk van begeerten en wist het en moedigde ze aan zonder er schijnbaar iets van te weten, lachte van welbehagen en ontweek behendig alle opdringerige toenadering. Een sombere jaloersheid wrong aan zijn hart, maakte zijn verlangen tot branderige pijn, mengde een gekwelde haat in zijn liefde voor haar en boog hem dieper onder de verslaafdheid aan dat botoverende lijf. Soms schaamde hij zich voor zijn broeise gedachten, woede zat hem in de keel, hij wou vechten met al de geile kerels, wier minste blik een oneerbaar voorstel inhield, wou wegvluchten uit deze besmette atmosfeer. Maar een stille glimlach uit haar ogen, alleen voor hem bestemd, weerhield hem en in haar armen vergat hij de hel, waarin hij gans de avond geleefd had en waande zich in het paradijs.
Hun verhouding begon in het oog te lopen. De meiden waren er allang van op de hoogte en konden niet zwijgen. In steeds breder kring werd erover gepraat. Aanvankelijk wensten de vrienden hem monkelend geluk met zijn fortuintje, maar toen het bleek, dat hij het veel ernstiger meende, dan zij dachten, kwamen de waarschuwingen en de steeds onverholener toespelingen op de reputatie en het ware wezen van Mooi Aaltje. Hij wou van niets horen, sloot zich nors en vol wrok af voor hun welmenende ongerustheid, gaf boze antwoorden en verzocht hun hem met rust te laten: hij was oud en wijs genoeg om te weten wat hij met zijn eigen leven deed.
Het werd langzamerhand een schandaal, waarvan heel de stad wist en het kwam ook zijn vader en moeder ter ore. Marrigje schrok heftig en raakte danig van streek. Adriaan Cornelisz. vroeg hem op de man af, wat hij met die vrouw van plan was. Rustig antwoordde Gerbrandt, dat hij meende haar te trouwen, als zij hem hebben wou. Met open mond van verbazing keek zijn vader hem aan. Daarop werd hij rood, de aderen aan zijn slapen zwollen. „Trouwen?" riep hij honend. „Met die snol, die de taveerne kreeg van de man, die haar gekamerd had en van haar af wou?...... Ben je krankzinnig geworden?...... De hele stad heeft er de mond

vol van! Wil je de hele familie in schande brengen?...... Ik sla je nog liever de benen stuk, zo groot als je bent"......
„Ik verbied u zo over haar te praten," snauwde Gerbrandt. „De familie en de stad kunnen me gestolen worden...... Ik was niet goed genoeg voor de degelijke joffers, die ik hebben wou. Zij is goed genoeg voor mij. Ze houdt van me en ik zal haar trouwen."
„Je bent gek!...... Je hebt in je verdwaasde hoogmoed te veel naar boven gekeken, en nou je daar niet geslaagd bent, wou je in de modder gaan liggen?...... Ze houdt van je? Een karonje...... Wacht tot ze je vast heeft en ze zal je met iedere klant van haar kroeg horens opzetten!"
Zij schreeuwden tegen elkaar in en gingen te keer als razenden, tot moeder kwam binnenlopen en hen schreiend bezwoer zich te matigen en geen ongelukken aan te richten. Noch haar tranen, noch zijn vaders dreigementen konden hem tot andere gedachten brengen. Hij lag te diep verstrikt in de bekoring van haar wilde liefde, zijn wrok tegen leven en mensen maakte hem volkomen onhandelbaar, met harde koppigheid keerde hij zich tegen allen en alles en zwoer, dat hij Mooie Aaltje trouwen zou, al ging heel Amsterdam op zijn kop staan.
Aaltje lacht, toen hij haar vertelde van de scènes thuis en het geklepper in de stad. Waarom trok hij het zich aan? Wat konden hem de mensen schelen?...... Hij moest net doen als zij en z'n zolen aan hen vegen...... Hadden ze 't niet goed samen?...... Was ze niet lief voor hem?...... Hadden ze die anderen nodig?......
„Aaltje, wil je met me trouwen?"
„Trouwen?...... Waarom?...... Je hebt alles wat ik je geven kan...... Waarom trouwen?"
„Ik wil samen met je wonen, ergens in de ouwe stad. Weg uit die kroeg hier."
„De taveerne opgeven?...... Een goudmijn man!...... Ik denk er niet over...... Ik voel me hier als een vis in het water"......
„Met al die ritsige kerels om je rokken?... Dat kun je niet menen!"
„Ach, de Sinjeur wordt jaloers!...... Dat is laag van je...... Ik kijk ze niet aan."
„Maar zij jou wel, en hoe!"
„Bederf ik daarvan?"
„Nee, maar ik wil niet hebben, dat mijn vrouw zo aangekeken wordt."

Aaltje lachte schel.
„Dan moet je met een lelijke ouwe totebel trouwen, man"......
Hij zweeg met een gekweld gezicht.
Ze lei vleiend de armen om zijn hals, trok zijn hoofd naar zich toe, liet het kleine kusjes regenen over heel zijn gezicht.
„Lelijke mopperaar!"......
Zij schudde hem.
„Vrouwenbeul!...... Waarom ben je zo akelig tegen me?...... Zeg es wat!...... Ben ik je liefste?"
Een lachje brak door op zijn gezicht.
„Je bent mijn liefste."
„Zo...... Drink dan deze beker leeg op mijn gezondheid...... En kom op mijn schoot zitten...... je bent mijn kleine jongetje en ik ga je opvreten, zoveel hou ik van je"......
Hij kon niet tegen haar op. Zij overheerste hem met haar kunstig liefdesspel, haar prachtige, onbekommerde warme dierlijkheid en de wereld buiten viel weg. Het bleef zoals het was. Hij kwam met geschenken waar ze blij om was als een kind en zijzelf was elke dag een geschenk voor hem, elke dag nieuwer, elke dag kostbaarder.
Maar zijn leven was vol onrust, sommige vrienden bejegerden hem koel, anderen zeiden rondweg, dat ze hem een sukkel vonden, die zich in de val liet lokken, thuis was de toestand vrijwel ondragelijk. Maar hij zette zich schrap in blind verzet als een dolgeworden stier, die een leger van belagers de horens toewendt en geen stap wil wijken.
Soms overviel hem de gedachte hoe Tesselschade zou spreken over zijn nu overal bekende liaison met Aaltje van Schagen, waardin van de taveerne „In 't loose Schutterke". Hij kon het zich wel voorstellen. Met wellust en gehuichelde meewarigheid zouden ze het haar verteld hebben: nou kon ze zelf zien aan wat voor onwaardige woestaard zij haar gevoel verspild had en voor welk schrikkelijk leed zij gespaard was gebleven door hun vastberaden ingrijpen. Zij zou het ontzettend vinden, er niet bij kunnen met haar rein hartje en hem rukken uit haar herinnering als een trouweloze, een wufte rabauw, die dadelijk na de lelie de bloem op een mesthoop kon kussen...... Haar alleen zou hij het willen uitleggen, hoe de wanhoop, de eenzaamheid, het gevoel toch uitgeworpen te zijn hem hadden voorbereid tot deze zinnenroes met

een vrouw, die hij nooit zou hebben aangezien, als ze hem niet van haar hadden weggescheurd. Een bloem op een mesthoop, goed...... maar wie hadden hem op de mesthoop gesmeten om hem met die bloem in aanraking te brengen?...... Het was gemakkelijk oordelen daar in de veilige hoogte, met alles wat je hart maar begeren kon...... Maar hij zou hierover nooit met Tesseltje kunnen praten...... ze stond te hoog boven de sfeer, waarin dit spel zich afwikkelde...... zij zou er ook niets van begrijpen...... het begrip voor wat hier gebeurde kon niemand van haar verwachten of verlangen...... Zij mocht hem veroordelen...... zij wel, want zij was werkelijk rein van hart en ziel, anders dan de huichelaars, die met schimp en smaad over hem heen vielen en zelf een zwaar besneden kerfstok hadden...... Hij hield nog van haar en dacht aan haar met de schroomvallige tederheid van de verdoemde in de hel aan de engel, die hem had kunnen redden.
Er waren momenten van bezinning, waarin hij heimelijk zijn vader en zijn vrienden gelijk gaf en voornemens kiemden om met Aaltje te breken. Maar zodra hij haar weerzag, viel een machteloosheid over hem, zijn wil versmolt, hij was aan haar verslaafd, hij kon haar liefkozingen en strelende woorden niet meer missen. Hij wou haar voorgoed aan zich binden en drong haar tot een beslissing over zijn huwelijksvoorstel. Zij weerde lachend zijn haast en aandrang af, bleef als voorwaarde stellen, dat ze de taveerne zou aanhouden, wat hij afwees als een dwaasheid en onwaardig voor zijn naam en werk. Zij lachte harder, hij werd kwaad en zei onaangename dingen op luide toon, dan betrok haar gezicht en zij keef terug in termen, die hem maar al te bekend waren en bewezen waar zij vandaan kwam. Driftig greep hij zijn mantel en liep vloekend de deur uit...... om de volgende dag berouwvol terug te keren, haar vergiffenis te vragen, die gul verleend werd, want zij hield op haar eigen manier heel veel van hem en wou hem niet missen.
Er waren dagen, dat hij zwaar dronk en lastig werd tegen de vaste klanten, die hij ervan verdacht al te ijverig naar de gunst van Mooi Aaltje te dingen. Dat verdroeg zij slecht, niet alleen, omdat het haar zaak benadeelde, maar ook, omdat ze er een belemmering van haar vrijheid in voelde, een poging tot tiranniek ingrijpen in haar manier van leven en zijn. Op een dag bracht zij hem op ruwer wijze dan gewoonlijk aan het verstand, dat zij daar

niet van gediend was. Hij voelde zich gekwetst om haar toon en verweet haar, dat ze niet genoeg om hem gaf, niet werkelijk van hem hield. Zij keek hem verbaasd aan en begon toen te lachen.
„Nebbelingshoofd!" riep ze spottend. „Welke bewijzen vraag jij eigenlijk van een vrouw vóór je gelooft, dat ze echt van je houdt?"
„Trouw met me en zet de taveerne aan kant."
„Trouwen bewijst niets en de taveerne staat er helemaal buiten...... Ik zou bijvoorbeeld kunnen trouwen met de kapitein Franssen zonder van hem te houen, de taveerne blijven drijven en jou ontvangen zoals tot nu toe, omdat ik van jou wel hou, echt hou, begrijp je?"
Was dat scherts?...... Als of hij een klap voor het hoofd gekregen had, zat hij haar aan te staren. De kapitein Franssen! Hij had de naam al eens horen mompelen, maar er niet eens aandacht aan geschonken.
„Kapitein Franssen?" herhaalde hij. „Die ouwe vuilbroek met zijn ene arm, z'n leepoog en z'n kale kop?...... Hoe kom je aan de onzin."
„Zo oud niet of hij heeft een groen hart...... Weet je, dat hij twintig jaar vrije nering achter de rug heeft?"
„Een zeerover, ja."
„Een eerlijke kaapvaarder...... en zo rijk als 't water diep is...... Kijk es, wat ie me gestuurd heeft...... Moet ik dat soms weigeren?"
Zij haalde uit een fraai ebbenhouten, met ivoor ingelegd schrijn een armband van Moorse makelij met grote, heftig fonkelende stenen versierd. Vol afschuw keek hij naar de vlammende pracht van het juweel.
„Ja," zei hij met vaste stem, „dat moet je zeker weigeren"......
Aaltje lachte spottend en maakte een afwerende beweging met haar schouder.
„En breng jij me dan een mooiere?"
Hij wou zeggen:
„Ik breng je de gloed van mijn hart"......
Maar hij begreep, dat ze dan nog spottender zou lachen. Hij vroeg:
„Kun je niet leven zonder dat prul?"
„Waarschijnlijk wel...... Maar voor de verdiensten van een heel jaar zou jij zo'n prul niet voor me kunnen kopen."
„Mogelijk niet."
„Er horen nog ringen, oorsieraden, een gordel en een borststuk

bij, en de kapitein heeft me beloofd, dat ik die dragen zal op onze bruiloft"......

Hij was heel bleek geworden.

„En wanneer zal dat zijn?"

„Zodra ik ja gezegd heb."

„Kijk eens aan!...... Daar is dus in ernst over gesproken"......

„Nou? En wat dan nog?...... Ik kan trouwen met wie ik wil, niet?"

Gerbrandt stond op. Zijn knieën beefden. Maar hij hield zich stijf rechtop en zei met harde stem:

„Veel geluk dan en adieu"......

Hij wou zich omkeren, maar zij viel om zijn hals, drukte hem in zijn stoel, ging op zijn knieën zitten en nestelde zich dicht tegen hem aan. Haar hete adem was aan zijn oor, toen haar stem geestdriftig fluisterde:

„Begrijp dan toch, dommerd...... die afgekraakte compaan heeft schatten...... Ik zal alles van hem erven, want hij heeft kind noch kraai in de wereld...... Hoe lang geef je hem nog, als ik met hem leef?...... En jij bent en blijft toch de liefste?...... En dan komt onze tijd. Dan trouwen we. We zullen wonen in een nieuw huis aan een van de nieuwe grachten. Je zult een reder zijn, eigen schepen uitsturen, een koets hebben met de mooiste paarden van Amsterdam. En wie zal dan nog durven kikken?...... Alle hoeden zullen afzwaaien als wij voorbijgaan en ook de stijfste rug zal leren buigen...... Rijkdom is immers alles, jongen. Alles en ieder is voor goud te koop"......

„Je oordeelt te veel naar jezelf," viel hij haar op kille toon in de rede en schoof haar vol weerzin van zich af. „Ik wil je met niemand delen, al was hij zo rijk als Croesus...... Ik hou van je en ik wil je hebben zoals je bent...... Ik vraag niet wat je was, ik trouw je met je verleden en al...... dwars tegen alles en iedereen, maar op mijn eigen, eerlijke voorwaarden. Je kent ze...... Nou?"

„Maar luister dan toch, dwarskop!"

„Ik luister niet naar de duivel, die in je gevaren is...... Ik zal kapitein Franssen de deur uitschoppen zodra die z'n rooie neus weer laat zien"......

„Dit is mijn huis...... En alleen wie ik wil wordt er uitgeschopt!"

„Weet wat je zegt, Aaltje"......

„Dat doe ik altijd."

„Goed...... Kies nou maar: de kapitein of mij"......
„Ik wil jou niet missen, Gerbrandt!"
„Geef dan de ander op."
Zij dacht na. Er kwam een harde uitdrukking op haar gezicht.
„Ik laat me niet dwingen, door niemand"......
„Ik wil je niet dwingen. Je moet jezelf dwingen niet aan eerloze dingen te denken!"
„Ik kan ook zonder jou, als het moet...... Honderd anderen voor jou, als ik wil, dat weet je"......
„Neem ze alle honderd, vervloekte slet!"
Hij schreeuwde het met van woede hese stem, hief de hand op, alsof hij haar wou slaan, maar bedacht zich en stoof het huis uit. Buiten, in de koele nachtlucht, kalmeerde hij langzaam aan. Hij dacht na over hun afschuwelijk gesprek en hun ruzie, die tot de breuk gevoerd had. Want dit was de breuk...... Kon het zijn?...... Was dit mogelijk?...... Nee...... Nee, zo kòn Aaltje niet zijn...... Ze moest in scherts gesproken hebben......Misschien om hem op de proef te stellen...... Ze wist nu, wat ze aan hem had...... Zijn Aaltje, zijn warme, wonderbare minnares, kon niet de veinzende courtisane zijn, die hem in alle ernst dit mosterachtige voorstel gedaan had...... Zo kon zo lief en kinderlijk zijn, zo goedhartig en onbaatzuchtig, zo meisjesachtig blij met de kleine geschenken, die hij haar bracht...... Hij had niet zo moeten opstuiven, haar luchtige scherts niet voor ernst opnemen...... Misschien zat ze hem nu wel zachtjes uit te lachen in haar kamer...... Zou hij teruggaan?...... Haar verrassen en zich met haar verzoenen?...... De nacht was nog lang en wat een nacht zou het worden na al wat gebeurd was!...... Met duizend kussen zou elk hard woord worden uitgewist...... Maar een vaag wantrouwen weerhield hem...... 't Was beter haar boodschap af te wachten...... Een beetje angst en onrust mocht ze wel hebben voor haar ondeugend spel...... Morgen zou er wel een boodschap van haar komen en dan zou hij haar laten wachten tot 's avonds laat...... als straf, omdat ze zo ruw met hem gespeeld had.
Maar er kwam geen boodschap.
Hij wachtte.
De dagen verstreken. Maar er kwam geen boodschap.
Dan ging hij op kondschap uit. Graag en grif genoeg kreeg hij inlichtingen. Mooi Aaltje was frisser en mooier, opgewekter en

prikkelender dan ooit. Gerbrandts naam mocht in „'t Loose Schutterke" niet meer genoemd worden; hij had te zeer de baas willen spelen en het bij de schone waardin voorgoed verbruid...... Kapitein Eénarm voerde er nu het hoogste woord, kuste de kasteleines de hand als een Grande van Spanje, bleef nog als alle anderen weggingen en zinspeelde op grote gebeurtenissen, die op komst waren......

Zo stond het dus.

Zij had niet geschertst......

Die het ergste van haar gezegd hadden, sloegen haar nog te hoog aan...... Met blindheid was hij geslagen geweest.

Diep geschokt sloot hij zich op in zijn kamer. Zij was geen traan waard en hij moest blij zijn, dat hij aan haar strikken ontkomen was...... Maar toch deed het pijn...... Het was zo zoet geweest, zoet en wild, een groot verzet tegen de wereld, die hem altijd voor de borst stiet als hij haar het beetje geluk vroeg, dat ook de armste op het leven veroverde: een vrouw, een gezin...... Weer had hij in zijn dolheid achter een drogbeeld aangehold...... Hij was moe, gekrenkt en vol wrok...... Had hij daarvoor zoveel moeite en smaad gedragen? Alleen maar om weer verraden te worden?...... Hij greep naar de pen en gaf zijn overkropt en boos gemoed lucht in een klaaglied:

Moy-Aeltjen, is 't soo haest vergheten,
Mijn lang vervolg van dagh en nacht?
De schoone tijd, die 'k heb versleten,
En met u wil heb door ghebracht:
In vriendelyckheidt, in vrolijckheidt,
In vryicheydt en soeticheydt van praet,
Van 's nachts to 's morghens en des avonts laet?

Myn Vrienden smaet, en 's Vaders toren,
Die heb ick om u in 't begin
Met swaere dreyging moeten hooren:
Maer 't gingh soo haest my uyt als in,
Dat bleeck soo dick, wanneer als ick
Een blinck of lick van u schoon oogen sach,
Soo bleef ick bij u den geheelen dach.

Hoe dick nam ick u ted're handen
Een drucktens' aen myn slincker borst?
Daer my he binnenst scheen te branden,
Van 't geen dat ick nauw spreken dorst:
Daer my het binnenst scheen te branden,
Van kristallijn of van fijn spieghel glas,
Dat ghy mocht sien hoe ick te moede was.

So 'k by myn hart had konnen komen,
Ick haddet met eerbiedicheyt
Stracx uyt syn leger-steê genomen,
En in u lieve schoot geleyt,
So lief waerd dy, de siel van my,
Docht ick dat ghy, so wulleps waert van sin,
En zo lichtvaerdich oock in uwe min.

Daer ick ter Weerelt heb genooten,
De vreucht, die men verkrijgen kan,
Daer wert my nu de deur gesloten,
En men hout daer een ander an.
Hoe sydy nuw voor my soo schuw
Of wie heeft u soo schandelijck geraen,
Dat ghy my hebt dees trots en spijt ghedaen?

Wat moochdy in u selven dencken,
Wanneer als ghy eens over siet:
Myn leurtjens en kleyne geschenken?
Of 't geender by ons is gheschiet?
Soo hier, soo daer, ghy weet wel waer,
Met wat gebaer, en gantsch verslingert hert,
Wat ick gestaech in uwe min verwert.

Wat woorden synder wel gesproken,
Bedencktse eensjens in uw geest?
Wat den heb je myn ghebroken?
't Is wonder, dat je niet en vreest:
Dat ick u eens, met vry wat reens,
Yet onghemeens, sal spelen op een tijd,
Is dat myn liefde noch verkeert in nijdt!

Gaet heen, geveynsde kourtesane,
Begochelt d'ooghen en het breyn,
Met uwe krokediele tranen,
Van den verdwaesden kapiteyn:
Dien blooten bloet, van wien ghy 't goedt
Meer als 't ghemoedt, en dat met reden, acht
Versteurt my niet, vaart wel en voort: genacht......

Daarmee nam hij afscheid van Alida van Schagen, de welige en willige waardin uit de taveerne „In 't loose Schutterke", die nu in Amsterdam algemeen Mooi Aaltje heette, en die hem een tijdlang zo vast in de boeien van haar begoochelende, wulpse schoonheid gehouden had...... Ook dit was voorbij. Zelfs dit had voor hem niet mogen duren...... Hij zou er niet aan sterven. 't Was goed zo. Een huwelijk met die vrouw zou tot niets dan ellende geleid hebben......
Maar toch zou het nog moeite kosten haar zo diep te vergeten, dat het geen pijn meer deed......

3

Adriaan Cornelisz. was de koning te rijk, toen hij bemerkte, dat het uit was tussen Gerbrandt en Mooi Aaltje. Er viel een steen van zijn hart en nu het gevaar voor een onterend huwelijk geweken was, zag hij het geval heel anders. Hij kon het de jongen onmogelijk kwalijk nemen, dat hij zijn dobbertje eens in die vijver geworpen had, want de waardin mocht zijn wie ze wou, maar, pots nikkel! wat een wolk van een wijf!...... Iedereen moest toegeven, dat ze de zonde waard was...... Als Gerbrandt er maar geen ernst van had willen maken, zou hij hem in deze geschiedenis niet de voet dwars gezet hebben, maar dat onbesuisde veulen liep altijd zo vervloekt hard van stal......

Moeder Marrigje dacht er anders over. Zij dankte God uit heel haar hart, dat Hij haar gebeden verhoord had en het verdoolde schaap gered uit de teugels van die slechte vrouw. Zij vertroetelde Gerbrandt met al zijn lievelingskostjes, liep rond met een verjongd en opgewekt gezicht en Gerbrandt was stil ontroerd om haar zwijgende vreugde, haar hartelijke zorg om het hem thuis prettig te maken en de tact, waarmee zij elk woord van verwijt of triomf vermeed. Zij was een parel van een vrouw. Waarom had er niet zo een zijn pad gekruist?

Ook in zijn vriendenkring heerste grote vreugde en nu de verhouding met Mooi Aaltje een wilde zijsprong bleek, namen zij hem zonder op- of aanmerkingen weer met de oude genegenheid in hun midden op. Zij plaagden hem een beetje en hij liet hen begaan met een ironische glimlach, reageerde niet: ze mochten denken wat ze wilden en hem beoordelen naar hun eigen maatstaf; het was niet nodig, dat ze wisten wat er allemaal in hem omgegaan was, hoe hij ook deze keer weer was losgestormd op de chimère van het geluk en weer de dupe was geworden van zijn eigen droombeelden en de nuchtere werkelijkheid, die volgens andere wetten handelde en beslissingen nam......

Spoedig werd het stille in hem en een lichte verwondering bewoog zijn denken. Wat had hij eigenlijk van Mooi Aaltje verwacht? Hij zag haar nu duidelijk zoals zij was en zoals hij haar van het begin af had moeten zien. Een prachtig dier met een wild temperament, maar zonder iets, wat men voor ziel zou kunnen houden, baatzuchtig en berekenend naar alle kanten, genadeloos nemend

wat haar onverzadelijke aard begeerde, achteloos wegvegend wat haar daarbij in de weg leek te staan. Ze waren beiden zinnelijk aan elkaar verslaafd geweest, maar hij had de dwaasheid gehad ook zijn ziel bij deze verhouding in te zetten...... de oude dwaasheid, die nu eenmaal de consequentie van zijn geëxalteerd wezen was, de drang om zich geheel en gans, zonder enige bijgedachte of restrictie weg te geven...... Ze had dat graag aanvaard, maar bij nader inzien was er te weinig materiëels geweest in de bagage, die hij zo gul en driftig voor haar voeten had neergegooid...... Een ander had meer te bieden in dat opzicht en zij had dat meerdere niet willen missen...... Ze had hem er wel bij willen houden, omdat haar zinnen voorlopig nog niet van hem verzadigd waren ......Maar de juwelen en het goud van kapitein Franssen betekenden toch meer voor haar dan de amoureuze aantrekkelijkheden van Gerbrandt, die, alles wel beschouwd, gemakkelijker te vervangen zouden blijken dan de schatten van de afgeleefde zeeschuimer, die ze met haar tomeloze liefdespraktijken spoedig onder de groene zoden hoopte te brengen...... Gerbrandts waren er wel meer te vinden, maar zo'n rijke kaperkapitein was een zeldzame prooi...... Derhalve had ze Gerbrandt zonder aarzelen losgelaten volgens het wijze beginsel, dat het goede niet de vijand mag zijn van het betere...... En voor zo een had hij alles in de waagschaal gesteld, was hij bereid geweest met ouders en vrienden te breken, had de zuivere idylle met Tesseltje besmeurd in haar en zijn eigen gedachten en haar achting en vriendschap verspeeld...... Het werd waarlijk tijd, dat hij zijn hersens en ervaring beter gebruikte en niet meer blindelings losstormde op elk drogbeeld, dat voor zijn ogen opdoemde...... Meer dan tijd...... Uit elke nieuwe dwaasheid kwam hij gehavender en grondiger geplunderd te voorschijn ......Hij was nauwelijks dertig en zijn haar begon grauw te worden, de voren in zijn gezicht waren dieper gesneden, zijn ogen doffer, zijn hart leeg en deerlijk gekneusd...... Hoe kon het ook anders, als hij altijd ernst maakte van de dingen, die spel moesten blijven?...... Het vluchtigste vrijagetje woelde dadelijk de diepste dingen in hem naar boven, opende voor zijn verbeelding verschieten, die er niet waren, gaf hem koortsachtige ontroeringen, die niet gedeeld werden en holde hem nog een beetje verder uit...... Van nu af zou hij beter op zichzelf passen, zich pantseren met cynisme, liever wonden toebrengen dan ze zelf op te lopen......

Beter was nog de vrouwen te laten voor wat ze waren: bedriegelijke wezens, vervoerend met een schijn van onaardse eigenschappen, in wezen aardser dan wat ook, gekleefd aan vooroordelen, stand, geld en goed, trouweloos en wispelturig, aanhalend om te kunnen afstoten, heerszuchtig, wulps, een vernedering voor de ziel en de geest, die meer in haar zochten dan stof en zinnen, meer dan ze te vergeven hadden...... Naar de duivel met het rokkedragend, onbetrouwbaar volk, geschapen om naturen als de zijne de dood aan te doen...... vrienden en werk...... die zouden voortaan zijn leven vullen...... En als zijn zinnen opspeelden wel, daar waren er genoeg om daaraan tegemoet te komen zonder dat er dadelijk levenskwesties bij in het spel behoefden te komen...... Vrienden en werk...... Werk voornamelijk......

Het kwam hem buitengewoon van pas, dat dokter Samuel Coster in die dagen vuur en vlam was voor grote, nieuwe plannen, nu steeds meer bleek, dat de verkeerde invloeden in de Oude Kamer de overhand kregen en de literaire kwakzalver en vlijtige virtuoos: Ridder Theodoor Rodenburg er de eerste viool speelde. Breêro had de laatste tijd andere dingen aan zijn ronkend hoofd gehad en meer met een half oor geluisterd als zijn vriend hem opgewonden vertelde welke schandalen er in die oude, eerbiedwaardige instelling plaats hadden. Nu zette hij beide oren open, wond zich mee op en sprong vastberaden naast hem.

Zij konden de vrede onder de kamerbroeders niet herstellen. Zij waren trouwens een weinig te temperamentvol om goede vredestichters te zijn en toen zij begonnen in te zien, dat de verkeerde invloeden de sterkste partij om zich heen groepeerden, begonnen zij duidelijke taal te spreken: als de Oude Kamer de eisen van de nieuwe tijd niet begreep, zouden zij haar overlaten aan haar verval en een nieuwe instelling stichten die het volk van Amsterdam geven zou, waar het behoefte aan had. Een instelling, die niet alleen, en zelfs niet in de eerste plaats het volk zou vermaken, verstrooien of stichten door middel van het toneel, maar waar ook onderwijs gegeven zou worden, hoger onderwijs. De Leidse Academie had geweigerd haar colleges in het Nederlands te geven, toen zij een daartoe strekkend verzoek hadden ingediend en hield vast aan het dierbare, oude, deftige Latijn...... Zij zouden een Academie stichten in Amsterdam en daar zou ook de geleerdheid de volkstaal spreken en zo onder het bereik van veel meer mensen

komen. Rodenburg en consorten wilden er niet van horen, trachtten in de practijk aan te tonen, dat de Oude Kamer met haar toneel de taak van een aldus bedoelde volksacademie best kon vervullen: zij vervlochten geleerde betogen in hun toneelstukken en legden die te hooi en te gras de onwaarschijnlijkste personagiën in de mond. Gerbrandt lachte hen uit om deze dwaasheid, die het toneel bedierf en de wetenschap kwalijk diende. Hij schreef bij de uitgave van zijn „Griane" een „Voorreden aan de verstandigste rijmers der Nederlandsche poësye" en hoonde daarin de paskwillige grootdoenerij hunner tegenstanders:

„Ghy goedige Gooden van Mannen! die in u grote Rymen de Vrouwen, Dienst-meysjens, ja Stal-knechts doet Philosopheeren, van overtreffelijcke verholentheden, het sij van de beweginghe der Sterren, ofte vande drift des Hemels, oft vande grootheydt der Sonne, oft andere schier onuytdenckelijcke saken, dat ick doch meer voor een bewijs van uwe wetenschap acht, als voor een eygenschap in die slach van Menschen: Ick hebbe door mijn slechtheyt een Boer boerachtig doen spreken, en meer de gewoonte dan de kunst ghevolght: heb ick hier inne misghetast, wilt mij die faal-grepen vergheven, 't is by my ten besten ghemeent: Doch wil ick niet ontkennen, dat het verstant niet en is ghehouden ande kleene of groote staat van 't Volck, vermits dat men onder alle luyden verstandighe lieden vindt, dan somtijts heel selden"......

Hij was veel samen met Steven van Vredesteyn, die hem voorstelde aan Jacob van Dijck, de gezant van de Zweedse koning in de Nederlanden. Van Dijck was een fijnzinnig man, in de geest nauw verwant aan Steven, een geleerd humanist, maar zonder schoolse pretentie, en als Steven, een geestdriftig bewonderaar van Breêro's werk in zijn rustige, ongekunstelde volksvorm. Steven en hij moedigden Coster en Gerbrandt voortdurend aan hun verzet tegen de vastgelopen „Eglantier" vol te houden, zeiden steun toe bij de eventuele stichting van de beraamde academie. Van Dyck hanteerde een zelfde soort cynische ironie als Steven, maar hij was zachter en in de grond veel ernstiger, miste de inslag van Franse luchthartigheid en speelse zin. Gerbrandt voelde grote sympathie en eerbied voor de oudere man met zijn fijne geest, grote belezenheid en aangeboren hoofs karakter. Op een avondfeestje ten huize van de Zweedse gezant ontmoette Breêro dan voor het eerst sedert hun scheiding Tesselschade weer.

Gerbrandt kreeg een schok van schrik, toen hij haar tussen de gasten opmerkte en wou stilletjes verdwijnen. Maar Van Dijck hield hem aan de arm tegen:
„Een vaandrig vlucht voor geen gevaar," zei hij glimlachend. „Joffer Tesselschade is hier geheel alleen en weet, dat Breêro er ook zijn zal...... Ze wil wel gaarne weer eens met hem spreken, heeft ze mij verzekerd"......
Bleek, en bevend van opwinding begroette Gerbrandt haar met een buiging. Ook zij was wat van kleur verschoten, maar zij stak hem de hand toe en zei, uiterlijk kalm, en op hartelijke toon:
„Wel Gerbrandt, dat is lang geleden...... Hoe vaar je toch?"
Hij keek haar met grote ogen aan en stamelde:
„Goed...... goed...... En u, Joffer Visscher?"
Zij glimlachte en antwoordde:
„'t Kan nooit goed zijn met iemand, die de naam van zijn beste vriendin vergeet"......
Het woord trof hem diep...... Ze was nu weer door een ander in beslag genomen. Peinzend keek hij haar na...... Wat had ze bedoeld: een scherp verwijt of een toenadering?...... Later op de avond was hij plots met haar alleen in een boekencabinet, waar Van Dijck hem mee heen genomen had onder voorwendsel, dat hij hem een paar zeldzame werken wou laten zien.
Verlegen als een schooljongen stond hij tegenover haar.
„Gerbrandt."
„Tesseltje...... Ik...... Ben je erg boos op me, Tesseltje?...... Veracht je me heel erg?"
„Wat zou je antwoorden, als ik jou hetzelfde vroeg?"
„Onzin!...... Hoe zou ik"......
„Juist...... Hetzelfde zeg ik jou...... We hebben maar even tijd, Gerbrandt...... Ik wou je zo graag zeggen, dat ik nooit kwaad van je heb gedacht...... Dat ik alles begrepen heb, wat je ook deed, en dat je voor mij dezelfde gebleven bent en altijd blijven zult"......
„Tesseltje...... zeg dat niet...... scheldt me de huid vol...... striem me met je verachting...... ik heb het verdiend"......
„Die 't je zo zwaar aanrekenden en er de oorzaak van waren...... die hebben het verdiend...... niet jij...... Ik meer dan jij...... Laten wij erover zwijgen, Gerbrandt...... vele dingen hebben ons gescheiden, niet mijn hart of het jouwe...... Ik wou, dat je dat wist en onthield...... Je moet me niet langer ontwijken en mijden

......Hooft is verbaasd, dat je nooit meer naar Muiden wilt komen ......Vader zou je graag weer bij ons zien, nu alles...... geregeld is, zoals hij het noemt...... Kunnen wij niet weer de goede vrienden worden, die we geweest zijn, Gerbrandt, vóór we...... voor ik je die beker stuurde?"......

Lang keek hij haar aan. Nooit was ze hem zo lief geweest. Bijna zonder het te weten schudde hij het hoofd.

„Sterke mensen kunnen zoveel, Gerbrandt"......

Treurig antwoordde hij.

„Ik ben geen sterk mens, Tesseltje...... o nee"......

„Probeer het, Gerbrandt...... Het is te bitter zoals het nu is."

Het klonk zo smekend. Hij had haar zo lief...... Hoe kon hij haar iets weigeren?

Zij stak hem haar handen toe. Hij greep ze, boog zich er over en bracht ze aan zijn lippen. Hij voelde de bijna onweerstaanbare drang haar in zijn armen te trekken, maar bedwong zich: zo had ze het niet bedoeld en hij moest leren zich tevreden te stellen met wat hem overbleef...... Was het al niet oneindig veel meer dan waarop hij had durven hopen?

„Ik zal het proberen, Tesseltje...... en ik dank je ervoor."

„Zo is het goed," zei ze met een weemoedig lachje. „Vertel me eens, waar je aan bezig bent."

„Ken je Lazarillo de Tormes?"

„Van De Mendoza...... ja"......

„Daar neem ik een hoofdstuk van en maak er een Amsterdams blijspel uit...... Het zal Jerolimo heten, de Spaanse Brabander"......

Zij nam zijn arm en samen gingen zij terug naar het gezelschap, in levendig, lachend gesprek. Er werd glimlachend naar hen gekeken...... Breêro was gebrouilleerd geraakt met de Visschers...... vermoedelijk om die dolle geschiedenis met Mooi Aaltje...... Nu waren ze blijkbaar verzoend...... zoveel te beter, er was al onenigheid en getwist genoeg.

Er was inderdaad onenigheid en getwist genoeg in Amsterdam! Het leek wel of de mensen de vrede van het Bestand niet verdragen konden en elkaar te lijf wilden nu zij de Spanjolen niet meer tegenover zich hadden. De geschillen tussen Remonstranten en Contra-Remonstranten begonnen met de dag feller vormen aan te nemen. Prins Maurits en Oldenbarnevelt voerden een ondergrondse, maar hardnekkige strijd om de hegemonie in de Republiek en trachtten

de godsdienstige groeperingen te gebruiken om hun eigenlijke doeleinden te verbergen achter het mom van religieuze overtuigingen. De Gommaristische dominees werden steeds feller en driester, keerden zich tegen wat zij de zondige wereld noemden, preekten zelfs tegen het onschuldige en moraliserende werk der rederijkers, zweepten het fanatisme der menigte op door afschrikwekkende schilderingen van de straffen, die God bereid hield, wanneer de mens volhardde in zijn dwalingen en de ketterij der lakse en te weinig orthodoxe leer der Arminianen niet met wortel en tak werd uitgeroeid.
In februari was Gerbrandt er getuige van hoe een woeste horde van tot razernij geprikkelde fanatiekelingen uit godsdienstige verdwazing het huis van Sinjeur Bisschop op de Koningsgracht belegerde, er binnen brak, de kostelijke inrichting kapot sloeg en door de ramen op straat smeet, alles in de mening, dat zij een Gode welgevallig werk deden, omdat de Heer Bisschop zich verstoutte er een andere nuance van godsdienstig denken op na te houden dan zij. Diep verschrikt door de aanschouwing van deze ontstellende uitbarsting van dweepzucht en stompzinnige partijhaat, schreef hij een lied op de wijze van de acht en zestigste psalm, waarin hij opgewonden het woeden van de secretariërs aanviel:

Wat raestu, dolle mensch verwoet?
Wat klampstu dus met arremoet
In aver oude twisten?
't Is ydelheyd (o schepsel blind!)
Dat ghy dijn selven soo vast bind
Aen 't wanen of sectisten:
Want d'erre-leer en voorgangh port,
Dat men onstuymigh wort,
Oock vadsich en versuymel.
War-geesten kloeck, en kibbel sieck
Verwacken uyt een wrock, of pieck,
Viel niekers woest getuymel.

Hoe derfstu, schim, met koener kop,
Soo stijgen hen ten ladder op
In Gods geheymenissen?

Meest komt, die steets op d'Hemel staert,
Syn selfs vergetend', ende aert,
In vuyle val te glissen.
Wat wilstu dan, o aerden worm!
Gods hoogen raet en schooner form
Met aerts vernuft doorgronden?
Het blint verstant schermutst en mist,
Gedenckt, o mensch! Hoe dat du bist
Bewentelt in dijn sonden......

Maar Breêro, noch Vondel, noch Hooft, noch Samuel Coster konden met hun beroep op het gezond verstand, het redelijk inzicht, het ontzag voor het ondoorgrondelijk wezen Gods, olie op de golven doen vloeien. Zij bereikten er slechts mee, dat de vertoornde dominees zich feller keerden tegen de bandeloze dichters en het zielebedervend toneel en de overheid begonnen lastig te vallen met klachten tegen de woelige kunstenaars en de pas gestichte academie van Coster en Breêro.
Want de scheuring was een feit geworden. De twee vrienden waren uit de Oude Kamer gelopen, Hooft en wat mindere goden waren meegetrokken; Coster had een stuk grond gekocht aan de Keizersgracht, tussen de Run- en de Berenstraat, bouwde er een houten loods op en vestigde er de eerste Nederduitse Academie, waar toneel gespeeld zou worden ten bate van de arme Weeskinderen, maar die zij allereerst zagen als het bescheiden begin van wat eens een beroemde hogeschool zou zijn, een voorpost van de zo nodige en begerenswaardige volksontwikkeling, die komende was als een levensbehoefte van een vrij, intelligent en vooruitstrevend volk. Het waren drukke, opgewonden en blijgeestige dagen. Meegesleept door Costers geestdrift en uitgelaten optimisme was Gerbrandt maandenlang in de weer met besprekingen links en rechts, correspondentie, het schrijven van aanval en verweer tegen lasterende vijanden, het organiseren van alle krachten, die konden meehelpen om de grootste opzet te doen slagen. In september werd de Academie plechtig geopend met een opvoering van Suffridus Sixtinus' „Apollo", gevolgd door het „Treurspel vande moort begaen aen Wilhelm byder gratie Gods Prince van Orangien". De schrijver hiervan was de Delftse rederijker Gijsbert van Hooghendorp, een schitterend officier in de lijfgarde van Prins Maurits, een zeer

begaafde jonge krijgsman met een grote toekomst, een vrolijk, open karakter, met wie Gerbrandt dadelijk bevriend raakte. Hij maakte hem bekend met alle taveernen, waar het beste bier en de edelste wijnen in de kelder lagen, nam hem mee naar het schuttersvendel en de schermschool en „zat menig donkertje met hem over", pratend over poëzie en schilderkunst en toneel, over vrouwen en boemelen en vechten en liet hem node gaan, toen de dienst hem terugriep naar Den Haag. Zij scheidden na een luidruchtig afscheidsfeest in Stevens huis met eden van eeuwige vriendschap, beloften van schrijven en wederzijds bezoek en Gerbrandt miste de nieuwe, opgewekte en gulle kameraad. Maar er was veel te doen met de voorbereiding van de opvoering van de „Spaansen Brabander" en het nog niet gestilde rumoer rond de Academie. De ongekende triomf van „Jerolimo" stortte hem in een roes van bedwelmende lof en feesten. Steven van Vredesteyn was er nog zwaarder dronken van dan hij, kwam er niet over uitgeraasd, prees hem vloekend van geestdrift, beweerde bij alle goden, dat hij de grootste blijspeldichter van Nederland was en onsterfelijk zou blijven in de geschiedenis. Maar de voorwaarde was, dat hij van nu af geen stukken of romans van anderen meer zou bewerken, doch eigen oorspronkelijke gegevens zou behandelen, brokken modern Amsterdams leven...... de stof lag immers voor het grijpen en alles, zijn talent vooraan...... schreeuwde erom...... Gerbrandt was het met hem eens, en lachte als een blijde jongen, voelde een tinteling in de vingers om aan de gang te gaan, onderwerpen dwarrelden door zijn geest...... er was zo veel, zo godzalig veel...... zijn dronken hersens roesden ervan......
Tot hij uit zijn roes ontwaakte aan de voeten van een jonge vrouw en op slag in vurige liefde voor haar ontbrandde......

LAATSTE LIEFDE

Laas, 't is geswinde droom nu ick het wel bekijck,
Wat doet de layder Dach de Nacht al onghelijck,
Want ick en kon mijn vreucht ten vollen niet betoomen.
Vervormt my soo de schim van een vermeynde schijn?
O Goon! hoe zoet souw dan het eyghen wesen sijn:
Vergunt mij dat, Juppijn, of laet my eeuwich droomen......

1

Het was na een dolle avond in het Oudezijds Herenlogement. De koopman Jan Teller had Gerbrandt, Steven, Jacob van Dijck en een paar vrienden mee naar zijn huis aan de Herengracht genomen om een laatste roemer wijn te drinken, omdat het jammer zou zijn nu al uiteen te gaan. Teller woonde sinds een paar jaar in Amsterdam, maar was uit Dordrecht afkomstig. Hij was een vrolijk en kunstzinnig man, een harde werker die graag verstrooiing zocht in goed gezelschap en een goed glas. Hij had enige maanden te voren bij Van Dijck kennis gemaakt met Breêro, hem meermalen bij zich thuis genodigd, waar ook zijn mooie jonge vrouw Elisabeth, met wie hij pas getrouwd was, de dichter gul en met onderscheiding had ontvangen.
Zij hadden veel gedronken en kwamen tamelijk luidruchtig binnenvallen. Elisabeth wachtte met haar jongere zuster Madalena, die bij haar logeerde. Gerbrandt was in uitgelaten stemming, zei het meisje fraaie complimenten, maar merkte haar nauwelijks op. Hij was veel te ongeduldig om de wijn te proeven, die Teller beloofd had, een donkere zwoele wijn uit de Romagna, die een zakenvriend hem gestuurd had en die onvergelijkelijk was.
De wijn kwam in een grote, buikige kruik, en bleek niet te veel geprezen. De dames werden hoffelijk toegedronken en dronken welgezind mee. Er werd gelachen en geschertst, geklonken op Breêro en zijn Spaanse Brabander, die een week na zijn opduiken in Amsterdam al zo beroemd geworden was. De jonge Madalena zat naar de dichter te kijken met de verering voor een grote naam, die jonge meisjes zo licht beweegt...... Wat er allemaal in dat hoofd met het zware, stugge haar leefde...... Was hij eigenlijk niet lelijk met zijn stompe neus, het lage, eigenzinnige voorhoofd, de te dikke lippen?...... Zijn haar grijsde al...... Nee, lelijk was hij toch niet...... Zijn ogen waren mooi, met een sterke glans en zij lachten zo olijk mee, als hij een guitigheid zei. Hij had ook een mooie stem, warm en diep, met een donkere ondertoon, die iets in je mee deed trillen...... Hij was erg beroemd, zij vond het interessant kennis gemaakt te hebben met hem...... ze zou er haar vriendinnen uit Dordrecht over kunnen vertellen...... Hij nam niet de minste notitie van haar...... Dat ergerde haar een

beetje...... hij zag haar zeker aan voor een onbeduidend, giechelend wicht uit de provincie...... Nu, als hij met haar sprak, zou ze hem gauw genoeg uit de droom helpen...... ze had genoeg geleerd en gelezen en kon in elk gezelschap meepraten...... ze verkeerde in Dordt ook niet met kwajongens en leeghoofden......
Teller vroeg Breêro een van zijn befaamde Amsterdamse volksliederen te zingen, waarom hij zich niet lang liet bidden. Hij zong van Fobert en Lobbetje, hij zong de samenspraak tussen een oud bestevaartje en een jong meisje, die tussen twee buurwijven, en telkens luisterde hij naar een lach, die als een klokje boven de andere uitklonk. Hij zat op een laag bankje met de luit op de knieën en hief het hoofd op om te zien van wie die muzikale lach kwam, en keek midden in het zonnige, blonde gezichtje van Madalena...... Was er ooit zoiets lieflijks en vrolijks geweest?......
Zij klapte in de handen. Hij lachte en zei:
„De dichter dankt de schone Jonkvrouw Teller nederig voor haar bijval"......
Zij bloosde en antwoordde verward:
„Ik heet Stockmans...... ik ben een zuster van Elisabeth."
Hij schudde het hoofd en zei:
„Nee...... gij zijt van hoger, edeler stam...... de goden stonden aan uw wieg"......
En in de snaren grijpend zong hij zacht, zonder de blik van haar dieper kleurend gezicht af te wenden:

„Mocht ick de Goude Zaalen
Doen op der aarde daalen,
En dat mij niets mocht faalen,
Noch waardicheyt noch staaten:
Lief, ick sou u doen haalen
Met fackelen, met straalen,
Met Pronckerij, met Praalen,
Van Hemelsche Soldaaten:
Van Sol nam ick de schijn,
De Blixem van Jupijn,
Ghij sout de sonne zijn,
En aldernaast aan mijn,
Hoe souden wij gaan streeven
In dat vergoode leven!

De Nichten en de Neven
Van Jove souden slechts onse dienstboden sijn."

„Bravo! Bravo voor de improvisatie!" riep Teller.
„Dat is geen improvisatie, Sinjeur Teller. Ik schreef het dezer dagen...... in een voorgevoel"......
„En is er nog meer van?"
Gerbrandt wendde de ogen terug naar Madalena's gezicht, dat hem vol en met grote aandacht toegewend bleef en zong voort, op dezelfde zachte, tedere toon, als was het voor haar alleen bestemd:

„Of mochtet noch geschieden
Dat ik maer mocht ghebieden
De Landen ende Lieden
Met opper Heerschappije,
Ick souder stracx ontbieden
En inder ijl uytwieden
Dat oncruyt, die u rieden
Mijn gheselschap te mije,
Maer laas! dits veer van daar,
Mijn ongh'luk is te swaar,
De vreesen, banghen naar,
De wanhoop en 't ghevaar
Die volghen mij met drachten;
Maer ick put al haer crachten
En Spieghel mijn ghedachten
In d'eedel groote gheest, en 't claer
[verstant van haar"......

Hij streek een lok haar voor zijn ogen weg en glimlachte naar haar op. Zij vond hem ineens niet oud meer...... dit was een jong en teder gezicht...... de rimpels in het voorhoofd kwamen enkel van het peinzen over zulke moeilijke en mooie verzen...... Hij had zo een rode jongensmond met witte tanden...... Wat sommige mannen vroeg grijs werden...... Zou dat van het dichten komen?...... Pieter Seghersz. in Dordrecht schreef ook gedichten op haar, maar hij bleef er blond bij...... Doch Pieter was ook geen dichter...... hij rijmde maar zo wat...... Maar dit was Gerbrandt Adriaansz. Breêro, een van de beroemdste poëten van Amsterdam...... In

een voorgevoel had hij deze verzen geschreven, zei hij...... Dat was natuurlijk niet meer dan een loos compliment geweest, maar zij kleurde toch van plezier en trots...... En hij had het gezegd, alsof hij het meende...... Zij bleef nadenkend bij de tafel op haar slaapkamer zitten, toen het gezelschap vertrokken was en keek naar de hand, die hij gekust had, toen hij afscheid van haar nam...... Wat die man een eigenaardige ogen had, zo droef en toch zo fel...... met iets kinderlijks liefs erin en toch leken ze dan ineens weer tot midden in je hart te dringen...... Ze was vol onrust, en een onbekende, onverklaarbare vreugde draalde in haar binnenste. Zij was negentien jaar en nog nooit verliefd geweest.
Gerbrandt liep de nacht door naar huis in dromerige stemming, glimlachend zonder het zelf te weten. Er ging iets heel liefs door hem heen. De verwachting van iets ongekends bewoog zijn popelend hart...... Ach, wat was dat meisje mooi...... argeloos en onschuldig...... Een vrouw in knop, die morgen zou opbloeien in oogverblindende pracht...... Een meisje vlak voor de drempel van het leven...... Gelukkig de man, die haar bij de hand mocht nemen en haar over die drempel heffen...... Was het mogelijk, dat hij die man zou mogen zijn?...... Was hij daar niet te oud voor, te moe, te afgeblakerd door de schroeiende vuren van zijn felle leven?...... Hij, met zijn grauwende haren, zijn van vele littekens doorploegd hart?......
Hij bleef staan in een plas maanlicht, waar een nauw steegje de donkere straat kruiste, en rekte de leden...... Hij lachte zacht in zichzelf...... Kracht bruiste door zijn bloed...... Hij was tweeen-dertig, een man in de volle bloei van het leven...... Was hij ooit jonger en sterker geweest dan op dit ogenblik?...... Liefde, een beetje zonnig geluk en hij had alles overwonnen...... Als hij dit meisje kon winnen?...... En waarom niet?...... Hij had de ziel in haar ogen gezien...... de ziel vol dromen, die een dichter kon verstaan...... Toen hij de volgende dag onder een voorwendsel bij Teller aan huis kwam, vloog een vluchtig rood over Madalena's voorhoofd. Vast drukte zij zijn hand en zij had een vertrouwelijk lachje alsof zij hem verwacht had. Hij bleef wat praten, schitterde door zijn geestige repliek, had geen oog van haar af en werd verrukt door haar snelle geest en de belezenheid, waarvan haar antwoorden blijk gaven.
Teller nodigde hem uit overmorgen te komen avondmalen: hij

had zakenvrienden ten eten, misschien kon Breêro de dames wat onderhouden bij een glas wijn, als hij na tafel met de heren een bespreking hield op zijn werkkamer? Elisabeth viel haar man bij en Madalena's ogen lichtten op in helle vreugde. Breêro stemde graag toe en ging heen in een doezeligheid van blijde verwachtingen.

In een behoefte om vertrouwelijk met iemand te praten, ging hij naar de Halsteeg en klopte bij Dieuwertje aan. Hij zou niet spreken over Madalena en zijn hoop om haar te winnen. Hij zou alleen Dieuwkes stem horen, haar goed, altijd een beetje schuw gezicht zien en wat met haar babbelen tegen de dromerige achtergrond van zijn gedachten en verlangen.

Zij ontving hem met stille hartelijkheid en de bedwongen vreugde van altijd. Zij zou nooit leren onverschillig te blijven onder zijn wisselvallig komen en gaan. Haar hart had hem opgegeven toen hij dat verlangde, maar het had hem nooit een ogenblik losgelaten. Zij behoorde tot de ongelukkige vrouwennaturen, die maar eenmaal kunnen liefhebben, maar eenmaal zich aan een man kunnen weggeven. Ze wist, dat hij niet voor haar kwam, maar voor zichzelf, en zij spande al haar kracht en intelligentie in om hem te geven, wat hij kwam zoeken. Als zij hem zag, wist ze dat hij in nood verkeerde of grote dingen verwachtte, en zij hield haar troost voor hem bereid of deelde zijn vreugde om die te vergroten. Haar hart was blij en trots, omdat hij door al die vele, gejaagde jaren heen toch telkens even naar haar heen dwaalde. Hij had haar nooit vergeten. Een vonkje van hun oude liefde moest nog immer smeulen in een verborgen hoekje van zijn hart en zij was hem er dankbaar voor, het was al het geluk, dat het leven nog voor haar had overgelaten. Weinig was het, maar het was beter dan helemaal niets. Ze zou het voor geen schatten hebben willen missen: het gaf haar nog deel aan zijn leven, hoe nederig en gering ook en zij teerde erop in haar eenzaamheid.

Sinds hij haar iedere maand geld stuurde, had zij altijd in een afgesloten kruik de wijn staan, waar hij het meest van hield, een donkere wijn uit Frankrijk, die fonkelde in de geslepen bokaal als rode juwelen.

Zij zag dadelijk, dat hij in een goed humeur was en van een grote, zachte blijdschap vervuld. Het was lang geleden, dat zij hem zo gezien had. Zij lachte hem vertrouwelijk toe, maar er wrong een

kleine pijn in haar borst, die zij met geweld onderdrukte. Hij was opnieuw verliefd. Er was weer een vrouw in zijn leven gekomen, en alle droeve ervaring kon niet verhinderen, dat zijn hart weer uitzeilde op de vleugelen van nieuwe verwachting. Zij voelde zich plotseling zeer moe en oud tegenover het jeugdige vuur in zijn ogen en de jonge veerkracht van zijn gebaar, en luisterde naar zijn opgewekt gepraat met vrees en onrust in het hart: liep hij weer niet achter een verbeelding, die geen werkelijkheid kon worden en nieuwe rampen zou brengen over dat geliefd en al zo zwaar geteisterde hoofd?...... Arme Gerbrandt!...... Hij was zo gauw verzonken in zijn droom en kende de vrouwen zo weinig ...... Hij won ze door zijn innemend wezen, maar verstond de kunst niet ze vast aan hem te binden...... De enige, die hem nooit verlaten zou hebben, had hij niet gewild......

Hij sprak over de Academie en de grote dingen, die hij daarvan verwachtte. Over het nieuwe stuk van dokter Coster, „Iphigenia", dat over een paar weken gespeeld zou worden, een kranig werk, waarin de geestdrijvende dominees onder het mom van klassieke geschiedenis duchtig de zwarte mantel werd uitgeveegd...... Over Oldenbarneveldt, die waardgelders liet werven in verschillende steden om een tegenwicht te hebben voor de militaire macht van de Prins, die een steeds dreigender houding aannam en de Gommerklanten in de kaart speelde, alleen om de macht der Staten aan de zijne ondergeschikt te maken, wat nooit de bedoeling van de Republiek geweest was met het stadhouderschap. Vondel had hem dat haarfijn uitgelegd en zou zijn woord wel spreken in dit onzalige getwist......

Hij sprak over zijn plannen voor een oorspronkelijk Amsterdams blijspel en hoe hoog de verwachtingen van zijn vrienden daaromtrent gespannen waren. Hij raakte geïnspireerd, schetste met levendig gebaar en beeldend woord een paar figuren, die hij erin zou laten optreden, de vreemde bezetenheid van het scheppen kwam in zijn ogen en een gelukkige uitdrukking verjongde gans zijn gezicht. Een verbazing gleed door haar denken: hoe kon een vrouw ophouden dit grote, dierbare kind lief te hebben, hem van zich weg te laten gaan, om welke reden dan ook?...... Hij hief het glas, hield het tegen het licht van de kaars en keek verliefd naar de gloed van de wijn. Dan dronk hij, zuchtte tevreden en zei: „Het leven is toch prachtig, Dieuwke, vind je ook niet?...... Het

pakt je wel eens wat erg hardhandig in je schabernak, maar het maakt altijd weer alles goed...... Net als je begint te denken, dat je als een stiefkind behandeld wordt, geeft het je een aai over je wang, trekt de wolken voor de zon uit elkaar, zet je aan een feesttafel en speelt de heerlijkste muziek om je alles te doen vergeten...... Is het zo niet?"
„Ja...... zo moet 't wel zijn"......
„Weet je, Dieuwke...... het geluk is zo vreemd...... Het mooiste is misschien niet eens het geluk zelf...... het laat je te veel vergeten...... maar de spanning, als het je langzaam nadert...... als je z'n nabijheid begint te voelen...... en je denkt: hoe zal het eruit zien?...... hoe zal het komen?...... in welke vorm en op welke wijze?...... Als de verwachting zo groot wordt en je helemaal vult...... Ken je dat gevoel ook?"
„O ja"......
Ze had willen zeggen:
„Vertel me maar hoe het meisje heet."
Maar ze hield de woorden in. Hij wou er liever niet over spreken en kwam niet op de gedachte, dat ze het allang begrepen had. Zij schonk zijn glas nog eens vol en hij praatte voort, op zachte, innige toon, over de schoonheid van het leven en de warmte, die je hart doorstraalde, als je het geluk zo vlak bij je voelde, dat je meende de hand maar te hoeven uitstrekken om het te grijpen...... maar je deed het niet om de zaligheid van dat spannende ogenblik te rekken...... net als een kind, dat naar zijn stuk koek kijkt en er nog even afblijft om de voorsmaak van de smulpartij langer te proeven...... Hij lachte om de vergelijking......
„Is het geluk erg dicht bij je, Gerbrandt?"
„Dat gevoel spant in me...... Of het ook zo is...... wie weet"......
„Ik zou je het zo graag gunnen, Gerbrandt...... je hebt het wel verdiend."
„Alle mensen verdienen het geluk, Dieuwertje...... Ik denk, dat het kwaad daar vandaan komt, dat zo weinigen het krijgen...... 't Is zo moeilijk om te berusten"......
„Ja...... Maar wat God je oplegt, moet je dragen"......
„Natuurlijk, wijze Dieuwertje, maar hoe velen kunnen dat?...... Ik heb het nooit kunnen leren...... Jij?...... Ja, jij wel...... Maar jouw leven is ook zo heel anders geweest...... zoveel stiller, zonder grote schokken"......

Zij keek hem aan met een glimlach, waarvan hij de smartelijke ironie niet zag. Ze was boos noch verwonderd. Zij wist hoe hij was en voelde de hoofdschuddende vertedering van een moeder, die denkt over de onbewuste wreedheid van haar kind: zal zij het bestraffen of zwijgen?...... En uit vrees het te krenken en van zich te vervreemden zwijgt zij......

Gerbrandt stond op en rekte behagelijk de leden. Hij zag er baldadig en uitdagend uit als een sterk en blij dier, dat zich voor de sprong bereidt...... En als hij weer in de dorens viel?......

„Ik ga, Dieuwer...... sta me in je gedachten een beetje bij, misschien zal ik 't nodig hebben...... Je ziet er goed uit, meid, beter dan in lang...... daar ben ik blij om"......

Hij zag zijn eigen blij humeur weerspiegeld op haar gelaat. Dichters plegen zozeer in zichzelf verzonken te zijn, dat de wereld om hen heen gewillig schijnt mee te bewegen op de gang van hun stemmingen......

Zij keek hem na, hoe hij door het straatje wegstapte als een overwinnaar, die van triomf naar triomf schrijdt. Zij wou hem graag steunen met haar gedachten, maar haar hart was bang......

2

Madalena Stockmans kwam spoedig geheel onder de bekoring van Breêro's overweldigende charme. Nog nooit had ze een man ontmoet, die zo schitterde door vernuft, die zo onweerstaanbaar op haar aandrong met zijn winnende tederheid, die tegelijk zó eerbiedig en zó stoutmoedig wist te zijn. Achter hem stonden zijn verzen en de roem weefde een stralenkrans om zijn hoofd, die haar verblindde. Hij bracht haar ongerept hart in heftige beweging en de gedachte, dat hij wierf om haar genegenheid, vervulde haar met een trotse vreugde. Zij begreep niet meer, hoe zij hem een ogenblik oud gevonden kon hebben: hij straalde van jeugd en kracht, zij zag hem aan het hoofd van zijn vendel marcheren als een grote jongen, die in zijn olijk spel verdiept is, hij groette haar met een neigen van het vaandel, zijn ogen schitterden van levenslust en liefde. Woorden als bloemen vielen van zijn lippen, als hij haar vertelde van wat er in zijn hart voor haar omging...... Hij was zo vriendelijk en gewoon in zijn houding tegenover haar, liet haar niet voelen hoe weinig zij betekende tegenover hem, stelde haar op een lijn met zichzelf, praatte over alles met haar als gelijke met gelijke en plaatste haar boven hem om haar schoonheid en haar vrouw-zijn, twee dingen, die een dichter altijd moest huldigen als boven de stof verheven en met nederige devotie aanbidden. Zij legde haar aanvankelijke schuwheid tegenover hem af, zij schertsten en redetwistten samen, vergaten het verschil in leeftijd en naam en werden met de dag verliefder.

Gerbrandt vond met verbaasde verrukking in haar terug alles wat hij vroeger in andere vrouwen had bewonderd, vereerd en liefgehad. In haar onschuldige kussen en stoeise liefkozingen voelde hij de kiemen van een hartstocht, die zou kunnen opvliegen tot de verterende heftigheid van een Margriet. Haar lichaam beloofde zich te ontwikkelen tot dat van een volmaakte Juno, verblindend van schoonheid en dronken-makend van welige ronding...... als de zinnen eenmaal begonnen te spreken, zou zij overweldigend zijn...... Zij had een sterk verstand, een helder oordeel, was geestig en gevat als Tesselschade en had de zelfde schroomvalligheid, waarachter de gloed van een heftig temperament schuil ging. Zij had een trots en vast karakter, maar een zacht gemoed en een

stille goedheid, die hem aan Dieuwke deden denken. Zij zou, eenmaal tot volle rijpheid opengebloeid, de ideale vrouw zijn, waarvan dichters dromen en zingen en die het maar een enkele, zeldzaam uitverkorene gegeven is in het leven te ontmoeten en voor zich te veroveren...... Hij was een gelukskind...... Het leven had hem heen en weer gegooid, van de ene klip naar de andere, hem bezeerd en gekneusd, hem vermoeid en eenzaam aan het kale strand achtergelaten, moedeloos en leeggeplunderd...... Maar alleen om hem de grootste schat aan het hart te leggen, de ideale levensgezellin, die alles deed vergeten, hem de krachten der eerste jeugd teruggaf, al het oude in hem uitwiste en hem maakte als een onbeschreven blad, waarop het hooglied van zijn leven zou worden geschreven...... Zij hield van hem, zij kuste hem met trillende oogleden, haar hand lag in de zijne als een bevend vogeltje, haar ogen keken naar hem als die van een gelovige naar het ver vermoede aanschijn der genade...... Alles zou goed worden, als zij zijn vrouw was...... over enige maanden...... een jaar hoogstens ...... Zij had geen ouders meer, voelde zich eenzaam in het gezin van haar zuster en zwager...... de schone vrucht was rijp en zou hem in de schoot vallen als een godsgeschenk...... Eindelijk was het geluk vlakbij...... en deze maal zou het hem niet ontroofd worden...... Madalena kreeg hem meer lief met elke dag, zijn hart stond voor haar in helle vlam, Elisabeth en Teller waren hen goed gezind, lieten hen veel alleen, zij wandelden samen door de stad in de eerste heldere winterdagen, zij reden schaatsen op de grachten toen in het laatst van november de vorst plotseling fel inzette...... Dromerige uren bij het haardvuur met zijn hoofd in haar schoot, haar verstrooide vingers strelend door zijn dikke lokken, het gezicht met de peinzende ogen gebogen over het zijne...... de vragende meisjes-ogen met de schemering van het vermoeden van wat het leven was en brengen zou...... De stille woorden van tederheid en verlangen, waarin al de schoonheid van de toekomst bevangen lag...... De gouden muren van de vredige avonden in deze familiekring, waarin hij zonder nadere verklaring was opgenomen als had hij er altijd toe behoord...... Zo gleed een schip na stormige vaart het gladde water van een veilige haven binnen...... Dan was daar opeens de vreemdeling uit het zuiden, de koopman Isaac van der Voort, de Antwerpenaar, die een handelshuis leidde in Napels en voor zaken en ontspanning naar Amsterdam gekomen

was. Een donkere man, met een bruin, scherpgesneden gezicht, diepliggende ogen onder een ernstig, hoog voorhoofd, fijngevormde handen met dunne, speelse vingers en een diepe, warme stem, die aangenaam in de oren klonk en vleiende dingen kon zeggen, dat de bedoeling om te behagen opviel. Hij was een voorname zakenrelatie van Teller en werd met onderscheiding en warme hartelijkheid ontvangen.

Van de eerste ontmoeting af voelde Gerbrandt een tegenzin voor de hoffelijke, gladde man van de wereld, die Van der Voort ontegenzeggelijk was, en al toonde deze een bijna overdreven égard tegenover de Amsterdamse dichter, iets in zijn houding waarschuwde Breêro, dat dit onverklaarbare gevoel van vijandschap wederzijds was.

Van der Voort was tien jaar ouder dan Gerbrandt, maar zijn slanke, magere figuur bewoog zich opmerkelijk lenig, maakte een indruk van ongewone wilskracht en vitaliteit. Hij was zichzelf altijd volkomen meester, de zware oogleden bleven meest halfgeloken over de gloed der donkere ogen, hij maakte weinig gebaren, maar zijn stem was levendig en ongemeen buigzaam, wat een grote bekoring gaf aan zijn boeiende verhalen omtrent het leven in Italië. Hij was gekleed met zuidelijke zwier, kostbaar en met verfijnde smaak voor kleur en lijn, zonder enige aanduiding van fatterigheid. Gerbrandt voelde zich tegenover hem boers en plomp, onhandig en vaak hulpeloos, als Van der Voort met hem schertste, uiterlijk zonder de minste boosaardigheid, maar voor Breêro's scherpe intuïtie met de verborgen bedoeling hem in Madalena's ogen belachelijk en onsympathiek te maken.

Na enkele dagen twijfelde hij er niet meer aan of Van der Voorts veelvuldige bezoeken golden uitsluitend Madalena Stockmans. Met de valkenogen van een medeminnaar hield hij elke blik, iedere beweging van de bruine Brabander, zoals hij hem voor zichzelf gedoopt had, in het vizier. Het was duidelijk, dat hij verliefd op haar was, en besloten met alle middelen naar haar gunst te dingen. Maar hij had van het eerste ogenblik af gezien, hoe het stond tussen haar en Breêro, en dat het gevaarlijk zou zijn de dingen te bruskeren. Listig en met duivelse behendigheid legde hij het erop toe Gerbrandts aanzien ongemerkt te ondermijnen. Hij maakte een prijzende opmerking over Breêro's nieuwe costuum, loofde de forse snit van het fluwelen wambuis, de vorm en de kleur van

de rosetten aan de kniebroek — en ieder moest opmerken hoeveel eleganter zijn eigen kleren waren...... Hij sprak onbevangen van Italiaanse schilders en dichters, waarmee hij bevriend was, beschreef hun werk met gloeiende kleuren, citeerde de zoetvloeiende en geestig-zinrijke verzen — en Breêro's poëzie ging op trage voeten door de kleverige klei van Holland, zijn geest werd lomp, zijn humor vulgair...... Hoewel Van der Voort met geen woord repte van mogelijke vergelijking en Gerbrandt alle eer bleef bewijzen, die hem toekwam...... Hij vertelde met gloedvolle woorden van feesten aan de golf van Napels, het hemelsblauwe water, de zonnegloed over de helder gekleurde latijnse zeilen der vissersschuiten en spitse galeien, de groots dreigende schaduw van de Vesuvius met zijn eeuwige pluim van rook aan de top, de schittering van de kostbaar uitgedoste gezelschappen op het water en aan de wal, de muziek, de boeketten der bloeiende oleanders, de geuren van oranjebloesem en rozen, de overdaad van kleuren en bloemen, de exotische pracht van palmen, citroen- en sinaasappelbomen, de goudgele mispels, de bloedrode granaatappelen...... luierende lazzaroni langs de kaden in lompen, die iets elegants hadden, een bloem achter het oor en een lach om de lippen...... en Amsterdam werd een grijs en mistig oord, het IJ een ordinaire verzamelplaats van sjacherende koopvaarders, hard gesjouw en luidruchtig loven en bieden door graaiende handelsgieren, die niet wisten, dat het leven er was om feest te vieren en te luieren in de zon...... Hij vertelde boeiend, Van der Voort, levendig en beeldend, Italië, zijn eigen leven en persoonlijkheid werden met ieder woord belangwekkender, hoewel hij zichzelf volkomen buiten beschouwing liet...... Welk een indruk moest dit alles maken op de romantische ziel van een jong meisje?...... En was Van der Voort niet een voornaam koopman, bewoog en sprak hij niet als een hidalgo uit Spanje of een cavaliere uit het zondoorstoofde, feestelijk levende, heimelijk verdorven, maar ontzaglijk boeiende Italië?......

Hij voelde Madalena's groeiende belangstelling voor de van zo ver gekomen aanbidder. Hij zag de gespannen aandacht, waarmee ze bij zijn verhalen toehoorde en de verstrooidheid tegenover zijn eigen pogingen om haar gedachten naar hem terug te leiden... Hoe vergleed hun goede vertrouwelijkheid als droog zand, dat door de vingers loopt en zich niet laat vasthouden!...... Kwam ze

zo diep onder de bekoring van de doorzichtige methoden der verleidingskunst en de gladde hoofsheid van de bruine Brabander?...... Zag ze achter dit bewegelijke donkere masker niet de dorheid van de berekende ziel, die nooit houden zou wat de vleiende mond beloofde, de kilheid van dit koopmanshart, dat geen middel schuwde om de begeerde waar in zijn bezit te krijgen en er al de winst uit te persen, die er mogelijkerwijze in stak?...... Zijn rust was heen, zijn vertrouwen vervlood......

Zeker sprak Van der Voort kwaad van hem, als hij er niet bij was. Hij voelde soms argwaan en nieuwsgierigheid in haar blik...... Toch was haar liefde voor hem niet dood...... o neen!...... Als ze samen waren, won hij haar gemakkelijk terug...... Zij lag tegen zijn borst en fluisterde lieve woorden, liet zich kussen en kuste hem terug en er was niets tussen hen veranderd, geen schaduw van de sluipende vreemdeling viel over hun tederheid...... Maar als hij er weer was, dwaalden haar blikken naar hem heen en altijd weer wist hij haar aandacht te vangen met zijn behendige knepen...... Wat bleef hij in Amsterdam wijlen?...... Hij had er niets te doen, zijn zaken waren afgewikkeld... Een een-en-veertigjarige, volleerde koopman luierde week in week uit om een negentienjarig meisje, dat haar hart aan een ander geschonken had, zonder hoop het hof te maken?...... Of...... had hij wel hoop en reden om dit te geloven?

Neen...... dat kon niet......

Ging hij maar weg!...... Het verveelde en vermoeide Gerbrandt zo. Hij haatte die man, maar kon het in het huis van zijn gastheer niet laten blijken. Hij wou ook zijn jaloersheid niet tonen door openlijk de strijd tegen hem op te nemen. Het bleef bij verholen stekeligheden, die hem af en toe onweerstaanbaar over de lippen kwamen, en die hem aanstonds berouwden, als hij het zelfgenoegzame glimlachje zag, dat ze om de lippen van Van der Voort te voorschijn riepen. Soms had hij zin hem met de handschoenen om de oren te slaan en hem te vragen of hij even behendig was met de degen als met de tong?...... Maar dat was dwaasheid van zijn opbruisend gemoed, en 't was beter hoffelijk te blijven en te wachten, tot hij uit hun gezichtskring verdween..... Had hij niet aangekondigd, dat hij in ieder geval in de loop van januari moest afreizen?...... Wat deden die paar weken ertoe?..... Op de dag vóór oud-jaar ging Gerbrandt 's middags na een zijns

ondanks vinnig gesprek met Van der Voort weg om bij Marcus Westhoff te avondmalen. Madalena was terneergeslagen bij het afscheid en vroeg hem op oudejaarsavond een glas kruidenwijn te komen drinken. Hij beloofde het haar, kuste haar hand en liep weg, nog niet over zijn kwade bui heen.

Bij Westhoff ging het vrolijk toe. Er waren veel vrienden en jonge vrouwen, de wijn wekte een jolige amoureuze stemming, er werd gespeeld en gezongen, geplaagd en gestoeid. Gerbrandts ergernis en bedwongen jalouzie sloegen om in uitgelatenheid. Hij dronk veel, droeg liederen voor, was als zo vaak te voren de held van het feest en voelde zich als een vis in het water, schertsend een kus plukkend in een lachend weggetrokken hals, kluchtige liefdesverklaringen op rijm afstekend tegen drie, vier vrouwen om beurten, gevierd, toegedronken en vertroeteld als geen ander. Hij bleef er slapen en werd de volgende morgen onderweg aangesproken door David Bailly, die naar Haarlem ging om tegenwoordig te zijn bij de begrafenis van de jonge schilder Wouterlo, door een droevig ongeval om het leven gekomen. Hij vroeg Gerbrandt, die de overledene gekend had, mee te gaan en het kostte hem weinig moeite hem over te halen.

Na de begrafenis gingen zij half bevroren in de stad een taveerne zoeken om te eten en wat bij te komen. Frans Hals had zich bij hen aangesloten en later in de herberg kwamen er nog een paar vrienden van het schuttersvendel bij. De dode was spoedig vergeten, herinneringen aan de drinkwedstrijd werden opgehaald, de stemming kwam erin, Breêro moest zijn beroemd geworden drinklied van de „Haarlemse droge harten" nog eens zingen, het bier en de wijn begonnen te stromen, er werd gezworven van kroeg tot kroeg, zingend en in elkaars armen hangend en eerst de dag na Nieuwjaar ondernamen Gerbrandt en Bailly de terugtocht, tot de poort uitgeleide gedaan door een danig afgekraakt, maar nog steeds welgehumeurd troepje schor gezongen vrienden. Zij hadden een slede gehuurd en in snelle draf ging het over de toegevroren vaart naar Amsterdam. Een paar mijl voor het doel maakte het paard, schichtig geworden door de klapperende vlag van een koekezoopje een zijwaartse schuiver, de slee slingerde weg, Bailly vloog eruit over het ijs, dan brak de slee door het dunne vlies over een wak en Gerbrandt zakte tot boven de lendenen in het doordringend koude water. Toegeschoten schaatsenrijders grepen het snuivende

paard bij de neusgaten, anderen trokken de benarde dichter op het droge. Druipend stond hij in de ijzige wind, die het water in zijn kleren deed bevriezen.
„Vlug!" riep Bailly, die zich niet noemenswaard bezeerd had. „Naar de eerste de beste boerenwoning om droog goed!"
„Onzin!" antwoordde Gerbrandt klappertandend. „In de slee...... hard rijden...... we zijn in dezelfde tijd thuis!"
Hij wou van geen andere regeling horen, kroop in de slee, in de bonte deken gewikkeld, die mèt Bailly over het ijs gevlogen was en drooggebleven, de geschrokken koetsier legde de zweep over het paard en in gestrekte draf ging het verder.
Thuis werd hij met geschrei ontvangen: hij had vergeten hen te waarschuwen, dat hij naar Haarlem ging en zij dachten niet anders of hij was op een of andere manier verongelukt. Het verhaal van het ijsongeval bracht nieuwe schrik. Haastig werd hij in droge kleren gestoken en tot het gebeente verkild onder de dekens gestopt, met warme kruiken aan de voeten en de zijden.
Rillend en klappertandend lag hij te wachten op de warmte en de slaap, die niet komen wilden. Hij had de grappige gewaarwording, dat door het klapperen zijner tanden de gedachten in zijn hoofd aan het stotteren gevallen waren en moest er zachtjes om lachen.
Zijn moeder zat bij zijn bed en hield zijn ijskoude hand vast, praatte af en toe zachtjes met hem en keek angstig naar zijn bleek bestorven gezicht met de doffe ogen en de bibberende onderkaak. Laat in de middag keerde de kleur op zijn wangen terug, het klappertanden hield op. Hij zuchtte diep en behagelijk, rekte zich in de weldadige warmte onder de dekens en zei z'n moeder met zwakke, hese stem, dat ze hem nu alleen moest laten, want dat hij slapen wou. Maar zij bleef zitten tot zijn ogen waren dichtgevallen en zijn adem regelmatig ging...... Goddank, hij sliep rustig...... misschien liep alles nog met een zware verkoudheid af......
Zachtjes stond zij op, legde geruisloos houtblokken op het haardvuur, zette nieuwe kaarsen in de kandelaars op de tafel en ging op de tenen de deur uit, die zij zacht achter zich sloot......
In de avond werd Gerbrandt wakker met scheurende pijnen in de borst en de onrustige gewaarwording, dat hij iets ernstigs verzuimd had...... Wat was het dan?...... Er lag een grijze mist rond zijn denken, die hem belette te zien wat hij zocht...... Koorts

klopte in zijn slapen...... Plotseling kwam er helderheid in zijn hersens...... Hij wist wat hij verzuimd had...... Madalena!...... Hij was op oudejaarsdag naar Haarlem gegaan en had de ganse afspraak vergeten...... De vrienden en de wijn hadden hem bedrogen...... Zij had op hem gewacht en hij was niet gekomen...... Isaac van der Voort zou niet verzuimd hebben zoetelijk hartelijke betuigingen van spijt over zijn onverklaarde en onverklaarbare afwezigheid te lanceren...... Nu was nieuwjaar voorbij...... Dagen lang had hij haar overgelaten aan de gevaarlijke invloed van die geslepen verleider...... O, waarom had hij hem niet liever de degen door het lichaam gestoken! God weet in welk licht hij haar dit onvergefelijk verzuim had voorgehouden!...... Hij moest het herstellen voor het te laat was......
Hij moest haar schrijven......
Nu dadelijk......
Straks zou hij niet meer kunnen...... de koorts begon door zijn bloed te rennen, de pijn in zijn borst begon al ondragelijker te worden......
Haastig! Haastig! Vóór de ziekte hem neersloeg en voor dagen aan het bed kluisterde!......
Hij stond op, sloeg de mantel om de huiverende leden, stak de kaarsen aan, viel in zijn stoel achter de tafel, dwong alle verwarring uit zijn koortsige hersens weg en begon te schrijven...... Eerst schrijven, straks mocht de koorts zijn gedachten dooreen woelen, maar eerst moest de brief geschreven worden, die hem met Madalena zou verzoenen. Zijn hand beefde, maar de hersens gehoorzaamden aan zijn harde wil......
Hij wenste haar een gelukkig nieuwjaar en vertelde kort, hoe het gekomen was, dat hij zich niet aan de afspraak gehouden had, en vroeg haar ootmoedig om vergiffenis voor zijn onvergefelijk verzuim en wangedrag. Dan schreef hij:

Voorders laet ick u weten (doch ongaerne), dat ick zieck ende niet wel te pas en ben, vermits ick ongeluckigh met de slede in 't ijs gebroocken en ick met mijn lenden in 't water geseten hebbe: waerop ick, als ghij wel dencken meught, dapper verkouwt geworden ben, so dat ick nootsaeckelijck mijn kamer bewaren moet, het welck mij een onsegghelijck verdriet is, ten aensien dat ick daer door ben verbannen van mijn siels aenghenaem gheselschap;

en daer en boven soo quelt mij de schrickelijcke jalousye van den bruynen Brabander, vreesende door hem te verliesen het weynigh dat ick aen u gewonnen hope, dies mij de uren daghen, de daghen Jaeren, ende de Nachten eeuwen duncken te wesen daerom, o Alderliefste Lief, indien u de Menschelijcke ghenegentheidt mede aen hanght, of so u Maegdelijcke borst oyt is doorstraelt geweest met de minnelijcke straelen van medelijde tot u even Naesten, of soo ghij immermeer hebt ghevoelt de vrundelijcke kracht van de verkiesinghe van d'een voor den anderen te beminnen, soo laet u Minnaer niet hopeloos quijnen, maer vertroost hem met een kleyn letterken van u ghenegene Jonste, soo sal ick blijven in leven en sterven

Uwen altijdt getrouwe Dienaer en slave

G. A. Bredero

Hij miste de kracht zijn brief over te lezen. Haastig vouwde hij hem dicht, verzegelde hem en schreef het adres erop: „Aen Mejoffrouwe Madalena Stockmans. Ten huyze van Mijn Heer Jan Teller Thomasz. ende in haere handen."

Dan zonk hij in zijn stoel achterover, sloot uitgeput de ogen en ademde moeilijk...... Zo vond hem kort daarna Stijntje. Verschrikt kwam zij op hem toe, veegde het zweet van zijn voorhoofd en beknorde hem om zijn onvoorzichtigheid. Maar hij weerde haar ongeduldig af, legde zijn gloeiende hand op de brief en fluisterde schor:

„Dadelijk...... laten bezorgen...... er hangt...... veel van af"......

Toen sloeg hij weg in bewusteloosheid en het zou weken duren eer hij weer ontwaakte tot het besef van de dingen om hem heen......

ZONSONDERGANG

Ontvangt, o Heere! doch het suyverst' van mijn hert,
Geeft dat mij mijne sond niet toe-gerekend wert:
Neemt mij, die hier op aerd' als vremdeling most swerven,
In 's Hemels Borgerij na een God-saligh sterven.

1

Dokter Samuel Coster had weinig hoop zijn vriend te behouden. Het werd een zware longontsteking met heftige pijnen en hoge koorts. Zijn moeder en zusters waakten om de beurt bij hem, gaven hem alle denkbare zorg. Uren zat Adriaan Cornelisz. aan het voeteneinde van het bed en keek naar het rode koortsgezicht, dat met de dag meer verviel, luisterde naar het onsamenhangend gemompel van de zieke en voelde zijn hart samenkrimpen bij de gedachte, dat deze vrolijke en rijkbegaafde jongen zo vroeg zou moeten sterven.
Maar hij stierf niet. Hij doorstond de crisis en toen de koorts wat afnam en de wilde opvlammingen van dolzinnig verzet geleidelijk minder werden en dan uitbleven, begon Coster hoopvoller te kijken, de velen, die kwamen vragen naar de zieke dichter, kregen bemoedigender antwoord. Langzaam keerde het bewustzijn terug, maar het zwakke vlammetje moest behoedzaam gekoesterd worden: het minste tochtje zou het kunnen uitwaaien.
Stil lag de herstellende te kijken naar de bleke gezichten van zijn verzorgsters, waarin hij de vreugde zag om zijn beterschap. Gaarne hield hij haar hand vast in zijn knokig vermagerde vingers, als zocht hij zich op deze wijze naar het leven terug te trekken. Hij was zeer zwak en zo uitgeput, dat hij geen kracht had zijn doezelig dwalende gedachten te ordenen of op iets bepaalds te richten. Vaag wist hij, dat er duizend dingen waren die hij vragen moest, maar hij was te moe om te bedenken, wat het voor dingen waren...... Het was ook niet zo belangrijk...... eerst moest hij sterker worden, dan kon hij weer nadenken en alles regelen. Hij voelde zich als een, die bezig is uit een zware slaap bij te komen, het bewustzijn is nog omwolkt van onbestemde herinnering aan vele diepe dromen en weigerachtig zich op de werkelijkheid te richten; lui laat het zich drijven door de schemeringen van de half-slaap, aangenaam wijlend vlak onder de oppervlakte, waar het helle daglicht alle contouren met schrille lijnen natrekt.
Hij liet zich voeren en koesteren, strelen en verzorgen, nam gehoorzaam zijn bittere medicijnen, sprak weinig, gedroeg zich volgzaam als een kind. Coster nam het zorgvuldig waar, zag de vage tekenen van ontwakend bewustzijn en terugkerende belangstelling met bevrediging aan en waarschuwde de huisgenoten met de uiterste

voorzichtigheid te antwoorden op de vragen, die hij nu spoedig verwachtte: Gerbrandts geest was nog zwak en een onverwachte schok zou hem veel kwaad kunnen doen, ook lichamelijk.
Zijn ogen werden helderder en kregen een vaster blik. Toen hij op een morgen in het begin van maart ontwaakte, begonnen zijn gedachten met ongewone helderheid te werken. Hij wist nu wat hij het eerst vragen moest. Toen Stijntje aan zijn bed kwam zitten, lag hij een tijdlang zwijgend naar haar te kijken en vroeg dan plotseling:
„Die brief...... je weet wel, Stijntje, heb je die laten bezorgen?"
„Natuurlijk, jongen, dadelijk de volgende morgen."
„En waar is het antwoord?...... Haal het es en lees het me voor."
Zij aarzelde. Vol spanning keek hij haar aan.
„Nou?...... Waarom doe je niet, wat ik vraag?"
„Ja...... zie je...... Gerbrandt...... er is nog geen antwoord gekomen"...
„O...... de hoeveelste is het vandaag?"
„De vijfde maart."
„De vijfde maart?"
Zij zag de verbazing en schrik in zijn ogen.
„Je bent lang ziek geweest, Gerbrandt"......
„De vijfde maart...... en nog geen antwoord?"......
„O, maar ze wisten immers, dat je zwaar ziek was en buiten bewustzijn...... Elke dag kwam de knecht van Sinjeur Teller vragen, hoe het met je was"......
„Is dat waar?"
„Zo waar als ik hier zit."
„O...... jaja...... juist"......
Zijn blik werd rustiger. Hij glimlachte voor zich henen. Het antwoord zou nu wel spoedig komen......
„Als die knecht weer komt, moet je hem de boodschap meegeven, dat ik veel beter ben en weer zelf mijn brieven lees...... Precies zo moet hij het overbrengen. Zul je dat doen?"
„Natuurlijk, jongen...... Maar wees nu stil, je mag nog niet zoveel praten."
Hij knikte en sloot de ogen...... Madalena zou de boodschap begrijpen en dadelijk schrijven...... De bruine Brabander was allang weg en zij wist natuurlijk hoe hij hier naar een woordje van haar lag te verlangen...... Zo jammer, dat hij ziek geworden was......

Maar nu sterkte hij flink aan...... Voor het eind van het jaar zou hij het geluk veroverd hebben...... Hij kon en wou niet langer wachten...... Voor dit jaar ten einde was zou Madalena zijn vrouw zijn...... Glimlachend sluimerde hij in.
Maar er kwam geen brief...... Het „kleine letterken van genegenheid," waarom hij zo deemoedig gesmeekt had, werd hem niet gezonden.
Waarom schreef zij niet?
Hij kon er maar één verklaring voor vinden: jonkvrouwelijke schroom hield haar ervan terug haar gevoelens voor hem zwart op wit aan het papier toe te vertrouwen. Hij vroeg, of ze Tellers knecht bij hem wilden brengen als hij weer naar hem kwam vragen. Maar de knecht kwam niet meer sinds hij de boodschap meegekregen had, dat Breêro snel beterde en spoedig weer zou mogen opstaan.
Goed...... Dan zou hij vlug genezen, weer sterk worden en zijn eerste gang zou naar haar zijn...... Het was een goede oefening voor zo'n ongeduldig karakter als het zijne. En Coster zei, dat hij vlugger zou genezen naarmate hij zelf sterker genezen wòu...... Het verlangen om Madalena weer te zien zou reuzenkracht geven aan zijn wil om beter te worden......
Zelfs Coster verwonderde zich over zijn snelle vooruitgang. Hij mocht weer opzitten en lezen, dan een beetje werken. Hij at als een wolf, zijn wangen vulden zich weer een beetje en verloren hun ziekelijke, grauw-bleke tint. Dan mocht hij zich aankleden en door het huis lopen. Het bekwam hem goed. Vrienden liepen in en uit voor een vrolijk praatje. Steven bracht hem nieuwe boeken, Hooft maakte gebruik van een bezoek aan de stad om hem geluk te komen wensen met zijn beterschap en bracht hem de groeten van de vrienden uit de Muiderkring, waar men hem gauw weer hoopte te zien. Charles Quina was er elke avond, zijn uitgever Van der Plasse bracht hem de drukproeven van de „Spaanschen Brabander" en Gerbrandt deed hem het genoegen er een forse voorrede bij te schrijven, waarin hij de betuttelaars van het ruige realisme zijner zedenschildering met zwier de mantel uitklopte.
Dan, op een zoele namiddag in het begin van april, mocht hij uitgaan.
De buitenlucht was een ongekende weldaad, een ontzaglijk genot...... Hij hield de zonkant van straten en grachten.

Een geweldige vreugde spande in zijn heftig kloppend hart...... Eindelijk!...... Eindelijk zou hij haar weerzien...... de koningin van zijn ziel, de zon van zijn leven, al de heerlijkheid van de toekomst...... zijn Madalena, zijn eigen lief...... Z'n geduldig wachten in de ziekenkamer zou beloond worden...... Het was goed geweest, dat hij niets had overhaast......

Hij vond Elisabeth alleen thuis. Ze was blij verrast, omdat hij er zo goed en opgewekt uitzag. Maar ze deed zenuwachtig en gejaagd, praatte aan een stuk door en gaf hem geen tijd tot vragen. Glimlachend onderbrak hij haar woordenstroom:

„Waar is Madalena?"

Madalena?...... Och Heer, wist hij dan niet, dat Madalena al sinds half januari terug was naar Dordrecht?...... Ze woonde daar bij hun oom en tante en zou er blijven tot zij trouwde...... Tot zij trouwde? Had ze dan vaste trouwplannen?...... Maar had niemand hem dan verteld, dat zij zich een week na Nieuwjaar verloofd had met Sinjeur Isaac van der Voort?...... Hij was in Holland gebleven. Ze zouden in mei of juni trouwen, dan naar Rome gaan en later naar Napels...... Hemel, ze had gedacht, dat hij al die dingen al lang wist......

Gerbrandt was spookachtig bleek geworden en keek haar aan of hij een geest zag.

Zij gaf een schreeuw van schrik en wou het bellekoord grijpen, maar hij weerhield haar hand en met een miserabele poging tot een geruststellende glimlach zei hij moeilijk:

„'t Is niets...... een duizeling...... ik ben nog niet zo heel sterk...... Zozo... Nee, niemand had me nog iets verteld...... Ze wisten het zeker niet...... Heeft ze u ook gesproken over een brief, die ik haar schreef vlak voor ik ziek werd?"

„Wacht eens...... Ja, over dat ongeluk op het ijs...... Ja...... och, 't waren zenuwachtige dagen...... Het besluit tot de verloving en het huwelijk overviel Jan en mij danig...... wij wisten niet wat we hoorden, en 't kind zelf was ook helemaal in de war"......

Zij sprak door, vertelde bijzonderheden. Hij liet haar praten zonder te horen wat ze zei, spande al zijn krachten in om zichzelf meester te blijven, niet te gaan schreeuwen, die ratelende vrouw de keel dicht te knijpen, de hele boel hier kort en klein te slaan...... Hij had zich verbeeld...... Wat had hij zich al niet verbeeld?...... Dat Teller en zijn vrouw hem aanmoedigden in zijn vrijen naar

Madalena, hun omgang begunstigden...... Waarschijnlijk was het niet eens in hun hoofd opgekomen, dat hij de moed zou hebben..... Idioot, die hij was!...... Hij kende deze patriciërs nu immers al lang genoeg?...... Ze zagen in hun hoogmoed gladweg de man in de dichter voorbij...... Een dichter kon een gewild sieraad zijn in hun pronkerig huis, een exotisch meubelstuk...... als hij niet toevallig van hun stand was, kwam het niet in hen op, dat hij als man misschien pretenties zou kunnen hebben...... Hofnar...... Wie had dat woord eens tegen hem in dit verband gebruikt?...... Steven natuurlijk, die een duivels scherp oog had voor de naakte waarheid...... Madalena trouwde de bruine Brabander...... Abrupt nam hij afscheid en ging heen.

Met stijve passen, zich krampachtig rechtop houdend, liep hij naar de IJ-kant, ging op de bank voor een kleine zeemanskroeg zitten en liet zich een vaantje bier brengen. Het IJ was verblindend mooi. De zon schitterde in het rusteloze gekabbel der golfjes en lokte onverwachte kleuren uit de onderdelen van schepen en schuiten. Lange driekleurige wimpels zwierden sierlijk van masten of raas, kronkelden vrolijk op de adem van de speelde voorjaarswind...... Verderop naar Pampus lag het water helderblauw, als een plaat glas. Een schip van oorlog joeg driftig wielende rookpluimen uit zijn flanken, aanstonds zou de donder van het geschut over het water komen aanrollen. Overal was bedrijvigheid, de lucht was vervuld van stemmen, geroep, gelach en het eeuwige havenrumoer, gerammel van kettingen, geschuif en gebonk van balen en vaten en kisten, geklots van het water onder de beschoeiing, rhythmisch gezang van matrozen aan de kaapstander...... Verrukkelijk, prachtig bruisend, gedachteloos leven, dat onverstoorbaar zijn gang ging, als je bewusteloos van koorts je hoofd in de kussens wendde en keerde, dat verder vloeide, als je aan de kant zat met een verbrijzeld hart en al de wanhoop van de wereld in je leeggeroofde ziel en sterven wou...... Het grommende, gulzige, op zichzelf gerichte leven, waarin voor hem geen plaats meer was...... Neen...... geen plaats meer...... Nu was het uit met Gerbrandt Adriaansz. Bredero. Hij gaf zijn zinspreuk „'t Kan verkeren" op...... Voor hem kon het niet meer verkeren...... Dit was de laatste nederlaag, de dodelijke slag...... de bruine Brabander was sterker geweest dan hij...... Misschien had hij zelf schuld?...... Hij had niet aan de boemel moeten slaan...... Hij had op oude-

jaarsavond bij haar moeten komen, zoals hij beloofd had......
Bah!...... dat zou hem niet gebaat hebben...... Een vrouw, die daarin een voorwendsel vond om hem, die doodziek neerlag, zonder een woord in de steek te laten en zich hals over kop in de armen van een ander te werpen, zou hem ook om zijn braafheid niet genomen hebben...... Zijn hart had hem gewaarschuwd, zodra die geslepen cavalier op het toneel verscheen en zijn hart had gelijk gehad...... Het had hem dikwijls belogen, maar deze keer had het gelijk gehad...... Waarom mocht je je gezonde aandrang niet volgen en zo'n gluiperige intrigant je rapier door het valse hart jagen?...... Hij zou Madalena niet gelukkig maken, hij, met zijn kille, berekenende, slangachtige ziel...... Nou...... en wat deerde het hem of Mejoffer Madalena Stockmans gelukkig werd of niet?...... Ze had hem ook verraden en verlaten...... Hij verachtte haar, jawel, maar hij kon zijn gemoed niet tegen haar verharden, zijn ziel niet verhinderen haar lief te hebben......
Hij had haar lief...... nog altijd......
Hij had haar zo wanhopig lief, en zou haar liefhebben tot zijn laatste harteklop, dat was zeker...... Want haar had hij lief, zoals hij nog nooit een vrouw had liefgehad......
Vele vrouwen had hij bemind, sommige diep en oprecht, Tesseltje het meest en het trouwst van allen. Hij had met ze gedweept, de schatten van zijn rijke hart aan haar voeten gelegd, zich laten opbranden in de gloed van zijn liefde voor haar. Maar het was toch anders geweest dan met Madalena...... dat wist hij nu, in het denken aan haar op dit noodlotzware uur, tegenover de sprankeling van het gedachteloze, genadeloze leven onder zijn wrevele blik.
In al de andere had hij, hoezeer hij ze mocht hebben liefgehad, toch zichzelf gezocht, op een of andere manier zich in hun liefde gewikkeld als in een warme, beschermende mantel. Veel had hij gegeven, maar meer ontvangen...... meer willen ontvangen ook......
Met Madalena was het anders geweest. Een zo grote, alles overstromende, goede tederheid had hij nooit voor een vrouw gevoeld. Zijn liefde had zich als een bescherming om haar samen geplooid, hij had haar al het goede van de wereld willen geven en daarin zou voor hem het geluk bestaan hebben: in de innigheid, waarmee hij haar door het leven mocht dragen, haar behoedend voor alle leed en pijn en tegenheid...... Zij was een kind en hij haar grote,

goede beschermer, die zijn hartebloed zou overhebben om haar voor alle onheil te behoeden...... Dit was de hoge, zuivere, sterke liefde van de rijpe man, die in de vrouw het kind bemint en haar leven slaat in de warme koestering van zijn beschermende armen...... Nu eerst had hij in volle omvang ervaren hoe zoet aan het hart deze hoogste, onbaatzuchtigste liefde is...... Na alle nood en ellende had hij het wisselvallige leven deze rijkdom afgewonnen...... Alleen om het zich weer uit de handen te voelen glijden... Ook deze liefde was verworpen......

Dit was het einde......

Met een bittere glimlach bekende hij zich, dat deze gedachte hem ook vroeger gekweld had...... Maar nooit zo...... Nooit met deze dodelijke verslagenheid in de ziel...... Er was altijd woede en opstand bij geweest, een vlam van verzet...... Nu was er alleen de doffe, oneindige moedeloosheid van een versmaad hart, dat het kostbaarste kleinood in smekende overgave had aangeboden en koel teruggewezen was. Uit de diepste diepten van zijn wezen had hij het eindelijk opgedolven, na eindeloos dwalen en mistasten en het was versmaad als een waardeloos vod...... En hij had noch de kracht om te aanvaarden, noch die om zich te verharden. Hij voelde de verworpen liefde even gaaf en vurig in zijn hart als toen hij nog hopen mocht de uitverkorene te zijn...... En nooit zou die liefde vervagen of verdwijnen...... Hij zou eraan lijden tot hij stierf......

Waar diende het nog toe verder te leven?......

Daar was het IJ, het verlossende water, het einde...... Het klokte en lokte op een paar vaam van zijn voeten...... Enkele stappen, een sprong, en het was voorbij...... Alleen...... dan kwam het andere leven...... de eeuwigheid met haar oordeel en verschrikking...... God had de mens verboden zijn lot in eigen handen te nemen...... Wie dat deed was verloren...... Men moest de bittere beker ledigen tot de laatste droppel......

In sombere stemming, bleek en met knikkende knieën kwam hij thuis, tot ontsteltenis van zijn familie, die hem opgewekt en veerkrachtig had zien vertrekken...... Hij mompelde wat van vermoeienis en ging naar bed.

Toen Coster kwam, gloeide hij van koorts. De dokter stond verbaasd, vroeg hoe lang hij uit geweest was en schudde het hoofd: dat was veel te lang, natuurlijk had hij zich oververmoeid en dit

waren de gevolgen...... Hij hoopte, dat het van voorbijgaande aard zou zijn, maar kon er niet voor instaan, dat dit geen lelijke instorting betekende. De patiënt kreeg een aderlating om het verhitte bloed wat tot kalmte te brengen en een alsembittere drank tegen de koorts...... Hij bleef bij hem zitten om te wachten of er verbetering kwam. Na een uurtje sloeg Gerbrandt de ogen op en herkende blijkbaar zijn vriend. Hij glimlachte pijnlijk en schoof zijn hand naar hem toe over de deken.
Coster legde de zijne er op en zei bestraffend:
„Dat komt er nou van, heethoofd!...... Had je je niet wat minder kunnen vermoeien?...... Nou ben je weer een eind achterop"......
Breêro schudde het hoofd:
„Dat is het niet, Samuel...... 't is dat het leven zo ongenadig voor me is"......
„Jaja, geef jij het leven de schuld maar...... Probeer nou te slapen, dat is de beste medicijn voor je."
„Slapen...... ja...... slapen...... altijd te mogen slapen...... De dood is de beste slaap, Samuel...... de altijddurende slaap......"
Zijn stem verstierf in een gemompel. Coster beval, dat er bij hem gewaakt moest worden: hij ijlde weer en sprak wartaal...... Met een bezorgd gezicht ging de dokter heen, hij vond het maar een misselijk geval en was er niet gerust op......

2

Zijn sterk gestel overwon ook deze inzinking, maar toen hij van zijn ziekbed opstond, weer begon uit te gaan en te werken, bleef er iets rondom hem, dat de mensen, die hem het best kenden, erger verschrikte dan zijn ziekte gedaan had. Hij was de oude niet meer. De blik van zijn ogen bleef omfloerst als keek hij nadenkelijk in een leegte, waardoor duistere visioenen spookten, wier zin hij tevergeefs zocht te ontraadselen. Een donkere weemoed was om zijn wezen gevallen en hij wou niemand spreken over de oorzaak daarvan. De liefde voor Madalena Stockmans wou wijken noch minderen, zijn hart stroomde ervan over. De jalouzie op de bruine Brabander lag als een rauwe pijn, een borrelende en machteloze woede in zijn borst. Als de voorstelling hem plaagde van het zuivere meisje in de armen van die slinkse verleider leek de hel hem verkieselijk boven dit bedorven leven. Maar hij moest zwijgen en het alleen dragen.

Hij schreef een bruiloftsdicht voor zijn vriend Adriaan van der Heden en voegde er een liedje aan toe met de olijke strofe:

„Een kusjen is maer een af-vegen,
En immers ist soo soeten dingh:
Komt, laet ons kussen eens te degen:
Ick kus veel liever dan ick singh!
Wel, dat gaet wel! Maer 't is te snel,
Ay, siet niet fel!
Ick doe u toch geen seer,
En soo 't u lust, kust mijn vrij helf te meer!"

Maar dat was alles herinnering en techniek, zijn hart sprak er niet bij mee en op de bruiloft kwam hij niet, het gezicht van anderer voltooid geluk kon hij niet verdragen.

Einde mei ondertrouwde Madalena in Dordrecht, drie weken later werd het huwelijk voltrokken in Oud-Alblas en het echtpaar vertrok naar Italië. Gerbrandt leefde die weken in een soort stupor, innerlijk van de wereld afgesloten, naar buiten met een wat wezenloze glimlach en een schijnleven spelend, dat zuiver mechanisch was. Een paar dagen na haar vertrek schreef hij zijn verbaasde afscheidsklacht:

„Oogen vol majesteyt
Vol grootsche heerlijckheden:
Hoe comt, dat ghij nu scheyt
Van u eerwaerdicheyt
En soete aerdigheyt:
Laes! wat lichtvaerdichteyt
Aenneemt gij sonder reden?

Van waer comt dit versmaên?
Voorwaer, ick kan niet sinnen,
Noch geenerwijs verstaen
De oorsaeck van dit gaen
U quelt misschien een waen
Soo ic u heb misdaen
't Is met te veel te minnen"......

Het gedicht besloot op deze wijze:

„Oogen! ist dat ic dan,
Mijn lantwinning moet derven?
So bid ic siet my an
My! d'alderdroefste man
Die oyt moeder gewan:
Overmits dat ic van
De braefste ziel moet swerven."

Hij ondertekende met zijn spreuk en naam, schreef er dan bij: *„à Mademoiselle, Madame Madalena Stockmans te Roomen."*
De volgende dag nam hij deel aan het afscheidsnoenmaal van Gijsbert van Hoogendorp. Deze droeg de schitterende uniform van een Commandeur in dienst der Republiek Venetië en zou een dag later met twaalf schepen vol soldaten naar zijn nieuwe bestemming uitzeilen. Hij nam op zich de brief voor Madalena tot Napels mee te nemen en voor verderzending te zorgen. Gerbrandt beloonde hem met een sonnet, waarin hij op geestdriftige wijze de loftrompet over hem stak...... Hij zag hem uitzeilen met zijn vloot van twaalf hooggebouwde schepen, vol in tuig, met waaiende wimpels, de vaandels vliegend boven de gehelmde hoofden der in orde van parade opgestelde soldaten, hijzelf in blinkend kuras en gepluimde stormhoed op de kampanje van het admiraalschip,

een jonge, gelukkige krijgsgod, lachend tegen een schitterende toekomst. De saluutschoten daverden over het water, de saamgedromde menigte aan de wal juichte en wuifde, een stuk van Hollands roem trok uit om in verre hemelstreken nieuwe lauweren te hechten aan zijn vaandels......
Gerbrandts laatste liefdeslied was onderweg naar zijn bestemming. Hij was in uniform als vaandrig en ging snel met de vrienden terug de stad in om nog een roemer te drinken op de gezondheid en de glorie van Van Hoogendorp. Spoedig steeg de stemming, grappen vlogen heen en weer, de kruik ging vlijtig rond, een lied werd aangeheven. Gerbrandt dronk zwaarder dan een der anderen. Hij had een onlesbare dorst, maar werd bij ieder glas somberder gestem. Hij keek rond in de Doelenzaal, waar hij zo menig dol feest meegevierd had, en de dolste van allen geweest was...... voorbij...... voorbij als alle vreugde, die het leven gegeven had...... alle ijdelheid, die het een schone schijn verleende...... alle beloften van warmte en liefde, waarmee het hem gelokt had naar de duistere, kille krochten van vertwijfeling en moordende eenzaamheid...... Al deze vrolijke, lachende, drinkende en rumoerende vrienden waren hem goed genoeg gezind, maar zij konden niet het kleinste hoekje vullen van de eenzaamheid, waaronder zijn ziel langzaam werd doodgedrukt...... Zij dromden om hem samen en schreeuwden, dat hij zingen moest: ze hadden in zo lang zijn stem niet gehoord!...... Hij weigerde met een nors gezicht...... zij drongen rumoeriger aan, tot hij met een grimmig lachje opstond en zei:
„Goed, dan zal ik zingen...... Zwijgt stil en luistert naar „Een sieckens Klaegh-Liedt", dat ik kort geleden maakte en dat nog voltooid moet worden"......
Met een wat ijle, onzekere stem zong hij:

„Ghij Maegden en Jongelinghen,
In stede van yet quaets,
So hoort mijn droevigh singen,
En geeft de reden plaets,
U spiegeld, o mijn Maets!
Met wie ick placht te swerven,
In grondeloos verderven,
Als woeste onverlaets.

Ick plach weleer te wesen
Blij-geestigh en verheugt
En heb alsins gepresen
De schijn-vluchtige vreught
Dies ick oock al mijn Jeught
Door 't al te licht bekoren
So ghy aenschouwen meugt.

Wijn, lust, en wil van Vrouwen,
Het werelds suycker-soet,
Die 't innerlijck aenschouwen
Is 't gal en bitter roet:
Verdwaest is zijn gemoedt,
Die om so snoode dinghen
Versuymt en laet ontspringhen
Het alderwaerdste goedt.

O Mensch! wil aen mijn leeren
Hoe dat die boosheyd snoot
Gods goedheyd *Kan verkeeren*
In rechte gramschap groot.
Met jammerlijcke noot
Doet mij, bedroefde Mensche,
So menigh-male wensche
Na die verlanghde doot"......

Het was heel stil geworden rond de met wijn en bier overplaste feesttafel. De lustige drinkers keken onthutst en verbaasd naar Breêro's diep-ernstig gezicht en de bezeten gloed in zijn wijd open, fanatieke ogen...... Hij zweeg en keek rond als iemand, die uit een drukkende droom tot de werkelijkheid terugkeert...... De verlegenheid en verbijstering op al die bekende, welgedane, door de wijn aangbloosde gezichten kwam hem plotseling zo overweldigend komiek voor, dat zijn stemming omsloeg en hij in een nerveus en luid gelach uitbarstte. Onzeker keken zij hem aan, dan, een goede grap vermoedend in zijn stichtelijke uitval, begon de een na de ander mee te lachen. Luidruchtig juichten zij hem toe.
„Die duivelse Gerbrandt!...... Hij maakt van de bierbank een preekstoel!"......

„Als de dominees het omgekeerde deden, wat zouden de kerken vol lopen!"......
„En er zou meer vrede in 't land zijn!"......
„Laten we in die geest een requeste indienen bij Hunne Hoogmogenden!"
„Ja! Ja!...... En Breêro moet het opstellen!"
„Goed!...... Op deze trant dan:

Uw Edel Hoogmogenden,
In hart en ziel verlogenden,
Hier zijn wij, braaf betogenden,
Tot heil en eer van 't land en zaat
En doen u aan de hand een raad
Zo wijs en onbekookt
Als men den eerbied strookt"......

Hij improviseerde verder, de ene dwaasheid op de andere stapelende...... De vrienden hingen aan zijn lippen, bulderden van het lachen, bebeukten met hun vuisten de tafel en juichten hem met wilde kreten toe. De oude roes van het succes maakte zich meester van zijn wankel gemoed, zorg en verdriet weken nog eenmaal naar de achtergrond. Met schitterende ogen en lachende mond, de fonkelende roemer hoog geheven, genoot hij van hun bijval, bedronk zich aan de lof, die hem werd toegezwaaid, strekte zich behagelijk in de roem, de geestigste dichter van Amsterdam te zijn, de beste schermer, de stoutste drinker van het vendel, de vrolijkste kameraad, de geduchte medeminnaar, de zwierigste vaandrig, het sieraad van de wijdvermaarde Amstelstad!...... Wie kon zich bij hem vergelijken? Was hij niet een troetelkind der goden?...... Hij liet zich in triomf meevoeren tot een wilde tocht langs de taveernen, waarvan hij zich later de bijzonderheden niet meer herinneren kon. Een luchtig gevoel van glorie drong hem door de eerste uren, dan groeide met het wassen der dronkenschap een grimmige boosaardigheid in hem, een haat en doffe wrok tegen leven en lot, een behoefte om alles te braveren, tegen heel de wereld in opstand te komen. Hij werd de baldadigste, luidruchtigste en ontembaarste van het gezelschap, rukte uithangborden van de luifels en smeet ze kletterend tegen de gevels, hoonde de wacht, die hen tot kalmte maande, rukte onstuimig het staal bloot tegen de rakkers van

de schout, die uitgezonden waren om een einde te maken aan het burengerucht, moest door zijn makkers een kroeg binnengesleept worden om het ergste te voorkomen en vocht daar met de blote vuist tegen twee bierdragers, die beweerden, dat het geen kunst was iemand angst aan te jagen met zo'n geslepen stuk ijzer in je vuist...... hij dreef ze de kroeg uit en voelde zich machtig opgewonden en voldaan, als Hercules na het volbrengen van een zijner wonderwerken. En zijn laatste overwinning behaalde hij op het mooiste meisje in het vermaarde huis van plezier van Lobbetje Kladdebels in de Sint Jacobsstraat, die Elsje Snoeps genoemd werd en hem voor zich opeiste, alle anderen afwerend met rake en burleske betitelingen, die hem deden hinniken van het lachen. In haar bed werd hij de volgende morgen laat wakker met het gevoel, dat hij onder een grote mesthoop bedolven lag en een smaak in zijn mond alsof hij dode ratten gegeten had.
Bleek en met verwilderde ogen kwam hij thuis. Vader maakte hem verwijten, moeder klaagde: moest dat wilde leven nu weer van voren af beginnen?...... Hij mompelde wat onsamenhangende verontschuldigingen en beloften, wies zich in de keuken de drank- en tabakslucht van het lijf, ging naar zijn kamer en kroop te bed, ziek en ellendig, walgend van zichzelf en dieper verslagen dan gisteren...... Tevergeefs had hij toegegeven aan de wildheid, die hem besprongen had, de wijn en de lust hadden hem belogen en bedrogen, heul belovend waar ze enkel nieuwe wroeging brachten en het grote verdriet brandender drift gaven door het opvliegend besef van verachtelijke onwaardigheid...... Madalena had gelijk gehad hem niet te willen...... hij was een woestaard zonder eer of trouw...... een wilde loot, die beter kon worden afgesneden......

3

Dagen bleef hij in zijn bed, ziek van zelfverachting, koortsig en terneergeslagen. Dokter Coster schold hem de huid vol om zijn onvoorzichtigheid. Nauwelijks genezen van een zware ziekte zulke strapazzen uit te halen! Dat was spelen met je leven. Als hij weer zulke onbesuisdheden bedreef, trok Coster de handen van hem af.

Gerbrandt liet het onweer over zich heengaan met een matte glimlach. Het kon hem niet meer schelen, leven of dood interesseerden hem niet meer, hij voelde zich te beroerd om na te denken. Maar Samuel kon gerust zijn, hij zou geen wilde tochten meer ondernemen, de dolle vaandrig had uitgeraasd voorgoed. Coster bromde wat in zijn baard van dat hij die soort beloften kende, er geen oortje voor gaf, maar hem ried althans te wachten tot hij weer geheel op krachten gekomen zou zijn.

Na een week stond Gerbrandt op, ogenschijnlijk beter. Maar hij voelde zich zwak. Een lichte koorts bleef in zijn bloed gloeien, doch zijn hoofd was merkwaardig helder. Hij zocht zijn papieren bijeen en begon te werken.

Hij voltooide het manuscript van de „Stommen Ridder", dat jarenlang onafgewerkt was blijven liggen. Ze konden het nu van de winter op de Academie spelen als ze wilden. Het leek hem nogal duf en oninteressant, maar misschien zat er wat geld in voor het weeshuis.

De onvoltooide handschriften van de pastoralen „Angeniet" en „Het daghet uit den Oosten" schoof hij vermoeid en onwillig terzijde. Oude liefdesstemmingen stegen eruit op, verschaald en duf, een ranzige wraakzucht, waarvoor hij zich schaamde, die hem onedel en onbeduidend voorkwam. Hij wou er niet meer aan denken. Ze moesten maar blijven liggen voor wat ze waren...... daar was hij overheen gegroeid......

Hij ging zelden de deur uit en was altijd spoedig weer terug. Het wandelen en het luide leven van de stad vermoeiden hem.

Zijn huisgenoten keken onrustig en verwonderd naar zijn mat en verstild wezen. Pauwtje werd schuw voor hem, als zag hij iets in de verafgode oom, dat hem bang maakte.

Samuel Coster draaide ongedurig om hem heen. Er was iets in Gerbrandts doen en zijn, dat hem niet aanstond. Hij trachtte hem

aan het praten te krijgen, maar kreeg verstrooide, niets zeggende antwoorden, waar hij niet wijzer van werd. Tenslotte ging hij recht op het doel af.
„Gerbrandt, je gaat achteruit inplaats van vooruit."
„Ja?"
Het klonk zonder belangstelling, als ging het om iets, dat hem niet zelf betrok.
„Voel je je ziek?"
„Nee...... misschien een beetje moe. Waarom?"
„Waarom?...... Je staat me niet aan, vriend."
„Dat spijt me."
Hij glimlachte flauw. Coster keek hem doordringend aan.
„Je verbergt iets voor me...... je tobt ergens over."
Gerbrandt haalde de schouders op.
„Jawel...... Zeg 't me, misschien kan ik er iets aan doen...... Als je genezen wilt, moet je meewerken...... Ik zie je minder worden en ik kan er geen oorzaak voor vinden... Zeg 't me, als er iets is."
„Er is niets. De hele boel verveelt me alleen en lijkt me doelloos...... zo totaal zonder slot of zin."
„Zo...... en dat zeg jij?...... Je bent op een gevaarlijke helling, Breêro... Ik zeg je: keer om... dit is gevaarlijker dan je denkt."
„Werkelijk?"
„M'n God, man, je praat net of 't leven je onverschillig is."
„En als dat zo was?"
Met open mond keek Coster hem aan. Om hem schrik aan te jagen, zei hij bruusk:
„Dan ga je achter elkaar dood."
„Meen je dat?"
„Dat meen ik."
Er kwam een schelms licht in Gerbrandts ogen.
„Grappenmaker!" zei hij glimlachend en weigerde er verder over te praten.
Radeloos ging Coster heen. Zijn praktijk had hem geleerd, dat mensen, die niet meer leven wilden, zich onbewogen lieten sterven en geen geneeskunde kon hen redden. Zou er een vrouw achter zitten? Dat meisje van Teller, waarover hij het in 't laatst van het vorige jaar zo vaak had?...... Een afgebroken amourette...... Och nee...... dat was om te lachen...... Breêro, de eeuwige verliefde, die zou sterven aan een blauwe scheen!...... Hij had ze

bij koppels gegeven en ontvangen, was er een tijdje obstinaat onder geweest, tot zijn bloed op het onverwachts voor een andere in beweging kwam...... Er moest iets anders zijn...... Wie weet, wat die valse ziekte in hem achter gelaten had...... in schijn genezen kon zo'n kwaal onder de oppervlakte verder woekeren, het hele gestel ondermijnen en verwoesten...... Waar kwam die onverklaarbare moedeloosheid vandaan, die slappe gelatenheid bij zo'n opbruisende en veerkrachtige natuur?...... Wonderlijk...... Als er niet spoedig verandering kwam, zag hij het donker in......
Gerbrandt bleef nadenkelijk achter...... Als Coster eens gelijk had en de dood werkelijk op hem loerde?...... Hij liet de gedachte op zich inwerken en bespeurde schrik noch angst...... Als de dood komen wou, zou hij niets doen om hem te ontvluchten...... Hij had zo vaak gespeeld met de gedachte aan de dood, als hij zich ongelukkig voelde en vermoeid van het felle leven...... Hij had het al eens neergeschreven:

„De dood die is een slaep, een moeder aller droomen,
De dood die is een dief van alles wat hier leeft"......

Zo moest het zijn: een slaap, een moeder aller dromen...... Wie, die zo moe en uitgeput van leven was als hij zou vrezen voor de slaap...... aarzelen zich in de armen te vlijen van de moeder aller dromen?......

„Dit Leven werdt van mij een snelle windt geheeten......"

Dat stond in hetzelfde vers...... Een snelle, hete wind was zijn leven geweest...... In razende vlucht was het voortgeijld door de ruimte...... Nu was de wind stilgevallen...... De dag was om...... Madalena had de zon uit zijn hemel geslagen, schemering was over hem gekomen...... het was tijd te gaan slapen......
Weemoed vloeide over in zijn hart.
Was hij inderdaad zo los van het leven?......
Het was toch ook schoon geweest, zo onbeschrijfelijk schoon...... zo zoet en verbijsterend heerlijk...... Ja...... de wereld was schoon en verrukkend soms...... Maar alle schoons en zoets en heerlijks was bedriegelijk gebleken, een korf zinbegoochelende rozen, waaronder een adder verscholen lag...... Gretig had hij de handen uitgestoken naar de bloemen en de adder had toegebeten...... het gif was diep, te diep in zijn bloed gedrongen en vrat het leven uit

hem weg...... O, te kunnen inslapen, alles te vergeten, weg te duizelen in de rust, de stoorloze rust, een ganse eeuwigheid lang ......en in de droom eindelijk alles te vinden wat het verraderlijke leven immer had voorgespiegeld en immer geweigerd......
Maar...... was de dood alleen een slaap?......
De dood betekende: de ontmoeting met God......
Vrees kroop verkillend zijn ziel binnen.
Was hij bereid voor de ontmoeting met God?
Kon hij met enige hoop op genade voor het schrikkelijke gericht treden, waar beslist zou worden over het lot van zijn ziel tot in alle eeuwigheid?

„Hij die dit liet eerst sangh, vermaent u en zijn selven
Te sterven met berou al d'oude boosheyt snood;
Eer men de doode romp in d'aerde weer gaat delven;
Want, laes! geen beet'rens tijd en is hier nae de dood"......

Zo had hij zich in dat gedicht voorgehouden in de tijd, toen hij evenals nu rondliep met gedachten aan de dood, beu van leven en lijden na de breuk met Tesselschade...... En wat was daarna gekomen?...... De wilde hartstocht voor Mooi Aaltje, de verblindste, zondigste tijd van zijn leven misschien, in openlijke opstand tegen elk gezag...... Hij was en bleef een ruig schaap, zijn zinnen heersten oppermachtig over het betere in hem, het vlees versloeg de ziel, de woekering van de wereld verstikte de kiemen van het hemelse, zodra zij zich wilden openen naar het licht...... Zijn berouw was misschien oprecht, maar het hield geen stand tegenover de storm der zinnen, het klatergoud van de ijdelheden dezer wereld ......En toch...... toch had de hunkering naar de vrederige gemeenschap met God nooit in hem gezwegen...... Het wilde kind der wereld, dat hij was, had immer God gevreesd en liefgehad en om Zijn gunst en genade gebedeld......
Hij had lange gesprekken over deze dingen met de goede Charles Quina in de stille avonduren van zijn kamer, die hij niet meer verliet. En Charles, die leefde in de sfeer van weemoed om zijn vergeefse liefde voor Stijntje, gaf hem de troost van zijn bemoedigende woorden, zijn zachte, tedere vriendschap, die hem Gods vaderlijke goedheid voorhield om op te vertrouwen, Zijn mild begrip voor de dwalingen van de zwakke mens......
Hij zat te kijken naar het fijne, bleke gezicht van Steven, die veel

bij hem kwam en op duizend manieren probeerde zijn aandacht terug te buigen naar de wereld, beangst door het gevoel, dat de vriend steeds verder teruggleed naar de schemerige oorden van een onaards heimwee, waarheen hij hem niet volgen kon. Hij sprak met zachte aandrang over Gerbrandts plannen voor een oorspronkelijk Amsterdams blijspel, dat zijn rijk talent tot volle ontplooiing brengen zou en de rechtvaardiging betekende van heel zijn vroeger leven. Het zou hem de roem brengen, die hem toekwam en de onsterfelijkheid in de geschiedenis der Nederlandse letteren...... Hoe stond het met de voorbereiding en wanneer begon hij?...... De Spaanse Brabander hield de schitterendste beloften in voor een nooit gezien succes van volgend werk, eindelijk bevrijd van alle navolging...... Het klonk alles zo zoet in de oren van een dichter, verliefd op de taal en zijn werk...... Maar ook dat was voorbij en overwonnen. Hij begeerde geen roem en eer meer. Hij bereidde zich voor op andere dingen dan toneelspelen. Het kwam er nu op aan de tragi-comedie van zijn leven tot een blij einde te voeren... Coster liep grommend om hem heen, zag hem in steeds sneller tempo wegkwijnen en kon geen andere oorzaak vinden dan een onoverwinnelijke onlust tegen verder leven. Wat lag op de grond van dit alles?...... Waar kwam die nooit ophoudende zachte koorts vandaan? Hij had nergens meer belangstelling voor. Als hij vertelde van de Academie en het aldoor kwaadaardiger gekuip van de orthodoxe dominees tegen haar, glimlachte hij afwezig en ging er niet op in, als was het onderwerp hem te kinderachtig...... Dan, op een nacht, dat hij de slaap niet vinden kon, de koorts hoger steeg, hij rusteloos wendde en keerde in zijn te warme bed, koelte zoekend voor zijn brandend hoofd en zwetend lijf, stond hij op en ging naar het venster om het te openen en wat frisse lucht te scheppen. De nachtlucht was zwoel en nauwelijks koeler dan die in de kamer. Hij voelde zich wonderlijk zwak. Er was een ijlte in zijn hoofd, een vreemde helderheid. Hij keek naar de sterren. Er waren er zoveel. Zij leken onrustiger te flikkeren dan anders. De vage nevelsluiers van de Melkweg lagen over de hemel geslierd...... Zouden het nevelsluiers zijn of myriaden kleine sterren, zoals Stevens vriend en leermeester Galileï beweerde?...... Hij zou het nu wel spoedig weten, als zijn bevrijde ziel opzweefde en door het firmament tot voor de rechterstoel Gods gevoerd werd......

Hij moest nog iets doen......
Hij moest afscheid nemen van leven en wereld......
Hij moest God zeggen, hoe zijn ziel gezuiverd was en alleen nog verlangde naar Hem......
Op onvaste benen ging hij naar zijn tafel, stak de kaarsen aan, luisterde naar de woorden, die in zijn koortsige hersens roesden en begon te schrijven:

Wat dat de wereld is
Dat weet ick al te wis
(God betert!) door 't versoecken:
Want ick heb daer verkeert
En meer van haer geleert
Als van de beste boecken.

Want of ick schoon al las
Hetgeen soo kunstigh was
Als Goddelijck geschreven,
Ten gingh ter ziel, noch sin
Soo nijver mij niet in
Als 't eyghen selfs beleven.

Nu heb ick 't al versocht:
Soo dol als onbedocht,
Soo rauw als onberaden.
Och Godt! ick heb te blind
En al te zeer bemind
De dingen, die mij schaden.

Een hooft vol wind en wijn,
Een hart vol suchts en pijn,
Een lichaam gants vol qualen
Heeft Venus en de kroes,
Of selfs die leyde droes,
Mij dickwijls doen behalen.

Och! een bedroeft gemoet,
En een hert seer verwoet
Van duysent na berouwen,

Van overdaet en lust,
Met een siel ongerust
Heb ick in 't lest behouwen.

Hoe strengh breeckt mij dit op:
Mijn kruyfde krulde kop
Die brengt mijn voor de jaren,
In mijn tijds Lenten voort
Op 't swart en 't swetich swoort
Veel grijse, graeuwe hayren.

Wanneer een ander leyt
Gestreckt en uytgespreyt,
En rust met lijf en leden:
Dan plaeght mij aldermeest
De quellingh van mijn geest
Met beulsche wredichheden.

Dan dringht mij door de huyt
Het banghe water uyt
Door kommerlijcke sorgen,
Dies mij het herte berst,
En wenscht, alsoo gheperst
Den ongeboren morgen.

En nimmer ick den dagh
Alsoo geluckigh sagh
Dat hij mij vol verblijden:
Voorwaer 'k heb uur noch tijd,
Of ellick heeft sijn strijd,
Sijn lief, sijn leed, sijn lijden.

Al 't gene dat de Lie'n
Ter wereld mogen sien
Of immermeer verwerven,
En wensch ick niet soo seer,
Als salich in den Heer
Te leven en te sterven.

De pen viel uit zijn van vermoeienis trillende vingers. Achterover geleund in zijn stoel herlas hij de verzen...... Zo was het goed... Dit had hij nog te zeggen...... Het sloot zijn werk af in een toon, die God misschien zou behagen en die hemzelf vrede gaf...... Hij borg de bladen in de lade van de kast, waar zijn werk geordend lag...... Toen wankelde hij naar zijn bed terug en klom erin, hijgend van uitputting. Hij zou er niet meer uit opstaan......

4

Traag vergleden de dagen. Hij lag, half-zittend in de kussens en leed geen pijn. Koorts roesde door zijn bloed en gaf een behagelijk gevoel van lichamelijke afmatting, waarboven uit de geest zijn eigen wonderlijke wegen ging, het verleden met het heden samenwevend in zinsverrukkende visioenen, die een lichtende glimlach toverden op zijn vervallen en benig geworden, geelbleek gezicht met de felle koorstblosjes gloeiend op de jukbeenderen.

Dokter Coster was wanhopig en woedend op zichzelf, de zieke en zijn wetenschap. Hij kon het geheim van dit verkwijnen en deze zekere dood niet doorgronden. Met verstikkende ontroering keek hij naar het stille, verzoende, zachtstralende gezicht van deze langzaam, onweerhoudbaar stervende man, die hij gekend had vol onstuimig bruisende hartstochten, sterk als een beer, een overweldiging van drift en levenshonger. Hij was overtuigd, dat hij in korte tijd tot het volle leven zou terugkeren, als hij het zelf maar ernstig wou. Maar hij wou niet. Hij liet zich weerstandloos wegglijden naar de dood...... Waarom?...... Wat had de sterke veer gebroken, die dit mechanisme in beweging hield?...... Hij kon het niet bevroeden en Gerbrandt wou niet spreken...... Hij had de familie verteld, wat hij dacht en verwachtte. Verschrikt en ongelovig hadden zij hem aangezien...... Was zoiets dan denkbaar?......

De mare van Breêro's gevaarlijke toestand had zich snel verbreid. Velen kwamen hem bezoeken, nog meerderen stuurden om nieuws. Tesselschade zette alle schroom en conventie opzij en zat aan zijn bed, diep verschrikt door zijn vervallen uiterlijk, zijn holle ogen met de gloeiende koortsblik. Zij voelde dadelijk, dat hij opgeschreven was, maar hield zich dapper en trachtte onbevangen te praten. Zij bracht de groeten over van haar vader en zuster. Hij moest maken gauw weer beter te zijn: zij misten hem node in hun kring. Hij hield haar hand in de zijne en keek haar opmerkzaam aan.

Ze was niet veel veranderd, maar er lag een schaduw over haar gelaat, het leed had fijne groeven langs haar neus getekend en de mondhoeken licht naar beneden gebogen. Hij had haar zeer liefgehad en veel leed over haar gebracht. Buiten, maar ook met

zijn schuld. Zij had hem nooit iets verweten en hem alles vergeven. Ze was een heilige en hij had haar niet genoeg geëerbiedigd. Weer sprak zij over zijn aanstaand herstel. Even bracht hij haar hand aan zijn droge, hete lippen, schudde het hoofd en zei glimlachend:

„Nee, Tesseltje...... hiervan sta ik niet meer op, en ik verlang het ook niet...... het is genoeg geweest, ik wil niet nog eens beginnen"......

Buiten de ziekenkamer sloeg Tesselschade de armen om Moeder Marrigjes hals, en snikte het uit van ontsteltenis en verdriet. Zij schreiden aan elkaars schouder in gelijke wanhoop om de man, die in de schaduwen van de dood geen aandacht meer voor haar had.

Toen verbood dokter Coster alle bezoek, de zieke was te zwak, elke opwinding moest vermeden worden.

Gerbrandt had er vrede mee. Het interesseerde hem zo weinig, wat de mensen hem te vertellen hadden, die kwamen uit de wereld, waarvan hij al afscheid genomen had.

Stil verwoeien de gedachten in zijn koortsig brein. Hij peinsde veel over Madalena, met een zachte vertedering en zonder boosheid. Alle wrok was uit hem weggesleten, ook Van der Voort kon hij niet meer haten. Hij wenste hun alle goeds en geluk. Zij konden het ook niet helpen. Zij waren werktuigen geweest in Gods hand, die hem breken wou om hem te behouden voor een beter leven..... Hij moest berusten en getroost heengaan zonder wrok of wrevel tegen wie ook...... Af en toe welde onrust uit een onbekende bron, die hij met zijn vermoeide hersens niet kon opsporen. Het was alsof hij iets verzuimd had, dat noodzakelijk gebeuren moest, maar het wou hem niet invallen wat het was...... Tot op een morgen bij het ontwaken hem een naam te binnen schoot en hij wist: Dieuwertje......

Schrik schoot door hem heen.

Dieuwertje moest komen. Hij kon niet sterven zonder Dieuwertje gezien te hebben......

Alsof in hem plotseling een sluis was opengezet, zo overstortte hem de herinnering en haar gestalte verscheen hem in een geheel nieuw licht, groot en dreigend. Hoe was het nooit tot hem doorgedrongen?...... In haar lag zijn grootste schuld!...... Wat had hij van haar gemaakt en hoe had zij het gedragen, al die jaren door!......

Nerveus riep hij zijn moeder en zei haar, dat er dadelijk iemand naar de Halsteeg gestuurd moest worden om Dieuwertje Jansd. Hamer te halen...... dadelijk...... het was een kwestie van leven of dood...... Maar dokter Coster had toch gezegd...... Deed er niet toe...... Dieuwertje moest komen of hij sprong zijn bed uit en ging naar haar toe, al zou hij onderweg dood neervallen...... Zijn gezicht was vuurrood van opwinding, in zijn ogen gloeide een gejaagdheid, die haar schrik aanjoeg en haastig liep zij weg om te gehoorzamen.

Een half uur later was Dieuwertje er.

Hij wees op een stoel naast het bed en wenkte zijn moeder, dat zij hen alleen zou laten.

Hij zag de grote schrik in Dieuwertjes wijd gesperde ogen.

„Niet schrikken, Dieuwertje...... 't is niet zo erg...... Wil je me een hand geven?"

Haar ogen schoten vol tranen. Zij greep zijn koortshete hand en hield die vast. Hij kwam wat overeind in de kussens en lei zijn andere hand op de hare met een teder gebaar.

„Gerbrandt"......

„Stil, Dieuwke...... luister...... ik heb je laten roepen, omdat ik niet sterven kan, zonder dat jij me vergiffenis geschonken hebt".....

„Je zult niet sterven, Gerbrandt"......

„Ik zal heel gauw sterven, Dieuwke...... Wil je mij niet vergeven?"

„Ik heb je niets te vergeven, jongen, dat weet je toch wel!...... Ik heb je heel mijn leven liefgehad, zo liefgehad...... wat zou ik je te vergeven hebben?"

Hij keek naar haar van tranen overstroomd gezicht...... Had hij ooit zo'n edel, rein en teder gezicht gezien?...... Het was of de schellen hem van de ogen vielen en hij zag de grote, onvergefelijke en onherstelbare fout van zijn leven...... Daar zat de vrouw, die hem alles had kunnen geven, waarnaar hij rusteloos en tevergeefs bij zoveel anderen gezocht had...... Zijn leven was eraan te gronde gegaan...... welverdiende straf...... hij had het hare leeggeplunderd en verwoest in blinde, wilde zelfzucht......

Hij boog het hoofd en ook over zijn wangen liepen tranen...... Te laat...... Als in bliksemlicht zag hij in dit verblindende ogenblik de gruwelijke waarheid, al zijn schuld en jammer...... Hij had het geluk in zijn handen gehad en het weggeworpen en vertrapt......

En nu hij het wist, was het te laat...... De openbaring verpletterde hem.
„Vergeef me, Dieuwke?"
Zijn stem klonk gebroken, van tranen verstikt.
Zij gleed van haar stoel, lag op de knieën naast zijn bed, sloeg de armen om hem heen en drukte zijn hoofd aan haar borst.
„Als je het horen wilt, Gerbrandt: ik vergeef je alles...... Maar het was niet nodig...... Ik ben je altijd dankbaar geweest, omdat je eenmaal van me hebt gehouden en me nooit vergeten bent"......
„Ik heb altijd van je gehouden, Dieuwke," fluisterde hij. „Van jou alleen, al die jaren lang...... maar ik heb het niet geweten...... De ijdelheid der wereld heeft ons gescheiden...... ik was doof en blind voor mijn eigen hart...... o, Dieuwke!"
Zij schreiden aan elkaars borst om hun bedorven leven en verzuimd geluk...... Maar Dieuwertje ging heen met het vreemde gevoel in haar hart, dat ze nooit meer ongelukkig zou kunnen zijn, dat ze Gerbrandt nooit zo geheel en diep bezeten had als na dit afscheid voorgoed......
Toen die avond zijn moeder wakend bij zijn bed zat, kwam hij plotseling overeind in de kussens en keek haar aan met verwilderde ogen. Verschrikt sprong zij op.
„Wat is er?"
Hij bracht de hand naar de keel:
„Benauwd"......
Zij sloeg de arm om hem heen en knoopte het boordje van zijn hemd los. Zijn gezicht verhelderde. Met dankbare ogen keek hij naar haar op.
„Moeder," fluisterde hij „Moedertje"......
Zijn hoofd zonk tegen haar borst. Zo vreselijk zwaar werd hij in haar arm. Met moeite legde zij hem terug in de kussen en gaf een schreeuw, die door het hele huis weerklonk.
Gerbrandt was gestorven. Na Dieuwertjes laatste kus had hij op deze wereld niets meer te zoeken......
Drie dagen later werd hij begraven. Het was een statige stoet. Amsterdam droeg zijn dichter uit.
's Avonds sloeg Adriaan Cornelisz. de Romeinse Geschiedenissen van zijn geliefde Titus Livius open en schreef met bevende hand op het schutblad:
„Gerbrandt Adriaansz. Bredero is ghestorven den 23 Augusti anno

1618 op de ure zijnder gheboorten tusschen 9 ende 10 ueren voor mydnachts: quam ter werelt 1585 den 16 Maert, ligt begraven in der Heyliger Stede; Godt gheeft hem tewige leven. Amen."

De vrouwen zaten om de tafel en schreiden.

Maar boven hun gebogen hoofden woeien de sterke geuren der bloemen van zijn geest de komende eeuwen tegemoet......

EINDE

BIBLIOGRAPHIE

ROMANS

Ondergang. 1916. Duitse vertaling.
De Zware Weg. 1917.
Marcus van Houwaert, 1920.
Het Evangelie van den Haat. 1923. Deense vertaling.
Merijntje Gijzens Jeugd.
I. Het Verraad. 1925. Deense, Zweedse, Duitse, Franse en Sloveense vertalingen.
II. Flierefluiters Oponthoud. 1926. Zweedse, Duitse en Franse vertalingen.
III. Onnozele kinderen. 1927. Duitse vertaling. Franse vertaling in voorbereiding.
IV. In de Draaikolk. 1928. Duitse vertaling.
Frank van Wezels Roemruchte Jaren. 1928.
Kruisende Wegen. 1929. Duitse vertaling.
De Martelgang van Kromme Lindert. 1930. Duitse vertaling.
Een verdoolde. 1932. Duitse vertaling.
Merijntje Gijzens Jonge Jaren.
I. De Grote Zomer. 1935.
II. De goede Dood. 1936.
III. Het Boze Gerucht. 1937.
IV. Een Knaap wordt Man. 1938.
De Erfgenaam. 1938.
Mustapha, of de Tragedie van het Geweten. 1939.
De Vreemde Broeders. 1940. Deense en Noorse vertalingen.
Poeske. 1941. Deense en Noorse vertalingen.
De Heks van de Riethoek. 1942. Deense en Noorse vertalingen.
De Dolle Vaandrig. 1942/'43.

NOVELLEN

Onder de Jefkes. 1926.
Vrolijke Vertelsels.
De Rijkaard. 1928. Franse, Duitse en Roemeense vertalingen.
Flierefluiters Tussenkomst. 1929.
De Dood van de Patriarch. 1932. Franse en Duitse vertalingen.
De Schotel. 1933. Engelse vertaling.
De Wonderlijke Waard van Hotel Carlecas. 1937.
Merijntje in Filmland. 1941.
Metgezellen, een boek over honden.

KINDERBOEKEN

Vacantiedagen.
Aan den Stroom.
Bulletje en Bonestaak, 20 dln. Franse vertaling van 1 deel, Duitse vertalingen van 4 delen.
Avonturen van de Baron van Münchhausen (bewerking).
Appelsnoet en Goudbaard.
Een Bataafs Driemanschap. 1940.

ESSAYS

Studies over Litteratuur.
Dostojewski. 1923.
Mensenmarkt.
Is. Querido, de Mens en de Kunstenaar.
De Beeldhouwer Adrianus Remiëns.
Panaït Istrati, l'Homme et l'Oeuvre. (Frans).

TONEELSTUKKEN

Het Verraad (bewerking)
Flierefluiters Oponthoud (bewerking).
Frank van Wezels Roemruchte Jaren (bewerking).
Een Held keert weer.
Levensdraden (éénacter).
Chattinbakkie (éénacter).
Kromme Lindert (bewerking).
Gijzeling.
Thanatos de Vreemdeling. Franse bewerking.
Dobbelspel om Europa.
Carmen.
Zwerversbloed.

FILMSCENARIO's.

Het Verraad.
Drie Wensen (bewerking van Duits draaiboek).
De jongens van de Lichting Acht.

REISBESCHRIJVINGEN

Een Zwerftocht over Zee.
Een kluchtige Zomerreis.
Naar Zonnige Landen in Donker Getij.

VERTALINGEN

Léon Frapié: De Bewaarschool.
„ „ Vertellingen rond de Bewaarschool.
Andreas Latzko: De Wilde Man.
„ „ Dag des Oordeels.

Panaït Istrati: Kyra Kyralina.
„ „ Oom Anghel.
„ „ Codine.
„ „ Nerrantsoula.
„ „ De Sponzenvisser.
„ „ Tsatsa Minnka.
„ „ De Ondergang van het Huis Thüringer.
Irving Stone: Jack London.
Zsolt de Harsanyi: Een Hemelbestormer.
Honoré de Balzac: De Baldadige Vertelsels.
Guy de Maupassant: Hotel du Commerce.
Emile Zola: De Mijn.

VERSPREID WERK

Notities van een Landstormman.
Talrijke recensies en letterkundige kronieken in „Het Volk".
Medewerking aan „De Notenkraker" en „De Socialistische Gids".
Talrijke radiolezingen.
Medewerking aan „Het Leven".

berekenende wereld rondom. Altijd als hij het geluk vlakbij waande, stortte het kaartenhuis ineen. Zijn leven was een hel vuur, dat te heftig brandde en al spoedig doofde. In melancholie, schrijnend verdriet en dof berouw ging het onder, toen het nauwelijks tot rijpe bloei gekomen was.

De roman geeft van dit alles een bewogen en fel levend beeld. In het raam van dit historisch gebeuren ontrolt zich het leven van Breêro met alle hoogte- en dieptepunten, waarvan zijn werk spreekt.

Stormachtige bewogenheid, windstilte, schaterende feesten, smartelijke zelfinkeer, zwoel liefdesavontuur, verheven idylle, dolle streken, driftig streven, harde arbeid, successen en nederlagen: het leven van een hartstochtelijk mens, een oprecht gemoed, een dolend hart, dat nergens heul vond.

Zonder twijfel zal dit boek veel bijdragen tot het begrip van deze onstuimige dichtersfiguur en de liefde voor zijn werk, dat er in meer dan één opzicht een levend onderdeel van werd, bevorderen. *Een nationaal boek over een grote nationale figuur, die nòg te weinig gekend en geëerd werd, de ontroerende zwanenzang van een der grootste nederlandse schrijvers.*

*

Andere boeken van A. M. DE JONG:

METGEZELLEN, 2e druk
Een hondenroman
Geïllustreerd

EEN VERDOOLDE, 10e druk

MARCUS VAN HOUWAERT, 3e druk

*

Bewerkingen van A. M. DE JONG:

Guy de Maupassant:
HOTEL DU COMMERCE
Geïllustreerd

Honoré de Balzac:
DE BALDADIGE VERTELSELS
In prachtband, rijk geïllustreerd

*

Uitgaven van
A. J. G. STRENGHOLT - AMSTERDAM

BORGIA-TRILOGIE

door L. HUNA

*

EERSTE BOEK
HET BABEL DER BORGIA'S

TWEEDE BOEK
DE TRIOMF DER BORGIA'S

DERDE BOEK
DE NADAGEN DER BORGIA'S

BORGIA! Door de eeuwen heen is deze naam blijven klinken als een symbool van alle ondeugden, die in een mensenhart kunnen wonen. Geen tijdperk leeft zo sterk in de herinnering voort als dat, waarin de Borgia's de Kerkelijke Staat, het brandpunt van de toenmalige wereld, beheersten.
Rodrigo Borgia, de spaanse kardinaal, met list, intriges en omkoperij op de pauselijke troon geklommen en zich daarop, als paus Alexander VI, handhavend met behulp van de laaghartigste terreur, is een figuur, die de hedendaagse mens evenzeer afschrikt als fascineert. Maar meer nog dan Alexander geldt zijn zoon Cesare Borgia als de incarnatie van den Boze.
Zij behoren tot de hoofdpersonen van de trilogie, die Huna aan hun tijd heeft gewijd. Doch evenzeer behoort daartoe de lieftallige, kunstzinnige Lucrezia en niet minder Michelangelo, de grote kunstenaar, die hier in zijn eenzaamheid wordt geschilderd. De trilogie van Huna weerspiegelt in suggestieve taferelen de politieke en militaire gebeurtenissen van dit tijdvak, maar ook het intieme leven van zijn helden, het in een roes van vreugde en verdorvenheid tierende Rome, de botsingen van personen, families, steden en staten.
Ademloos leest men deze in een meeslepende stijl geschreven bladzijden en als men de drie-boeken-in-één-band uit de hand legt, heeft men het gevoel, in een sterke, bonte, beurtelings afstotende en verrukkende wereld te hebben geleefd.

*

EEN ROMAN VAN MEESTERKLASSE

Drie delen in één band

Een kostelijk *nieuw* werk, dat de aandacht reeds op zich heeft gevestigd